

שבוע פרשת בהעלותך (בכל העולם - פרשת נשא)

(31 May – 6 June 09)

ח' – י"ד סיון ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבָהֱמָתְךָ, וְאֶכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם, זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מַצּוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכֹזֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרְךָ בַּלְּאֲמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שָׁכֶם וְעֶמֶק סָפוֹת אֲמַדְדָּה:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוִם
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתַרְעָע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחַנִּי עַד־אֲדָוִם: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מַרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקַח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וַאֲבִיוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עָשִׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כִּשְׁלוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְיעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעֲנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אֲתָהּ יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמַּעִיל בְּשֹׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבַתּוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אֲבִיוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטַי נַפְשׁוֹ:

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט	ג
ג	מאמר ד"ה צאינה וראינה בנות ציון ש"פ נשא י"ד סיון, ה'תשמ"ב	ה
ד	שיחת אור ליום ה' פ' נשא י"ב סיון ה'תשמ"ב	ט
ה	לקוטי שיחות פרשת בהעלותך (בלה"ק)	יב
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בהעלותך	כ
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בהעלותך	כח
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	ל

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בהעלותך	לג
י	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהעלותך	נה
יא	– ספר המצוות לשבוע פרשת בהעלותך	סו
יב	נביאים וכתובים שופטים פרק יז, דברי הימים-ב פרק יב	עו
יג	מסכת בבא מציעא עם ביאורים מדף לו עד דף מב	עח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קו
טו	שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן	קו
טז	תורה אור - ד"ה משה ידבר - אדמו"ר הזקן	קז
יז	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קי
יח	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קיא
יט	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קיג
כ	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	קיד
כא	ספר המאמרים ה'תרצ"ט - אדמו"ר מוהרי"צ	קיד
כב	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קטו
כג	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קטז
כד	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קיח
כה	ביאורים לפרקי אבות פרק ב משנה ט	קיט
כו	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת בהעלותך ע"פ חומש "תורה תמימה"	קכ
כז	לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך	קמב
כח	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קמג

בס"ד. שבת פרשת נשא, י"ד סיון ה'תשמ"ב

הנחה בלתי מוגה

1 **צאינה** וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת
2 לבו¹, ואמרו רבותינו ז"ל² דמלך שלמה זה הקב"ה ואמו היא כנסת ישראל וביום
3 חתונתו זה מתן תורה. ולפי־זה פירוש בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו הוא, שבמתן תורה
4 עטרו והכתירו ישראל עטרה להקב"ה. והנה איתא במדרש רבה³ על הפסוק⁴ קדושים תהיו גו'
5 והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, משל למלך שעשו לו בני המדינה ג' עטרות מה
6 עשה המלך נטל אחת ונתן בראשו ושתיים נתן בראש בניו, כך העליונים מכתירים ג' קדושות
7 להקב"ה בכל יום (קדוש קדוש קדוש) מה עושה הקב"ה נוטל קדוש אחד לעצמו, הדא הוא
8 דכתיב כי קדוש אני, ושנים נותן בראש בניו כמו שכתוב והתקדשתם והייתם קדושים. והנה
9 בדרושים⁵ מקשרים מדרש זה עם ענין העטרה שעטרה לו אמו במתן תורה. והענין הוא, משום
10 שענין הקדושה נפעל במתן תורה, כמו שכתוב (בתור הכנה למתן תורה)⁶ ואתם תהיו לי
11 ממלכת כהנים וגוי קדוש כו'. וצריך להבין, מהו ענין פרטי המשל דבני המדינה שעשו למלך
12 ג' עטרות, ומהו ענין שנטל אחת ונתן בראשו, ושתיים (שהם שני ענינים נפרדים, שתי עטרות)
13 נתן בראש בניו. וטעם הדבר שבמדרש נותן משל לקדושה מעטרה הוא לפי שעטרה ענינה
14 מקיף ולמעלה מהראש וכל־שכן משאר הגוף, והיינו שהיא בבחינת קדושה והבדלה.
15 **ולהבין** ענין ג' העטרות הנ"ל, מקדים בדרושים (דיבור־המתחיל וידבר גו' קדושים תקס"ב⁷
16 ובביאור כ"ק אדמו"ר ה"צמח־צדק" הנדפס בספר המצוות שלו⁸, ובדיבור־המתחיל
17 צאינה וראינה עזר"ת⁹ ועוד¹⁰) את מאמר המשנה במסכת אבות (בפרק הנלמד בשבת זו
18 בחוץ־לארץ)¹¹ על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.
19 וצריך להבין, למה אומר על גמילות חסדים לשון נקבה ולא על הגומל חסד. גם¹² למה אומר
20 גמילות חסדים ולא לשון נתינה כמו נתן נתן תתן וכיוצא־בזה. אך כללות הענין הוא, דג'
21 הדברים תורה עבודה וגמילות חסדים הם ג' העטרות שעשו בני המדינה למלך.
22 **והענין** הוא, דהנה עבודת ה' בכל עיני תורה ומצוות, תורה עבודה וגמילות חסדים, צריך
23 להיות בבחינת בכל מאדך, בכל מדה שהוא מודד לך¹³, היינו למעלה מכל מדידה
24 והגבלה¹⁴. והגם שבפירוש נאמר בתורה ענין זה בנוגע למצות אהבת ה', ואהבת את הוי'

(1) שה"ש ג, יא.

(2) שהש"ר עה"פ. וראה תענית כו, ב (במשנה), ובפירש"י

(9) ע' קצג.
(10) ד"ה וידבר וגו' קדושים בסה"מ תרכ"ט ע' קסא. וד"ה
צא"ר בסה"מ תש"ח ע' 201.

שם. ובכ"מ.

(11) פ"א מ"ב.

(3) ויק"ר ספכ"ד.

(12) ראה תקס"ב שם ח"א ע' קפג. ח"ב ע' תכט. דרמ"צ שם
קנט, א.

(4) קדושים יט, ב. כ, ז.

(5) ד"ה צא"ר (דעזר"ת ודתש"ח) דלהלן.

(13) ברכות נד, א (במשנה).

(6) יתרו יט, ו.

(14) ראה תקס"ב שם ח"א ע' קעה ואילך. ח"ב ע' תכא
ואילך. דרמ"צ שם קנד, א ואילך.

(7) ח"א ע' קעד. ח"ב ע' תכ. וראה בהוספות שם ע' תרא.

(8) דרמ"צ קנג, ב.

1 אלקיך גו' ובכל מאדך¹⁵, מכל-מקום הרי מכיון שמצות אהבת ה' היא השורש דכל רמ"ח
2 מצוות-עשה (כמבואר בתניא¹⁶) הכוללת גם מצות יראת ה' שהיא השורש דשס"ה מצוות
3 לא-תעשה, הרי מובן, שענין זה (דבכל מאדך) נמשך מהשורש (אהבת ה') אל כל המצוות,
4 שקיומן צריך להיות בבחינת בכל מאדך. וזהו מה שבמדרש זה נקראו ג' הדברים בשם
5 עטרות, כי עטרה ענינה (כנ"ל) שהיא בחינת מקיף ולמעלה ממדידה והגבלה, ובזה נרמז
6 שהעבודה בג' הקוין צריך להיות בבחינת עטרה, למעלה ממדידה והגבלה.

7 **ולהבין כל זה בפרטיות יותר, הנה עבודה היא עבודת הקרבנות, ותפילות שבמקום**
8 **קרבנות תקנום¹⁷. דענין התפילה הוא (כמו הקרבנות) העלאה מלמטה למעלה כמו**
9 **שכתוב¹⁸ והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, דקאי¹⁹ על הסולם דתפילה, היינו**
10 **שבסולם התפילה עולים מבחינת ארצה שלמטה מארץ סתם אל בחינת שמימה שלמעלה**
11 **מבחינת שמים סתם²⁰. ועד שהעליה בתפילה היא אל מהותו ועצמותו יתברך, כדאיתא**
12 **בספרי²¹ דהתפילה היא אליו ולא למדותיו, וכמאמר²² אני מתפלל לדעת זה התינוק, ועד**
13 **שהעליה היא באופן שמתאחד עם עצמותו ומהותו יתברך. דזהו מה שהתפילה היא מלשון**
14 **התופל כלי חרס שפירושו התחברות היינו התאחדות²³. ועל-דרך-זה תפילה היא גם מלשון**
15 **טפל²⁴, שהוא טפל ובטל לעצמותו ומהותו יתברך כעבדא קמי מריה²⁵. וזהו מה שקו זה**
16 **דעבודה נקרא בשם עטרה, לפי שעיקר ענין התפילה הוא באופן שלמעלה מכל מדידה**
17 **והגבלה עד שמתאחד עם עצמותו ומהותו יתברך. ומשום זה אמרו רבותינו ז"ל²⁶ מט"ט**
18 **קושר כתרים לקונו מתפילותיהן של ישראל, כתרים דייקא, דהתפילות הן בבחינת כתר**
19 **שלמעלה ממדידה והגבלה. וכמו כן הוא גם תורה וגמילות חסדים שהם למעלה ממדידה**
20 **והגבלה, אלא שהחילוק ביניהם הוא, דקו העבודה הוא בבחינת העלאה (כנ"ל), וב' הקוים**
21 **דתורה וגמילות חסדים הם בבחינת המשכה מלמעלה למטה. אבל גם בב' קוים אלו מודגש**
22 **ענין הכתר שלמעלה ממדידה והגבלה. דתורה היא המשכה מבחינה שלמעלה ממדידה**
23 **והגבלה, כמו שכתוב²⁷ מן השמים השמיעך את קולו גו'. ועל-דרך-זה הוא במצוות (גמילות**
24 **חסדים) שממשיכים על-ידן מבחינה נעלית מאד, כמאמר רבותינו ז"ל²⁸ על פסוק²⁹ מגיד**
25 **דבריו ליעקב גו' מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות, היינו שהמצוות הן מצוות**
26 **הוי', ועל-ידי מעשה המצוות למטה ממשיכים את מצוות הוי' למטה. ויתירה מזו, דעל-ידי**

(23) ראה סה"מ תקס"ח ע' תב ואילך. אוה"ת משפטים ע'
א'קצח. ובכ"מ.

(24) ראה סה"מ תקס"ח שם.

(25) שבת י, א.

(26) ראה זח"א לו, ב. וראה הערה בסה"מ תש"ח (הנ"ל
בהע' 10) ע' 202.

(27) ואתחנן ד, לו.

(28) שמו"ר פ"ל, ט.

(29) תהלים קמו, יט.

(15) ואתחנן ו, ה.

(16) רפ"ד.

(17) ברכות כו, ב. ובכ"מ.

(18) ויצא כח, יב.

(19) ראה זח"א רסו, ב. זח"ג רמג, א. שו, ב. תקו"ז תמ"ה.

(20) סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א.

(21) הובא בפרדס של"ב פ"ב. וראה דרמ"צ קיז, א ואילך.

ובכ"מ.

(22) שו"ת הריב"ש סי' קנ"ז בשם הר"ש מקינון. הובא גם

בדרמ"צ שם קיח, א.

קיום המצוות למטה מוסיפים חיות במצוות, כתורת הרב המגיד³⁰ (המיוסדת על דברי
 2 הזהר³¹) בפירוש הכתוב³² וחי בהם, שהאדם על-ידי עבודתו בקיום המצוות מוסיף חיות
 3 וקיום והתהוות במצוות. והוא משום שהאדם בעבודתו מגיע בבחינת בעל הרצון שלמעלה
 4 מכל מדידה והגבלה (כמבואר בדרושי בשעה שהקדימו³³, דעל-ידי הקדמת נעשה לנשמע
 5 מגיעים בבחינת בעל הרצון), ובחינה זו הוא ממשיך במצוות.
 6 והנה ג' הכתרים הנ"ל, היינו ג' הדברים הנ"ל באופן של כתרים שלמעלה ממדידה
 7 והגבלה, יש להם קשר ושייכות מיוחדת למתן תורה. והענין הוא, דלפני מתן תורה
 8 היתה הגזירה דעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה³⁴, ולכן העבודה היתה
 9 בבחינת מדידה והגבלה. ובשעת מתן תורה, כשהיה ביטול הגזירה, ואני המתחיל³⁴ וירד
 10 הוי' על הר סיני³⁵, הנה מאז אפשר שתהיה העבודה בדרגה שלמעלה ממדידה והגבלה.
 11 ויש לומר³⁶, דזהו גם כן הטעם על מה שמתן תורה שייך למספר שלשה דוקא, כמאמר
 12 ההוא גלילאה, דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי על-ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא
 13 תליתאי³⁷. דהנה בחינת התורה היא למעלה מן העולם, קדמה לעולם³⁸, ובמתן תורה נמשכה
 14 בבחינת עולם, במקום וזמן. ומשום זה ניתנה בירחא תליתאי, דמספר שלשה מורה על
 15 המשכת בחינה שהיא למעלה מזמן ומקום, בזמן ומקום. דהתורה גם כפי שנמשכה במתן
 16 תורה לתוך המקום והזמן, הרי היא בבחינה שלמעלה ממקום וזמן, ולכן היא תורה אחת
 17 שניתנה לעם אחד (אף שהוא מפוזר ומפורד) על-ידי אלקים אחד. ומשום זה ניתנה על-ידי
 18 משה רבינו שהוא תליתאי, היינו שבתור נשמה בגוף הוא השלישי שנולד (אחרי אהרן
 19 ומרים), ולא בהיותו באצילות. וזה גם מה שמתן תורה היה אחרי יציאת מצרים, כי בזמן
 20 יציאת מצרים היתה היציאה ממצרים וגבולים, למעלה ממדידה והגבלה, בחינת תליתאי.
 21 ועוד, דביציאת מצרים כתיב³⁹ וינצלו את מצרים שעשאוה כמצודה שאין בה דגן⁴⁰, היינו
 22 שביררו את מצרים ונטלו משם את כל ניצוצות הקדושה, היינו דנוסף על ענין הקדושה
 23 ובירור הלעומת-זה שהם ב' בחינות, היתה גם הבחינה השלישית, בחינת תליתאי.
 24 אמנם עדיין צריך להבין מהו ההפרש בין תורה לגמילות חסדים, והרי שתיהן ענינן הוא
 25 המשכה מלמעלה למטה כנ"ל, ומזה שמחלקים אותם לב' ענינים, מובן שהם ענינים
 26 נפרדים. אך הענין הוא, דהתורה יש בה ב' הענינים דהמשכה והעלאה. דענין ההמשכה
 27 הוא כמו שנתבאר לעיל שניתנה מן השמים, וזהו גם כן מה שאמרו⁴¹ על הפסוק הלא כה
 28 דברי כאש⁴² מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה כו'. אבל לאידך גיסא, הרי מזה

(36) בהבא להלן - ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 232 ואילך.
 (37) שבת פח, א.

(38) פסחים נד, א. ובכ"מ.

(39) בא יב, לו.

(40) ברכות ט, ב.

(41) ברכות כב, א.

(42) ירמ' כג, כט.

(30) לקו"א סרכ"ז (נה, א). או"ת סק"י (לח, ג). וראה אוה"ת
 אחרי ע' צט ואילך.

(31) ראה אוה"ת שם.

(32) אחרי יח, ה.

(33) ראה לקו"ת שה"ש כב, א. ובכ"מ.

(34) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(35) יתרו יט, כ.

1 שמדמים דברי תורה לאש, מובן שיש בתורה גם ענין ההעלאה, כמו האש שטבעו לעלות
 2 למעלה (כמבואר בתניא⁴³). וב' פרטים אלו ישנם גם במצות לימוד התורה שיש בה ב'
 3 מצוות⁴⁴, מצוה אחת הקריאה בדבור בפה, שהדבור הוא על-ידי ה' מוצאות הפה, עד שיהיה
 4 באופן דכל עצמותי תאמרנה⁴⁵, היינו שענין התורה נמשך גם בגוף ונפש הבהמית, דזהו
 5 ענין ההמשכה שבתורה. ומצוה שניה מצות עיון התורה, להבין דעת התורה, היינו לא
 6 שרוצה להכניס רצונו בתורה שזה בא מצד קרבת עצמו או שוחד, אלא שמעלה את עצמו
 7 אל התורה, העלאה מלמטה למעלה. [ואף שאמרו רבותינו ז"ל⁴⁶ לעולם יעסוק אדם בתורה
 8 שלא לשמה, הרי אמרו שזהו משום שמתוך שלא לשמה בא לשמה, היינו (כידוע הפירוש)
 9 שהתוך ופנימיות של הלא-לשמה הוא הלשמה (וכמובן בפשטות, דבאמת כל יהודי רוצה
 10 לקיים רצון קונו רק שנכנסה בו רוח שטות המכסה על האמת)]. וכן הוא גם בפשטות
 11 הענין, דהבנת התורה היא מלמטה למעלה, מן הקל אל הכבד, מן הפרט אל הכלל.
 12 ועל-פי הנ"ל יובן גם הסדר שבו נמנו ג' הדברים במשנה, דלכאורה אינו מובן, דאם סדר
 13 המשנה הוא מלמטה למעלה היה צריך לומר גמילות חסדים לפני עבודה. ולפי
 14 הנ"ל יובן, כי נוסף לזה שבפשטות, בכדי לידע ענין העבודה וענין המצוות וגמילות חסדים
 15 צריך להיות לימוד התורה לפני-זה, ובפרט דקודשא-ברוך-הוא אסתכל באורייתא וברא
 16 עלמא⁴⁷, היינו שמקור כל הענינים הוא בתורה (ובפרט בענין גמילות חסדים כמאמר
 17 רבותינו ז"ל⁴⁸ שהתורה תחלתה וסופה גמילות חסדים), הנה עוד זאת דבענין התורה ישנם
 18 ב' הקוים דהעלאה והמשכה, כנ"ל.
 19 וזהו מה שבני המדינה מביאים למלך ג' עטרות ונוטל אחת לעצמו ונותן שתיים בראש בניו,
 20 דבני המדינה קאי על בני ישראל, והם מביאים למלך ג' עטרות שזהו ענין ג' הדברים
 21 תורה עבודה וגמילות חסדים, והקב"ה נוטל אחת לעצמו שזהו קו העבודה, העלאה מלמטה
 22 למעלה, דזהו מה שנטל לעצמו. ונותן שתיים בראש בניו זהו ענין תורה וגמילות חסדים,
 23 המשכה מלמעלה למטה, אבל הם שני כתרים נפרדים וכן"ל בחילוק בין תורה לגמילות חסדים.
 24 וזהו ענין צאינה וראינה בנות ציון וגו', דצריך להיות צאינה, היציאה מכל מיצרים
 25 וגבולים, ואז יהיה וראינה, בחינת ראייה באלקות, וגם צאינה הוא היציאה מהגלות,
 26 ועל-ידי-זה וראינה, שלעתיד-לבוא נאמר⁴⁹ ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר, וגם לימוד התורה
 27 אז יהיה באופן של ראייה, ולכן משיח ילמד תורה את כל עם ישראל, שזה כולל גם משה
 28 רבינו ואברהם אבינו ביחד⁵⁰. ויהי-רצון שעל-ידי ההוספה בתורה ומצוות בהקדמת עבודת
 29 התפילה, שזה כולל גם הוספה בלימוד פנימיות התורה, הפצת המעיינות חוצה, נזכה שנלך
 30 בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו⁵¹, לקבל פני משיח צדקנו, ובמהרה בימינו ממש.

(43) רפי"ט.

(44) ראה לקוטי ביאורים לתניא ח"ב (ביאורים לאגה"ת פ"א)

ע' מג. וש"נ.

(45) תהלים לה, י. וראה עירובין נד, א. תניא פל"ז (מז, א).

(46) פסחים נ, ב. ובכ"מ.

(47) זח"א קסא, א. וראה ב"ר בתחלתו.

(48) סוטה יד, א. ובכ"מ.

(49) ישעי' מ, ה.

(50) ראה לקו"ת צו יז, א.

(51) ראה בא י, ט.

בס"ד. שיחת אור ליום ה' פ' נשא, י"ב סיון ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

- א. צוה לנגן "שיבנה בית המקדש", ואמר מאמר "דיבור המתחיל" וידבר אלקים גו'.
- ב. י"ב סיון הוא סיום ימי התשלומין דחג השבועות - כפי שכותב אדמו"ר הזקן בסידורו (דבר השוה לכל נפש) שאין אומרים תחנון "מר"ח סיון עד י"ב בו, ועד בכלל, דהיינו ה' ימים עד אחר חג השבועות, כי החג יש לו תשלומין כל שבעה".
- והנה, הלשון "תשלומין כל שבעה" - מובא בגמרא (חגיגה יז, א) ובפוסקים, ועד לסידורו של אדמו"ר הזקן, כנ"ל.
- ולכאורה אינו מובן: הרי הבאת הקרבן ביום הראשון הוא מעיקר הדין, ואין זה בגדר של "תשלומין", ואם-כן, היו צריכים לומר "תשלומין כל ששה", ומדוע נאמר "תשלומין כל שבעה"?!
- [שאלה זו אינה קשורה עם חג השבועות דוקא, אלא כמו כן בנוגע לחג הפסח וחג הסוכות, שגם שם מצרפים את היום הראשון למנין ימי התשלומין - "תשלומין כל שבעה" בנוגע לחג הפסח, ו"תשלומין כל שמונה" בנוגע לחג הסוכות].
- ואין לומר שהדבר תלוי בפלוגתא אם כולם תשלומין של ראשון או שכולם תשלומין זה לזה (שם ט, א) - כי ההלכה היא שכולם תשלומין לראשון, היינו, שהחוב מעיקר הדין הוא ביום הראשון בלבד, ושאר הימים הם תשלומין לראשון, ואף-על-פי-כן נאמר הלשון "תשלומין כל שבעה" (כולל היום הראשון).
- לכאורה, אפשר לומר שביום הראשון גופא עיקר החוב הוא בשעה ראשונה, ושאר היום כולו הוא בגדר של תשלומין.
- [ונפקא-מינה בפועל - בנוגע למי שהיה חגור ראשון בשעה ראשונה, ונתפשט בשעה שניה: אף-על-פי שבשעת החוב, בשעה ראשונה, היה פטור מעליה לרגל (משום שאינו יכול לעלות ברגליו), ומעולת ראייה ושלמי חגיגה, אף-על-פי-כן, מאחר שנתפשט בשעה שניה חייב להביא קרבנות אלו מצד החוב ד"תשלומין" שביום הראשון (אינו ברור)].
- אבל באמת אי אפשר לומר כן, כי: ידוע שהגדר ד"אונס רחמנא פטריה" שייך רק כאשר היה אנוס בשעת החוב, אבל אם בשעת החוב לא היה אנוס (היינו, שלא קיים את המצוה במזיד), ובזמן התשלומין אירע לו אונס - לא אמרינן "אונס רחמנא פטריה", מאחר שבשעת החוב לא היה אנוס כלל. ועל-פי-זה - אם נאמר שעיקר החוב הוא בשעה ראשונה בלבד, ושאר היום הוא בגדר של "תשלומין", נמצא שאם לא הקריב בשעה ראשונה, ולאחרי-זה היה אנוס במשך היום הראשון - לא אמרינן "אונס רחמנא פטריה", מאחר שבשעה ראשונה על-כל-פנים (שעת החוב) לא היה אנוס. ולא אישתמיט תנא ואמורא בשום מקום לומר חידוש גדול כזה!
- ואדרבה: מבואר במפרשים שהחוב דעליה לרגל והבאת קרבן הוא במשך כל היום כולו - עד שקיעת החמה, היינו, שהחוב דיום ראשון כולו הוא מעיקר הדין (ולא בגדר של תשלומין). ועל-פי-זה אינו מובן: מדוע נאמר הלשון "תשלומין כל שבעה"?
- ג. ויש לומר הביאור בזה:
- החוב דעולת ראייה ושלמי חגיגה קשור עם עליה לרגל, כמו שכתוב "ולא יראה את פני ה' ריקם", היינו, כאשר עולים לרגל לראות את פני ה', ישנו חוב להביא עולות ראייה ושלמי חגיגה.
- והנה, "מי שבא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה, לא דיו שלא עשה מצות עשה, אלא עובר על לא תעשה, שנאמר ולא יראו פני ריקם" (רמב"ם ריש הלכות חגיגה).
- ועל-פי-זה - כאשר יהודי נכנס לעזרה בתחילת היום הראשון ולא הביא קרבן, ולאחרי כמה שעות (במשך יום הראשון) הביא קרבן - הרי קרבן זה הוא בגדר של "תשלומין", כי עיקר החוב היה בשעה שנכנס לעזרה בפעם הראשונה (בתחילת היום), ומאחר שבשעת החוב לא הביא קרבן, מובן, שכאשר מביא קרבן בשעות שלאחרי-זה (אפילו במשך יום הראשון) - הרי זה בגדר של "תשלומין" בלבד.
- ומאחר שישנה מציאות מסויימת שמקריבים קרבן ביום הראשון בגדר של "תשלומין" (באם נכנס לעזרה ולא הביא קרבן) - לכן נאמר הלשון "תשלומין כל שבעה".

1 והנה, במציאות הנ"ל (שנכנס לעזרה בהתחלת היום ולא הביא קרבן), אם נאנס במשך שאר שעות היום
2 הראשון (לאחר שנכנס לעזרה בהתחלת היום) - לא אמרינן "אונס רחמנא פטריה", מאחר שהזיד בשעת החיוב
3 (כאשר נכנס לעזרה).

4 ומה שלא אישתמיט תנא ואמורא בשום מקום לומר חידוש הנ"ל - הרי זה כיון שזהו דבר בלתי שכיח כלל,
5 והתורה על הרוב תדבר:

6 כל ישראל בחזקת כשרות, ולכן, יתכן אמנם שיהודי ישכח להביא קרבן, וכיוצא-בזה; אבל שיהודי יכנס
7 לעזרה בלא קרבן במזיד, היינו, למרות שבעלותו לירושלים הביא עמו קרבן (והראיה - שבמשך היום מביא את
8 הקרבן), הרי הוא נכנס לעזרה ללא הקרבן במזיד, ואחר-כך נכנס שנית עם הקרבן (כי כוונתו היא - "להכעיס",
9 לעשות היפך השולחן-ערוך) - הרי זה דבר בלתי שכיח כלל, והתורה על הרוב תדבר.

10 אבל אף-על-פי-כן, מאחר שבעצם הענין שייך מציאות דהקרבת קרבן ביום הראשון באופן של "תשלומין"
11 - לכן נאמר הלשון "תשלומין כל שבעה".

12 ד. הביאור בענין ה"תשלומין" - בעבודת האדם:

13 "תשלומין" פירושו - הן השלמת החסרון, והן מלשון שלימות. זאת אומרת, אפילו כאשר לא חסר מאומה
14 בעצם העבודה, אף-על-פי-כן, שייך תמיד ענין של "תשלומין" - להוסיף בשלימות הדבר, עד לתכלית השלימות.

15 ולכן, כאשר מדובר אודות עבודת הקרבנות בעבודה בנפש האדם - כפי שמבאר אדמו"ר הזקן (לקו"ת ויקרא
16 ב, ב ואילך) מה שכתוב "אדם כי יקריב מכם קרבן גו'", ולא "אדם מכם כי יקריב קרבן", שזה מורה שהקרבן
17 הוא "מכם", היינו, שהאדם מקריב את נפשו לה' - הנה גם כאשר אין חסרון בעבודה זו בהתאם למעמדו ומצבו
18 בהוה, צריך הוא להוסיף שלימות בעבודה זו, עד לתכלית השלימות.

19 ועל-דרך המבואר בתניא (פרק כ"ט) בנוגע לעבודת התשובה - ש"אף שכבר עשה תשובה נכונה, הרי עיקר
20 התשובה בלב, והלב יש בו בחינות ומדרגות רבות כו'", היינו, שכאשר מתעלה לדרגא נעלית יותר, נדרשת ממנו דרגא
21 נעלית יותר בעבודת התשובה, אף-על-פי שביחס לדרגתו הקודמת מספיקה דרגת התשובה שהיתה אצלו בעבר.

22 ועל-דרך-זה בנוגע לעניננו: למרות שביחס למעמדו ומצבו הקודם היתה עבודת הקרבנות שלו באופן המתאים,
23 הנה כאשר מתעלה לדרגא נעלית יותר (למחרת, או אפילו ביום זה עצמו, לאחר שעה, וכיוצא-בזה) - נדרשת
24 ממנו עבודת הקרבנות באופן נעלה יותר. וכמו עשיר שהביא קרבן עני לא יצא, היינו, שכאשר מגיע למעמד ומצב
25 ד"עשיר", נדרש ממנו קרבן נעלה יותר לגבי הקרבן שהיה נדרש ממנו בהיותו במעמד ומצב ד"עני".

26 וזהו ענין ה"תשלומין" בעבודת האדם - שלימות בעבודה הרוחנית דהקרבת הקרבנות, עד לתכלית השלימות.
27 ה. ההוראה מזה בנוגע לפועל:

28 בעמדנו ביום י"ב סיון, סיום ימי התשלומין דחג השבועות - צריכים לנצל זמן זה כדי להשלים את כל עניני
29 העבודה הקשורים עם "זמן מתן תורתנו".

30 ואף-על-פי שכל ישראל הם בחזקת כשרות, ובודאי שאצל כל אחד ואחד מישראל היתה כללות העבודה
31 ד"זמן מתן תורתנו" בשלימות - צריך האדם להעריך את עצמו [כפתגם אדמו"ר הזקן בנוגע ללימוד מסכת
32 "ערכין" - "אז מ'דארף זיך אליין אפשאצן"] ולעשות חשבון שכל זה הוא בהתאם למעמדו ומצבו בששה בסיון
33 דשנת תשמ"ב, אבל כאשר נתעלה בעבודתו בימים שלאחר-זה, עד י"ב סיון, עליו להגיע לשלימות נעלית יותר
34 בכל הענינים הקשורים עם "זמן מתן תורתנו".

35 דהנה, "כל יומא ויומא עביד עבדיתה", ובהתאם לציווי "מעלין בקודש", מובן, שבכל יום מימי התשלומין
36 מתעלה האדם לדרגא נעלית יותר, ולכן, נדרשת ממנו שלימות נעלית יותר בענינים הקשורים עם "זמן מתן תורתנו",
37 בהתאם להתעלותו לדרגא נעלית יותר מדרגתו בששה בסיון - בשבעה בסיון, ב"אסרו חג", בתשעה בסיון,
38 בעשרה, באחד עשר ובי"ב בו.

39 זאת אומרת: לא זו בלבד שבימי התשלומין צריך האדם להגיע לשלימות נעלית יותר בעניני "זמן מתן
40 תורתנו" ביחס למעמדו ומצבו בששה בסיון, אלא בכל יום מימי התשלומין (לאחר ששה בסיון) נדרשת ממנו
41 שלימות נעלית יותר ממה שנדרש ממנו ביום שלפניו.

1 ויתירה מזו: אפילו ביום י"ב סיון עצמו - הנה בסוף היום (קודם שקיעת החמה) נדרשת ממנו שלימות
 2 נעלית יותר לגבי השלימות שנדרשה ממנו בתחילת היום, שהרי הציווי ד"מעלין בקודש" אמור לא רק ביום זה
 3 ביחס ליום שלפניו, אלא גם ביום זה עצמו - בסוף היום לגבי התחלת היום, וכיוצא-בזה.

4 דהנה, גם לאחר העילוי בעת תפלת ערבית (בתפלת העמידה), תכלית הביטול, "כעבדא קמי מריה" - הנה
 5 בעת השינה עולה הנשמה למעלה ושואבת לה חיים כו' (כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר), ועל-אחת-כמה-וכמה
 6 לאחר שקם משנתו (שאו נפעלת עיקר עבודתו במעשה בפועל) - שאז מתעלה בעת תפלת שחרית לדרגא נעלית
 7 יותר, שלא בערך לגבי דרגתו הקודמת, ולאחרי-זה - הרי הוא מתעלה לדרגא נעלית יותר בתפלת מנחה.

8 ועל-פי מאמר רבותינו ז"ל (המובא בתניא (פרק י"ג)) "הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו", מובן, שבמשך
 9 כל היום כולו (לא רק מתפלה לתפלה) מתעלה האדם בעילוי אחר עילוי, באופן של הליכה "מחיל אל חיל".

10 ומאחר שבמשך היום עצמו ישנם ריבוי עליות - מובן, שכאשר נמצאים בסוף יום י"ב סיון, צריכים להוסיף
 11 בשלימות כל עניי "זמן מתן תורתנו" בהתאם למעמדו ומצבו של האדם בסוף יום י"ב סיון, לאחר כל העליות
 12 שבינתיים.

13 ו. "והמעשה הוא העיקר":
 14 אין להסתפק במחשבה ובדיבור בלבד, אלא כל האמור לעיל צריך לבוא במעשה בפועל (הן מעשה כפשוטו,
 15 והן מעשה שבדיבור, ומעשה שבמחשבה) - לנצל כל רגע ורגע ב"עת רצון" ד"י"ב סיון, כדי שכל הענינים
 16 הקשורים עם "זמן מתן תורתנו" יהיו בתכלית השלימות.

17 וכאמור לעיל שמדובר כאן אודות השלימות הנדרשת מיהודי לאחר כללות העבודה דימי התשלומין באופן
 18 ד"ילכו מחיל אל חיל".

19 וכללות העבודה באופן ד"ילכו מחיל אל חיל" בעולם הזה - מהווה הכנה קרובה להליכה "מחיל אל חיל"
 20 לעתיד לבוא, בגאולה האמיתית והשלימה, ובאופן ד"מיד הן נגאלין".

21 וכאמור רבותינו ז"ל (בסיום וחותם מסכת ברכות, ובכמה מקומות) "תלמידי חכמים נדקאי על כל אחד
 22 ואחד מישראל, כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו שממה שכתוב "וכל בניך לימודי ה'", היינו, שכל
 23 אחד ואחד מישראל הוא תלמידו של הקב"ה, מובן, שכל יהודי הוא בבחינת "תלמיד חכם" - תלמידו של
 24 הקב"ה, שהוא ה"חכם" האמיתי אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל
 25 גו', והרי "עולם הבא" קאי על עולם התחיה, נשמות בגופים, לעתיד לבוא.

26 וזוכים לזה על-ידי העבודה באופן ד"ילכו מחיל אל חיל" בימי הגלות האחרונים, ובפרט כאשר העבודה
 27 היא מתוך שמחה של מצוה, "ישמח ישראל בעושיו", ששמחה זו קשורה עם שמחת הקב"ה, "ישמח ה'
 28 במעשיו" - כי כאשר הקב"ה נמצא בתנועה של שמחה, הרי "שמחה פורצת גדר", ובמילא זוכים לגאולה
 29 השלימה באופן מהיר יותר, ביחד עם כל הברכות והמשכות והשפעות עד לדברים הכי פשוטים, בבני חיי ומזוני
 30 רויחי, ובכולם רויחי, למטה מעשרה טפחים, ו"שמחת עולם על ראשם".

לקוטי שיחות פרשת בהעלותך כרך ח

מתורגם ללשון הקודש

- 17 אמנם המילה "רחוקה" אינה במשמעותה הפשוטה
18 ממש, כפי שמוכח מכך ש"נקוד עליו", אך בכל זאת אומר
19 רמב"ן, שגם לפי הדעה הראשונה מובן הניקוד מעל מילה
20 זו: אילו היתה הכוונה לדרך עצמה, היא לא היתה מוגדרת
21 כ"דרך רחוקה", כי מרחק הליכה של חצי יום אינו "דרך
22 רחוקה"⁴. אך כיון שהתורה מגדירה זאת כ"דרך רחוקה"
23 רק ביחס לאדם⁵, לגבי עשיית הפסח, שהוא נמצא במקום
24 אשר במשך זמן השחיטה אין הוא יכול להגיע לעזרה כדי
25 להקריב את הפסח – לכן "נקוד עליו".
- 26 ולכן, נותרה השאלה:
- 27 מדוע מפרש רש"י "מחוץ לאסקופת העזרה"⁶, פירוש
28 הרחוק מאד, לכאורה, מהפירוש הפשוט⁷ של "בדרך
29 רחוקה"⁸?

ב.

גם לאחר הניקוד יש לבאר קרוב לפשט

- 30 אמנם, גם לפי הפירוש "חוץ לאסקופת העזרה" אפשר
31 לבאר באופן כלשהו את המושג "רחוקה", כפי שמדגיש
32 רש"י "לא שרחוקה ודאי" (ואינו אומר רק "לא שרחוקה"),

מקרא – קדימה לזה שמתאים להלימוד ע"פ ההלכה. ובפרט שכלל הוא
שהלכה אינה עוקרת מקרא כו' (סוטה טז, א). וגם ע"ד ההלכה – בכל התורה
כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו (לגמרי) – יבמות (כד, א).
(8) בראש"ם (וראה גם גור"א) כאן, שמה שכתב הרמב"ן שגם לדעת ר"ע
אפשר לפרש טעם הניקוד – "אין זה נכון", כי גם בלי הניקוד מובן שהכוונה
ב"דרך רחוקה" היא "רחוקה לו, בעשיית הפסח". ומביא רא"י ממ"ש ר' יוסי
(פסחים שם) "לפיכך נקוד.. מאסקופת העזרה ולחוץ". ולכן מפרש רש"י כדעת
רא"י, כי "דברי רא"י הם קרובים לפשוטו של מקרא יותר מדברי ר"ע". אבל
אינו מובן:

(א) ממה שבכו"כ מקומות (נמנו באדר"נ פל"ד, ד. במדב"ר פ"ג, יג) אין
רש"י מפרש טעם הניקוד*, מוכח שענין הניקוד אינו קושיא חזקה כ"כ בדרך
הפשט. ובמקומות שרש"י מפרש טעם הניקוד, הוא לפי שעי"ז מתיישב איזה
ענין בפשטות הכתוב. (וע"ד הקושיות בענין קרי וכתוב – ראה לקו"ש ח"ה ע'
17 ובהערה 15)**.

(ב) אפילו את"ל שגם ע"פ דרך הפשט בא הניקוד לומר ש"דרך רחוקה"
פירושה – גם כשהי' יכול לבוא משם לעזרה בזמן (כי גם בלי הניקוד – פי'
דרך רחוקה" הוא "רחוקה לו"), מ"מ הרי אפשר לפרש שהיא רחוקה קצת
עכ"פ נכחו ריחוק ה' אמות*** – ראה רע"ב בפי' המשניות פסחים שם,
שמפרש שזה נרמז במה שהניקוד הוא על ה"א, ולא כל המקומות ש"חוץ
לאסקופת העזרה" – גם הסמוכים לה כחוט השערה.

א.

"או בדרך רחוקה"

- 1 מן הפסוק "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך
2 רחוקה..."¹, מצטט רש"י את המלים "או בדרך רחוקה",
3 ואומר: "נקוד עליו, לומר לא שרחוקה ודאי, אלא שהיה
4 חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה".

5 על כך שואל הרמב"ן:

- 6 במשנה² מופיעות לגבי פסוק זה שתי דעות: (א)
7 שהאדם נמצא, בתחילת זמן השחיטה³, במקום שאין הוא
8 יכול להגיע ממנו אל העזרה במשך כל זמן השחיטה. (ב)
9 "מאסקופת העזרה ולחוץ", כפירוש רש"י. ולכאורה,
10 הדעה הראשונה קרובה הרבה יותר ל"פשוטו של מקרא"
11 מאשר הדעה השניה – שהרי, כיון שב"חוץ לאסקופת
12 העזרה" נכללים כל המקומות שמחוץ לאסקופת העזרה,
13 אף בסמוך לעזרה ממש – אין זו בפשטות המשמעות של
14 "רחוקה". ואם כך, צריך היה רש"י לבחור בפירושו על
15 התורה, שבו הוא מפרש את פשוטו של מקרא, את הפירוש
16 של הדעה הראשונה?

(1) פרשתנו ט, יו"ד.

(2) פסחים צג, ב.

(3) ברמב"ם הל' ק"פ פ"ה ה"ט: "עם עליית השמש". אבל ברש"י פסחים
שם (ד"ה חמשה עשר) וברמב"ן כאן, הוא כפסחים. וראה גם ירוש' פסחים
פ"ט ה"ב: קודם לשש שעות.

(4) ובפרט לפי המבואר להלן סי"א ששיעור הריחוק הוא לפי כמות הזמן,
וגם המקום שבסמיכות לעזרה נקרא – בסוף היום – "דרך רחוקה".

(5) ראה ירושלמי שם סה"ב.

(6) במשכיל לדוד כאן: שהוקשה לי' לרש"י, והרי לא בא הכתוב לסתום
אלא לפרש, ומאן לימא איזו היא דרך רחוקה, ולכן מפרש "נקוד עליו לא
שרחוקה ודאי כו'". אבל בפשטות, מכיון שמדבר כאן בנוגע לעשיית הפסח,
מובן שהשיעור בדרך רחוקה הוא – שאינו יכול להכנס בעזרה לעשות הפסח
– המתחילה ב"ושחטו אותו" (בא יב, ו) – היינו בשעת שחיטה (כברא"ם
וגור"א כאן – נעתק בהערה 8).

עוד תירוץ במשכיל לדוד, שהוכחת רש"י היא ממ"ש לאח"ז (ט, יג)
"ובדרך לא ה'" – "ובדרך" סתם (וכדאיתא בפסחים צג, סע"ב). אבל (א)
באם הוכחת רש"י היא מכתוב שלאח"ז – הו"ל להעתיקו או עכ"פ לרמוזו כאן.
(ב) בפשטות צ"ל להיפך: מ"ש "בדרך רחוקה", הוא בדוקא (שהרי פירשו
הכתוב) ומ"ש אח"כ "ובדרך" סתם – הוא לפי שסומך אמ"ש לפני.
(7) וגם – הרי אי"ז כפי ההלכה נומכן שמשני פי' שקוליים ע"פ פשוטו של

(* ואפילו בפ' נצבים (כס, כח) שמפרש "נקוד על לנו ולבנינו", אינו מפרש הניקוד שעל העי"ן שבתיבת עד שבאותו הפסוק. ויחירה מזו: בפ' לך (טז, ה) מפרש הטעם מה ש"וביניך"
הוא מלא, אף שנקוד על וי"ד (וראה אדר"נ שם. במדב"ר שם).

(**) להעיר גם מנסגנו ה' שברמב"ן כאן שכתב "ייתכן שטעם הנקודה כו' בסיום הענין. שמהו משמע קצת, שקושייתו "למה תפס לו שיטת רא"י היא גם באם לפי שיטת ר"ע
לא ה' מובן טעם הנקוד.

(***) במשכיל לדוד, שאפשר לומר שכונת רש"י ב"חוץ לאסקופת העזרה" היא לריחוק ה' אמות. אבל אין רש"י מזכיר זה כלל – אפילו לא ברמז. ומזהיכי ייתי לומר ד"חוץ" פי'
ה' אמות

מזיד. אך כאשר אדם לא הקריב פסח ראשון מחוסר
אפשרות, בהיותו "טמא לנפש" או "בדרך רחוקה", הרי
למרות שהיתה לו אפשרות להתחיל ללכת לעזרה לפני
התחלת זמן השחיטה, בכל זאת כיון שבתחילת זמן
השחיטה, כאשר מתחילה לחול החובה¹³ של הקרבת
הפסח, הוא כבר לא היה יכול להגיע לעזרה¹⁴, הרי הוא
אנוס, והתורה מאפשרת לו לעשות פסח שני.

אך אם משמעות המלים "דרך רחוקה" היא "חוץ
לאסקופת העזרה", לא מובן: גם מי שהיה "בדרך רחוקה"
היה יכול להיכנס לעזרה¹⁵, ויותר מכך: לא זו בלבד שהוא
לא היה אנוס, אלא אף לא נדרשה ממנו טרחה מיוחדת –
בצעד אחד בלבד הוא כבר יכול היה להימצא בעזרה
ובתחילת זמן השחיטה. ואם כך, במה שונה הדבר ממי
ש"בדרך לא היה", והיה בעזרה?

לאדם הנמצא בעזרה במשך זמן השחיטה רגע אחד
בלבד, ובמשך הזמן הנותר הוא רחוק מהעזרה, מגיע עונש
כרת על אי הקרבת הפסח במועדו, ולאדם הנמצא בסמוך
לעזרה ממש במשך כל זמן השחיטה ובמשך חצי יום הוא
לא הטריח את עצמו לדרוך על סף העזרה – לא זו בלבד
שאינו מגיע לו עונש כרת, אלא מציעים עבורו אפשרות
להקריב פסח שני?!

וכיון שהן מפני לשון הפסוק "בדרך רחוקה" והן מפני
תוכן הענין, "חלק" יותר להסביר שבמלים "בדרך רחוקה"
הכוונה היא אכן למקום רחוק, מדוע מסביר רש"י "חוץ"
לאסקופת העזרה¹⁶?

שמראה שאין זה מרחק מסויים, ועם זאת אין הניקוד על
המילה שולל לחלוטין את המשמעות של המושג "רחוקה"⁹,

וכדברי המפרשים¹⁰: שכאשר נמצא האדם מחוץ
לאסקופת העזרה, הוא "רחוק" מהקרבת הפסח, כי אסור
לו להקריב אז את הפסח,

אך מובן בפשטות, שגם לאחר ניקוד זה, הממעט את
משמעות המילה המסויימת – יש לבאר זאת באופן
שה"מיעוט" יהיה קטן ככל האפשר. כלומר, להוציא את
המילה ממשמעותה הפשוטה מעט ככל האפשר. וכיון
שהדעה הראשונה קרובה יותר לפשוטו של מקרא, צריך
היה רש"י להביא דעה זו?

ג.

הדעה הראשונה קרובה יותר לפשט

השאלה אף קשה יותר: מעלת הדעה הראשונה על פני
השנייה אינה רק בהבנת המלים "דרך רחוקה", אלא גם לפי
הדין "ועשה פסח לה' בחודש השני..." – לגבי מי שלא
הקריב את הפסח במועדו הראשון, עקב היותו טמא או
בדרך רחוקה:

אם במלים "בדרך רחוקה" הכוונה היא למקום שממנו
אין אפשרות להגיע לעזרה במשך כל זמן השחיטה, מובן
מדוע אומרת התורה שדוקא כאשר היה "טמא לנפש" או
"בדרך רחוקה" הוא רשאי להקריב פסח שני, ואילו
"והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות
הפסח, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"¹¹, והוא אינו מקריב
פסח שני¹²: כאשר אדם היה טהור וקרוב לעזרה, הוא

(9) בפרש"י לפסחים שם: "וכל ניקוד למעט הדבר בא דמשמע סמיכה להא
תיבה מהכא." (וכ"ה בבעה"ט כאן: "ניקוד כאילו לא נכתב"). אבל – מובן
שע"פ דרך הפשט (לבן חמש למקרא), אין שום מקום לומר שהניקוד בא
לעקור את התיבה מן התורה! וראה גם לק"ש חט"ו ע' 113.

(10) גר"א כאן.

(11) ט, יג.

(12) ע"פ דרך ההלכה לדעת הרמב"ם, גם "האיש אשר הוא טהור ובדרך
לא היה", ואפילו כשהידי בראשון, אף שחייב כרת על הראשון – יעשה את
השני ויפטר מהכרת (פסחים צב, ב ואילך. רמב"ם שם רפ"ה). אבל בפשוטו
של מקרא, הרי מפורש דהדין "ועשה פסח לה' בחדש השני גו'" הוא רק
ל"טמא לנפש גו'", (אבל "האיש אשר הוא טהור גו'", דינו מפורש "ונכרתה גו'
חטאו וישא" ואין לו תקנה. וגם ע"פ דרך ההלכה – לכמה דיעות כולל גם
רש"י – הדין כן*).

(13) ידועה השק"ט בגדרי החיוב להכין מכשירי מצוה וכיו"ב, לפני זמן
חיוב קיום המצוה – ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ח סי"ג, שלפי דעה א'
מותר לצאת בשיירא קודם ג' ימים לפני השבת, גם כשיודע בבירור גמור
שבודאי יצטרך לחלל שבת אח"כ (והטעם: כי ג' ימים הראשונים שבשבו

אינם מתייחסים לשבת הבא – שם סעיף ה'); וגם לפי דעה השני' שם שיש
איסור בזה (וכן האיסור בג' ימים שלפני השבת – לד"ה), האיסור הוא רק
מד"ס. וראה שד"ח אס"ד מע' י"ב סי' א' סק"י – שקו"ט אם מותר (וצריך)
להתענות בצום גדלי', באם א"א יהי' לו עי"ז להתענות ביו"כ שלאחריו. ושם
(ד"ה אמנם נראה), שגם לדעה השני' הנ"ל מותר להתענות. עיי"ש.

(14) ירושלמי שם ה"ב, וראה תוד"ה אלא (פסחים צג, א): "ואין לומר
דס"ד דחייב כרת על מה שהרחיק עצמו".

(15) בפי' המשניות להרמב"ם (פסחים שם – וראה גם פי' הרע"ב שם),
שגם לדעת ר"א "מאסקופת העזרה ולחוץ" הכוונה שלא הי' יכול להכנס
בעזרה בשעת הקרבן, והי' בסוף השנה כשהגיע לאסקופת העזרה. אבל –
בפרש"י עה"ת: "שהי' חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחט"ה". וראה גם פסחים
צד, ב: ואע"ג דמצי עייל.

(16) לכאורה אפשר להוסיף עוד קושיא: להפי' "חוץ לאסקופת העזרה",
למה נאמר "טמא לנפש" – והרי הטמא אסור להכנס למקדש וא"כ נכלל כבר
ב"בדרך רחוקה"? אבל אינו. כי י"ל (ובפרט בפשוטו של מקרא) שמה שנקט
גם "טמא לנפש" הוא (א) לפי שהפרשה באה בעיקר, כתשובה על שאלת
האנשים שהיו טמאים לנפש אדם (כדלקמן סעיף ט'). (ב) בטענתם "למה

(* רש"י פסחים צג, א – ד"ה תשלומין דראשון: "חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני", ובצל"ח שם, שרש"י ט"ז כן גם אליבא דרבי. וכ"פ הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע נח.
אבל באור חדש שם, שרש"י כתב כן אליבא דר"ז דוקא, אבל אליבא דרבי נפטר הוא מהכרת. וכ"ה ברמב"ם הל' ק"פ שם ה"ב.
ווא"פ דבטה"מ שם כותב כ"ל שלדעת רבי לא נפטר מחיוב כרת – עיין בביאור הרי"ף פנרלא מ"ע נו (רמ, ג), שהרמב"ם חזר בו.)

ד.

שאלות נוספות על דברי רש"י

1 בנוסף לקושי זה על עצם פירושו של רש"י, אינם
2 מובנים גם כמה פרטים:

3 (א) הניקוד מופיע על המילה "רחוקה". ואם כך, צריך
4 היה רש"י לצטט, לכאורה, מן הפסוק רק מילה זו, או, לכל
5 היותר, גם את המילה "בדרך", כיון שלפי פירושו "חוץ
6 לאסקופת העזרה" משתנית המשמעות של המילה "בדרך",
7 שלא כפשוטה. מדוע מצטט רש"י את שלוש המלים "או
8 בדרך רחוקה"?

9 (ב) המושג "ודאי" מנוגד ל"ספק". לפיכך, אינו מובן
10 הניסוח בדברי רש"י "לא שרחוקה ודאי": הוא צריך היה
11 לומר "לא שרחוקה ממש"¹⁷ וכדומה, ביטוי המצביע על כך
12 שהמרחק קטן ביותר. אך כיצד מתאים לכאן המושג
13 "ודאי", שאינו קשור לגודל המרחק, אלא להגדרה של
14 "ודאי" ו"ספק"?

15 (ג) כאשר רש"י מפרש "לא שרחוקה ודאי אלא שהיה
16 חוץ לאסקופת העזרה", הוא מוסיף "כל זמן שחיטה".
17 ולכאורה, אם רש"י מוצא לנכון לציין את הזמן שעליו
18 מדובר בפסוק, שמא לא יידע זאת התלמיד בעצמו, מתאים
19 היה, לכאורה, לקבוע זאת ב"דיבור המתחיל" נפרד. כי גם
20 לפי הפירוש "שרחוקה ודאי" ייתכן שהתלמיד לא יידע על
21 איזה זמן מדובר. מהו הקשר של המלים "כל זמן שחיטה",
22 המציינות את הזמן שבו היה האדם "בדרך רחוקה", לפירושו
23 של רש"י, לגבי המשמעות של "בדרך רחוקה"¹⁸? שאלה זו
24 אף קשה יותר: אם אין ברור לתלמיד מתי היה האדם "בדרך
25 רחוקה", הרי אותו ספק קיים אצלו גם לגבי "טמא לנפש",
26 ואם כך, צריך היה רש"י לציין זאת על המלים "כי יהיה",
27 הכוללות הן את "טמא לנפש" והן את "בדרך רחוקה",
28 ולבאר שם, שהכוונה היא ל"כל זמן שחיטה"?

ה.

דיני פסח שני בפירוש רש"י זה

29 לאחר שמפרש רש"י את הניקוד על המילה "רחוקה",
30 הוא ממשיך ואומר באותו "דיבור המתחיל": "פסח שני
31 מצה וחמץ עמו בבית, ואין שם יום טוב, ואין איסור חמץ
32 אלא עמו באכילתו". ואינו מובן כלל:

33 (א) רש"י מבאר בפירושו על התורה רק את פשוטם של
34 הפסוקים, ומדוע הוא מביא כאן דינים של פסח שני (ודוקא
35 שלושה דינים אלו¹⁹), שאינם קשורים להבנת פשוטם של
36 הפסוקים?

37 (ב) אם רש"י מוצא לנכון להביא דינים אלו, הוא היה
38 צריך להביאם בהמשך הפסוקים, כאשר מפורטים הדינים
39 של פסח שני, ולא בפסוקו, העוסק במי שלא הקריב פסח
40 ראשון, ובגורמים לכך?

41 (ג) חוץ מזה אינו מובן: אף אם דינים אלו קשורים ל"או
42 בדרך רחוקה", הם היו צריכים להיכתב ב"דיבור המתחיל"
43 נפרד. מדוע מקשר זאת רש"י לפירושו "נקוד עליו...?"

44 (ד) בין שלושת הדינים עצמם קשורים הדין הראשון
45 והדין השלישי – "מצה וחמץ עמו בבית" ו"אין איסור
46 חמץ..." – לענין של חמץ. ולכאורה, צריך היה רש"י
47 להציבם בסמיכות, ומדוע הוא מפריד בין שני דינים אלו
48 על ידי הדין "ואין שם יום טוב"²⁰?

ו.

דיני פסח שני - לא לפי סדר הזמנים

49 על השאלה האחרונה אפשר היה, לכאורה, להשיב,
50 שהדינים מופיעים בפירוש רש"י לפי סדר הזמנים: "מצה
51 וחמץ עמו בבית", שבזמן שחיטת הפסח מותרת הימצאות
52 חמץ בבית, קשורה לזמן שמבעוד יום, בשונה מפסח
53 ראשון, שבו אסורה הימצאות חמץ בזמן השחיטה²¹. הדין
54 "ואין שם יום טוב" קשור רק לזמן שבו מתחיל הלילה,

19 ובפרט שבמשנה (פסחים צה, רע"א) נמנו דינים אחרים ש"בין פסח ראשון לשני". אלא ש"ל, שמה שמוסיף רש"י "ואין שם יום טוב" שאינו במשנה הוא, לפי ש"ד ההלכה, הענין דיו"ט אינו שייך לקרבן פסח, משא"כ בדרך הפשט (ראה הערה הבאה); ומה שמשמית "אינו טעון הלל באכילתו" שבמשנה, לפי שברך הפשט – לא מצינו בשום מקום גם בנוגע לפסח ראשון שיהי טעון הלל.
20 לכאורה אפשר להקשות עוד קושיא: גם בפסח ראשון, היו"ט שבט"ו הו"ע כפ"ע ואינו שייך ל"פסח", ומה נוגע ענין "אין שם יום טוב" לפסח שני? אבל – אינו. כי מ"ש (בא יב, יד) "וחגותם אותו חג לה" בסמיכות ובהמשך לדיני הקרבת הפסח, מוכח ש(בדרך הפשט) החג שייך לפסח*. ולכן מפרש רש"י בדיני פסח שני ש"אין שם יום טוב".
21 פרש"י בא יב, טו. תשא לר, כה.

נגרע" התכוונו שיוכלו להקריב הפסח במועדו, כדפרש"י (לעיל ט, ז) "זרק הדם כו". ולכן הוצרך הכתוב לחדש "איש איש כי יהי טמא לנפש.. ועשה פסח לה' בחדש השני גר" – ואינו יכול לעשות פסח ראשון. וכפסחים צג, א: "למה נאמר טמא.. דאי בעי למיעבד בראשון לא שבקינן ליה".
17 אף שלשון המשנה הוא כברש"י. ולהעיר, שגם במשנה ישנה גירסא – הובאה ב"שינויי נוסחאות" למשניות: "שרחוקה ממש".
18 לכאורה אפשר לתרץ, שכוונת רש"י ב"כל זמן שחיטה" היא, גם כשהי רק חוץ לאסקופת העזרה (ולא בדרך רחוקה ממש) במשך כל זמן שחיטה (ראה לעיל הערה 15).
אבל, מפשטות לשון רש"י משמע, שכוונתו ב"כל זמן שחיטה" היא – לפרש הזמן ד"יהי" בדרך רחוקה – חוץ לאסקופת העזרה.

(* שזוהו גם הסעם מה שכללות החג דיצי"מ נקרא [בלשון חכמים (ראה שוה"ג להערה 22), ולפי פירוש תיב"ע (פרשתנו ט, יב) – גם בלשון התורה] על שמו – חג הפסח.

30 המעכבים את עשיית הפסח? ותשובתו לשאלה זו היא על
31 ידי פירושו "נקוד עליו... חוץ לאסקופת העזרה... מצה
32 וחמץ עמו בבית...", כדלהלן.

ח.

שני חלקי פירוש רש"י - תשובה לשתי שאלות

33 לפי הפשט, הסיבות המונעות את עשיית הפסח הן: (א)
34 טומאה. (ב) היה מחוץ לעזרה. (ג) "חמצו קיים" בזמן
35 שחיתת הפסח.

36 יש סיבות נוספות המעכבות את הפסח: (א) איש לפי
37 אכלו תכסו²⁵, (ב) "כל ערל לא יאכל בו"²⁶. אך שני
38 ענינים אלו אינם קשורים לפרשנו: "איש לפי אכלו
39 תכסו" נאמר, לפי דרך הפשט, רק לגבי פסח מצרים, ולא
40 לגבי פסח דורות²⁷. ו"כל ערל לא יאכל בו" מעכב רק²⁸
41 את אכילת הפסח, אך לא את הקרבתו²⁹.

מתעוררת השאלה:

42 (א) אדם יכול להימצא מחוץ לעזרה מכמה סיבות, ולא
43 רק עקב היותו "בדרך רחוקה". ולכן אי אפשר לשאול על
44 כך לגבי אדם שאינו נמצא בעזרה במזיד. כי לפי ההגיון
45 הפשוט, הוא אכן חייב כרת ואינו יכול להקריב את פסח
46 שני³⁰. אך השאלה היא: ייתכנו גורמים רבים שבגללם הוא
47 אנוס ואינו יכול להגיע לעזרה. ומדוע מוזכרת בפסוק דוקא
48 הדוגמא של "בדרך רחוקה"?
49

50 (ב) יותר מכך: חידוש גדול יותר הוא כאשר האדם נמצא
51 בעזרה ובכל זאת "לא יוכל לעשות הפסח", כי "חמצו
52 קיים": ייתכנו כמה אפשרויות הגורמות לכך שלאחר
53 תחילת זמן השחיטה הוא יהיה אנוס, ולא יוכל לבער את
54 החמץ? והתורה היתה צריכה לציין, לפחות, דוגמא זו,
55 בנוסף לאפשרות של "דרך רחוקה", שהוא נמצא בעזרה, אך
56 חמצו נמצא ב"דרך רחוקה", ואין באפשרותו לבערו³¹?

57 שתי שאלות אלו מיישב רש"י בפירושו "נקוד עליו..."
58 ובדבריו "מצה וחמץ עמו בבית...".

1 בשונה מפסח ראשון, שבו מתחיל לחול יום טוב בתחילת
2 הלילה. והדין "ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו" קשור
3 רק לזמן אכילת הפסח, זמן מה לאחר תחילת הלילה.

4 אך אין ליישב זאת כך: אילו היה רש"י מתכוון לדין של
5 איסור חמץ בעת אכילת פסח שני, היה הדבר קשור לזמן
6 האכילה. אך רש"י מדגיש כאן לא את איסור חמץ באכילתו,
7 כי בכך זהה פסח שני לפסח ראשון, אלא, להיפך, הוא מציין
8 כאן את השלילה "ואין איסור חמץ (אלא עמו באכילתו)",
9 שחוץ מאכילתו אין איסור חמץ²². ודין זה מתחיל מיד
10 בתחילת הלילה²³. ואם כך, צריך היה רש"י לכתוב את הדין
11 "ואין איסור חמץ..." בסמוך ל"מצה וחמץ עמו בבית"?

ז.

שאלת רש"י קשורה למילה "או"

12 ההסבר לכל האמור לעיל הוא:
13 רש"י בעצמו רומז לקושי המתעורר אצלו בפסוקנו,
14 אשר כדי ליישבו הוא אינו כותב רק "נקוד עליו... חוץ
15 לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה", אלא אף מוסיף "פסח
16 שני מצה וחמץ עמו בבית...", על ידי שהוא מצטט לפני
17 פירושו את המלים "או בדרך רחוקה".

18 המילה "או" אינה קשורה למשמעות של המלים "בדרך
19 רחוקה" שלאחריה, אלא רק מבהירה ש"בדרך רחוקה" אינו
20 הענין היחיד, אלא זוהי אחת הדוגמאות בפסוק. שהרי,
21 המילה "או" מתאימה לציין דוגמאות שונות.

22 לכן מצטט רש"י גם את המילה "או", כדי להבהיר,
23 שכוונתו העיקרית אינה להסביר את הטעם לניקוד, או
24 לפרש שהמשמעות של "בדרך רחוקה" כאן היא "שהיה
25 חוץ לאסקופת העזרה", אלא כוונתו ליישב:

26 כיון שהפסוק מפרט כאן דוגמאות של הגורמים לאי
27 הקרבת קרבן פסח, מדוע הוא אומר לאחר "טמא לנפש"
28 (מדוע חשוב כאן²⁴), דוקא (ורק) את הדוגמא של "בדרך
29 רחוקה", והרי קיימים ענינים נוספים, כפי שיוסבר להלן,

(22) והחידוש שבדין זה על "מצה וחמץ עמו בבית" – י"ל: (1) שמוחר
גם באכילה. (2) באיסור חמץ בפ"ר – שני דינים: (א) לא תשחט על חמץ (תשא
שם; ב) לאחרי השחיטה – "שבעת ימים" (שהתחלתם היא מהלילה) שאור לא
ימצא בבתיכם" (בא שם, יט), וממ"ש זה בפרשת קרבן פסח, מוכח שגם דין
זה שייך ל"פסח" * (ראה לעיל הערה 20), וכמפורש ברש"י (פרשתנו ט, ב)
שמדיני פסח "שבעת ימים למצה ולביעור חמץ". ולכן החזק רש"י לומר שב'
האיסורים אינם בפ"ר: "מצה וחמץ עמו בבית" – בשנת שחיטה; לאחר
השחיטה "ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו" (וראה רש"י פסחים צה, ריש
ע"ב). ועוד י"ל בזה.

(23) ראה הערה הקודמת.

(24) ראה לקמן סעיף ט'.

(25) בא יב, ד.

(26) שם, מח.

(27) שלכן הוכרח רש"י (שם יב, ד) לפרש "הראוי לאכילה פרט לחולה
חזק בו" – לא באופן המפורש בקרא (כאן): טמא ובדרך רחוקה – כיון שאינו
שייך במצרים.

(28) נוסף לזה: אפילו באם ערל ה' אסור גם בהקרבת הפסח, אין שייך
להקשות למה לא מנה הכתוב גם ערל – כי י"ל, שמונה רק דוגמאות כאלו
שא"א לתקנם עד לאחר זמן שחיטה, והרי ערל יכול למול עצמו בעוד יום.
(29) כפשוטו הכתוב (שם, מח) לא יאכל בו. ומ"ש שם "המול לו כל זכר
ואז יקרב לעשותו" קאי א"כ יגור אתך גר'.

(30) ראה לעיל הערה 12.

(31) ענין הביטול – הרי לא נזכר בפשוטו של מקרא. וגם ע"ד ההלכה –
אפ"ל מציאות שא"פ לו לבטל.

בבית, מתעוררת מיד השאלה, מהו המקור לכך? ואדרבה, במבט ראשון יש לכך סתירה בפשטות הפסוקים: מספר פסוקים מאוחר יותר³³ נאמר "ככל חקת הפסח יעשו אותו". כלומר, פסח שני זהה בהלכותיו לפסח ראשון. מדוע, אפוא, נאמר שבפסח שני מותרת הימצאות חמץ בבית, בשונה מפסח ראשון?

לכן מסביר רש"י – "ואין שם יום טוב": הרי ברור, שפסח שני אינו יום טוב. את זאת אין רש"י צריך להסביר, כי הדבר מובן: פסח ראשון הוא זמן יציאת מצרים, ומשום כך הוא יום טוב³⁴. פסח שני חל "בחדש השני", בחודש אייר, לא בזמן יציאת מצרים, ואין הוא יום טוב. וכיון שפסח שני אינו יום טוב³⁵, אין איסור חמץ³⁶.

לאחר שרש"י אומר "ואין שם יום טוב", כדי להסביר את הטעם לדין "מצה וחמץ עמו בבית", הסבר הנדרש מיד במקום זה, הוא מבהיר, שאין בכך סתירה להלכה המופיעה מיד לאחר מכן³⁷, שבדיוק כשם שבפסח ראשון נאמר "ומצות על מרורים יאכלוהו"³⁸, כך חל דין זה גם בפסח שני, "על מצות ומרורים יאכלוהו", שיש לאוכלו דוקא עם מצה, ולא עם חמץ – כי "אין איסור חמץ אלא עמו באכילתו", אך מלבד זאת אין איסור חמץ אחר בפסח שני.

יא.

הריחוק - אינו ודאי

לאחר כל האמור לעיל עדיין לא מובן, כדלעיל בסעיף ד': (א) דברי רש"י "לא רחוקה ודאי", ולא "לא רחוקה ממש", (ב) מדוע הוא מוסיף "כל זמן שחיטה".

ההסבר לכך הוא: הסיבה לכך שאם מישוה לא הקריב את הפסח מפני היותו ("טמא לנפש" או) "בדרך רחוקה", (כפי שנראה בפשטות, ללא פירוש רש"י) – יכול להביא פסח שני, היא מפני שהיה אנוס. וכיון שכך, סביר להניח, שגודל המרחק אינו תלוי רק במרחק הפיזי עצמו, אלא במשך הזמן שנותר להקריב קרבן פסח: בתחילת זמן השחיטה המרחק רב יותר, מרחק שאי אפשר להגיע ממנו אל העזרה במשך חצי יום. וככל שמתקרב סוף זמן השחיטה, כך קטן יותר ויותר המרחק הקובע.

לפי זה הכרחי לומר, שהמשמעות של "בדרך רחוקה", גם כאשר לא "נקוד עליו", אינה שהמרחק הפיזי הוא גדול,

וכיון שהשאלה הראשונה (מדוע אין הפסוק מציין את הדוגמא של מי שהיה מחוץ לעזרה כאשר לא היה "בדרך רחוקה") נובעת מפסוק זה עצמו: מדוע כתוב בפסוק דוקא "בדרך רחוקה", ואילו השאלה על הדוגמא "חמצו קיים" מתעוררת מפרשה אחרת – לכן כותב רש"י בתחילה "נקוד עליו...", ורק לאחר מכן "פסח שני מצה וחמץ עמו בבית..." – לפי סדר השאלות:

בפירושו "נקוד עליו..." אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה" מבאר רש"י מדוע אין התורה מזכירה דוגמאות אחרות לגבי "חוץ לעזרה", כי לפי פירוש זה, אכן המשמעות של "בדרך רחוקה" אינה מרחק במקום, אלא כל אופן של "היה חוץ לאסקופת העזרה", ואף מי שלא נכנס לעזרה במזיד, כדלעיל בסעיף ג'. ובמלים "מצה וחמץ עמו בבית..." מוסבר מדוע אין מובאת בפסוק הדוגמא של "חמצו קיים", כפי שיוסבר להלן.

ט.

ביטול הגורם או שינוי הדין

בפשטו של מקרא, הפרשה "וידבר... איש איש כי יהיה טמא לנפש..." מהווה תשובה לשאלתם של "אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם – למה נגרע...". התשובה לכך היא "איש איש כי יהיה טמא לנפש... ועשה פסח לה...", שתקנתם היא הקרבת פסח שני.

וכאשר הורה הקדוש-ברוך-הוא את ההלכה של "איש איש כי יהיה טמא לנפש", הוא הוסיף "או בדרך רחוקה" – למרות שלא שאלו על כך³², כי גם מקרה זה דומה למקרה של "טמא לנפש": בשני המקרים מתבטלת לפני זמן הקרבת פסח שני הסיבה המונעת את הקרבת פסח ראשון.

ולכן אין מקום להוסיף בפרשה זו את המקרה של "חמצו קיים", כי במקרה זה אין צריכה להשתנות ולהתבטל בעת פסח שני הסיבה והמציאות, שהרי "פסח שני מצה וחמץ עמו בבית". גם עתה יש חמץ בביתו, אלא שהדין השתנה: בזמן הקרבת פסח ראשון מנע החמץ את ההקרבה, ואילו בפסח שני אין הדבר מעכב.

י.

ההלכות זהות, אך פסח שני אינו יום טוב

אך כאשר רש"י אומר "פסח שני – מצה וחמץ עמו

(32) וגם בספרי (היינו אפילו באופן הלימוד דהלכות, דאין להקפיד כ"כ בהשייכות דהענינים בפשטות) כאן: טמא לנפש זה דבר ששאל או בדרך רחוקה זה דבר שלא שאל.

(33) ט, יב.

(34) וכמפורש בכתוב (בא יב, יד) "והי' היום הזה לכם לזכרון (וברש"י שם: איזהו יום הזכרון ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם) וחגותם אותו" – "יום שהוא לך לזכרון אתה חוגג".

(35) אבל אלולי זאת, אף שאינו בהזמן דייצ"מ, מכיון שהוא במקום פסח

ראשון (ועד אשר "ככל חוקת הפסח יעשו אותו") – הי' אפשר לומר שאסור בחמץ (לא רק "עמו באכילתו", אלא) גם בשעת השחיטה, כפסח ראשון.

(36) שהרי הדין "ביום הראשון תשביתו שאור" (בא שם, טו), שקאי על ערב יו"ט (פרש"י שם), בא בהמשך ובסמיכות ל"וחגותם אותו חג לה'" שבפסוק שלפניו.

(37) ט, יא.

(38) בא יב, ח.

1 שהרי³⁹ גודל זה קטן יותר בסמוך לשקיעת החמה, אלא –
2 כפירוש הרמב"ן – "שהיא רחוקה לו בעשיית הפסח⁵, לא
3 רחוקה ממש".

4 ולכן, כאשר רש"י שולל פירוש זה, שבמושג "רחוקה"
5 הכוונה היא לחוסר אפשרות להגיע לעזרה בזמן, הוא אינו
6 יכול לומר "לא שרחוקה ממש", כי גם ללא פירוש רש"י
7 כבר ידוע ש"לא רחוקה ממש". אלא, הוא אומר "לא
8 שרחוקה ודאי":

9 לפי הפירוש דלעיל, שבמושג "בדרך רחוקה" הכוונה
10 היא להימצאותו במקום שממנו אין הוא יכול להגיע לעזרה
11 להקרב הפסח במועד, יוצא, ש"ריחוקו" מעשיית הפסח
12 הוא ודאי: ברור, ללא שום ספק, שהוא לא יקריב את הפסח.
13 ואילו לפי פירוש רש"י "שהיה חוץ לאסקופת העזרה",
14 אף כאשר ביכולתו להגיע לעזרה בזמן, יוצא, ש"ריחוקו"
15 מעשיית הפסח אינו ודאי: בעת הימצאותו מחוץ לעזרה הוא
16 אכן "רחוק" מעשיית הפסח, אך אין זה ריחוק ודאי ומוחלט,
17 כי באפשרותו להיכנס בכל רגע לעזרה, ולהקריב את הפסח.

יב.

פסח שני, רק אם היה "חוץ... כל זמן שחיטה"
18 לאחר שרש"י מפרש, שבמלים "בדרך רחוקה" אין
19 הכוונה "רחוקה ודאי", אלא "חוץ לאסקופת העזרה",
20 ייתכן לחשוב, שהאפשרות שנתנת התורה "ועשה פסח
21 לה' בחודש השני...", למי שלא הקריב פסח ראשון כי
22 "יהיה (טמא לנפש או) בדרך רחוקה", קיימת גם במקרה
23 שבו היה האדם במשך רוב זמן השחיטה בעזרה, ורק לרגע
24 אחד שהיה מחוץ לעזרה:

25 – אם ההסבר ל"בדרך רחוקה" הוא "רחוקה ודאי",
26 שאז יוצא שהטעם לדין "כי יהיה טמא לנפש או בדרך
27 רחוקה... ועשה פסח לה'" הוא מפני היותו אנוס, כדלעיל
28 בסעיף ג' – מובן בפשטות, שאם בתחילת זמן השחיטה
29 הוא היה טהור "ובדרך לא היה" ולאחר מכן הוא נטמא
30 ברצונו, או התרחק ל"דרך רחוקה", אין הוא ראוי להקריב
31 פסח שני, כי אמנם אין חובה להקריב את הפסח מיד
32 בתחילת הזמן, ואפשר להקריבו אף ברגע האחרון, ואז
33 הוא הרי היה אנוס⁴⁰ – אך בכל זאת מובן, שבעצם עשותו,
34 לאחר תחילת זמן חובת הקרבת הפסח, פעולה המונעת את
35 הקרבת הפסח – הרי זה ודאי⁴¹.

(39) להעיר שגם ט"ו מיל – השיעור ד"דרך רחוקה" בתחלת זמן שחיטה – אינו רחוקה ממש, כדמשמע מפירוש הרמב"ן כאן.
(40) ידועה החקירה – אבל ע"ד ההלכה – במצוות שחיבת זמן האם אנוס שנחזק בסוף זמנו משוי לביטול המצוה אנוס (לדוגמא ראה להגאון הרגזובי במפע"צ פ"ג ס"ח).

36 אך לפי פירוש רש"י, "שהיה חוץ לאסקופת העזרה",
37 שאף מי שהיה קרוב לעזרה, והיה באפשרותו להיכנס
38 לעזרה ולהקריב את הפסח ללא מאמץ מיוחד מקריב פסח
39 שני – יוצא, שההבחנה בין "טמא לנפש או בדרך רחוקה"
40 לבין "האיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה" אינה מפני
41 האנוס, אלא זוהי גזירת הכתוב. ואם כך, אפשר כבר לומר
42 ש"ועשה פסח לה' בחדש השני..." אפשרי גם לגבי מי
43 ש"יהיה (טמא לנפש או) בדרך רחוקה" רק רגע אחד
44 במשך זמן השחיטה,

45 – לכן מבאר רש"י "שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל
46 זמן שחיטה", שמדובר כאן דוקא במקרה שבו האדם היה
47 במשך כל זמן השחיטה (טמא או) "חוץ לאסקופת העזרה".
48 אך אם הוא היה לפני כן טהור ובתוך העזרה, לא תועיל
49 לו היותו מאוחר יותר "טמא או בדרך רחוקה".

50 ומעצם העובדה שרש"י אינו מביא הוכחות לפירושו
51 "כל זמן שחיטה", ניכר, שהענין מובן מאליו, ואין צורך
52 בהוכחה⁴².

יג.

מזיד בעשיית הפסח או בפרט צדדי

53 רוב דיני התורה מובנים גם בהגיון, ורק דינים ספורים⁴³
54 הם "חוקים". ולכן גם דין שאי אפשר להסבירו בשלימותו
55 באופן הגיוני, יש למצוא, לפחות לכמה פרטים ממנו,
56 הסבר הגיוני ככל האפשר, כדי שהוא לא יישאר לחלוטין
57 גזירת הכתוב.

58 לפיכך יש להניח, שהתורה מבחינה בין מי שהיה
59 "בדרך רחוקה" לבין מי שלא היה "בדרך רחוקה", כי מי
60 שהיה בעזרה ולמרות זאת "וחדל לעשות הפסח", הרי הוא
61 מזיד בעשיית הפסח עצמה. ואילו מי שהיה "בדרך
62 רחוקה", אמנם היתה לו אפשרות להיכנס לעזרה, אך הזדון
63 הוא בדבר הצדדי, בהישארותו מחוץ לעזרה, ואילו בעשיית
64 הפסח עצמה הוא אנוס, שהרי אינו יכול להקריב את הפסח
65 במקום הימצאו, ולכן ניתנת לו התקנה להקריב פסח שני.

66 וכיון שלפי פירוש רש"י "שהיה חוץ לאסקופת
67 העזרה", הרי "בדרך רחוקה" הוא אנוס, יוצא, שאם
68 בתחילת זמן השחיטה הוא היה בתוך העזרה ואחר כך הוא
69 יצא משם, אין הוא נחשב לאנוס. ולכן מסביר רש"י "שהיה
70 חוץ... כל זמן השחיטה".

(41) ראה רמב"ם הל' ק"פ פ"ה ה"ד.

(42) אבל מ"מ צריך רש"י לכתוב עכ"פ – כי בלאו הכי יכולים לטעות.

(43) וי"ל שלכן בפרש"י (אחרי יח, ד"ה) מביא דוגמת ד"חוקות" ולא ד"משפטי" – אף בדמק"א (תולדות כו, ה) מביא דוגמא גם ע"ז.

יד.

שלושה ענינים בקרבנות

- 1 מהענינים של "יינה של תורה" שבפירוש רש"י זה:
- 2 כאמור לעיל, בסעיף ח', יש לפי הפשט שלוש סיבות
- 3 המעכבות את עשיית הפסח: טומאה, היה מחוץ לעזרה,
- 4 חמצו קיים.
- 5 ההסבר לכך הוא:
- 6 באופן כללי, יש בקרבנות שלושה ענינים: (א) עצם
- 7 הענין של הקרבנות, "קרבן לה" כשמו, מלשון קירוב⁴⁴ –
- 8 התקרבותו של היהודי לקדוש-ברוך-הוא על ידי הקרבן. (ב)
- 9 ההעלאה מלמטה למעלה, המתבטאת בעיקר בחלק הקרבן
- 10 הנשרף ועולה באש שלמעלה. (ג) ההמשכה מלמעלה
- 11 למטה, המתבטאת בעיקר בחלק הקרבן הנאכל על ידי
- 12 הכהנים או על ידי הבעלים – שקדושת הקרבן חודרת
- 13 לפנימיות האדם, ונעשית דם ובשר כבשרו⁴⁵.
- 14 בקרבן פסח ישנם שלושה ענינים אלו ביתר שאת:
- 15 ה"קירוב" בקרבן פסח אינו מדורג, אלא בדילוג,
- 16 כמשמעות הפשוטה של המילה "פסח"⁴⁶. כלומר, היהודי
- 17 המקריב את הפסח "מקפץ" ומתנתק ממציאיותו לגמרי,
- 18 בשונה מקירוב רגיל, שלאחריו עדיין הוא נשאר במציאותו.
- 19 ההעלאה ממטה למעלה בקרבן הפסח אינה רק בחלק
- 20 הנשרף על גבי המזבח, אלא גם בחלק הנאכל, שעליו
- 21 להיות "צלי אש", ולא "מבושל במים" או בשאר
- 22 משקים⁴⁷, והאש מביעה העלאה ממטה למעלה.
- 23 וכך גם מצד שני: ההמשכה מלמעלה למטה
- 24 המתבטאת באכילת הקרבן ניכרת בקרבן פסח יותר מכל
- 25 הקרבנות, שקרבן זה "לא בא מתחילתו אלא לאכילתו"⁴⁸.
- 26 כדי ששלושה ענינים אלו יושגו, נדרש (א) שבעת
- 27 עשיית הפסח לא יהיה חמץ ברשות האדם; (ב) שיהיה
- 28 טהור; (ג) שיימצא בעזרה:
- 29 חמץ מבטא התנשאות וגאווה⁴⁹. וכיון שעל בעל גאווה
- 30 אומר הקדוש-ברוך-הוא "אין אני והוא יכולין לדור"⁵⁰,
- 31 לכן ה"חמץ" הוא ההיפך מה"קירוב לה" שבקרבן פסח.

(44) דאמאי אקרי קרבן ע"ש שמקרב (ספר הבהיר סי' קט – הובא בשל"ה במס' תענית שלו (ריא, ב). וראה גם בחיי ויקרא א, ט (ד"ה אבל ענין הקרבנות). פנ"ח שער התפלה פ"ח).

(45) ראה ספהמ"צ להצ"צ מצות אכילת ק"ק לכהנים, ובארוכה – ד"ה והוא עומד עליהם תרס"ג, שאכילת מזבח הו"ע הבירור וההעלאה מלמטה למעלה ואכילת כהנים – המשכה מלמעלה למטה. עיי"ש.

(46) רש"י בא יב, יא.

(47) שם יב, ט וברש"י שם.

(48) משנה פסחים עו, ב. רמב"ם שם פ"ז ה"ח. (אבל ראה לעיל סעיף ח' והערה 28).

(49) לקו"ת צו יג, ג. עיי"ש. ובכ"מ.

טומאה, ובמיוחד טומאת מת – "טמא לנפש" – היא⁵² –
ההיפך מענין ההעלאה ממטה למעלה שבקרבן פסח.
טומאה אינה נתפשת, אפילו בשכל האדם⁵¹. בדבר שנטמא
אין רואים שום שינוי בגשמיותו⁵², כי הטומאה אינה
קשורה ואינה ניכרת בגוף, אלא זהו שינוי ברוחניות,
הקשור לנשמה⁵³ – היא יורדת. ולכן מפריעה הטומאה
להעלאה מלמטה למעלה, שצריכה לרומם את היהודי
מהעולם הגשמי לעולם הרוחני. ובמיוחד טומאת מת, שכל
ענין המוות הוא ירידת הגוף מדרגתו בהיותו חי.
"היה חוץ לעזרה" – פרט זה קשור לגוף, שהרי דין זה
חל אף כאשר היה לאדם רצון עז להיות בעזרה, ומצד
נפשו הוא בתוך העזרה⁵⁴, אך מצד הגוף הוא מחוץ לעזרה.
זהו ההיפך מענין ההמשכה מלמעלה למטה של הפסח,
המתבטאת באכילת הפסח כפשוטה – הפיכתו לחלק
מבשר הגוף הגשמי.

טו.

"חמצו קיים" – ניגוד לפסח בכללותו

זהו ההסבר האפשרי בפנימיות הענינים לכך שתקנת
פסח שני למי שהיה "טמא לנפש או בדרך רחוקה"
מופיעה בתורה שבכתב במפורש, ואילו למי שהיה "חמצו
קיים", הרי מצד תורה שבכתב לבדה היתה יכולה להיות
סברא, שהוא אינו רשאי לעשות פסח שני, ויש צורך
בפירוש רש"י, תורה שבעל-פה, כדי להבהיר שגם לגביו
חלה התקנה של פסח שני:
כיון שחמץ הוא הניגוד לענין הפסח בכללותו, בשונה
מטומאה ומדרך רחוקה הנוגדים רק לפרטים מסויימים
בעניני קרבן הפסח – העלאה והמשכה, יוצא, שאי ביעור
החמץ במזיד דומה לזודן בעשיית הפסח עצמה. ומי שלא
הקריב קרבן פסח במזיד, אינו רשאי להקריב פסח שני,
כפי שנתבאר לעיל בסעיף ג'.

טז.

"אין דבר אבוד"

אך כל זה הוא מצד דרגה זו של תשובה, (שזהו ענינו⁵⁵
של פסח שני), כפי שהיא מופיעה בגלוי בתורה שבכתב,

(50) סוטה ה, א. וראה תניא פ"ו: ואין הקב"ה שורה כו'.
(51) ראה רמב"ם סוף הל' מקואות.
(52) ראה לקו"ת שה"ש ט, ג: אף שאינו נכנס בפנימיות שום דבר נטמא גופו כשנוגע בו, וזהו בחי' מקיף דקליפה.
(53) ראה משנה סוף מס' סוטה (מת, א. ונת' בלקו"ת תבא מג, ג) שטהרה שייך לריח, והרי ריח היא דבר שנתשמה נהנית ממנו (בכרות מג, ב). ולהעיר גם מזה שענין ההעלאה דקרבנות היא בחי' ריח (לקו"ת שמע"צ צב, ד. ובכ"מ).
(54) כמאמר הבעש"ט (הובא בד"ה מים רבים תרל"ו פק"ג. ד"ה רפאני חצרת פ"ה) שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא כולו.
(55) שהרי זהו תוכן ביאור ענין פ"ש (ראה בפנים בסופו): עס איז נישט קיין פארפאלן כו' (= אין דבר אבוד). ויש לקשר זה עם הביאור דפ"ש ענינו

מספיקים בידו לעשות תשובה", כי "הואיל והתשובה 12
גורמת לו לחטוא" 60, ויש לומר 61, שהדבר דומה לכלל 13
"אין קטיגור נעשה סניגור" 62, 14
אך בענינו, ולדעת הפוסקים הנ"ל, איננו מוצאים בשום 15
מקום, שאם משהו לא הקריב את קרבן הפסח במועדו 16
בזדון, והסתמך על פסח שני, שפסח שני לא יועיל לו 63. 17
דבר זה הוא בהתאם לאמרתו הידועה 64 של כ"ק מורי 18
וחמי אדמו"ר רי"צ, שענינו של פסח שני היא: "עס איז 19
ניטא קיין "פארפאלן", מען קען אלע מאל פאריכטן" 20
(= אין דבר אבוד, אפשר תמיד לתקן). 21

(משיחת ש"פ בהעלותך ושלח תשכ"ו)

תשובתו "וראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הערה 16, די"ל שהתשובה דחקה נעלית
יותר מידי" – ראה לעיל הערה 61). אבל מעלה בפסח שני שאין בזה
מלכתחלה כל הענין ד"אין מספיקין" * ואדרבא: נצטוו להקריב פסח שני.
וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 122 ואילך.
ולמעשה, שגם בענין גאולת הרשעים שאינם רוצים ליגאל (ראה הערה
הקודמת) – כן הוא. וכמו שדובר כמה פעמים (וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע'
252) בפירוש "אילו הי' שם לא הי' נגאל", שדוקא "שם", במצרים (קודם
מ"ת) לא הי' נגאל, אבל בגאולה העתידה (מכיון שעכשיו הוא כבר אחרי
מ"ת), יגאלו כולם, גם סוג הרשעים שלא נגאלו ממצרים, וכמש"נ (ישעי' כז,
יג): ובאו האובדים בארץ אשור גו' בירושלים. וראה ד"ה והי' גו' ובאו גו'
(בלקו"ת וכו' ודתשרי תש"ג) *.
64) היום יום שם, ולהעיר ממ"ש שם "אפילו מי שהי' טמא, מי שהי'
בדרך רחוקה, און אפילו "לכם", אז דאס איז געווען ברצונו" – שמבאר הענין
דפ"ש – כפשוטו של מקרא – כשזדונו הי' בזה שהי' טמא או בדרך רחוקה
(וכלהשון "אז דאס איז געווען ברצונו"). וי"ל דלא נחית במאמר זה לפרט כל
הפרטים גם המובאים בתושבע"פ.

1 בחינת עשיה 56. אך התורה שבעל-פה, כפי שהיא מופיעה
2 בסמיכות לתורה שבכתב – שזוהי מהות פירוש רש"י,
3 המפרש את פשוטו של מקרא – אומרת, שגם מי שהיה
4 מזיד לגבי החמץ, כיון שזדונו אינו בעשיית הפסח עצמה
5 בכל זאת, רשאי להקריב פסח שני.
6 עד שבאה תורה שבעל-פה, כפי שהיא נעלית מתורה
7 שבכתב, ופוסקת, לפחות לפי כמה פוסקים (כדלעיל בסעיף
8 ג' 57) – מצד הענין של "ערבים עלי דברי סופרים" 58,
9 שאפילו מי שהזיד בעשיית הפסח עצמה, יכול להקריב
10 פסח שני.

11 ויותר מכך: יש כלל 59, ש"האומר אחטא ואשוב... אין

אתהפכא (אוה"ת בהעלותך ע' שס"ח).

56) ראה תניא ספ"מ (בהגהה), אגה"ק סכ"ו (קמד, א) ובארוכה – לקו"ת
ויקרא (ה, סע"א ואילך) שמקרא הוא בעשי'.
57) ראה שם הערה 12.
58) ע"ז לה, א ופרש"י שם.
59) משנה יומא פה, ב.
60) אגה"ת פ"א.
61) ראה צפע"נ הל' יבום פ"ד ה"ב (לענין אחטא ויוה"כ מכפר).
62) וגם בענין יצ"מ (השייך לפסח – ראה לעיל שוה"ג להערה 20
שכללות החג דיצ"מ נקרא ע"ש הפסח – חג הפסח) מצינו כן, שאותם
הרשעים שלא היו רוצים לצאת ממצרים, מתו בשלשת ימי אפלה (שמו"ר פי"ד,
ג. רש"י שמות י, כב) – אף ששאר הרשעים, ואפילו עובדי ע"ז
(ראה ילקוט ראובני שמות יד, כז. זח"ב קע, ב. תנחומא תשא יד) יצאו
ממצרים (והרי הרצון לא לצאת ממצרים אינו בערך כלל לחטא ע"ז) – כי
הרצון לא לצאת ממצרים הוא בענין זה עצמו ואין קטיגור נעשה סניגור.
63) באגה"ת שם (וכ"ה בתניא ח"א פכ"ה): "אבל אם דחק כו' מקבלין

* וי"ז, שזוהי גם מה שהלימוד אז "עס איז ניטא קיין פארפאלן כו'" (= אין דבר אבוד) (היום יום ע' נג) הוא מפסח שני דוקא (ראה לקמן בפנים) – כי מעלה מיוחדת בפ"ש,
שגם כשזדונו הי' בענין הקרבת הפסח עצמו (שבזה שייך הסברא ד"אין קטיגור נעשה סניגור") אין בזה מלכתחלה כל הענין ד"אין מספיקין" ואדרבא. וראה הערה הבאה.
(** וראה בארוכה לקו"ש ח"א שיחה א' לפ' שמות.

אגרות קודש

ב"ה, ח' סיון, תשט"ו

ברוקלין.

האברך יוסף שי' מלמד

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב' סיון, בו כותב אשר מקימים אגוד תלמידי הישיבות התימנים ותכלית האגוד,
וכו', ושואל אם להצטרף לזה.

הנה בכגון דא, יש לחכות עד שיתברר בטוב פרצוף האגוד ועניניו, אשר לא תמיד תלוי אפילו ברצון
של המייסדים ובפרט שגם רצון זה אינו ברור, וכמרו"ל אין אדם יודע מה בלבו של חבירו, ובפרט באה"ק
ת"ו יש להזהר ביותר מלהשתייך לאיזה ארגון ואגוד עד שיראו משך זמן בפעולותיו שרק אז אפשר לדעת
מהותו מי הם הבעלי דיעה כו' - כאשר רואים במוחש ברור ענינם.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יום ראשון ח' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 152, ואף שלא הוזכר שם... עד עמ' עז, כולא חד.

- 1 ואף שלא הזכיר שם "אבן" בעשרה מאמרות שבתורה, –
2 כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של "עשרה
3 מאמרות" שבתורה? אף-על-פי כן נמשך חיות לאבן – מ"עשרה
4 מאמרות", על ידי צירופים וחלופי אותיות, – אות אחת מחליפה
5 את השניה, לדוגמה: האות
6 אל"ף מתחלפת באות ה"א,
7 כי שתיקן הן ממוצא אחד,
8 וכדומה, המתנגלות
9 ברל"א שיערים פנים
10 ואחר, – המתנגלות
11 ומתחלפות לפי מאתים
12 שלשים ואחד אופנים,
13 באופן של "פנים ואחר" 26,
14 כמו שכתוב בספר יצירה,
15 עד שמשתלשל מעשרה
16 מאמרות ונמשך מהן
17 צירוף – האותיות המהוות
18 שם "אבן", והוא – צירוף
19 האותיות המשתלשלות
20 מ"עשרה מאמרות"
21 ומצטרפות למלה "אבן", הן
22 חיותו של האבן. וכן בכל
23 הנבראים שבעולם,
24 השמות שנקראים בהם –
25 הנבראים, בלשון חקש –
26 לשון הקודש היא הלשון
27 שבה נברא העולם –
28 והשמות בלשון הקודש של
29 הדברים קשורים למהותם – שלא כמו בשפות אחרות, שהן שפות
30 הסכמה בלבד, שבני אדם החליטו לקרוא לדבר מסויים בשם
31 מסויים – הרי השמות בהם נקראים הנבראים בלשון הקודש – הן
32 הן אותיות הדבור, המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה
33 מאמרות שבתורה, על ידי חלופים ותמורות האותיות ברל"א
34 שיערים, עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו. לפי

שער היחוד והאמונה

ואף שלא הוזכר שם אבן
בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן
ע"י צירופים וחלופי אותיות המתנגלות ברל"א שיערים
פנים ואחר כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה
מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של
האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים
בהם בלשון הקודש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו
ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י
חלופים ותמורות האותיות ברל"א שיערים עד שמגיעות
ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי
הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן
שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי'
הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י
שיוור החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה
ממנה ע"י חלופים ותמורות האותיות וגימטריאות
שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש
ולתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו
בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה
שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח
וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא
וקב"ה כולא חד:

- 35 שאין פרטי הנבראים – (לא הנבראים הכלליים כמו שמים, ארץ,
36 או שמש וירח, אלא) הנבראים הפרטיים אינם, יכולים לקבל
37 חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה, שהחיות הנמשך
38 מהן – מ"עשרה מאמרות" עצמן – גדול מאד מבחינת הנבראים
39 פרטיים, – מלהיות החיות
40 של הנבראים, ואין כח
41 בהם – בנבראים הפרטיים,
42 לקבל החיות, אלא על
43 ידי שיוור החיות
44 ומשתלשל ממדרגה –
45 שלה, למדרגה פחותה
46 ממנה, – וירידה זו נעשית
47 על ידי חלופים ותמורות
48 האותיות, וגימטריאות
49 שהן חשבון האותיות, –
50 החיות היא לא רק על ידי
51 חילוף אות אחת בשניה,
52 אלא גם על ידי חישוב
53 חשבון האות, עד שיוכל –
54 שתוכל החיות, להתצמצם
55 ולהתלבש ולהתהוות
56 ממנו – מהחיות, נברא
57 פרטי. וזה שמו אשר
58 יקראו לו – השם
59 שקראים לנברא, בלשון
60 חקש, הוא כלי לחיות
61 המצומצם באותיות שם
62 זה, שנשתלשל מעשרה
63 מאמרות שבתורה, שיש בהם – ב"עשרה מאמרות", כח וחיות
64 לברא יש מאין, ולהחיותו – את ה"יש" הנברא, לעולם, – מדוע
65 יש בהם כח זה? – הרי זה מפני דאורייתא וקדש ברית הוא –
66 התורה והקודש ברוך הוא בלא חד – הם כולם אחד. וכשם שיש
67 בכוחו של הקב"ה לברוא יש מאין, כך יש ל"עשרה מאמרות"
68 שבתורה הכוח והחיות לברוא "יש" מ"אין".

יום שני ט' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עז, פרק ב והנה מכאן... עד עמ' 154, הבריאה.

- 69 פרק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא כל
70 נברא, חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא אותו ולהחיותו מחדש. שכן, אם

1 וְהָנָה, מִכָּאן – ממה שהוסבר עד עתה, שהכוח האלקי שברא את
2 הנברא חייב להתקיים תמיד בנברא, לבראו ולהחיותו מחדש,
3 תְּשׁוּבַת הַמִּינִים – התשובה למינים, וְגָלוּי שְׁרֵשׁ מַעֲוֹתָם, – של
4 המינים. הכוונה ב"מינים" כאן, היא לא לאלה שכופרים בחידוש

5 העולם, שהעולם נברא על

6 ידי הבורא – בכך הם מודים,

7 אלא הַכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה

8 פְּרִמִּית וּבִאֲתוֹת וּמוֹפְתֵי

9 הַתּוֹרָה, – הם כופרים בכך

10 שהקב"ה משגיח בהשגחה

11 "פרטית" על כל נברא ויצור,

12 וכופרים גם באותות

13 ובמופתים הכתובים בתורה;

14 מדוע הם אכן כופרים בכך,

15 למרות שהם מודים

16 שהקב"ה ברא את העולם?

17 הרי זה מפני שְׁמוֹעִים

18 בְּדַמְיוֹנָם הַבּוֹזֵב, – הם

19 טועים בהשוואתם הכוזבת

20 והם טועים גם בנוסף לכך.

21 שכן, גם לפי השוואתם

22 הכוזבת צריך להיות אחרת

23 מכפי שהם חושבים, כפי

24 שמוכן מההסבר הבא:

25 שְׁמַדְמִין – שהם משווים

26 מַעֲשֵׂה ה' עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ לְמַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, כִּי

27 כְּאֲשֶׁר יֵצֵא לְצוּרָה בְּלִי – כשכלי יוצא מתחת ידי האומן, שוב

28 אֵין חֲפְלֵי צִרְדֵי לִידֵי הַצּוּרָה, כִּי – שהרי, אֵף שִׁידֵיו – של האומן,

29 מְסַלְקוֹת הֵימָנוּ – מהכלי, וְהוֹלֵךְ לוֹ בְּשׁוֹק – חֲפְלֵי קֶנֶם בְּתַבְנִיתוֹ

30 וְצִלְמוֹ מִמֶּשׁ כְּאֲשֶׁר יֵצֵא מִיֵּדֵי הַצּוּרָה, כִּף מְדַמִּין – משווים,

31 תְּסַכְלִים הָאֱלֹהִים מַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ. – שאחרי שהקב"ה ברא

32 שמים וארץ, אין הם צריכים להזדקק יותר, חלילה, להקב"ה,

33 בוראם, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית ובאותות ובמופתים

34 שבתורה המראים שהקב"ה משגיח על הנבראים ולפעמים גם

35 משנה, על ידי נסים ומופתים, את טבע הנבראים. אֵף מִן מְרָאוֹת

36 עֵינֵיהֶם, – את, הַהִבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו,

37 שֶׁהוּא – מעשה האנוש, יֵשׁ מִיֵּשׁ, – מדבר שכבר קיים יוצר האדם

38 יצירה נוספת, כפי המשל המובא להלן, על כלי הנוצר מחתיכת

39 כסף, שהכסף הוא דבר שכבר קיים, רַק שְׁמִשְׁנָה – האומן את

40 הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה – של החומר: מְתַמְנֶת חֲתִיכַת כֶּסֶף לְתַמְנֶת

41 בְּלִי, – הרי כיוון שלא יצר כאן מציאות חדשה, שהרי, המציאות,

42 החומר של הכלי, היתה קיימת גם לפני עשיית הכלי; וגם הצורה

43 והתבנית של הכלי שיצר האומן מחתיכת הכסף, אין בהם באמת

44 משום חידוש בכסף, שכן, מציאות הכסף נבראה כך, שהיא ניתנת

45 לעיצוב בכל מיני צורות ותבניות של כלים – הרי שהאדם לא חידש

46 חידוש מהותי במציאות הכסף, ולכן אין הכלי, אחרי יצירתו, צריך

47 להזדקק לידי האדם שיצר אותו – ואילו ה"מינים" אינם רואים כיצד

48 אי אפשר להשוות יצירת כלי – לְמַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ, שֶׁהוּא יֵשׁ

49 מֵאֵין. – לפני שנבראו השמים והארץ, הם היו אין ואפס, הם לא היו

שער היחוד והאמונה

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש
טעותם הכופרים בהשגחה פרטית

ובאותו' ומופתי התורה שטועי' בדמיונם הכוזב שמדמין

מעשה ה' עושה שמי' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי

כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף

כי אף שידיו מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים

בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידו הצורף כך

מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות

עניניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו

שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת

חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא

יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ

שהולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו

המים ונצבו כמו נד וכחומה ואילו הפסיק ה' את הרוח

כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם

ולא קמו כחומה בלי ספק אף שהטבע הזה במים גם כן

נברא ומחודש יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת

לחשוב כלל, שהמים היו

נשארים עומדים כחומה אחרי שהרוח היתה מפסיקה לנשוב עליהם

בחזקה, אלא בודאי היו המים חוזרים לטבעם וניגרים מלמעלה

למטה. אֵף שֶׁהַטָּבַע הָיָה בְּמִים גַּם בֵּן נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאֵין,

– שבמקום שמקודם היה "אין", שלא היה טבע כזה – נעשה "יש",

נתהווה טבע כזה. כלומר, כפי שמפרש הרבי שליט"א – שטבע זה

במים, הניגרים תמיד ואינם עומדים כחומה, גם הוא נברא "יש

מאין": לא רק מציאות המים נבראה "יש מאין", אלא שגם נברא

במים הטבע להיות ניגרים ולא לעמוד כחומה. הרי כשהרוח החזקה

משפיעה על המים שיעמדו כחומה, אין זה באופן שנוצר דבר חדש

לגמרי, "יש מאין", אלא רק שינוי "יש" אחד (טבע המים להיות

ניגרים) ל"יש" שני (לעמוד כחומה); ואף על פי כן, כדי שהמים יעמדו

באופן של חידוש, מן ההכרח שעל הכוח הפועל חידוש זה, לברוא

את החידוש בלי הפסק – הרוח מוכרחה תמיד ובאופן סדיר לעשות

את המים עומדים כחומה – ובשכוח זה מפסיק לרגע פעילותו זו,

מתבטל החידוש. אם כן מוכיח הדבר שגם בחידוש של "יש" מ"יש",

מן ההכרח שהכוח המחודש לא יפסיק מלברוא את החידוש. וכלפי

מה שדובר שטבע המים להיות ניגרים הוא בריאה "יש מיש" ולא

ענין עצמי במים – כלומר, שנאמר, שאם נוצרת מציאות של מים,

מן ההכרח שעליהם להיות ממילא דבר שניגר מלמעלה למטה (כמו

למשל, הענין מה שנברא תופס מקום, הרי זה ענין עצמי בנברא,

באופן שעל תפיסת המקום שלו אין בריאה מיוחדת "יש מאין", אלא

עם יצירת נברא הוא ממילא באופן שהוא תופס מקום, ואילו מה

שהמים ניגרים אינו כך, אלא טבע זה עצמו הוא בריאה "יש מאין"

– על כך מביא רבנו הזקן מיד להלן ראייה ממה שישנם נבראים, כמו

קיימים כלל, ועם התהוותם הם נעשו בבחינת "יש" דבר ממשי – הרי
שנתחדש כאן דבר חדש שלא היה קיים מקודם כלל. ומכיוון
שנוצרת כאן יצירה מהותית חדשה – יסביר להלן – מן ההכרח,
אפוא, שהכוח שיצר חידוש זה יהווה תמיד את החידוש, שאם לא

כן – יתבטל הדבר

ממציאותו. והוא –

בהתהוותם של שמים וארץ

"יש מאין", פְּלֵא גָדוֹל יוֹתֵר

מִקְרִיעַת יָם סוּף עַל הָרֶדֶד

מִשָּׁל, – שהיתה על ידי

שְׁהוֹלֵךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ

קָדִים עֲזָה כָּל חֲלִילָה –

כלומר, הכוח שבקע את הים

התלבש ברוח הקדים

וַיִּבְקַעוּ הַמִּים, וַנִּצָּבּוּ כְּמוֹ

נֶד וּבְחֻמָּה, – שלא זו

בלבד שהמים לא המשיכו

בזרימתם הטבעית, אלא גם

עמדו כחומה בצורה. וְאֵלּוֹ

הַפָּסִיק ה' אֶת הָרוּחַ בְּרִנְעַ

– הָיוּ הַמִּים חוֹזְרִים וְנִגְרִים

כְּמוֹדֵר בְּדִרְכָם וּבְטָבָעָם,

וְלֹא כְּמוֹ בְּחֻמָּה בְּלִי

כֶּפֶק, – כלומר, אין מקום

לחשוב כלל, שהמים היו

1 קיר, חומה, העומדים מעצמם מבלי להזדקק לכוח אחר שיחזיק
2 אותם – שְׁהָרִי חֹמַת אֲבָנִים נִצְבֶּת מֵעֲצָמָה בְּלִי רוּחַ – שיחזיק
3 אותה, רק שְׁטַבֵּעַ הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן; – ואם למים יש טבע לא להיות
4 עומדים, אלא להיות ניגרים מלמעלה למטה, הרי שטבע זה הוא
5 בריאה "יש מאין" במים
6 עצמם הרי, שהכוח האלקי
7 שברוח, לא היה צריך ליצור
8 מציאות חדשה "יש מאין",
9 דבר חדש שלא היה לפני כן
10 בנבראים, אלא רק שינוי
11 "יש" אחד ל"יש" שני – מן
12 הטבע להיות ניגרים, לטבע
13 של עמידה בחומה – ואף על
14 פי כן יש בכך משום פלא –
15 חידוש גדול, עד שלשם כך
16 מוכרח הכוח מחדש לברוא
17 תמיד את החידוש (ובאם
18 לא – מתבטל החידוש מיד),
19 הרי מכל שכן וקל וחומר
20 שבחידוש של "יש מאין",
21 שזה התהוותם של כל
22 הנבראים, על הכוח האלקי
23 שברא אותם, לברוא את

שער היחוד והאמונה

מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו
בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא
יותר מקריעת ים סוף עאכ"ו שבהסתלקו' כח הבורא מן
הנברא ח"ו ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צריך
להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו והן הן
בחי' אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבראו
וע"ז נאמר ואתה מחיה את כולם אל תקרי מחיה אלא
מהוה דהיינו יש מאין ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף
ועד תי"ו והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות
ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב
וידבר ה' ויאמר ה' והיא בחי' התגלות הכ"ב אותיות
עליונות לנביאי' ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה
הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר בי
ומלתו על לשוני וכמ"ש האר"י ז"ל [בשער הנבואה]
וכעין זה היא התלבשות האותיות בכרואים כדרכי
בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא

24 החידוש תמיד ובלי הפסק, שיהיו "יש" ולא יחזור ל"אין" כלפני
25 בריאתם – הרי שגם לפי ההשוואה הכוזבת, מה שהמינים מדמים
26 מעשה שמים וארץ ("יש מאין") ליצירתו של אדם שהיא רק "יש
27 מיש", צריכים לומר שגם בשינוי מ"יש" אחד ל"יש" שני ובאופן של
28 חידוש (כמו מטבע המים להיות ניגרים, לטבע של עמידה בחומה)
29 מוכרח הכוח לחדש זאת באופן תמידי; דבר זה עצמו כבר מחייב,
30 שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב לעמוד תמיד בנברא ולברוא
31 אותו תמיד בלי הפסק. כך, שנוסף על הכוזב שבהשוואתם, הם גם
32 טועים, בחשבם שהכוח המחדש אינו מוכרח לעמוד תמיד בחידוש
33 – ואם בקריעת ים סוף, שינוי "יש" אחד לשני בלבד, מן ההכרח
34 שהכוח המחדש יברא את החידוש תמיד ובלי הפסק – וְכָל שֶׁכֵּן
35 וְכָל וְחֵמֶר בְּבְרִיאת – הנבראים, יֵשׁ מֵאֵין, שְׁהִיא לְמַעַלָּה
36 מֵהַטֶּבַע, וְהַפְּלֵא וְפִלֵא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יָם סוּף, עַל אַחַת בִּמְהַ
37 וְכִמְהָ שֶׁבְּהִסְתַּלְּקוֹת בֶּחַ הַבּוֹרָא מִן הַנִּבְרָא חֵם וְשָׁלוֹם – יָשׁוּב
38 הַנִּבְרָא לְאֵין וְאִפְסָם מִמֶּשׁ. אֲלֵא צָרִיף לְהִיּוֹת בֶּחַ הַפּוֹעֵל –
39 המהווה את הנברא, בְּנִפְעָל – בנברא, תָּמִיד, לְהַחְיֹתוֹ וּלְקַיְמוֹ.
40 וְהֵן הֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מֵעֲשֶׂרֶה מֵאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרָאוּ
41 – הנבראים. לכן אומר הפסוק: "לעולם הוי' דברך נצב בשמים" –
42 הדיבור, שהוא הכוח האלקי שברא את הנברא, מוכרח לעמוד תמיד
43 בנברא לברוא אותו ולהחיותו מחדש* וְעַל זֶה נֶאֱמָר: – על מה
44 שדובר לעיל, שהחיות האלקית שבראה את הנברא מוכרחת לעמוד

תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, אומר הפסוק: "וְאַתָּה מְחִיָּה
אֶת כָּלֶם" – אתה מחיה את השמים ואת הארץ ואת כל הנבראים
שבתוכם – הנזכרים בתחילת הפסוק, אֵל תִּקְרִי "מְחִיָּה" אֲלֵא
מְחִיָּה, – כך נאמר ב"ראשית חכמה" ובש"ל (מח, ב. ע, א)
שלמרות שנאמר "מחיה",
אין הכוונה שהקב"ה מחיה
בלבד את הנבראים,
שבתחילה ברא אותם ועתה
הוא רק נותן להם חיים
בלבד, כמו מה שהנשמה
נותנת לגוף, אלא הכוונה
היא שהחיות גם מחדשת את
קיומו של הנברא, וְהֵינּוּ יֵשׁ
מֵאֵין, – דבר קיים מדבר
שלא היה קיים, ובלעדי
החיות האלקית לא היה
הדבר נמצא כלל, ועל ידי
החיות הדבר הוא "יש", דבר
קיים. וְאַתָּה – המלה
"אתה", הֵן בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת
מֵאֵלֶּף – האות הראשונה
באותיות – וְעַד תִּי"ו, –
האות האחרונה באותיות –

זהו הא' והת' שבמלה "אתה", וְהֵה"א – שבמלת "אתה", הִיא –
רומזת על ה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה, – חמשת המוצאות של הדיבור, מְקוֹר
הָאוֹתִיּוֹת. – זהו פירוש "אתה מחיה את כולם", ש"אתה" – האותיות
שלמעלה, הבאות מה' המוצאות שלמעלה, מקור האותיות, הן
מחיות כל הנבראים באופן של התהוות "יש מאין", שהתהוות "יש
מאין" באה בעיקר מצד האותיות, ולא מצד האור המאיר על ידי
האותיות. וְאֵף שֶׁאֵין לוֹ – להקב"ה, דְּמוּת הַגּוֹף – כיצד, איפוא,
אומרים אנו שקיים ענין האותיות למעלה, ואשר מהן דוקא באה
ההתהוות "יש מאין"? – הִרִי מְקָרָא מֵלֵא דִּבְרַת הַתִּבּוֹ: "וַיִּדְבֶּר ה'",
וְיֵאמֶר ה'", – ענין של דיבור ושל אותיות, וְהִיא – מה שכתוב
וַיִּדְבֶּר ה', ויאמר ה', הכוונה לְבְחִינַת הַתְּגִלּוֹת הַכ"ב אוֹתִיּוֹת
עֲלִיוֹנוֹת לְנִבְיָאִים, וּמִתְלַבְּשׁוֹת – האותיות העליונות, בְּשִׁבְלָם
וְהַשְׁגָּתָם – של הנביאים, בְּמִרְאֵה הַנְּבִואָה, – ולא רק בשכלם
ובהשגתם, אלא וְגַם בְּמַחְשַׁבְתָּם וּדְבִירוֹם, בְּמֹו שִׁבְתוֹב: "רוח ה'
דבר בי, ומלתו על לשוני", וְכִמּו שִׁבְתָּב הָאֵר"י ז"ל [בשער
הנבואה]. – הרי, שקיים למעלה ענין של אותיות, השייכות להתלבש
עד במחשבתם ודיבורם של הנביאים. וְכַעֲיֵן זֶה – דומה לכך, הִיא
הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹתִיּוֹת – שלמעלה, בְּבְרִיאתָם, בְּדְבָרֵיב: – כמו
שכתוב: "בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִצְּשׁוּ, וּבְרוּחַ פִּי – נִבְרָאוּ, כָּל צִבְאָם",
– הרי זה ענין של "דיבור" ו"רוח פה", כמו שבנבואה הוא ענין של
"דיבור" ו"רוח ה'" רַק שְׁהִיא – מה שהדיבור מתלבש בנבראים, הוא

(* על השאלה, כיצד אפשר לשכנע את ה"מינים" הכופרים במופתי התורה וגם בקריעת ים סוף, על ידי השתמשות בדוגמה של קריעת ים סוף? – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין זה מכוון אליהם – שהרי אומרים להד"ם – כ"א זהו מעין מאמר המוסגר, המבאר אליבא דאמת – איך שזהו פלא גדול וכו' נכן בזה מסולקת קושיא עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמינים דאין לדמות מעשה ה' עושה שו"א למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאיים לגמרי אחרי שבראם – אלא שקרי"ס שהולך ה' מוכיחה שאינן". 1. נחמיה ט, ו. 2. שמואל ב, כג, ב. 3. תהלים לג, ו.)

- 1 על ידי השתלשלות רבות ועצומות, עד שיוֹרדות לעשיה המְתַלַּשֶׁת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה: – וממדריגה עליונה זו, מאיר ומתגלה
2 גופנית, – בעולם העשיה,
3 שהוא עולם גופני בעל
4 נבראים גופניים מִה שֶׁאֵין בָּן
5 השָׁנָה הַנִּבְיָאִים הִיא –
6 בעולם בְּאֲצִילוֹת
- 7 בלבד, וְהוּא מְחַמֵּת – מפני, שֶׁאֵין אָנוּ מְשִׁיגִים וְרוֹאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר
8 אֵת כַּחַת ה' וְרוּחַ פִּי שֶׁבִּנְכְּרָא, אֲבָל אֵלּוּ נִתְּנָה רְשׁוּת לְעֵין
9 לְרֹאֲתָם וּלְהִשִּׁיג אֵת הַחַיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁבְּכָל נִבְרָא, הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ
10 מְמוּצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּי – אֵילּוּ הֵינּוּ רֹאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר וּמִבְחִינִים
11 בְּאוֹתוֹ כּוֹחַ אֱלֹקֵי רוּחָנִי
12 הַשּׁוֹפֵעַ בְּכָל נִבְרָא, הַחוּצוֹת
- 13 בְּפָרֶק ג. לעיל הסביר רבנו חזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב
14 להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות
15 שלמעלה, הבאות מ"מוצא פי ה'", המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של
16 התהוות "יש מאין".

שער היחוד והאמונה

ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיוֹרדות לעשיה
גופנית משא"כ השנת הנביא' היא באצילו' המתלבשת
בעולם הבריאה:

יום שלישי י' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, פרק ג והנה אחרי... עד עמ' עח, בלעדו באמת.

- 17 וְהִנֵּה, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
18 וְהַאֲמַת הָאֱלֹהִים, – שהוסברו
19 לעיל, שהכוח האלקי
20 מוכרח "לעמוד" תמיד
21 בנברא ולברוא אותו בלי
22 הפסק מ"אין ליש". בל
23 מְשִׁבִּיל עַל דְּבַר יָבִין
24 לְאִשּׁוּרוֹ, אֵיךְ שֶׁבְּכָל נִבְרָא
25 וְיֵשׁ – למרות שהנברא
26 נראה ל"מציאות", ל"יש",
27 הרי הוא בְּאֲמַת נִחְשָׁב
28 לְאֵין וְאֶפֶס מִמֶּשׁ לְגַבִּי בַח
29 הַפּוֹעֵל וְרוּחַ פִּי – של
30 הקב"ה, שֶׁבִּנְפִעֵל, – בדבר
31 הנברא, הַמְּחַיֶּה אוֹתוֹ
32 תָּמִיד וּמוֹצִיא – בלי
33 הפסק, מֵאֵין מִמֶּשׁ לְיֵשׁ. –
34 שבמקום שיהיה "אין" – דבר
35 שאינו בנמצא – כפי שהיה
36 לפני שנברא – יהיה "יש", דבר קיים. – כיוון שהכוח האלקי צריך
37 תמיד לברוא את הנברא מ"אין ליש", ובלעדי כוח זה, היה הנברא
38 הופך ל"אין ואפס", הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של
39 הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא
40 בלי הפסק את מציאותו של הנברא. וְכֵן שֶׁבְּכָל נִבְרָא וְנִפְעֵל נִרְאָה
41 לָנוּ לְיֵשׁ וּמִמְשׁוֹת, – כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני
- 42 בלבד, וְהוּא מְחַמֵּת – מפני, שֶׁאֵין אָנוּ מְשִׁיגִים וְרוֹאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר
43 אֵת כַּחַת ה' וְרוּחַ פִּי שֶׁבִּנְכְּרָא, אֲבָל אֵלּוּ נִתְּנָה רְשׁוּת לְעֵין
44 לְרֹאֲתָם וּלְהִשִּׁיג אֵת הַחַיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁבְּכָל נִבְרָא, הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ
45 מְמוּצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּי – אֵילּוּ הֵינּוּ רֹאִים בְּעֵינֵי בָשָׂר וּמִבְחִינִים
46 בְּאוֹתוֹ כּוֹחַ אֱלֹקֵי רוּחָנִי
47 הַשּׁוֹפֵעַ בְּכָל נִבְרָא, הַחוּצוֹת
48 מ"מוצא פי ה'". לֹא הֵיךְ
49 גְּשָׁמִיּוֹת הַנִּבְרָא וְהַמְרֹ
50 וּמִמֶּשׁוֹ נִרְאָה כִּלָּל לְעֵינֵינוּ,
51 כִּי הוּא – החומר והממשות
52 של הנברא, כְּטַל בְּמִצִּיאוֹת
53 מִמֶּשׁ – נחשב כאפס, לְגַבִּי
54 הַחַיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁבּוֹ,
55 מֵאַחֵר – כיוון, שֶׁמְבַלְעֵדִי
56 הַרוּחָנִיּוֹת – שבנברא, הֵיךְ –
57 הנברא, אֵין וְאֶפֶס מִמֶּשׁ,
58 כְּמוֹ קֶדֶם שֶׁשֶׁת יָמִי
59 בְּרֵאשִׁית מִמֶּשׁ, – שאז היה
60 "אין ואפס" ממש; וְהַרוּחָנִיּוֹת
61 הַשּׁוֹפֵעַ עָלָיו – על הנברא,
62 מְמוּצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּי,
63 הוּא לְבַדּוֹ הַמוֹצִיא תָּמִיד
64 מֵאֶפֶס וְאֵין לְיֵשׁ, וּמְחַיֶּה
65 אוֹתוֹ – החיות האלקית מקיימת את הנברא ועושה אותו לדבר
66 ממשי, אִם בֶּן אֶפֶס בְּלִעְדֹ בְּאֲמַת. – אין הוא באמת כלום, מלבד
67 החיות הרוחנית המקיימת אותו, כיון שרק היא, היא המציאות
68 האמיתית; ואילו הנברא, הנברא ללא הרף מן החיות הרוחנית, אין
69 מציאותו אמיתית. שכן, כל מציאותו באה רק ממנה שהחיות הרוחנית
70 "עומדת" בו תמיד ומעניקה לו את מציאותו.

יום רביעי י"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, והמשל לזה הוא... עד עמ' 156, להקדים.

שער היחוד והאמונה

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר
ולדרים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש
ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה
לְעֵין בַּל, – כפי שהוא מאיר על הארץ ובחלל העולם. וְהִנֵּה, זֶה

- 71 וְהַמְשָׁל לָזֶה – שאנו
72 אומרים, שהנבראים, למרות
73 שהם נראים בעינינו כ"יש"
74 ו"מציאות", אין הם לאמיתו
75 של דבר, מציאות אמיתית,
76 כיוון שכל מציאותם הוא הכוח האלקי שבהם, המשל לכך הוא,
- 77 אֵיךְ הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לָאָרֶץ
78 וְלְדָרִים – עליה, כלומר,
79 קרני השמש, שֶׁהוּא זִיו
80 וְאֹרֶךְ הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגּוֹף
81 הַשֶּׁמֶשׁ וְנִרְאָה – אור זה,
82 לְעֵין בַּל, – כפי שהוא מאיר על הארץ ובחלל העולם. וְהִנֵּה, זֶה

1 פשוט, — ודאי הדבר, שאור וזיו הזה ישנו — אותו זיו, קרני השמש
2 שמגיעים לארץ, נמצאים, גם בן בגוף וחקר כדור השמש עצמו
3 שבשמים, שאם — שהרי אם אור זה, מתפשט ומאיר למרחוק כל
4 כך, — עד לארץ, כל שכן שיוכל להאיר במקומו ממש, —

5 כלומר, בכדור השמש

6 עצמו; רק שיש במקומו

7 ממש — בכדור השמש

8 עצמו, נחשב חיו הזה

9 לאין ואפס ממש, כי —

10 הוא, בטל ממש במציאות

11 לגבי גוף כדור השמש,

12 שהוא — כדור השמש,

13 מהווה מקור האור והזיו

14 הזה, שהזיו והאור הזה

15 אינו רק הארה מאירה

16 מגוף ועצם כדור השמש;

17 — ומכיוון שאור השמש אינו

18 רק זיו מגוף השמש, לכן

19 בדיותו במקורו, בגוף

20 השמש, בטלה הארה זו

21 במציאות לגבי גוף השמש

22 שהוא ה"עצם" שלה, ואין

23 כל מקום לומר שבגוף

24 השמש מאיר אור השמש,

25 אלא — שם קיימת ומאירה

26 השמש עצמה בלבד, רק

27 בחלל העולם, — בלבד,

28 תחת כל השמים ועל

29 הארץ, שאין כאן גוף

30 כדור השמש במציאות —

31 אלא קיים כאן זיו השמש

32 בלבד, נראה כאן האור

33 והזיו הזה — של השמש,

34 ליש ממש לעין כל, ונופל

35 עליו כאן שם "יש"

36 באמת. — מתאים באמת

37 לומר, שהזיו הוא כאן דבר

38 ממש, שהרי השמש עצמה

39 איננה נמצאת כאן, רק אורה חיוה. מה שאין בן בשהוא — הזיו,

40 במקורו בגוף השמש — אין נופל עליו שם — אינו מוגדר בתואר

41 "יש" כלל, רק שם הוא, "אין" ו"אפס", כי באמת הוא — הזיו,

42 שם — בתוך גוף כדור השמש, לאין ואפס ממש, שאין מאיר שם

43 רק מקורו לבדו, שהוא גוף השמש המאיר, ואפס בלעדו. —

44 הרי, למרות שהאור המתפשט מהשמש נמצא בודאי בשמש עצמה,

45 אף על פי כן, אין הוא יכול להיחשב כ"יש". אך באיזה אופן הוא

46 נמצא שם? — באופן שהוא בטל במציאות, וכשאנו רוצים להגדיר מי

47 נמצא שם במציאות — הרי זה רק על השמש עצמה ולא על האור

48 והזיו, וכדברים האלה ממש, פרמיתם בצלמם, הם כל

49 הברואים לגבי שפע האלהי מרוח פיו, השופע עליהם ומתהוה

שער היחוד והאמונה

פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר כדור השמש
עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ
כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו
ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש כי בטל
ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא
מקור האור והזיו הזה שהזיו והאור הזה אינו רק
הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש רק בחלל
העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף
כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה
ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת
משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם
יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס
ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף
השמש המאיר ואפס בלעדו וכדברים האלה ממש
בדמותם כצלמם הם כל הברואים לגבי שפע האלהי
מרוח פיו השופע עליהם ומהוה אותם והוא מקורם והם
עצמם אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח
ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש ולכן
הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש
שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא
בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין
שם מקורו כך כל הברואי אין נופל עליהם שם יש כלל
אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל
את המקור שהוא רוח ה' המהוה אותם. ולכן נראה
לעינינו גשמיית הנבראים וחומרם וממשם שהם יש
גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאינו במקורו
רק שבוה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה
שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל
הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הברואי
הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר

נמצא מחוץ לשמש שהיא מקורו). האמת היא, אבל, שהמקור

נמצא בהם, למרות שאין אנו רואים אותו, ולכן אין הם באמת

מציאות כלל, אלא הם בטלים במציאות למקורם. רק שבוה אין

המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה, — יש, לכאורה, הבדל

בין המשל לבין הנמשל, שבושל — של אור השמש לגבי השמש,

אין המקור — השמש, נמצא במציאות כלל בחלל העולם ועל

הארץ שנראה שם אורו ליש גמור, — הרי כיון שהשמש

המקור, איננה נמצאת שם כלל, לכן אור השמש הוא שם בבחינת

מציאות, ומובן מדוע הוא נראה כמציאות. מה שאין בן כל

הברואים הם במקורם תמיד, — שהרי המקור, הכוח האלקי,

נמצא תמיד בתוך הנברא ובורא אותו תמיד מחדש מ"אין" ל"יש",

אותם, והוא — רוח פיו של הקב"ה, מקורם, והם עצמם —

הנבראים, אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח

ה' השופע ומתלבש בתוכם — בתוך הנבראים, ומוציאם מאין

ליש, ולכן הם — הנבראים, בטלים במציאות לגבי מקורם,

כמו אור השמש שבטל

במציאות ונחשב לאין

ואפס ממש, ואינו נקרא

בשם "יש" כלל כשהוא

במקורו, — גוף כדור

השמש, רק תחת השמים

שאין שם מקורו, — שם

נקרא האור והזיו בשם

"יש", ואילו בתוך גוף כדור

השמש, אין הוא נקרא בשם

"יש" כלל. כך כך כל

הברואים אין נופל

עליהם שם "יש" כלל,

אלא לעיני בשר שלנו, —

נראים הנבראים כ"יש".

מדוע? מפני שאין אנו

רואים ומשיגים כלל את

המקור, — של הנבראים

שהוא רוח ה' המהוה

אותם, ולכן — מפני שאין

אנו רואים ומשיגים את

מקורם של הנבראים, נראה

לעינינו גשמיית הנבראים

והמקור וממשם שהם יש

גמור, כמו שנראה אור

השמש יש גמור כשאינו

במקורו. — אלא נמצא

בחלל העולם או על הארץ.

כך, שרק לגבי עיני הבשר

שלנו, מכיוון שאין הן

רואות את מקור הנבראים,

הרי לגביהן הנבראים הם

כאילו היו מחוץ למקורם

(כמו אור השמש כשהוא

- 1 רק שאין המקור נראה לעיני בשר. - אך, באמת הם נמצאים
- 2 תמיד במקורם, ואם כך -
- 3 ולמה אינן בטלים
- 4 במציאות למקורם? -
- 5 מדוע אין ביטולם במציאות
- 6 של הנבראים, באופן
- 7 שייראה איך הם בטלים
- 8 במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש"
- 9 וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.
- 10 בפרק הבא, שדבר זה בא
- 11 מהכוח האלקי של צמצום
- 12 והעלם המכסה על האור
- 13 ועל החיות האלקית
- 14 ו"פועל" שהנבראים יוכלו
- 15 להיראות כ"יש"
- 16 וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.

שער היחוד והאמונה

ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

יום חמישי י"ב סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 156, פרק ד כי הנה... עד עמ' עט, להטיב.

- 17 פרק ד. בפרק הקודם, פרק ג, הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי,
- 18 שברא את הנברא, "עומד" תמיד הנברא לבראו מחדש - ובאם לא, היה
- 19 הנברא חוזר לאין"ר ואפס" כמו לפני שנברא - פירוש הדבר, שהנברא אינו
- 20 מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד מ"אין"
- 21 ל"יש"; ומה שהנברא נראה
- 22 לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה
- 23 מפני שבעיני הבשר שלנו אין
- 24 אנו רואים ואין אנו משיגים את
- 25 מקורו, את דבר ה' - כבמשל של
- 26 אור השמש, כשהוא מחוץ
- 27 למקורו, בגוף כדור השמש, אלא
- 28 בחלל העולם או על הארץ, הוא
- 29 נראה אז כ"יש". על כך שאל:
- 30 אמנם במשל, כיוון שאור השמש
- 31 אכן אינו נמצא במקורו בשעה
- 32 שהוא מאיר על הארץ - מובן
- 33 מדוע הוא נראה כ"יש", אך,
- 34 בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד
- 35 במקורו, שהוא דבר ה', העומד
- 36 תמיד בתוך הנברא - מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם,
- 37 באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? - כדי להבין זאת,
- 38 אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא
- 39 הכוח האלקי של צמצום.
- 40 כי הנה פתיב: - כתוב בפסוק: "כִּי שָׁמַשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים", - כמו
- 41 שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו ה"מגן"
- 42 השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. פירוש -
- 43 המלה "מָגֵן" - אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה
- 44 מדובר בפסוק, אלא הוא נרתק לשמש - כדי להגן, שיוכלו
- 45 תפירות להבלי, - כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש
- 46 לה לשמש "מגן" ונרתק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש.
- 47 כמאמר רבותינו זכרונם לברכה: "לעתיד לבא תקדוש פרוי"
- 48 הוא מוציא תמה מנרתקה, רשעים נדונים פה כו". - הרשעים
- 49 ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה
- 50 החזק של השמש - וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור,
- 51 אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על ידי אור השמש - רואים ממאמר
- 52 זה של חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את
- 53 אור השמש. וכמו שהנרתק מגן פער השמש, - שיוכלו בני האדם
- 54 לקבל את אורה, כך שם "אלהים" מגן לשם הוי"ה פרוי-הוא. -
- 55 שיוכלו הנבראים לקבל את
- 56 האור של שם הוי". - וזה,
- 57 איפוא, פירוש "כי שמש ומגן ה' אלהים
- 58 הוי' אלקים": שם הוי' הוא
- 59 כמשל ה"שמש", ושם
- 60 "אלקים" מגן על האור של
- 61 שם הוי' שיוכלו לקבל אותו
- 62 - כמו ה"מגן", הנרתק, על
- 63 השמש. רבנו הזקן יסביר
- 64 להלן, מדוע זקוק האור של
- 65 שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו
- 66 לקבל אותו: רשם הוי"ה -
- 67 מלשון מהוה, פרושו
- 68 שמהוה את הכל מאין ליש
- 69 ליש, - הערת כ"ק אדמו"ר
- 70 שליט"א: "זהו האותיות - תיבת הוד" - אלו הן שלש האותיות "הוד"
- 71 משם "הוי'" המרכיבות את המלה "הוד" מלשון מהוה, ותי"ד -
- 72 שבשם הוי', משמשת - מורה על הפעלה שהיא בלשון הוה
- 73 ותמיד, - כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא
- 74 נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת הפעולה, דבר המראה
- 75 על תמידיות הפעולה. בפרש רש"י - כמו שמפרש רש"י, על
- 76 פסוק: "כִּבְהָ יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים", - לא כתוב "עשה" אלא
- 77 "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות
- 78 היו"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי'", בריאת הכל "מאין ליש",
- 79 היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין"; ותינו התי"ת
- 80 הנשפע בכל רגע ממש בכל הנבראים ממוצא פי ה' ורוחו,
- 81 ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע, כי לא די להם - לברואים,
- 82 במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים פה, - אלא
- 83 מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", כמו שנתפאר
- 84 לעיל. - זהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם

1 נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן
2 גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום
3 מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא
4 מתגלה, לא נראית אז
5 מציאותו של הנברא. לשם
6 כך נדרש ה"מגן" של שם
7 אלקים, המסתיר על האור
8 של שם הוי', שלא יהיה גלוי
9 לנברא, וכך מתאפשר
10 לנברא להרגיש את עצמו
11 כאילו הוא דבר נפרד
12 ועצמאי, ואז נחשב הנברא
13 ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. והנה, בַּסְדּוֹר שֶׁבָּחָיו שֶׁל
14 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתֵיב: "הַגְדוֹל הַגָּבוֹר בּוֹ", וּפְרוּשׁ "הַגְדוֹל"
15 הִיא מֵדַת חֶסֶד וְהַתְפָּשׁוּת תְּחִיּוֹת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים לְאִין

שער היחוד והאמונה

הגדול הגבור בו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות
החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות
ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי
באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה'
ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין
ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב
שטוב בעצם, לְהַטִּיב – עם אחרים, כך גם למעלה: מבחינת מדת
החסד והטוב של הקב"ה נדרש שיתהוו נבראים, להם תושפע חסדו
וחיותו.

יום שישי י"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

31 וְהֵנָּה, בְּמֹו שֶׁמֶדָה זו – מדת "הגדול", של חסד, היינו התפשטות
32 חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין" ל"יש", הִיא שֶׁבָּחָו
33 – ומעלתו, שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָדּוֹ, – שרק בו יתברך בלבד
34 קיימת מעלה זו וכוה זה, שְׁאִין בִּיכָלֶת שׁוֹם נִבְרָא לְבָרָא יֵשׁ מֵאִין
35 וְלִתְחִיּוֹתוֹ, – כפי המובא
36 במדרש⁵, שאילו היו
37 מתקבצים כל בראי עולם,
38 לא היה באפשרותם לברוא
39 גם לא כנף של "יתוש"
40 ולהכניס בו נשמה; שכן,
41 דבר זה הוא רק בחיק הבורא
42 לברוא "יש" מ"אין". מדה זו
43 היא למעלה לא רק מכוח
44 הנבראים, אלא גם למעלה
45 משכל הנבראים, להבין
46 ולהשיג מדה זו – כפי
47 שמוסבר להלן: וְגַם מֵדָה זו
48 – של חסד, לברוא "יש"
49 מ"אין", הִיא לְמַעְלָה
50 מִהַשְׁכָּלֶת כָּל הַבְּרוּאִים
51 וְהַשְׁתַּתֵּם, שְׁאִין כֹּחַ בְּשֶׁכַל שׁוֹם נִבְרָא לְחַשְׁבִּיל – בכוח החכמה,
52 וְלִהְיוֹת, – בכוח הבינה, מֵדָה זו וְיִכָּלֶתָה לְבָרָא יֵשׁ מֵאִין
53 וְלִתְחִיּוֹתוֹ, בִּי הַבְּרִיָּאָה יֵשׁ מֵאִין הוּא דָּבָר שֶׁלְמַעְלָה מִשְׁכָּל
54 הַנִּבְרָאִים, בִּי הִיא – ההתהוות "יש" מ"אין", מִמֵּדַת גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל
55 הַקְדוֹשׁ – בְּרוּךְ – הוּא, וְהַקְדוֹשׁ – בְּרוּךְ – הוּא וּמֵדוּתוֹ –
56 אֲחֵדוֹת פְּשׁוּט, בְּרִאֲיָתָא – כפי שכתוב בְּיֶתֶר הַקְדוֹשׁ⁶ ד' אִיהוּ

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לברו שאין
ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה
זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין
כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכלתה
לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבריאה יש מאין הוא דבר
שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של
הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא ב"הק'
דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל
נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו
שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו
שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם
חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו
שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח אלקי זה של צמצום
והעלם הוא למעלה משכל הנבראים – וכפי שיוסבר להלן: וּבְמֹו
שְׁאִין בִּיכָלֶת שׁוֹם נִבְרָא לְחַשְׁבִּיל מֵדַת גְּדוּלָּתוֹ, – של הקב"ה,
שְׁהִיא הִיכָלֶת לְבָרָא יֵשׁ מֵאִין וְלִתְחִיּוֹתוֹ, – הבאה ממדת הגדולה,
מדת החסד, בְּרִבְרֵיב: – כמו שכתוב: "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה" – בְּךָ
מִמֶּשׁ אִין בִּיכָלֶתוֹ – של הנברא, לְחַשְׁבִּיל מֵדַת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל

4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא סט, ב. 5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ז. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב). 7. תהלים פט, ג.

ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא
הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות
הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של
הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל

במציאות, ואם כן הרי זה
ענין ששום שכל של נברא

אינו יכול להשיג, כמו שאין
יכולת בשכל שום נברא
להשיג מהות הנברא

מאין ליש – כך אין הוא
יכול להשיג את הצמצום

המסתיר ופועל שהנברא
יכול להיראות כ"מציאות".

לפי מה שהוסבר, שדבר זה
שהנברא נראה כ"יש"

ו"מציאות", בא מסיבת כח
הגבורה והצמצום שלמעלה

– משום שכשם שיש לו
היכולת להאיר ולגלות אור

וחיות, כך יש לו גם היכולת
לצמצם ולהסתיר את האור

והחיות – אפשר לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי;
כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש"

ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ו"מציאות",
מכיוון שהוא בא על ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא

כמו שהוא מחוץ למקורו – מציץ מיד רבנו הזקן להלן ומסביר,
ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום

להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו
הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד

לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם", וכפי שמובאת
בשולחן ערוך אורח חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא

כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו
עצם, כך גם בעניננו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם

דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי
הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא

לגבי למעלה.

הקדוש ברוך הוא, שהיא מדת – וכוח, הצמצום ומניעת
התפשטות החיות מגדולתו, – יתברך, מליך וְלִהְיוֹת עַל
הַנִּבְרָאִים לְהַחְיֵתם וְלִקְיָמָם בְּגִלּוֹי – מדת הגבורה והצמצום של
הקב"ה פועלת שהחיות האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא

תהיה גלויה לנברא, כי אם
– שהחיות תהיה בְּהִסְתָּר

פנים, שֶׁהַחַיּוֹת מְסִתְּרִי
בְּגוֹף הַנִּבְרָא, וְכֵאלוּ גוֹף

הַנִּבְרָא הוּא – נראה כדבר
בְּפְנֵי עֲצָמוֹ, – וכאילו ואינו

הַתְּפִשְׁמוֹת הַחַיּוֹת
וְהַרוּחָנִיּוֹת – של הכוח

האלקי המהווה אותה,
כְּהַתְּפִשְׁמוֹת חַיּוֹ וְהָאֹר

מִהַשְׁמֵשׁ, אֵלָּא הוּא –
נראה כדבר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ.

וְאֵף שֶׁבִּאֲמַת אֵינוֹ –
הנברא, דָּבָר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ,

אֵלָּא – הוא, כמו
הַתְּפִשְׁמוֹת הָאֹר

מִהַשְׁמֵשׁ, – כך הנברא הוא
הַתְּפִשְׁמוֹת מִמְּקוֹר, ה"אין" האלקי, וכיוון שהנברא כלול במקורו,

בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא בתוך מקורו, היה דבר
זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור

השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא
מפני – מְכַל מְקוֹם – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו

בלבד, הן הן גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, – כביכול, אֲשֶׁר
כָּל יוֹבֵל, – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור

וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור
והחיות – לְצַמְצֵם הַחַיּוֹת וְהַרוּחָנִיּוֹת הַנִּשְׁפָּע מִרוּחַ פִּי

וְלִהְיוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִבְטַל גּוֹף הַנִּבְרָא בְּמִצִּיאוֹ – כך שלמרות
שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל

בכל זאת במציאות, אלא יראה כ"מציאות", כ"יש". וְזֶה אֵין בְּשִׁכְלִי
שׁוֹם נִבְרָא לְהַשִּׁיג מְהוּת הַצְּמָצוֹם וְהַסְתָּר, וְשִׁיחִי אֶף-עַל-

פִּיךָ – למרות הצמצום וההסתר, גּוֹף הַנִּבְרָא נִבְרָא מֵאֵין לִישׁ,
– שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך:

שער היחוד והאמונה

של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות
החיות מגדולתו מליך וְלִהְיוֹת עַל הַנִּבְרָאִים
לְהַחְיֵתם וְלִקְיָמָם בְּגִלּוֹי כ"א בהסתר פנים שהחיות
מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר
בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות
כהתפשטות חיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני
עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו
התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו
של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות
והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף
הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג
מהות הצמצום וההסתר ושיחיה אעפ"כ גוף הנברא נברא
מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג
מהות הבריאה מאין ליש.

יום שבת קודש י"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, [והנה בחי' הצמצום... עד עמ' 158, ל"ה].

האור והחיות האלקי השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה,
וְהַכִּלִּים הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת, – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן
(כפי שאותיות מתחלפות

באותיות אחרות) ו"עשרה
מאמרות" הם החיות

המהווה ומחיה את
הנבראים, שֶׁשֶּׁרֶשֶׁן – של

האותיות, הן ה' אוֹתִיּוֹת
מִנְצֵפָה, – שכן "כפולות",

73 [וְהֵנָּה, בְּחִינַת הַצְּמָצוֹם וְהַסְתָּר הַחַיּוֹת נִקְרָא – בלשון תורת
הקבלה, בְּשֵׁם "כִּלִּים", וְהַחַיּוֹת עֲצָמוֹ – התגלות החיות, נִקְרָא

בְּשֵׁם "אוֹר", – שהיא ענין
שֶׁל אור וגילוי; שֶׁכְּמוֹ

שֶׁהַכִּלִּי מְכַסֶּה עַל מֶה
שֶׁבְּתוֹכוֹ – כֵּךְ בְּחִינַת

הַצְּמָצוֹם מְכַסֶּה וּמְסִתֵּר
הָאֹר וְהַחַיּוֹת הַשּׁוֹפֵעִ; –

81 הַצְּמָצוֹם מְכַסֶּה וּמְסִתֵּר עַל

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום
והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא
בשם אור שכלי מכסה על מה שבתוכו כך
בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע
והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך

1 ישנו כ' וישנו כ' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר
 2 ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – שָׁחַן ה'
 3 גְּבוּרוֹת – אלו הן חמש בחינות הגבורה, הַמְחַלְקוֹת וּמַפְרִידוֹת
 4 הַחֶבֶל וְהַקּוֹל בַּה' מוֹצֵאוֹת הַפֶּה לְהַתְהוּוֹת כ"ב אוֹתוֹת, – כפי
 5 שהדבר לדוגמה בגשמיות,
 6 שעל ידי ה' מוצאות הפה
 7 מתחלק ונבדל הכל הקול
 8 להברות נפרדות של אותיות
 9 ומילים – כך גם ברוחניות
 10 למעלה, שישנן ה' גבורות
 11 למעלה, היוצרות ענין כ"ב
 12 אותיות עליונות, וְשָׁחַן הַח'
 13 גְּבוּרוֹת הוּא – הבחינה
 14 הנקראת ב"קבלה" "בּוֹצֵינָא דְקַרְדּוֹנִיתָא", – פירוש המלה
 15 "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של
 16 העלם וחושך שלמעלה מאור, שְׁחִיָּא – בחינת גְּבוּרָה עֲלֵאָה

שער היחוד והאמונה

שָׁחַן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול
 בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'
 גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה
 דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין
 כידוע ל"ח:

17 דְ"עֵתִיק יוֹמִין", – בפנימיות הכתר, וְשָׁחַן הַחֶסְדִּים הוּא גַם בֵּן –
 18 בחינת חֶסֶד דְ"עֵתִיק יוֹמִין", בְּיָדוּעַ לְיִדְעֵי חֵן: – כפי שהדבר ידוע
 19 ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של
 20 אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין",
 21 מובן הדבר שהצמצום
 22 וההסתר אינם הסתרה
 23 אמיתית, שכן, כאמור, "אין
 24 עצם מסתיר על עצם", אם
 25 הם "עצם" אחד, אין זו
 26 הסתרה. ממילא יוצא
 27 שהצמצום וההסתר,
 28 המסתירים כדי שהכוח
 29 האלקי המזהוה את הנברא
 30 לא יראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק
 31 לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות",
 32 ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוס ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה.

היום יום . . .

יום ראשון	יום ששי	ח סיון, אסרו חה"ש [בחול"ל]	ה'תש"ג
תהלים: מפרק מד עד פרק מח	שיעורים. חומש: נשא, ששי. תהלים: מד"מח. תניא: פרק ב. והנה . . . "154" אינו כן.		
דער עולם הזה הגשמי איז א געמיש פון גינוניא של הקב"ה (א צוזאמענקונפט פלאַץ, וואו השי"ת כביכול קומט זיך צוזאמען מיט דעם אדם בחיר הנבראים) און גנת אגוז (בגימטריא חטא). און השי"ת גיט א בחירה חפשית צום מענשען, אז דער מענש קען זיך אליין אויסקלייבן א וועג אין לעבען.			

העולם הזה הגשמי הוא תערובת של "גינוניא" של הקדוש ברוך הוא (מקום מפגש, שבו ה' יתברך כביכול מזדמן עם האדם בחיר הנבראים) ו"גנת אגוז" [=המלה 'אגוז' עם הכולל] (בגימטריא חטא). והשם יתברך מעניק בחירה חפשית לאדם, שהאדם יכול לבחור בעצמו דרך בחיים.

יום שני	שבת	ט סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק מט עד פרק נד	שיעורים. חומש: נשא, שביעי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: וכ"ש . . . "154" הבריאה.		

די וועלט דארף האָבען טהרת האויר. טהרת האויר איז נאָר דורך אותיות התורה. די אותיות שבתורה זיינען א שמירה כללית און א שמירה פרטית. חלוקת השתא סדרי משנה (בעל-פה) איז א "ובלכתך בדרך" דיקער. די משנה משניות וואָס מען וועט חזר'ן וואו מען וועט זיין, אין וואָס פאר א פלאַץ מען וועט זיין, וועט באלייכטען די פארבינדונג פון ישראל מיט קוב"ה. משנה איז אותיות נשמה. עס איז זייער שווער צו געפינען די ווערטער אויסצודריקען דעם גרעסטען תועלת בעזה"י אין דער שמירה כללית און

דער שמירה פרטית, וואָס דער כסדר'דיגער חזרן משניות וועט בעזה"י בריינגען. און עס פעלען אויס די ווערטער צו באַשרייבען דעם גרויסען נחת רוח, וואָס מען וועט פארשאַפֿען דעם בורא עולם ב"ה.

הַעוֹלָם זָקוּק לְטִהְרַת הָאוֹר. טִהְרַת הָאוֹר הִיא רַק עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הֵן שְׁמִירָה כְּלָלִית וְשְׁמִירָה פֶּרֶטִית. חֲלָקַת הַשְּׁשֶׁה סְדְרֵי מְשֻׁנָּה (בְּעַל פֶּה) הִיא "וּבְלִכְתָּךְ בְּדֶרֶךְ". הַמְשֻׁנָּה־מְשֻׁנּוֹת שֶׁיִּשְׁנֶנּוּ אוֹתָם הֵיכָן שִׁמְצָאוּ, בְּאִיזָה מְקוֹם שִׁמְצָאוּ – יֵאִירוּ אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא. מְשֻׁנָּה הִיא אוֹתִיּוֹת נִשְׁמָה. קֶשֶׁה מְאֹד לְמַצֵּא אֶת הַמְּלִים לְהַבִּיעַ אֶת הַתּוֹעֶלֶת הַגְּדוֹלָה בְּיִתְרָה, בְּעִזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, בְּשְׁמִירָה הַכְּלָלִית וּבְשְׁמִירָה פֶּרֶטִית, שֶׁהַחֲזָרָה הַסְּדִירָה שֶׁל מְשֻׁנּוֹת תְּבִיא, בְּעִזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְחֲסֻרוֹת הַמְּלִים לְתֹאֵר אֶת גְּדֻלַּת נֶחֱם הָרוּחַ שֶׁיִּגְרְמוּ לְבוֹרֵא עוֹלָם בְּרוּךְ הוּא.

ה'תש"ג

י סיון

יום ראשון

יום
שלישי

שיעורים. חומש: בהעלותך, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.

תהלים:
מפרק נה
עד פרק נט

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ... בני ישראל ווערען אָנגערופען נרות. א גר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אָנצינדען דעם אש און דעמאלט איז דאָס מאיר. בא דיר איז א גוטער גר, אָבער עס פעלט דיר דער אָנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אָן דעם אש אלקי.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ... בני ישראל קרויים גרות. גר כלול מכלי, פתילה, שמן ואש. אף חֲבִיבִים לְהַצִּית אֶת הָאֵשׁ, וְאִזּוּ הוּא מֵאִיר. הַגֵּר שֶׁבֶּךָ הוּא טוֹב, אֲךָ חֲסֹר לָךְ הַמְּדַלֵּיק; עַל יְדֵי הַפָּאָה בְּכַח בְּאֶבֶן שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, נִתְּזוּ נִיצוֹצֵי אֵשׁ, שֶׁמַּצִּית אֶת הָאֵשׁ הָאֱלֹקִי.

ה'תש"ג

יא סיון

יום שני

יום
רביעי

שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: והמשל . . . 156- ואפס בלעדו.

תהלים:
מפרק ס
עד פרק סה

משיחות אאמו"ר: אין דער עבודה פון עבודת ה' ע"ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדריגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר ניט האָבען. עס איז אבער אויך פאראן – ת"ל – תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז ניטאָ אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און גערירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאָס דער אמת'ער תחית המתים.

משיחות אַדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְשֵׁ"ב]: בְּסֹדֶר הַעֲבוּדָה שֶׁל עֲבוּדַת ה' עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת, נִמְצְאוּת כָּל הַרְמוּת. דְּרָגַת מֵת אֵינָה זְקוּקָה לְהַסְבֵּר רַב. אֲךָ קִיָּמַת גַּם – תּוֹדָה לָהּ – תַּחֲתִית הַמֵּתִים בְּעֲבוּדָה רִוּחָנִית. מֵת הוּא קָר, אִין דְּבָר כָּל כָּךְ קָר כְּמוֹ הַשְּׁכָל הַטְּבָעִי וְשְׁכָל אָנוּשִׁי, וְכַאֲשֶׁר הַשְּׁכָל הַטְּבָעִי מִבִּין הַשְּׁגָה אֱלֹקִית, וְהַמְדוּת שֶׁבְּשְׁכָל מִתְפַּעֲלוֹת וּמִגִּיבוֹת מְהַעֲרֹבוֹת הַשְּׁכָלִית – הָרִי זֶה תַּחֲתִית הַמֵּתִים הָאֲמִתִּית.

יום חמישי	יום שלישי	יב סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק סו עד פרק סח	שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י. תהלים: סו-סח. תניא: וכדברים . . . 156- להקדים. בברכת "שהכל נהיה בדברו": נהיה - היו"ד בקמץ ולא בסגול. אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: אהוב את הבקרת, כי היא תעמידך על הגבה האמתי.		

יום שישי	יום רביעי	יג סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק סט עד פרק עא	שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תניא: פרק ד. כי . . . עט- להטיב. ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או פתיכתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר, אשר מקול נגונו של ה"צמח צדק" היה יודע כמה הוא עסוק באותה שעה.		

שבת קודש	יום חמישי	יד סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק עב עד פרק עז	שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י. תהלים: עב-עז. תניא: והנה כמו . . . 158- ליש. בלבישת טלית קטן בבקר בידים נקיות ובמקום שמתר לברך, מברכים "על מצות ציצית" - בין שאין בטלית קטן שלגו שעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה - אם אינו לובש טלית גדול - ימשיך בד' ציציותיו וברך אז.		

הלכה יומית לעיון ברמב"ם - בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

מתי מותר ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון?	יום ראשון ח' סיון ה'תשס"ט
הלכות תלמוד תורה, פרק ד הלכה א: אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון... אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב... ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש, ומלמדין אותו.	שאינו הגון, כי אף שיתכן שהתלמיד יחזור למוטב, למה לו להכניס עצמו לספק, והרי אולי לא יחזור למוטב ונמצא שעבר איסור בכך שלימד תלמיד שאינו הגון.
מקשה על כך אדמו"ר הזקן: בפרק הקודם (ה"ה) כתב הרמב"ם - "לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה", אף אם אינו מקיים את המצוות. ואם כן, מדוע אין ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון?	ויש להוסיף: ההלכה שלא ללמד תלמיד שאינו הגון אמורה רק כאשר יש אפשרות להחזיר את התלמיד למוטב לפני הלימוד, ואז לאחר שחזר למוטב "מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו". אבל אם לא קיימת אפשרות להחזירו למוטב קודם ללימוד, צריך הרב ללמד גם תלמיד כזה (אף שנכנס לספק איסור). ראה לדבר: אמרו חז"ל (סוטה מז, א) "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת... ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לאחד מתלמידיו בשתי ידיו" (הל' ת"ת לאדמוה"י פ"ד, ק"א א).
ומבאר:	
התלמיד - רשאי ללמוד תורה אף שאינו מקיים את מה שהוא לומד ואדרבה, חובה עליו ללמוד תורה כי "המאור שבה מחזירו למוטב" (ירושלמי חגיגה פ"א), אך הרב - אסור ללמד תורה תלמיד	

יום שני ט' סיון ה'תשס"ט

נוקם ונוטר כנחש

וכלפי מה שאמר שיהיה "נוקם ונוטר הדבר בנחש" (ומקורו מלשון הגמרא ביומא שם), נאמרו כמה ביאורים: (א) כשם שהנחש נוטר איבה לאדם על שבגללו נענש כאמור "ואיבה אשית וגו'", כך התלמיד חכם נוטר איבה לאדם שביזהו (ראה רש"י יומא שם). (ב) כשם שהנחש נושך והורג מבלי הנאה בדבר (תענית ח, א) כך תלמיד חכם יהא נוקם ונוטר ללא שום פניה ותועלת אישית, אלא לשם שמים ולכבוד התורה בלבד (ברית עולם סי' סז). (ג) בנחש נאמר "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב", היינו אף כאשר האדם "ישופך ראש", במקום עיקר חיותו, לא תשופנו אלא בעקב, במקום היותר שפל. וכך ינהג תלמיד חכם שגם אם אדם עשה כנגדו דבר גדול, לא ינקם בו אלא בדבר קטן. וזהו שאמרו: כל שאינו עושה כן, היינו שאינו נוקם כלל, או נוקם בדבר גדול, אינו תלמיד חכם (חדא"ג מהרש"א יומא כב, ב).

הלכות תלמוד תורה, פרק ז הלכה י"ג: אָבֵל תִּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁבָּזְחוּ אוֹ חֲרָפוּ אֶדָם בְּפִרְהֵמָיָא, אָסוּר לוֹ לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ. וְאִם מִחֵל - יִעָנֵשׁ, שֶׁזֶה בִּזְיוֹן תּוֹרָה; אֲלֵא נֹקֵם וְנוֹטֵר הִרְבֵּה בְּנִחְשׁ, עַד שֶׁיִּבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה, וְיִסְלַח לוֹ.

אף שהתלמיד חכם עצמו אסור למחול, אם מפייסים אותו, צריך לסלוח מיד, כי בפיוס כבר נתקן כבוד התורה, ועל זה אמרו (יומא כג, א) כל המעביר על מדותיו ומוחל למי שמפייסו, מעבירין לו על כל פשעיו (שו"ע אדה"ז סי' תרו ס"ג).

אבל כל עוד שלא ביקש ממנו מחילה צריך להיות נוקם ונוטר כנחש. ומשמע מדברי הרמב"ם שתלמיד חכם יכול לנקום את בזיון התורה בעצמו. אך לדעת רש"י (יומא כג, א) נוטר הדבר בלבד לענין שאם בא אחר לנקום נקמתו לא ימחה בידו, אך הוא עצמו לא ינקום. וכן פסק אדה"ז בשלחנו (סי' קנו ס"א), והוסיף, שאף לא ישיב על חרפתו אם חירפו וביזהו אחד מהעם.

יום שלישי י' סיון ה'תשס"ט

בובות בצורת אדם

נאסר גם בדר-מדי, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד קמא, ד). ובאשר לבובות בצורת אדם וציור גרמי השמים בימינו, לכאורה היה מקום להתיר, שכן, הרמב"ם נימק את האיסור "כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודת כוכבים" וחשש זה אינו קיים בימינו. אך הגר"מ פיינשטיין שולל טיעון זה, כי אם כן ניתן יהיה לבטל איסורים רבים שנועדו להרחיק מעבודה זרה בנימוק שהדבר לא שייך בימינו (אגרות משה, יו"ד ח"ב, סי' נג). אולם הוא מתיר את הדברים מטעם אחר: מדברי הרמב"ם נראה שהאיסור הוא בצורות שניתן לטעות בהם ולשייכם לעבודה זרה, אך בבובות וביצורים אין חשש שישייכו זאת לעבודה זרה שהרי הם עשויים למשחק בלבד. וכן כתב המהרי"ט (שו"ת, ח"ב, יו"ד, סי' לה). ועם זאת הרב פיינשטיין מסכם שלא ראוי להרגיל את התינוקות לצורות הללו (אגרות משה, אורח ח"ה, סי' טז). וכן פסק בשו"ת יחיה דעת (ח"ג, סי' סד).

הלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה י': אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאֵי, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָה עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂן אֹתִי, כְּלוּמָר, צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁחֵן לְנוֹאֵי, כְּדִי שֶׁלֹּא יַטְעוּ בָּהֶן הַטּוֹעִים וְיִדְמוּ שֶׁהֵם לַעֲבוּדָה. וְאִין אָסוּר לַצּוּר לְנוֹאֵי, אֲלֵא צוּרַת הָאָדָם בְּלִבָּהּ.

במשנה (ר"ה כד, א): "דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו, שבהן מראה את ההדיוטות, ואומר: הכזה ראת או כזה?". והגמרא שואלת: "והכתיב לא תעשון אתי" – לא תעשון כדמות שמיים?". ולמסקנת הגמרא נראה כי הלאו "לא תעשון אתי", כולל גם איסור עשיית צורת אדם ואיסור ציור גרמי השמיים.

ונחלקו ראשונים האם איסור הציור הוא רק בפיסול דמויות בולטות או שיש אופנים בהם נאסר גם ציור דר-מדי. והרמב"ם פסק שצורת אדם נאסרה רק בבולט ואילו ציור גרמי השמיים

יום רביעי י"א סיון ה'תשס"ט

השתחויה ונפילת אפיים

ועוד יש לומר: ההשתחויה שנהגו בה לא היתה על רצפת אבנים ואילו האיסור להשתחוות על 'אבן משכית' הוא רק ברצפת אבנים.

והרמ"א (אורח קלא, ח) פסק כדעת הראשונים האוסרים להשתחוות על הקרקע אפילו במקום שאין אבנים, שמא יש אבן בעומק הקרקע. ואם יש דבר המפסיק בין המשתחויה לרצפה מותר, ולכן נהגו לפרוס עשבים ביום הכיפורים כשנופלים על פניהם בסדר העבודה. ואף לדעת האוסרים מחשש שמא יש אבנים תחת הרצפה, הרי זה משום שקרקע הבית עד התהום נחשב כיחידה אחת, אבל עשבים הם הפסק. וכל זה לענין יום הכיפורים, אבל בראש השנה שמסתפקים בכריעה והשתחויה בתפילת 'עלינו' – אין צורך בפריסת עשבים (מגן אברהם שם ס"ק כב. וראה אוצר מנהגי חב"ד אלול-תשרי עמ' רכו).

הלכות עבודה זרה, פרק ו הלכה ו'ח: אִין מִשְׁכִּית הָאֱמוּנָה בַּתּוֹרָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עֲלֶיהָ לְשֵׁם, לֹקְחָה... וְאִינוּ לֹקְחָה, עַד שֶׁיִּפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו עַל הָאֲבֵן... הַמִּשְׁתַּחֲוֶה... בְּלֹא פְשׁוּט יָדָיו וְרַגְלָיו - אִינוּ לֹקְחָה, אֲלֵא מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִירוֹת. וביאר הכסף משנה:

המשתחויה על רצפת אבנים בפישוט ידים ורגלים עובר על "ואבן משכית לא תתנו בארצכם". ומדרבנן אסור אף בלא פישוט ידים ורגלים.

והנה, 'נפילת אפיים שנהגו בה בימים הראשונים הוא ליפול על פניו ארצה' (ש"ע אדמו"ר א"ח קלא, א). ולכאורה, אין הותר הדבר, הרי נפילה על הפנים ארצה אסורה אף בלא פישוט ידים ורגלים?

וצריך לומר שלא נאסרה ההשתחויה אלא כשפניו 'דבוקות' בקרקע, אבל בפנים מוטות הצידה אין איסור אף לא מדרבנן.

האם הנוצרים הם עובדי עבודה זרה?

יום חמישי י"ב סיון ה'תשס"ט

שהנוצרים בימינו אינן עובדי עבודה זרה, וכמו שאמרו בגמרא (חולין יג, ב): גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הם, אלא מנהג אבותיהם בידיהם. וכתבו הב"ח והש"ך (שם) שזהו רק לענין לשאת ולתת עמהם בימי ראשון ובחגיהם, אך להיכנס לבית תפלתם אסור גם כיום.

אבל המוסלמים לדברי הכל אינם עובדי עבודה זרה, והמילד אשה מוסלמית אינו מיילד בן לעבודה זרה (ראה שו"ע אדה"צ סי' של ס"ב).

ובסוף הל' מלכים כתב הרמב"ם: "כל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבור את ה' ביחד.. וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום וינשא, מיד הם כולם חוזרים, ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם הטעו".

הלכות עבודה זרה, פרק ט הלכה ד: הנוצרים - עובדי עבודה זרה הם, ויום ראשון יום אידם הוא.

וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (ע"ז א, א; ג): דע, שזאת האומה הנוצרית העומדת בטענת המשיח, על חילוף כיתותיה, כולם עובדי עבודה זרה, ואידיהן כולם אסורים, ונוהגים עמהם בכל התורה כמו שנוהגים עם עובדי עבודה זרה. ובמורה נבוכים (ח"א פ"ג) ובאגרת תחיית המתים כתב הרמב"ם, שכפירת הנוצרים היא בגלל אמונת השילוש, שאומרים שאינו אחד אלא שלשה, והשלשה אחד, יתעלה מסכלותם.

אבל התוס' (ע"ז ב, א. סנהדרין סג, ב) סוברים שהנוצרים אינם עובדי עבודה זרה, ולא מחזיקים את קדושיהם שלהם לאלקות, וכשהם מזכירים שם ה' כוונתם לעושה שמים וארץ, ואף שהם משתפים עם שם שמים דבר אחר, לא נאסרו על השיתוף.

וכן כתב הרשב"ם בשם רש"י (הובא בטור ושו"ע י"ד סי' קמח בסופו)

איסור גילוח הפאות והזקן

יום שישי י"ג סיון ה'תשס"ט

תתנו" שנאסרו מצד עבודה זרה).

והב"ח מוסיף ואומר שמדברי הרמב"ם בספר המצוות (ל"ח מג) רואים, שמפי ספרים נחבר לו שכך היו העכו"ם וכוהניהם נוהגים לעשות. ואכן הרמב"ם מעיד כך בפירוש במורה נבוכים (ח"א ג, לז).

אך הטור חולק על כך וכותב "ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו, אף לא נדע טעמן" (י"ד, קפא). ובהקשר זה יש לצטט גם מדברי החתם סופר (דרשות ח"א, י"ט ע"ב): "אנו עושים חוקי אלקים ותורותיו, וחוק הוא בלי טעם, וגזירת המלך יתברך שמו כן היא. והנה אפילו יעשה אדם כל התורה ומצוותיה כראוי, ואך בלבו יעשה לסיבה או לטעם פלוני אלמוני, אין הדבר מקובל לפני ה'".

הלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה ז: דרך כמרי עבודה זרה היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית זקן.

הרמב"ם מנמק את איסור גילוח הפאות והזקן, מפני שכך נהגו לעשות כומרי עבודה זרה.

על כך אומר הטור כי טעם זה אינו נזכר בתורה ובתלמוד. והבית יוסף מסביר שיסוד שיטת הרמב"ם היא בתפיסתו העקרונית (בסוף הל' מעילה): "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם – עלינו לאומרו. ומה שלא נמצא בה טעם – נייחס הדבר לקוצר השגתנו". ואת היסוד לדבריו שגילוח הפאות והזקן נאסרו בגלל שדרך העכו"ם לעשות כן, הרמב"ם מוצא בסמיכות הפסוקים האוסרים על הגילוח לאלה העוסקים בענייני עבודת כוכבים (כמו: "לא תנחשו ולא תעוננו", וכתובת קעקע לא

אמונה באחדות ה'

שבת קודש י"ד סיון ה'תשס"ט

פוסק הרמב"ם שהמגדיר את הבורא במונחי גוף כופר באחדות ה' ודינו כ"מין".

וגם סברת הראב"ד נכונה כי באותם ימים "כמה גדולים וטובים" סברו שניתן לפרש את המקראות "יד ה'" "עניי ה'" כפשוטם ועם זאת להאמין באחדות ה'. וכיוון שלדעתם אין זו סתירה לאחדות ה' (אף שלאמיתו של דבר טעות היא בידם), לא ניתן להחיל עליהם את הכינוי "מין".

אמנם, בבית דין אין לדיין אלא מה שענינו רואות והאומר דברים שתוכנם שניות בבורא יתברך, היפך האחדות, הרי זה בגדר מינות, אבל "ה' יראה ללבב" ובראותו שדברים אלו נאמרו מפני טעות בפרט מסוים, ובדעתו ומחשבתו של האומר אין זו בסתירה לאחדותו יתברך - אכן אינו נחשב "מין".

אמנם, לאחר שהובהר והוסבר על פי השכל שמציאות של גוף היא סתירה לעניין האחדות, מתבטלת ההתנצלות שבדברי הראב"ד, ושוב אין מקום לילך "בזו המחשבה", כיון שהכל יודעים שזו סתירה לאחדות.

הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז: חמשה הן הנקראים 'מינים': האומר שאין שם אלוה, ואין לעולם מנהיג; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הם שנים או יתר; והאומר שיש שם רבון אחד, אלא שהוא גוף ובעל תמונה.

כיום הכל מודים שלא שייכת גשמיות אצל הבורא והמפרש את המקראות "יד ה'" "עניי ה'" "ותחת רגליו" וכיוצא בזה כפשוטם הרי זו כפירה באחדותו יתברך (ראה הל' יסודי התורה פ"א ה"ז). בהתאם לכך פוסק הרמב"ם: "חמשה הן הנקראים מינים... והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה וכו'". אבל הראב"ד השיג על כך וכתב: "למה קרא לזה מין, וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות כו'".

למעשה, שניהם – הרמב"ם והראב"ד – צודקים:

יהודי צריך להאמין ולידע ש"אלקה זה אחד הוא ולא שנים כו'", כמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה, שם) ש"ידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ה' אלקינו ה' אחד". והמעלה בדעתו סברא שמביאה לידי שניות, היפך אחדות ה', הרי זו אפיקורסות. לכן

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - ח' י"ד סיון ה'תשס"ט

יום ראשון ח' סיון ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פ"ק ב

א. מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל פלך ופלך [מחוץ ומחוץ]. וכל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן - מחרימין את אנשי העיר, עד שמושיבין מלמדי תינוקות; ואם לא הושיבו - מחריבין את העיר; שאין העולם מתקנים, אלא בהביל פיהם של תינוקות של בית רבן. ב. מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע, לפי פת הבן ובגין גופו; ופחות מכן שש, אין מכניסין אותו. ומכה אותן המלמד, להטיל עליהן אימה. ואינו מכה אותן מפת אויב, מוסר אכזרי; לפיכך, לא יכה אותן בשוטים ולא במקלות, אלא ברצועה קטנה. ויושב ומלמדן כל היום כלו, ומקצת מן הלילה - כדי לחנכן ללמוד ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מערבי שבתות וערבי ימים טובים בסוף היום, ובגמים טובים; אבל בשבת, אין קורין לכתחלה [לימוד ראשון], אבל שונין לראשון [חזרה ראשונה]. ואין מבטלין התינוקות, ואפילו לבגין בית המקדש.

ג. מלמד תינוקות שהוא מניח את התינוקות ויוצא, או שהוא עושה מלאכה אחרת עמה, או שהוא מתרשל בתלמודן - הרי הוא בכלל "ארור עשה מלאכת ה' רמיה". לפיכך, אין ראוי להושיב מלמד, אלא בעל יראה, מהיר לקרות ולדקדק.

ד. ומי שאין לו אשה - לא ילמד תינוקות, מפני אמותיהן שהן באין אצל בגייתן; וכן אשה - לא תלמד תינוקות, מפני אבותיהן שהן באין אצל הבנים.

ה. עשרים וחמשה תינוקות, למדים אצל מלמד אחד. היו יתר על חמשה ועשרים - עד ארבעים, מושיבין עמו אחר כדי לסייעו בלמודן; היו יתר על ארבעים, מעמידין להם שני מלמדי תינוקות.

ו. מוליכין את הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו [חכם ממנו ברזי ההוראה], בין במקרא בין בדיקדוק. במה דברים אמורים? בשעה שגנייה בעיר אחת, ולא היה הנער מפסיק בגייתן; אבל מעיר לעיר, או מצד נהר לצדו אפילו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן, אלא אם בן היה בגין פריא על גבי הנהר, בגין שאינו ראוי לפל במהרה. ז. אחד מבני מבוי [דיורי הרחוב] שבקש להעשות מלמד, אפילו אחד מבני החצר - אין יכולין שכניו למחות בידו. וכן מלמד תינוקות שבא חברו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו כדי שיכבאו תינוקות אחרים לו, או כדי שיכבאו מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול למחות בידו, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר".

הלכות תלמוד תורה פ"ק ג

א. בשלשה כתרים נכתרו ישראל - כתרי תורה, וכתרי

כהנה, וכתרי מלכות. כתרי כהנה - זכה בו אהרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו, ברית כהנת עולם". כתרי מלכות - זכה בו דוד, שנאמר: "ורעו לעולם יהיה, וכסאו כשמש נגדי". כתרי תורה - הרי הוא מנח ועומד ומוכן לכל, שנאמר: "מורשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא ויטל. שמה תאמר, שאותן הכתרים גדולים מכתרי תורה? הרי הוא אומר: "בי מלכים ימלכו... בי שרים ישרו". הא למדת, שכתרי התורה גדול מכתרי כהנה וכתרי מלכות.

ב. אמרו חכמים: 'ממזר תלמיד חכמים, קודם {חשוב} לכהן גדול עם הארץ, שנאמר: "יגרה היא מפנינים" - יגרה היא מפני גדול הנכנס לפני ולפנים'.

ג. אין לך מצוה בכל המצוות פלן, שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות פלן - שהתלמוד מביא לידי מעשה. לפיכך, התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

ד. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו; ואם לאו, יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד, ואחר כך על שאר מעשיו; לפיכך אמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפילו שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'.

ו. מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו פראוי לה, ולהיות מכתרי בכתרה של תורה - לא יסית דעתו לדברים אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר והקבוד כפאחד. כך הוא דרכה של תורה: פת בפלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ולא עליך כל המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל; אבל אם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר - לפי הצער.

ז. שמה תאמר: 'עד שאקבץ ממון, ואחזר ואקרא', 'עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחזר ואקרא' - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם; אלא עשה תורתך קבע, ומלאכתך עראי, ואל תאמר: 'לכשאפנה אשנה', שמה לא תפנה.

ח. כתוב בתורה: "לא בשמים היא..." ולא מעבר לים היא": "לא בשמים היא", לא בגסי הרוח היא מצויה; "ולא מעבר לים היא", לא במהלכי מעבר לים היא. לפיכך אמרו חכמים: 'לא כל המרבה סחורה מחכים'; וצויו ואמרו: 'הוי מעט עסק, ועסק בתורה'.

ט. דברי תורה נמשלו במים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים" - לומר לך: מה המים אין מתפנסין במקום מדרון [שיפוע], אלא נוחלין מעליה ומתקבצין במקום אשכך [שקע] - כך דברי תורה, אינן נמצאין בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב; אלא בדכא וישפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר התאוות ומענוגי הזמן מלבו, ועושה

הלכות תלמוד תורה פרק ד

א. אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם [שאינו ידוע מהותו]. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובדקין אותו; ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש, ומלמדין אותו. אמרו חכמים: 'כל השונה לתלמיד שאינו הגון, כאלו זרק אבן למרקוליס [עבודה זרה שזו צורת עבודתה], שנאמר: "כצור אבן במרגמה, בן נותן לכסיל כבוד", ואין "כבוד" אלא תורה, שנאמר: "כבוד, חכמים יתחילו"'. וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף על פי שתכם גדול הוא, וכל העם צריכין לו - אין מתלמדין ממנו, עד שיחזר למוטב, שנאמר: "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא". אמרו חכמים: 'אם דומה הרב למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו'.

ב. כיצד מלמדין? הרב יושב בראש, והתלמידים לפניו מקפין עטרה, כדי שיהיו בלן רואין את הרב ושומעין דבריו. ולא ישב הרב על הכסא והתלמידים על הקרקע, אלא או הכל על הארץ, או הכל על הכסאות. ובראשונה, היה הרב יושב והתלמידים עומדין; ומקדם חרבן בית שני, נהגו הכל ללמד לתלמידים, והן יושבין.

ג. אם היה הרב מלמד מפיו לתלמידים, מלמד. ואם היה מלמד על ידי מתרגם [מתורגמן לשפת המקום] - המתרגם עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים; וכשהן שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם; ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב, יותר מקול הרב. אין המתרגמן רשאי לא לפתח ולא להוסיף ולא לשנות, אלא אם כן היה המתרגמן אביו של חכם, או רבו. אמר הרב למתרגמן: 'כף אמר לי רבי', או 'כף אמר לי אבא מרי' - כשאומר המתרגמן הדברים לעם, אומרן בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: 'כף אמר רבאנא פלוני', אף על פי שלא הזכיר החכם שמו; שאסור לו לקרות לרבו או לאביו בשמו.

ד. הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יכעס עליהן וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו כמה פעמים, עד שיבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד 'הבינותי', והוא לא הבינו; אלא חוזר ושואל, אפלו כמה פעמים. ואם כעס עליו רבו, ורגז - יאמר לו: 'רבי, תורה היא, וללמד אני צריך, ודעתי קצרה'.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחברו שלמד מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים; שאם נתפיש מדבר זה - נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש, והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים: 'אין הפישן למד, ולא הקפדן מלמד'. כמה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים את הדבר מפני עמקו, או

מלאכה בכל יום מעט כדי חיו, אם לא היה לו מה יאכל, ושאר יומו ולילו, עוסק בתורה.

ו. כל המשים על לבו שיעסק בתורה ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא; לפי שאסור להנות בדברי תורה בעולם הזה. אמרו חכמים: 'כל הנהנה מדברי תורה, נטל חיו מן העולם'. ועוד צויו ואמרו: 'לא תעשם עטרה להתגדל בהן, ולא קרדם לחפר בהן'. ועוד צויו ואמרו: 'אהב את המלאכה, ושנא את הרבנות'. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה; וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות.

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה, ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע כפיו כי יאכל, אשר ידו טוב לו" - "אשר ידו" בעולם הזה, ו"טוב לו" לעולם הבא שפלו טוב.

יב. אין דברי תורה מתקמין במי שמרפה עצמו עליהן [מתעצל], ולא באלו שלומדין מתוך עדו ומתוך אכילה ושתיה - אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפעפי תנומה. אמרו חכמים דרך רמז: 'זאת התורה, אדם כי ימות באהל' - אין התורה מתקמת, אלא במי שממית עצמו באהלי התורה. וכן אמר שלמה בחכמתו: 'התרפית ביום צרה - צר כחכה'; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה שלמדתי באף, עמדה לי. אמרו חכמים: 'ברית כרותה, שכל הגע בעלמודו בבית הכנסת, לא במהרה הוא משבח; וכל הגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר: "ואת צנועים חכמה"'. וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקים בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח.

יג. אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה, אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה; לפיכך, מי שרצה לזפות בכח התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים, אין גרנה [קבוצה] של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי". וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו. "כי דבר ה' בזה" - זה שלא השגית על דברי תורה כל עקר. וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש להכלי עולם והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל בזה דבר ה'. אמרו חכמים: 'כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקים את התורה מעני, סופו לקומה מעשר'. וענין זה מפרש הוא בתורה; הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב - מרב כל, ועבדת את איבך"; ואומר: "למען ענתך, ולמען נסתך - להיטבך באחריתך".

ולא מורא יתר ממורא הרב. אמרו חכמים: 'מורא רבך כמורא שמים'. לפיכך אמרו חכמים: 'כל החולק על רבו - כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצאתם על ה'". וכל העושה מריבה עם רבו - כעושה עם השכינה, שנאמר: "אשר רבו בני ישראל את ה'". וכל המתרעם על רבו - כמתרעם על השכינה, שנאמר: "לא עלינו תלנתיכם, כי על ה'". וכל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה, שנאמר: "וידבר העם באלהים ובמשה".

ב. אי זה הוא חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא כרשות רבו, ורבו קם; ואף על פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם; וכל המורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה.

ג. היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה - מתר להשיב. ולהפריש מן האסור - אפלו בפני רבו, מתר להורות. פיצד? כגון שראו אדם עושה דבר האסור מפני שלא ידע באסורו, או מפני רשעו - יש לו להפרישו, ולומר לו: 'דבר זה אסור', ואפלו בפני רבו, ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות; שכל מקום שיש חלול השם, אין חולקין כבוד לרב. במה דברים אמורים? בדבר שנקרה נקרה; אבל לקבץ עצמו להוראה, ולישב ולהורות לכל שואל - אפלו הוא בסוף העולם, ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות מרבו. ולא כל מי שמת רבו, מתר לו לישיב ולהורות בתורה, אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה.

ד. וכל תלמיד שלא הגיע [לא קיבל היתר] להוראה, ומורה - הרי זה שוטה, רשע וגס רוח; ועליו נאמר: "כי רבים חללים הפילה". וכן חכם שהגיע להוראה, ואינו מורה - הרי זה מוגע תורה, ונותן מכשולות לפני העוברים; ועליו נאמר: "ועצמים כל הרגיה". אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי, והם מבקשין להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם, וקופצין ויושבים בראש לדון ולהורות בישאל - הן המרביין את המחלוקת, והם המחריבין את העולם, והמכביין גרה של תורה, והמחבילים כרם ה' צבאות. ועליהן אמר שלמה בחכמתו: "אחוזו לנו שועלים - שעלים קטנים, מחבילים כרמים".

ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא בפניו. ולא יזכיר שמו בפניו, ואפלו לקרות לאחרים ששם כשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו; אלא ישנה שמו, אפלו לאחר מותם - והוא שיהיה השם פלאי [נדיר], שכל השומע ידע שהוא פלוני. ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה; אלא שוחה [מתכופה] לפניו, ואומר לו ביראה וכבוד: 'שלום עליך, רבי'. אם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו: 'שלום עליך, רבי ומרי'.

ו. וכן לא יחליץ תפלו בפני רבו, ולא יסב, אלא יושב פיושב לפני המלך. ולא יתפלל לפני רבו, ולא לאחר רבו, ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו, אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהיה מקונו כנגד אחוריו;

מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתפרין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגו עליהן ולהקלימן בדברים, כדי לחדדן [לעוררם]; ובענין זה אמרו חכמים: 'זרק מרה [הטל אימה] בתלמידים'. לפיכך, אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים, ולא לשחק בפניהן, ולא לאכל ולשתות עמהן - כדי שתהא אימתו עליהן, וילמדו ממנו במהרה.

ז. אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש, עד שתתישב דעתו עליו; ואין התלמיד שואל כשיכנס, עד שישיב וינחת. ואין שואלין שנים באחד. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי שלא יתבייש. ויש לרב להטעות התלמידים בשאלותיו, ובמעשים שעושה בפניהן, כדי לחדדן, וכדי שיידע אם זוכרין הן מה שלמדן או אינן זוכרין. ואין צריך לומר, שיש לו רשות לשאל אותן בענין אחר שאינן עוסקין בו, כדי לזרזן.

ז. אין שואלין מעמד, ואין משיבין מעמד; ולא מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי הקנים [היושבים בסמוך לרב, כדי שיראוהו]. ואין שואלין את הרב אלא בענין, ואין שואלין אלא מיראה; ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.

ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין ושאל אחד שלא בענין, נזקקין לענין [מספלים בשאלה שבעניין]; מעשה [נהלכה למעשה] ושאנו מעשה, נזקקין למעשה; הלכה ומדרש, נזקקין להלכה; מדרש והגדה, נזקקין למדרש; הגדה וקל וחמר, נזקקין לקל וחמר; קל וחמר וגזרה שוה, נזקקין לקל וחמר. היו השואלין אחד חכם ואחד תלמיד, נזקקין לחכם; תלמיד ועם הארץ, נזקקין לתלמיד. שניהן חכמים, שניהן תלמידים, שניהן עמי הארץ, שאלו שניהן בשתי הלכות, או בשתי שאלות, שתי תשובות, שני מעשים - הרשות בידי המתרגם מעתה.

ט. אין יושנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים; וכן אמר שלמה בחכמתו: "ויקרעים, תלביש נומה". ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדברי תורה בלבד. אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'נפואה' בבית המדרש; ואין צריך לומר, שאר הדברים יקדשת בית המדרש, חמורה מקדשת בתי כנסיות.

יום שני ט' סיון ה'תשס"ט

הלכות תלמוד תורה פרק ה

א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו וביראתו - כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו. ורבו, יתר מאביו; שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה, הביאו לחיי העולם הבא. ראה אבדת אביו ואבדת רבו, של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נשואים במשא, מניח את של רבו ואחר כך את של אביו. אביו ורבו שבוים בשביה, פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו; אם היה אביו תלמיד חכם, פודה את אביו תחלה. וכן אם היה אביו חכם, אף על פי שאינו שקול כנגד רבו - משיב אבדתו, ואחר כך משיב אבדת רבו. ואין לה כבוד גדול מכבוד הרב,

ז. שְׁקָנָה חֲכָמָה. ומאימתי חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַחֶכֶם? מְשִׁיבֵר מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עַד שֶׁיַּעֲבֹר מִכְּנֶגֶד פָּנָיו.

ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵי לֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא בְּבֵית הַפֶּסֶא - שְׁנָאֵמַר: "תְּקוּם, וְהִדְרָתָּ", קִימָה שְׁשָׁה בֵּה הַדּוּר (כבוד). וְאֵין בְּעָלֵי אֲמָנוּת חִיבִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים בְּשַׁעָה שְׁעוֹסְקִין בְּמַלְאכָתָן, שְׁנָאֵמַר: "תְּקוּם, וְהִדְרָתָּ" - מֵה הַדּוּר שְׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, אִף קִימָה שְׁאֵין בֵּה חֶסְרוֹן כִּיס. וּמִנֵּין שְׁלֹא יַעֲלִים עֵינָיו מִן הַחֶכֶם, כְּדִי שְׁלֹא יֵרָאֶה עַד שְׁלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵיו? תַּלְמוּד לומר: "וְיִרְאֶת מֶאֱלֹהֶיךָ" - הָא כֹּל דְּבָר שֶׁהוּא מְסוּר לֵלֵב [רק הַאֲדָם יוֹדֵעַ הַאֲמִת], נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיִרְאֶת מֶאֱלֹהֶיךָ".

ג. אֵין רְאוּי לַחֶכֶם שְׂטָרִית עַל הָעֵס, וּיְכוּן עֲצָמוֹ לָהֶן [לעבור לַפְּנִיָּה דווקא] כְּדִי שֶׁיַּעֲמִידוּ מִפְּנֵיו; אֲלֹא לֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ קֶצֶרָה, וּמִתְכַּוֵּן שְׁלֹא יֵרָאֶה אוֹתוֹ אַחֶר, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחוּ לַעֲמֹד. וְהַחֲכָמִים הָיוּ מְקִיפִין וְהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ הַחִיצוֹנָה שְׁאֵין מְכִירֶיהֶן מְצִוִּין שָׁם, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחוּ.

ד. רֹכֵב, הָרִי הוּא כְּמַהֲלֶךְ, וְכֵשֶׁם שְׁעוֹמְדִין מִפְּנֵי הַמַּהֲלֶךְ, כֶּךָ עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב.

ה. שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ מַהֲלִכִין בְּדֶרֶךְ - הָרֵב בְּאֻמְצָע, גְּדוֹל מִימִינוֹ, וְקָטָן מִשְׁמָאלוֹ.

ו. הָרוּאָה חֶכֶם - אֵינוֹ עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכֵינֵן שֶׁעֲבָר, יֵשֵׁב. רְאָה אֵב בֵּית דִּין - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְשִׁיבֵרָנּוּ מִרְחוֹק מְלֹא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. רְאָה אֶת הַנָּשִׂא - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְשִׁיבֵרָנּוּ מִרְחוֹק מְלֹא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיַּשֵּׁב בְּמִקְוָמוֹ, אוֹ עַד שֶׁיִּתְפַּסֶּה מֵעֵינָיו. וְהַנָּשִׂא שְׁמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מְחִיל. כְּשֶׁהַנָּשִׂא נִכְנָס, כָּל הָעָם עוֹמְדִין; וְאֵינֵן יוֹשְׁבִין, עַד שֶׁיֵּאמַר לָהֶן: 'שְׁבוּ'. כְּשֶׁאֵב בֵּית דִּין נִכְנָס, עוֹשִׁין לוֹ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת עוֹמְדִין מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, וְשָׂאָר הָעָם יוֹשְׁבִין בְּמִקְוָמָן. ז. חֶכֶם שֶׁנִּכְנָס, כָּל שֶׁיַּגִּיעַ [מי שֶׁנִּמְצָא] לוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת עוֹמֵד מִלְּפָנָיו [וְנוֹצֵר מִצַּב ש], אַחֵד עוֹמֵד וְאַחֵד יוֹשֵׁב [ואֵין חוּבָה לַעֲמוּד בְּשׁוּרָה], עַד שֶׁנִּכְנָס וְיֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים - בְּזִמָּן שֶׁהִרְבִּים צָרִיכִין לָהֶן, מְקַפְּצִין עַל רִאשֵׁי הָעָם וְנִכְנָסִין לְמִקְוָמָן. וְאֵין שֹׁבֵחַ לַתַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁיִּכְנָס בְּאַחֲרוֹנָה; יֵצֵא לְצַרְךָ, חוֹזֵר לְמִקְוָמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים - בְּזִמָּן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת לְשֹׁמֵעַ, הוֹפְכִין פְּגִיחָן כְּלָפִי אֲבִיחָן; אֵין בָּהֶן דַּעַת לְשֹׁמֵעַ, הוֹפְכִין פְּגִיחָן כְּלָפִי הָעָם.

ח. תַּלְמִיד שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ תְּמִיד, אֵינוֹ רִשְׁאִי לַעֲמֹד מִפְּנֵיו אֲלֹא שְׁחָרִית וְעָרְבִית בְּלֵבֵד, שְׁלֹא יֵהָא כְּבוֹדוֹ מְרַבָּה מִכְּבוֹד שְׁמִים.

ט. מִי שֶׁהוּא זָקֵן מְפֻלָּג בְּזָקְנָה - אִף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ חֶכֶם, עוֹמְדִין לִפְנָיו. וְאַפְלוּ הַחֶכֶם שֶׁהוּא יָלֵד, עוֹמֵד בְּפָנֵי הַזָּקֵן הַמְּפֻלָּג בְּזָקְנָה; וְאֵינוֹ חִיב לַעֲמֹד מְלֹא קוֹמָתוֹ, אֲלֹא כְּדִי לְהִדְרוֹ. וְאַפְלוּ זָקֵן גּוֹי, מֵהִדְרִין אוֹתוֹ בְּדִבְרִים וְנוֹתְנִין לוֹ דָּ לְסִמְכוֹ - שְׁנָאֵמַר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם", כָּל שִׁיבָה בְּמִשְׁמַע.

י. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - אֵינֵן יוֹצְאִין לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמָן עִם כָּל הַקָּהָל בְּכַנְיָן וְחִפְיָה שֶׁל מְדִינָה וְכִיּוּצָא בָּהֶן, כְּדִי שְׁלֹא

וְאַחַר כֶּךָ יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יִכְנָס עִם רַבּוֹ לְמֶרְחָץ. לֹא יֵשֵׁב בְּמִקְוָם רַבּוֹ. וְלֹא יִכְרִיעַ דְּבָרָיו בְּפָנָיו [כַּדַּעַת הַחוּלֵק עֲלֵיהֶן], וְלֹא יִסְתֵּר אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב לִפְנָיו, עַד שֶׁיֵּאמַר לוֹ: 'שֵׁב'; וְלֹא יַעֲמֹד מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיֵּאמַר לוֹ: 'עֲמֹד', אוֹ עַד שֶׁיִּטַּל רְשׁוֹת לַעֲמֹד. וְכִשְׁפִּטָּר מְרַבּוֹ, לֹא יִחְזִיר לוֹ אַחֲרָיו, אֲלֹא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו, וּפְנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו.

ז. וְחִיב לַעֲמֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ, מְשִׁיבֵרָנּוּ מִרְחוֹק מְלֹא עֵינָיו, עַד שֶׁיִּתְפַּסֶּה מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵרָאֶה קוֹמָתוֹ; וְאַחַר כֶּךָ יֵשֵׁב. וְחִיב אָדָם לְהַקְבִּיל אֶת פָּנָיו רַבּוֹ בְּרִגְלָה.

ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לַתַּלְמִיד בְּפָנֵי הָרֵב, אֲלֹא אִם בֵּין הָיָה דֶּרֶךְ רַבּוֹ לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד. וְכָל מְלָאכּוֹת שֶׁהָעָבֵד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, תַּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ; וְאִם הָיָה בְּמִקְוָם שְׁאֵין מְכִירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ תַּפְלִין, וְחָשׁ שְׁמָא יֵאמְרוּ: 'עָבֵד הוּא' - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מְנוּעֵלוֹ, וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשִׁמּוֹשׁ - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד, וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאֵת שְׁמִים; וְכָל תַּלְמִיד שֶׁמְּוֹלָל בְּדָבָר מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל.

ט. רְאָה אֶת רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, אוֹמֵר לוֹ: 'לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ כֶּךָ וְכָךְ'. וְכָל זִמָּן שֶׁמְזַכֵּיר שְׁמוֹעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: 'כֶּךָ לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ'. וְאֵל יֵאמַר דְּבָר שְׁלֹא שָׁמַע מְרַבּוֹ, עַד שֶׁיִּזְכֹּר שֵׁם אוֹמְרוֹ. וְכִשְׁמָעוֹת רַבּוֹ - קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו, עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ; וְאֵינוֹ מְאַחֶה [תּוֹפֵר תְּפִירָה חֻזְקָה] לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַבּוֹ מְבַהֵק שְׁלֵמֵד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ. אֲבָל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ - הָרִי זֶה תַּלְמִיד חֶבֶר [כַּמּוּתוֹ], וְאֵינוֹ חִיב בְּכַבּוּדוֹ כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ; אֲבָל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו כֵּשֶׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמַּתִּים שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. אֲפֹלוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֲלֹא דְבָר אַחֵד, בֵּין קָטָן בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו.

י. וְכָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁדַּעוֹתָיו מְכֻנּוֹת [יִשְׁרוּת] - אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנֵי מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא לָמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

יא. הָרֵב הַמְּבַהֵק שָׂרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אוֹ בְּאַחַד מֵהֶן, לְכָל תַּלְמִידָיו, אוֹ לְאַחַד מֵהֶן - הָרְשׁוֹת בִּידוֹ. וְאִף עַל פִּי שְׁמַחֵל, חִיב הַתַּלְמִיד לְהִדְרוֹ, וְאַפְלוּ בְּשַׁעָה שְׁמַחֵל.

יב. כֵּשֶׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חִיבִין בְּכַבּוּד הָרֵב, כֶּךָ הָרֵב צָרִיף לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידָיו וְלִקְרֹכֵן; כֶּךָ אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'יְהִי כְּבוֹד תַּלְמִידֶךָ חִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁל חֲבֶרֶךְ'. וְצָרִיף אָדָם לְהִנְהֹר בְּתַלְמִידָיו, וְלִאֲהַבָן, שֶׁהֵן הַבָּנִים הַמְּהִינִן [גּוֹרָמִים הַנֶּאֱחָה] בְּעוֹלָם הָהָא וְלְעוֹלָם הַבָּא.

יג. הַתַּלְמִידִים מוֹסִיפִין חֲכָמָת הָרֵב, וּמִרְחִיבִין לְבוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: 'הָרַבָּה חֲכָמָה לְמַדְתִּי מִחֲבָרִי יֵתֵר מִרְבוּתִי, וּמִתַּלְמִידֵי יֵתֵר מִכָּלִּי'; וְכֵשֶׁם שֶׁעַץ קָטָן מְדַלִּיק אֶת עֵץ גְּדוֹל, כֶּךָ תַּלְמִיד קָטָן מְחַדֵּד אֶת הָרֵב, עַד שֶׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ בִּשְׂאֻלוֹתָיו חֲכָמָה מִפְּאָרָה.

הַלְכוֹת תַּלְמוּד תוֹרָה פָּרָק ו

א. כָּל תַּלְמִיד חֲכָמִים - מְצֻנֶה לְהִדְרוֹ [לְכַבְּדוֹ], וְאִף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ רַבּוֹ, שְׁנָאֵמַר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם, וְהִדְרָתָּ פָנֶי זָקֵן",

בְּעֶרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִם וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּעִדּוּתוֹ מִמּוֹן שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁישְׁלֵם; (י) טַבַּח [בעל איטליז] בָּהֶן שְׂאִינוּ מִפְּרִישׁ הַמִּתְנֹת וְנוֹתֵנָן לִלְהֵן אַחֵר, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן; (יא) הַמְחִלֵּל יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלִיּוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְנַהֵג; (יב) הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרְב׃ הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת; (יג) הַמְזַכֵּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה, אוֹ לְשׁוּבָה בְּדִבְרֵי הַבָּאִי [דברים של מה-בכך]; (יד) הַמְכִּיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם; (טו) הַמְכִּיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי אֲכִילַת קֶדָשִׁים בַּחוּץ; (טז) הַמְחַשֵּׁב שְׁנִים [לעברם] וְקוֹבֵעַ תְּדָשִׁים [אם הַחוּדָשׁ מֵלֵא אוֹ חֶסֶד] בַּחוּצָה לְאֶרֶץ; (יז) הַמְכַשִּׁיל אֶת הָעוֹר; (יח) הַמְעַכֵּב הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה; (יט) טַבַּח שֶׁנִּצָּאֵת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ; (כ) טַבַּח שֶׁלֹּא בִדָּק סִכִּינוֹ לִפְנֵי חֶכֶם; (כא) הַמְקַשֶּׁה עֲצָמוֹ לְדַעַת; (כב) מִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעוֹשֶׂה בֵּינוֹ וּבֵינָהּ שְׁתַּפּוּת אוֹ מִשָּׂא וּמִתָּן, הַמְכִּיאִין לָהֶן לְהִזְדַּקֵּק זֶה לָזֶה, כְּשִׁיכּוּאוֹ שֶׁיִּהְיֶה לְבֵית דִּין מְנַדִּין אוֹתָן; (כג) חֶכֶם שֶׁשְּׁמִיעָתוֹ רָעָה; (כד) הַמְנַהֵג מִי שְׂאִינוֹ חֵזֵב נְדוּי.

הַלְכוֹת תַּלְמוּד תוֹרָה פֶּרֶק ז

א. חֶכֶם זָקֵן בְּחֻמָּה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אֵב בֵּית דִּין, שֹׁפֵרֵת - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ בְּפֶרְהֶסְיָא לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם כֵּן עָשָׂה כְּרִבְעָם בֵּן נִכְסֵי וְחֻבְרִיו [שחטאו והחטיאו את הרבים]. אֲבָל כְּשֶׁחֲטָא שְׂאֵר חֲטָאוֹת, מְלָקִין אוֹתוֹ בַּצִּנּוּעָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִשְׁלֹת הַיּוֹם, וְכִשְׁלֹת גַּם נָבִיא עֹמֵד לִלְהָ" - אֵף עַל פִּי שֶׁכָּשָׁל, כִּסְהוּ כְּלִילָה. וְאוֹמְרִים לוֹ [כשמונדין אותו]: 'הַכְּבֹד וְשֵׁב בְּבִיתְךָ'. וְכֵן כָּל תַּלְמִיד חֻמָּמִים שְׁנֹתֵיב נְדוּי - אִסּוּר לְבֵית דִּין לְקַפֵּץ וּלְגַדּוּתוֹ בְּמַהֲרָה, אֲלֵא בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין מִמֶּנּוּ. וְחִסְדֵי הַחֻמָּמִים הֵיוּ מִשְׁתַּבָּחִין, שֶׁלֹּא נִמְנוּ מְעוֹלָם לְגַדּוּת תַּלְמִיד חֻמָּמִים, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְנִין לְהַלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מִלְּקוֹת; וְאִפְלוּ מִפֶּת מְדוּת [מלקות מדרבנן], נִמְנִין עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ.

ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אוֹמְרִין: 'פְּלוּנִי בְּשִׁמְתָא'; וְאִם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אוֹמְרִין: 'פְּלוּנִי זֶה'. וְהַחֲרָם, אוֹמְרִין: 'פְּלוּנִי מִחֲרָם'. וְאִרּוּר, בּוֹ אֵלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי.

ג. כִּיצַד מִתִּירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אוֹמְרִין לוֹ: 'שְׂרוּי לָךְ וּמַחּוּל לָךְ'; וְאִם הַתִּירוּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אוֹמְרִין: 'פְּלוּנִי, שְׂרוּי לוֹ וּמַחּוּל לוֹ'.

ד. מַה הוּא הַמְנַהֵג שֶׁיִּנְהַג הַמְנַהֵג בַּעֲצָמוֹ, וְשֶׁנִּתְּנָה עִמּוֹ? מְנַהֵג אִסּוּר לְסַפֵּר וּלְכַפֵּס כְּאֵבָל כָּל זְמַי נְדוּי, וְאֵין מְזַמְנִין עָלָיו [מצרפין לברכת המזון בשלושה], וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ בַּעֲשָׂרָה לְכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיף עֲשָׂרָה, וְלֹא יוֹשְׁבִין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל שׁוֹנָה הוּא לְאַחֲרִים [מלמד תורה], וְשׁוֹנִין לוֹ; וְנִשְׁכָּר [לעשות מלאכה לאחרים], וְשׁוֹכֵר [אחרים]. וְאִם מֵת בְּנְדוּי - בֵּית דִּין שׁוֹלְחִין וּמִנִּיחִין אָכֵן עַל אֲרוֹנוֹ, כְּלוּמַר שֶׁהֵן רוֹגְמִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצִּבּוּר; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, שֶׁאֵין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְלִוִּין אֶת מִטָּתוֹ.

ה. יֵתֵר עָלָיו מִחֲחֶרֶם - שְׂאִינוֹ שׁוֹנָה לְאַחֲרִים, וְאֵין שׁוֹנִין לוֹ; אֲבָל שׁוֹנָה הוּא לַעֲצָמוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח תַּלְמוּדוֹ. וְאִינוֹ נִשְׁכָּר, וְאֵין נִשְׁכָּרִין לוֹ; וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתֵנִין עִמּוֹ, וְאֵין מִתְּעַסְקִין עִמּוֹ, אֲלֵא מִעַט עֶסֶק, כְּדִי פְּרִינְסוּתוֹ.

יִתְבּוּז בְּפָנָי עַמִּי הָאֶרֶץ. וְאֵין גּוֹבִין מִהֵן לְכַנֵּן הַחוּמוֹת וְתַקּוֹן הַשְּׂעָרִים וְשׁוֹכֵר הַשּׁוּמְרִין וְכִיּוּצָא בָּהֶן, וְלֹא לְתַשׁוּרַת [מחנות] הַמֶּלֶךְ. וְאֵין מְחַיִּבִין אוֹתָן לְתֵן הַמַּס, בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל בְּנֵי הָעִיר [מס ציבורי] בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ [מס גולגולת], שֶׁנֶּאֱמָר: "גַּם כִּי יִתְּנוּ בַּגּוֹיִם, עֲתָה אֶקְבָּצֶם; וְיִחַלּוּ מִעַט, מִמִּשָּׂא מֶלֶךְ (ו) שָׂרִים". וְכֵן אִם הֵיטָה סְחוּרָה לְתַלְמִיד חֻמָּמִים, מְנִיחִין אוֹתוֹ לְמַכֵּר תַּחֲלָה; וְאֵין מְנִיחִין אַחֵד מִבְּנֵי הַשּׁוּק לְמַכֵּר, עַד שֶׁיִּמְכֹּר הוּא. וְכֵן אִם הֵיטָה לוֹ דִּין, וְהוּא עוֹמֵד בְּכָלל בְּעַלֵּי דִינֵין הָרַבָּה - מְקַדִּימִין אוֹתוֹ, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ.

יא. עוֹן גָּדוֹל הוּא לְבוֹזֵת אֶת הַחֻמָּמִים אוֹ לְשַׂנְא אוֹתָן; לֹא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁבּוּז בָּהּ תַּלְמִידֵי חֻמָּמִים - שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיִּהְיוּ מִלְּעֵבִים בְּמִלְּאֲכֵי הָאֱלֹהִים, וּבִזּוֹיִם דְּבָרָיו, וּמִתְּעַתְּעִים בְּנִבְאִיו"; כְּלוּמַר, מְבִזִּין מִלְּמַדֵּי דְבָרָיו. וְכֵן זֶה שֶׁאִמְרָה תוֹרָה: "וְאִם בְּחֻמָּתִי תִמָּאֵסוּ" - וְאִם בְּמִלְּמַדֵּי חֻמָּתִי תִמָּאֵסוּ. וְכָל הַמְבֹזֶה אֶת הַחֻמָּמִים - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָרִי הוּא בְּכָלל: "כִּי דָבָר ה' בָּזָה".

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁהַמְבֹזֶה אֶת הַחֻמָּמִים אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא - אִם כֵּאוֹ עֲדִים שֶׁבּוּזוֹ, אִפְלוּ בְּדִבְרֵים - חֵזֵב נְדוּי, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין בְּרַבִּים, וְקוֹנְסִין אוֹתוֹ לִישְׁרָא זֶהב בְּכָל מְקוֹם, וְנוֹתֵנִין אוֹתָהּ לְחֶכֶם. וְהַמְבֹזֶה אֶת הַחֻמָּם בְּדִבְרֵים, אִפְלוּ לְאַחֵר מוֹתוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, וְהֵן מִתִּירִין אוֹתוֹ כְּשִׁיחֲזוֹר בְּתַשׁוּבָה; אֲבָל אִם הֵיטָה הַחֻמָּם חֵי - אֵין מִתִּירִין לוֹ אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּרְצֶה זֶה שְׁנִידוּהוּ בְּשִׁבְלֵוֹ. וְכֵן הַחֻמָּם עֲצָמוֹ, מְנַהֵג לְכַבּוֹדוֹ לְעַם הָאֶרֶץ שֶׁהַפְּקִיר בּוֹ, וְאֵין צָרִיף לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה; וְאֵין מִתִּירִין לוֹ, עַד שֶׁיִּרְצֶה אֶת הַחֻמָּם. וְאִם מֵת הַחֻמָּם, בְּאֵין שְׁלִשָּׁה וּמִתִּירִין לוֹ. וְאִם רָצָה הַחֻמָּם לְמַחֵל לוֹ וְלֹא נִדְּהוּ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

יג. הָרַב שֶׁנִּדְּהוּ לְכַבּוֹדוֹ, חֵזֵבִין כָּל תַּלְמִידֵיו לְנַהֵג נְדוּי בְּמַנְהֵגָה; אֲבָל תַּלְמִיד שֶׁנִּדְּהוּ לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ, אֵין הָרַב חֵזֵב לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי, אֲבָל כָּל הָעָם חֵזֵבִין לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי. וְכֵן מְנַהֵג לְנִשְׂאִיא, מְנַהֵג לְכָל יִשְׂרָאֵל; מְנַהֵג לְכָל יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ מְנַהֵג לְנִשְׂאִיא. מְנַהֵג לְעִירוֹ, מְנַהֵג לְעִיר אַחֲרָת; מְנַהֵג לְעִיר אַחֲרָת, אֵינוֹ מְנַהֵג לְעִירוֹ.

יד. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁנִּדְּהוּ מִפְּנֵי שִׁבְזָה תַּלְמִידֵי חֻמָּמִים. אֲבָל מִי שֶׁנִּדְּהוּ עַל שְׂאֵר דְּבָרִים שֶׁחֵזֵבִין עָלֵיהֶן נְדוּי - אִפְלוּ נִדְּהוּ קֶטֶן שֶׁבִּישְׁרָאֵל, חֵזֵב הַנִּשְׂאִיא וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנַהֵג בּוֹ נְדוּי, עַד שִׁיחֲזוֹר בְּתַשׁוּבָה מְדַבֵּר שֶׁנִּדְּהוּ בְּשִׁבְלֵוֹ, וְיִתִּירוֹ לוֹ. עַל אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה; וְאֵלוֹ הֵן: (א) הַמְבֹזֶה אֶת הַחֻמָּם, וְאִפְלוּ לְאַחֵר מוֹתוֹ; (ב) הַמְבֹזֶה שְׁלוֹחַ בֵּית דִּין; (ג) הַקּוֹרֵא לְחַבְרֵוֹ 'עֶבֶד'; (ד) הַמְזוֹלֵל בְּדָבָר אַחֵד מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר בְּדִבְרֵי תוֹרָה; (ה) מִי שֶׁשָּׁלַח לוֹ בֵּית דִּין וְקָבַע לוֹ זְמַן, וְלֹא כָּא; (ו) מִי שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו אֶת הַדִּין, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן; (ז) מִי שֶׁיֵּשׁ בְּרַשׁוּתוֹ דָּבָר הַמְזִיק, כְּגוֹן כָּלֵב רַע אוֹ סֶלֶם רָעוּעַ, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּסְרִי הַזֶּקֶוּ; (ח) הַמּוֹכֵר קֶרֶקַע שְׁלוֹ לְגוֹי, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו כָּל אִנְס [נזק] שֶׁכּוּבֹא מִן הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל חֻבְרֵוֹ בַּעַל הַמַּצָּר; (ט) הַמַּעֲרִיד עַל יִשְׂרָאֵל

לפנות אחר עבודה זרה; (כ) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה בדרך עבודה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנאי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מפל ממונה; (יג) שלא להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שונאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משפית; (כט) שלא לטע אשרה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לכתר ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהן; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חכר; (מא) שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

הלכות עבודה זרה פרק א

א. בימי אנוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה [נכסלה] עצת חכמי אותו הדור; ואנוש עצמו, מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו, הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם, ונתנם בפרוס, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאנם, ולחלק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו, וזה הוא כבודו של מלך. פינן שעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לכוכבים היכלות, ולהקריב להן קרנות, ולשבחם ולפאנם בדברים, ולהשתחוות למולם - כדי להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה זרה. וכך היו אומרים עובדיה היודעים עקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שירמיה אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, פי לך יאתה, פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמות, ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הבלים עץ הוא" - כלומר, הפל יודעים שאתה הוא האל לבדך; אבל טעותם וכסילותם, שמדמים שהההבל רצונך הוא.

ו. מי שישב בנדויו שלשים יום, ולא בקש להתירו - מנדין אותו שנה; ישב שלשים יום אחרים, ולא בקש להתירו - מחרימין אותו.

ז. בכמה מתירין הנדוי או החכם? בשלשה, אפלו הדיוטות [שאינם ת"ח]; ויחיד ממנה, מתיר הנדוי לבדו. ויש לתלמיד להתיר הנדוי או החכם, ואפלו במקום הרב. ט. שלשה שנדו והלכו להן, וחזר זה מדבר שנדוהו בגללו - באין שלשה אחרים, ומתירין לו.

י. מי שלא ידע מי נדוהו, ילך אצל הנשיא ויתיר לו נדויו. יא. נדוי על תנאי, אפלו מפי עצמו - צריך הפרה [אף אם לא נתקיים התנאי]. תלמיד חכמים שנדה עצמו, ואפלו נדה עצמו על דעת פלוני, ואפלו על דבר שחייב עליו נדוי - הרי זה מפר לעצמו.

יב. מי שנדוהו בחלום [חלם שמישהו מנדה אותו], אפלו ידע מי נדוהו - צריך עשרה בני אדם ששונים הלכות, להתירו מנדויו; ואם לא מצא, טורח אחריהן עד פרסה. לא מצא, מתירין לו עשרה ששונים משנה; לא מצא, מתירין לו מי שיודעין לקרות בתורה; לא מצא, מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא מצא במקומו עשרה, מתירין לו אפלו שלשה.

יג. מי שנדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו; ונדוהו שלא בפניו, מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו. ואין בין נדוי להפרה כלום, אלא מנדין ומתירין ברגע אחד, כשיחזיר המנדה למוטב. ואם ראו בית דין להניח זה בנדויו כמה שנים, מניחין כפי רשעו. וכן אם ראו בית דין להחרים לזה לכתחלה [ולא נידו], ולהחרים מי שאוכל עמו ושותה עמו או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מחרימין כדי ליסרו, וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא יפרצה החטאים. אף על פי שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שובח לתלמיד חכמים להנהיג עצמו בדבר זה, אלא מעלים אוניו מדברי עמי הארץ, ולא ישית לבו להן - כענין שאמר שלמה בכתבתו: "גם לכל הדברים אשר ידברו, אל תתן לבך". וכן היה דרך חסידים הראשונים - שומעין חרפתן, ואינן משיבין; ולא עוד, אלא שמוחלין למתורף וסולחין לו. וחכמים גדולים היו משתבחים במעשיהן הנאין, ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא חרמוהו לכבודן. וזו היא דרך של תלמידי חכמים, שראוי לילך בה. כמה דברים אמורים? בשבזיהו או חרפוהו בסתר. אבל תלמיד חכמים שבזיהו או חרפו אדם בפרהסיא, אסור לו למחל על כבודו. ואם מחל - נענש, שהיה בין תורה; אלא נוקם ונוטר הרבה כנחש, עד שיקבש ממנו מחילה, ויסלח לו.

ברוך רחמנא דסיען

יום שלישי י' סיון ה'תשס"ט

הלכות עבודה זרה וחקות הגוים

יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ונתשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא

מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך להרגו; נעשה לו נס, ויצא לחרון. והתחיל לעמד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען, והוא קורא, שנאמר: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם". וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העקר הגדול הזה, וחבר בו ספרים. והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומחזיר [לדרך האמת]; ויצחק הודיעו לעקב ומנחם למלמד, וישב מלמד ומחזיר כל הנלוים אליו. ויעקב אבינו למד בניו כלם, והבדיל לוי ומנחם ראש, והושיבו בישיבה ללמד דרך ה', ולשמר מצות אברהם; וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממנה, כדי שלא ישתפח הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם, ונעשת בעולם אמה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצרים, וחזרו ללמד מעשיהן ולעבד עבודה זרה כמותן - חוץ משבט לוי, שעמד במצות אבות; ומעולם לא עבד שבט לוי עבודה זרה. וכמעט קט היה, והעקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יעקב לטעות העמים ותעיותן. ומאזכת ה' אותנו, ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבנו ורכן של כל הנביאים, ושלחו. כיון שנתגבא משה רבנו, ובחר ה' בישראל לנחלה, הכתירן במצוות והודיען דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועין אחריה.

הלכות עבודה זרה פרק ב

א. עקר הצווי בעבודה זרה, שלא לעבד אחד מכל הברואים - לא מלאך, ולא גלגל, ולא כוכב, ולא אחד מארבע היסודות, ולא אחד מכל הנבראים מהם. ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים, והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה - הרי זה עובד עבודה זרה. וענין זה, הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה: "ופן תשא עיניך השממה, וראית את השמש וגו' אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים"; כלומר, שמא תשוט בעין לבך [תחשוב בליבך], ותראה שאלו הן המנהיגים את העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיותן חיים והוים ונפסדים כמנהגו של עולם, ותאמר שראוי להשתחוות להן ולעבדן. ובענין זה צוה ואמר: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" - כלומר, שלא תטעו בהרהור הלב לעבד אלו, להיותן סרסור [טוכן] ביניכם ובין הבורא.

ב. ספרים רבים חברו עובדי עבודה זרה בעבודתה, היאך עקר עבודתה ומה משפטיה ומעשיה. צנונו הקדוש ברוך הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל, ולא נהרהר בה, ולא בדבר מדבריה. ואפלו להסתפל בדמות הצורה - אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האילים". ובענין זה נאמר:

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו כוכב פלוני, או כל הכוכבים, והקריבו לו ונסכו לו קף וקף, ובנו לו היכל, ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם, הנשים והקטנים וישאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שבדה מלבו, ואמר: 'זו היא צורת הכוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו'. והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים ומשתחוים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה ומרעה, וראוי לעבדה וליראה ממנה. והפומרים אומרים להם: 'שבעבודה זו תרבו ותצליחו', ויעשו קף וקף, ואל תעשו קף וקף. והתחילו כוזבים אחרים לעמד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם ואמר להם: 'עבדוני ככה וכה', והודיע להם דרך עבודתו, ויעשו קף, ואל תעשו קף. ופשוט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן, ולהשתחוות להן. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הכירוהו; ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בגן, שנתחנכו מקטנותן להשתחוות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והתחמקו שהיו בהם, כגון הפומרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנועשו הצורות האלו בגללם ולדמותן [לפי דמותן]. אבל צור העולמים, לא היה שם מפירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוך ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל [נמשך] והולך, עד שנוולד עמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום.

ג. כיון שנגמל [מחלב אימו, בן ג' שנים] איתן זה [=כינוי לאבות], התחיל לשוטט [לחפש] בדעתו והוא קטן, ולחשב ביום ובלילה; והיה תמה: 'היאך אפשר, שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? ומי יסבב אותו? לפי שאי אפשר שייסבב את עצמו! ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע באור פשדים בין עובדי עבודה זרה הטפשים. ואביו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה; וידע שיש שם [- שינון] אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העם טועים, ודבר שגרים להם לטעות ידע שורש טעותם, זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות, עד שאבד האמת מדעתם; וכן ארבעים שנה הפיר אברהם את בוראו. כיון שהפיר וידע, התחיל להשיב תשובות [להקשות קושיות] על בני אור פשדים, ולערך דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת, שאתם הולכים בה'. וישבר את הצלמים, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך - כדי שייפירוהו כל הברואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם

ו. כל המודה בעבודה זרה שהיא אמת - אף על פי שלא עבדה, הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא; ואחד העובד עבודה זרה, ואחד המגדף את השם [ו-שוים שניהם בחומרתם] - שְׁנֵאֲמָר: "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד רַמָּה, מִן הָאֲזִנָּה וּמִן הָגֵר - אֵת ה' הוּא מְגַדֵּף". לפיכך תולין עובד עבודה זרה, כמו שתולין את המגדף, וישניהם נסקלין. ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודה זרה, שְׁשִׁנְיָהֶן כּוֹפְרִין בַּעֲקָר הֵן.

ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חייב סקילה, עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אלף דלת נון יוד, ויכרך [ו-יקלל] אותו בשם מן השמות שאינם נמחקין [ז' שמות הם] - שְׁנֵאֲמָר: "וְנִקְבַּשׁ שֵׁם ה' - מוֹת יִמָּוֶת", על השם המיוחד חייב סקילה; ועל שאר הכנויים [כגון חנון רחום וכו'], באזהרה [לאו]. ויש מי שפרש, שאינו חייב אלא על שם יוד הי ואו הי; ואני אומר, ששעל שניהם הוא נסקל.

ח. אזהרה של מגדף מנזן? שְׁנֵאֲמָר: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל". בכל יום ויום דנין את העדים בפנני 'זכה יוסי את יוסי' [משתמשים בשם 'יוסי' (גי' אלקים) כתחליף לשם ה' - בגלל הקושי בהתבטאות נוראה שכזו]. נגמר הדין - מוציאים את כל האדם לחוץ, ושואלים את הגדול שבבבדים ואומרים לו: 'אמר מה ששמעת בפרוש! והוא אומר, והדינים עומדים על רגליהם, וקורעין [בגדיהם] ולא מאחין [לא תופרים מקום הקריעה לעולם]. והעד השני אומר: 'אף אני כמותו שמעתי'. ואם היו עדים רבים, צריך כל אחד ואחד מהן לומר: 'כִּזֶּה שָׁמַעְתִּי'.

ט. מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור [כדי אמירת 'שלום עליך רבי'], אינו פלוס, אלא פיון שגדף בעדים, נסקל. מי שגדף את השם בשם עבודה זרה, קנאין פוגעין בו והורגין אותו. ואם לא הרגוהו קנאים, וקא לבית דין - אינו נסקל; עד שיכרך בשם מן השמות המיוחדים.

י. כל השומע ברפת השם, חייב לקרע; ואפילו על ברפת הפנני חייב לקרע; והוא, שישמענה מישראל. ואחד השומע, או השומע מן השומע. אכל השומע מן הגוי, אינו חייב לקרע; ולא קרע אלזקים ושכנא, אלא מפני שרכשקה משמד היה. כל העדים והדינים סומכים את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: 'דמך בראשך, שאתה גרמת לך'. ואין בכל הרוגי בית דין, מי שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שְׁנֵאֲמָר: "וְסִמְכוּ כָל הַשְּׂמָעִים אֶת יְדֵיהֶם".

הלכות עבודה זרה פרק ג

א. כל העובד עבודה זרה פרצונו בנדון, חייב כרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל. ואם עבד בשגגה, מכיא חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן].
ב. עבודות הרבה קבעו עובדי עבודה זרה, לכל צלם וצלם ולכל צורה וצורה, ועבודת זה אינה בעבודת זה - כגון פסור, שעבודתו שיפער אדם עצמו לו [ויעשה צרכיו לפניו];

"ופן תדרש לאלהיהם לאמר, איכה עבדו" - שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא, ואף על פי שאין אתה עובד; שדבר זה גורם לך להפנות אתריה ולעשות כמו שהן עושין, שְׁנֵאֲמָר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי".

ג. וכל הלאוין האלו בענין אחד הן, והוא שלא יפנה [יתעניין ויחקור] אחר עבודה זרה; וכל הנפנה אתריה בדרך שהוא עושה בו מעשה [כגון גילה פסל מכוסה על מנת לראותו], הרי זה לוקה. ולא עבודה זרה בלבד הוא שאסור להפנות אתריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם לעקר עקר מעקרי התורה - מזוהרים אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לךך ונחשב ונמשך אחר ההרגלי הלב; מפני שדעתו של אדם קצרה, ולא כל הדעות יכולות להשיג האמת על בריו; ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם לפי קצור דעתו. כיצד? פעמים תתור אחר עבודה זרה; ופעמים יחשב ביחוד הבוור, שְׁמָא [אחד] הוא שְׁמָא אינו [אחד], מה למעלה מה למטה, מה לפנים [קודם שנברא העולם] מה לאחור [אחריית הימים]; ופעמים בנבואה, שְׁמָא היא אמת שְׁמָא אינה; ופעמים בתורה, שְׁמָא היא מן השמים שְׁמָא אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שיגיע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות. על ענין זה הזהירה תורה, ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אֲשֶׁר אִתֶּם זִנִּים" - כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמתשכחו משגת האמת. כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם", זו מינות; "ואחרי עיניכם", זו זנות. ולאו זה, אף על פי שהוא גורם לאדם לטרונו מן העולם הבא, אין בו מלקות.

ד. מצות עבודה זרה, [שקולה] פנגד כל המצוות בלן היא, שְׁנֵאֲמָר: "וכי תשגו, ולא תעשו את כל המצוות וגו'" - ומפי השמועה למדו [ממדרש], שבעבודה זרה הכתוב מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודה זרה - כופר בכל התורה כלה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנוצטוו הנביאים, מאדם [הראשון] ועד סוף העולם, שְׁנֵאֲמָר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיתכם". וכל הכופר בעבודה זרה, מודה בכל התורה כלה; והיא עקר כל המצוות בלן. ה. ישראל שעבד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבר, ואינו כישראל שעובר עברה שיש בה סקילה; ומשמד לעבודה זרה, הרי הוא משמד לכל התורה כלה. וכן המינים מישראל, אינו כישראל לדבר מן הדברים. ואין מקבילים אותם בתשובה לעולם - שְׁנֵאֲמָר: "כל באיה לא ישובון, ולא ישיגו ארחות חיים". והמינים, הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות, בדברים שאמרגנו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס, בשאט בנפש [בזלזול] ביד רמה, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספור עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שְׁנֵאֲמָר: "ואל תקרב אל פתח ביתה". ומחשבת מין, לעבודה זרה [ואם שוחט בהמה - דינה כתקורבת עז].

דָּרָךְ עֲבוּדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּי, וְעָשָׂהּ לְעִבְדָּהּ - חֵיב.

ז. יֵשֶׁב לוֹ קוֹץ בְּרִגְלוֹ בִּפְנֵי עֲבוּדָה זָרָה - לֹא יִשּׁוּחַ וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ; נִתְפָּזְרוּ לוֹ מַעוֹת בִּפְנֵיהָ - לֹא יִשּׁוּחַ וְיִטְלֶס, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ; אֲלֵא יֵשֶׁב, וְאַחֵר כִּף יִטֵּל.

ח. פְּרָצוּפוֹת [פרצופי פנים] הַמְקַלְחוֹת מִים [מפיהם] בִּפְנֵי עֲבוּדָה זָרָה - לֹא יִנִּיחַ פִּי עַל פִּיהֶן וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּמִנְשֵׁק לְעִבְדָּהּ זָרָה.

ט. הַעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זָרָה לְעַצְמוֹ - אֵף עַל פִּי שְׁלֹא יַעֲשֶׂה בִּידּוֹ [אלא אומן עשאה לבקשתו], וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא יַעֲבֶדָהּ - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זָרָה בִּידּוֹ לְאַחֵרִים - אֶפְלוּ עָשָׂה אוֹתָהּ לְגוֹי - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּיּוֹ מִסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם". לְפִיכָךְ, הַעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זָרָה בִּידּוֹ לְעַצְמוֹ, לוֹקָה שְׁתֵּים.

י. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת [אִסור] לְנוֹאֵי, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָה עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֹׂן אִתִּי, אֲלֵהִי כֶסֶף וְאֵלֶּיּוֹ יִזְבֹּחַ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" - כְּלוּמָר, צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁהֵן לְנוֹאֵי, כְּדֵי שְׁלֹא יִטְעוּ בָּהֶן הַטּוֹעִים וְיִדְמוּ שֶׁהֵם לְעִבְדָּהּ [זרה]. וְאֵין אֲסוּר לְצוּר לְנוֹאֵי, אֲלֵא צוּרַת הָאָדָם בְּלִבָּד. לְפִיכָךְ אֵין צָרִין, לֹא בַּעֲץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה, כְּגוֹן הַצּוּר וְהַכִּיּוֹר [מישוטים] שֶׁבְּטָרְקִלִין וְכִיּוֹצָא בָּהֶן; וְאֵם צָר, לוֹקָה. אֲבָל אִם הִיתָה הַצּוּרָה מְשֻׁקְעָה, אוֹ צוּרָה שֶׁל סַמָּנִין [צבע], כְּגוֹן הַצּוּרוֹת שֶׁעַל גְּבִי הַלְּוִחֹת וְהַטְּבָלִיּוֹת, אוֹ צוּרוֹת שֶׁרוֹקְמִין בְּאֶרֶץ - הֵרִי אֵלּוּ מִתּוֹת.

יא. טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם - אִם הִיתָה הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה - אֲסוּר לְהִנִּיחָהּ [בביתו], וּמִתָּר לְחַתֵּם בָּהּ [כִּי יוֹצֵאת חֲקִיקָה]; וְאִם הִיתָה הַצּוּרָה שׁוֹקְעָה - מִתָּר לְהִנִּיחָהּ, וְאֲסוּר לְחַתֵּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחָתָהּ תַּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה. וְכֵן אֲסוּר לְצוּר דְּמוּת חֲמָה וְלִכְנָה בּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת וּמִלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֹׂן אִתִּי" - לֹא תַעֲשֹׂן כְּדְמוּת שֶׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ הַמְשֻׁמָּשִׁים לְפָנֶי בְּמִרוֹם, וְאֶפְלוּ עַל הַלּוּחַ [שאינו בולטות]. צוּרוֹת הַבְּהֵמוֹת וְשֶׁאֵר נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוּרוֹת אֵילָנוֹת וְדָשָׁאִים וְכִיּוֹצָא בָּהֶן - מִתָּר לְצוּר אוֹתָם, וְאֶפְלוּ הִיתָה הַצּוּרָה בּוֹלֵטָה.

יום רביעי י"א סיון ה'תשס"ט

הַלְכוֹת עֲבוּדָה זָרָה פָּרָק ד'

א. מִדִּיחֵי עִיר מִיִּשְׂרָאֵל [לעבודה זרה] - הֵרִי אֵלּוּ נִסְקָלִין, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא יַעֲבֹדוּ עֲבוּדָה זָרָה, אֲלֵא הַדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם עַד שֶׁיַּעֲבֹדוּ אוֹתָהּ. וְאֵנְשֵׁי הָעִיר הַמְּדֻחִין, נִהְרָגִין בְּסִיף; וְהוּא שֶׁיַּעֲבֹדוּ עֲבוּדָה זָרָה, אוֹ שֶׁקְּבָלוּהָ עָלֵיהֶם בְּאֵלּוּת. וְאִזְהָרָה לְמַדִּים מִנֵּין? תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ".

ב. אֵין הָעִיר נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ מִדִּיחֵיהָ שְׁנַיִם אוֹ יֶתֶר עַל שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי כְּלִיעַל"; וְיִהְיוּ מִדִּיחֵיהָ מֵאוֹתוֹ שְׁבַט וּמֵאוֹתָהּ הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקְרָכָךְ, וְיִדְּיָחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שֶׁיִּדְּיָחוּ רַבָּה,

וּמִקְרָוִלִים, שֶׁעֲבוּדָתוֹ שִׁזְרַק לוֹ אֲבָנִים, אוֹ נִסְקָל [יפנה] מִלְּפָנָיו אֲבָנִים. וְהִרְבֵּה עֲבוּדוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ תִּקְנוּ לְשֶׁאֵר צִלְמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְמִקְרָוִלִים, אוֹ שִׁזְרַק אֲבָן לְפָעוֹר - פְּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דָּרָךְ עֲבוּדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי". וּמִפְּנֵי זֶה הָעֲנִין, צָרִיכִין בֵּית דִּין לִידַע דְּרָכֵי הָעֲבוּדוֹת; שֶׁאֵין סוֹקְלִין עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, עַד שֶׁיִּדְּעוּ שֶׁזֶּה הִיא דָּרָךְ עֲבוּדָתָהּ.

ג. וְאִזְהָרָה שֶׁל עֲבוּדוֹת אֵלּוּ וְכִיּוֹצָא בָּהֶן, הוּא שֶׁכָּתוּב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵר עֲבוּדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוֶה וְזוֹבַח וּמִקְטֹר וּמִנְסֵף; אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאֶחָד מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֵלּוּ לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדָה זָרָה - חֵיב, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין דָּרָךְ עֲבוּדָתוֹ בָּכֶךְ. כִּי־עַד? הֵרִי שֶׁנִּסְפָּה לְפָעוֹר אוֹ שֶׁזָּבַח לְמִקְרָוִלִים - חֵיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָבַח לְאֱלֹהִים יִחְרַם" [- יומת]. וְכִיתָה בְּכָל עֲבוּדוֹת הָיְתָה [ויעבוד אלוקים אחרים], וְלָמָּה יִצְאָתָה? [פורטה במיוחד] לּוֹמֵר לָךְ: מַה זָבִיחָה מִיִּחְדָּה שֶׁעוֹבְדִין בָּהּ לְשֵׁם [בבית המקדש], וְחֵיב הַזּוֹבַח לֹאל אַחֵר סָקִילָה עָלֶיהָ, בֵּין הָיְתָה דָּרָךְ עֲבוּדָתָהּ בְּזִבְיָתָהּ, אוֹ אֵינָה בְּזִבְיָתָהּ; אֵף כָּל עֲבוּדָה שֶׁהִיא מִיִּחְדָּה לְשֵׁם - אִם עֹבֵד בָּהּ לֹאל אַחֵר, בֵּין שֶׁהִיתָה דָּרָךְ עֲבוּדָתָהּ בָּכֶךְ בֵּין שֶׁאֵינָה בָּכֶךְ - חֵיב עָלֶיהָ. לָכֶךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַשְׁתַּחֲוֶה לֹאל אַחֵר", לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה, אֶפְלוּ אֵין דָּרָךְ עֲבוּדָתוֹ בָּכֶךְ. וְהוּא הַדִּין לְמִקְטֹר, וּמִנְסֵף; וְזוֹרֵק וּמִנְסֵף - אֶחָד הוּא. ד. סִפַּת לָהּ צוּאָה [הניח לה בפיה], אוֹ שֶׁנִּסְפָּה לָּהּ עֲבִיט [כלי] שֶׁל מִימֵי רִגְלִים - חֵיב. שְׁחַט לָהּ חֲגֹב - פְּטוּר, אֲלֵא אִם כֵּן הִיתָה עֲבוּדָתָהּ בָּכֶךְ; וְכֵן אִם שְׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מִחִסְרַת אָכָר - פְּטוּר, אֲלֵא אִם כֵּן הִיתָה דָּרָךְ עֲבוּדָתָהּ בָּכֶךְ. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ בְּמִקְל - שְׁבַר מִקְל בִּפְנֵיהָ - חֵיב, וְנֶאֱסָרָה. זָרֵק מִקְל לְפָנֶיהָ - חֵיב, וְאֵינָה נֶאֱסָרָה; שֶׁאֵין זָרִיקַת הַמִּקְל כַּעֲצֵין זָרִיקַת הָדָם, שֶׁהִרִי הַמִּקְל [נשאר] כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְהָדָם מִתְפָּזֵר. הַמִּקְלָל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּאֵלּוּת, חֵיב סָקִילָה; אֶפְלוּ הַגְּבִיָּה לְכִנָּה וְאָמַר לָהּ: 'אֵלִי אַתָּ', וְכָל כִּיּוֹצָא בְּדַבּוּר זֶה - חֵיב; וְאֶפְלוּ חִזּוֹר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דַבּוּר, וְאָמַר: 'אֵין זֶה אֵלִי' - אֵין חִזּוֹרָתוֹ כְּלוּם, אֲלֵא נִסְקָל. ח. הָעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה בְּדִרְבָּה, וְאֶפְלוּ עָשָׂה דָּרָךְ בִּזְיוֹן - חֵיב. כִּי־עַד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְפָעוֹר כְּדֵי לְכַזּוֹתוֹ, אוֹ זָרֵק אֲבָן לְמִקְרָוִלִים כְּדֵי לְכַזּוֹתוֹ - הוּאִיל וְעֲבוּדָתוֹ בָּכֶךְ - חֵיב, וּמִכֵּי קֶרֶן עַל שִׁגְגָתוֹ.

ו. הָעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק בְּצוּרָה זוֹ מִפְּנֵי מְלֶאכְתָּהּ שֶׁהִיתָה נְאֻה בִּיְתֵר, אוֹ שֶׁעֲבָדָהּ מִיִּרְאָתוֹ לָהּ, שֶׁמֶא תִּרַע לוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֵיהָ שֶׁהִיא מְטִיבָה וּמַרְעָה - אִם קָבָלָה עָלָיו בְּאֵלּוּת, חֵיב סָקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ כְּדָרָךְ עֲבוּדָתָהּ אוֹ בְּאֶחָד מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת מֵאַהֲבָה {או מִיִּרְאָה}, פְּטוּר. הַמְגַפֵּף [מחבק] עֲבוּדָה זָרָה, וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד [במטאטא] וְהַמְרַבֵּץ [מזליף מים] לְפָנֶיהָ, וְהַמְחַרְחֵץ לָהּ, וְהַסֵּף [שמן ובשמים] וְהַמְלַבִּישׁ וְהַמְנַעִיל, וְכָל כִּיּוֹצָא בְּדַבְּרֵי כְבוֹד הָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"; וְדְבָרִים אֵלּוּ, בְּכָל עֲבוּדָה הֵן. וְאֵף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ לוֹקָה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵינֶן בְּפִרוּשׁ; וְאִם הִיתָה

עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".
ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא
הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישובו שם,
ממון אחד. וכל הנהנה ממנה בכל שהוא - לוקה אחת,
שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

ח. ועיר הנדחת שהוזמו עדיה, כל המחזיק בנכסיה זכה;
ומתיר להנות בו, שהרי הוזמו. ולמה זכה בה? שכל אחד
ואחד כבר הפקיר ממנו משהו שנאמר דינה. ואינה נכנית
לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנאמר: "לא תבנה
עוד". ומתיר לעשותה גנות ופרדסים - שנאמר: "לא תבנה
עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה.

ט. שירה העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת
והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסיה,
וממנום אחד; ואם לאו - הן בסקילה, וממנום ליורשיהן.

י. נכסי אנשי מדינה [עיר] אחת שהיו מפקדין בתוכה -
אף על פי שקבלו עליהן אחריות - אין נשרפין, אלא
יחזרו לבעליהן, שנאמר: "שללה", ולא שלל חכמה.
נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחת - אם
נקבצו עמה [בעת שריפת כל שללה], נשרפין בכללה; ואם
לאו, אין מאבדין אותן, אלא ינתנו ליורשיהן.

יא. בהמה, חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחת,
שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה. ועסה שהיא פן - מתרת,
לפי שאפשר לחלק העסה.

יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה - אסורה בהנאה,
כשור הנסקל שנשחט. שער הראש, בין של אנשים בין
של נשים שבה - מתיר בהנאה; אבל של פאה נכרית - הרי
הוא מכלל שללה, ואסור.

יג. פרות המחקרים שבתוכה - מתרין, שנאמר: "תקבץ...
ושרפת", מי שאינו מחסר אלא קבוץ ושרפה; יצאו פרות
המחקרין, שהן מחסרין תלישה וקבוץ ושרפה. והוא הדין,
לשער הראש. ואין צריך לומר האילנות עצמן שהן
מתרות, והרי הן של יורשיהן. ההקדשות שבתוכה - קדשי
מזבח ימותו, שנאמר: "זבח ורשעים, תועבה"; קדשי בדק
הפית, יפדו ואחר כך שורפין אותה - שנאמר: "שללה",
ולא שלל שמים.

יד. הבכור והמעשר [מעשר בהמה] שבתוכה - תמימין,
הרי הם קדשי מזבח וימותו; ובעלי מומין, הרי הן בכלל
"בהמתה", ונהרגין. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד
כהן - ירקבו, מפני שהן נכסיו; ואם צדין הן כיד ישראל
- ינתנו לכהן של מדינה אחת, מפני שהן נכסי שמים,
וקדשתן קדשת הגוף.

טו. מעשר שני, וכסף מעשר שני, וכתבי הקדש שבתוכה
- הרי אלו יגנוזו.

טז. כל העושה דין בעיר הנדחת - הרי זה כמקריב עולה
כליל, שנאמר: "כליל לה' אלהיך"; ולא עוד, אלא
שמשלך חרון אף מישראל, שנאמר: "למען ישוב ה'
מחרון אפיו", ומביא עליהם ברכה ורחמים, שנאמר: "ונתן
לך רחמים, ורחמך והרבה".

ויהיו המדחין ממאה ועד רבו של שבט. אבל אם הדח רבו
של שבט, דנין אותם ביחידים, שנאמר: "יושבי העיר" -
לא כפר קטן, ולא כפר גדול; וכל פחות ממאה כפר קטן,
ורבו של שבט כפר גדול. וכן אם הדיחוה נשים או קטנים,
או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה, או שהדחו מאליהן,
או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין בה דין עיר
הנדחת, אלא הרי הן ביחידים שעבדו עבודה זרה: סוקלין
כל מי שעבד, וממון ליורשיהן כשאר הרוגי בית דין.

ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של
שבעים ואחד, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את
האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שערך"
- יחידים נהרגין בבית דין של כל שער ושער [של כ"ג]
שבכל עיר, ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.
ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר:
"באחת עריך"; ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי
שלא נתחלקה לשבטים. ואין עושין עיר הנדחת בספר
[בגבול], כדי שלא יפנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל.
ואין בית דין אחד עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו;
אבל אם היו מרחקות, עושה.

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שידיחוה מדיחיה בלשון
רבים ויאמרו לה: 'גלף ונעבד', או 'גלף ונזבח', או 'גלף
ונקטר', או 'גלף וננסף', או 'גלף ונשתנה', או 'גלף ונקבל
באלוה'; והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או
באחת מארבע עבודות [המנויות], או שקבלו אותה באלוה.
עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו,
היאף עושים לה? מתרין ומעדין בכל אחד ואחד שעבד
מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן ביחידין; וממון ליורשיהן.
ו. והיאף דין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראויה לעשות עיר
הנדחת? בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד
שידעו בראיה ברורה שהדחה כל העיר או רבה, וחזרו
לעבודה זרה. אחר כך שולחין להן שני תלמידי חכמים,
להזהיר אותן ולהחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב;
ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל ישראל לעלות
עליהן לצבא, והן צרין עליהן ועורקין עמהם מלחמה, עד
שתבקע העיר. כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינים
ודנים אותן. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עבודה
זרה אחר שהתירו בו, מפרישין אותו; אם נמצאו כל
העובדים מעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר נצול; נמצאו
רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם,
והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומכין את כל נפש אדם
אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה בלה; ואם
נמצאו העובדים רבה, מכים את כל הנשים והטף של
עובדים לפי חרב. ובין שהדחה בלה בין שהדחו רבה,
סוקלין את מדיחיה. ומקבצין כל שללה אל תוף רחובה
[ככר מרכזית]. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; הנה רחובה
חוצה לה, בונים חומה חוץ ממנה עד שיפגס לתוכה,
שנאמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש תיה אשר בה.
ושורפין את כל שללה עם המדינה באש; ושרפתה מצות

איש אחר, או לשאר מיני עבודה זרה - אם קבל ממנו, ואמר: 'הן, גלף ונעבד' - אף על פי שעדין לא עבד, שניהם נסקלין, המסית והמוסת, שנאמר: "לא תאבה לו, ולא תשמע אליו" - ה'ה' שמע ואבה [- רצה], ח'כב.

ו. נביא המתנבא בשם עבודה זרה, ביצר? זה האומר: 'אמרה לי עבודה זרה פלונית' או 'כוכב פלוני, שמצוה לעשות כף וכף', או 'שלא לעשות כף וכף'. אפלו כון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור - אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא". ואזהרה שלו, מכלל שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".

ז. ואסור לערף דין ותשובה עם מתנבא בשם עבודה זרה, ואין שואלין ממנו אות ומופת; ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו, ואין מהרהרין בו. וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן - עבר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא". וכן נביא השקר (המתנבא מה שלא שמע) - מיתתו בחנק, אף על פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע (במצוות ה'), שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו לדבר, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא". ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר, ומיתתו בחנק.

ט. כל המונע עצמו מהריגת נביא שקר מפני מעלתו, שהרי הוא הולך בדרכי הנבואה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "בדון דברו הנביא, לא תגור ממנו". וכן המונע עצמו מללמד עליו חוכה, או הפחד וירא מדבריו - הרי הוא בכלל "לא תגור ממנו". ואין דנין נביא שקר, אלא בבית דין של שבעים ואחד.

י. הנודר בשם עבודה זרה, והנשבע בה - לוקה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"; אחד הנשבע בה לעצמו, ואחד הנשבע בה לגוי. ואסור להשביע לגוי ביראתו [אלוה שלו]. ואפלו להזכיר שם עבודה זרה שלא דרך שבועה - אסור, שנאמר: "לא תזכירו".

יא. לא יאמר אדם לחבירו: 'שמר [המתן] לי בצד עבודה זרה פלונית', וכיוצא בה. וכל עבודה זרה הפתויה בכתבי הקדש - מתר להזכיר שמה, כגון: פעור, ובל, ונבו, וגד, וכיוצא בהן. ואסור לגרם לאחרים שידרו ושיקצו [- ישבעו] בשם עבודה זרה; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקים בשמה, והוא הנשבע בשמה.

הלכות עבודה זרה פרק ו

א. העושה אוב [שואל אל המתים] או ידעוני [מנבא עתידות בכישוף] ברצונו בידון, ח'כב פרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל. ה'ה' שוגג, מביא חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן]. ביצר מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה, ואוחז שרכיט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט [בלחש] בדברים ידועים

הלכות עבודה זרה פרק ה

א. המסית אחד משראל, בין איש בין אשה - הרי זה נסקל, אף על פי שלא עבד המוסת ולא המסית עבודה זרה; אלא מפני שהורהו לעבד. בין שהיה המסית הדיוט, בין שהיה נביא, בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה, או יחידים - מיתתו בסקילה.

ב. המסית את רב אנשי העיר - הרי זה מדיח, ואינו נקרא 'מסית'. ה'ה' זה שהדיח רב העיר נביא, מיתתו בסקילה. והנדהים, הרי הן ביחידים, ואינם כפאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: 'אמרה לי עבודה זרה: עבדוה', או 'שמר': 'אמר לי הקדוש ברוך הוא: עבדו עבודה זרה' - הרי זה נביא שהדיח; ואם הדחו אחריו רב העיר, נסקל. המסית שהסית, בין בלשון רבים בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. ביצר? האומר לחבירו: 'אעבד עבודה זרה', 'אלף ואעבד', 'גלף ונעבד בעבודה פלונית', שדרך אותה עבודה זרה להעבד בה; 'אזבח', 'אלף ואזבח', 'גלף ונזבח'; 'אקטר', 'אלף ואקטר', 'גלף ונקטר'; 'אנסף', 'אלף ואנסף', 'גלף וננסף'; 'אשתתוה', 'אלף ואשתתוה', 'גלף ונשתתוה' - הרי זה מסית. הסית לשנים, הרי הן ענין [הניסטים עצמם]; והן מביאין אותו לבית דין, ומעדין עליו שכן אמר להן, וסוקלין אותו.

ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד - הוא [האחד הניסית] אומר: 'יש לי חברים רוצים בך', ומערים עליו עד שסית בפני שנים, כדי להרגו. אם לא רצה המסית להסית לשנים, מצוה להכמין לו [להחביא עדים]; כל ח'כב מיתות שבתורה, אין מכמין עליהן - חוץ מזה. ביצר מכמין לו? המוסת מביא שנים, ומעמידן במקום אפל כדי שיראו המסית וישמעו דבריו, ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: 'אמר מה שאמרתי לי ביחוד'; והוא אומר לו, והמוסת משיבו: 'היאך נניח את אלהינו שבשמים, וגלף ונעבד את העצים ואת האבנים? אם חזר בו, או ששתק - פטור; ואם אמר לו: 'כף היא חוכתנו, וכף יפה לנו' - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית דין, וסוקלין אותו. ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה בו בראשונה להמיתו וגו'". ואסור למוסת לאהוב את המסית, שנאמר: "לא תאבה לו". ולפי שנאמר בשונו: 'עזב תעזב עמו', יכול אפה עזוב [עוזר] לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו". ולפי שנאמר: "לא תעמד על דם רעך", יכול אין אפה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "לא תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות, שנאמר: "ולא תחמל"; ואם ידע לו חובה - אינו רשאי לשתק ממנה, שנאמר: "ולא תכסה עליו". ואזהרה להדיוט המסית מנין? שנאמר: "וכל ישראל ישמעו ויראו", ולא יוספו לעשות.

ה. המסית אחרים לעבדו, ואמר להם: 'עבדוני' - אם עבדו אותו, נסקל; ואם לא עבדוהו - אף על פי שקבלו ממנו ואמרו לו 'הן', אינו נסקל. אבל אם הסית לעבדות

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש, מתר להשתחות לה' על האבנים, שנאמר: "לא תתנו בארצכם להשתחות עליה" - "בארצכם" אין אתם משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על האבנים המפצלות [מסותתות] שבמקדש. ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלות בבתי כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותכן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן - הולך למקום אחר ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה, כדי שלא ידביק פניו באבן.

ח. המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים - אינו לוקה, אלא מכין אותו מפת מדרות [מלקות מדרבנו]. אבל לעבודה זרה - אחד המשתחוה בפשוט ידים ורגלים, או השתחוה בלא פשוט ידים ורגלים - מושעה שייכבש פניו בקרקע לה, נסקל.

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה, בין אילן סרק בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנאוי למקדש, ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אשנה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך"; מפני שזה היה דרך עבודה זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם. י. ואסור לעשות אכסדריות [מרפסות הפתוחות מרוח רביעית] של עץ במקדש בדרך שעושין בחצרות; אף על פי שהוא בגזן, ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה, שנאמר: "כל עץ"; אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן הפתלים שהיו במקדש - של אבן היו, לא של עץ.

יום חמישי י"ב סיון ה'תשס"ט

הלכות עבודה זרה פרק ז

א. מצות עשה היא לאבד עבודה זרה, ומשמשיה, וכל הנעשה בשבילה - שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות", ונאמר: "כי אם פה תעשו להם - מזבחתיהם תתצו". ובארץ ישראל, מצוה לרדף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו [אף ממקומות שלא כבשנוס]; אבל בחוצה לארץ, אין אנו מצווין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודה זרה שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ ישראל אתה מצוה לרדף אחריה, ואין אתה מצוה לרדף אחריהן בחוצה לארץ.

ב. עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרבת שלה [כגון בשר שמקריבים לה], וכל הנעשה בשבילה - אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנחה באחד מכל אלו, לוקה שמים - אחת משום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

ג. בהמה שהקריבה לעבודה זרה, פלה אסורה; אפלו פרשה, ועצמותיה, וקרניה, וטלפיה, ועורה - הכל אסור בהנאה. לפיכך, אם היה בעור סימן שיועד בו שזה העור תקרבת עבודה זרה הוא, כגון שהיו עושין שקורעין קרע עגל כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותו העורות שהן קר, אסורין בהנאה; וכן כל פיוצא בזה.

אצלם, עד שישמע השואל [הבא לשאול באוב] כאלו אחד מדבר עמו [עם בעל האוב] ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו נפר לאזן אלא במחשבה מרגיש בו. וכן הלוקח גלגלת של מת ומקטיר לה ומנחש בה [בלחשים ומעשים משונים], עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד, ומשיבו. כל אלו, מעשה אוב הן; והעושה אחד מהן, נסקל.

ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף ששמו 'ידוע' בפיו, ומקטיר קטרת ועושה מעשיות אחרות, עד שיפל כנכפה [נהחלה במחלת הנפילה] וידבר בפיו דברים שעתידים להיות. וכל אלו, מיני עבודה זרה הן. ואזהרה שלהן מנין? שנאמר: "אל תפנו אל האבת ואל הידעונים".

ג. הנותן מזרעו למלך [שם אליל] ברכונו בידון, חיב פרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה - נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך, מות יומת; עם הארץ ירגמהו באבן". ואזהרה שלו מנין? שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן הוא אומר: "לא ימצא כף מעביר בנו ובתו באש". כיצד היו עושין? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת [חלק מ-] זרעו

[ילדיו] ומוסרו לפומרין עובדי האש, ואותן הכומרין נותנין הן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו, ואבי הן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכומרין, ומעבירו ברגלו [האב מהלך ברגלו וזרעו בידיו] מצד לצד אחר בתוף השלכת; לא שהוא שורפו למלך בדרך ששורפין בגיהן ובנותיהן לעבודה זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודת זה ששמו 'מלך'. לפיכך, העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חוץ ממלך, פטור. ד. אינו חיב פרת או סקילה, עד שימסר למלך ויעבירו ברגלו באש דרך העברה [עובר ברגליו ונושא זרעו בידיו]; מסר ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא דרך העברה - פטור. ואינו חיב, עד שימסר מקצת זרעו ויניח מקצתו, שנאמר: "כי מזרעו נתן למלך" - מקצת זרעו, לא כלו.

ה. אחד זרע פשר, ואחד זרע פסול, אחד בגני ובנותיו, ואחד בגניה ובני בגניהם - על כל יוצאי ירכו הוא חיב, מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו - פטור. העביר אחד מזרעו, והוא יטן או שהיה סומא - פטור.

ו. מצבה שאסרה תורה - היא בגזן שיהיו הכל מתקבצין אצלה, ואפלו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה, אשר שנה ה' אלהיך". וכל המקים מצבה, לוקה. וכן אבן משכית [אבן יפה ושכיית חמדה] האמורה בתורה - אף על פי שהוא משתחוה עליה לשם, לוקה, שנאמר: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה". מפני שפך היה דרך עבודה זרה, להניח אבן לפניה להשתחות עליה, לפיכך אין עושין כן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן, ונמצא בלו מטל עליה - שזו היא השתחוה האמורה בתורה.

י. עבודה זרה או אשה שנשרפה, אפרה אסור בהנאה. ונחלת של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה, מתר. כיצד? כוס של עבודה זרה שנפל באויר [מחוס] מלא כוסות - כלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אוסרים בכל שהן; פרש כוס אחד מן התערב, ונפל לכוסות שנים - הרי אלו מתרין. טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שמים מהן לים הגדול - התרו הכל; שאני אומר, אותה הטבעת היתה בכלל השמים שנפלו. נתערבה במאה ונחלקו, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים כלן לטבעות אחרות - כלן מתרות; שאני אומר, אותה הטבעת האסורה - ברכ היא; נפלו הששים לטבעות אחרות, כלן אסורות.

יא. האשה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בין שהיתה נעבדת, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחתיה - אסור לישב בצל קומתה, ומתר לישב בצל השריגים [ענפים] והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת, אסור לו לעבר תחתיה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחתיה כשהוא רץ. יב. אפרוחים שקננו בה, ואינן צריכין לאמן [שגדולים הם] - מתרין; והביצים והאפרוחים שצריכין לאמן - אסורין, שהרי האשה כמו בסיס להן. והשן עצמו שבראשה - מתר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר. יג. נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור - יצן [יקורר], ואחר כך יסיק בעצים של התר ויאפה בו. אפה בו את הפת, ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערבה באחרות - יוליף דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא יהנה בה, ושאר הכפרות מתרות.

יד. נטל ממנה בדכד [מחט האורגים עשויה מעץ] וארג בו את הבגד, אסור בהנאה; נתערב בבגדים אחרים, יוליף דמי אותו הבגד לים המלח, ושאר הבגדים מתרין. ומתר לשע תחתיה ירקות - בין בימות החמה שהן צריכין לצל, בין בימות הגשמים; מפני שצל האשה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמת, וכל שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום. לפיכך, שדה שזבלה בכל עבודה זרה, מתר לזרע אותה; ופרה שפסמה בכרשיני [מין קטניות] עבודה זרה, תאכל. וכן כל פיוצא בזה.

טו. בשר או זין או פרות שהכניסו להקריבן לעבודה זרה - לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכניסו אותן לבית עבודה זרה, עד שיקריבוהם לפניה; הקריבוהם לפני עבודה זרה, נעשו תקרבת, ואף על פי שחזרו והוציאו, הרי אלו אסורין לעולם. וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפלו מים ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל שהוא, לוקה.

טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודה זרה - אם מצאן דרך ביזון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך פבור, הרי אלו אסורין. כיצד? מצא כס מעות תלוי בצואנה, כסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה -

ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה של ישראל? עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", משפסלו נעשה לו אלוה; ושל ישראל, אינה אסורה בהנאה עד שתעבד, שנאמר: "ושם בסתר", עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה. ומשמשי עבודה זרה, בין של גוי בין של ישראל - אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה.

ה. העושה עבודה זרה לאחרים - אף על פי שהוא לוקה, שכרו מתר, ואפלו עשאה לגוי, שהיא אסורה מיד; מפני שאינה נאסרת עד שתגמר, ומכוש האחרון [מכה אחרונה] שגומרה - אין בו שוה פרוטה. הלוקח גרוטאות [שברי מתכות] מן הגוים, ומצא בהן עבודה זרה - אם נתן מעות ולא משך, יחזירם לגוי; וכן אם משך ולא נתן מעות, אף על פי שמשיכה בגוי קונה, במקח טעות הוא; משך ונתן מעות, יוליכם לים המלח [לגדלם]. וכן גוי וגר שירשו את אביהן גוי - יכול הגר לומר לגוי: 'טל אתה עבודה זרה, ואני מעות', 'אתה זין נסך, ואני פרות'; ואם משכאו לרשות הגר, אסור. ו. צורות שעשו אותן גוים לנואי, מתרין בהנאה; וצורות שעשוין אותן לעבודה זרה, אסורין. כיצד? כל הצורות הנמצאות בכפרים - אסורים בהנאה, מפני שחזקתן שהן עשויות לעבודה זרה. והנמצאות במדינה [בעיר] - אם היו עומדין על פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או פדור או סיף או עטרה וטבעת - חזקתו שהוא לעבודה זרה, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי זה בחזקת לנואי, ומתר.

ז. צלמים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוך הגרוטאות, הרי אלו מתרין; ואין צריך לומר שבכרי צלמים. אבל המוצא יד עבודה זרה או רגלה או אבר מאברה משלף, הרי זה אסור בהנאה - הואיל וידע בודאי שזה האבר מן הצורה הנעבדת, הרי היא באסורה, עד שינדע לו שבטליה הגוים.

ח. המוצא פלים וצליהן צורת חמה וילבנה ודרקון [מין נחש] - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני [בגדי משי צבועים שני], או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות - הרי אלו אסורין; ועל שאר הכלים - מתרין, מפני שחזקתן לנואי. וכן שאר הצורות הנמצאות על הכלים, חזקתן לנואי ומתרין.

ט. עבודה זרה, ומשמשיה, וכל התקרבת שלה - אוסרים בכל שהן. כיצד? עבודה זרה שנתערבה בצורות של נואי, אפלו אחת בכמה אלפים - יוליף הכל לים המלח; וכן אם נתערב כוס של עבודה זרה בכמה כוסות, או חתיכה מן הפשר שנקנס לביתה [בית ע"ז] בכמה חתיכות - יוליף הכל לים המלח; וכן עור לכוז [נשיב בו חור נגד הלב, סימן היכר שהוקרב לע"ז] שנתערב בכמה עורות, הכל אסור בהנאה. עבר ומכר עבודה זרה, או אחד משמשיה, או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה; ואוסרין בכל שהן בעבודה זרה, שנאמר: "והיית חרם כמהו" - כל שאתה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי הוא כמוה.

שנולדלו [נעקרו ממקומם], ועבדן במקומן - מתרות, שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.

ג. ישראל שזקף [העמיד] לבנה להשתתות לה, ולא השתתה, וכא גוי והשתתה לה - אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה; וכן אם זקף ביצה, וכא גוי והשתתה לה - אסרה. חתף דלעת וכיוצא בה, והשתתה לה - אסרה; השתתה לחצי הדלעת, וחצי האחר מערה [מחובר] בו - הרי זה אסור מספק, שמה זה החצי כמו [בית] יד לחצי הנעבד. אילן שננטעו מתחלה שיהא נעבד - אסור בהנאה; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה. הנה אילן נטוע, וגדעו ופסלו [קיצצו] לשם עבודה זרה, אפלו הכריף [כפף ענף בקרקע וכיסהו בעפר] והרכיב [ענף מעץ אחר] בגופו של אילן, והוציא שריגים [ענפים] - כורת את השריגים, והם אסורים בהנאה; ושאר האילן, מתר. וכן המשתתה לאילן - אף על פי שלא נאסר גופו - כל השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוצא כל זמן שהוא נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה. אילן שהיו הגוים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים לעשות מהן שכר לבית עבודה זרה פלונית, ועושים מהן שכר, ושותין אותו ביום אידם - הרי זה האילן אסור בהנאה; מפני שסתמו שהוא אשרה, ולפיכך עושים בפרותיו כף, שזו היא חקקה של אשרה.

ד. אילן שמעמידין תחתיו עבודה זרה - כל זמן שהיא תחתיו, אסור בהנאה; נטלה מתחתיו עבודה זרה - הרי זה מתר, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. בית שבנה אותו הגוי מתחלה שיהא הבית עצמו נעבד, וכן המשתתה לבית בנוי - הרי זה אסור בהנאה. הנה בנוי, וסידו וכירו [קישטו] לשם עבודה זרה עד שנתחדש - נוטל מה שחדש, והחדש אסור בהנאה, מפני שעשהו לעבד; ושאר הבית, מתר. הכניס עבודה זרה לתוך הבית - כל זמן שהיא שם, הבית אסור בהנאה; הוציאה, התר הבית. וכן אכן שחצבה מתחלה לעבדה, אסורה בהנאה. היתה חצובה, וצירה וכירה שתעבד - אפלו ציר וכיר בגוף האבן, ואין צריך לומר אם סיד עליה - נוטל מה שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד; ושאר האבן, מתר.

ה. אבן שהעמיד עליה עבודה זרה, הרי זו אסורה כל זמן שהיא עליה; סלק עבודה זרה, האבן מתרת. מי שהיה ביתו סמוך לבית עבודה זרה [וקיר אחד להם], ונפל - אסור לבנותו. כיצד הוא עושה? כונס לתוך שלו [מרחיק ד' אמות], ובונה; ואותו הרוח - ממלאהו קוצים או צואה, כדי שלא ירחיב בבית עבודה זרה. הנה הפתל שלו ושל עבודה זרה, ידון מחצה למחצה: מחצה שלו, מתר בהנאה; ושל עבודה זרה, אסור - אבניו ועציו ופירו, הפל אסור בהנאה. ו. כיצד מאבד עבודה זרה ושאר דברים שהן אסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרבת שלה? שוחק [טוחן] וזורה לרוח, או שורף ומטיל לים המלח.

ז. דבר שאין בו תפוסת יד אדם, שנעבד, כגון הרים ובהמה ואילן - אף על פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה, צפוינו [אם הם מצופים] אסורין בהנאה; והנהנה בכל

הרי זה מתר, מפני שהוא דרך ביזיון; וכן כל פיוצא בזה. מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח [בבית המקדש], הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין דרך כבוד בין דרך ביזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמהן בין בפנים בין בחוץ, אסור בהנאה. וכן אבני מרקוליס - כל אבן הנראית שהיא עמו [נ - סמוכה לו], אסורה בהנאה.

יז. עבודה זרה שהיה לה מרחץ או גנה - נהנין בהם שלא בטובה [אין מחזיקין להם טובה], ואין נהנין בהם בטובה. הנה לה ולאחרים - נהנין בהן ואפלו בטובת הכומרין, ובלבד שלא יתן שכר.

יח. מרחץ שיש בה עבודה זרה - מתר לרחוץ בה, מפני שהיא נעשת שם לנואי לא לעבודה, שנאמר: "אלהיהם" - בזמן שנהגין בה מנהג אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן, כגון זו שהיא עומדת על הביב [חריץ ליציאת שופכין], והכל משתינין בפניה. ואם היתה דרך עבודתה בכף, אסור לכנס בו.

יט. סבין של עבודה זרה ששחט בה - הרי זה מתר, מפני שהוא מקלקל; ואם היתה בהמה מסכנת [נוטה למות] - הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן, והרי זה התקון מהנאת משמשי עבודה זרה. וכן אסור לחתוך בה כשר, מפני שהוא מתקן; ואם חתף דרך הפסד והשתתה, מתר.

הלכות עבודה זרה פרק ח

א. כל שאין בו תפוסת [מגע] יד אדם [כגון הרים וגבעות], ולא עשהו [כגון בעלי חיים] - אם נעבד, הרי זה מתר בהנאה. לפיכך, הגוים העובדים את ההרים, ואת הגבעות, ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפרות, ואת המעונות הנובעים לרבים, ואת הבהמה - הרי אלו מתרין בהנאה; ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן, ואותה הבהמה. ואין צריך לומר, בהמה שהקצת לעבודה זרה, שהיא מתרת באכילה; בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה להקריבה - הרי זו מתרת. במה דברים אמורים, שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן [קנה או וושט] לעבודה זרה. עשה אותה חליפין לעבודה זרה [קיבל בהמה תמורת ע"ז] - אסרה, וכן חליפי חליפין; מפני שנעשת כדמי עבודה זרה. במה דברים אמורים? בבהמת עצמו; אבל אם שחט בהמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. המשתתה לקרקע עולם, לא אסרה; חפר בה בורות שיחין [חריצים ארוכים בקרקע] ומערות [חצובות בסלע] לשם עבודה זרה, אסרה.

ב. מים שעקנן הגל [והוציאם מחוץ לים] והשתתה להן, לא אסרן; ונטלן בידו והשתתה להן, אסרן. אבני הר

בין לצרכה בין לצרכו, בין היא ובין שפניה אסורין לעולם; שעבודה זרה של ישראל, אין לה בטול לעולם.

הלכות עבודה זרה פרק ט

א. שלשה ימים לפני אידיהם [חגם] של גוים, אסור לקח מהם ולמכר להם דבר המתקנים [המשתמר לזמן], וללוות מהן ולהלוותם, ולפרען ולפרע מהן מלוה שבשטר או שעל המשכון. אבל מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם; ומתן למכר להן דבר שאינו מתקנים, כגון ירקות ומבשיל, עד יום אידם. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בשאר ארצות, אינו אסור אלא יום אידם בלבד. עבר ונשא ונתן עמהן באותן השלשה ימים, הרי זה מתן בהנאה; והנושא ונותן עמהם ביום אידם, הרי זה אסור בהנאה.

ב. ואסור לשלח דורון [מתנה] לגוי ביום אידו, אלא אם כן נודע לו שאינו מודה בעבודה זרה, ואינו עובדה. וכן גוי ששלח דורון לישראל ביום אידם, לא יקבלנו ממנו; ואם חשש לאיבה [אם יסרב], נוטלו בפניו, ואינו נהנה בו - עד שיודע לו שזה הגוי אינו עובד עבודה זרה ואינו מודה בה. ג. היה אידם של אותם הגוים ימים רבים, שלשה או ארבעה או עשרה - כל אותן הימים ביום אחד הן, וכלן אסורין עם שלשה ימים שלפניהן.

ד. הנוצרים - עובדי עבודה זרה הם, ויום ראשון יום אידם הוא. לפיכך, אסור לשאת ולתת עמהם בארץ ישראל, יום חמישי ויום ששי שבכל שבט ושבת; ואין צריך לומר יום ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן נוהגים עמהם בכל אידיהם.

ה. יום שמחת תורה בו הגוים להעמיד להן מלך, ומקריבין ומקלסין לאלהיהן - יום אידם הוא, והרי הוא כשאר אידיהן. אבל גוי שהוא עושה איד לעצמו, ומודה לעבודה זרה שלו, ומקלסו ביום שנולד בו, ביום תגלחת זקנו או בלוריתו, ביום שעלה בו מן הים או שיצא בו מבית האסורים, ביום שעשה בו משה לבנו [לנישואיו], וכיוצא באלו - אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד. וכן יום שימות להן בו מת ויצשו אותו איד, אותם העושים אסורין אותו היום; וכל מיתה ששורפין בה בלים ומקטירין קטרת, בידוע שיש בה עבודה זרה. אין יום האיד אסור, אלא לעובדין בו בלבד; אבל הגוים ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מנהג, או מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין בו - הרי אלו מתרין לשאת ולתת עמהן.

ו. דברים שהן מיוחדין למין ממיני עבודה זרה, אסור למכר לעובדי אותה עבודה זרה שבאותו המקום לעולם. ודברים שאינן מיוחדין לה מתן למכר אותם סתם; ואם פרש הגוי שהוא קונה אותם לעבודה זרה, אסור למכר לו, אלא אם כן פסלו מלהקריבו לעבודה זרה, לפי שאין מקריבין חסר לעבודה זרה.

ז. היו מערבים דברים המיוחדין עם דברים שאין מיוחדין, כגון לבונה זכה [המשתמש לע"ז] בכלל לבונה שחנה -

שהוא מהן - לוקה, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם". וכל צפוני עבודה זרה, הרי הן בכלל משמשיה. ח. עבודה זרה של גוים, שבטלה גוים קדם שתבוא ליד ישראל - הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", כשבאו לידינו והן נוהגין בהם אלהות; אבל אם בטולם, הרי אלו מתרין.

ט. עבודה זרה של ישראל, אינה בטלה לעולם; אפלו היה לגוי בה שתפות, אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם, וטעונה גזירה. וכן עבודה זרה של גוי שבאת ליד ישראל, ואחר כך בטלה הגוי - אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם. ואין ישראל מבטל עבודה זרה, ואפלו ברשות הגוי [נשנתן לו רשות לבטל אליה]. גוי קטן או שוטה, אינו מבטל עבודה זרה. וגוי שבטל עבודה זרה - בין שלו, בין של גוים אחרים, בעל כרחו, אף על פי שאנסו ישראל על כך - הרי זו בטלה; ובלבד שיהא הגוי המבטל עובד עבודה זרה; אבל מי שאינו עובד, אין בטולו בטול. המבטל עבודה זרה, בטל משמשיה; בטל משמשיה, משמשיה מתרין, והיא אסורה בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרכת עבודה זרה, אינה בטלה לעולם.

י. כיצד מבטלה? קטע ראש אונה, ראש חטמה, ראש אצבעה, פחסה [מיעכה] בפניה אף על פי שלא חסרה, או שמכרה לצורף ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משכנה, או מכרה לגוי או לישראל שאינו צורף, או שנפלה עליה מפלת ולא פנה [את גל האבנים], גובה לסטים ולא תבועה [חיפשה], רקק בפניה, השתין בפניה, גררה [גרר אותה], ורק בה את הצואה - הרי זו אינה בטלה.

יא. עבודה זרה שהניחה עובדיה בשעת שלום - מתרת בהנאה, שהרי בטלה; בשעת מלחמה - אסורה, מפני שלא הניחה אלא מפני המלחמה. עבודה זרה שנושברה מאליה - שבירה אסורים בהנאה, עד שיבטלה; לפיכך, המוצא שביר עבודה זרה - הרי אלו אסורין בהנאה, שמה לא בטלה הגוים. ואם היתה של פרכים [עשויה מכמה חלקים], והדיוט יכול להחזירה - צריך לבטל כל פרך ופרק מפרקה; ואם אינו יכול להחזירה - ביון שבטל אבר אחד ממנה, בטלו כל השברים.

יב. מזבח עבודה זרה שנפגם - עדין הוא אסור בהנאה, עד שיתנתן רבו ביד הגוים; ובימוס [אבו בסיס לע"ז] שנפגם, מתר. אי זה הוא בימוס ואי זה הוא מזבח? בימוס, אכן אחת; מזבח, אכנים הרבה. וכיצד מבטלין אכני [עבודה זרה ששמה] מרקוליס? ביון שבנה בהן בנן, או חפה [ריצף] בהן את הדרכים, וכיוצא באלו - הרי הן מתרין בהנאה. כיצד מבטלין את האשורה? קרסם [קטף] ממנה עלה, ורד [קצץ] ממנה יונק [ענף רך], נטל ממנה מקל או שרביט, או ששפיה [שפיפה] שלא לצרכה - הרי זו בטלה. שפיה לצרכה - היא אסורה, ושפיה [הנשרים] שמתקלפים בעת השינוי [מתרין]. ואם היתה של ישראל -

אחרת מחמת הנשואין, אפלו לאחר שלשים יום - אסור, עד שנים עשר חדש. וכל ההרחק הזה - מפני עבודה זרה הוא [שלא ימשיך אחריה], שנאמר: "וְקָרָא לָךְ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחָהּ - וְלִקְחָתָּ מִבְּנֵיהֶּיךָ לְבָנֶיךָ, וְזָנוּ בְּנֵיהֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן, וְהָזָנוּ אֶת בְּנֶיךָ".

טז. בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית, מפני שמגדלת בן לעבודה זרה; ולא תילד את הנכרית. אבל מילדת היא בשכר, משום איבה [שנאה]. והנכרית מילדת את בת ישראל, ומניקה את בנה - בפרשות [ברשות היהודיה], כדי שלא תהרגנו.

יז. ההולכין לתרפות [בית עבודת כוכבים], אסור לשאת ולתת עמהן. והבאין [חוזרין משם], מתרין; והוא, שלא יהיו קשורין זה בזה [חבורות חבורות] - שאם היו קשורין, שפא דעתן לחזור. וישראל ההולך לתרפות - בהליכה מתר לשאת ולתת עמו, שפא יחזור בו; ובחזירה, אסור. ישראל משמר - בין בהליכה בין בחזירה, אסור.

יח. ישראל שהלך ליריד של גוים, בחזירה אסור לשאת ולתת עמו, שפא עבודה זרה מכר להן שם, ודמי עבודה זרה ביד ישראל אסורים בהנאה; וביד גוי, מתרין. ומפני זה, נושאים ונותנים עם הגוי הבא מן התרפות, ואין נושאים ונותנים עם ישראל הבא מן התרפות, ולא עם המשמר, לא בהליכתו ולא בחזירתו.

יום שישי י"ג סיון ה'תשס"ט

הלכות עבודה זרה פרק י

א. אין פורתין ברית לעובדי עבודה זרה, כדי שנגעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבדם - שנאמר: "לא תכרת להם ברית"; אלא יחזרו מעבודתה, או יתרגו. ואסור לרחם עליהם, שנאמר: "ולא תחנם". לפיכך, אם ראה עובד עבודה זרה אוכל או טובע בנהר, לא יעלנו; וראהו לקות למות, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו, או לדחפו לבור, וכיוצא בזה - אסור, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. במה דברים אמורים? בגוי. אבל מוסרי ישראל [מלשינים], והמנינים, והאפיקורסים - מצוה לאבדן ביד, ולהורידן לבאר שחת; מפני שהן מצרין לישראל, ומסירין את העם מאחרי ה', כישוע הנוצרי ותלמידיו, וצדוק וביתוס ותלמידיהן [תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה] - "ולשם רשעים ירקב".

ב. מכאן אתה למד, שאסור לרפאת עובדי עבודה זרה, אפלו בשכר. ואם היה מתנא מהן, או שהיה חושש משום איבה - מרפא בשכר; אבל בחנם אסור. וגר תושב [שקיבל ד' מצוות] - הואיל ואתה מצוה להחיותו, מרפאין אותו בחנם.

ג. אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל. ובסוריא [ארצות שכבש דוד] - מוכרין להם בתים, אבל לא שדות. ומשכירין להם בתים בארץ ישראל, ובלבד שלא יעשם שכונה - ואין שכונה פחות משלשה. ואין משכירין להם שדות; ובסוריא, משכירין להם שדות. ומפני מה התמירו בשדה? מפני שיש בה שמים - מפקיעה מן המעשרות,

מוכר הכל סתם, ואין חוששין שמא ילקט הזכה לבדה לעבודה זרה; וכן כל כיוצא בזה.

ח. פשם שאין מוכרין לגוים דברים שמחזקין בהן ידיהן לעבודה זרה - כף אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים, כגון דפים ואריות, וכלי זין [כלי מלחמה] וכבלים ושלשוליות. ואין משחזין להם את הזין. וכל שאסור למכרו לגוי, אסור למכרו לישראל החשוד למכר לגוי; וכן אסור למכר כלי נזק ללסטים ישראל.

ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וקרתו להם ברית - מתר להם למכר כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו; מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם. עיר שיש בה עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה, ואסור להפגס לתוכה. היה חוצה לה עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.

י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבר בעיר שיש בה עבודה זרה. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום [רק דרכה ניתן להגיע אליו]; אבל אם יש שם דרך אחרת ונקרה [קרה מקרה] והלך בזה, מתר.

יא. ואסור לבנות עם הגוים, כפה [חדר] שמעמידים בה עבודה זרה; ואם עבר ובנה, שפא מתר. אבל בונה הוא לכתחלה, הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכפה.

יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חניות מעשרות [מקושטות] ושאין מעשרות - המעשרות, אסור להנות בהן בכל מה שבתוכן, מפני שהזקתן, שבגלל עבודה זרה נתעשרו; ושאין מעשרות, מתרות בהנאה. חניות של עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני שמנהג עבודה זרה.

יג. המוכר ביתו לעבודה זרה - דמיו אסורים בהנאה, ויוליד אותן לים המלח; אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתרין; וכותב [שטר מכירה] ומעלה בערפאות שלהם [חותם בפני בית דיניהם].

יד. וחקלילין [כלי נשיפה המשמשים להספד] של עבודה זרה, אסור לספד בהן. הולכין ליריד של גוים, ולזקחין מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן, ובתים שדות וכרמים; וכותב ומעלה בערפאות שלהן, מפני שהוא כמצייל מידם [שתהיה בידו ראייה]. במה דברים אמורים? בלזקח מבצל הבית שאינו נותן מכס. אבל הלזקח שם מן התגר [סוחר] - אסור; מפני שהוא נותן מכס, והמכס לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, נושר [מפיל] פרסותיה מן הארפה ולמטה; ואם כסות וכלים לקח, ירקבו; לקח מעות וכלי מתכות, יוליכום לים המלח; לקח עבדים, לא מעצלין [מן הבור אם נפלו לתוכו] ולא מורדין [לבור].

טו. גוי שעשה משתה לבנו או לבתו, אסור להנות מסעודתו; ואפלו לאכל הישראלי ולשתות משלו שם - אסור, הואיל ובמסבת הגוים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי הסעודה, וכל מי המשטה, ולאחר המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה

מקומות כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן - לוקה.

ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - כיון שהגיע קרוב לבולותיו שלש אצבעות לכל רוח, שומט [מסלק] את ידו. ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצריך לישב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה מתר ללבש כמלבושים שלהם, ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין.

ד. אין מנחשין כגוים, שנאמר: "לא תנחשו". כיצד הוא הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפי', או 'נפל מקלי מידי', איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך אין חפצי נעשים'; 'הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי'. וכן אלו ששומעים צפצופי העופות ואומרים: 'יהיה כף', ו'לא יהיה כף', 'טוב לעשות דבר פלוני', ו'רע לעשות דבר פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחוט תרנגולת זו שקראת כמו תרנגול', 'תרנגול זה שקרא ערבית [קרא כעורב]', שחט.

וכן המשים לעצמו סימנים: 'אם יאירע לי דבר כף וכו' אעשה דבר פלוני, ואם לא יאירע לי לא אעשה', כאליעזר עבד אברהם. וכל כיוצא בדברים האלו, הכל אסור; וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

ה. מי שאמר: 'דירה זו שבגיתי, סימן טוב היתה עלי' [מאז הצלחתי בעסקי], 'אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מברכת היתה, ומעת שקניתיה העשרתי', וכן השואל לתיוק: 'איזה פסוק אתה למד?' אם אמר לו פסוק מן הברכות, ישמח ויאמר: 'זה סימן טוב' - כל אלו וכיוצא בהן, מתר; הואיל ולא כוון מעשיו ולא נמנע מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שפכר היה - הרי זה מתר.

ו. איזה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות, כדי שישם [יתנהג כמשתומם] ותפנה מחשבתו מכל הדברים [יתנתק מסביבתו], עד שיאמר דברים שעתידין להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות', או 'אינו הנה', או שיאמר שראוי לעשות כף, והזהירו מפניו. יש מן הקוסמים שהוא מממש בחול או באבנים, ויש מהן מי שגוהר [מתכוון] לארץ וצוּעק, ויש מי שמסתכל במראה של ברזל או עשיתי ומדמין ואומרים. ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו, ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר - הוא שהנביא אומר: "עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו". ז. אסור לקסם, ולשאל לקוסם; אלא שהשואל לקוסם, מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדבר] - אכל הקוסם עצמו, אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן - לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף... קסם קסמים".

ח. איזה הוא מעונן? אלו נותני העתים, שאומרים באצטגנינות [חכמת האסטרולוגיה] שלהן: 'יום פלוני רע, יום פלוני טוב', 'יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית', 'שנה פלונית' או 'חדש פלוני רע לדבר פלוני'. ט. אסור לענון, אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע אותן הכוכבים שהסכלים מדמין שהן דברי אמת ודברי

ונותן להם חניה בקרקע. ומתר למכר להם בתים ודורות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

ד. אף במקום שהתירו להשפיר, לא לבית דירה התיירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, ונאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך"; אבל משפיר להם בתים, לעשותם אוצר [מחסן]. ואין מוכרין להם פרות ויתבואה וכיוצא בהם במחבר לקרקע; אבל מוכר הוא משיקץ, או מוכר לו על מנת לקץ וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להם במחבר? שנאמר: "ולא תחנם", לא תתן להם חניה בקרקע; שאם לא יהיה להם קרקע, ישיבתן ישיבת ערבי היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפילו לומר: 'כמה נאה גוי זה בצורתו'; קל וחומר שישפר בשבח מעשיו, או שיתכב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם" - לא יהיה להם חן בעיניו, מפני שגורם להדבק עמו וללמד ממעשיו הרעים. ואסור לתן להם מתנות חנם; אבל נותן הוא לגר תושב - שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, או מכר לנכרי", במכירה, לא בנתינה.

ה. מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום; ואין ממחין בידי עניי גוים בלגט שכתה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפילו ביום אידם, מפני דרכי שלום; ואין כופלין להן שלום ["שלום שלום"] לעולם. ולא יכנס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום; מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה ולכבד ראש.

ו. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האמות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אמות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד עבודה זרה ביינו; אפילו יושב ישיבת ערבי, או עובר במקום למקום לסחורה, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח - שנאמר: "לא ישובו בארצך", אפילו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצוות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיכול נוהג; אבל שלא בזמן היכול, אין מקבלין אלא גר צדק בלבד.

הלכות עבודה זרה פרק יא

א. אין הולכין בחקות הגוים, ולא מדמין להם - לא במלבוש, ולא בשער, וכיוצא בהן, שנאמר: "ולא תלכו בחקת הגוי", ונאמר: "ובחקתיהם לא תלכו", ונאמר: "השמר לה, פן תנקש אחריהם". הכל בענין אחד הוא מזהיר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מבדל מהם ויודע [ניכר] במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מבדל מהם במדעו ובדעותיו [תורתו ומידותיו]. וכן הוא אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא ילבש במלבוש המיוחד להן, ולא יגדל ציצית [קצוות שער שמעל המצח] כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בולרית'; ולא יגלח השער כנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע [קבוצת שערות ארוכות] מלאחריו כדרך שהן עושין, ולא יבנה

בהן עובדי עבודה זרה הקדמונים לגויי הארצות, כדי שינהו [ינהרו] אחריהן. ואין ראוי לישאל, שהם חכמים מחכמים, להמשיך בהכלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה, שנאמר: "כי לא נחש ביצקב, ולא קסם בישראל", ונאמר: "כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם - אל מעננים ואל קסמים ישמעו; ואתה - לא כן נתן לך ה' אלהיך". כל המאמין בדברים אלו, וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודברי חכמה, אבל התורה אסרה אותן - אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת, ידעו בראיות ברורות - שכל אלו הדברים שאסרה תורה, אינם דברי חכמה, אלא תהו והכל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה, כשהזהירה על כל אלו ההכלים: "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

הלכות עבודה זרה פרק יב

א. אין מגלחין פאתי [פאות] הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה וכמריהן - שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם". וחיוב על כל פאה ופאה; לפיכך, המגלח שגי צדציו [דקותיו], אפלו בבת אחת והתראה אחת - לוקה שתיים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל הראש, ואחד המגלח כל הראש כאחד - הואיל וגלח הפאות, לוקה. במה דברים אמורים? באיש המגלח; אבל האיש המתגלח, אינו לוקה אלא אם בן סיע למגלח. והמגלח את הקטן, לוקה.

ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש, או שנתגלחה - פטורה, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנך"; כל שישנו בבל תשחית, ישנו בבל תקיף; ואשה אינה בבל תשחית, לפי שאין לה זקן. לפיכך, העבדים - הואיל ויש להם זקן, אסורין בהקפה.

ג. כל מצוות לא תעשה שבתורה - אחד אנשים ואחד נשים, חייבים; חוץ מבל תשחית ובל תקיף, ובל ישמא בהן למתים. וכל מצוות עשה שהיא מזמן לזמן, ואינה תדירה - נשים פטורות; חוץ מקדוש היום [יום השבת], ואכילת מצה בלילי הפסח, ואכילת הפסח ושחיטתו, והקהל [בסוכות] מקץ שנת השמיטה, ושמחה [בבגל] - שהנשים חייבות.

ד. טמטום ואנדרוגינוס, הרי הן ספק [ספקי זכר וספקי נקיבה] - נותנין עליהן חמרי האיש וחמרי האשה בכל מקום, וחיבין בכל; ואם עברו, אינם לוקין.

ה. אף על פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה לגלח פאת ראש הזכר; ואפלו פאת קטן, אסור לה לגלח לו.

ו. ופאה זו שמניחים בצדע, לא נהנו בה חכמים שעור; ושמענו מזקנינו, שאין מניח פחות מארבעים שערות. ומתר ללקט [לגזוז] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא השחתה בחרצ.

ז. דרך פמרי עבודה זרה היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו - לחי העליון

חכמה. וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוכרי שמם [אסטרוולוגים] - הרי זה לוקה, שנאמר: "ולא תענונו". וכן האוחז את העינים, ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן, ולוקה.

י. איזה הוא חובר ["וחובר חבר"]? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם [הברות בעלמא] ואין להן ענין [משמעות], ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילין, עד שהן אומרים שהאומר כן וכך על הנחש או על העקרב, אינו מזיק; והאומר כן וכך על האיש, אינו נזק מהן; ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע, וכיוצא בדברים האלו - הכל אסור. והחובר עצמו שיאחז בידו כלום, או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף... וחבר חכר". אבל אם אמר דברים בלבה, ולא הגיד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום, וכן אדם שאמר עליו החובר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מכין אותו מכת מרדות, מפני שנשתתף בסכלות החובר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים המכערים, "לא ירעו, וגם היטיב אין אותם".

יא. מי שנשכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום הנשיכה, ואפלו בשבת, כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף על פי שאין הדבר מועיל כלום - הואיל ומסכן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.

יב. הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר תורה או תפלין על הקטן בשביל שיישן - לא די להם שהם בכלל מנהגים וחוקרים, אלא שהם בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הכריא שקרא פסוקין או מזמור מתלים, כדי שיתגן עליו זכות קריאתו, וינצל מצרות ונזקים - הרי זה מתר.

יג. איזה הוא דורש אל המתים? זה המרעיב את עצמו והולך ולן בבית הקברות, כדי שיבוא המת בחלום, ויודיעו מה ישאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן - כדי שיבוא מת פלוני, ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה מעשה כדי שיבוא המת ויודיעו - לוקה, שנאמר: "לא ימצא כף... ודרש אל המתים".

יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר: "לא ימצא כף... ושאל אוב וידעוני". נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן - בסקילה. והנשאל בהן - באזהרה, ומכין אותו מכת מרדות; ואם כון מעשיו ועשה כפי מאמרו, לוקה.

טו. המכשף, חיב סקילה; והוא, שעשה מעשה כשפים. אבל האוחז את העינים, והוא שיראה שעשה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות, מפני שלא עשה מעשה. וזה שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא", לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין הוא, ואין לוקין עליו, שנאמר: "מכשפה לא תחיה". ודברים האלו בלן, דברי שקר וכזב הן; והן שהטעו

יג. גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו הגוים שורטים בכשם על מתייהם מפני הצער - כך היו חובלין בעצמם לעבודה זרה, שנאמר: "ויתגדדו כמשפטם בתרבות וברמחים". גם זה אסרה תורה, שנאמר: "לא תתגדדו": אלא שעל המת - בין שרט בידו בין שרט בכלי, לוקה. ולעבודה זרה - בכלי, חיב מלקות; בידו, פטור. יד. ובכלל אזהרה זו, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר - שדבר זה גורם למחלקת גדולה, שנאמר: "לא תתגדדו", לא תעשו אגדות אגדות.

טו. הקורח קרחה על המת - לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת, אינו לוקה אלא אחת. הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות - והוא שהתרו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורח בידו, או בסם. הטביל חמש אצבעותיו בסם, והניחן בחמשה מקומות בראשו בבת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות - אף על פי שהיא התראה אחת, לוקה חמש; שהרי כלן באין באחת. וחיב על כל הראש בבין העינים, שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי שיראה מראשו כגרים פנוי [חצי 90] בלא שער [שטח של 36 שערות].

טז. הקורח ראשו, או השורט בכשרו, על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים - פטור; ואינו לוקה אלא על המת בלבד, או השורט לעבודה זרה. הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשר חברו, והכותב כתבת קצקע בכשרו של חברו, והיה חברו מסייע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהן לוקה, והשוגג פטור.

ברוך רחמנא דסייען

שבת קודש י"ד סיון ה'תשס"ט

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה', ויתודה. ובאור מצוה זו ועקרם הנגדרים עמה בגללה - בפרקים אלו.

הלכות תשובה פרק א

א. כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה - אם עבר אדם על אחת מהן, בין בידון בין בשגגה - כשיעשה תשובה וישוב מחטאו, חיב להתודות לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו", זה ודוי דברים. וודוי זה - מצות עשה. כיצד מתודה? אומר: 'אנא ה', חטאתי עויתי פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובשתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה'. זה הוא עקרו של ודוי; וכל המרבה להתודות ולהאריך בענין זה, הרי זה משבח. וכל בעלי חטאות ואשמות - בעת שמביאין

ולחי התפתחון ממין, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ושבלת הזקן [שער הסנטר]. ולוקה על כל פאה ופאה; ואם נטלן כלן באחת, לוקה חמש. ואינו חיב עד שיגלחנו בתער - שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנדך", גלות שיש בו השחתה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים, פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שייסע. ואשה - מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן האיש, פטורה.

ח. השפם - מתר לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף על פי שהוא מתר [לגלח השפם], לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא לגלח קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתיה. ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית הערוה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים; והמעבירו, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדברין]. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים - כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער האנשים - אם העביר, אין מכין אותו. ומתו להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.

י. לא תעדה [תתקשט] אשה עדי [קישוטי] האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון [מגן מלחמה] וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי [תכשיט] זהב, במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימין אותו החלי, אלא הנשים; הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקין. המלקט שעירות לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו - משילקט שערה אחת, לוקה; מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחר - משיצבע שערה לבנה אחת, לוקה. טמטום ואנדורגיגוס - אינו עוטיף [מתלבש] כאשה, ולא מגלה ראשו כאיש; ואם עשה כן, אינו לוקה.

יא. "כתבת קצקע" האמונה בתורה - הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחל [צבע שנותנות הנשים בעניהן] או דיו או שאר צבעונין [צבעים] הרושמים [שרישומם ניכר]; וזה הוא מנהג הגוים הרושמים עצמן לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומצת שירשם באחד מדברים הרושמים אחר שישרט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב [שרט] ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיכתב ויקצקע, שנאמר: "ויכתבת קצקע". במה דברים אמורים? בכותב. אבל זה שכתבו בכשרו וקצקעו בו - אינו חיב אלא אם כן סייע, כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה. יב. השורט שריטה אחת על המת - לוקה, שנאמר: "ושרט לגנפך, לא תתנו בכשדכם"; אחד ישראל, ואחד כהן. שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש; והוא, שהתרו בו על כל אחת ואחת.

הלכות תשובה פרק ב

א. איזו היא תשובה גמורה? זה שְׂבָא לִידוֹ דְּכָר שֶׁעָבַר בו, וְאֶפְשָׁר בִּידוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפְרָשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה, לֹא מִיָּרָא וְלֹא מִכְשָׁלֹן כּחַ. בִּיצֵד? הֲרִי שְׂבָא עַל אִשָּׁה בַּעֲבָרָה, וְלֹאחֵר זְמַן נִתְיַחַד עִמָּה, וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכַח גּוֹפוֹ, וּבְמִדִּינָה שֶׁעָבַר בָּהּ, וּפְרָשׁ וְלֹא עָבַר - זֶה הוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. הוּא שֶׁשָּׁלְמָה אוֹמֵר: "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאִיךָ בִּימֵי בַחֲרוּתֶיךָ". וְאִם לֹא שָׁב אֲלָא בִּימֵי זְקֻנוֹתוֹ, וּבָעֵת שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מִה שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה - אָף עַל פִּי שְׂאִינָה תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה, מוֹעֵלֶת הִיא לוֹ, וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוּ עָבַר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמָת בְּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שְׁנֵאמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשָּׁמַשׁ", שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה - מִכָּלל, שָׁאֵם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְּם שְׂמִימוֹת, נִסְלַח לוֹ.

ב. וּמָה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא שֶׁיַּעֲזֹב הַחוּטָא חֲטָאוֹ, וְיִסְרִינוּ מִמֶּחֱשָׁבָתוֹ, וְיִגְמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד, שְׁנֵאמַר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אָנוֹן מִחֲשָׁבוֹתָיו", וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר, שְׁנֵאמַר: "כִּי אַחֲרֵי שׁוֹבֵי נַחֲמָתִי, וְאַחֲרֵי הַיּוֹדְעֵי סִפְקָתִי עַל יָדְךָ"; וְיַעֲזִיד עָלָיו יַעֲשֶׂה עַד עַל עֲצוֹנוֹ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת [אֵת הַקִּבִּי] שְׁלֹא יֵשׁוּב לָזֶה הַחֲטָא לַעֲוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד 'אֵלֵהֵינוּ' לַמַּעֲשֶׂה יְדִינוּ, אֲשֶׁר בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם". וְצִרְיָה לְהַתְּוֹדוֹת בְּשִׁפְתָיו, וְלֹאמַר עֲנִיּוֹת אֵלֹהִים שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ. **ג.** כָּל הַמִּתְוֹדֶה בְּדָרְכִים, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב - הֲרִי זֶה דוּמָה לְטוֹבָל וְשֶׁרֶץ בִּידוֹ, שֶׁאֵין הִטְבִּילָה מוֹעֵלֶת עַד שֶׁיִּשְׁלִיף הַשֶּׁרֶץ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמִדֹּדָה וְעוֹזֵב, יִרְחַם". וְצִרְיָה לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא, שְׁנֵאמַר: "אֲנִי, חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב".

ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיּוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי ה', בְּכָכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כּחֹ, וּמִתְרַחֵק הֶרְבֵּה מִן הַדְּכָר שֶׁחֲטָא בו, וּמִשְׁנֵה שְׂמוֹ - כְּלוֹמַר: 'שְׂאִנִּי אַחֵר, וְאִנִּי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים' - וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו כָּלֵן לְטוֹבָה וּלְדֶרֶךְ יִשְׁרָה, וְגוֹלָה מִמְּקוֹמוֹ - שְׁגָלוֹת מִכִּפְּרָת עוֹן, מִפְּנֵי שְׁגוּרָמָת לוֹ לְהַכְנִיעַ וּלְהִיּוֹת עֲנוּ וּשְׁפַל רוּחַ. **ה.** וְשָׁבַח גְּדוֹל לֵשֶׁב, שִׁיתְּוֹדָה בְּרַבִּים וְיֹדִיעַ פִּשְׁעָיו לָהֶם, וּמִגְלָה עֲבֻרוֹת שִׁבִּינוּ וּבֵין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרִים, וְאוֹמַר לָהֶם: 'אֲמַנִּם חֲטָאֵתִי לְפָלוֹנִי וְעִשִּׂיתִי לוֹ כֶּף וְכָף, וְהִרְיִנִי הַיּוֹם שָׁב וְנִחַם'. וְכָל הַמִּתְנַגֵּף וְאִינוֹ מוֹדִיעַ, אֲלָא מְכַסֶּה פִּשְׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שְׁנֵאמַר: "מְכַסֶּה פִּשְׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבֻרוֹת שִׁבִּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ. אֲכָל שִׁבִּינוּ לְבִין הַמְּקוֹם - אִינוֹ צִרְיָה לְפָרֵס חֲטָאוֹ, וְעוֹנוֹת פְּנִים הִיא לוֹ אִם גָּלָם; אֲלָא שָׁב לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, וּפְרָט חֲטָאֵיו לִפְנֵיו, וּמִתְוֹדָה עָלֵיהֶן בְּפָנֵי רַבִּים סֶתֶם [לֹא פִירוּט]. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֹא נִתְגַּלָּה עוֹנוֹ, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁרִי נְשׁוּי פִּשָּׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

ו. אָף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצָּעָקָה יָפָה לַעֲוֹלָם, בַּעֲשֻׁרֵת הַיָּמִים שִׁבִּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר, וּמִדֵּי הִיא מִתְקַבֵּלָת, שְׁנֵאמַר: "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ, קְרֹאוּהוּ

קְרִבְנוּתֵיהֶן עַל שְׁגָגָתָן אוֹ עַל זְדוּנָן, אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּקָרְבָּנָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְיִתְוֹדוּ וְיֹדִי דְּבָרִים, שְׁנֵאמַר: "וְהִתְוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיךָ". וְכֵן כָּל מַחֲיָבִי מִיתוֹת בֵּית דִּין, וּמַחֲיָבִי מַלְקוֹת - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן מִמִּיתָתָן אוֹ בְּלִקְנֵתָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוֹדוּ. וְכֵן הַחוּבָל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הַמְּזִיק מִמּוֹנוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַם לוֹ מִה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ, עַד שִׁיתְּוֹדָה וְיֵשׁוּב מִלַּעֲשׂוֹת כְּזֶה לַעֲוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "מִכָּל חֲטָאת הָאָדָם".

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח [לַעֲזוּזָל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים] - לְפִי שֶׁהוּא כְּפָרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּהֵּן גְּדוֹל מִתְּוֹדָה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת כָּל עוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֻרוֹת שְׁבִיתוֹתָהּ, הַקְּלוֹת וְהַחֲמֻרוֹת, בֵּין שֶׁעָבַר בְּזֶדוֹן בֵּין שֶׁעָבַר בְּשִׁגְגָה, בֵּין שֶׁהוֹדַע לוֹ בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ - הַכָּל מִתְכַּפֵּר בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲכָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְּׁעִיר מְכַפֵּר לוֹ אֲלָא עַל הַקְּלוֹת. וּמָה הֵן הַקְּלוֹת, וּמָה הֵן הַחֲמֻרוֹת? הַחֲמֻרוֹת, הֵן הַעֲבֻרוֹת שֶׁחֲיָבִין עָלֵיהֶן מִיתָת בֵּית דִּין אוֹ כֶּרֶת; וְשִׁבְעֵת שָׁנָא וְשָׁקָר - אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ כֶּרֶת, הֲרִי הִיא מִן הַחֲמֻרוֹת. וְשָׁאֵר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִצְוֹת עָשָׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כֶּרֶת - הֵן הַקְּלוֹת.

ג. בְּזִמְנָן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְאֵין לָנוּ מִזְבֵּחַ כְּפָרָה - אֵין שָׁם אֲלָא תְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מְכַפֵּרָת עַל כָּל הַעֲבֻרוֹת; אֶפְלוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה - אֵין מִזְכִּירִין לוֹ שָׁם רָשָׁעוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְרָשָׁעֵת הָרָשָׁע לֹא יִכְשֹׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוֹבוֹ מִרָשָׁעוֹ". וְעֲצֻמוֹ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים [עֲצֻם הַוּוּיָתוֹ שֶׁל הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ] מְכַפֵּר לְשָׁכִים, שְׁנֵאמַר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עַלְיֵכֶם".

ד. אָף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֵּרָת עַל הַכָּל, וְעֲצֻמוֹ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר - יֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁהֵן מִתְכַּפְּרִין בְּשְׁעָתָן [מִיד], וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֲלָא לְאַחֵר זְמַן. בִּיצֵד? עָבַר אָדָם עַל מִצְוֹת עָשָׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כֶּרֶת, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אִינוֹ זֶה מִשֵּׁם עַד שְׁמוּחָלִין לוֹ מִדֵּי, וּבְאֵלּוֹ נֵאמַר: "שׁוֹבוּ בָנִים שׁוֹבְכִים, אֲרָפָא מִשׁוֹבְכֵיכֶם". עָבַר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כֶּרֶת וְלֹא מִיתָת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה [אֵת הַכִּפּוּרָה, וְהִיא לֹא גְמוּרָה] וְיוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר, וּבְאֵלּוֹ נֵאמַר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עַלְיֵכֶם". עָבַר עַל כֶּרֶת וְעַל מִיתָת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים תּוֹלִין, וְיִסּוּרִין הַבָּאִין עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכִּפּוּרָה, וְלַעֲוֹלָם אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין; וּבְאֵלּוֹ נֵאמַר: "וּפִקְדוֹתַי בְּשִׁבְטֵי פִשָּׁעִם, וּבִנְגֻעִים עֲוֹנָם". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁלָל חָלָל אֶת הַשֵּׁם בַּעֲת שֶׁעָבַר. אֲכָל הַמִּחָלָל אֶת הַשֵּׁם - אָף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְהִגִּיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ וּבָאוּ עָלָיו יִסּוּרִין, אִינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שְׂמִימוֹת, אֲלָא תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים וְיִסּוּרִין שֶׁלְשָׁתָן תּוֹלִין, וּמִיָּתָה מְכַפֵּרָת, שְׁנֵאמַר: "וְנִגְלָה בְּאֵזְנִי, ה' צָבָאוֹת, אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם, עַד תִּמָּתוּן".

זכיות כל יושביה מרבות על עונותיהם, הרי זו צדקה; ואם היו עונותיהם מרבים, הרי זו רשעה. וכן כל העולם כלו.
ב. אדם שעונותיו מרבים על זכיותיו - מיד הוא מת ברשעו, שנאמר: "על רב עונותיו". וכן מדינה שעונותיה מרבים - מיד היא אוכזרת, שנאמר: "ועצת סדם ועמרה כי רבה". וכן כל העולם כלו, אם היו עונותיהם מרבים - מיד הן נשחתות, שנאמר: "וירא ה' כי רבה רעת האדם". ושקול זה אינו לפי מנן הזכיות והעונות, אלא לפי גדלן: יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר: "וען נמצא בו דבר טוב"; ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות, שנאמר: "וחוטא אחד, יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכין [שוקלין] הזכיות כנגד העונות.

ג. כל מי שנחס על המצוות שעשה, ונתה [התחרט] על הזכיות, ואמר בלבו: 'ומה הועילתי בפשיטתן? אולי לא עשיתי אותן!' - הרי זה אבד את פלן, ואין מזכירין לו שום זכות בעולם, שנאמר: "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו"; אין זה, אלא בתורה על הראשונות. כשם ששוקלין עונות אדם וזכיותיו בשעת מיתתו - כך בכל שנה ושנה, שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה: מי שנמצא צדיק, נחתם לחיים; ומי שנמצא רשע, נחתם למיתה. והבינוני, תולין לו עד יום הפורים: אם עשה תשובה, נחתם לחיים; ואם לאו, נחתם למיתה.

ד. אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב - רמז יש בו, כלומר: עורו עורו ישנים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם; וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהכלי הזמן, ושוגים [מתמסרים] כל שנתם בהכל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו לנפשתיכם, והיטיבו דרכיכם ומעלליכם; ויעזב כל אחד מהם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך, צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה, כאלו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם (כלו), חציו זכאי וחציו חייב; חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף חובה, וגרם להן השחתה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם כלו לכף זכות, וגרם להן תשועה והצלה. זה הוא שנאמר: "וצדיק, יסוד עולם" - זה שצדיק עצמו, הכריע את כל העולם כלו והצילו. ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הפורים, יתר מכל ימות השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרת ימים אלו, ולהתפלל בבתי פנסיות בדברי תחנונים ודברי פבושין [מוטר] עד שיאור היום.

ה. בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו, אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני, אלא משלישי ואילך. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילך מרבים על זכיותיו - אותן שני העונות מצטרפין, ודנין אותו על הכל. ואם

בהיותו קרוב. כמה דברים אמורים? ביחיד; אבל בצבור - כל זמן שעושין תשובה וצוֹעֲקִין בלב שלם הן נענין, שנאמר: "בה' אלהינו, בכל קראנו אליו".

ז. יום הפורים - הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ [גמר] מחילה וסליחה לישראל; לפיכך, חייבין הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הפורים. ומצות ודוי יום הפורים - שיתחיל מערב היום קדם שיאכל, שמא יתקן בסעודה קדם שיתודה. ואף על פי שהתודה קדם שיאכל, חוזר ומתודה בלילי יום הפורים ערבית; וחוזר ומתודה בשחרית, ובמוסף, ובמנחה, ובנעילה. והיכן מתודה? יחיד, אחר תפלתו; ושליח צבור, באמצע תפלתו בברכה רביעית.

ח. יהודי שנהגו בו כל ישראל - 'אבל אנהנו חטאנו. . .'; והוא עקר יהודי. עבירות שהתודה עליהן ביום הפורים זה - חוזר ומתודה עליהן ביום הפורים אחר, אף על פי שהוא עומד בתשובתו, שנאמר: "כי פשעי אני אדע, וחסאתי נגדי תמיד".

ט. אין התשובה ולא יום הפורים מכפרין, אלא עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון חובל בחברו או המקלל את חברו או גוזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו; ואפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגוע [להפציר] בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו, ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן, מביא לו שניה ושלישית. לא רצה, מביא להן, וזה שלא מחל, הוא החוטא. ואם היה רבו - הולך ובא אפילו אלף פעמים, עד שימחל לו.

י. לפי שאסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה; ואפילו הצר לו וחסא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזה הוא דרכם של זרע ישראל, ולבם הנכון. אבל הגוים ערלי לב אינן כן, אלא "ועבדתו [כעסו] שמרה נצח"; וכן הוא אומר על הגבעונים, לפי שלא מחלו ולא נתפייסו: "והגבעונים - לא מבני ישראל המה".

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שיבקש ממנו מחילה - מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, ואומר לפניהם: 'חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שעשיתי לו כך וכך'. ואם היה חייב לו ממון, יחזירו ליוֹדְשֵׁיו; לא היה יודע לו יורש - ניחמו בבית דין, ויתודה.

הלכות תשובה פרק ג

א. כל אחד ואחד מבני האדם, יש לו זכיות ועונות: מי שזכיותיו יתרות על עונותיו, צדיק; ומי שעונותיו יתרות על זכיותיו, רשע; מתצה למחצה, בינוני. וכן המדינה - אם היו

נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילף - מעבירים [מוחלים] כל עונותיו ראשון ראשון [מוותרים] על הפעמים הראשונות]; לפי שהשלישי נחשב ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפכר נמחל השלישי; וכן עד סופן. במה דברים אמורים? ביחיד, שנאמר: "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר". אבל הצבור - תולין להן עון ראשון ושני ושלישי, שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיכנו". וכשמחשבים להם על דרך זו, מחשבים להן מרביעי ואילף. הבינונים - אם היה בכלל מחצה עונות שלחן שלא הניח תפלין מעולם - דנין אותו כפי חטאיו, ויש לו חלק לעולם הבא; וכן כל הרשעים שעונותיהן מרביין - דנין אותן כפי חטאתיהן, ויש להן חלק לעולם הבא; שכל ישראל יש להן חלק לעולם הבא, אף על פי שחטאו - שנאמר: "ועמך כלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ"; ארץ זו - מושל, כלומר: ארץ החיים; והוא העולם הבא. וכן חסידי אמות העולם, יש להן חלק לעולם הבא. ו. ואלו שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתין ואובדין, ונדונין על גדל רשעם וחסאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחית המתים, והכופרים בביאת הגואל, והמשמדים, ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרך צבור, והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא ביהויקים [מלך יהודה], והמוסרין, ומטיילי אימה על הצבור שלא לשם שמים, ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע, והמושף ערלתו [שלא יכירו שמהול הוא].

ז. חמשה הן הנקראים 'מינים': האומר שאין שם אלוה, ואין לעולם מנהיג; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הם שנים או יתר; והאומר שיש שם רבון אחד, אלא שהוא גוף ובעל תמונה; וכן האומר שאינו לבדו ראשון וצור לכל; וכן העובד אלוה זולתו, כדי להיות מליץ [יושר] בינו ובין רבון העולמים. כל אחד מהמשה אלו, הוא מין. ח. שלשה הן הנקראין 'אפיקורסים': האומר שאין שם נבואה כלל, ואין שם מדע [חכמה] שמגיע מהבורא ללב בני האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבנו; והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני אדם. כל אחד משלשה אלו - הן אפיקורוס. שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' - אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת, אם אמר: 'משה אמרו מפי עצמו', הרי זה כופר בתורה; וכן הכופר בפרושה, והיא תורה שבעל פה, והמכחיש מגידה [חכמיה], כגון צדוק וביתוס; והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף על פי שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים. כל אחד משלשה אלו - כופר בתורה.

ט. שנים הם המשמדים: המשמד לעברה אחת, והמשמד לכל התורה כלה. המשמד לעברה אחת - זה שהחזיק

י. מחטיאי הרבים כיצד? אחד שהחטיא בדבר גדול, כירכעם וצדוק וביתוס; ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו לבטל מצות עשה; ואחד האונס אחרים עד שיחטאו - כמנשה, שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה; או שהטעה אחרים והדיחם - כישוע.

יא. הפורש מדרך צבור - אף על פי שלא עבר עברות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן, ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרך אחד מגויי הארץ, וכאלו אינו מהן - אין לו חלק לעולם הבא. העושה עברות ביד רמה ביהויקים - בין שעשה קלות, בין שעשה חמורות - אין לו חלק לעולם הבא; וזה הוא הנקרא 'מגלה פנים בתורה', מפני שהעו מצחו וגלה פניו ולא בש מדרך תורה.

יב. שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד גוים להרגו או להכותו, והמוסר ממון חברו ביד גוים או ביד אגס [בעל דווה] שהוא כגוי - שניהן, אין להן חלק לעולם הבא. יג. מטיילי אימה על הצבור שלא לשם שמים - זה הרודה צבור בחזקה והן יראין ופוחדין ממנו הרבה, וכונתו לכבוד עצמו וכל חפציו, לא לכבוד שמים, כגון מלכי הגוים.

יד. כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים אלו שמנינו - אף על פי שהן ישראל, אין להן חלק לעולם הבא. ויש עברות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן. ואלו הן: המכנה את חברו, והקורא לחברו בכנוי, והמלכין פני חברו ברבים, והמתפבד בקלון חברו, והמכנה תלמידי חכמים, והמכנה רבוחיו, והמכנה את המועדות, והמחלל את הקדשים. במה דברים אמורים, שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא? בשמת בלא תשובה. אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה - הרי זה מבני העולם הבא; שאין לך דבר שעומד בפני התשובה. אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה שב - יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב, אמר ה' - וירפאתיו". כל הרשעים והפושעים והמשמדים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין שחזרו במטמוניות [בסתור] - מקבלין אותן, שנאמר: "שובו בנים שובבים"; אף על פי שעדין שוכב הוא, שהרי בסתר בלבד חזר ולא בגלוי - מקבלין אותו בתשובה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' י"ד סיון ה'תשס"ט

יום ראשון ח' סיון ה'תשס"ט

ספר קדשה

הלכותיו שלש, וזה הוא סדורן: הלכות אסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה.

הלכות אסורי ביאה. יש בכללן שבע ושלשים מצוות - אחת מצות עשה, ושש ושלשים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לבא על האם; (ב) שלא לבא על אשת אב; (ג) שלא לבעל אחות; (ד) שלא לבעל בת אשת אב; (ה) שלא לבעל בת הבן; (ו) שלא לבעל בת; (ז) שלא לבעל בת הבת; (ח) שלא לשא אשה ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה ובת בתה; (יא) שלא לבעל אחות אב; (יב) שלא לבעל אחות אם; (יג) שלא לבעל אשת אחי האב; (יד) שלא לבעל אשת הבן; (טו) שלא לבעל אשת אח; (טז) שלא לבעל אחות אשתו; (יז) שלא לשפכ עם בהמה; (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשפכ עם זכר; (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי האב; (כב) שלא לבעל אשת איש; (כג) שלא לבעל נדה; (כד) שלא להתחתן בגוים; (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל; (כט) שלא יבוא סריס בקהל; (ל) שלא לסרס זכר, ואפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא כהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל כהן גדול אלמנה, אפלו בלא קדושין; (לג) שישא כהן גדול בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מפל העריות, ואפלו שלא בעל.

הלכות מאכלות אסורות. יש בכללן שמונה ועשרים מצוות - ארבע מצוות עשה, וארבע ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לבדק בסימני בהמה וחיה, להבדיל בין טמא לטהור; (ב) לבדק בסימני העוף, להבדיל בין טמא לטהור; (ג) לבדק בסימני דגים, להבדיל בין טמא לטהור; (ד) לבדק בסימני חגבים, להבדיל בין טמא לטהור; (ה) שלא לאכל בהמה וחיה טמאה; (ו) שלא לאכל עוף טמא; (ז) שלא לאכל דגים טמאים; (ח) שלא לאכל שרץ העוף; (ט) שלא לאכל שרץ הארץ; (י) שלא לאכל רמש הארץ; (יא) שלא לאכל תולעת הפרות בשפצא לארץ; (יב) שלא לאכל שרץ המים; (יג) שלא לאכל נבלה; (יד) שלא ליהנות בשור הנסקל; (טו) שלא לאכל טרפה; (טז) שלא לאכל אבר מן החי; (יז) שלא לאכל דם; (יח) שלא לאכל חלב בהמה

טהורה; (יט) שלא לאכל גיד הנשה; (כ) שלא לאכל בשר בחלב; (כא) שלא לבשלו; (כב) שלא לאכל לחם תבואה חדש; (כג) שלא לאכל קלי מן החדש; (כד) שלא לאכל פרמל מן החדש; (כה) שלא לאכל ערלה; (כו) שלא לאכל פלאי הפרס; (כז) שלא לאכל טביל; (כח) שלא לשמות יין נסף.

הלכות שחיטה. יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחוט, ואחר כך יאכל; (ב) שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד; (ג) לבסות דם חיה ועוף; (ד) שלא לקח האם על הבנים; (ה) לשלח האם, אם לקחה על הבנים. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבעים - מהן שמונה מצוות עשה, ושתיים ושלשים מצוות לא תעשה.

ספר הפלאה

הלכותיו ארבע, וזה הוא סדורן: הלכות שבועות, הלכות נדרים, הלכות נזירות, הלכות ערכין ותרמים.

הלכות שבועות. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לישבע בשמו לשקר; (ב) שלא לשא את שמו לשוא; (ג) שלא לכפר בפקדון; (ד) שלא לישבע על כפירת ממון; (ה) לישבע בשמו באמת.

הלכות נדרים. יש בכללן שלש מצוות - שתיים מצוות עשה, ואחת מצות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שישמר מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר; (ב) שלא יחל דברו; (ג) שיופר הנדר או השבועה, וזה הוא הפר נדרים המפרש בתורה שבכתב.

הלכות נזירות. יש בכללן עשר מצוות - שתיים מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שנגדל הנזיר פרי; (ב) שלא יגלח שערו כל ימי נזרו; (ג) שלא ישפה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו חמץ שלחן; (ד) שלא יאכל ענבים לחים; (ה) שלא יאכל צמוקין; (ו) שלא יאכל חרצנים; (ז) שלא יאכל זגין; (ח) שלא יכנס לאהל המת; (ט) שלא יטמא למתים; (י) שנגלח על הקרבנות, כשישלים נזירותו או כשיטמא.

הלכות ערכין ותרמים. יש בכללן שבע מצוות - חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לדון בערכי אדם כאשר מפרש בתורה, וזה הוא דין ערכי אדם; (ב) דין ערכי בהמה; (ג) דין ערכי בתים; (ד) דין ערכי שדות; (ה) דין מתרים נכסיו; (ו) שלא ימכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ועשרים - עשר מהן מצוות עשה, וחמש עשרה מצוות לא תעשה.

ספר זרעים

הלכות שמטה ויוכל. יש בכללן עשרים ושנים מצוות - תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) שתשבת הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבד עבודה הארץ בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא יקצר הנזירים כנגד הבוחרים; (ו) שישמיט מה שתוציא הארץ; (ז) שישמיט כל הלואות; (ח) שלא יגש ולא יתבע הלואה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממנו; (י) לספר שנים שבע שבע; (יא) לקדש שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בעשרי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשים; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו; (יד) שלא יקצר ספיחה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יקצר נזיריה כנגד הבוחרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה ושדה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות; (יח) דין בתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל שכט לוי בארץ ישראל, אלא נותנים להם ערים מתנה לשכת בה; (כ) שלא יקח שכט לוי חלק בבזה; (כא) לתן ללוים ערים לשכת ומגורשיהם; (כב) שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלים לעולם בין לפני היוכל בין לאחר היוכל.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע וששים - מהם שלשים מצוות עשה, ושבע ושלושים מצוות לא תעשה.

ספר עבודה

הלכותיו תשע, וזה הוא סדורן: הלכות בית הבחירה, הלכות כלי המקדש והעובדים בו, הלכות ביאת המקדש, הלכות אסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבנות, הלכות תמידין ומוספין, הלכות פסולי המקדשין, הלכות עבודת יום הכפורים, הלכות מעילה.

הלכות בית הבחירה. יש בכללן שש מצוות - שלש מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) לבנות מקדש; (ב) שלא לבנות המזבח גזית; (ג) שלא לעלות במעלות עליו; (ד) ליראה מן המקדש; (ה) לשמר את המקדש סביב; (ו) שלא להשבית שמירת המקדש.

הלכות כלי בית המקדש והעובדים בו. יש בכללן ארבע עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) לעשות שמן המשחה; (ב) שלא לעשות כמותה; (ג) שלא לסוף ממנו; (ד) שלא לעשות כמותה הקטרת; (ה) שלא להקטיר על מזבח הקטרת חוץ מן הקטרת; (ו) לשאת הארון על הכתף; (ז) שלא יסורו הבדים ממנו; (ח) שיעבד הלוי במקדש; (ט) שלא יעשה אחד במלאכת חבירו במקדש; (י) לקדש הכהן לעבודה; (יא) שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים; (יב) ללבש בגדי כהנה לעבודה; (יג) שלא יקרב המעיל; (יד) שלא יזח החשן מעל האפוד.

הלכות ביאת המקדש. יש בכללן חמש עשרה מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה

הלכותיו שבע, וזה הוא סדורן: הלכות פלאים, הלכות מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות מעשר שני ונטע רבעי, הלכות בכורים ושאר מתנות כהנה, הלכות שמטה ויוכל.

הלכות פלאים. יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) שלא לזרע זרעים פלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בכרם; (ג) שלא להרביע בהמה פלאים; (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה פאחד; (ה) שלא ללבש פלאים.

הלכות מתנות עניים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) להניח פאה; (ב) שלא יכלה הפאה; (ג) להניח לקט; (ד) שלא ילקט הלקט; (ה) לעזוב עוללות בכרם; (ו) שלא יעולל הכרם; (ז) לעזוב פרט הכרם; (ח) שלא ילקט פרט הכרם; (ט) להניח השכחה; (י) שלא ישוב לקחת השכחה; (יא) להפריש מעשר לעניים; (יב) לתן צדקה במסת יד; (יג) שלא יאמץ לכבו על העני.

הלכות תרומות. יש בכללן שמונה מצוות - שתיים מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) להפריש תרומה גדולה; (ב) להפריש תרומת מעשר; (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה, אלא פריש על הסדר; (ד) שלא יאכל זר תרומה; (ה) שלא יאכל אפלו תושב כהן או שכירו תרומה; (ו) שלא יאכל ערל תרומה; (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה; (ח) שלא תאכל חלה תרומה, ולא מן המורם מן הקדשים.

הלכות מעשר. מצות עשה אחת - והיא להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה, ולתנו ללוים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתיה וסיכה; (ג) שלא לאכול בטמאה; (ד) שלא לאכול באנינות; (ה) שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלים; (ז) שלא לאכול מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי פלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתודות ודוי המעשר.

הלכות בכורים עם שאר מתנות כהנה שבגבולין. יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פירטן: (א) להפריש בכורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הכהן בכורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש חלה לכהן; (ה) לתת זרוע ולחיים וקבה לכהן; (ו) לתן לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן ולתת פדיונו לכהן; (ח) לפדות פטר חמור ולתת פדיונו לכהן; (ט) לערף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו.

(יג) לספר כל איש ואיש שבועה שבועות מיום הקרבת העמר; (יד) מוסף עצרת; (טו) להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בגלל הלחם ביום עצרת; (טז) מוסף ראש השנה; (יז) מוסף יום צום; (יח) מוסף הקדש; (יט) מוסף שמיני עצרת.

הלכות פסולי המקדשין. יש בכללן שמונה מצוות - שתי מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל קדשים שנפסלו או שהטל בהם מום; (ב) שלא לאכל פגול; (ג) שלא יותיר קדשים לאחר זמנם; (ד) שלא יאכל נותר; (ה) שלא יאכל קדשים שננטמו; (ו) שלא יאכל אדם שננטמא הקדשים; (ז) לשרף את הנותר; (ח) לשרף את השמא.

הלכות עבודת יום הכפורים. מצוות עשה אחת - והיא שיעשה מעשה יום הכפורים בליל על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות, הקרבנות והודוין ושלוח השעיר ושאר העבודה.

הלכות מעילה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשלם המועל אשר חטא בתוספת חמש וקרבן, וזה הוא דין המועל; (ב) שלא לעבד בקדשים; (ג) שלא לגזו הקדשים. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, מאה ושלש - מהן שבע וארבעים מצוות עשה, ושש וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שנגות, הלכות מחסרי כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב) שלא לזבח אותו על החמץ; (ג) שלא תלין אמוריו; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא יאכל נא ומבשל; (ח) שלא יוצא מבשר הפסח חוץ לחברה; (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב או שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי.

הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להראות את פני ה'; (ב) לחג בשלשה רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב לוי מלשמוחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחג הסוכות במוצאי שמיטה.

הוא פרטן: (א) שלא יכנס כהן שפור למקדש; (ב) שלא יכנס לו כהן פרוע ראש; (ג) שלא יכנס לו כהן קרוע בגדים; (ד) שלא יכנס כהן עת אל ההיכל; (ה) שלא יצא כהן מן המקדש בשעת עבודה; (ו) לשלח טמאים מן המקדש; (ז) שלא יכנס טמא למקדש; (ח) שלא יכנס טמא להר הבית; (ט) שלא ישמש טמא; (י) שלא ישמש טבול יום; (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו; (יב) שלא יכנס בעל מום להיכל ולמזבח; (יג) שלא יעבד בעל מום; (יד) שלא יעבד בעל מום עובר; (טו) שלא יעבד זר.

הלכות אסורי מזבח. יש בכללן ארבע עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב כל הקרבנות תמימים; (ב) שלא להקדיש בעל מום למזבח; (ג) שלא ישחט; (ד) שלא יזרק דמו; (ה) שלא יקטיר חלבו; (ו) שלא יקריב בעל מום עובר; (ז) שלא יקריב בעל מום, אפלו בקרבנות הגונים; (ח) שלא יטיל מום בקדשים; (ט) לפדות פסולי המקדשים; (י) להקריב מיום השמיני והלאה. וקדם זמן זה הוא הנקרא מחסר זמן, ואין מקריבין אותו; (יא) שלא להקריב אתגן ומחיר; (יב) שלא להקטיר שאור ודבש; (יג) למלח כל הקרבנות; (יד) שלא להשבית מלח מעל הקרבנות.

הלכות מעשה הקרבנות. יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות העולה כמעשה הכתובים על הסדר; (ב) שלא לאכל בשר העולה; (ג) סדר החטאת; (ד) שלא לאכל מבשר החטאת הפנימית; (ה) שלא יבדיל בחטאת העוף; (ו) סדר האשם; (ז) שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש; (ח) שלא יאכלום חוץ לעזרה; (ט) שלא יאכל זר מקדשי קדשים; (י) סדר השלמים; (יא) שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים; (יב) לעשות כל מנחה כסדר מעשה הכתובים בתורה; (יג) שלא ישם שמן על מנחת חוטא; (יד) שלא יתן עליה לבונה; (טו) שלא תאכל מנחת כהן; (טז) שלא תאפה מנחת חמץ; (יז) שיאכלו הכהנים שרי מנחות; (יח) שיקביא כל נדריו ונדבותיו ברגל שפגע בו; (יט) שלא יאחר נדריו ונדבותיו ושאר דברים שהוא חייב בהן; (כ) להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; (כא) להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; (כב) שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; (כג) שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה.

הלכות תמידין ומוספין. יש בכללן תשע עשרה מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב שני כבשים בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל יום; (ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום; (ה) להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק גרות בכל יום; (ז) שיקריב כהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת 'חבתין'; (ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת; (ט) לעשות לחם הפנים; (י) מוסף ראשי קדשים; (יא) מוסף הפסח; (יב) להקריב עמר התנופה;

מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שגלח המצרע את כל שערו כשיטהר; (ז) דין צרעת הבגד; (ח) דין צרעת הבית.

הלכות מטמאי משקב ומושב. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נדה; (ב) דין טמאת יולדת; (ג) דין טמאת זבה; (ד) דין טמאת זב.

הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכת זרע. ועבודה זרה מטמאה בשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

הלכות טמאת אכלין. מצוות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.

הלכות בליים. וזה הוא פרטן: ענין אלו ההלכות, לידע בליים שמקבלין טמאה מכל אלו הטמאות, וכלים שאינם מטמאין, וביצד מטמאין הכלים ומטמאין.

הלכות מקוות. מצוות עשה אחת, והיא שייטבל כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים - מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר נזיקין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין השור; (ב) דין ההבצר; (ג) דין הבור; (ד) דין ההבצרה.

הלכות גנבה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגנוב ממון; (ב) דין הגנב; (ג) לצדק המאוננים עם המשקלות; (ד) שלא יעשה עול במדה ובמשקלות; (ה) שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהם; (ו) שלא יסיג גבול; (ז) שלא לגנוב נפשות.

הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות - שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאנות; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה.

הלכות חובל ומזיק. מצוות עשה אחת, והוא דין חובל בחברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח כפר לגנפש רוצח; (ג) להגלות רוצח בשגגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם

הלכות בכורות. יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והפתיב כללו עמו, שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שזה דם מעשר ודם בכור.

הלכות שגגות. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שיקריב היחיד קרבן חטאת קבועה על שגגתו; (ב) שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שיודע לו ויביא חטאתו, וזה הוא הנקרא 'אשם תלוי'; (ג) שיקריב אשם השוגג במעילה או החוטא בגזלה או בשפחה חרופה או שפכר בפקדון, וזה הוא הנקרא 'אשם ודאי'; (ד) שיקריב החוטא קרבן על עברות ידועות, אם היה עשיר בהמה, ואם היה עני עוף או עשירית האיפה, וזה הוא הנקרא 'קרבן עולה ויורד'; (ה) שיקריבו הסנהדרין קרבן, אם טעו והורו שלא כהלכה באחת מן התמורות.

הלכות מחסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) שפתקריב הנזב כשפתטה קרבן; (ב) שפתקריב היולדת כשפתטה קרבן; (ג) שיקריב הזב כשיטהר קרבן; (ד) שיקריב המצרע כשיטהר קרבן. ואחר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן.

הלכות תמורה. יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא ימיר; (ב) שתהיה התמורה קדש, אם המיר; (ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, תשע ושלושים - עשרים מצוות עשה, ותשע עשרה מצוות לא תעשה.

יום שני ט' סיון ה'תשס"ט

ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדורן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משקב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות בליים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת. מצוות עשה אחת, והוא דין טמאת מת.

הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.

הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם בדינה הפתיב בתורה; (ב) שלא יקץ סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנזק; (ד) שיהיה המצרע

עשה, וארבע מצוות לא תעשה; (א) דין שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל השכיר מן המהבכר שיעשה בו; (ה) שלא יאכל השכיר מן המהבכר שלא בשעת גמר מלאכה; (ו) שלא יוליך השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז) שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה.

הלכות שאֵלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות עשה וזה הוא פרטן: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם. **הלכות מלוה ולוה.** יש בכללן שתיים עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להלוות לעני ומק; (ב) שלא יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשכן בעל חוב ברוש; (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל פלים שעושין בהם אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י) שלא ללוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, ולא יעיד בניהו, ולא יכתב שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית.

הלכות טוען ונטען. מצוות עשה אחת, והיא דין טוען ומודה או בופר.

הלכות נחלות. מצוות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שלש ועשרים - מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אכל, הלכות מלכים ומלחמות.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. יש בכללן שלשים מצוות - עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים; (ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; (ג) לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא להרג אם רבו המחזיקים באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; (ה) שלא ללמד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות; (ו) להרג בסקילה; (ז) להרג בשרפה; (ח) להרג בסף; (ט) להרג בחנק; (י) לתלות; (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו; (יב) שלא תלין נבלתו; (יג) שלא להחיות מבשר; (יד) להלקות לרשע; (טו) שלא יוסיף בהפגת הלוקה; (טז) שלא להרג נקי באומדן הדעת; (יז) שלא לענש אנוס; (יח) שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו; (יט) שלא לרחם על הדל בדין; (כ) שלא להדר גדול בדין; (כא) שלא להטות הדין על בעל עבדות, אף על פי שהוא חוטא; (כב) שלא לעול משפט; (כג) שלא להטות משפט גר יתום; (כד) לשפט בצדק; (כה) שלא ליראה בדין מאיש זרוע; (כו) שלא

עמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט ולהכין להן הדרך; (י) לערף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד אותה קרקע ולא תורע; (יב) שלא תשים דמים; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדבר; (טו) לפרק עם מי שנוכשל בדרך; (טז) לטען צמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נכה במשאוי וילך לו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש ושלושים - מהן שש עשרה מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה.

ספר קנין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות מכירה, הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושתפין, הלכות עבדים.

הלכות מכירה. יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונהו בדברים.

הלכות זכיה ומתנה. ענין אלו ההלכות - לידע דין זכיה מן ההפקר, היאך יקנה ויבמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת.

הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות - לידע דין חלוק הקרקעות בין השתפין, והרחקת נוקי כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר.

הלכות שלוחין ושתפין. ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושכרן.

הלכות עבדים. יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת עבד; (ג) שלא יעבדנו בפרך; (ד) שלא יניח גר תושב לרדות בו בפרך; (ה) שלא יעבד בו עבדות עבד; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) ליצדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד פונעני לעולם, אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר משפטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות, הלכות שאֵלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות טוען ונטען, הלכות נחלות.

הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות - שלש מצוות

ונמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, ארבע ושבעים - מהן שבע ועשרים מצוות עשה, ושבע וארבעים מצוות לא תעשה.

ונמצאו כל ההלכות של ארבעה עשר ספר, שלש ושמונים הלכות.

ועתה אתחיל לכאר משפטי כל מצוה ומצוה, וכל הדיני הנגזלים עמה מענינה על סדר ההלכות, בעזרת שדי ברוך הוא.

יום שלישי י' סיון ה'תשס"ט

משך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לב.

ספר ראשון והוא ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה ונהיגה, וחקות הגוים, הלכות תשובה.

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו; (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו. ובאור המצוות האלו - בפרקים אלו.

הלכות יסודי התורה פרק א

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם [במציאות] מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; [בורא כל הברואים] וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה שביניהן, לא נמצאו [נבראו] אלא מאמתת המצאו [מהמציאות] האמיתית - וצחית.

ב. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות.

ג. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויין, הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולן [מציאותו אינה תלויה בהם]; שכל הנמצאים צריכין לו [מציאותם תלויה בו], והוא ברוך הוא אינו צריך להן, ולא לאחד מהן. לפיכך אין אמתתו [מציאותו] באמתת [כמציאות] אחד מהן.

ד. הוא שהנביא אומר: "וה' אלהים אמת" - הוא לבדו האמת [הנצחי], ואין לאחר אמת באמתו. והוא שהתורה אומרת: "אין עוד מלבדו", כלומר - אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

ה. המצוי הזה - הוא אלוהי העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג [את] הגלגל [העליון] העוסף ומסובב את שאר הגלגלים] בכח שאין לו קץ ותכלית, בכח שאין לו הפסק;

לקח שחד; (כז) שלא לשא שמע שוא; (כח) שלא לקלל הדין; (כט) שלא לקלל הנשיא; (ל) שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הכשרים.

הלכות עדות. יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין למי שיש לו עדות; (ב) לדרש ולחקר העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחד; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם כאשר זמם לעשות.

הלכות ממרים. יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; (ב) שלא לסור מדברייהם; (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב, ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה; (ד) שלא לגרע מן הכל; (ה) שלא לקלל אב ואם; (ו) שלא להכות אב ואם; (ז) לכבד אב ואם; (ח) ליראה מאב ואם; (ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

הלכות אבל. יש בכללן ארבע מצוות - אחת מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להתאבל על הקרובים, ואפלו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים; ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין, ולפי זה פללתי הלכות אלו בספר זה, שהם מעין קבורה ביום מיתה, שהיא מצוות עשה; (ב) שלא ישמא כהן גדול לקרובים; (ג) שלא יפגס עם המת באהל; (ד) שלא ישמא כהן הדיוט לנפש אדם, אלא לקרובים בלבד.

הלכות מלכים ומלחמות. יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות מלך מישראל; (ב) שלא ימנה מקהל גרים; (ג) שלא ירבה לו נשים; (ד) שלא ירבה לו סוטים; (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב; (ו) להחרים שבעה עממין; (ז) שלא להחיות מהן נשמה; (ח) למחות ורעו של עמלק; (ט) לזכר מה שעשה לנו עמלק; (י) שלא לשפח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך; (יא) שלא לשכן בארץ מצרים; (יב) לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה, ולדון בה כאשר מפרש בתורה, אם תשלים ואם לא תשלים; (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב בלבד, כשצרים עליהן; (יד) שלא להשחית אילני מאכל במצור; (טו) להתקין יד שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו; (טז) להתקין יתד לחפר בו; (יז) למשח כהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה; (יח) להיות מארש נושא אשה ובונה בנים ונוטע פרם שמחין בקנין שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה; (יט) שלא יעבור עליהן דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר וצרכי הגדוד וכל הדומה להן; (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת מלחמה; (כא) דין יפת תאר; (כב) שלא תמכר יפת תאר; (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה.

האיש נפרד בדעתו משאר האנשים; כך בקש משה רבנו להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבד משאר מציאת הנמצאים, עד שידע אמתת המצאו כמה שהיא. והשיבו ברוך הוא, שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחבר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על ברי. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו, עד שהשיג מאמתת המצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאים, כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה לאחריו, והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר האנשים; ועל דבר זה רמז הפתוח ואמר: "וראית את אחרי, ופני לא יראו".

יא. וכיון שנתברר שאינו גוף וגויה, יתברר שלא יאָרעו ולא אחד ממאֲרעות הגוף: לא חבור ולא פירוד, ולא מקום ולא מדה, ולא עליה ולא ירידה, ולא זמן ולא שְׂמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה; ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומגן שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שנוי. ואין לו לא מות ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם, לא שנה ולא הקיצה, ולא פעם ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא דבור כדבור האדם. כך אמרו חכמים: 'אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה, ולא ערך [פירוד] ולא עפוי' [חיבור].

יב. והואיל והדבר כך הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים - הכל משל ומליצה הן, כמו שנאמר: "יושב בשמים ישחק", "כעסוני בהבליהם", "כאשר שש ה'", וכיוצא בהן. על הכל אמרו חכמים: 'דברה תורה כלשון בני אדם'. וכן הוא אומר: "האיתי הם מכעיסים"; הרי הוא אומר: "אני ה'", לא שניתני, ואילו היה פעמים פועם ופעמים שמים, היה משתנה. וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים, שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא יתעלה ויתרומם על כל זה.

יום רביעי י"א סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ב

א. האל הנכבד והנורא הזה - מצוה לאהבו וליראה הימנו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך", ונאמר: "את ה' אלהיך תירא".

ב. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חקמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפאָר, ומתאנה תאנה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים, לאל חיי". וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות [הקב"ה], כמו שאמר דוד: "כי אראה שמייך... מה אנוש פי תזכרנו". ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים, כדי שיהיו

שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שיסב בלא מסבב; והוא ברוך הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

ו. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "אנכי ה' אלהיך". וכל המעלה על דעתו שיש שם [ישנו במציאות] אלוה אחר חוץ מזה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכופר בעקר, שזה הוא העקר הגדול שהכל תלוי בו.

ז. אלוה זה אחד הוא - ואינו לא שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין פירושו [כאחדותו] אחד מן האחדים הנמצאים בעולם; לא אחד כמין [כסוג, קבוצה] שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף [פרט בקבוצה] שהוא נחלק למחלקות [אברים] ולקצוות [אורך רוחב]; אלא יחוד שאין פירושו יחוד אחר כמותו בעולם. אלו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנין [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאָרעין שיאָרעו הגופות והגויות. ואילו היה היוצר גוף וגויה - היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לכתו קץ וסוף. ואליהו ברוך שמו, הואיל וכתו אין לו קץ ואינו פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כחו כח גוף. הואיל ואינו גוף, לא יאָרעו לו מאֲרעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך, אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "ה' אלהינו, ה' אחד".

ח. הרי מפרש בתורה ובנביא, שאין הקדוש ברוך הוא גוף וגויה, שנאמר: "כי ה' אלהיכם, הוא האלהים בשמים מפעל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה [אינו יכול להיות] בשני מקומות; ונאמר: "כי לא ראיתם כל תמונה", ונאמר: "ואל מי תדמינו, ואשרה"; ואילו היה גוף, היה דומה לשאר גופים.

ט. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "ותחת רגליו", "כתובים באצבע אלהים", "יד ה'", "עני ה'", "אנוי ה'", וכיוצא בדברים האלו? - הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מביינין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני אדם. והכל כנויין הן, כמו שנאמר: "אם שנותי ברק חרבי"; וכי חרב יש לו, ובחרב הוא הורג? אלא משל, והכל משל. ראיה לדבר זה, שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא "לבושה כתלג חור" [לבשו כשלג לבן], ואחר ראהו "תמוץ" [אדם] בגדים מבצרה; ומשה רבנו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור עטוף. לומר, שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחנה; ואמתת הדבר - אין דעתו של אדם יכולה להשיגו ולחקרו; וזה הוא שאמר הפתוח: "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא".

י. מה הוא זה שבקש משה רבנו להשיג, כשאמר "הראני נא את כבודך"? בקש לידע אמתת המצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבד כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקקה צורתו בקרבו, שנמצא אותו

יכול להשיג ולידע כמותה. והכל אינן יודעין את הבורא, כמו שהוא יודע עצמו.

ט. כל הנמצאין חוץ מן הבורא, מצויה הראשונה עד תולש קטן שיהיה בטבור [כדור] הארץ - הכל מכל אמתו נמצאין. ולפי שהוא יודע עצמו ומכיר גדלו ותפארתו ואמתו, הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו.

י. הקדוש ברוך הוא מכיר אמתו, ויודע אותה כמות שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו יודעננו אחר. אבל הבורא - הוא יודעו ויחזיו אחר, מכל צד ומכל פנה; שאלמלא היה חי בחיים ויודע בדעה, היו שם אלהות הרבה - הוא ויחזיו וידעו; ואין הדבר כן, אלא אחד מכל צד ומכל פנה ובכל דרך יחיד. נמצאת אומר: הוא היודע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה - הכל אחד. ודבר זה - אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להפירו, על ברי. ולפיכך אומרים: "חי נפשך", "חי פרעה", ואין אומרים: "חי ה'", אלא "חי ה'" - שאין הבורא ויחזיו שנים כמו חיי הגופות החיים, או בחיי המלאכים. לפיכך, אינו מכיר הבוראים ויודעם מחמת הבוראים, כמות שאנו יודעין אותם, אלא מחמת עצמו ידעם; לפיכך, מפני שהוא יודע עצמו, ידע הכל - שהכל נסמך בהיותו לו [- כיום הכל תלוי בהקב"ה]. יא. דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו, כמו טפה מן הים הן ממה שצריך לבאר בענין זה. ובאור כל העקרים שבשני פרקים אלו - הוא הנקרא 'מעשה מרפכה' [המתוארת בספר יחזקאל].

יב. צווי חכמים הראשונים, שלא לדרש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד, והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו. ואחר כך מוסרין לו ראשי פרקים, ומודיעים אותו שמץ [מעט] מן הדבר; והוא מבין מדעתו, ויודע סוף הדבר ועמקו. ודברים אלו דברים עמוקים הן עד למאד, ואין כל דעת ודעת ראויה לסכלן. ועליהן אמר שלמה ברחמי: דרך משל: "כבשים לכושיף"; כך אמרו חכמים בפרוש משל זה: 'דברים שהם כבשנו של עולם' - יהיו לכושיף, כלומר לך לבדך, ואל תדרש אותם בפרים. ועליהם אמר: "יהיו לך לבדך, ואין לזרים אתך". ועליהם אמר: "דבש וחלב תחת לשונך"; כך פשוט חכמים הראשונים: 'דברים שהם כדבש וחלב' - יהיו תחת לשונך.

יום חמישי י"ב סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ג

א. הגלגלים, הן הנקראין 'שמים', 'רקיע', ו'זבול', ו'ערכות'; והן תשעה גלגלים: גלגל הקרוב ממנו הוא גלגל הירח, והשני שלמעלה ממנו - גלגל שבו הוכב הנקרא 'כוכב', וגלגל שלישי שלמעלה ממנו שבו נגה, וגלגל רביעי שבו חמה, וגלגל חמישי שבו מאדים, וגלגל ששי שבו כוכב צדק, וגלגל שביעי שבו שבתאי, וגלגל שמיני שבו שאר כל הכוכבים שנראין ברקיע, וגלגל תשיעי הוא גלגל החזור בכל יום ממזרח למערב. והוא המקיף את הכל

פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה: 'שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם'.

ג. כל מה שבא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלושה חלקים: מהם ברואין שהן מחברין מגלם וצורה [חומר וצורתו] - והם נהוין ונפסדין תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמתכות. ומהן ברואין שהן מחברין מגלם וצורה, אבל אינן משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים, אלא צורתן קבועה בגלמן לעולם, ואינן משתנים כמו אלו - והן הגלגלים והכוכבים שבהן, ואין גלגלם כשאר גלגלים ולא צורתם כשאר צורות. ומהן ברואין צורה בלא גלם כלל - והן המלאכים, שהמלאכים אינן גוף וגויה, אלא צורות נפרדות זו מזו.

ד. ומה הוא זה שהנביאים אומרים, שראו המלאך אש ובעל כנפים? הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים, כמו שנאמר: "כי ה' אלהיך, אש אכלה הוא", ואינו אש אלא משל. וכמו שנאמר: "עשה מלאכיו רוחות, משרתי אש להט".

ה. ובמה נפרדו הצורות זו מזו, והרי אינן גופין? לפי שאינן שוין במציאותן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו, והוא מצוי מכוון [של זה שלמעלה הימנו] זה למעלה מזה; והכל נמצאין מכוון של הקדוש ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמו שלמה בחכמתו ואמר: "כי גבה מעל גבה שמר, וגבוהים עליהם".

ו. זה שאמרנו 'למטה ממעלתו', אינה מעלת מקום כמו אדם שיושב למעלה מחברו; אלא כמו שאומרים בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו של זה, וכמו שאומרים בעלה [- סיבה], שהיא למעלה מן העלול [המסובב].

ז. שנוי שמות המלאכים, על שם מעלתם היא; ולפיכך נקראים 'חיות הקדש', והם למעלה מן הכל, ואופנים, וארואלים, וחסמלים, ושרפים, ומלאכים, ואלהים, ובני אלהים, וכרוכים, ואישים. כל אלו עשרה השמות שנקראו בהן המלאכים, על שם עשר מעלות שלהן הן. ומעלה שאין למעלה ממנה אלא מעלת האל ברוך הוא, היא מעלת הצורות שנקראת 'חיות'; לפיכך נאמר בנבואה, שהן תחת הכסא. ומעלה עשירית, היא מעלת הצורה שנקראת 'אישים', והם המלאכים שמדברים עם הנביאים ונראין להם במראה הנבואה; לפיכך נקראו 'אישים', שמעלתם קרובה ממעלת דעת האדם.

ח. וכל הצורות האלו חיים ומכירים את הבורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד למאד. כל צורה וצורה לפי מעלתה, [ומכירה את ה' -] לא לפי גדלו [האמיתי של הקב"ה]. אפלו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמו שהיא, אלא דעתה קצרה להשיג. אבל משגת ויודעת יתר ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה; וכן כל מעלה ומעלה, עד מעלה עשירית. ומעלה עשירית גם היא יודעת הבורא דעה שאין כח בגי אדם המחברין מגלם וצורה

מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים כוכב גדול מן השמש, ולא קטן מכוכב שבגלגל השני.

ט. כל הכוכבים והגלגלים, כלן בצלי נפש ודעה והשכל הן; והן חיים ועומדין ומפירין את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירין את הקדוש ברוך הוא, כך מפירין את עצמן ומפירין את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים, וגדולה מדעת בני האדם.

י. כרא האל למטה מגלגל הירח, גלם אחד שאינו בגלם הגלגלים; וכרא ארבע צורות לגלם זה, ואינן בצורת הגלגלים. ונקבעה כל צורה וצורה במקצת גלם זה. צורה ראשונה - צורת האש נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה משניהם גוף האש; וצורה שנייה - צורת הרוח נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הרוח; וצורה שלישית - צורת המים נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף המים; וצורה רביעית - צורת הארץ נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף הארץ. נמצא למטה מן הרקיע, ארבעה גופין מחלקין זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל. הגוף הראשון הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש; למטה ממנו, גוף הרוח; למטה ממנו, גוף המים; למטה ממנו, גוף הארץ. ואין ביניהם [בין צורה לצורה] מקום פנוי בלא גוף, ככל. יא. ארבעה גופות האלו - אינן בצלי נפש, ואינן יודעין ולא מפירין, אלא כגופים מתים; ויש לכל אחד ואחד מהן מנהג, שאינו יודעו ולא משיגו ואינו יכול לשנותו. וזה שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהמות, אש וברד שלג וקיטור" - ענין הדברים, הללויה בני אדם מגבורותיו שתראו באש וברד ובשאר ברואים שתראו למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נכרת לגדול וקטן.

יום שישי י"ג סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ד

א. ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ, הן יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע; וכל שיהיה מאדם ובהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר - הכל, גלמן מחבר מארבעה יסודות האלו. נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברין מגלם וצורה, וגלם שלהן מחבר מארבעה יסודות אלו; אבל כל אחד מארבעה יסודות, אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד. ב. דרך האש והרוח, להיות מהלכן ממטה מטבור [כדור] הארץ למעלה כלפי הרקיע; ודרך המים והארץ, להיות מהלכן מתחת הרקיע למטה לאמצע - שאמצע הרקיע [כדור הארץ], הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הלוחן בדעתו ולא בחפצו, אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן. טבע האש חם יבש, והוא קל מפלן; והרוח חם לח; והמים קרים לחים; והארץ יבשה קרה, והיא כבדה מפלן.

ומסבב את הכל. וזה שתראה כל הכוכבים פאלו הן כלן בגלגל אחד ואף על פי שיש בהן זה למעלה מזה, מפני שהגלגלים טהורים וזפים בכוכית וכספיר, ולפיכך רואין כוכבים שבגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון.

ב. כל גלגל וגלגל משמונת הגלגלים שבהן הכוכבים, נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גלדי [קליפות] בצלים; מהן גלגלים סובבין ממערב למזרח, ומהן סובבין ממזרח למערב כמו הגלגל החוזר התשיעי. וכלן, אין ביניהם [בין גלגל לגלגל] מקום פנוי.

ג. כל הגלגלים, אינן לא קלים ולא כבדים. ואין להם לא עין [צבע] אדם ולא עין שחר ולא שאר עינות; וזה שאנו רואין אותן פעין התכלת, למראית העין בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להן לא טעם ולא ריח, לפי שאין אלו המארעין מזויין אלא בגופות שלמטה מהן.

ד. כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם - הן עגלין כדור, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים גלגלים קטנים שהן קבועים בהן, ואין אותן הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל גדול המקיף.

ה. מספר כל הגלגלים המקיפין את כל העולם, שמונה עשר; ומספר כל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין, שמונה. וממהלך הכוכבים וידיעת שעור סביבתן בכל יום ובכל שנה ונטיתן לרוח צפון ורוח דרום ומגבתן מעל הארץ וקריבתן, יודע מספר כל אלו הגלגלים, וצורת הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חכמת חשבון תקופות ומזלות, וספרים רבים חברו בה חכמי יון.

ו. גלגל התשיעי שהוא מקיף את הכל - חלקוהו החכמים הקדמונים לשנים עשר חלק, כל חלק וחלק העלו לו שם על שם צורה זו שתראה בו מן הכוכבים שלמטה ממנו שהן מכונין תחתיו; והן המזלות - ששמותן: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

ז. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תבנית הצורות האלו, או קרוב מהן. ואלו השנים עשרה צורות, לא היו מכוונות כנגד אותן החלקים אלא בזמן המבול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה, כבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל השמיני כלן סובבין כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבדות. וחלק שתהלך השמש כנגדו ביום אחד, ילך כנגדו כל כוכב מהן בקרוב משבועים שנה.

ח. כל הכוכבים הנראין - יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה

ו. וְשָׁנִי זֶה יִהְיֶה בְּסִכִּיבַת הַגִּלְגָּל [הגורם לשינוי הוא סיבוב הגלגלים], וּמִסְכִּיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבָּעָתָן, וְיִהְיֶה מִהֵן שָׁאָר גִּלְמֵי בְּנֵי אָדָם וְנֶפֶשׁ חַיָּה וְצִמְחָה וְאֶבֶן וּמִתְכַּת. וְהָאֵל נוֹתֵן לְכָל גִּלְםֹם וְגִלְםֹם צוּרָה רְאוּיָה לוֹ, עַל יְדֵי הַמְלָאָף הַעֲשִׂירִי שֶׁהִיא הַצּוּרָה הַנִּקְרָאת 'אִישִׁים'.

ז. לְעוֹלָם אֵין אֶתָּה רוּאָה גִלְםֹם בְּלֹא צוּרָה, אוֹ צוּרָה בְּלֹא גִלְםֹם. אֲלֵא לֵב [תבונת] הָאָדָם - הוּא הַמַּחֲלֵק הַגּוֹיִם הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיִוָּדַע שֶׁהוּא מַחְבֵּר מִגִּלְםֹם וְצוּרָה, וְיִוָּדַע שֶׁשֵּׁשׁ שָׁם גּוֹיִפִים שֶׁגִּלְמָן מַחְבֵּר מֵאַרְבָּעָה יְסוּדוֹת, וְגוֹפִים שֶׁגִּלְמָן פְּשוּט - אֵינוֹ מַחְבֵּר מִגִּלְםֹם אַחֵר. וְהַצּוּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן גִּלְםֹם, אֵינָן נִרְאִין לְעֵינֵינוּ, אֲלֵא בְּעֵינֵי הַלֵּב [השכל] הֵן יְדוּעִין, כְּמוֹ שֶׁיְדַעְנוּ אֲדוֹן הַכֹּל בְּלֹא רְאִיתָ עֵין.

ח. נֶפֶשׁ כָּל בֶּשָׂר, הִיא צוּרָתוֹ שֶׁנֶּתַן לוֹ הָאֵל. וְהַדַּעַת הַיִּתְרָה הַמְצוּיָה בְּנֶפֶשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא צוּרַת הָאָדָם הַשֶּׁלֶם בְּדַעְתּוֹ; וְעַל צוּרָה זוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וַנַּעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ", כְּלוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמַשְׁלֵת הַדַּעְיוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גִּלְםֹם, עַד שֶׁיִּדְמָה לָהֶן. וְאֵינוֹ אוֹמֵר ["בְּצַלְמֵנוּ"] עַל צוּרָה זוֹ הַנִּפְתָּר לְעֵינֵינוּ, שֶׁהוּא הַפֶּה וְהַחֹסֶם וְהַלְסָתוֹת וְשָׁאָר רָשָׁם [צורות] הַגּוֹי; שֶׁזוֹ 'תֹּאֵר' שָׁמָּה. וְאֵינָה הַנֶּפֶשׁ הַמְצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וּמוֹלִיד וּמִרְגִּישׁ וּמַהֲרֵה. אֲלֵא הַדַּעַת - שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַכְּתוּב מְדַבֵּר "בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקְרָא זוֹ הַצּוּרָה 'נֶפֶשׁ' וְ'רוּחַ'; וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּשִׁמּוֹת, שֶׁלֹּא תִטָּעָה, וְכָל שֵׁם וְשֵׁם - יִלְמַד מִעֲנִיָּנוּ [מתוך הנושא הנידון].

ט. אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מַחְבֵּרַת מִן הַיְסוּדוֹת, כְּדִי שֶׁתִּפְתָּר [ותחזור] לָהֶן, וְאֵינָה מַכֵּחַ הַנִּשְׁמָה [נפש החיונית], עַד שֶׁתִּהְיֶה צָרִיכָה לְנִשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִנְשָׁמָה צָרִיכָה לַגּוֹי; אֲלֵא מֵאֵת ה', מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכָךְ, כְּשִׁיפְתָּר הַגִּלְםֹם שֶׁהוּא מַחְבֵּר מִן הַיְסוּדוֹת, וְתֹאבֵד הַנִּשְׁמָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה מְצוּיָה אֲלֵא עִם הַגּוֹי וְצָרִיכָה לַגּוֹי בְּכָל מַעֲשִׂיהָ, לֹא תִכְתָּר הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁאֵינָה צָרִיכָה לְנִשְׁמָה בְּמַעֲשִׂיהָ - אֲלֵא יוֹדַעַת וּמַשְׁלֵת הַדַּעְיוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגִּלְמִים [- המלאכים], וְיִוָּדַעַת בּוֹרָא הַכֹּל, וְעוֹמְדָת לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. הוּא שֹׁמֵר שְׁלֵמָה בְּחֻכְמָתוֹ: "וַיֵּשֶׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כִּשְׁהִיָּה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַנָּה".

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדִּבְרָנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמוֹ [כְּסִיפָה] מְדַלֵּי הֵם [=מעט מעט]; וְדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם, אֲכָל אֵינִם פְּעֻמָּק עֲנִין פָּרָק רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וּבִאֲדָר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁבִּפְתָּךְ שְׁלִישִׁי וְרִבְעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית'. וְכָךְ צוּר הַחֻכְמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵין דוֹרְשִׁין גַּם בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ בְּרִבּוּיָם, אֲלֵא לְאָדָם אֶחָד בְּלִבָּד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ.

יא. וּמֵה בֵּין עֲנִין מַעֲשֶׂה מְרַכְּבָה לְעִנְיָן מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית? שֶׁעֲנִין מַעֲשֶׂה מְרַכְּבָה, אֲפִלּוּ לְאֶחָד אֵין דוֹרְשִׁין בוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן יִהְיֶה חֻכְם וּמִבֵּין מַדְעָתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רֹאשֵׁי הַפָּרָקִים; וְעִנְיָן מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לִיְחִיד, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִבֵּין אוֹתוֹ מַדְעָתוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל שֶׁיְכוֹל לִידַע מִדְּבָרִים

וְהַמִּים קָל מִמֶּנָּה, לְפִיכָךְ נִמְצָא לְמַעַלָּה עַל הָאָרֶץ; וְהָרוּחַ קָל מִן הַמִּים, לְפִיכָךְ הוּא מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמִּים; וְהָאֵשׁ קָל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵן יְסוּדוֹת לְכָל גּוֹפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמְצָא כָּל גּוֹי וְגוֹי מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצִמְחָה וּמִתְכַּת וְאֶבֶן, גִּלְמָן מַחְבֵּר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמִים וְעֶפֶר; וְאַרְבָּעָתָן יִתְעַרְבוּ בִּיחָד, וְיִשְׁתַּנֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן בַּעַת הַעֲרוּב, עַד שֶׁיִּמְצָא הַמַּחְבֵּר מֵאַרְבָּעָתָן אֵינוֹ דּוֹמָה לְאֶחָד מֵהֶן כִּשְׁהוּא לְבָדוֹ. וְאֵין בְּמַעֲרָב מֵהֶן, אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ רוּחַ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ מִים בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ אָרֶץ בְּפָנֵי עֲצָמָה; אֲלֵא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ, וְנַעֲשׂוּ גּוֹי אֶחָד. וְכָל גּוֹי וְגוֹי [נברא ונברא] הַמַּחְבֵּר מֵאַרְבָּעָתָן, יִמְצָא בוֹ קֶר וְחֵם לֹחַ וְיִבֶּשׁ כְּאֶחָד. אֲכָל יֵשׁ מֵהֶם גּוֹפִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חֻזְקָה [תוקף] מִיְסוּד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָךְ יִרְאָה בָּהֶם הַחֵם יִתֵּר; וְיֵשׁ מֵהֶן גּוֹפִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חֻזְקָה מִיְסוּד הָאָרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָךְ יִרְאָה בָּהֶן הַיִּבֶּשׁ הַרְבֵּה. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, יִמְצָא גּוֹי חֵם יִתֵּר מִגּוֹי אַחֵר חֵם, וְגוֹי יָבֵשׁ יִתֵּר מִגּוֹי אַחֵר יָבֵשׁ. וְכֵן יִמְצָא גּוֹפִים שֶׁיִּרְאָה בָּהֶן הָקָר בְּלִבָּד, וְגוֹפִים יִרְאָה בָּהֶם הַלֵּחַ בְּלִבָּד, וְגוֹפִים יִרְאָה בָּהֶן הָקָר וְהַיִּבֶּשׁ כְּאֶחָד בְּשׁוּהוֹ, אוֹ הָקָר וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשׁוּהוֹ, אוֹ הַחֵם וְהַיִּבֶּשׁ כְּאֶחָד בְּשׁוּהוֹ, אוֹ הַחֵם וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשׁוּהוֹ. לְפִי רֵב הַיְסוּד שֶׁהִיא בַּעֲקָר הַתַּעֲרֻכָת [שממנו מורכב אותו גוף], יִרְאָה [יובלט] מַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַיְסוּד וְטָבְעוֹ בְּגוֹי הַמַּעֲרָב.

ג. וְכָל הַמַּחְבֵּר מֵאַרְבָּעָה יְסוּדוֹת אֵלּוּ, הוּא נִפְתָּר בַּסּוּף [כל גוף חוזר למקורו]; יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְתָּר לְאַחֵר יָמִים אֲחֵדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְתָּר לְאַחֵר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכָל שְׁנֵתִּחְבֵּר מֵהֶם - אֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפְתָּר לָהֶן [יחזור למקורו]; אֲפִלּוּ הַנֶּהֱבֵה וְהָאָדָם [אחת מאבני החושן], אֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפְתָּר וְיִחְזֹר לִיְסוּדוֹתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לְמִים וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לְאָרֶץ.

ד. הוֹאִיל וְכָל הַנֶּפֶסֶד - לְאֵלּוּ יִפְתָּר [יחזור], לְמָה נֶאֱמַר לְאָדָם: "וְאֵל עֶפֶר תָּשׁוּב"? לְפִי שֶׁרֵב בְּנִיָּנוּ מִן הָעֶפֶר. וְלֹא כָּל הַנֶּפֶסֶד, כְּשִׁיפְסֵד, מִיָּד יִחְזֹר לְאַרְבָּעָה הַיְסוּדוֹת; אֲלֵא יִפְסֵד וְיִחְזֹר לְדָבָר אַחֵר, וְדָבָר אַחֵר לְדָבָר אַחֵר, וְסוּף הַדְּבָרִים יִחְזֹר לִיְסוּדוֹת. וְנִמְצָאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוּצֵין חֲלִילָה [בחזרה].

ה. אַרְבָּעָה יְסוּדוֹת אֵלּוּ, מִשְׁתַּנִּים זֶה לָזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה - מִקְצָתָן, לֹא כָּל גּוֹפֵן. בִּיעֲצָה מִקְצַת הָאָרֶץ הַקְרוּבָה מִן הַמִּים, מִשְׁתַּנִּית וּמִתְפַּוֶּרֶת וְנַעֲשִׂית מִים; וְכֵן מִקְצַת הַמִּים הַסְמוּכִין לְרוּחַ, מִשְׁתַּנִּין וּמִתְמַסְמִסִּין [מחזאים] וְהוֹיִן רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסְמוּךְ לְאֵשׁ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחוֹלָל וְנַעֲשֶׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מִקְצָתָהּ הַסְמוּךְ לְרוּחַ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסְמוּךְ לְמִים מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה מִים; וְכֵן הַמִּים, מִקְצָתוֹ הַסְמוּךְ לְאָרֶץ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה אָרֶץ. וְשָׁנִי זֶה - מַעֲט מַעֲט, וּלְפִי אָרֶץ הַיָּמִים; וְאֵין כָּל הַיְסוּד מִשְׁתַּנֶּה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל הַמִּים רוּחַ אוֹ כָּל הָרוּחַ אֵשׁ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּכְבֹּט אֶחָד מִן הַיְסוּדוֹת הָאֲרָבָעָה. אֲלֵא מִקְצַת מִשְׁתַּנֶּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ וּמִקְצַת רוּחַ לְאֵשׁ; וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וְחֵבְרוֹ, יִמְצָא הַשָּׁנִי בֵּין אַרְבָּעָתָן וְחוּצוֹת חֲלִילָה.

כנבוכדנאצר וחבריו ויגזר שמד על ישראל לכבש אתם או מצוה מן המצוות - יתגר ואל יעבר, אפלו על אחת משאר מצוות, בין נאנס בתוך עשרה, בין נאנס בינו לבין גוים. ד. כל מי שנאמר בו: 'יעבר ואל יתגר', ונתגר ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו: 'יתגר ואל יעבר', ונתגר ולא עבר - הרי זה קדש את השם. ואם היה בעשרה מישראל - הרי זה קדש את השם ברבים, כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורפאי עקיבה וחבריו; ואלו הן הרוגי מלכות, שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר: "פי עליך הרגנו כל היום, נחשכנו פצאן טבחה", ועליהם נאמר: "אספו לי חסידי, כרתי בריתי עלי זבח". וכל מי שנאמר בו: 'יתגר ואל יעבר', ועבר ולא נתגר - הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה חלל את השם ברבים; וכבש מצות עשה שהיא קדוש השם, ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם. ואף על פי כן, מפני שעבר באנס, אין מלקין אותו, ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפלו הרג באנס; שאין מלקין וממיתין, אלא לעובר בפרצונו בעדים והתראה, שנאמר בנותן מורעו למלך: "ושמתי אני את פני באיש ההוא", מפי השמועה למדו [ממדרש ה]: "ההוא" - לא אנוס, ולא שוגג, ולא מטעה. ומה אם עבודה זרה, שהיא חמורה מן הכל, העובר אותה באנס אינו חייב פרת, ואין צריך לומר מיתת בית דין - קל וחומר לשאר מצוות האמורות בתורה. ובעריות הוא אומר: "ולנער (ה) לא תעשה דבר" - כי אנוסה היא.

ה. נשים שאמרו להן גוים: 'תנו לנו אחת מכן ונטמא אותה, ואם לאו, נטמא את בלכן' - ישמאו בלכן, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. וכן אם אמרו להם גוים: 'תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו, נהרג בלכם' - יתרגו בלכם, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ואם יחדוהו ונקבו בשם אחד מהם [לכם ואמרו: 'תנו לנו פלוני, או נהרג את בלכם' - אם היה מחייב מיתה (למלכות) כשבע בן בכרי [שמד במלכות], יתנו אותו להן; ואין מורין להן פן לבתחלה; ואם אינו חייב - יתרגו בלכן, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ו. כענין שאמרו באנסין [יהרג ואל יעבור], כך אמרו בחלאים. כיצד? מי שחלה ונטה למות, ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאסורין שבתורה, עושין לו ומתרפאין בכל אסורין שבתורה במקום סכנה, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים - שאפלו במקום סכנה, אין מתרפאין בהם; ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית דין ענש הראוי לו.

ז. ומנין שאפלו במקום סכנת נפשות, אין עוברים על אחת משלש עברות אלו? שנאמר: "ואזהבת את ה' אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", אפלו הוא נוטל את נפשך. והריגת נפש מישראל לרפאת נפש אחרת, או להציל אדם מיד אנס - דבר שהדעת נוטה לו הוא [שאסור], שאין מאבדין נפש מפני נפש; ובעריות הקשו לנפשות, שנאמר: "כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש" - פן הדבר הזה.

אלו. ולמה אין מלמדין אותו ברבים? לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש ובאור כל הדברים על ברין. יב. בזמן שאדם מתבונן בדברים אלו, ומכיר כל הכוונות והמלצות והגלגול ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו של הקדוש ברוך הוא בכל הציורים וכל הכוונות - מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהב המקום ברוך הוא; וירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו, כשיצטרף [ישווה] עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים [הגלגלים], כל שכן לאחד מהצורות הטהורות הנפדרות מן הגלמים [- המלאכים], שלא נתחברו בגלם כלל. וימצא עצמו, שהוא בכלי מלא בושח וכלמה, ריק וחסר.

יג. ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו [הראשונות בהלכות אלו] - הם שחכמים הראשונים קוראין אותו 'פרדס', כמו שאמרו: 'ארבעה נכנסו לפרדס'; ואף על פי שגדולי ישראל היו, וחכמים גדולים היו, לא כלם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על ברין. ואני אומר, שאין ראוי להטיל בפרדס, אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר; ולחם ובשר זה, הוא לידע באור האסור והמתור וכיוצא בהם משאר המצוות. ואף על פי שדברים אלו, 'דבר קטן' קראו אותן חכמים, שהרי אמרו חכמים: 'דבר גדול' - מעשה מרובה; ודבר קטן - הויה דאפיי ורבא [התלמוד], אף על פי כן, ראויין הן להקדימן; שהן מושבין דעתו של אדם תחלה, ועוד - שהן הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישוב העולם הזה, כדי לנהל חיי העולם הבא. ואפשר שידיעם הכל - קטן וגדול, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר.

שבת קודש י"ד סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ה

א. כל בית ישראל מצוין על קדוש השם הגדול הזה, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל"; ומזהרין שלא לחללו, שנאמר: "ולא תחללו את שם קדשי". כיצד? בשעה שיעמד גוי, ויאנס את ישראל לעבר על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יתרגנו - יעבר ואל יתגר; שנאמר במצוות: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" - וחי בהם, ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו. ב. כמה דברים אמורים? בשאר מצוות - חוץ מעבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים. אכל שלש עברות אלו, אם יאמר לו: 'עבר על אחת מהן או תתגר', יתגר ואל יעבר. כמה דברים אמורים? בזמן שהגוי מתבונן בהנאות עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת, או לכבש לו תבשילו, או אנס אשה לכעלה וכיוצא בזה. אכל אם נתבונן להעבירו על המצוות בלבד - אם היה בינו לבין עצמו, ואין שם עשרה מישראל - יעבר ואל יתגר; ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל - יתגר ואל יעבר, ואפלו לא נתבונן להעבירו אלא על מצוה משאר מצוות בלבד. ג. וכל הדברים האלו, שלא בשעת השמד [בזמן גזירות על היהדות]. אכל בשעת השמד, והוא כשיעמד מלך רשע

יא. וְלֹשׁ דְּבָרִים אַחֲרֵים שֶׁהֵם בְּכָלֵל חֲלוּל הַשֵּׁם, וְהוּא - שִׁיעֲשֶׂה אָדָם גְּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמִפְרָסֵם בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהִבְרִיחַ מְרֻנָּיִם [מַדְבְּרִים] אַחֲרָיו בְּשִׁבְלֵן, וְאָף עַל פִּי שְׂאִינָן עֲבֻרוֹת - הֲרִי זֶה מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם. כְּגוֹן שְׁלֹקֶת וְאִינוּ נוֹתֵן דְּמֵי הַמָּקָח לְאַלְתֵּר [מִידָּה], וְהוּא שֵׁשׁ לוֹ, וְנִמְצָאוּ הַמוֹכְרִין תּוֹכְעִין אוֹתוֹ, וְהוּא מְקִיפֵן [דּוּחָה לַפֶּעַם אַחֲרָת]; אוֹ שִׁירָבָה בְּשִׁחּוּק, אוֹ בְּאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה אֲצֵל עַמִּי הָאֶרֶץ וּבִינֵיהֶן; אוֹ שְׂאִין דְּבוּרוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְאִינוּ מְקַבְּלֵן בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת, אֲלָא בַעַל קֻטְטָה וְכַעַס; וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ. הַכֹּל לְפִי גְדֻלּוֹ שֶׁל חֶכֶם - צָרִיךְ שִׁדְּקָדֵק עַל עַצְמוֹ, וְיַעֲשֶׂה לְפָנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין. וְכֵן אִם דְּקָדֵק הַחֶכֶם עַל עַצְמוֹ, וְהִיא דְּבוּרוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְדַעְתּוֹ מְעַרְבֶת עִמָּהֶן, וּמְקַבְּלֵן בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת, וְנִעְלָב מִהֶן וְאִינוּ עוֹלְכֵן, מְכַבֵּד לָהֶן וְאִפְלוּ לְמַקְלִין לוֹ [לְמַזְלוּלִים אוֹתוֹ], וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאֻמוֹנָה, וְלֹא יִרְבֶּה בְּאַרְיִחוֹת [סַעֲדוֹת] עַמִּי הָאֶרֶץ וְיִשְׁכִּיבָהּ, וְלֹא יִרְאֶה תְּמִיד אֲלָא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עֲטוּף בְּצִיצִית מְכַתֵּר בַּתְּפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לְפָנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין - וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק הֶרְבֵּה [מִבְּנֵי הָאֱדָם] וְלֹא לִשְׁתֻמֵּם [יִשְׁתַּנֵּעַ] - עַד שֶׁיִּמְצָאוּ הַכֹּל מְקַלְסִין [מִשְׁבַּחִים] אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִין אוֹתוֹ, וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו - הֲרִי זֶה קֹדֶשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי: עֲבָדִי אֶתָּה; יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְּפָאֵר."

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שְׂאִין מִתְּרַפְּאִין בְּשִׂאָר אֲסוּרִין אֲלָא בְּמָקוֹם סִפְנָה? בְּזִמָּן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, כְּמוֹ שֶׁמֶאֱכִילִין אֶת הַחֹלֶה שֶׁקָּצִים וּרְמָשִׁים, אוֹ חֵמֶץ בְּפֶסַח, אוֹ שֶׁמֶאֱכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. אֲבָל שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רֻטִּיָּה אוֹ מְלוּגָמָה [מִיָּנִי תַחֲבוּשׁוֹת] מִחֵמֶץ אוֹ מִעֲרָלָה, אוֹ שֶׁמֶשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֵׁשׁ בֵּהֶן מֵרַעַב עִם אֲסוּרֵי מֶאֱכָל, שֶׁהֲרִי אֵין בָּהֶם הַנֶּאֱתָה לַחֹף - הֲרִי זֶה מִתֵּר, וְאִפְלוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם סִפְנָה; חוּץ מִכֵּלָּאֵי הַכֶּרֶם וּבִשְׁוֹר בְּחֶלֶב - שֶׁהֵם אֲסוּרִין אִפְלוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן; לְפִיכָף אֵין מִתְּרַפְּאִין בֵּהֶן אִפְלוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הַנֶּאֱתָן, אֲלָא בְּמָקוֹם סִפְנָה. ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לְמוֹת, וְאִמְרוּ הַרֹפְאִים: "אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעֵל לוֹ" - אִפְלוּ הִיתָה פְּנוּיָה, וְאִפְלוּ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאֲחֻרֵי הַגֶּדֶר - אֵין מוֹרִין לוֹ בָּכָּה, וְיִמּוֹת וְלֹא יוֹרוּ לוֹ לְדַבֵּר עִמָּה מֵאֲחֻרֵי הַגֶּדֶר; שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַפֶּקֶר, וְיִבְאוּ בְּדְבָרִים אֵלּוּ לְפָרֶץ בְּעֶרְוֹת. י. כָּל הַעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ בְּלֹא אִנֶּס עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, בְּשִׂאָט בְּנֶפֶשׁ [בְּזוּלָזוּל] לְהַקְעִים - הֲרִי זֶה מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם; וְלְפִיכָף נֶאֱמַר בְּשִׁבְעַת שָׁקָר: "וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". וְאִם עָבַר בְּעֶשְׂרֵה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרִי זֶה חָלַל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִעֲבֵרָה אוֹ עֲשֶׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דְבַר בְּעוֹלָם, לֹא פֶחַד וְלֹא יִרְאָה, וְלֹא לְבָקֶשׁ כְּבוֹד, אֲלָא מִפְּנֵי הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, כְּמִנְיַעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עַצְמוֹ מֵאִשָּׁת רַבּוֹ - הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ח' י"ד סיון ה'תשס"ט

שיְכִיבָה תִּקּוּם וְהִדְרָתָה פָּנֵי זָקֵן" (ויקרא יט, לב) — חזקן הוא זה שקנה הרבה חכמה). וְלִשְׁוֹן סִפְנָה: "תִּקּוּם וְהִדְרָתָה — קִימָה שֵׁשׁ בָּהּ הַדּוּר" (אבל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בוֹ הַדּוּר כְּגוֹן בֵּית הַמִּדְרָשׁ אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו). וְכִכָּר נִתְּבָאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִקְדוּשֵׁין (לב). וְדַע שֶׁאֲף־עַל־פִּי שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם בְּאֶפֶן כָּלְלִי — כְּלוֹמֵר: לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְאִפְלוּ לְחַכֵּם הַשָּׂוִה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרוּ בְּאִמְרָם (בבא מציעא לג.): "תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבִּכְבֵּל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה" — יֵשׁ בָּהּ עוֹד יְחִיד וְתוֹסֶפֶת עַל הַתִּלְמִיד, וְהוּא: שֶׁכְּבוֹד הַתִּלְמִיד לְרַבּוֹ יֵשׁ בוֹ תוֹסֶפֶת גְּדוּלָּה עַל הַכְּבוֹד שֶׁהוּא חוֹבָה לְכָל־חֲכָם, וְעַם הַכְּבוֹד חֵיב בְּמוֹרָא, לְפִי שֶׁכִּכָּר בָּאֵרוּ שְׁחוּכְתוֹ כְּלָפִי רַבּוֹ גְּדוּלָּה מְחוּכְתוֹ כְּלָפִי אֲבִיו, אֲשֶׁר חֵיב הַכְּתוּב בְּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ. וּבְפֶרֶשׁ אִמְרוּ (בבבא מציעא שם): אֲבִיו וְרַבּוֹ — רַבּוֹ קוֹדֵם (כְּגוֹן אֲבִיו וּרְבּוֹ שְׁבוּיִים בַּשְּׂבִיָּה פוֹדֶה אֶת רַבּוֹ, וְאַחַר כֵּךְ פוֹדֶה אֶת אֲבִיו). וְכִכָּר בָּאֵרוּ (סנהדרין ה'): שֶׁאֲסוּר לְתִלְמִיד לְחַלּוֹק עַל רַבּוֹ — בְּנִתְּנֵי בְּמַחֲלָקָה: שֶׁיִּצְא נֶגֶד פֶּסֶק דִּינֵי וְיִפְרֹד בְּסִכְרָתוֹ וְיִלְמַד אוֹ יוֹרָה כְּלִי שִׁירָשָׁהוּ. וְאֲסוּר לוֹ לְרִיב עִמּוֹ וְלִהְתַּרְעֵם עָלָיו וְלֹא לְדוֹן אוֹתוֹ לְכַף חוֹבָה, כְּלוֹמֵר: שֶׁיִּסְפִּיר אִיזוֹ פְּעֻלָּה מְפַעֲלוּתִי אוֹ אִיזָה דְּבוּר כְּסוּג מִסּוּגֵי הַהִסְבְּרוֹת (שִׁמְפֵּרשׁ דְּבָרָיו שֶׁלֹּא כַפְשׁוּטִים) — לְפִי שֶׁאֲפִשֶׁר שֶׁלֹּא נִתְּבָנָן לְכַף. וּבְפֶרֶק חֲלָק (סנהדרין קי'): אִמְרוּ: "כָּל־הַחֹלֶק עַל רַבּוֹ כְּחוֹלֶק עַל הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'בְּהִצָּתִם

יום ראשון ח' סיון ה'תשס"ט

מצות עשה יא.

הַמִּצְוָה הִיא — הִיא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְלַמֵּד (לאחרים — לַבְנָיו [הַקְטָנִים]) חֻקְמַת הַתּוֹרָה וְלִלְמַדָּה (בַּעֲצֻמּוֹ) — וְזֶהוּ הַנֶּקְרָא: תִּלְמוּד תּוֹרָה, וְהוּא אִמְרוּ "וְשִׁנְנֶתֶם לְבַבְיֶךָ" (דברים ו. ז). וְלִשְׁוֹן סִפְרֵי (עַל הַפְּסוּק שֶׁם): "וְשִׁנְנֶתֶם לְבַבְיֶךָ — אֵלּוּ תִּלְמִידֵיךָ. וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא בְּכָל־מָקוֹם שֶׁהַתִּלְמִידִים קְרוּיִם בְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְאֻהוּ בְּנֵי־הַנְּבִיאִים" (מלכים ב, ג). וְשֵׁם (בַּסְּפָר) אִמְרוּ: "וְשִׁנְנֶתֶם — שִׁיְהִיו מַחֲדִידִים (מַסְדִּירִים) בַּתּוֹךְ פִּיד, כְּשֶׁאֲדָם שׂוֹאֵלךָ דְּבַר, לֹא תִּהְיֶה מִגְמָגֵם לוֹ, אֲלָא תִּהְיֶה אוֹמֵר לוֹ מִידָּה. וְכִכָּר נִכְפַּל צוּיָה זֶה בְּמָה פְּעָמִים: "וְלִלְמַדְתֶּם וְעֲשִׂיתֶם (עַפִּי לְשׁוֹן הַפְּסוּק בְּדָבָרִים ה, א) וְלִמְעַן יִלְמְדוּ" (שם לא, יב). וְכִכָּר הִרְבּוּ לְהַדְגִּישׁ מִצְוָה זוֹ וּלְוֹרֵז עָלֶיהָ בְּהִרְבֵּה מִקּוֹמוֹת בַּתִּלְמוּד. וְאֵין הַנְּשִׂים חֲבִיבוֹת בָּהּ, שֶׁהֲרִי נֶאֱמַר "וְלִלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם", אִמְרוּ: "בְּנֵיכֶם — וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְּבָאֵר בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (לו.).

יום שני ט' סיון ה'תשס"ט

מצות עשה יט.

הַמִּצְוָה הִיא — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְלַעֲמֹד מִפְּנֵיהֶם כְּדִי לְהַדְרָם, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מִפְּנֵי

עובדיהם. וכן אמרו: "ופן-תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גס-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר מלשאל על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי שכל-זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מערובין (זו), כשאמרו: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו ראיה מאמרו: "אל-יצא איש מקומו" (שמות טז, כט); והקשו ואמרו: היאך ילקה על לאו שפא בלשון "אל" ולא פא בלשון לא? והשיבו בדרך קשית ואמרו: אם כל-מה שפא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מעתה "אל תפנו אל-האילים" הכי נמי (האמנם כן) דלא לאקי? ! הרי משמע מכאן שענין זה לוקין עליו.

המצוה המ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהיות חפשיים במחשבותינו, עד שנאמין דעות המגנות לדעות שהביאה התורה, אלא נגביל את-מחשבתנו ונעשה לה סג שפעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא אמרו יתעלה: "ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לו). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם" — זו מינות כענין שנאמר: "ומוצא אני מר ממות" וגו' (קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנאמר: "ויאמר שמשון אל-אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הכונה באמרם זו זנות — רדיפת התענוגות והתפאות הגופניות והעסקת המחשבה בהן תמיד.

המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזהרנו מלקוב (לקלל) את-השם הגדול — יתעלה על מה שאומרים הפופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים אותו (בלשון סג-ניהור) "ברפת השם". וענש העובר על לאו זה הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמרו יתעלה: "ונקב שם-ה' מות יומת וגוים ירגמו-בו כל-העדה" (ויקרא כד, טז). אכל האזהרה, לא באה בפתוב אזהרה מיוחדת על חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה הכוללת ענין זה וזולתו, והוא אמרו: "אלהים לא תקלל" (שמות כב, כז). ולשון המקלףא (פרשת משפטים שם): "לפי שהוא אומר: 'ונקב שם-ה' מות יומת' ענש שמענו, אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר: 'אלהים לא תקלל'". ובספרא (פרשת אמור שם): "על השם המיוחד (שם המפורש בן ד' אותיות: אלף-דלת-נון-יוד, יוד-הא-יאר-הא (הלכות עכ"ם פרק ב הלכה ז) — במיתה; ועל שאר הכנויין (שאר שמות שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אדוה, שדי, צבאות) — באזהרה (לאו בלבד). ועוד מבקלףא (דרכי שמעון בן יוחאי): "אלהים לא תקלל" לתן לא-תעשה על ברפת השם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין. ודע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה איסורים שונים (הרי) שסוג זה מן-האזהרות הכולל שנים שלשה ענינים — אינו מסוג לאו שבקלות (לאו אחד הכולל כמה איסורים — שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל (השורש) התשיעי —) לפי שבאר הכתוב את-הענש בכל-ענין וענין מהם והודיענו בהכרח, שכל-ענין וענין מזהרים עליו ושהוא מצות לא-

על-ה" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט), כל-העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה, שנאמר: 'המה מי מריבה אשר-רבו בני-ישראל את-ה' וגו' (אף על פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את-ה'") (שם כ, יג), וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שנאמר: 'לא-עלינו תלנתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן) — פי על-ה' (שמות טז, ח). וכל-המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה, שנאמר: 'ויברך העם באלהים ובמשה" (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב ישראל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב כל-דבר מהם כלפי ה' ("בהצותם על ה'") ובפרוש אמרו (אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמורא שמים". וכל-זה (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה שמצאנו שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני עצמה. והבן זאת.

יום שלישי י' סיון ה'תשס"ט

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו. מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

המצוה העשירית — האזהרה שהזהרנו מלפנות אל עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לעין וללמוד אותן ההיות וההכלים שאומרים מסדיה, שרוחנית פלוגית (כח עליון מסיים) מודידים אותה באפן כן וכך, והיא עושה כן וכך; והפוכב הפלוגי מקטרים לו ועומדים לפניו כן וכך, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדרך אלו. שהמחשבה בדרך אלו והענין באותם הדמיונות הוא ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק שבז הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-האילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים י): "אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר: אפלו להסתפל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשיתו אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשואו מהם. ובפרק "שואל אדם מתברו" (שבת קמט): "כתב המהלך (הכתוב) תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה) עצמה אף בחל אסור להסתפל בה, משום שנאמר: 'אל-תפנו אל-האילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה) אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבליים אשר אתם בודים) וכבר נכפל הלוא בענין זה עצמו, כלומר באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השקמרו לכם פן-יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם" (דברים יא, טז), כלומר: אם תועה לבך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה עצמו: "ופן-תשא עיניך השמימה וראית את-השמש ואת-הירח וגו'" (שם ד, יט), כי לא הזהיר לכל ירים אדם את-ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתפל בעין הלב במה-שמייחסים להם

יִחְרַם (שם) — עָנַשׁ שְׁמַעְנֹה, אֲזַהְרָה לֹא שְׁמַעְנֹה, תִּלְמֹד לֹמֵר: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם". זְכִיחָה בְּכָל־הַיְתָה וְיִצְאָת לִלְמֹד: מִה זְכִיחָה מִיִּחְדָּת שְׁפִיזָא בִּה עֹבְדִין לְשָׁמַיִם וְחִבִּין עֲלֶיהָ בֵּין שֶׁהוּא עֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁהִיא דֶּרֶךְ עֲבוּדָתָה) בֵּין שְׁאִינוֹ עֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁאִינָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתָה), אִף כָּל־שְׁפִיזָא בּוֹ עֹבְדִין לְשֵׁם — חֵיב עֲלָיו, בֵּין שֶׁהוּא עֹבְדוֹ בֵּין שְׁאִינוֹ עֹבְדוֹ". וְעִנֵּן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׁאֲרַבְעַת מִינֵי עֲבוּדָה אֵלוֹ, וְהֵם: הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, וְהַזְכִּיחָה, וְהַקְטֹרֶת, וְהַנְסוּף שֶׁבָּהֶם נִתְחַיְבוּ לַעֲבֹד אֶת ה' יִתְעַלָּה — כָּל־מִי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוּדָה זֶה בְּאֶחָד מֵהֶם — חֵיב סְקִילָה, אִפְלוֹ אוֹתוֹ הַנְּעַבֵּד אֵין דֶּרְכוֹ לַעֲבֹד בְּאַחַת מֵאֵלוֹ. וְזוֹהִי שְׁקוּרָאִים לָהּ: "שְׁלֹא כְּדִרְכָּהּ", כְּלוּמָר: אִף־עַל־פִּי שֶׁעֲבַד אוֹתָהּ שְׁלֹא כְּדֶרֶךְ עֲבוּדָתָהּ, בֵּין שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאֵלוֹ חֵיב סְקִילָה אִם הוּא מְזִיד, וְהוּא בְּכֹרֶת אִם לֹא נֹדַע (לְבֵית דִּין) עֲלָיו, אוֹ לֹא נִנְעֹשׁ (כִּשְׁלֹא נִתְקִימוּ תִנְיָא הַעֲנִישָׁה כְּהִתְרָא וְכִדְמוּס); אִף אִם הוּא שׁוֹגֵג, יִקְרִיב קֶרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה. וְכֵן אִם קָבַל עָלָיו בְּאֵלּוּהָ (אִמֵּר לוֹ "אֵלִי אַתָּה") אֵיזָה דְּבַר שֶׁקָּבַל עָלָיו — הִרִי זֶה חֵיב (סְקִילָה). וְכָבֵד נִכְפַּל הִלָּא בְּעִנֵּן זֶה, כְּלוּמָר: בְּאִסּוּר עֲבוּדָתָהּ בְּאֶחָד מֵאַרְבַּעַת מִינִים אֵלוֹ אִפְלוֹ שְׁלֹא כְּדִרְכָּהּ, וְהוּא אִמֵּר יִתְעַלָּה: "וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבַחֲהֶם לְשָׁעִירִים" (ויקרא יז, ז) וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (שם): "אֵין שְׁעִירִים אֲלֹא שְׂדִים". וּבִגְמָרָא זְבָחִים (קו). נִתְבָּאָר, שְׁלֹא זֶה הוּא דְּוָקָא בְּשׁוֹחֵט לַעֲבוּדָה זֶה, אִפְלוֹ אִם אֵין דְּרָכָה בְּשִׁחִטָּהּ. אִמֵּרוֹ: מִנֵּן לִזְבֹּחַ בְּהֵמָה לְמִרְקוּלִים שֶׁהוּא חֵיב? שְׁנֵאֲמַר: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זְבַּחֲהֶם לְשָׁעִירִים". אִם אֵינוֹ עִנֵּן (אֵין הַמְקָרָא מִשְׁמַשׁ) לְכִדְרָכָהּ, דְּכָתִיב (כִּי כִּבֵּר יִשְׁנֹה עַל־כֵּךְ הַפֶּסֶק) "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם" (ראוּה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַבָּאָה — דְּבָרִים יב, ל) — תִּגְהֹר עִנֵּן (הַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ) לְשְׁלֹא כְּדִרְכָּהּ. אִם כֵּן, הָעוֹבֵד עַל זֶה אִם הוּא מְזִיד — הִרְיָהוּ בְּכֹרֶת וּבִסְקִילָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה; וּבְשׁוֹגֵג — יִקְרִיב קֶרֶבֶן. וְלִשּׁוֹן הַכְּתוּב: "זֹבַח לְאֱלֹהִים יִחְרַם". וְכָבֵד נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִין (ס).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת פְּסִילִים אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ. וְאֵין הַבְּדֵל בֵּין שֶׁיַּעֲשֶׂם בִּידוֹ אוֹ יִבְקֹשׁ (לֵאחֲרָה) לַעֲשׂוֹתָם לוֹ, וְהוּא אִמֵּר יִתְעַלָּה: "לֹא־תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה" (שְׁמוֹת כג, ד). וְהָעוֹבֵד עַל לֹא זֶה — חֵיב מִלְּקוּת, כְּלוּמָר: עַל עֲשִׂית עֲבוּדָה זֶה אוֹ בְּקִשָּׁה (לֵאחֲרָה) לַעֲשׂוֹת לוֹ (כִּדִּי לַעֲבֹדָה) אִף־עַל־פִּי שְׁלֹא עֲבָדָהּ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת עֲבוּדָה זֶה — אִפְלוֹ לְזוּלָתָנּוּ — לַעֲבָדָהּ, וְאִפְלוֹ הִיָּה זֶה הַמִּבְקָשׁ אוֹתָנּוּ לַעֲשׂוֹתָהּ הוּא גוֹי, וְהוּא אִמֵּר יִתְעַלָּה: "וְאֵלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה — לָכֶם" (ויקרא יט, ד). וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (תַּחֲלַת פֶּרֶשֶׁת קְדוּשִׁים הִלְכָה יב): וְאֵלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה — אִפְלוֹ לְאַחֲרִים. וְשֵׁם אִמֵּרוֹ: הָעוֹשֶׂה עֲבוּדָה זֶה לַעֲצֻמוֹ עוֹבֵד מִשּׁוֹם שְׁתֵּי אֲזַהְרֹת, כְּלוּמָר: שֶׁהוּא עוֹבֵד עַל עֲשִׂתָהּ בִּידוֹ — וְאִפְלוֹ הִיא לְאַחֲרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִצְוָה שְׁלִישִׁית זוֹ — וְגַם עוֹבֵד עַל שְׂרָכֶשׁ עֲבוּדָה זֶה וְהִי הִיא

תַּעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה בְּהַקְדָּמֹת שֶׁעָשִׂינוּ לְמֵאמָר זֶה (בְּהַקְדָּמַת הַסֵּפֶר שֶׁאֲחֵר י"ד הַכְּלָלִים (הַשּׁוֹרִשִׁים)). וְכִינֵן שֶׁהַכָּלֵל הוּא: לֹא עָנַשׁ אֲלֹא־אִם־כֵּן הִזְהִיר — חוֹקֵרִים אֲנִי עַל הָאֲזַהְרָה בְּהִכְרָת. וְיֵשׁ שֶׁהִיא נִלְמָדָת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בְּכָל־עִנֵּן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה בְּהַקְדָּמֹת. וְלֹא יָהֵא לֹא שֶׁבְּכָל־לִוּוֹת אֲלֹא אִם לֹא קִדְמָה לָנוּ יִדְעָה כָּל־ל, שֶׁעִנֵּן מֵאוֹתָם הָעִנֵּינִים מְזַהְרִים עָלָיו (רַק כֹּאשֶׁר אֵין מִקּוֹר נֹסֵף לְאִיסוּר), אֲלֹא מִחֲמַת אוֹתוֹ הִלָּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה בְּכָל־הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קִדְמָה יִדְעָה שְׁאוֹתוֹ הַדְּבָר מְזַהְרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאִמְרוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה כֵּךְ וְכֵךְ יַעֲשֶׂה בּוֹ כֵּךְ — אֵין לַחֵשׁ (לְהַבְדִּיל) אִם הָאֲזַהְרָה הִיא בְּפִרוּשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בְּפֶרֶט אוֹ בְּכָל־ל. וְדַע זֹאת, וְיִבְאוּ לָךְ מִעִנֵּן זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

הַמִּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲבֹד עֲבוּדָה זֶה אִפְלוֹ בְּזוּלָת אֲרַבְעַת הָעֲבוּדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה ה) — אִף בְּתִנְיָא שֶׁיָּהֵא זֶה כְּדִרְכָּהּ, כְּלוּמָר: שֶׁיַּעֲבֹדָהּ בְּמֵה שְׁדֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַנְּעַבֵּד לְהָעֲבֵד, כְּגוֹן שֶׁיַּפְעֹר (יִגְלֶה) עֲצֻמוֹ לַפְעוֹר אוֹ יִזְוֹק אֶכֶן לְמִרְקוּלִים (שֵׁם אֵלִיל). וְהוּא אִמֵּר יִתְעַלָּה בְּאֲזַהְרָה עַל כֵּךְ: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שְׁמוֹת כ, ג). וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" — לְחֵיב עַל הָעֲבוּדָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה בְּפִנֵּי עֲצֻמָּה. לְפִיכֵךְ מִי שֶׁיִּזְוֹק אֶכֶן לַפְעוֹר אוֹ פוֹעֵר עֲצֻמוֹ לְמִרְקוּלִים — אֵינוֹ חֵיב לְפִי שְׁאֵין זֶה עֲבוּדָתוֹ, שֶׁהִי אִמֵּר יִתְעַלָּה: "אֵיכָה (בִּאוּתוֹ אוֹפֵן) שֶׁיַּעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אֲנִי" (דְּבָרִים יב, ל). הָעוֹבֵד עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה וְכֹרֶת, וּבְשׁוֹגֵג קֶרֶבֶן. וְכָבֵד נִתְבָּאָר גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִין. וְשֵׁם (סד): אִמֵּרוֹ: "שְׁלֹשׁ כְּרִתוֹת בְּעֲבוּדָה זֶה לְמָה? אַחַת לְכִדְרָכָהּ, וְאַחַת לְשְׁלֹא כְּדִרְכָּהּ, וְאַחַת לְמִלְךָ". כְּלוּמָר: שֶׁהָעוֹבֵד לְאֵיזָה דְּבַר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבוּדָה זֶה בְּאֵיזָה מִן שִׁיחָהּ מִמִּינֵי הָעֲבוּדָה — הִרִי זֶה חֵיב כְּרִת, בְּתִנְיָא שֶׁיַּעֲבֹד כְּדִרְכָּהּ, כְּלוּמָר: בְּדִבְרֵי שְׁדֶּרֶכָה לְהָעֲבֵד בּוֹ, כְּגוֹן פּוֹעֵר לַפְעוֹר וְזוֹרֵק אֶכֶן לְמִרְקוּלִים, וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לַפְּמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת לְאֵיזָה נִעֲבַד שִׁיחָהּ — הִרִי זֶה חֵיב כְּרִת, אִף־עַל־פִּי שְׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ כֵּךְ, כְּגוֹן אִם הָקָרִיב לַפְעוֹר אוֹ הִשְׁתַּחֲוָה לְמִרְקוּלִים — וְזֶהוּ "שְׁלֹא כְּדִרְכָּהּ". וְהַכְּרִית הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּמַעֲבִיר בָּאֵשׁ לְמִלְךָ כְּמוֹ שֶׁאֲבָאָר (בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה ז — סוֹף שִׁיעוּר יד).

הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּהֲשַׁתְּחוֹת לַעֲבוּדָה זֶה. וְכִדְמוּר, שְׁמַה־שְׁאֲנֹה אוֹמְרִים, עֲבוּדָה זֶה, — הַפְּנִיָה בּוֹ: כָּל־מֵה שֶׁנִּעֲבַד זוּלָת ה', וְהוּא אִמֵּר יִתְעַלָּה: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שֵׁם, ה). וְאֵין הַפְּנִיָה אִסּוּר הַהִשְׁתַּחֲוָיָה לְכָדָה — לְהוֹצִיא (וְלַמַּעֲט) זוּלָתָהּ — אֲלֹא הַזְכִּיר (כְּדוּגְמָה) דֶּרֶךְ מִדְּרָכֵי הָעֲבוּדָה, כְּלוּמָר הַהִשְׁתַּחֲוָיָה, וְכֵן מְזַהְרִים מִלְּהִקְרִיב לָהּ וּמִלְּקַטֵּר; וְהָעוֹבֵד עַל אַחַת מֵאֵלוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה אוֹ הָקָרִיב אוֹ נִסֵּף אוֹ הִקְטִיר — חֵיב סְקִילָה. וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שְׁמוֹת כב, יט): "זֹבַח לְאֱלֹהִים

המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלכנות עיר הנדחת, והוא אמרו ותעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה איזה דבר חייב מלקות, כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין.

המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש ומלהננות באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו ותעלה: "ולא ידבק בידך מאומה מן-החרם" (שם, יח), והלוקח ממנה כל-שהוא — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא.).

יום רביעי י"א סיון ה'תשס"ט

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.

המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו שיקרא אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא: מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון אזהרה על זה הוא אמרו ותעלה במסית: "ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); העובר על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם אשר המסית רצה שיוסר לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו שבאר ותעלה ואמר: "ידך תהיה-בו בראשונה להמיתו" (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה כז המוסר להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סו.).

המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסר מלאהב את-המסית, ושללא יאבה לדבריו, והוא אמרו ותעלה: "לא תאבה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מפלל שנאמר: 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט, יח) יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר: 'לא-תאבה לו'".

המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסר שלא יקל בנטירה (בשנאה) למסית, אלא חייב לנטור לו בהכרח; וכשאינו נטור לו — עובר על מצות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), ובא הפרוש (המשך דברי הספרי שם): מפלל שנאמר: "עוב תעזב עמו" (שמות כג, ה) יכול אתה עוזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו".

המצוה הי"ט — האזהרה שהזהר המוסר מלהצייל את-המסית, אם יראהו במצב של אבוד וכליה, והוא אמרו: "ולא-תחם עינך עליו" (דברים יג, ט). ובא הפרוש (המשך הספרי שם): מפלל שנאמר: "לא תעמד על-דם רעך" (ויקרא יט, טז) יכול אי אתה עומד על דמו של זה (המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחם עינך".

ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-שולפניה במסכת עבודה זרה (מג.).

המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות צורת האדם מן-המתכות, האבנים, העצים ודומיהם, אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים שיש לצורות השפעה. והוא אמרו ותעלה: "לא תעשון אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" — שלא תאמר: הריני עושה לגוי כדרך שאחרים עושים במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואינו צורה מתר לפתח ואינו אסור ואיך יהא אפן הפתוח, וזולת זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז) שלא זו, כלומר, זה שנאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל גם ענינים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשוטה דקרא מדבר במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרום לכה, כלומר, אף-על-פי שהקורא הנה אינו עובד, ולא עשה שום מעשה מן-המעשים וזולת הקריאה אליה. וזה אם קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו ותעלה: "יצאו אנשים בני-בליעל מקרבך וידיחו את-ישיבי עירם לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו ותעלה: "כי יסיתך אחיך בן-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח בלבד, והאזהרה שפאה על זה היא אמרו ותעלה: "לא ישמע על-פידך" (שמות כג, יג). ובגמרא סנהדרין (סג) אמרו: "ולא ישמע על-פידך" — אזהרה למסית, מסית בהדיא בתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל ישמעו ויראון ולא יוספו לעשות" (דברים יג, יב)?! אלא אזהרה למדיח. וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא ישמע על-פידך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה — חייב סקילה. ולשון סנהדרין (סז): מדיחי עיר הנדחת — בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא.).

המצוה הקפ"ו — הצווי שצטוינו להרג אנשי עיר הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה שבתוכה, וזהו דין עיר הנדחת. והוא אמרו ותעלה: "ושרפת באש את-העיר ואת-כל-שלה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא.).

לא-צויתיו לדבר, הא לחברו צויתי" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה, ובכללן נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא בשם ה', אלא לא יירא מענש כלל כיון שנתברר לנו שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב). ולשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו" — אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישבעים בה, כמו שפארו לנו באמרו (מכילתא פרשת שופטים): לא תשבע לגוי ביראתו. והוא אמרו יתעלה: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשבע לגוי ביראתו, ושם אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (ג): "לא תזכירו" — שלא יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלונית". והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר מכל-הנבאיים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות — חייב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו מלתבך עבודה זרה ולנשקא ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה הכבוד והאבה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר בשמה והמקנים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים מסוימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה שישאל עליו — וזה מין ממני עבודה זרה, והוא אמרו: "אל-תפגנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרי (פרשת קדושים): "אוב" — זה פיתום (שם מכשף) המדבר משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה הידעוני וגם הוא מין ממני עבודה זרה, והוא: שיקח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב המתעלה ותבואהו תדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין סה): "ידעוני" — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו". וכא הלאו על ענין זה כלשון זה: "אל תפגנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה לאו שפכללות

המצוה העשרים — האזהרה שהזהר המוסת מללמד זכות על המסית: ואפלו ידוע לו זכות — אסור לו להזכירו ולא ילמד עליו זכות, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תחמל" (דברים שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמל, לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"א — האזהרה שהזהר המוסת מלשחק מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה שמביא (לפסד דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תחמול עליו" (שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר שה צוהו לעבדה או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש, כמו שמדמים נביאי הפעל ונביאי האשרה. ולא בא בכתוב לאו מפרש מיוחד בענין זה, כלומר: אזהרת מתנבא בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיתה האמורה בתורה סתם — חנק. וכבר ידוע לך היסוד שבאתי לך בכלל י"ד מן הכללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרו: לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה-שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן-הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין. ומזה נבואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) — אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם יתמיד בטענות — נענישנהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר, והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה', או מה שאמרו יתעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר שה אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרו לו. ולשון האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ). (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על לאו זה חייב חנק; וכשמנו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין פט): "ונביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה שלא שמע; "את אשר

במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי, אפלו נתפנו בך לעבודת ה', פיון שפך היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בכתי עבודתם. אמר יתעלה: "לא תשטע לך אשורה כל-עץ אצל מזבח ה' אלהיך" (דברים טז, כא), העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח), ושם נתבאר שהנטיעה בכלל המקדש אסורה.

המצוה הקפ"ה — הצווי שנוצטוינו להשמיד כל-עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשחתה: לשבר, לשורף, להרוס ולקרות — כל-מין במה-שראי לו, כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי שהכונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו יתעלה: "אבד תאבדון את-כל-המקומות" (שם יב, ב). ועוד אמר: "כי אם-פה תעשו להם מזבחותיהם תתצו וגו'" (שם ז, ה), ואמר עוד: "ונתצתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך אנב שנוצרה בגמרא סנהדרין (צ) מצות עשה דעבודה זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות עשה אכא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא: 'ונתצתם'". ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה אומר שאם קצץ אשורה והחליפה אפלו עשור פעמים שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם אמרו: "ואבדתם את-שמים מן-המקום ההוא (שם) בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף כלום משל עבודה זרה על ממונו אלא בתרחק ממנה ומבתיה ומכל-המתחסס אליה, והוא אמרו יתעלה: "ולא תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהנה מאיזה דבר ממנה — לוקה. ובסוף מכות (כד) באר, שהמבשל בעצי אשורה — לוקה שתיים: אחת משום "ולא-תביא תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור יג) וקבן זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מעבודה זרה.

המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות בפתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה). ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) באר, שצפויי נעבד אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מעבודה זרה (מה).

המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית עם הפוברים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבעה עממין. והוא אמרו יתעלה: "לא-תכרת להם ברית" (שם ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפז, שמלחמת שבעה עממין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין דינו במצות שאינן נזהגות לדורות.

— לפי שפך חלקם פשהזכיר את הענש ואמר: אוכ או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה וקרת למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה כיהיה בהם אוכ או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה כיהיה בהם אוכ או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה).

המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "וימורעך לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודה עבודה זרה זו היתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד), שפעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומסורו בידי המתעסק בעבודה אותו הנעבד (כדי למסורו לרשות עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מצוה זו ואמר: "לא-ימצא בך מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח, י). והעובר על לאו זה בזמזיד — חייב סקילה, וקרת אם לא נסקל; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

יום חמישי י"ב סיון ה'תשס"ט

מצות לא תעשה יא. יב. יג. מצות עשה קפה.
מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ. נא. ל. לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות מצבה (מבנה) שיתקבצו אליה ויבדוה, אפלו נעשית לעבוד עליה את ה', כל-זה כדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "ולא-תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך" (דברים טז, כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אבנים מוכנות להשתחות עליהן, אפלו אותה ההשתחות היא לה' יתעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי פסילים, לפי שפך היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן לפני הפסילים, ועליהן היו משתחוים לאותו הפסל. אמר יתעלה: "ואבן משקית (מציירת) לא תתנו בארצכם להשתחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם משתחוים על האבנים, אבל משתחוים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות

מנהגיהם — אפלו במלבוש. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז) וגם בתוספתא שבת (פרק ז, ח).

המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר), כגון זה שאומרים ההמון: כיון שחורתי מן-הדרך לא אצליח במעשי; או: הדרך הראשון שראיתי היום הוא דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוץ מאד אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי הנחוש — לוקה, לפי שאמר יתעלה: "לא-ימצא כף וגו' מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר פל צווי זה ואמר: "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח): "מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי מידי, עבר נחש מימיני ושועל משמאלי". ובספרא (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים בחלדה ובעופות ובכוכבים וכל כיוצא בהם". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז) ובתוספתא שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

המצוה הל"א — האזהרה שהזהרנו מלקסום, כלומר: לעורר את-כח ההשערה (לעתי) באחד ממני העוירות. לפי שכל-כעלי הכחות המגידים מה שיהיה קדם היותו — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שכל ההשערה שלהם חזק ויארע על-פירוב כפי האמת והנכון; לפיכך מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה על זה כמו שיש לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-כח מכחות הנפש. והכרחי הוא לכעלי הכחות ההשערתיים האלו לעשות איזה מעשה כדי לעורר בו את-כחו ולעודד את-פעולתו (של כח ההשערה). יש מהם מי שמפכה במטה על הארץ הכאות תכופות וצוץ צעקות משנות ומפנה מחשבתו ועושה כף זמן ממשיך עד שיאירע לו מעין מצב התעלפות ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם במערב הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות בריעת עור ומאריך להביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק תגורת עור ארבה על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הפונה בכל-אלו לעורר את-הכח שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל משהו או מורה על משהו. וזהו טעות ההמון: כי באשר מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעולות אלו מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדרך אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעולות הן הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג הזה, כלומר: שהם מין ממני (חוש מחושי) עוירות-הכח (בנפש); לכן אין שני בני אדם שונים באמת הגדת העתידות, אף-על-פי שהם שונים בידיעת המשפטים (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא: קוסם, אמר ה' יתעלה: "לא-ימצא כף וגו' קסם קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם? זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג זה של עוירות

המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו מלקחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבת שום דבר מכל מה שמיוחד להם, והוא אמרו יתעלה: "ולא תחנם" (שם ז, ב), ובא בפסלה (וקיבלו חו"ל בעבודה זרה כ.). "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה זרה שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא עבודה זרה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן להם חן — בלא-תעשה.

המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו עובדי עבודה זרה בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם, והוא אמרו יתעלה: "לא ישובו בארץ פן-יחטיאו אתך לי" (שמות כג, לג). ואפלו רצה הגוי לעבור במושבתינו אין זה מתיר לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יהא מתיר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה בזה שהוא "גר" לענין שמתיר לו לדור בארץ בלבד. וכך אמרו (עבודה זרה סד): "איזהו גר תושב? זה שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, דברי רבי יהודה"; אבל עובד עבודה זרה אל ידור ואין מוכרין לו קרקעות ולא משכירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם חנה בקרקע. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין ובעבודה זרה.

המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו מללכת אחרי הכופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג). וכבר נכל לאו זה באמרו: "ובחקתיהם לא תלכו" (שם יח, ג). ובא הפרוש (ספרא פרשת אחרי-מוות): לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא (שם): "ובחקותיהם לא תלכו — שלא תהלכו בנמוסות שלהם, בדרךים החקוקים להם, כגון תרסיות (מקום משחק לאדם) וקרסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות שהיו מתפנסים בהן לעבודת האלילים; רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שגנו חכמים; רבי יהודה כן-בתיאור אומר: שלא תנחור (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) ולא תגדל ציצית (בלורית בראשו) ושלא תספר קומי" (גילוח השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — חייב מלקות. ונכלל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "השמר לך פן-תנקש אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן" — (בטוי של) בלא-תעשה; "תנקש אחריהם" — שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא תאמר: הואיל והם יוצאין בארצמן (צבע אדום) אני אצא בארצמן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא בתלוסין — וזה (תלוסין) מין ממני תכשיטי הצבא. וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "[ויהיה ביום ההוא ופקדתי (אעניש) על-השורים ועל-בני המלך...] ועל כל-הלכשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל-זה לשם הרחקה מהם וגנוי לכל-

דברים (לחשים) כדי שלא ישכוחו לפי דמיונו. או שאומר על מקום נשיכתם כדי להשקיט הכאב; והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סו).

המצוה ה"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה מן המיתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מיתים באמת (שלהם ראי באמת התואר "מיתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומרגישים (שהרי "רשעים בחייהם קריים מיתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כן ולובש כן יבואוהו המית בשנתו ויגיד לו מה-שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כן וגו' ודרש אל-המיתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סה): "דרש אל-המיתים — זה המרעב עצמו והולך לזן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טמאה"; והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה ה"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כן וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חייב מיתה, אכל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח — שיעור יד).

המצוה ה"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ) בעל ידעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כן וגו' ושאל אוב וידעני" (שם). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אל-תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא יט, לא), אוב — זה פיתום (שם מכשף שתרוממו: מגלה נעלמות) המדבר משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הורוע אל הכתף); וידעוני — המדבר בפיו — הרי אלו (הם עצמם) בסקילה; והנשאול (המתייעץ) בהם באזהרה.

המצוה ה"ד — האזהרה שהזהרנו מכל-מעשה הפשעים, והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כן וגו' ומכשף" (דברים יח, י) והעובר על לאו זה — חייב סקילה אם הוא מזיד, וחטאת קבועה (שאינה תלויה בהשגת-ידו של המקריב) אם הוא שוגג. אמר יתעלה: "מכשפה לא תחיה" (שמות כב, יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סו).

המצוה ה"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלח הצדעים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו יתעלה: "לא תקפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז). וגם הלאו הזה הוא כדי שלא להתדממות לעובדי עבודה זרה, לפי שכך היו עושים עובדי עבודה זרה שמגלחים צדעיהם בלבד. ולפיכך הצרכו לבאר במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת כל-הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית האסור הוא גלוח הצדעים והנחת שאר השער בדרך שעושים כמרי עבודה זרה, אכל אם מגלח הכל הרי אין בכך התדממות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח הצדעים כלל בין לבדם בין עם כל-הראש; וחייב מלקות על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה

המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי בעצו וישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את-הקוסם; אכל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בגמרא סנהדרין (סה). ובתוספתא שבת (פרק ז, ח) ובספרי.

המצוה ה"ב — האזהרה שהזהרנו מלכונן מעשינו בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגנינות), והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלוגית ונתפנן לעשותו, או יום זה לא ראוי לעשות בו פעלה פלוגית ונמנע מלעשותה. וזה אמרו יתעלה: "לא-ימצא כן וגו' מעונן" (דברים שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא תעוננו" (ויקרא יט, כז). ולשון ספרא (שם פרקו הלכה ב): לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן "עונה", כלומר: לא יהיה בכך קובע עתים האומר: עת פלוגית טובה ועת פלוגית רעה. וגם העובר על לאו זה — חייב מלקות, כלומר: המודיע את-העונות, לא זה השואל עליהן; אכל גם השואל על דבר זה — אסורה נוסף על היותה דבר בלתי אמת. והכונן מעשיו לזמן מסים מתוך חשוב שיאשר או יצליח באותה הפעלה — הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שעשה מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחיות העינים. ולשון חכמים (סנהדרין סה): "מעונן — זה האוחז את-העינים", והוא סוג גדול מסוגי התפבולות ונוסף לכן קלות (וריות) תנועת היר, עד שנדמים לאדם דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם עושים תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו בכנף בגדו לעיני בני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאויר ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיות העינים המפרסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים והוא מין ממניי הכשפים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת הבירות. וההפסד הנגרם על-ידי כן עצום מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתרגלת לקבל את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. והכן זאת.

יום שישי י"ג סיון ה'תשס"ט

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. מט. מא. מה. קעא.

המצוה ה"ה — האזהרה שהזהרנו מלחפור (לאסוף) קברות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות, והוא שיאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של "שמות ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לכן וכן, ומזיקים לכן וכן, ולשון ספרי: "וחבר חבר — אחד חובר (אוסף) את-הנחש ואחד חובר את-העקרב", כלומר: האומר עליהם

בדרכי הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא-יהיה כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה מיחד לגברים — לוקה.

המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו בצבעי הכחול והסקרא (צבע בגון ירוק אדום) וזולתם, בדרך שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "וכתבת קעקע לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חייב מלקות, וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט את עצמנו, בדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות (יג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבצעי ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא: (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל). ובגמרא מכות (כא). אמרו: "שריטה וגידה אחת היא". ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חייב; ועל עבודה זרה, בפלי חייב, ביד פטור, כמו שבא בספרי הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בחבורות ובקמחים" (מלכים יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה היא רק בבלי). וכבר אמרו (יבמות יג) שבכלל לאו זה, גם האזהרה מפלוג העם ומחלוקת הרבים ואמרו: "לא תתגדדו" — לא תעשו אגדות אגדות; אבל גופיה דקרא הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת", וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המתחזק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר: ולא-יהיה קרח ובעדתו" (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה דקרא הרי הוא איים, כמו שבארוהו חכמים שהוא שלילה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה' מודיע שחולק על הפניהם וטוען לעצמו את הפניה בדורות הבאים לא יאירע בו מה שארע לקרח ולא יהיה ענשו, הפליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת, באמרו יתעלה למשה: "הבא-נא ידך בתיקך וגו'" (שמות ד, ו), וכמו שנתבאר בעזיה (דברי הימים ב כו) — (שנענש בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחרון לענין המצוה ואמר, שפבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (כ). והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלהלש שער הראש על המתים בדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו: "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א). וכפל לאו זה בפניהם ואמר: "לא-יקרחה קרחה בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה-שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים בלבד אסור — לפיכך באר

שמים אם גלח כל-ראשו. והטעם שלא נמנה אלו פשתי מצות, אף-על-פי שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת לאו אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת ראש משמאל והיינו מוצאים שחייבו עליהם שמים כי אז היה אפשר למנותם פשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא (שקילנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו כולל חלקים שונים מהגוף ושהוא חייב על כל-חלק מהם לבדו, אין זה מחייב שהיה מצות הרבה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (כ); ולא זו אין הנשים חייבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין, והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין, והלחי התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא הלוא בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא תשחית אף פאה אחת מפלל הזקן. ובא הפרוש שהן חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחייב חמש מלקיות אם גלח הפל, ואפלו גלחן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות כ): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שמים מכאן ושמים מכאן ואחת מלמטן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן פלן באחת — אינו חייב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם כא): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתנא קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך היא ההלכה. וגם זה היה דרך במרי עבודה זרה, כמו שמפרסם היום בקשויט נזירי האירופים שהם מגלחים את-זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות — לפי שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו שבארו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהרנו גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו יתעלה: "ולא-ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה). וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום שצורה זו מיחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה, כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורר את-ההסבכים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים המיוחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשיית מקצת הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין הזה.

המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מלקחת

(מצוה עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכללתא, שלא היינו למדים מפסוק זה אלא חיוב הודוי למטמא מקדש (קבוצת החסאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני ישראל והתנדו. ומנין אף מיתות וכתות? אמר: חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצוות לא-תעשה; כי יעשו — לרבות מצוות עשה". ושם אמרו עוד: "'מכל-חטאת האדם' — ממה שבינו לבין חברו: על הגבלות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-חיבי מיתות שיתנדו. יכול אף הנהרגין על-פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש' הריא' כלומר שאינו חיב להתנדות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים החמורים והקלים ואפילו על מצוות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי שנגאמר הצווי הזה, כלומר "והתנדו", יחד עם חיוב הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגררים אחר הקרבן, לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכללתא בלשון זה: "יכול בזמן שהם מביאין (קרבן) מתנדין; ומנין אף בזמן שאין מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתנדו (בכל מצב). אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר: והתנדו את-עונם ואת-עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים" (דניאל ט, ז). הנה נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא הביא קרבן, חיב להתנדות כמו שאמר יתעלה: "והתנדו את-חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גם-כן: "והתנדו — זה ודוי דברים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בקרבן אחרון מפורים (פז).

ואמר: "לא יקרה קרחה בראשם" לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו אמר: "לא יקרה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים: בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם "למת". וכל-המגלה (הקורח) בגרים משער ראשו בתלישה על המת דוקא — לוקה, בין שהוא כהן גדול או ישראל לוקה על כל-קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן מה-שכפל בפניהם: "ויפאת זקנם לא יגלחו ובכשרם לא ישרטו שרטת" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה, כמו שנתבאר בסוף מכות (כא.).

שבת קודש י"ד סיון ה'תשס"ט

מצוות עשה עג.

המצוה הע"ג — הוא הצווי שנגצטינו להודות בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור, כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא השם! חטאתי, עויתי, פשעתי ועשיתי כך וכך". ויחייב את-הדבור ויבגש בפרה בענין זה כפי צחות לשונו. דע, שאפילו החטאים שחיבים עליהם מיני הקרבנות האלה שנוכרו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם נתכפר לו — צריך על-כל-פנים גם להתנדות בשעת הקרבתם. והוא אמרו יתעלה: "דבר אל-בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתנדו את-חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, יז), ולשון המכללתא בפרוש פסוק זה: "לפי שנגאמר: 'והיה כייאשם לאחת מאלה' והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על חטא אשר חטא; 'עליה' — על החטאת כשהיא קימת, לא משנשחטה. אין במשמע שיתודה היחיד אלא על ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה "אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו והנזכרים עמו (קבוצת חסאים שחיבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שכבר בארנו

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

גמרא

מבאר הגמרא: ולא פליגי תנא קמא ורבי יהודה בשיעור חסרון היין, אלא 1
2 מר בי אתריה ומר בי אתריה — כל אחד אמר לפי הנהוג במקומו, 3 שבאתריה דמר — במקומו של תנא קמא, חפז בקירא — היו טחים 4 חביתיהם מבפנים בשערה, ולא מניין טפי — לא היתה החבית בולעת 5 הרבה, ולכן אמר שמנכים רק שישית, אך באתריה דמר — במקומו של רבי 6 יהודה, חפז בכוסא — בזפת, ומניין טפי — והיו החביות בולעות הרבה, 7 ולכן אמר שמנכים חמישית.

אופן אחר: איבעית אימא, משום גרמישקא — האדמה שהיתה 8 במקומותיהם, הא — האדמה במקומו של רבי יהודה, שממנה היו עושים את 9 החביות, מניצא טפי — היתה בולעת הרבה, והא — האדמה במקומו של 10 תנא קמא לא מניצא טפי. 11 מביאה הגמרא מעשה, המתבאר על פי דין משנתנו: באתריה (במקומו) 12 דרב יהודה, רמו ארבעים ותמני בוני בדנא — היתה להם מדה קטנה, 13 הנקראת 'כוזה', והיו ארבעים שמונה כזים ממלאים חבית, ואויל דנא 14 בשיתא וזוי — מחיר החבית בימות הביציה היה ששה זוזים. פרים רב יהודה 15 שיתא שיתא בוזא — רב יהודה שהיה חנוני, היה מוכר ששה כזים בזוז. 16

שופטים יז היג

ה וְהָאִישׁ מִיכָה לֹא בֵּית אֱלֹהִים וַיַּעַשׂ אֶפֹּד וְתַרְפִּים וַיַּמְלֵא אֶת־יָד אֶחָד מִבְּנָיו וַיְהִי־לֹא לְכַהֵן: וּבְיָמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: וַיְהִי־נֶעַר מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה וְהוּא לֹאִי וְהוּא גֵר־שָׁם: ח וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מִהָעִיר מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לָגוֹר בְּאֶשֶׁר יִמְצָא וַיָּבֹא הָרֶאֱפָרִים עַד־בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דְּרָכָיו: ט וַיֹּאמְרוּ־לֹא מִיכָה מֵאֵין תָּבֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹאִי אֲנֹכִי מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְאֲנֹכִי הֵלֵךְ לָגוֹר בְּאֶשֶׁר אִמְצָא: י וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה שְׁבָה עִמָּדִי וְהָיָה־לִּי לְאָב וּלְכַהֵן וְאֲנֹכִי אֶתֶּן־לְךָ עֶשְׂרֵת כֶּסֶף לַיָּמִים וְעֶרֶךְ בְּגָדִים וּמַחֲתָךְ וַיֵּלֶךְ הַלֹּאִי: יא וַיּוֹאֵל הַלֹּאִי לַשֹּׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיְהִי הַנֶּעַר לֹא פֶאֶחָד מִבְּנָיו: יב וַיַּמְלֵא מִיכָה אֶת־יָד הַלֹּאִי וַיְהִי־לֹא הַנֶּעַר לְכַהֵן וַיְהִי בְּבֵית מִיכָה: יג וַיֹּאמֶר מִיכָה עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי־יֵיטִיב יְהוָה לִי כִּי הָיָה־לִּי הַלֹּאִי לְכַהֵן:

רש"י

מעשה מנשה שבא מיהודה, קראו ממשפחת יהודה, והוא לוי בן גרשום בן משה רבינו היה, כמו שמפורש בענין (לקמן יח ל): ויהונתן בן גרשום וגו': (ח) לעשות דרכו. דרך הליכתו: (ט) באשר אמצא. פרנסתי להשתכר: (י) לימים. לסוף שנה: וערך בגדים. זוג חליפת בגדים שהם ערך וסדר לכל בני אדם כפי הראוי להם לשנה: וערך בגדים. אפרילימנ"ט בלע"ז: ומחיתך. ומזונותיך: וילך הלוי. אחר עצתו:

מצודת ציון

(ה) אפוד. עשוי בדמות אפוד שבמקדש: ותרפים. עשויים הם בצורת אדם ומדברים על ידי קסם: וימלא. ענין חנוך, כמו (שמות כט ט) ומלאת יד אהרן. (ז) גר. דר: (י) לימים. לשנה, כמו (ויקרא כב כט) ימים תהיה גאלתו: וערך. מענין סדור, כמו (שמות מ כג) ערך לחם: ומחיתך. פרנסה, הצורך לחיי האדם: (יא) ויואל. ורצה, כמו (שמות כב כא) ויואל משה:

לפי שגם בנחלת זבולון היתה עיר הקרויה גם כן בית לחם, כמו שכתוב ביהושע (יט טו), לזה אמר 'מבית לחם יהודה'; ולתוספת ביאור אמר 'ממשפחת יהודה', ורצה לומר, העיר בית לחם היתה מנחלת משפחת יהודה: והוא לוי. הנער היה לוי והיה גר בבית לחם: (ח) באשר ימצא. מקום נאות וכשר להחיות נפשו: לעשות דרכו. ללכת לדרכו דרך בה: (ט) לוי אנכי. כאומר, נכון אני ללמוד ולהורות, כמו שכתוב בשבט לוי (דברים לג י), יורו משפטיך ליעקב וכו': (י) לאב. רצה לומר, למורה ולמלמד: וערך בגדים. רצה לומר, כסדר הצריך: וילך הלוי. הלך אחר דבר מיכה ועצתו: (יא) כאחד מבניו. אשר מלא ידיו מאז לכהן: (יב) וימלא מיכה. מוסב למעלה (פסוק יא), שאמר שהיה לו כאחד מבניו, כי מלא ידיו לכהן: (יג) עתה ידעתי. כי בעוד היות בני לכהן, היה שלא כדת, כי הכהן ראוי להיות מבני לוי, אבל עתה ייטיב לי ה' כי היה לי הלוי לכהן, והרי הוא הכהן ממשי:

(ח) בית אלהים. בית עבודה זרה, וכן כל 'אלהים' האמורים בפרשה זו חול, חוץ מזה (להלן יח לא): כל ימי היות בית אלהים בשילה (שבועות לה ב): וימלא את יד אחד. חנכו לעבודת הדמות להיות כהן לפניו, כל חינוך דבר שאדם נכנס בו לשם גדולה קרוי מילוי ידים, רישוששטי"ר בלע"ז; וכשנותנין פקידות לאדם, קורין למתן רישוששטי"ר בלע"ז: (ז) ממשפחת יהודה. והוא לוי מן האם. ורבותינו אמרו (בבא בתרא קט ב): לפי שעשה

מצודת דוד

(ה) לו בית אלהים. היה לו בית מוכן לעבודת הדמות, ולזה שמה אמו את הדמות ומסכה בביתו: ויעש אפוד ותרפים. את אלה עשה משלו, מלבד הדמות ומסכה אשר משל אמו: וימלא. מיכה חנך אחד מבניו לכהן לפניו ולעשות עבודת הדמות: (ו) אין מלך בישראל. ולזה עשה כל איש הישר בעיניו, ולא היה מי שימחה ביד מיכה, וכתב ב'סדר עולם' (פרק יב), שזה היה בימי כושן רשעתיים, קודם שעמד עתניאל: (ז) מבית לחם יהודה.

דברי הימים ב יב א-יא

יב א וַיְהִי כִּהְיוֹן מַלְכוּת רְחַבְעָם וַיַּחֲזִקְתּוּ עֹזב אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ: ב וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־יְרוּשָׁלַם כִּי מָעְלוּ בַיהוָה: ג בְּאַלְף וּמֵאתַיִם רָכֵב וּבָשִׁשִׁים אֶלֶף פָּרָשִׁים וְאִין מִסְפָּר לָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ עִמּוֹ מִמִּצְרַיִם לִוּבִים סָפְיִים וְכוּשִׁים: ד וַיִּלְכְּדוּ אֶת־עָרֵי הַמִּצְרֹת אֲשֶׁר לַיהוּדָה וַיָּבֹאוּ עַד־יְרוּשָׁלַם: ה וַשְּׁמַעִיָּה הַנָּבִיא בָּא אֶל־רְחַבְעָם וְשָׂרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־נֶאֱסָפוּ אֶל־יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי שִׁישַׁק וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱתֶם עֹזְבֹתֶם אֹתִי וְאֶף־אֲנִי עֹזְבֹתִי אֶתְכֶם בְּיַד־שִׁישַׁק: ו וַיִּפְּנֻּוּ שְׂרָי־יִשְׂרָאֵל וְהַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ צִדִּיק א יְהוָה: ז וּבִרְאֹת יְהוָה כִּי נִכְנָעוּ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמַעִיָּה: ח לֵאמֹר נִכְנָעוּ לֹא אֲשַׁחֲיֶתֶם וְנִתַּתִּי לָהֶם כַּמַּעֲט לְפָלִיטָה וְלֹא־תִתֶּן חֲמַתִּי בִירוּשָׁלַם בְּיַד־שִׁישַׁק: ט כִּי יִהְיוּלוּ לַעֲבָדִים וַיֵּדְעוּ עֲבֹדָתִי וַעֲבֹדַת מַמְלָכוֹת הָאֲרָצוֹת: י וַיַּעַל שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־יְרוּשָׁלַם וַיִּקַּח אֶת־אֲצִרוֹת בֵּית־יְהוָה וְאֶת־אֲצִרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֹּל לָקַח וַיִּקַּח אֶת־מִגְנֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה: יא וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם תַּחְתִּיתָהֶם מִגְנֵי נְחֹשֶׁת וְהַפְקִיד עַל־יָד שְׂרָי הָרָצִים הַשְּׂמָרִים פֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ: יב וַיְהִי מִדִּי־בֹא הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה בָּאוּ הָרָצִים וְנִשְׁאָוּם וַהֲשִׁבוּם אֶל־תַּא הָרָצִים:

רש"י

(ז) נכנעו לא אשחיתם. דוגמא למטה (יד) עודנו הארץ לפנינו כי דרשנו ה' אלהינו דרשנו וגו', כן דרך הפסוק כשמפסיק בנתיים כופל עוד התיב' לאומרה דוגמא (מדבר י') והיה כי תלך עמנו והיה הטוב וגו': (ח) כי יהיו לו לעבדים. לשישק ולשאר עובדי כוכבים כמפורש: וידעו עבודתי. כשישובו לא יהיה עליהם שום מושל ממלכי עובדי

כוכבי' אבל כשתשובו מאחרי תורתי תדעו עבודת מלכי הארצות ותעבדו לה': (י) והפקיד על יד שרי הרצים. לקח המגינים מבית יער הלבנון והפקידם לשרי הרצים ואח"כ השיבם אל תא הרצים, חדר הרצים, כלומר אל מקומם, ענין אחר מפי מורי לפי שהיה דואג ממלך מצרים וממלך ישראל היו נושאים אותן לפניו:

מצודת ציון

(ב) מעלו. פשעו ומרדו: (ג) לובים וגו'. שמות עבד"ג הם: (ז) לפליטה. הצלה ושארית: תתן. ענין יציקה והרקה כמו ותתן עלינו האלה (דניאל ט): (י) תחתיהם. במקומם: והפקיד. מל' פקדון: על יד. ביד: (יא) מדי. מתי ר"ל בכל עת וכן מדי עלותה (ש"א א): תא. ענין חדר מה כמו והתא קנה אחד (יחזקאל מ):

מצודת דוד

(ב) כי מעלו בה'. ובעון זה בא עליכם האויב: (ז) כמעט לפליטה. ר"ל פליטה מועטת: ביד שישק. להיות נשחתים בידו: (ח) וידעו וכו'. ידעו מה טוב אם לעבוד את ה' אם לעבוד ממלכות הארצות כ"א עבדו את ה' לא היו מושלים בהם הממלכות: (יא) ונשאום. להגן עליו מהאויב הבא פתאום: והשיבוים. אחרי בואו לבית המלך:

פְּעָמִים שְׁשִׁינְהֶם כשנשבעים חייבים **בְּאֶשֶׁם** – קרבן 'אשם גזילתו', שחייב
 בו מי שנשבע לשקר ונפטר על ידי שבועתו מחיוב ממון, **פְּעָמִים שְׁהַשׁוּכֵר**
בְּחִטָּאת וְהַשְׂוֹאֵל בְּאֶשֶׁם, פְּעָמִים שְׁהַשׁוּכֵר בְּאֶשֶׁם וְהַשְׂוֹאֵל בְּחִטָּאת. הָא
כִּיצַד, בְּפִירַת מָוֶן – שבועת שקר שנפטר על ידה מחיוב ממון, מחייבת
 קרבן **אֶשֶׁם**, ואילו שבועת **בִּיטוּי שְׁפָתַיִם** לחדר שאין בה כפירת ממון,
 מחייבת קרבן **חִטָּאת**. ועל כן כשנשבעו שניהם לשקר ולא כפרו ממון,
 חייבים שניהם חטאת, וכנשבעו לשקר וכפרו ממון, חייבים שניהם אשם. ויש
 שרק אחד מהם נשבע לשקר וכפר ממון בשבועתו, והשני נשבע בלא שכפר,
 ואת חייב האחד אשם והשני חטאת.
 מפרשת הגמרא: **פְּעָמִים שְׁשִׁינְהֶם בְּחִטָּאת** כיצד, **בְּגֻזַּל שְׁמִתָּה** הפרה
בְּדִרְבָּה, וְאִמְרוּ שניהם **שֶׁנֶּאֱמָרָה** על ידי ליסטים, ונשבעו שניהם על כך,
 השוכר בכדי להפטר, והשואל אף שחייב באונסין חייבוהו חכמים שבועה
 שאין הפקדון ברשותו. לכן, **הַשׁוּכֵר, דְּבִין קָד וְכִין קָד מִפְּטוֹר פְּטוֹר** – בין
 אם היה מודה על האמת ונשבע שמתה כדרכה ובין כשנשבע לשקר
 שנאנסה הרי הוא פטור מתשלומין, שהרי אינו חייב בשניהם, ונמצא שאין
 בשבועתו זאת כפירת ממון ואינה אלא שבועת ביטוי לשקר, מתחייב
בְּחִטָּאת, וְהַשְׂוֹאֵל דְּבִין קָד וְכִין קָד חַיִּיב מִיִּחְיִיב בתשלומים, נמצא שאף
 הוא לא כפר ממון במה שנשבע על שקר, והרי זה כשבועת ביטוי ומחויב
 גם הוא **בְּחִטָּאת**.
פְּעָמִים שְׁשִׁינְהֶם בְּאֶשֶׁם כיצד, **בְּגֻזַּל שְׁנִינְגָה** הפרה **וְאִמְרוּ** שניהם מתה
מִחִטָּת מִלֵּאכָה, ונשבעו לשקר, **דְּתִרְוִיחוּ קָא כְּפָרִי מוֹנָא דְּהָא מִיִּחְיִיבִי**
וְקָא פְטָרִי נִפְשִׁיחוּ – ששניהם כפרו ממון, שלולי השבועה היו משלמים,
 ועל ידי השבועה פטרו עצמם, שהרי שניהם חייבים בגניבה ופטורים אם
 מתה מחמת מלאכה, ועל כן חייבים הם קרבן אשם, כדן הכופר ממון
 בשבועה.
שׁוּכֵר בְּחִטָּאת וְשׁוֹאֵל בְּאֶשֶׁם כיצד, **בְּגֻזַּל שְׁמִתָּה** הפרה **בְּדִרְבָּה**, ואם היו
 מודים שניהם על האמת, היה השוכר נפטר והשואל היה חייב, **וְאִמְרוּ**
שְׁנִינְהֶם מִתָּה מִחִטָּת מִלֵּאכָה, ונשבעו לשקר. **הַשׁוּכֵר דְּבִין קָד וְכִין קָד**
מִפְּטוֹר פְּטוֹר מתשלומים, שהרי פטור בין אם מתה כדרכה ובין אם מתה
 מחמת מלאכה, ונמצא שלא הועילה השבועה לפטורו מממון והרי זו
 שבועת ביטוי, **חַיִּיב בְּחִטָּאת**, ואילו **הַשְׂוֹאֵל דְּמִיִּחְיִיב בְּחִטָּתָה בְּדִרְבָּה, וְקָא**
פְטָרִי נִפְשִׁיחוּ – ופטר עצמו באומרו שמתה מִחִטָּתָה **מִלֵּאכָה**, חייב **בְּאֶשֶׁם**,
 שהרי כפר ממון בשבועתו.
שׁוּכֵר בְּאֶשֶׁם וְשׁוֹאֵל בְּחִטָּאת כיצד, **בְּגֻזַּל שְׁנִינְגָה** הפרה, **וְאִמְרוּ** שניהם
שְׁמִתָּה בְּדִרְבָּה, ונשבעו לשקר. **הַשׁוּכֵר** שדינו הוא **דְּמִיִּחְיִיב בְּגִנְיָה**
וְאִכְיָרָה, וְקָא פְטָרִי נִפְשִׁיחוּ – ופטר עצמו ממה שאמר שמתה **בְּדִרְבָּה**, חייב
בְּאֶשֶׁם, שהרי כפר ממון בשבועתו, ואילו **הַשְׂוֹאֵל, דְּבִין קָד וְכִין קָד חַיִּיבִי**
מִיִּחְיִיב, ואינו נפטר לא במתה כדרכה ולא בנגיבה, חייב **בְּחִטָּאת**.
 שואלת הגמרא: **מָאִי קָא מְשַׁמַּע לָן רַבִּי יִרְמְיָה** בכך, הלא משנה מפורשת
 היא במסכת שבועות (מט): שכל המשנה [בשבועה] מחובה לחובה ומפטור
 לפטור ומפטור לחובה פטור [מאשם], וכל המשנה מחובה לפטור חייב.
 מיישבת הגמרא: דברי רבי ירמיה **אֶפְשָׁרִי** – להוציא מִדַּעְתוֹ דְּרַבִּי אֲמִי באו,
דְּאִמְרֵי רַבִּי אֲמִי, כֹּל שְׁבוּעָה שְׁתֵּדִינְיָם מְשַׁבְּעִים אוֹתָהּ אִין תִּיבִין עֲלֶיהָ
מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת בִּיטוּי, שֶׁנֶּאֱמָר בפרשת קרבן שבועה (ויקרא ה ד) **אוֹ נֶפֶשׁ**
בִּי תִשָּׁבַע לִבְטָא בְּשִׁפְתָּיִם, ויש לדרוש **בִּי תִשָּׁבַע** מִעֲצָמָה, ולכן מי
 שחייבוהו בית דין לישבע ונשבע לשקר, אינו חייב חטאת, **וְקָא מְשַׁמַּע לָן**
 רבי ירמיה שאין הדין כך, אלא גם מי שהשביעוהו בית דין חייב חטאת,
 ודלא כרבי אמי.
 הגמרא דנה על מסירת פקדון משומר לשומר, הנזכר במשנה, אם מותר
 הדבר ומה הם החיובים הבאים מחמת כך: **אִתְמַר, שׁוּמְרִי שְׁמִסְרָא** את הפקדון
לְשׁוּמְרֵי אַחֵר, ואִירַע לְבַהֲמָה נזק, כגון שמתה או נגנבה וכדומה, **רַב אֲמַר,**
פְטוֹר השומר הראשון מכל מה שהיה נפטר אילו היה הדבר קורה אצלו.
וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר, חֲזִיב השומר הראשון אפילו נאנסה אצל השני.
אֲמַר אֲבִי, לְמַעֲמִיחָה – לשיטתו **דְּרַב, לֹא מִבְּעֵיָא** – אין צריך לומר ששומר
חָנֵם שְׁמִסְרֵי לְשׁוּמְרֵי שְׁכָר פטור אם נאנסה אצל השני, ואין זו פשיעה
 שמסרה לאחר, **דְּעֲלִינִי עֲלִיָּה לְשִׁמְרָתוֹ** – שהלא הוסיף על שמירתו, לפי
 ששומר חנם אינו מוסר נפשו כל כך לשמירת הפקדון, כיון שאין הוא
 מתחייב כי אם בפשיעה, ואילו שומר שכר מוסר נפשו יותר על שמירת

החפץ כיון שהוא חייב גם בגניבה ואבידה, **אֵלָא אִפִּילוּ שׁוּמְרֵי שְׁכָר שְׁמִסְרֵי**
לְשׁוּמְרֵי חָנֵם, הִנְרוּעִי נְרָעָה לְשִׁמְרָתוֹ – שהפחית משמירת החפץ בכך
 שמסרה לשומר חנם, אף על פי כן **פְטוֹר** השומר הראשון אם נאנסה אצל
 השני, **מָאִי מְעָמָא** – מהו הטעם לכך, **דְּהָא** – שהרי **מְסָרָה** השומר לְכֹן
 דְּעָתָה, ומשום כך אין בכך פשיעה לחיובו גם באונס.
וְלִמְעֻמָּה – ולשיטתו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לֹא מִבְּעֵיָא** – אין צריך לומר ששומר
שְׁכָר שְׁמִסְרֵי לְשׁוּמְרֵי חָנֵם שחייב אם נאנסה אצל השומר השני, **הִנְרוּעִי**
נְרָעָה לְשִׁמְרָתוֹ, אֵלָא אִפִּילוּ שׁוּמְרֵי חָנֵם שְׁמִסְרֵי לְשׁוּמְרֵי שְׁכָר, דְּעֲלִינִי
עֲלִיָּה לְשִׁמְרָתוֹ, חֲזִיב השומר הראשון אם נאנסה אצל השני, והטעם לכך,
 משום **דְּאֲמַר לִיה** המפקיד לשומר הראשון, **אִין רְצוֹנִי שְׁיָהָא פְקָדוֹנִי בְּיָד**
אַחֵר, ולא היה לך למסור לו, ופשיעה היא.
 רב חסדא מברר את המקור לדין הנאמר בשם רב: **אֲמַר רַב תְּחִסְדָּא, הָא**
דְּאִמְרוּ בשם **רַב, לֹא בְּפִירוּשׁ אִתְמַר, אֵלָא מְכַלְלָא** – למדו כך מתוך
 דבריו. שהיה מעשה דְּהִנְחָה **גִּינְאִי** – היו גננים, **דְּכָל יוֹמָא הוּוּ מְפַקְרִי**
מְרִיחוּ נְגָה דְּהִתְחִיא סְכָתָא – שבכל יום היו מפקדים את מעדריהם אצל
 זקנה אחת. **יוֹמָא חַד אֶפְקָרְיָנָהוּ לְנְבִי חַד מִיְנֵיהוּ** – יום אחד שינו ממנהגם
 והפקידים אצל אחד מהם. **שְׁמַע קָלָא בִּי הַלּוּלָא נֶפֶשׁ אֹל** – אותו גון
 שנתמנה לשומר, שמע קול חתונה, יצא והלך, וכיון שלא רצה להנח
 המעדרים ללא שמירה, על כן **אֶפְקָרְיָנָהוּ לְנְבִי דְּהִתְחִיא סְכָתָא** – הפקיד
 את המעדרים בידי הזקנה שאצלה היו מניחים אותם תמיד. **אִרְאִי לְאִתְמַר**
אֲנָנִיב מְרִיחוּ – עד שהלך וחזר לקחתם, נגנבו המעדרים מבית הזקנה.
אִתְמַר לְקַמְיָה דְּרַב וּפְטָרִיה – בא אותו שומר לפני רב לשואלו מה דינו,
 ופטרו, משום ששומר חנם הוא ופטור על גניבה, ולא חייבו בטענה שפשע
 במה שמסרם לה. **מָאִי דְּחָוָא** – אחד מן התלמידים שהיה נוכח ושמע מפיו
 של רב שפטור הגון, **סְבַר** שטעמו **מִשּׁוֹם שׁוּמְרֵי שְׁמִסְרֵי לְשׁוּמְרֵי פְטוֹר, וְלֹא**
הָיָא – אבל אין זה כך, **שְׂאֵנִי הָתָם שִׁישׁ לְפִטְרוֹ, כִּיּוֹן דְּכָל יוֹמָא נְמִי אִינְהוּ**
נִפְרִיחוּ נְגָה דְּהִתְחִיא סְכָתָא הוּוּ מְפַקְרִי לָהּ – שהרי גם בשאר הימים היו
 הם עצמם מפקדים אצלה את המעדרים, ולכן אין הם יכולים לטעון שלא
 היה לו להפקיד אצלה.
 הגמרא מביאה קריאה שהקשו על דברי רבי יוחנן ממשנתו: **יְתִיב** – ישב
רַבִּי אֲמִי וְקָאֲמַר לֵה לְהָא שְׁמִעָתָא – ושנה את השמועה שאמר רבי יוחנן
 רבו בדין שומר שמסר לשומרה. **אִתְרִיבִי** – הקשה לו **רַבִּי אֲבָא בַר מַמְלֵ**
לְרַבִּי אֲמִי ממשנתו, **הַשׁוּכֵר פָּרָה מְחִבְרִי וְהַשְׂאִילָה לְאַחֵר וּמִתָּה**
בְּדִרְבָּה, יִשָּׁבַע הַשׁוּכֵר שְׁמִתָּה בְּדִרְבָּה וְהַשְׂוֹאֵל מְשַׁלֵּם לְשׁוּכֵר. וְאִם
אִתְמַר – ואם היה הדין כדברי רבי יוחנן ששומר שמסר לשומר חייב
 באונסין, מדוע נפטר השוכר בשבועתו שמתה באונס, **לִיכָא לִיה** – יאמר לו
 המשכיר, לא היה לך למסרה לו, משום שאין רְצוֹנִי שְׁיָהָא פְקָדוֹנִי בְּיָד
 אַחֵר.
אֲמַר לִיה רַבִּי אֲמִי, הָכָא בְּמָא עֲקָרְיָנָהוּ בְּשִׁנְתָּנָה לֹא (רשות הבעלים)
[הַבְּעָלִים רְשׁוּת] לְהַשְׂאִיל, ובזה אף רבי יוחנן מודה שאינו חייב באונסין.
 שואלת הגמרא: **אִי הָכִי לְבָעָלִים בְּעִי לְשִׁלּוּמֵי** – על השואל לשלם
 לבעלים, שהרי נחשב הדבר כאילו היה השוכר שליח הבעלים להשאל לו,
 ואין השואל שומר של השוכר אלא שומר של הבעלים.
 מיישבת הגמרא: כאן המדובר **דְּאִמְרוּ לִיה** הבעלים לשוכר, תוכל
 להשאלם לאחר **לְדַעְתָּךְ** כלומר אם תרצה להשאלה לו אין אנו מקפידים
 בכך, ולכן נחשב השואל כשומר של השוכר בלבד ולא של הבעלים.
 רמי בר חמא מקשה קריאה נוספת על דברי רבי יוחנן מהמשנה להלן (מב):
מְתִיב רַמִּי בַר חֲמָא, תְּמַפְקִיר מְעוֹת אֲצִיל תְּכִירוֹ וְהַשׁוּמְרֵי צָרְרִין בְּסִדְרוֹ
וְהַשְׂשִׁילֵן לְאַחֲרָיו באופן שניתן לגונבן הימנו, ואכן נגנבו, או שִׁמְסְרִין לְכֹנֵי
וּבְתֹתוֹ תְּקַמְנִים שִׁישְׁמִרוֹם וְנָעַל בְּפִנְיָהֶם שלא יצאו החוצה ויאבדו המעות
 אלא שלא נעל בְּרָאוּי ויכולים לצאת ולאבדן, ואבדו המעות, **חֲזִיב, ואף**
הוא שומר חנם ופטור בגניבה ואבידה, מכל מקום כאן חייב כיון ששלא
שְׁמִרָה בְּדִרְבָּה הַשׁוּמְרִים וּפְשִׁיעָה היא. ומשמע דְּמַעְגָּמָא שהוא חייב, משום
 דְּקַמְנִים היו אלו שמסר להם, **הָא** – אבל אם היו גְּדוּלִים, שהם בני דעת
 ויודעים לשמור, **פְטוֹר, וקשה, אֲמַאי, נִימָא לִיה** המפקד **אִין רְצוֹנִי שְׁיָהָא**
פְקָדוֹנִי בְּיָד אַחֵר, וכדברי רבי יוחנן שטעם זה מתחייב אפילו באונסין.
 מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבָּא, כֹּל תְּמַפְקִיד פְקָדוֹן אֲצִיל חִבְרוֹ,**

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף לו עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

עט

תוספות

רש"י

שׁוֹכֵר דמיחייב בגניבה ואבירה. מפאן יש להוכיח דהלכה כמ"ד דשׁוֹכֵר
כשומר שׁכר דמי וכן מוכח בריש אלמנה לכו"ג (יבמות ס"ו) וכן פרק
השואל (לקמן דף לו. ע"ב) גבי מרימר בר חנינאי אומר בדיניתיא לבי חוזאי
לאפוקי מדר' אמי. ה"ה דהנה מצי למימר לאפוקי מדשמואל דאמר פ"ג
דשבועות (דף ס"ה) דשבועת ביטוי שאלא
אלא בנכול להיות להבא אכל שבועה
שׁוֹכֵר פלוני צרור לים פטור שׁכר כול
לומר שבועה שצורק והבא מדיחייב
שבועה כי נשבע שנאנסה אע"ג דליהא
בלהבא: **רב** אומר פטור. וא"ת והא תנן
פ"ג דגיטין (דף ס"ט) אם אומר טול הימנה
חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר וי"ל
דאע"ג דאסור להפקידו ביד אחר מ"מ
בשביל כך אינו חייב לפרוע:

אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. אין
לפרש דטעמא דחייב לר' יוחנן
אליבא דאביי משום דשינה מדעת
המפקיד ולכך יתחייב בכל האונסין אפי'
באונסין שהיו ראויין לבל ברשות שומר
הראשון דאיכ' מאי פריך אביי לרבא לקמן
לימא ליה ר' אמי לר' אבא מלאך הפנות
מה לי הבא מה לי התם כו' והלא כיון
דשינה מדעת בעל הפדה הוא חייב אפילו
באונסין שהיו באין אפי' אם היתה
ברשותו לכך ההוצר לתרץ שהשואל
מדעת בעלים וי"ל דהטעם הוא
דחשיב כאילו פירש לו שאם ויגנה מדעתו
כגון שימסרנה לאחר שהיה כאילו פשע
בה וכל אונסין שיצאנו לה שנוכל לתלות
שם לא מסרה לאחר שלא היו נאצעים
חייב בה כגון אם מתה בבית שומר שני
דש' לתלות דהבלא דאותו בית קטלה
ושמא אם היתה בבית שומר הראשון לא
היתה מתה שגריא בית אחר יותר מאחר
והיו בפשע בה ויצאה לאגם שהוא מרעה
שמן וטוב ומתה דחייב לאביי דאמר
דהבלא דאגמא קטלה וכן לרב אם מסרה
לחש"ו ומתה ברשותו חייב מזהאי שטקמא
והיכא שלא פשע בה כגון לרב כשקנה
לכך דעת או שנעל בפניה כראוי ויצאה
לאגם או שהוליקה בעצמו לאגם ומתה
שם פטור אבל אם נעל בפניה שלא כראוי
אע"פ שפשע אם מתה שם פטור כיון
דאפילו נעל בפניה כראוי היתה מתה שם
ואפילו למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו
באונס חייב היינו דוקא כמו צריפא
דאורבני דאפשר אם לא פשע מתחילה
לא היה נאצר אונס של גניבה וכן מוכח
פרק האומנין (לקמן דף ע"ב וס"ב ד"ס חומש) דתנן
השוכר את הפרה להוליכה בזה והוליקה
בבקעה והחללקה פטור הותקמה חייב
והשתא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו
באונס חייב כי נמי החללקה אמאי פטור
הלא תחילתה בפשיעה לענן ההתקמה
וסופה באונס לענן החללקה אלא משום
דאפילו הוליקה בזה כל שכן דהחללקה
לכך פריך לקמן אביי לרבא שפיר ואפי'
למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור

הבא בשמסר לשומר אחר חייב דהתם בצריפא דאורבני לא היה האונס ראוי להיות נאצר עד שבאו גנבים אבל הבא אנלאי מילתא שזאתו הכל ואותו מקום
היה מסוכן יותר להמית בהמה זו דמיד שבאת שם התחיל החולי וכן קאמר אביי לקמן דאפי' למ"ד פטור הבא חייב:

שְׁנֵיהֶם בְּאֶשׁ. אם נשבעו לשקר והיו נשכרים בשבועתם להקל פרעון מגעליהם
כפירת ממון היא זו וקרבן שבועה שלהם אשם איל כן ב' שנים דכתיב ויקרא (ס'
והביא את אשמו איל תמים בערפה כסף שני) שקלים והוא אשם גזילות: **נאנסה.**
ע"י לטסין ונשבעו שכן אע"פ שהשואל משלם אונסין משביעין אותו כדבר

הנאן שבועה שאינה ברשותו דחיישינן
שקמא נתן עיניו בה ונשבע שנאנסה ואינה
ברשותו: **שוכר דבין כף ובין כף מיפטר.**
מתשלומין קאי בחטאת: כין כף ובין כף.
בין שנשבע באמת שמתה כדרכה בין
שנשבע לשקר שנאנסה פטר עצמו מלשלם
הלכה אין בשקר זה כפירת ממון דהא אם
הודה על האמת היה פטור שבועת ביטוי
היא ובחטאת: **שואל דבין כף ובין כף.**
חייב לשלם. נמצא שלא כפר ממון
בשקור שבועתו ושבועת ביטוי קאי
בחטאת: כגון שננבנה. והשוכר חייב
לשלם לבעלים והשואל ישלם לשוכר:
ואמרו מתה מחמת מלאכה. ופטור שואל
עצמו בשקר מלשלם לשוכר והשוכר
מלשלם לבעלים: **שמתה כדרכה.** ואם
הודו על האמת שוכר פטור ושואל חייב:
שננבנה. וישיגם חייבין: **ואמרו מתה**
כדרכה. השוכר פטור עצמו בשקר אבל
השואל לא נפטור בכך מלשלם: **חייב**
מיחייב. כל ששקל קאי על שבועתו בחטאת:
מאי קמ"ל. רבי ירמיה משניות שלימות תן
בשבועות המשנה מחובה לחובה ומפטור
לפטור ומפטור לחובה פטור מאשם גזילות
מחובה לפטור חייב: **רב אומר פטור.** מכך
מה שהיה נפטר אם שמה הוא עצמו:
חייב. אפי' באונסין: **ולא מיפגיא כו'.**
דפטור מן האונסין ואין לר' לומר פשיעה
היא זו שמסרה לאחר: **מרייהו.** פרשויר
בלע"ז: **מאן דחיא.** אחד מן התלמידים
ששמע מפיו דפטריה סבר שומר שמסר
לשומר כו': **הווי מפקדי לה.** דלא מצו
אמרי ליה אין רצוננו שיהא בידה: **להא**
שמעיתא. דר' יוחנן רביה: **אי הכי לבעלים**
בעי לשלומי. שואל שחם השאילה לו:
דאמרי ליה. בעלים לשוכר: **לדעתה.**
כרצונה אם תרצה להשאילה לו ימי
שכירותה אין אנו מקפידין הלכה הוא
השאילה והבעלים אין יכולין לומר אין
רצוננו: **מסרן לבנו כו'.** או שמסר לבנו
ולבתו הקטנים: **בפניהם.** בפני אותם
הקטנים שלא יצאו לחוץ ויאבדו המעות:

פטור ולא היה שאני התם דכל יומא נמי אינהו גופייהו גבה דההיא סבתא הווי מפקדי
להו יתיב ר' אמי וקאמר לה להא שמעיתא איתביה ר' אבא בר ממל לר' אמי השוכר
פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם
לשוכר ואם איתא לימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר א"ל הבא במאי עסקינן
בשנתנו לו (רשות הבעלים) להשאיל אי הכי לבעלים בעי לשלומי דאמרו ליה לדעתה
מתיב רמי בר חמא המפקיד מעות אצל חבירו צרר והפשילן לאחריו מסרן לבנו ובתו
הקטנים (ונעל בפניהם שלא כראוי חייב שלא שמר כדרכה השומרים טעמא דקטנים הא
גדולים פטור אמאי לימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר אמר רבא כל המפקיד

הבא בשמסר לשומר אחר חייב דהתם בצריפא דאורבני לא היה האונס ראוי להיות נאצר עד שבאו גנבים אבל הבא אנלאי מילתא שזאתו הכל ואותו מקום
היה מסוכן יותר להמית בהמה זו דמיד שבאת שם התחיל החולי וכן קאמר אביי לקמן דאפי' למ"ד פטור הבא חייב:

דאם כן ליתני קטנים סתמא. וא"ת תקשה לרב וי"ל דבניו נקט לרבותא
דס"ד א' דעל דעת בניו הקטנים נמי מפקיד דרגילות הוא שלפעמים
מוסר חפציו לבניו קטנים קמ"ל אי נמי לכך נקט בניו ולא נקט קטנים סתמא
משום דבניו למידק הא גדולים הוי בדרך השומרים ומוחקר משום דעל דעת

בניו הגדולים מפקיד אכל גדולים דעלמא
אסור למסור אע"פ שאינו מתחייב בכך.
את מהימנת לי בשבועה. ולכך ה"כא
שהשומר הראשון יכול לישבע על
האונס או שהיו עדים בדרך פטור ואפי'
מסר לחש"ו ומתה ברשותם כיון דאף
בבית שומר הראשון היתה מתה דמלאך
המות מה לי הכא מיל התם כו' וסובר
רבא שזוהו טעמו של רבי יוחנן ולא כאב"י
דאמר משום דאין רצוני כו' וכן הלכה
כרבא ולא כר"ח דפסיק באב"י:

שהעלה למרעה שמן טוב. והשקפה
לא הוי פשיעה בהעלאה: **אי**
הכי עלתה נמי. בשלמא לרבא דאמר
מלאך המות כו' לא יצטרך להעמיד
במרעה שמן טוב ולכך העלה לראשי
צוקין ונפלה חייב משום העלאה אע"פ
שנפלה בע"כ שתקפתו ויורה ורישא
דקתני אי עלתה פטור מיירי שתקפתו
ועלתה וכן הנפילה היתה בתקפתו ויורה
כמו בספא אכל לאב"י דאוקמה במרעה
שמן טוב ולא פשע בהעלאה ותייב משום
שפשע בנפילתה דמיירי שהיה יכול
להקפה ולא תקפה איכ' רישא נמי אפי'
תקפתו ועלתה אמאי פטור ליתייב משום
נפילה שהיה לו לשומרה שלא תפול
דסתמא נפלה דרישא הוי כמו נפלה
דספא שיהיה יכול לתקפה ומשני נפלה
דרישא מיירי שתקפתו ויורה דומיא
דעלתה דמיירי דתקפתו ועלתה ולא דמיא
לנפילה דספא וא"ת אמאי נקט ברישא
עלתה ובסיפא העלה והלא אין חילוק בין
העלה מדעתו לעלתה בעל כרחו ובנפילה
לכך הוה ליה לפלוגי דתקפתו ויורה הוה
אונס לא תקפתו חייב וי"ל דרישא נקט
עלתה לגלוי דנפלה הוי בע"כ וסיפא נקט
העלה לגלוי דנפלה הוי שהיה בידו
לתקפה ולא תקפה דומיא דהעלה שהיה
בידו וא"ת וסיפא כיון דמיירי שהיה יכול
להקפה אמאי אוקמה במרעה שמן טוב
אפילו לא היה מרעה שמן טוב לא פשע
בהעלאה כיון שהיה יכול לשומרה
מנפילה וי"ל כיון דאין צורך בהבחה
בהעלאה זו פושע הוא שיש לו לחוש
שלא ישבח ולא ישמרנה מליפול ולכך
אם מתה היה חייב:

וגפלה הרי זה אונס איבעי ליה למיתקפה לא צריכא שתקפתו ועלתה תקפתו ויורה: אמר
רבי יוסי ביצד הלה עושה סחורה בפרתו כו': אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי
אמר ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה אמרת לן משמיה דשמואל חלוק היה רבי יוסי

על דעת אשתו ובניו. על דעת שהנפקד מוסרו לאשתו ובניו הגדולים ואין
יכולין לומר אין רצוננו כו': **דיקא נמי**. דהאי דגדולים פטורין דוקא בניו נקט ולא
אחרים: **דא"כ**. דלאחרים נמי גדולים פטור ליתני או שמקורן לקטנים סתמא:
בשבועה. רשלא פשע בה: **האיך** לא מהימן לי. ואני אומר ששנה בידו או
אכלה או פשע בה: **פשע בה**. שלא נעל
בפניה כראוי: **ויצאת לאנס**. מקום שאינה
משתמרת שם אצל זאבים ולא אצל גנבים
ומיהו לא אכלה לא זאבים ולא גנבים:
ומתה. דהוי תחילתו בפשיעה שמא
יטרפוהו זאבים וסופו לא אבדה באותה
פשיעה אלא בדרך שהוא אונס: **לא**
מיבעיא למ"ד. לקמן בפרקין (ה' מ"ב)
ההוא דאוחיב וזוי דפקדון בצריפא דאורבני
דהויא פשיעותא לגבי נורא ונטירחתא לענן
גנבי ואיגנוב וגניבה לגבי שומר חנם אונס
הוא: **אלא אפילו למ"ד פטור הכא חייב**.
דהתם ליכא פשיעותא אלא לענן נורא
אכל הכא איכא למימר בפשיעה מתה
שאם היתה בבית לא מתה וציאתה לאנס
היא פשיעת מיתתה דשקא חבל המציא
באנס קטלה: **מה לי הכא כו'**. אכל התם
גנבי וזוי אם שמרם בהלקתם דקיל (ס'
בספא) אין להם שמירה אלא בפרקע לא
נגנוב ואע"ג דקיל בצריפא דאורבני אין
דרך גנבים לבקש שם מעות ואונס הוא
מיהו ע"י שלא שמר בדין שמירתם אבדו
אכל פרה זו אם היתה בבית נמי היתה
מתה: **דאיגנוב גנב מאנס**. שזוהו דבר
שהוא פשיעה אצל ציאתה לאנס אע"פ
שסופה מתה בי גנב חייב ולא אמר אי הוה
בבית שומר נמי הוה מתה: **מ"מ**. משעת
גניבה היא לבדדה מן הבעלים דאי נמי
שקבה מלאך המות בי גנב הוה קיימא
הלךר החיוב כל א' על שעת הגניבה: **הא**
דאותבית ר' אבא. לעיל מהשוכר פרה
והשאלה לאחר לימא אין רצוני כו': **ושני**
ליה בשנתנו לו תבעלים רשות. מאי
דוחקיה לשנויי הכי נימא ליה אם אירע בה
אונס אחר דמצנינא למימר אם היתה בבית
לא נאנסה היה חייב אכל זו מתה בדרך
מלאך המות נמי בבית שוכר קטיל לה
ומדלא שני ליה הכי שמעין למי"ד תחילתו
בפשיעה וסופו באונס חייב לא שניא אונס
מלאך המות משאר אונסין: **לדידכו**.
דאמריטו טעמא דשומר שמסר לשומר
חייב משום אין רצוני איכא לאותובה
להחיא ומאי דניחא ליה לרבי אמי שני ליה
אנא לא סבידא לי לא אתקפתא ולא
שינא דלדידך דאמרי לעיל טעמא משום
דלא מהימן ליה בשבועה ליכא לאותובה
כלל שהרי שוכר עצמו נשבע לו בדתן
ישבע השוכר שמתה בדרך: **העלה**
לראשי צוקין. שומר שהעלה לראשי
הרים חדים ומשופעים ונפלה: **אין זה**
אונס. אלא פשיעה בדרך לילפול: **הא**
מתה בדרך. בראש הצוק: **פטור**. דהוי

אף

סופו באונס: **אירא**. צינה: **אובצנא**. עיפיות טורח המעלה: **למרעה** שמן טוב. בדרך הרועים להעלות שם בהמות לרעות: **לתקפה**. להחזיק בה שכן בדרך הרועים:
עלתה. מאליה: **שתקפתו**. על כרחו ועלתה ולא יכול להחזיק בה שחוקה היתה ממנה:

גניבה היא אבודה מהבעלים, דאי שנקבה מלאך המות בבייתיה דננבא
הנה קיימא – שהלא גם אם היה מניח לה מלאך המוות ולא הורגה, היתה
נשאת בבית הגנב, וחייב השומר הוא על שעת הגניבה קודם שמתה.
אביי מקשה לרבא מהאמור לעיל בסוגיית שומר שמסר לשומר: אמר ליה
אביי לרבא, לדידך – לשיטתך דאמרת שפטור השומר כשפשע בבהמה
ויצאה לאגס ומתה שם כדרכה, משום שאנו אומרים מלאך המות מה לי
הבא ומה לי התם, אם כן קשה, האי דאמרתיה – מה שהקשה רבי אבא
בר מנחם לרבי אמי ממשנתנו מדוע פטור השוכר שמסר לשואל, והרי
לרבי יוחנן שומר שמסר לשומר חייב, ושני ליה – ותיירך לו רבי אמי
שמדובר במשנה בשנתנו לו הבקעלים רשות להשאיל, ולימא ליה –
לדבריה, היה לרבי אמי להשיב לרבי אבא בר ממל, שכיון שמתה כדרכה
אצל השואל, ולא נגנבה או נאנסה באופן שיש לתלות זאת בבית השואל,
הלא יכול השוכר לטעון מלאך המות מה לי הבא ומה לי התם, ואף אם
היתה הבהמה נשאת בביתו היתה הבהמה מתה, ומתשובתו של רבי אמי
יש ללמוד שאין לומר כך, אלא בכל אופן שפשע, אף אם לבסוף מתה על
ידי מלאך המוות חייב.
אמר ליה רבא לאביי, לדידכו דמתניתו – לשיטתכם שהטעם לחייב שומר
שמסר לשומר הוא משום שטוען המפקיד אין רצוני שיהא פקדוני ביד
אחר, אכן אימא לאותבתה לתתיה – יש מקום לשאול מהמשנה מדוע פטור
השוכר כשמתה ביד השואל, ורבי אמי יישב מה שיישב. אולם לדידי –
לשיטתי דאמינא – שאמרתני שהטעם לחייבו הוא משום שאומר המפקיד
לשומר אנת מדימנת לי בשבועה והאיד לא מהימן לי בשבועה – אתה
נאמן לי בשבועה ואין השומר השני נאמן לי בשבועה, וכאמור לעיל, ליבא
לאותבתה כלל – אין מקום כלל לקושיא מהמשנה, שהרי השוכר הוא
הנשבע לבעלים מה שאירע לבהמה והוא הלא נאמן להם בשבועה, ואין
מקום לקושיית רבי אבא בר ממל ואין צורך בהירוצו של רבי אמי.
רמי בר חמא מקשה על שיטת אביי מהמשנה להלן (צג): מתיב רמי בר
המא, העלה את הבהמה שקיבל לשמירה, לראשי צוקין – הרים חדים
ומשופעים, ונפלה משם, אין זה אונס אלא פשיעה, שדרכה ליפול
ממקומות כאלו, ותייב. ויש לדייק מכך, שדווקא כאשר נפלה הרי זו
פשיעה, תא – אבל אם מתה שם בדרך, הרי זה אונס ופטור, ואף
שתחילתו בפשיעה שלא היה לו להעלותה לשם. ולדברי אביי קשה, ואמאי
– מדוע נפטר, לימא ליה – יאמר לו המפקיד שמתה משום דאוריך דהר
קטילה – צינת החר הרגתה, אי נמי, אובצנא דהר קטילה – או עיפות
הטיחיה בעלייה להר הרגתה. מתרצת הגמרא: הבא במאי עסקינן –
מדובר כאן שהעלה אותה למקצה שמן וטוב, שדרך הרועים להעלותה
לשם, ואין פשיעה בהעלאתה זו.
שואלת הגמרא: אי תיב – אם כך שהדרך להעלותם לשם, מעתה אפילו
נפלה נמי – גם אם נפלה יש לפטור. מתרצת הגמרא: חייבוהו על שהיה
לו לתקפה – להחזיק בה בדרך הרועים, שלא תיפול, ולא תקפה.
שואלת הגמרא: אי תיב – אם כך שבכך שלא החזיקה נחשב כפשיעה,
אימא רישא – כיצד ניתן לפרש את הדין המבואר ברישא שאם, עלתה
מעצמה לראשי הצוקין ונפלה, הרי זה אונס ופטור, שהרי קשה אם
העלייה כשלעצמה מותרת, והפשיעה היא מה שהיה לו לתקפה שם, הלא
גם בעלתה מעצמה איבעי ליה למיתקפה – היה לו לתקפה. מתרצת
הגמרא: לא צריכא – לא באה הרישא לומר אלא באופן שהיתה הבהמה
חזקה ממנו, שהתקפתו ועלתה לראשי הצוקים, ותקפתו ויירדה ונפלה,
ובאופן זה לא היה יכול לעמוד כנגדה, ולכן הוא פטור.
שנינו במשנה: אמר רבי יוסי ביצדק הלה עושה סחורה בפרתו בו' של
חבירו, אלא תחזור פרה לבעלים:
הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת זו: אמר רב יהודה, אמר
שמואל, הלכה כרבי יוסי.
הגמרא דנה לגבי דעתו בדין הקנאת כפל לשומר, ומיה ההלכה שם: אמר
ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, אמרת לן – אמרת לנו משמיה
דשמואל שחלוק היה רבי יוסי

על דעת שהנפקד מוסר גם לאשתו ונכני הגדולים הוא מפקיד, ואין הוא
יכול לומר לו אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר, ולכן אין הנפקד חייב כאשר
מסרם לבניו הגדולים ואבדו המעות.
הגמרא מוכיחה ביאור זה: אמר נהרדעי, דיקא נמי – יש לדייק כן אף
מדברי המשנה, שלגדולים אחרים אסור לו למסור את הפקדון, דקתני
במשנה 'או שמסרן לבנו ובתו קטנים תיב', ויש לדייק, תא – אבל אם
מסרם לבנו ולבתו הגדולים פטור, מכלל – ומוכח מכאן דאם מסר
לאחרים שאינם בניו, לא שנת גדולים ולא שנת קטנים – בין שהם גדולים
ובין שהם קטנים תיב, דאם כן, שהחילוק בין גדולים לקטנים לא נאמר
דוקא בבניו, ליתני קטנים סתמא – היתה המשנה שונה 'קטנים' סתם בלא
התוספת 'לבנו ובתו', ואנו נלמד שאם מסר לגדולים פטור, ומתוספת הלשון
'לבנו ובתו' מוכח שרק לבניו הגדולים יכול למסור ולא לאחרים. שמוע מנה
– אכן מוכח כן.
הגמרא מביאה את דעת רבא במחלוקת זו: אמר רבא, הלכתא שומר
שפקדון לשומר תיב אפילו אם נאנס הפקדון אצל השני. לא מבעיא – אין
צריך לומר בשומר שכן שפקדון לשומר חנם, שחייב בכך, דנרועי נרעה
לשמיךתו – שהלא הפחית משמירתו, אלא אפילו שומר חנם שפקדון
לשומר שכן תיב אם נאנסה אצל השומר השני, מאי טעמא, דאמר ליה
המפקיד לשומר הראשון, את מהימנת לי בשבועה האיד לא מהימן לי
בשבועה – איני מאמין אלא לך, ולא לזה שמסרת לו, ולכן אפילו אם ישבע
חושש אני שהוא משקר ועדיין היא אצלו או שאכלה, או פשע בה, וכיון
שאינך יודע מה אירע לה, עליך לשלם, כדן שומר שאינו יכול להשבע
שחייב.
הגמרא מביאה נידון כשפשע בה מתחילה ולבסוף מתה באונס: אתמר –
נאמרה שמועה בבית המדרש, פשע בה, בבהמה שנמסרה לו לשומר, שלא
נעל בפניה כראוי, ויצאת מביתו לאנס – מקום מרעה, ואינה שמורה שם
מגבים ומזאבים, ונתה לבסוף בדרך. אביי משמיה דרבא, אמר, תיב.
רבא משמיה דרבא, אמר, פטור.
הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: אביי משמיה דרבא, אמר תיב, וכל
דיינא דלא דאין בי האי דינא לאו דינא הוא – כל דיין שאינו דן כך אינו
ראוי להקרא דיין, לא מבעיא – אין צריך לומר שכן הדין למאן דאמר –
לפי מה שסובר להלן (מג). שתחילתו בפשיעה וסופו באונס תיב, דתיב
כאן, שהרי פשע בכך שיצאה לאגס שבו יש לחשוש מגבים וחאבים, אף
שלבסוף אירע אונס שמתה כדרכה, אלא אפילו למאן דאמר שם שפטור,
הבא – כאן אף הוא מודה שתייב השומר, מאי טעמא – מהו הטעם,
דאמרינן הלא דאמא קטלה – שאנו אומרים שהכל האגם הרגה, ויתכן
שמה שפשע בה ויצאה לאגס גרם את מיתתה, שכן יש לחשוש שמא מחמת
שיצאה למקום שהאוויר בו מוסכן לה מתה.
רבא משמיה דרבא, אמר פטור, וכל דינא דלא דאין בי האי דינא לאו
דיינא הוא – כל דיין שאינו דן כך אינו ראוי להקרא דיין, לא מבעיא – אין
צריך לומר שכן הדין למאן דאמר בגמרא להלן (שם) שאם תחילתו
בפשיעה וסופו באונס פטור, דפטור כאן, אלא אפילו למאן דאמר שם
תיב, הבא – כאן מודה הוא שפטור, מאי טעמא – מהו הטעם לכך,
דאמרינן – שאנו אומרים מלאך המות מה לי הבא ומה לי התם –
שלמלאך המוות אין חילוק בין אם הבהמה כאן או שם, אלא הורגה בכל
מקום, ואף אם היתה נשאת בבית היתה מתה על ידו.
הגמרא מבארת שיש מקרים בהם לא נחלקו אביי ורבא: ומודי אביי לרבא,
דאי תירא לבי מרה – שאם אחר שיצאה לאגס חזרה לבית הבעלים,
ומתה שם, דפטור, מאי טעמא, דהא תירא לה וליבא למימר הלא
דאמא קטלה – שכבר חזרה למקומה, ומעתה אין לומר שמתה בהבל
האגס.
ומודי רבא לאביי שכל היבא דאיננה – שכל שגנבה ננב באגס, ונתה
בדרך בי – בבית הננב, דתייב השומר, שכיון שפשע בה ויצאה לאגס, אף
שמתה כדרכה אין אומרים 'מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם', והיתה
הבהמה מתה אף בבית השומר, מאי טעמא – טעם הדבר הוא, שמשעת

אִיסוּרָא לֹא קִנְסוּהוּ רַבֵּנָן.
מקשה הגמרא: וְרַבִּי – עדיין יש להקשות מִפְּקֻדוֹן אִפְקֻדוֹן, וְרַבִּי מִגּוֹל
אִנּוּל – שמצינו בכל אחד מהם דינים הנראים סותרים זה את זה.
הגמרא מביאה את הסתירה שיש בדיני פקדון: יש להקשות מִפְּקֻדוֹן
אִפְקֻדוֹן, מִדְּקֻדְנִי בְּרִישָׁא של המשנה, או אם אמר לשנים אֶבְיָי שֶׁל אֶחָד
מִכֶּם הִפְקִיד אֶצְלִי מִנְהָ וְאִינִי יוֹדֵעַ אִיזוֹה הוּא נֹתֵן לָזֶה מִנְהָ וְלָזֶה מִנְהָ,
הרי שצריך לשלם לכל אחד, וְרַבִּינֵיהּ מהסיפא של המשנה, שְׁנַיִם
שֶׁהִפְקִידוּ וְכוּ', שהדין הוא שנותן לזה מנה ולזה מנה, והמנה השלישי היא
מונח עד שיבוא אליהו, ואין אומרים שמספק יתן מאתיים לכל אחד מהם.
מתרצת הגמרא: אֶמֶר רַבָּא, בְּרִישָׁא שמדובר שרק אדם אחד הפקיד, והוא
אינו זוכר מי הוא, נֶעֱשֶׂה – הרי זה, כְּמִי שֶׁהִפְקִיד לֹו שְׁנַיִם אֲנָשִׁים שְׁנֵי
פקדונות בְּשְׁנֵי בְּרִיכוֹת – צרורות, זה שלא בפני זה, דְּהִנֵּה לִיה – שהיה
הנפקד צריך לְמִידָק – לדקדק ולזכור כמה הפקיד כל אחד, וכן כאן כיון
שרק אחד הפקיד אצלו, היה לו לדקדק מי הוא המפקיד, ומפני שפשע ולא
דקדק, קונסים אותו שישלם לכל אחד. אבל בְּסִיפָא אפילו אם הפקידו אצלו
שניהם בשני צרורות, נֶעֱשֶׂה כְּמִי שֶׁהִפְקִידוּ לֹו שְׁנַיִם בְּכֶרֶךְ אֶחָד – בצרור
אחד, דְּלֹא הָיָה לִיה לנפקד לְמִידָק – לדקדק ולזכור כמה הפקיד כל אחד
מהם, ודין זה הוא רק בַּגְּנוּז דְּאִפְקִידוֹ תְּרֻנִיָּהוּ – שהפקידו שניהם בְּהֵרִי
הַדְּרִי בְּתֵד וְיִמְנָא – יחד, ובאותה שעה, זה בפני זה, דְּאֶמֶר לָהּ הנפקד, אֲנִי
נִסְפִּיכּוֹ – אתם עצמכם, לֹא קִפְדִּיתוּ אֶחָדֶיךָ – לא הקפדתם זה על זה,
שהרי הפקדתם האחד בפני חבירו, וגיליתם בדעתכם שהינכם סומכים זה
על זה ואינכם חוששים שמא יתבע האחד את פקדונו של חבירו, אֲנִי
קִפְדִּינָא – בתמיה, האם עלי היה להקפיד ולדקדק כמה הפקיד כל אחד
מכם. וכיון שאין עלי טענה מדוע אינו זוכר כמה הפקיד כל אחד, אינו חייב
לשלם לכל אחד, אלא יהא מונח המנה השלישי עד שיבוא אליהו.
הגמרא מביאה את הסתירה שיש בדיני גזל: וְרַבִּי מִגּוֹל אִנּוּל, קִנְיִנִּי הָכָא
ברישא של המשנה, אֶמֶר לְשָׁנִים גְּזֻלְתִּי לְאֶחָד מִכֶּם מִנְהָ וְאִינִי יוֹדֵעַ אִיזוֹה
מִכֶּם, או שאמר לשנים אֶבְיָי שֶׁל אֶחָד מִכֶּם הִפְקִיד לִי מִנְהָ וְאִינִי יוֹדֵעַ
אִיזוֹה נֹתֵן לָזֶה מִנְהָ וְלָזֶה מִנְהָ, וְרַבִּינֵיהּ מהנאמר במשנה ביבמות (קידו)
שאם גזל אֶחָד מִחֻמְשָׁה וְאִינִי יוֹדֵעַ אִיזוֹה מִהֵן גִּזַּל, זה אומר אותי גזל וזה
אומר אותי גזל, הדין הוא שפניתי גזילה בִּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, דְּבָרֵי רַבִּי
טְרַפּוֹן, אֶלְמָא – מוכח שבגזל, כְּשִׁיפָא – כשיש ספק ממי גזל, לֹא מִפְּקֻדִּין
מִמוֹנָא – אין מוציאים ממנו ממון, וְאֶמְרִינָן אֲדֻקִּים מִמוֹנָא בְּחֻקְתָּ מִרְיָה –
אלא אומרים העמד את הממון בחוקת בעליו.
מקשה הגמרא על המקשן שהקשה קרישא זה: וְרַבִּינֵיהּ – מניין לך דְּמִתְנִיתִין
דְּהָכָא רַבִּי טְרַפּוֹן הָיָא, והלא רבי עקיבא חולק עליו (שם) וסובר שצריך
לשלם גזילה לכל אחד, ואם כן אפשר שהתנא של המשנה סובר כרבי
עקיבא ולכן מחייב לשלם לכל אחד.
מתרצת הגמרא: הריאיה שמשנתנו כרבי טרפון היא מִדְּקֻדְנִי עֲלֵה דְּהֵיָא
– ממה שנאמר בברייתא על אותה משנה ביבמות, מוֹדָה רַבִּי טְרַפּוֹן בְּאֵדָם
שְׁאוֹמֵר לְשָׁנִים, גְּזֻלְתִּי לְאֶחָד מִכֶּם מִנְהָ וְאִינִי יוֹדֵעַ אִיזוֹה מִכֶּם, שְׁנוֹתָן
לָזֶה מִנְהָ וְלָזֶה מִנְהָ, הרי שרבי טרפון עצמו מודה שאם בא מעצמו ואומר
לשנים שאבתי יודע ממי מהם גזל, שצריך לשלם לכל אחד, ואם כן גם
במשנתנו שמדובר שבא מעצמו ואומר להם שאינו יודע את מי גזל, שהדין
הוא שצריך לשלם לכל אחד, הרי זה כדעת רבי טרפון שאמר כן על אותו
מקרה, ואם כן קשה ממשנתנו על המשנה ביבמות.
מתרצת הגמרא את הסתירה בין המשניות בדיני גזל: הָתָם ביבמות, מדובר
דְּקָא תַּבְעֵי לִיה – שתבעו אותו בבית דין שישלם להם, והוא אינו רוצה
לשלם רק את מה שהוא חייב מן הדין, ולכן אמר רבי טרפון שאינו צריך
לשלם לכל אחד, אלא מניח גזילה ביניהם ומסתלק, אבל הָכָא במשנתנו,
מדובר בְּאֵדָם שֶׁבֶא להמלך מה לעשות בכדי לְצַאת יְדֵי שְׁמִים ולהפטר
מעונשם, ולאדם כזה אומרים שישלם לכל אחד ואחד. דְּיָקָא נָמִי – יש
לדייק מן מהמשנה, מִדְּקֻדְנִי שְׁחֹדָה מִפִּי עֲצָמוֹ, שְׁמַע מִינָה שמדובר שלא
היה אדם שחבעו לדין, אלא הוא עצמו בא ונמלך בבית דין כיצד עליו לנהוג.
הגמרא מבארת את דינו של רבי טרפון שאמר גזל אחד מחמשה ואינו
יודע ממי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק, ושואלת באיזה אופן נאמר דין
זה: אֶמֶר מֶר, הָתָם בדברי רב טרפון, מדובר דְּקָא תַּבְעֵי לִיה כל החמשה
וכל אחד אומר אותי גזלת. מבררת הגמרא: וְהִלָּה הגול, מַה שְׁוֹעֵן, רַב
יְהוּדָה אֶמֶר בְּשֵׁם רַב שְׁמוּדְרָב שְׁתֵּלָה שְׁוֹתָק, ואינו משיב לטענתם. רַב
מִתְנֶה אֶמֶר בְּשֵׁם רַב, שְׁתֵּלָה

אֶף בְּדִין האמור במשנה הַרְאֵשׁוֹנָה (ל:), שאם השומר שילם ולא רצה
לישבע זוכה בכפל שישלם הגנב, וחולק רבי יוסי ואומר כיצד זה זוכה
בכפילו של חבירו, אלא יחזיר את הכפל לבעלים, ומעתה יש להסתפק האם
הַלָּכָה כְּמוֹתוֹ גם בדין זה או אִין הַלָּכָה כְּמוֹתוֹ אלא בדין שבמשנתנו.
אֶמֶר לִיה רב יהודה לרב שמואל בר יהודה, אכן חִלּוֹק הָיָה רַבִּי יוֹסִי אֶף
בְּרִישָׁאוֹנָה, וְהַלָּכָה כְּמוֹתוֹ אֶף בְּרִישָׁאוֹנָה שאין השומר קונה את הכפל.
אֶתְרָם נָמִי – עוד נאמר כן בשם אמורא אחר, אֶמֶר רַבִּי אֶלְעָזָר, חִלּוֹק הָיָה
רַבִּי יוֹסִי אֶף בְּרִישָׁאוֹנָה וְהַלָּכָה כְּמוֹתוֹ אֶף בְּרִישָׁאוֹנָה.
הגמרא מביאה דעה החולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אֶמֶר, מוֹדָה הָיָה רַבִּי יוֹסִי
בְּרִישָׁאוֹנָה שזוכה השומר בכפל, מפני שְׁכַבְכָּר שִׁילָם קודם שנמצא הגנב, ועל
דעת כן בא הפקדון לידו שיזכה בכפל אם ישלם ואחר כך ימצא הגנב.
שואלת הגמרא: משמע מדבריו שִׁילָם אִין – דווקא אם שילם השומר זוכה
הוא בכפל, אך כאשר לֹא שִׁילָם לֹא יקנהו, וקשה, וְהָאֵמֶר רַבִּי חִינְיָא בְּר
אֲבָא, אֶמֶר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא – אין כוונת המשנה באומרה שִׁילָם לְשִׁילָם
מִמֶּשׁ השומר. אֶלָּא כִּיּוֹן שְׁאֵמֶר הָרִינִי מִשִּׁילָם אֶף עַל פִּי שְׁלֹא שִׁילָם, אם
ימצא הגנב מכאן ואילך זוכה בכפל.
מיישבת הגמרא: אִימָא – יש לומר בשם רבי יוחנן בלשון זו, מוֹדָה הָיָה רַבִּי
יוֹסִי בְּרִישָׁאוֹנָה שְׁכַבְכָּר אֶמֶר הָרִינִי מִשִּׁילָם:

משנה

משנתנו עוסקת באדם שיש לו ספק בממון שבירד למי הוא שייך, מזה עליו
לעשות בכדי לצאת מן הספק. כסוגיא מתברר שיש חילוק בין אם הממון
בא אליו דרך גזל או דרך פקדון וכן בפקדון יש חילוק אם הוא האשם בכך
שהגיע לידי ספק זה, וכן שיש חילוק אם התובעים אותו טוענים טענת ברי
שהממון שייך להם או שטוענים טענת שמא, וכן שיש חילוק בין חייב שיש
לחייבו בדיני אדם, לבין החיוב שמתחייב לצאת ידי שמים.
אֶמֶר לְשָׁנִים גְּזֻלְתִּי לְאֶחָד מִכֶּם מִנְהָ, וְאִינִי יוֹדֵעַ מֵאִיזוֹה מִכֶּם, או שאמר
לשנים אֶבְיָי שֶׁל אֶחָד מִכֶּם הִפְקִיד לִי מִנְהָ, וְאִינִי יוֹדֵעַ אֶבְיָי שֶׁל אִיזוֹה
הוּא, נֹתֵן לָזֶה מִנְהָ וְלָזֶה מִנְהָ כדי לצאת מן הספק, כיון שְׁחֹדָה מִפִּי עֲצָמוֹ
ובא להימלך כיצד יפטר מן העונש בדיני שמים.
שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלֵי אֶחָד, זה הפקיד מִנְהָ וְזה הפקיד מֵאִתָּם, וכשבאו
ליטול את פקדונותיהם זה אומר שֶׁלִּי מֵאִתָּם, וְזה אומר שֶׁלִּי מֵאִתָּם,
נֹתֵן לָזֶה מִנְהָ וְלָזֶה מִנְהָ, כיון שודאי שיש לכל אחד מנה אצלו, וְהַשָּׂאָר
– המנה השלישי המוטל בספק, לא ינתן לא לזה ולא לזה, אלא יְהָא מוֹנֵחַ
בידו עַד שִׁיבֹא אֱלִיהוּ. אֶמֶר רַבִּי יוֹסִי אִם בֵּן שְׁנוֹת לִכָּל אֶחָד מִנְהָ, מַה
הִפְסִיד הָרַמְאִי שהפקיד מנה ושיקר בטענתו שהפקיד מאתיים, והלא את
המנה שלו הוא נוטל, ואם כן לא יודה בשקרו, אֶלָּא הִכָּל יְהָא מוֹנֵחַ עַד
שִׁיבֹא אֱלִיהוּ, ומתוך שהרמאי מפסיד את שלו, יודה בשקרו.
וְכֵן אותו דין נוהג בשנים שהפקידו אצל אחד שְׁנֵי בָּלִיִּם, אֶחָד מהם יָפָה –
שזה מִנְהָ וְאֶחָד מהם יָפָה אֶלָּף זוּז, וכשבאו לתבוע פקדונותיהם, זה אומר
הכלי הַיָּפָה אֶלֶף זוּז שֶׁלִּי הוּא, וְזה אומר הכלי הַיָּפָה אֶלֶף זוּז שֶׁלִּי הוּא. נֹתֵן
אֶת הַכֵּלִי הַקָּטָן לְאֶחָד מִכֶּם, ובמתוך הגדול נֹתֵן דְּמִי קָטָן לְשֵׁנִי, כלומר,
ששוברו ומתוך השברים נותן כשיעור דמי הקטן לשני. וְהַשָּׂאָר – הנותר מן
השברים, יְהָא מוֹנֵחַ עַד שִׁיבֹא אֱלִיהוּ. אֶמֶר רַבִּי יוֹסִי אִם בֵּן, מַה הִפְסִיד
הָרַמְאִי, אֶלָּא הִכָּל יְהָא מוֹנֵחַ עַד שִׁיבֹא אֱלִיהוּ:

גמרא

הגמרא מקשה על מה ששנינו בתחילת המשנה שאם גזל אחד משנים,
ואינו יודע ממי גזל, שנותן לכל אחד מהם כפי מה שגזל: אֶלְמָא – מוכח
מדין זה, מִשְׁפָּטִיקָא מִפְּקֻדִּין מִמוֹנָא – שמוציאין ממון מספק, וְלֹא אֶמְרִינָן
אֲדֻקִּי מִמוֹנָא בְּחֻקְתָּ מִרְיָה – ואין אומרים שכיון שיש לנו ספק למי הוא
חייב, נעמיד את הממון בחוקתו, רדיינו בחוקת הנתבע המחזיק בממון, ולא
יתחייב לשלם לכל אחד. וְרַבִּינֵיהּ, יש להקשות על כך מהדין שבהמשך,
שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלֵי אֶחָד, זה מִנְהָ וְזה מֵאִתָּם, זה אומר שֶׁלִּי מֵאִתָּם
וְזה אומר שֶׁלִּי מֵאִתָּם, נֹתֵן לָזֶה מִנְהָ וְלָזֶה מִנְהָ וְהַשָּׂאָר יְהָא מוֹנֵחַ עַד
שִׁיבֹא אֱלִיהוּ, ואין אומרים שמספק יתן לכל אחד מאתיים.
מיישבת הגמרא: אֶמֶר לִיה, פְּקֻדוֹן אִנּוּל קָא רְמִית – בתמיה, כלומר, איך
אתה מקשה מספק שיש בפקדון לספק שיש בגזל, בְּגֻלָּה כִּיּוֹן דְּעֵבֶר אִיסוּרָא
במה שגזל, קִנְסוּהוּ רַבֵּנָן שישלם מספק לכל אחד, אבל בְּפְקֻדוֹן דְּלֹא עֵבֶר

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף לז עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

מחמשה. לא שייך הך פלוגתא לפלוגתא דרבי יוחנן ורב הונא דפ' השואל (לפני דף טז) בברי ושמן דאפי' לר"ט דאמר מניח גזילה ביניהם היינו משום דידע בודאי שלא גזל לכולם רק לאחד אבל ברי ושמן יורה דברי עדיו ואפי' לר"ע דאמר ישלם לכל אחד ואחד היינו משום שידע בודאי שהוא חייב לאחד מהם אבל גבי ברי ושמן יורה דפסטר שאינו יודע שהוא חייב כלל:

דקתני עלה ומודה ר"ט. ה"ה דה"מ למפרך מברייא אמאי מודה אלא ניקא ליה למפרך ממתניתין דיבמות אמתניתין:

התם דקא תביע ליה הכא בבא לצאת ידי שמים. לכאורה נראה דהשתא לא צריך לשינוי קמאי דאין חילוק בין פרך אחד לב' בריכות ורישא דנותן מנה לזה ומנה לזה בבא לצאת ידי שמים וסיפא דקתבעי ליה וזה מונה אך מדלא קאמר אלא התם דקא תבעי ליה משמע דלא הדר משנתיא קמא וכן לקמן (ט"ז) דפריך נמי ומי אמר רבא בב' בריכות ה"ל למידק משמע דלא הדר ביה לכך נראה דכולה מתני' איירי בבא לצאת ידי שמים ולכך ברישא דההוה ליה למידק נותן לזה מנה ולזה מנה בבא לצאת ידי שמים וסיפא דבכרך אחד בין דלא ה"ל למידק אפילו בבא לצאת ידי שמים אינו חייב ולכך טרפון נקט ברישא אביו של אחד מכס ולא נקט אחד מכס לרבותא דאפילו שמו ושמן נותן לכל אחד ואחד בבא לצאת ידי שמים ולר"ע נקט אביו דמשמע שמו ושמן לכך אינו חייב אלא לצאת ידי שמים דאמר לקמן (ס"ז) דבשמו ושמן אינו חייב לכל אחד ואחד לר"ע מדינא ונקט אביו דאי הם עצמן הפקידו אם פן מסתמא תבעי ליה וד"ל ברי ושמן ואפילו מדינא חייבין לר"ע דמתניתין אתניא בר"ע נמי דקאמר לקמן (ס"ט) מפני דמתני' והכא ר"ע היא ועוד דהלקה בר"ע מתבירו ונסיקא ר"ע היא ועוד דהלקה בר"ע הפקידו לרבותא לא תני הכי דאע"ג דטענו ברי פטור אפילו לצאת ידי שמים ואפי' לר"ע בין דלא פשע דלא הוה ליה למידק ולא מתיב ר"ע מדינא אלא בברי ושמן והיכא דהוה ליה למידק אבל בשמו ושמן אפי' בשני בריכות אינו חייב אלא לצאת ידי שמים והיכא דלא הוה ליה למידק פטור אפי' לצאת ידי שמים ואפילו בברי ושמן וא"ת דבפרק הגזול קמא (נ"ז) דף ק"י וס' ק"י. ד"ס עכ"ל) קאמר מעשה בסיד אחד שבא לפני ר"ט ואמר ליה הנה דמי משקח ביניהם וכי לא גבי חסיד לדאש ידי שמים וי"ל דר"ט אמר ליה שבך הדין (וא"ת התם דפריך אמתניתין דקתני הגזול מתבירו שוה פרוטה ונשבע לו ויליכנו אחריו אפילו למדי ומוקי בר"ט כו' ומאי אידיא נשבע אפי' הוה נמי דתניא מודה

צוח

אף בראשונה. בשילם ולא רצה לישבע בידו זה נותן לתוך כיסו כפילו של זה אלא יחזיר הכפל לבעלים: **שבכר שילם**. קודם שנמצא הגנב וקנה כפל בדאמר מעיקרא אדעתא דהכי אתאי לדידה: **מתני'** שהודה מפי עצמו. הואיל והודה מפי עצמו ובגמ' מפרש טעמא מה הוא: זה אומר מאתים שלי. לאחר זמן כשבאו לטול פקדונן. מה תפסיד הרמאי.

איכ' לא יודה לעולם על האמת: מתוך הגדול. ישכרנו גמ' **מספיקא מספין** קתני נותן לזה מנה ולזה מנה: ולא אמרינן. כשהו תובע זה אומר איני יודע אם לך אם לחברך ואני ממנא בחוקת נתבע זה שלא נפסידנו ממנו ויהא מונה עד שיבא אליהו: **רישא**. דחד גברא הפקיד אצלו וזהו ליה בשנים שהפקידו אצלו בשני בריכות כלומר זה שלא בפני זה דה"ל למידק מי הפקיד אצלו מנה ומי מאתים: **סיפא**. שהפקידו לו שניהם זה בפני זה ה"ל כמי שנאמנים זה על זה להפקיד שני פקדונותם בצור אחד דלית ליה למידק מה יש לזה בתוכו ומה יש לחבירו ואע"ג דלא פרך אחד וזה מידו בין שהפקידו זה בפני זה גילו דעתן שלא חשדו זה את זה לומר שמו חבירו יתבע הפאתים: ומתני' **דהכא מפאי דר"ט** היא. דתקשי לך דלמא ר"ע היא דפליג נמי בהדיא ואומר לא זו הדרך מוציאנו מיד עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד: **דקתני** עלה דההיא כו'. אלמא מודה ר"ט בהא ומאי שניא ומשינן התם דקתבעי ליה. והוא אין חפץ ליתן אלא מן הדין ומספיקא לית לן להווייה לכל חד וחד: **הכא בבא לצאת ידי שמים**. מאלי בא לימלך מה נעשה ולא יענש דהשתא ודאי אמרינן די שמים לא יצאת עד שתתן לשניהם שאם תהא מונחת עד שיבא אליהו נמצא הגזול מפסיד על דוד: **דיקא נמי**. דטעמא דמתני' בבא לצאת ידי שמים מן העונש ולא מן הדין מדתלי טעמא בהודה מפי עצמו שלא היה אדם תובעו כלום משמע שהוא בא לימלך: וזהו מה פועל. לכל אחד דקתני מניח גזילה ביניהם ומסתלק:

צוח

אצלי מנה ואני יודע איזה הוא נותן לזה מנה ולזה מנה ורמינא שנים שהפקידו וכו' אמר רבא רישא נעשה כמי שהפקידו לו בשני בריכות דהוה ליה למידק סיפא נעשה כמי שהפקידו לו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק כגון דאפקידו תרוייהו בהדי הדדי בחד וזימנא דאמר להו אנת גופיכו לא קפדיתו אהדרי אנת קפדיתו ורמי גזל אגזל קתני הכא אמר לשנים גזלתי לאחד מכס מנה ואני יודע איזה מכס או אביו של אחד מכס הפקיד לי מנה ואני יודע איזהו נותן לזה מנה ולזה מנה ורמינא גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל זה אומר אותי גזל זה אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק דברי ר"ט אלמא מספיקא לא מפיקין ממונא ואמרינן אוקים ממונא בחזקת מריה ומפאי דמתני' דהכא ר"ט היא דקתני עלה דההיא מודה ר"ט באומר לשנים גזלתי לאחד מכס מנה ואני יודע איזה מכס שגזלתי לזה מנה ולזה מנה התם דקא תבעי ליה הכא בבא לצאת ידי שמים ודיקא נמי דקתני שהודה מפי עצמו שמע מיהא אמר מר התם דקא תבעי ליה והלה מה פועל רב יהודה אמר רב הלה שותק רב מתנה אמר רב הלה

ר"ט כו' ומאי פריך והא אוקמי' ברייתא דמודה ר"ט בבא לצאת ידי שמים ומתני' דהתם מיירי מדינא וי"ל דמתני' דהתם מייירי לצאת ידי שמים להביא קרבן וקא אמר אם רוצה להביא קרבן צריך להביא גזול למדי דהתן הביא אשמו עד שלא הביא גזול לא יצא לכך פריך דכלא שבויעה ולא קרבן צריך להביא גזול למדי אם רוצה לצאת ידי שמים:

מודה

מורה אני בזה. אע"ג דקאמר מודה אני לאו משום דליהוי מתלמידי ב"ש דבפ"ק דיקבמות (ף טו) בצרת הבת סבר כב"ה דקאמר תמינה אני מתי תבא צרת הבת לחי ואשיאנה ותינו כב"ה אלא אנב דשנה לעיל אלו ואלו מודים תנא דהא מודה אני:

וממאי דר"ע היא. וא"ת ואלא כמאן דאי בר"ט כ"ש דלר"ע נותן לזה מנה ולזה מנה וי"ל דהכי פ"י מפמאי דר"ע היא ומדינא דלמא לצאת ידי שמים ומשני מדינא מודה ר"ט למאן מודה לאו לר"ע דאמר מדינא משלם לכל אחד ואחד ואמר ר"ט מדינא מניח ביניהם ומסתלק אבל לצאת ידי שמים מדינא דמשלם לכל אחד ואחד וקאמר הא אוקימנא בבא לצאת ידי שמים ומודה דקאמר ר"ט ה"פ כי היכי דאמרת בשמא ושמא משלם לכל אחד ואחד לצאת ידי שמים הכי מודינא לך הקא: **ומי** אמר רבא כל בשתי בריכות ה"ל למידק וקא אמר רבא כו'. וא"ת והא מתני' איירי לצאת ידי שמים וי"ל מדנקט במתני' דאית נמי בר"ע אביו של אחד מכס משמע משום דהוי שמא ושמא אינו חייב אלא לצאת ידי שמים דוקא כדמשמע לשון הודה הא הפקידו הו עצמן דמסתמא תבעי ליה והוה ליה ברי ושמא חייב אפי' מדינא אע"ג דלא עבד איסורא ביון דה"ל למידק דאי לא הכי אמאי נקט אביו דאי לאורוי דאפי' בשמא ושמא חייב לצאת ידי שמים זה אין נראה שום חידוש לר"ע ועוד דר"ע נמי אית ל' בהגול קמא (נ"ק דף קי: וס) בלקח מחמשה בני אדם שמשלם לכל אחד ואחד ואע"ג דלא עבד איסורא ומדינא משלם דלצאת ידי שמים אפילו ר"ט מודה שמשלם לכל אחד ואחד אע"ג דלא עבד איסורא דהא מתני' אוקמינן נמי בר"ט וקתני אביו של אחד מכס הפקידו לי מנה נותן לכל אחד ולהכי פריך והאמר רבא הכל מודים כו' דאפי' לר"ע מניח ביניהם אע"ג דה"ל למידק כמו שפארש משום דלא עבד איסורא וה"ה דבאלא רבא דה"מ למיפרך מר"ע דאמר גבי מקח אע"ג דלא עבד איסורא משלם לכל אחד ואחד והתם אמר רבא דאפי' לר"ע מניח רועה ביניהם ומסתלק אלא דניחא ליה למיפרך דרבא אדרבא:

והאמר רבא הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה. פרש"י זה טלה אחד וזה שני טלאים שמניח ביניהם ומסתלק והתם בשני בריכות ניהו אפי' הפקידו זה בפני זה דדרב הנהא מי הביא אחד ומי הביא שנים אבל במקעות לא היה לו להבחין בין צרור גדול לצרור קטן וקשה דמתני' מסתמא מיירי אפילו זה הפקיד מאתים בב' בסיסין וזה מנה בבסיס אחד וזה דלמא מיירי רבא בב' שהפקידו שני טלאים זה כחש וזה שמן דהוי במקעות דלא היה ליה למידק אי נמי בשנים שהפקידו שני טלאים ומת אחד מהם וכל אחד אומר שהמת של חבירו דכי האי גונא מיירי מתניתין דהתם בפרק שני דבבורות (ו' וס) אלא יש לומר דאפי' הפקידו טלאים זה בפני זה והוה ליה למידק דלא שייך למימר אתון לא קפדיתון משום דלא יוכלו לתקן דאפי' הפקידו זה שלא בפני זה יראה חבירו וטלאים כשהולכים בפרעה ושואל של מי הם אבל במקעות שהיה יכול להפקיד שלא בפני חבירו יכול הנפקד לומר אתון לא קפדיתון כל שכן דלא היה לי למידק: **שלא** מדעתו. לא דוקא שלא מדעתו אלא כלומר שלא בראיתו של רועה דהשתא לא היה ליה למידק:

צווח מ"ד הלה צווח אבל שתיקה בהוראה ומ"ד הלה שותק שתיקה דהא לאו בהוראה הוא מצי אמר ליה האי דשתיקי לכל חד וחד דאמינא דלמא האי הוא אמר מר מניח גזילה ביניהם ומסתלק ושקלי לה כולהו ואולי והאמר רבי אבא בר זבדא אמר רב כל ספק הנינו לבתחלה לא יטול ואם נטל לא יחזיר אמר רב ספרא ויניח א"ל אביי לרבא מי א"ר עקיבא לא זו הדרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל חד וחד אלמא מספיקא מפקין ממונא ולא אמרי' אוקים ממונא בחזקת מריה ורמינהי נפל הבית עליו ועל אמו יורשי הבן אומרים האם מתה ראשונה ויורשי האם אומרים הבן מת ראשון אלו ואלו מודים שישחלוקו ואמר ר"ע מודה אני בזו שהנכסים בחזקתן אמר ליה התם שמא ושמא גזל אחד מחמשה ברי' ושמא והא מתני' דהבא אמר לשנים גזלתי לאחד מכס מנה דשמא ושמא הוא וקתני נותן לזה מנה ולזה מנה וממאי דר"ע היא דקתני עלה דההיא מודה ר' טרפון באומר לשנים גזלתי לאחד מכס מנה ואיני יודע איזה מכס כו' למאן מודה (לאו) לר"ע בר פלוגתיה וממאי דשמא ושמא הוא חדא דלא קתני תובעין אותו ועוד הא תני ר' חייא זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע הא אוקימנא לה בבא לצאת ידי שמים אמר ליה רבינא לרבא אשי ומי אמר רבא כל בשתי בריכות הוה ליה למידק והאמר רבא ואי תימא רב פפא הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק א"ל התם כשהפקידו בעדרו של רועה שלא מדעתו: וכן שני בלים אחד יפה מנה ואחד יפה אלה וזו כו': וצריכא דאי אשמועינן הך קמיתתא בההיא קאמרי רבנן משום דליכא פסידא אבל בהא דאיכא פסידא דגדול אימא מודו ליה לר' יוסי ואי אתמר בהא בהא קאמר ר' יוסי אבל בהך אימא מודי להו לרבנן צריכא ווא:

בחזקתו: **הכא** כרי' ושמא. כל אחד ואחד אומר אותי גזל הנינו טענת ודאי וזה אומר אני יודע ובר עדין משמא: עלה דההיא. דגזל אחד מחמשה: **חדא** דלא קתני. מתני' תובעין אותו דלא קתני אותו גזל: ה"ג ועוד הא תני ר' חייא זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע ו"ג יחלוקו והכי פירוש ועוד הא תני רבי חייא להך מתניתא דגזלתי את אחד מכס בתוספתא דיליה וקני לה דכי אמר לשנים גזלתי אחד מכס ואיני יודע איזהו זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע נותן לזה מנה כו' דקתני במתני' אלקא בשמא ושמא עסקין: **הכל** מודים בשנים שהפקידו כו'. גבי פלוגתא דר"ט ור"ע איתמר במשכב בכורות (ט"ז וס) שנים שהפקידו זה טלה אחד וזה שנים זה אומר שנים שלי וזה אומר שנים שלי והתם שתי בריכות ניהו ואפילו הפקידו זה בפני זה דבר הנהא הוא מי מביא אחד ומי מביא שנים דבשלמא גבי בריכות מעות הואיל דאלו ואלו צרידין הוא שוכח מהפקיד אצל צרור גדול ומי צרור קטן הואיל והפקידו אצל יחד אבל גבי טלאים מילתא מוכחא טפי: **פסידא** דגדול. של כלי גדול ששברוהו ונשכבא אלהו ויאמר של מי הוא נמצא מפסיד בשבירתו: **בהא קאמר ר' יוסי**. משום פסידא דגדול:

צווח. אמר לכל אחד איני מכירה: **ושקלי** ליה כולתו ואולי. נמצא זה מוציא מידו כדי להפסיד הנגזל עולמית: **והא"ר אבא בר זבדא ספק הנינו**. מצא דבר שאין בו סימן בצד מקום שמשתמר קצת דלא שכיחי אינשי דאולי ויש לספקי שמא מדעת הוזהר שם לגנייה: **דלכתחלה לא יטולנו**. המוצאו ששכיבא בעליו לא ימצאנו וסימן אק בו שיקריז לסיפקי יניחנו ויבעליו יבא ויטולנו וכל שכן לדאי הנינו כדנתן (שני דף ס"ט) מצא כלי באשפה מכוסה לא יגע בו: **ואם נטל לא יחזיר**. ואם בא אחר ואמר שלי הוא וסימן אינו נותן בו לא יחזירו שמא אינו שלו וסוף הבעלים לבוא ויביא עדים שהניחו שם לסיפקי וזה מוכח ביד זה עד שיקבא אלהו דהאי לא יחזיר לא שיהא שלו קאמר דהא מעיקרא באיסורא אהא לדיה אם היינו הוא אלקא מידי דמספקא לן דמאן ניהו צריך להניחו ביד מי שהוא עד שיתברר דהרי: **אמר רב ספרא ויניח**. הא דקתני מסתלק לאו דלישקלו אינהו וליקלו ולא שיוציאנהו מידו אלא תהא מונחת בידו עד שיתברר דהרי ויהא מסתלק סילוק הדין הוא ויניח גזילה בפניהם בב"ד ויאמר ברוך של מי הוא ויטול ומסתלק מן הדין והגזילה יניח בידו עד שיבא אלהו: **לא זו הדרך**. סיפא דגזל אחד מחמשה הוא ביבמות (דף קי"ח) **נטל הבית עליו ועל אמו**. ואין דרע איהא מת ראשון והיו לאמו נכסים מבית אביה: **יורשי האם**. משפחת בית אביה אומרים לקרובי הבן משפחת אביו הבאים לירש את הבן: **הבן מת ראשון**. ולא ירש את אמו להוריש אתכם נכסים אלא הבן מת ראשון ואח"כ מתה אמו ואנן יורשים אותה (נכסיה): **יורשי הבן אומרים האם מתה ראשונה**. וירשה בנה ואחריה מת הבן ואנן יורשין אותה: **אלו ואלו**. ב"ש ובי"ה שחלוקו בגפילות אחרות בפרק מי שמת שבי' אומרים יחלוקו ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן כאן מודים שחלוקו: **אמר ר"ע מודה אני בזה**. אע"פ שאני משל ב"ש ואומר בשאר הגפילות יחלוקו בזו אני מודה לבי"ה שהנכסים בחזקתן ופליגי אמוראי בחזקת מי והתם מפרש טעמא: **שמא ושמא**. שניהם מכס שמא באים הלכך נכסים שניהם: **הכא** אומר אותי גזל הנינו טענת ודאי וזה אומר אני יודע ובר עדין משמא: **עלה דההיא**. דגזל אחד מחמשה: **חדא** דלא קתני. מתני' תובעין אותו דלא קתני אותו גזל: ה"ג ועוד הא תני ר' חייא זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע ו"ג יחלוקו והכי פירוש ועוד הא תני רבי חייא להך מתניתא דגזלתי את אחד מכס בתוספתא דיליה וקני לה דכי אמר לשנים גזלתי אחד מכס ואיני יודע איזהו זה אומר אני יודע וזה אומר אני יודע נותן לזה מנה כו' דקתני במתני' אלקא בשמא ושמא עסקין: **הכל** מודים בשנים שהפקידו כו'. גבי פלוגתא דר"ט ור"ע איתמר במשכב בכורות (ט"ז וס) שנים שהפקידו זה טלה אחד וזה שנים זה אומר שנים שלי וזה אומר שנים שלי והתם שתי בריכות ניהו ואפילו הפקידו זה בפני זה דבר הנהא הוא מי מביא אחד ומי מביא שנים דבשלמא גבי בריכות מעות הואיל דאלו ואלו צרידין הוא שוכח מהפקיד אצל צרור גדול ומי צרור קטן הואיל והפקידו אצל יחד אבל גבי טלאים מילתא מוכחא טפי: **פסידא** דגדול. של כלי גדול ששברוהו ונשכבא אלהו ויאמר של מי הוא נמצא מפסיד בשבירתו: **בהא קאמר ר' יוסי**. משום פסידא דגדול:

בבא מציעא דף לו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) פה

מִנָּה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזָה מִכֶּם כֹּ' שִׁמְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד, וְלִמָּאן – לְמִי מוֹדָה רַבִּי
טרפון, (לֹא) וְדַאי שֶׁהַכוּנָה הִיא שְׂמֻדָּה לְרַבִּי עֲקִיבָא שְׂהוּא כֹּר פְּלוּגִינָהּ
– הַחֹלֶק עֲלֵיו בְּמִשְׁנָה זוֹ, אִם כֵּן מוֹכַח שֶׁרַבִּי טְרַפּוֹן שָׁמַע שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר
בְּמִקְרָה זֶה שֶׁצִּירִךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד בְּדִינֵי אָדָם, וְרַבִּי טְרַפּוֹן, אָף שְׂהוּא חוֹלֵק
עַל רַבִּי עֲקִיבָא וְסוֹבֵר שֶׁבְּדִינֵי אָדָם יִכּוֹל לְהַנִּיחַ הַגּוֹזֵלָה בִּינִיהֶם וְלִהְיוֹתָלָק,
מִכָּל מִקּוֹם מוֹדָה הוּא לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאִם בֹּא לִצְאָת יָדֵי שְׁמַיִם, צִירִךְ לִשְׁלֹם
לְכָל אֶחָד. הֲרֵי שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר שְׂבֹאוֹפֵן זֶה צִירִךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד אֲפִילוּ
בְּדִינֵי אָדָם, וְאִם כֵּן חוֹרֵת הַקּוּשִׁיא עַל הַסְּתִירָה בְּדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.
שׂוֹאֵל הַגְּמָרָא: וּמִמָּא – מִנֵּן דְּמִשְׁנֵתִינוּ שְׂפָא וְשָׂמָא הוּא, הֲרֵי אִפְשָׁר
שֶׁמְדוּבֵר שֶׁהַתּוֹבָעִים טוֹעִנִים בָּרִי, וְאִם כֵּן שׁוֹב לֹא קִשָּׁה הַסְּתִירָה בְּדַבְּרֵי רַבִּי
עֲקִיבָא, וְכַפִּי שֶׁתִּירֵץ רַבָּא לְעִיל לְחֹלֶק בֵּין בְּרִי וְשָׂמָא לְשָׂמָא וְשָׂמָא. עוֹנֶה
הַגְּמָרָא: תְּדָא – הוֹכַחָה רַאשׁוֹנָה שֶׁהַמִּשְׁנָה בְּבִרִי וְשָׂמָא, מְדַלָּא קִתְּנִי בְּמִשְׁנָה
שֶׁהַחֲמִשָּׁה תוֹבָעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים כָּל אֶחָד מֵהֶם אוֹתִי גּוֹזֵל, אֲלֵא רַק שְׂהוּא
מְסוֹפֵק מִמִּי גֹל. וְעוֹד, מִהָּא דִּתְנִי – שִׁשְׁנָה רַבִּי חִיָּא אֶת הָרִין הָאִמּוֹר
בְּמִשְׁנֵתִינוּ בִּלְשׁוֹן זֶה, 'גּוֹזֵלִי אֶחָד מִכֶּם וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזָה הוּא, זֶה אוֹמֵר אֵינִי
יוֹדֵעַ וְזֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, נִתְּנָן לֹזֶה מִנָּה וְלֹזֶה מִנָּה'. וּמִבּוֹרָא שֶׁהָרִין הָאִמּוֹר
בְּמִשְׁנָה שְׂהוּא אוֹתוֹ דִּין שִׁשְׁנָה אוֹתוֹ רַבִּי חִיָּא בְּבִרִיתָא שְׁלֹ, מְדוּבֵר בְּאוֹפֵן
שִׁשְׁנֵיהֶם אוֹמְרִים אֵינִי יוֹדֵעַ. מִכָּל מִקּוֹם חוֹרֵת הַקּוּשִׁיא בְּדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָא אוֹקִימָנָא לָהּ – הֲרֵי כִּבְר הָעֲמִדְנוּ לְעִיל (לֹא) אֶת
הַמִּשְׁנָה שֶׁמְדוּבֵר בָּאֲדָם שֶׁכָּא לִצְאָת יָדֵי שְׁמַיִם, וְלִכֵּן עֲלֵיו לִשְׁלֹם לְכָל
אֶחָד, אֲבָל בְּדִינֵי אָדָם פְּטוֹר מִלְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד כִּיּוֹן שְׂהוּא שְׂמָא וְשָׂמָא, וּבִכֵּן
מִתּוֹרֶצָת הַקּוּשִׁיא בְּדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאִמְנָם בְּבִרִי וְשָׂמָא סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא
שֶׁמְרִיצִים מִמּוֹן מַחְזֻקְתָּהּ, אֲבָל בְּשָׂמָא וְשָׂמָא לֹא, וְלִכֵּן בִּסְפֵק שֶׁבִירוּשָׁה
שְׂהוּא שְׂמָא וְשָׂמָא, סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁמְעִמִּידִים אֶת הַנִּכְסִים בַּחֲזֻקָתָן.
הַגְּמָרָא חוֹרֵת לְדַבְּרֵי רַבָּא לְעִיל (ע"א) לְגַבִּי מִפְקִיד בְּשֵׁתִי בְּרִיכוּת: אִמֵּר לִיָּה
רַבִּינָא לְרַב אֲשֵׁי, וְמִי אִמֵּר רַבָּא לְעִיל (ע"א) שֶׁכָּל פְּקוּדוֹן שֶׁהוֹפֵקֵד אֲצִלו
בְּשֵׁתִי בְּרִיכוּת הוּנָה לִיָּה לְמִירִיד כִּמְהָ הַפְּקִיד כָּל אֶחָד מֵהֶם, וְאִם לֹא דְקִיר
בִּכֵּךְ וְכִשְׁבָּאוּ לִטְוֹל פְּקוּדוֹתֵיהֶם תִּבְעַ כָּל אֶחָד אֶת הַפְּקוּדוֹן הַגְּדוֹל, צִירִךְ
לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד מֵהֶם כְּשִׁיעוֹר הַפְּקוּדוֹן הַגְּדוֹל, וְהָאִמֵּר רַבָּא וְאִי תִּימָא –
וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁרַבִּי שָׂפָא אָמַר זֹאת, הַכָּל מוֹדִים – רַבִּי טְרַפּוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא
שֶׁנִּחְלָקוּ (בְּכוֹרוֹת יז) לְגַבִּי אָדָם שִׁישׁ לֹא בְּעֵרְדוֹ שְׁנֵי עֲגִלִים, וְאֶחָד מֵהֶם בְּכוֹר,
וְאִין יוֹדַע מִיָּהוּ הַבְּכוֹר, וּמֵת אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם, וְלֹא יוֹדַע יָהּ הַבְּכוֹר מֵת אוֹ זֶה
שְׂאִינוּ בְּכוֹר מֵת, הָאִם חוֹלְקִים הַבְּעֵלִים עִם הַכֵּהָן אֶת הָעֵגֶל שֶׁנִּשְׂאָר חִי, אוֹ
שְׂאוֹמְרִים הַמְרִיצִא מַחְבִּירוֹ עֲלֵיו הָרִאִיָּה, וְאִין הַכֵּהָן נוֹטֵל כְּלוּם, מוֹדִים הֵם
בְּשֵׁנִים שֶׁהַפְּקִידוֹ אֲצִל רוּעָה, זֶה הַפְּקִיד טֵלָה אֶחָד, וְהַשְּׁנִי הַפְּקִיד שְׁנֵי
טֵלָאִים, וְכִשְׁבָּאוּ לִקְחָת אֶת טֵלָאֵיהֶם, טַעַן כָּל אֶחָד שְׂהוּא זֶה שֶׁהַפְּקִיד שְׁנֵי
טֵלָאִים וְתִבְעַ מִהֲרוּעָה עֵגֶל נוֹסֵף, שֶׁשְׁנֵי רוּעָה בִּינִיהֶן אֶת הַטֵּלָה הַשְּׁנִי
וּמִסְתַּלֵּק, וְאֵינוּ צִירִךְ תֵּלֶת לְכָל אֶחָד שְׁנֵי טֵלָאִים, וְאִין אוֹמְרִים שֶׁפּוֹשַׁע הוּא
שְׂאִינוּ זֹכֵר מִזֶּה הִידָּה.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִמֵּר לִיָּה, הָתָם מְדוּבֵר בְּשֶׁהַפְּקִידוֹ אֶת הַטֵּלָאִים בְּעֵרְדוֹ
שֶׁל רוּעָה שְׁלֹא מְדַעֵתוֹ, שְׂלֹא רָאָה אֶת הַטֵּלָאִים בִּשְׁעָה שֶׁהַפְּקִידוֹם אֲצִלו,
וְלִכֵּן אִין טַעְנָה מְדוּעַ אֵינוּ יוֹדַע כִּמְהָ הַפְּקִיד כָּל אֶחָד, וְלִפְיֵךְ אֵינוּ צִירִךְ
לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד מֵהֶם:
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: וְכֵן שְׁנֵי בָּלִים, אֶחָד וְאֶחָד יָפָה מִנָּה, וְאֶחָד יָפָה אֶלָּה זֶה כֹּ':
מִבֹּאֵר הַגְּמָרָא: וְצִירִכָּא הַמִּשְׁנָה לְחוֹזֵר עַל דִּין זֶה גַּם בְּכִלִּים, דְּאִי
אֲשִׁמוּעִינָן רַק הֵךְ קְפִייתָא – אֶת הָרִין הָרִאשׁוֹן שֶׁמְדוּבֵר בִּפְקוּדוֹתָן שֶׁל מִנָּה
וּמֵאֵתִים, הֵינֵנו סְבוּרִים שֶׁרַבִּי בְּהִיָּא – בְּמִנָּה וּמֵאֵתִים, קְאָמְרִי רַבְּנִי שִׁיתָן
מִנָּה לֹזֶה וּמִנָּה לֹזֶה וְרַק הַמִּנָּה הַשְּׁלִישִׁי יֵהָא מִנָּה, מִשּׁוּם דְּלִיכָא פְּסִירָא –
שְׂאִין הַפֶּסֶד לְאֶחָד מֵהֶם בְּאוֹתָם שְׁתֵּי מִנִּים שְׂאֵנוּ חוֹלְקִים, שֶׁהֲרֵי וְדַאי הוּא
שֶׁלְכָל אֶחָד יֵשׁ מִנָּה, אֲבָל בְּהָא – בְּשְׁנֵי בָּלִים, דְּאִיכָא פְּסִירָא דְּגִדּוֹל – שְׂכִדִּי
לְתֵּת שִׁיעוֹר דְּמִי הַכֵּלִי הַקָּטָן מִתּוֹךְ הַכֵּלִי הַגְּדוֹל, אֲנִי צִרִיכִים לְשׁוּבָר, וְנִמְצָא
שֶׁיֵּשׁ כָּאֵן הַפֶּסֶד לְבַעַל הַכֵּלִי הַגְּדוֹל, מֵאַחַר שֶׁנִּפְחָת הַכֵּלִי מִשּׁוּי, וְאִיכָא
אֵיכָא, נִגְמָר, שְׂמוּדוֹ לְרַבִּי רַבְּנָן לְרַבִּי יוֹסִי שֶׁהָיָה יָהּ מִנָּה עַד שֶׁיִּבּוֹא
אֵלֶיהָ, וְלֹא נִפְסִיד אֶת בְּעַל הַכֵּלִי הַגְּדוֹל. וְכֵן לְהִיפֵךְ, אִי אִתְּמַר רַק בְּהָא –
בְּכִלִּים וְלֹא בְּמַעוֹת, הֵינֵנו סְבוּרִים שֶׁרַבִּי שָׂפָא וְשָׂמָא רַבִּי יוֹסִי שֶׁהָיָה יָהּ
מוֹנָח עַד שֶׁיִּבּוֹא אֵלֶיהָ, כִּיּוֹן שִׁישׁ הַפֶּסֶד בְּשִׁבְרִית הַכֵּלִי הַגְּדוֹל, אֲבָל בְּהָא –
בִּפְקוּדוֹן שֶׁל מַעוֹת, אִיכָא מוֹדִי לְהוֹ לְרַבְּנִי שְׁנוֹת לֹזֶה מִנָּה וְלֹזֶה מִנָּה וְהַמִּנָּה
הַשְּׁלִישִׁי בְּלִבֵּד יֵהָא מוֹנָח עַד שֶׁיִּבּוֹא אֵלֶיהָ, לִכֵּן צִירִכָּא – צִירִךְ הִידָּה הַתָּנָא
לְשׁוֹנוֹת דִּין זֶה בְּשְׁנֵי הָאֲפּוֹנִים.

צוֹנֵת וְאוֹמֵר לְכָל אֶחָד מִהַחֲמִשָּׁה אֵינִי מְכִירָךְ.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֵת אֶת מַחְלוקְתָּהּ: מִאֵן דְּאִמֵּר שֶׁהָלָה צוֹנֵת, אֲבָל אִם שׂוֹתָק
צִירִךְ לִשְׁלֹם לְמִי שֶׁשִׁתָּק לוֹ, כִּיּוֹן שֶׁשְׂתִּיקָה בְּהוֹדָאָה הִיא, וְהִרִי זֶה כְּאִילוּ
הוֹדָה לוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ גּוֹל. וּמִאֵן דְּאִמֵּר שֶׁהָלָה שׂוֹתָק סוֹבֵר שֶׁשְׂתִּיקָה דְּהָכָא לֹא
בְּהוֹדָאָה הוּא, מִשּׁוּם דְּמִצִּי אִמֵּר לִיָּה – שִׁכּוֹל לֹמַר לָהֶם, הָא דְּשִׁתִּיקִי –
זֶה שֶׁשִׁתִּיקִי לְכָל חֵד וְחֵד מִכֶּם כִּשְׁתַּבַּעְתֶּם אוֹתִי, דְּאִמֵּרֵנָא – מִשּׁוּם
שֶׁחֲשַׁבְתִּי בְּלִבִּי דְּלִמָּא הָא הוּא – שְׂמָא בְּאֵמֶת מִמֶּנּוּ גּוֹזֵלָתִי, וְלֹא מִשּׁוּם
שֶׁנִּתְכוּנְתִּי לְהוֹדוֹת לָכֶם.
הַגְּמָרָא מְבֹרֵרֵת אֶת דְּבַרֵּי רַבִּי טְרַפּוֹן: אִמֵּר מֶר, גֹּל אֶחָד מִחֲמִישָׁה אֵינוּ יוֹדַע
אִיזָה מִהֶן גּוֹל, מִיָּנִיחַ גּוֹזֵלָה בִּינִיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, דְּבַרֵּי רַבִּי טְרַפּוֹן. מִקְשָׁה
הַגְּמָרָא: וְשִׁקְלִי לָהּ בּוֹלָהוּ וְאִילוּ – הָאִם יִנִּיחַ אֶת הַגּוֹזֵלָה בִּינִיהֶם וְכֹל
הַחֲמִשָּׁה יִחְלְקוּ בֵּיהּ, וְהָאִמֵּר רַבִּי אִמֵּר כֹּר וְכִיָּה אִמֵּר רַב, כָּל סְפֵק חֵינּוּת,
כְּלוּמֹר, מִצָּא אֲבִידָה שְׂאִין בֵּה סִימֵן בְּמִקּוֹם שְׂאִין מִצִּי שֶׁהוֹלְכִים שֶׁם בְּנִי
אָדָם וְהִיא מִשְׁתַּמְרֵת קֶצֶת, וְלִכֵּן יֵשׁ סְפֵק שְׂמָא הוֹנַחָה שֶׁם מִדַּעַת הַבְּעֵלִים
וְדַעַתָּה לְחוֹזֵר וְלִטְוֵלָה, אוֹ שְׂמָא הִיא אֲבִידָה שֶׁנִּפְלָה מִבְּעִלְיָהּ וּמוֹתָר לוֹ
לְקַחְתָּהּ, לְכַתְּחָלָה לֹא יִשּׁוּל, שְׂאִם יִטוּל לֹא יוֹכֵל לְהַחְזִירָה לְבְּעִלְיָה כִּיּוֹן
שְׂאִין בֵּה סִימֵן, וְאִילוּ הַנִּיחָה בְּעִלְיָה שֶׁם וְיִבּוֹאוּ וְיִטְוֵלָה מִשֶּׁם, וְאִם נִמָּל לֹא
יִחְזִיר אֶת הָאֲבִידָה לְשׁוּם אָדָם, שְׂמָא אֵינָה שְׁלֹ וְנִמְצָא מִפְסִיד אֶת הַבְּעֵלִים,
וְאִם יִשְׁאִירָנָה בִּידוֹ אִפְשָׁר שֶׁלְכֻסּוֹף יִבּוֹאוּ הַבְּעֵלִים וְיִבְיִאוּ עֲדִים שֶׁהַנִּיחָה
שֶׁם וְיִטְוֵלָה מִידוֹ, הַלֵּכךְ תִּהְיֶה מוֹנַחַת בִּידוֹ עַד שֶׁיִּבּוֹא אֵלֶיהָ. מוֹכַח מִכָּאֵן
שֶׁכֵּל דְּבַר שְׂבָא לִידוֹ שֶׁל אָדָם יוֹכֵל לְהַחְזִירָה מִידוֹ עַד שֶׁיִּתְבַּרֵּר שֶׁל מִי
הוּא, וּמְדוּעַ כָּאֵן כְּשִׁישׁ סְפֵק שֶׁל מִי הַגּוֹזֵלָה מוֹרִיצָא מִידוֹ וּמִנִּיחָה בִּינִיהֶם אָף
שֶׁלֹא הִתְבַּרֵּר לְמִי מֵהֶם הִיא שִׁיכָתָה.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִמֵּר רַב סְפָרָא, וְיָנִיחַ, כְּלוּמֹר, שְׂאִין לֹא יִנִּיחָנָה לְפָנֵיהֶם,
אֲלֵא תֵהָא מוֹנַחַת בִּידוֹ עַד שֶׁיִּתְבַּרֵּר הַדְּבַר. וְמֵה שְׂאִמֵּר רַבִּי טְרַפּוֹן שֶׁהִגּוֹלֵן
מִנִּיחַ בִּינִיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, כְּוֹנֵנּוּ שְׂהוּא מִסְתַּלֵּק מִן הָרִין וּמִנִּיחָה בְּפָנֵיהֶם בְּבִית
דִּין וְאוֹמֵר לָהֶם שֶׁיִּבְרִירוּ שֶׁל מִי הִיא, וְעַד שֶׁיִּתְבַּרֵּר הַדְּבַר תֵּהָא מוֹנַחַת בִּידוֹ.
הַגְּמָרָא מְבֹרֵרֵת אֶת דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא: אִמֵּר לִיָּה אֲבִי לְרַבָּא, מִי אִמֵּר רַבִּי
עֲקִיבָא לֹא זֶה הִרְדָּךְ מוֹרִיצָתוֹ מִידִי עֲבִירָה עַד שֶׁיִּשְׁלֹם גּוֹזֵלָה לְכָל חֵד
וְחֵד, אֲלֵאמָא – מוֹכַח שֶׁסוֹבֵר שֶׁמִּסְפִּיקָא מְסַפִּיקֵן מִמָּוֵנָא – שֶׁמִּסְפֵּק מוֹרִיצִים
מִמּוֹן, וְלֹא אִמְרִינָן אוֹקִימָנָא מְסַפִּיקָא בְּחֻקָת מִרְיָה – וְאִין אוֹמְרִים הָעֲמִיד אֶת
הַמִּמּוֹן בַּחֲזֻקָתָהּ, וְלִכֵּן מִסְפֵּק שְׂאִינוּ יוֹדַע מִמִּי גֹל צִירִךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד, וְרִמְיָנָהּ, שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה (כ"ב קנח). נִפְלַח הַבֵּית עֲלֵיו וְעַל אִמּוֹ וּמֵתוֹ
שְׁנֵיהֶם, וְיוֹרְשֵׁי הֵבֶן אוֹמְרִים שְׂמָא הָאִם מִתָּה רִאשׁוֹנָה, וְיִרֵשׁ אוֹתָהּ הֵבֶן
בְּחִיּוֹ, וְאֵנוּ יוֹרְשִׁים אֶת נִכְסֵיוֹ לְאַחֵר שְׁמֵת גַּם הוּא, וְיוֹרְשֵׁי הָאִם אוֹמְרִים
שְׂמָא הֵבֶן מֵת רִאשׁוֹן, וְלֹא יִרֵשׁ אֶת נִכְסֵיהָ לְפִי שְׁמֵתָה אַחֲרֵיהּ, וְאֵנוּ יוֹרְשִׁים
אוֹתָם, אֲלֵו וְאִילוּ – בֵּית שְׂמָאִי וּבֵית הַלֵּל שֶׁנִּחְלָקוּ (שם) בְּאוֹפֵן שִׁישׁ סְפֵק
לְגַבִּי הִירוּשָׁה, שְׁבִית שְׂמָאִי אוֹמְרִים שֶׁשְׁנֵי הַצַּדִּידִים חוֹלְקִים בִּינִיהֶם אֶת
הַנִּכְסִים, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים שֶׁמְעִמִּידִים אֶת הַנִּכְסִים בַּחֲזֻקָתָן, מוֹדִים כָּאֵן
שֶׁיִּחְלְקוּן יוֹרְשֵׁי הָאִם עִם יוֹרְשֵׁי הֵבֶן בְּנִכְסֵי הָאִם, כִּיּוֹן שֶׁשְׁנֵי הַצַּדִּידִים בָּאִים
בְּכַח טַעְנוֹת שׂוֹתֵת שֶׁל יִירוּשָׁה, וּמִמּוֹן הַמוֹטֵל בִּסְפֵק חוֹלְקִין, וְאִמֵּר רַבִּי
עֲקִיבָא, אָף עַל פִּי שְׂאִינוּ מִשְׁל בֵּית שְׂמָאִי, וְסוֹבֵר בְּשֹׂאֵר סְפִיקוֹת שֶׁבִירוּשָׁה
שֶׁיִּחְלְקוּ, מוֹדֵה אֵינִי כְּזֹ, שֶׁהַנִּכְסִים בְּחֻקָתָן, וּמִבּוֹרָא שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר
שְׂאִם יֵשׁ סְפֵק בְּמִמּוֹן, מְעִמִּידִים אֶת הַמִּמּוֹן בַּחֲזֻקָת בְּעִלְיוֹ.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִמֵּר לִיָּה רַבָּא לְאֲבִי, הָתָם שְׂפָא וְשָׂמָא, שְׂאִינִים יוֹדַעִים
מִי מֵת תַּחֲלִילָה, וְלִכֵּן מִסְפֵּק מְעִמִּידִים אֶת הַמִּמּוֹן בַּחֲזֻקָתָהּ, אֲבָל בְּגִל אֶחָד
מִמְּחֻשֵׁי, יֵשׁ כָּאֵן טַעְנַת בְּרִי שֶׁלָּהֶם, וְטַעְנַת שְׂפָא שְׁלֹ, שְׂאִינוּ יוֹדַע אֶת מִי
מֵהֶם גֹּל, וְבִרִי וְשָׂמָא בְּרִי עֲדִין, וְלִכֵּן צִירִךְ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד מֵהֶם.
הַגְּמָרָא חוֹרֵת וּמִקְשָׁה מִמִּשְׁנֵתִינוּ: וְהָא מִתְנִיתִין דְּהָכָא אִמֵּר לְשֵׁנִים גּוֹזֵלָתִי
לְאֶחָד מִכֶּם מִנָּה, דְּשָׂמָא וְשָׂמָא הוּא וְכַפִּי שֶׁהַגְּמָרָא תוֹכִיחַ לְהִלְלוֹ, וּמִכָּל
מִקּוֹם קִתְּנִי שְׁנוֹתֵי לִיָּה מִנָּה וְלִיָּה מִנָּה, וְאִין מְעִמִּידִים אֶת הַמִּמּוֹן בַּחֲזֻקָתוֹ.
הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל הַמִּקְשָׁן: וּמִמָּא דְּמִשְׁנֵתִינוּ כִּדַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְכוֹנֵתָה
הַמִּשְׁנָה לְחִיבּוֹ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד בְּדִינֵי אָדָם, הֲרֵי אִפְשָׁר שְׂאִין כְּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה
לְחִיבּוֹ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד רַק אִם בֹּא לִצְאָת יָדֵי שְׁמַיִם, וְאִם כֵּן שׁוֹב לֹא קִשָּׁה
הַסְּתִירָה בְּדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, כִּיּוֹן שֶׁבְּדִינֵי אָדָם מוֹדָה רַבִּי עֲקִיבָא שְׂאִין
מוֹרִיצִין מִמּוֹן מִסְפֵּק וּלְכֵן לְגַבִּי נִפְלַח הַבֵּית יַעֲמִידוּ הַנִּכְסִים בַּחֲזֻקָתָן, וְמֵה
שֶׁמַּחְיִיב בְּמִשְׁנֵתִינוּ לִשְׁלֹם לְכָל אֶחָד אֵינוּ אֲלֵא לִצְאָת יָדֵי שְׁמַיִם. עוֹנֶה
הַגְּמָרָא: הַחֲכָרַח לִכְךָ הוּא, מִמָּה דְּקִתְּנִי בְּבִרִיתָא עֲלָה דְּהִיָּא – עַל הַמִּשְׁנָה
בִּיבִימוֹת שֶׁנִּשְׁנֵתָה שֶׁם מַחְלוקְתָּהּ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טְרַפּוֹן בְּגוֹל מִחֲמֻשָּׁה
אֵינוּ יוֹדַע מִמִּי גֹל, שְׂמוּדָה רַבִּי טְרַפּוֹן בְּאוֹמֵר לְשֵׁנִים גּוֹזֵלָתִי לְאֶחָד מִכֶּם

מקשה הגמרא: וְהָאֵל טַעְמָא דְרַבִּי יוֹסִי מִשּׁוּם הֶפְסֵד הָרַמָּא הוּא, ואם כן אין לחלק בין כלי למעות.
מתרצת הגמרא: אֲלָא תְרוּיָהּ – שני הדינים שבמשנה, לְרַבֵּן אִיצְטְרִיד – הוצרכו ללמד את דעת חכמים, שלא רק במעות אמרו את דבריהם, אלא גם בכלים, שלא נאמר שבכלים, שיש הפסד בשבירת הכלי, מודים הם לרבי יוסי, וְלֹא זֶה אֵף זֶה קִתְּנָה – דרך התנא לשנות דין אחד ואחריו דין שני מחדש יותר מן הראשון אפילו אם אפשר ללמוד את הראשון מהשני, ולכן שנה קודם את דעתם במעות, ושוב הוסיף וחדש שכן דעתם גם בכלים, אף שאחר שנתבארה דעתם בכלים שוב ניתן ללמוד זאת גם למעות בקל וחומר:

משנה

דין פקדון הנפסד והולך: הַמִּפְקִיד פִּירוֹת אֶצֶל חֲבִירוֹ, אֲפִילוּ הֵן אֲבוּדִין, שהולכים ונפסדים על ידי עבברים או שמרקיבים, לֹא יַעַבְדָּהּ לְמוֹכְרָם לִפְנֵי שִׁירְקִיבוֹ עוֹד. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, חַיִּיב הַנֶּפֶקֶד לְמוֹכְרָן בְּפָנֵי בֵּית דִּין, ואת הדמים ישיב למפקיד, מִפְּנֵי שֶׁבְּמִנִּיעַת הַפֶּסֶד זֶה הוּא בְּמִשְׁבִּיב אֲבִידָה לְעָלְמִים:

גמרא

שואלת הגמרא: מָה טַעְמָא לֹא יַעַבְדָּהּ ולא ימכרם. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב כְּהֵנָא, מִפְּנֵי שְׁאֵדָם רֹצֵחַ בְּקָב שְׁלֹו יוֹתֵר מִתְּשַׁעָה קָבִים שֶׁל חֲבִירוֹ, והוא משל לומר שחביב לאדם דבר שלו שעמל בו מאשר בדבר של חבירו שלא עמל בו אפילו יהא לו בכך שיעור גדול יותר, ולכן עדיף לו שיפסדו פירותיו מעט ולא ימכרם. וְרַב נֶחֱמָן בְּרִי יִצְחָק אֲמַר, חַיִּי שִׁנִּין שְׁמָא עֲשָׂאן הַמִּפְקִיד לִפְרוֹת אִלו תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר – על פירות אחרים של טבל שיש לו בביתו, ואם ימכרם נמצא שמכשיל את הלוקח באיסור אכילת תרומה, כיון שאין הלוקח יודע שהן תרומה ומעשר.

הגמרא מקשה על רב נחמן בר יצחק: מִיִּתְיָבִי, הַמִּפְקִיד פִּירוֹת אֶצֶל חֲבִירוֹ, הָרִי זֶה לֹא יַעַבְדָּהּ לְמוֹכְרָם, לְפִיכָךְ בְּעַל חֲבִית עוֹשֶׂה אוֹתָן תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר – על טבל אחר שיש לו בביתו. בְּשִׁלְמָא לְרַב כְּהֵנָא חֵינִי דְקִתְּנָה – לכן נאמר שמכיון שאין למוכרם לְפִיכָךְ מותר לבעל הפירות לעשר מהן על טבלים שיש לו בביתו, אֲלָא לְרַב נֶחֱמָן בְּרִי יִצְחָק שְׁפִירָה שְׁהִטַּעַם הוּא שְׁחֹוֹשִׁים שְׁמָא הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל פִּירוֹת שִׁבְבִיתוֹ, קֶשֶׁה מָה – מהו זה שאמרה הברייתא שֶׁלְפִיכָךְ יכול לעשר מהם על פירות אחרים, הלא נהפוך הוא, שלא מפני איסור המכירה מותר לו לעשר אלא מפני שמותר לו לעשר אסור למכור.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר, אִמְנַם לְכַתְּחִילָה לֹא הִיָּה מוֹתֵר לְבַעַל הַפִּירוֹת לַעֲשֶׂר מִפִּירוֹת אִלו, כיון שיש לחשוש שמא חסרו הפירות ומכרם הנפקד, ומכל מקום אמרו שלא ימכרם כיון שחששו שמא המפקיד הוא אדם שאינו מזהוג ויעשה אותם תרומה ומעשר שלא כפי הדין, וְהִשְׁתָּא דְאָמַר רַבֵּן – עתה שאמרו חכמים לֹא נִזְבִּין – שלא ימכור הנפקד את הפירות דְחִיִּישִׁין שְׁמָא בְּכָל זֹאת עֵבֶר בְּעַל הַפִּירוֹת וְעִשָּׂא תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר, לְפִיכָךְ בְּעַל חֲבִית עוֹשֶׂה אוֹתָן אֵף לְכַתְּחִילָה תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר, כיון שכבר אין מקום לחשוש שמא מכרם.

דין נוסף בענין זה: אֲמַר רַבָּה בְּרִי רַב כְּהֵנָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמִּחְלֹקֶת בְּמִשְׁנֵתִי הִיא בְּנַחֲסוֹ בְּכָדִי חֶסְרוֹן – כפי הרגילות של כל מין להתחסר לזמן זה, אֲבָל בְּנַחֲסוֹ יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, דְּכָדִי חֶסְרוֹן הַנֶּפֶקֶד בְּבֵית דִּין.

הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן: אֲדָרְבִּי נֶחֱמָן בְּרִי יִצְחָק – על דברי רב נחמן בר יצחק, וְדָאִי פְּלִיגָא – חולק רבי יוחנן, שלדעת רב נחמן בר יצחק קיים החשש שעשאן הבעלים תרומה גם אם נחסרו יותר מכדי חסרון ואין לו למוכרן, אבל אֲדָרְבִּי כְּהֵנָא מִי לִימָא פְּלִיגָא, שהרי לרב כהנא אפילו אם נתחסרו יותר מכדי חסרון לא ימכרם, כיון שאדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו, ונמצא שרבי יוחנן חולק עליו. משיבה הגמרא: כִּי קָאָמַר רַב כְּהֵנָא שְׁאֵדָם מַעֲרִיף מִעַט מִשְׁלוֹ מִהֶרְבָּה מִשֶּׁל חֲבִירוֹ, דּוּקָא בְּכָדִי חֶסְרוֹן קָאָמַר, אבל לא כאשר החסרון יותר מכך.

מקשה הגמרא: וְהָאֵל דְּרֹצֵחַ אִדָּם בְּקָב שְׁלֹו מִתְּשַׁעָה קָבִין שֶׁל חֲבִירוֹ קָאָמַר רַב כְּהֵנָא, ומבואר שאדם מעדיף את שלו אפילו של חבירו מרובה ממנו תשע פעמים, שזהו הרבה יותר מהשיעור של יותר מכדי חסרון.

מתרצת הגמרא: גִּזְוָמָא בְּעָלְמָא הִיא, ואכן מודה רב כהנא שביותר מכדי חסרון עדיף לאדם למכור את שלו.
הגמרא מקשה מהברייתא שהובאה לעיל, על רבי יוחנן: מִיִּתְיָבִי, לְפִיכָךְ בְּעַל חֲבִית עוֹשֶׂה אוֹתָן תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר. וקשה, וְלִיחֹוֹשׁ דְּלִימָא הָיוּ לָהּ – שמא נחסרו הפירות שאצל הנפקד יותר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, וְנִזְבִּינָהּ – ומכרם הנפקד קודם שעשה מהן בעל הפירות תרומה ומעשר על פירות שבביתו, וְנִמְצָא שְׁבַעַל הַפִּירוֹת קָא אֲבִיל – אוכל מְכָלִים, מאחר שהפריש אחר שנמכרו ואינם שלו, ואין חל עליהם תרומה ומעשר. מתרצת הגמרא: דְּבַר זֶה שִׁיתַּחֲסוֹ הַפִּירוֹת יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, לֹא שְׂכִיחָה, ולכן יכול לעשות מהן תרומה ומעשר, ואין לחשוש שמא נחסרו כל כך ומכרן הנפקד.

שואלת הגמרא: וְאִי מִשְׁתַּבְּחִי – ואם נמצא שנתחסרו הפירות יותר מכדי חסרון, מָה, וכי נאמר דְּנִזְבִּינָן לָהּ – שימכרם הנפקד, וְהֵלֵא לִיחֹוֹשׁ שְׁמָא עֲשָׂאן כְּבִר בְּעַל חֲבִית תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר. עונה הגמרא: כִּי מִזְבִּינָן נָמִי – אכן כאשר מוכרם, לְכַתְּנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה מִזְבִּינָן לָהּ – מוכרם בשווי של תרומה, שהיא זולה מחולק מאחר שאינה מותרת אלא לכהנים, ועליהם לשומרה בטרהר, שמא עשאוה בעליה תרומה ומעשר.

מקשה הגמרא: וְלָרַב נֶחֱמָן בְּרִי יִצְחָק נָמִי, מדוע הוא סובר שגם אם נחסרו יותר מכדי חסרון אסור למוכרן, הלא אפשר דְּנִזְבִּינָנָהּ לְכַתְּנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה, ולא יכשלו זרים במכירה זו. מתרצת הגמרא: בְּהָא פְּלִיגִי רַבָּה בְּרִי בְּרִי חֲנֵה וְרַב נַחְמָן בְּרִי יִצְחָק, דְּכָדִי בְּרִי חֲנֵה שְׁאֵדָם שֶׁל חֲבִירוֹ יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן מוֹתֵר לְמוֹכְרָן, כְּכָר שְׁדַּבֵּר זֶה שִׁיתַּחֲסוֹ הַפִּירוֹת יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, לֹא שְׂכִיחָה מִיָּד – אינו מצוי כלל, וְכִי מִשְׁתַּבְּחָ – ואם נמצא כן, לְקַמִּיָּה הוּא דְחִיָּא – לאחר זמן מרובה יבוא שיעור החסרון להיות יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, ולכן אין לחשוש שמא לאחר שימכרם הנפקד יעשה אותם בעל הפירות תרומה ומעשר על פירות שבביתו, כיון דָּא עֲבִיד לָהּ – שכשבא לעשות בעל חֲבִית את הפירות הללו תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר, מְקַמִּיָּה וְלִפְנֵי דְהָיוּ לָהּ יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן עֲבִיד לָהּ – הוא עושה אותם תרומה ומעשר, לפי שאין אדם משהה טבלים בביתו זמן מרובה, הִלְכָךְ כִּי הָיוּ לָהּ – כשהפירות מגיעים לחסרון של יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, מכיון שאין לחשוש שמא יעשה אותם תרומה ומעשר על פירות שבביתו, אלא רק שמא יעשה אותם תרומה ומעשר לפני שנחסרו, ואם ימכרם לזרים כעת, הוא מכשילם באכילת תרומה, וְנִזְבִּינָנָהּ לְכַתְּנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה, ובכך נתקן גם חשש זה. וְרַב נֶחֱמָן בְּרִי יִצְחָק כְּכָר, שגם דבר זה שמתחסרים הפירות יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, מְשַׁבְּחָ שְׂכִיחָה – מצוי הדבר, וְכִי הָיוּ לָהּ – כשהפירות מגיעים למצב שנתחסרו יותר מכדי חסרון, לֹא יִתְּרָה – מיד הוא דְּהָיוּ לָהּ, ועדיין לא הספיק בעל הפירות לעשר את הטבלים שבביתו, וְאִי אֲמַרְתָּ – ואם נאמר דְּנִזְבִּינָנָהּ – שיכול למוכרן לכהנים, וְיִמְכְּרִים וְנִזְבִּין לָהּ – לפעמים ימצא שיקדים השומר למוכרם לפני שבעל הפירות עשאו תרומה ומעשר, וְכִי עֲבִיד לָהּ בְּעַל חֲבִית תְּרוּמָה וּמַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר, לֹא יַעַבְדָּהּ בְּעַל הַבֵּית דְּוִקְנָא – שכבר נמכרו הפירות שהפקיד, וְנִמְצָא דְאֲבִיל בְּעַל הַפִּירוֹת מְכָלִים.

קושיא נוספת על רבי יוחנן: מִיִּתְיָבִי, הַמִּפְקִיד פִּירוֹת אֶצֶל חֲבִירוֹ וְהִרְקִיבוֹ, או שהפקיד יוֹן וְהִחְמִיץ, או שהפקיד שָׁמֶן וְהִכְאִישׁ, או שהפקיד דְּבַשׁ וְהִדְבִּישׁ – יצא טעם הדבש והחמץ, הָרִי זֶה לֹא יַעַבְדָּהּ, דְּכָדִי רַבִּי מֵאִיר וְהִחְמִיץ אוֹמְרִים, עוֹשֶׂה לָהֶם תְּקִנָּה שְׁלֹא יִפְסִיד הַמִּפְקִיד עוֹד, וּמוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. וְשִׁשְׁהוּא מוֹכְרָן, מוֹכְרָן לְאַחֲרִים וְאִינוּ מוֹכְרָן לְעַצְמָן, כדי שלא יחשדוהו שמא לקחם לעצמו בזה ממחרת האמיתית.

כִּיִּיצָא בֹו מִצִּינֵי דִין נוסף, של זהירות מהחדש, וְכָבֵא צְדָקָה שְׂבִידִים מִטְּבַעוֹת שֶׁל פְּרוֹטוֹת נְחוֹשֶׁת, בְּזִמְנֵי שְׂאִין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק לָהֶם אֶת הַמִּטְּבַעוֹת, וצריכים לפרוט המטבעות הללו בסלעי כסף, כיון שפרוטות נחושת מתעפשות במשך הזמן ונפסלות, פְּוִרְטִין לְאַחֲרִים וְאִין פְּוִרְטִין לְעַצְמָן, כדי שלא יחשדוהו שלקחו יותר מן הדין. וְכִן נִבְּאָר תְּמַחֲוִי – שגובים מאנשים מאנשים כדי לחלקם לעניים, בְּזִמְנֵי שְׂאִין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק אֶת הַתְּמַחֲוִי, מוֹכְרִין אֶת הַתְּמַחֲוִי לְאַחֲרִים וְאִין מוֹכְרִין לְעַצְמָן, כדי שלא יחשדוהו שלקחו בזה. קִתְּנֵי מִיָּתֶת – שאם הופקדו אצלו פִּירוֹת וְהִרְקִיבוֹ לא ימכרם לדעת רבי מאיר. מָה לָאו – האם אין מדובר אֲפִילוּ אִם הִרְקִיבוֹ יוֹתֵר מִכָּדִי חֶסְרוֹן, הרי שאפילו באופן זה סובר רבי מאיר שאסור לו למוכרן, ושלא כרבי יוחנן.

בבא מציעא, פרק שלישי – המפקיד דף לח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פז

רש"י תוספות

והא טעמא דרבי יוסי משום הפסד הרמאי הוא. וכן דטעמא בבבא מה לי כלי מה לי מעות והכי תיסק אדעתך למימר דבמענות מודה להו לרבנן ואמאי אצטרך למתניה: לרבנן איצטרך. לאשמועינן מילתא דרבנן תננהו לתרוייהו ואי תנא כלים ברישא הכי נמי דלא אצטרך תו למתני מעות אבל השתא דתני מעות ברישא תני כלים למימר לא זו בלבד

דליכא פסידא דשבידת כלי אלא אף זו דאיכא פסידא דגדול אמרין הכי מתני' אבדוהו. ע"ז עבדוהו או ריקבון. לא יגע בהו. למוכרו וטעמא מפרש בגמ' גמ' קב שלו. חביבה עליו על ידי ששמל בהו וקב שישאר לו מהם הוא רוצה מתשעה קבין של אחרים שיקח בדמיהם אם ימכרו: תיישנו ב'. ואסור להאכילו לזרים: לפיכך. הואיל ואסור למוכרו משום דרוצה אדם קבב שלו הרי הו בחזקת קיימים ומותר בעל הבית לעשותו תרומה ומעשר על פירות שיש לו בביתו: מאי לפיכך. איסור מכירה משום הא הוא והכי תלי תנא עשיתו באיסור מכירה: השתא דאמור רבנן לא תובין דתיישנו. שמא עשאן המפקיד תרומה הרי הו בחזקת שלא נמכרו ועושה אותן בעל הבית כו': מהחזקת. דמתני' בכדי חסרונן. בדרך שאר תבואות כמו שפופרש במשנתנו וקמן דף טו. לחזיק ולאורז תשעה חצאי קבין לבד: אבל אם אבדוהו יותר מכדי חסרונן. אפי' רבנן מודו דימכרום בביתו: ודאי פליגא. הא דרבי יוחנן דאי איכא למיחש לשמא עשאן בעליהו תרומה אפילו ביותר מכדי חסרונן נמי אסור למזבניה: מי ליטא פליגא. וקאמר רב בהנא שאם תשעה קבין הו נח לו שיאבדו עד קב ואל ימכרו דהו ליה יותר מכדי חסרונן ופליגא הא דר' יוחנן עליה או לאו דקא ט' קבין נקט אלא נח לו שיחא נפסד קצת ויעולם כדי חסרונן ותו לא: גזמא. שפת תר: מיתבי. לרבי יוחנן: וקאביל. בעל הבית טבליש שאין פירותיו מתקנין שאין אלו קיימין שהוא סומך עליהם: לא שכיח. ואין לחוש בכה: ופרבין וא' משתבחי מי מזבנין להו. בתמיה: ליהוש' שמא עשאן ב'. ונמצא המוכר מאביל תרומה לזרים: בדמי תרומה. בזול שאין עליה קופצין לקנותה שאינה נאכלת אלא לכהנים וצריכה שימור בטרתה: לקמיה הוא דהויא יתר מכדי חסרונן. לזמן מרובה יש באבדוהו יתר מכדי חסרונן: מקמי דתייתו ב'. שאין אדם משקא טבליש כל כך זמן מרובה כזה מלחשקו: והדיש. קצא טעם דבשנו והחמיץ אשמל"ר בלע"ז (בדאמור) (חזון טו) ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה וכמו עד לא ירתק חבל הכסף וקולט יס' פתחו רתוקות עבותיה: עושה להם תקנה. לקמיה מפרש מאי תקנה יש עוד הלא כל קולקל העתיד לבא כבר בא הוא: ואין מוכרין לעצמו. שלא יחשדהו שמא לקחו בזול: פורשין. מחליפין פרותות נחושות בסלעי כסף שהפרעות מתעפשות ונפסלות: תמחוי. מאכל שגובין מבצלי בתים לחלק לעניים בכל יום: מאי לאו אפילו יתר מכדי חסרונן. ואיכא למאן דאמר לא יגע ואת אמרת דברי הכל מוכרין: כיון דקם קם.

והא טעמא דרבי יוסי משום הפסד הרמאי הוא אלא תרוייהו לרבנן איצטרך ולא זו אף זו קתני: מתני' המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הו אבדוהו לא יגע בהו רשב"ג אומר מוכרן בפני ב"ד מפני שהוא כמשביב אבירה לבעלים: גמ' מאי טעמא אמר רב בהנא אדם רוצה קבב שלו מתשעה קבין של חבירו ורב נחמן בר יצחק אמר תיישנו שמא עשאן המפקיד תרומה ומעשר על מקום אחר מיתבי המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה לא יגע בהו לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר בשלמא לרב בהנא היינו דקתני לפיכך אלא לרב נחמן בר יצחק מאי לפיכך האי קאמר השתא דאמור רבנן לא נובין דתיישנו לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מהחזקת בכדי חסרונן אבל יותר מכדי חסרונן דברי הכל מוכרן בב"ד אדרב נחמן בר יצחק ודאי פליגא אדרב בהנא מי ליטא פליגא כי קאמר רב בהנא בכדי חסרונן קאמר והא רוצה קבב שלו מתשעה קבין של חבירו קאמר גזמא בעלמא מיתבי לפיכך בעה"ב עושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר וליחוש דלמא הו להו יותר מכדי חסרונן וזבניהו וקא אביל טבליש יותר מכדי חסרונן לא שכיח וא' משתבחי מאי מזבנין להו וליחוש שמא עשאן בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר כי מזבנין נמי לכהנים בדמי תרומה מזבנין להו ולרב נחמן בר יצחק נמי נזבניהו לכהנים בדמי תרומה ביה פליגי דרבה בר בר חנה סבר יותר מכדי חסרונן לא שכיח מידי וכי משתבחי לקמיה הוא דהויא יתר מכדי חסרונן אי עבדי להו בעה"ב תרומה ומעשר על מקום אחר מקמיה דהו יותר מכדי חסרונן עבדי להו הלכך כי הו להו יותר מכדי חסרונן נזבניהו לכהנים בדמי תרומה ורב נחמן בר יצחק סבר יתר מכדי חסרונן משבח שכיח וכי הו להו לאלתר הוא דהו להו ואי אמרת נזבניהו יזמין דקדים ויזבין להו וכי עבדי להו בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר לא ידע דזבנא וקא אביל טבליש מיתבי המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדיש הרי זה לא יגע בהו דברי ר"מ ויחכים אמרים עושה להם תקנה ומוכרן בבית דין וכשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו כיצא בו גבאי צדקה בזמן שאין להם עניים לחלק פורשין לאחרים ואין פורשין לעצמן גבאי תמחוי בזמן שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן קתני מיתה פירות והרקיבו מאי לאו אפילו יתר מכדי חסרונן לא בכדי חסרונן והא יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדיש דיתר מכדי חסרונן נינהו שאני הני כיון דקם קם שמן והבאיש דבש והדיש למאי

עמדו ולא יתקלקלו מעתה יותר אבל שאר פירות הולכין ומרקיצין תמיד: למאי

עד כן לא קאמר רשב"ג כו' אבל הקא אין מורידין. וא"ת והא לקמן מייית
דאית ליה לרשב"ג מורידין וי"ל דמהא ליכא למשמע מינה אבל קשה
דמאי מוכיח דחד טעמא הוא מדשמואל דסבר ברשב"ג וסבר מורידין לוכח כן
מרשב"ג גופיה וצ"ל דלא שמייע ליה ברייתא דלקמן:

בששמעו בו שמת כ"ע ל"פ דמורידין.

אין לפרש בששמעו בב' עדים דא"כ פשיטא דמורידין אלא ששמעו
היינו בקול ועד אחד אע"ג דשמעו בו
שמת דבפ' ב' דיני גזירות (מכות דף קז.) גבי
אין פוסקין מונות לאשה איש משמע
סוגיא דהתם דהוי בעדות גמורה: **אמר**
רבא לירד ולמכור תנן. וא"ת ואמאי לא
פריך ממתניתין דהאשה שהלכה ויבשות דף
קטז: וס' ד"ס ט"ז דקתני מצינו שאין אחים
נכנסין לנחלה על פיה ולשני נמי לירד
ולמכור תנן וי"ל דמהא אלימא ליה
לאקשויי משום דדומיא דנשותיהם קתני
דמשמע כלל כלל לא:

היורד לנכסי שבוי אין מוציאין אותו
מיד. הוא הדין דאפי' מורידין
אותו לכתחילה דהא נטושים מורידין
לרשב"ג דאמר הנטושים בשבויין אלא
אגב דתנא בספא בנטושים מוציאין תנא
נמי בשבויין אין מוציאין וא"ת לימא רב
הלכה כתנא קמא ושמואל הלכה ברשב"ג
וי"ל דלא שמייע להו ברייתא אי נמי איכא
דמפכי להו:

ובכולם

למאי חזו שמן חזי לגלדאי דבש לכתישא דגמלי וחכ"א
עושה להם תקנה ומוכרן בב"ד מאי תקנתא עביד להו
אמר רב אשי לקנזנים במאי קא מיפלגי דמר סבר
להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומר סבר
אפילו להפסד מועט נמי חששו: רשב"ג אומר ימכרם
בבית דין מפני שהוא פמשיב אבידה לבעלים: אתמר רבי
אבא ברבי יעקב א"ר יוחנן הלכה ברשב"ג ורבא אמר
רב נחמן הלכה בדברי חכמים והא אמרה ר' יוחנן חדא
ומנא דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה
רבן שמעון בן גמליאל במשנתיהו הלכה כמותו חוץ
מערב וצידן וראיה אחרונה אמוראי ניהו ואליבא דר'
יוחנן מדרבן שמעון בן גמליאל נשמע דמורידין קרוב
לנכסי שבוי מדרבן נשמע דאין מורידין קרוב לנכסי
שבוי וממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבן שמעון בן
גמליאל הכא אלא משום דקא בליא קרנא אבל התם
הכי נמי דאין מורידין ועד כאן לא קאמרי רבנן הכא
אלא אי קרב כהנא אי קרב נחמן בר יצחק אבל התם
הכי נמי דמורידין למימרא דתרי טעמי ניהו והאמר רב

יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון ב"ג ואמר שמואל מורידין קרוב לנכסי שבוי לאו משום
דחד טעמא הוא לא תרי טעמי ניהו הכי נמי מסתברא דאמר רבא אמר רב נחמן הלכה בדברי
חכמים ואמר רב נחמן מורידין קרוב לנכסי שבוי אלא ש"מ תרי טעמי ניהו שמע מינה אתמר
שבוי ששנבה רב אמר אין מורידין קרוב לנכסי שמואל אמר מורידין קרוב לנכסי בששמעו
בו שמת כ"ע לא פליגי דמורידין כי פליגי בשלא שמעו בו שמת רב אמר אין מורידין דלמא
מפסיד להו ושמואל אמר מורידין כיון דאמר מר שיימינן להו בארים לא מפסיד להו מיתבי
ר"א אומר ממשמע שנאמר וחרה אפי' וחרגתי אתכם יודע אני ששנותיהם אלמנות ובניהם
יתומים אלא מה ת"ל והיו נשיכם וגו' מלמד ששנותיהם מבקשות לינשא ואין מניחין אותן
ובניהן רוצים לירד לנכסי אביהן ואין מניחין אותן אמר רבא לירד ולמכור תנן הנה עובדא
בנהרדעא ופשטה רב ששת מהא מתני' א"ל רב עמרם דלמא לירד ולמכור תנן א"ל דלמא
מפומבדיתא את דמעילין פילא בקופא דמחטא והא דומיא דנשותיהם [ובניהם] קתני מה התם
כלל לא אף הכא נמי כלל לא ומורידין קרוב לנכסי שבוי תנא היא דתנא היורד לנכסי שבוי
אין מוציאין אותו מיד ולא עוד אלא אפי' שמע ששמושמשיין ובאין וקדם ותלש ואכל הרי זה
זריו ונשכר ואלו הן נכסי שבויין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין הלכו להם
למדינת הים ושמעו בהן שמת היורד לנכסי נטושים מוציאין אותו מיד ואלו הן נכסי נטושים
הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין הלכו להם למדינת הים ולא שמעו בהם שמת
ואמר רבן שמעון בן גמליאל שמעתי שהנטושים בשבויין היורד לנכסי רטושים מוציאין אותו
מיד ואלו הן נכסי רטושים הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין כאן ואינו יודע
להיכן הלכו מאי שנא הנה דקרו להו נטושים ומאי שנא הני דקרו להו רטושים

נטושים

הן נכסי שבויין. דאמר אין מוציאין אותם מיד: שהנטושים בשבויין. ואין מוציאין מיד: נכסי נטושיין. שהנכסים נטושיין: נכסי רטושיין. שהנכסים רטושיין ולקמן
מפרש להו רטושיין משמע שעובים בעלים מדרעתם והלכו להם דכין דהיה לו לצוות הורידו יורשי לנכסי ולא צוה ש"מ לא ניתא ליה ונטושים שנטושים בעליהם בעל
כרנן כגון ששבו והיינו תנאי דרבן שמעון סבר מורידין ורבנן סברי אין מורידין:

למאי חזו. דקתני מוכרן: לגלדאי. לטור עורות: לכתישא דגמלא. לכתישא
שעל הגמל שגבו כתוש ומסוקב מחמת משאוי איישר"א בלע"ז: לקנזניו. חקלי
שהיה בתוכו יתקלקל אם ישנה בתוכו: במאי קמיפלגי. ר"מ ורבנן מאחר
שמודה ר"מ ביהר מכדי חסרון: להפסד מרובה. כגון יתר מכדי חסרון: הפסד
מועט. כגון בכדי חסרון דריקבון פירות

ולקלול תקנא דין ותקמיר: ערב. בגט
פשוט (כ"ז ע"ב): צידן. דמסכת גיטין דף ע"ג.
ראיה. דיני ממונות השני (פסחים דף
שנחלקו בשני מחלוקות במביא שטר ראיה
לסתר את הדין בראשונה הלכה כמותו
ובאחרונה אין הלכה כמותו: אמוראי
ניהו. רבה אמר בכלל אמר ר' יוחנן ור'
אבא אמר לא בכלל אמר רבי יוחנן אלא
יש מן שהלכה כמותו: מדרבן שמעון
נשמע דמורידין קרוב. הראי לירש.
בנכסי שבוי. לקרקעות שבוי לעובדן
ולשומרן עד שיבאו הבעלים ולקמן פליגי
בה אמוראי: עד כאן לא קאמר רבן
שמעון כהא. דמוכרין אלא משום דקא
בליא קרנא. אם יתים שם אבל גבי
קרקעות וקרבים אפי' שמתקלקלות קצת
לא בליא קרנא: אי קרב כהנא. דאמר
לעיל רוצה אדם בקב שלו: אי קרב נחמן
בר יצחק. דאמר שמא עשאן תרומה
ומעשר: דתרי טעמי ניהו. מתני' ונכסי
שבוי ואיכא דאית ליה מוכרין פירות
האבדון ולית ליה מורידין: קרוב. הראי
לירשו ואין קרוב ממנה בששמעו בו
שמת כולי עלמא לא פליגי דמורידין.
דאם יבאו הבעלים קודם שיאכל זה
הפירות יטול זה כשאר אריסין ויחזיר
השאר ואם יבאו עדים שמת ירש הכל:
מפסיד להו. ולא יזבל הקרקעות ויזרעם
תמיד ויבחישים: כיון דאמר מר. לקמן
ובולם שמין להם בארים אם יבאו הבעלים
שמין לזה חלקו בכל שנה שעבר בה כמנהג
אריסי העיר אם מחצה אם שליש אם רביע:
אלא מלמד שנשיהו: דבבבשות לינשא
כו'. שילכו בשבי ולא ידעו בניהם אם חיים
אם מתים ויהיו נשיהם אלמנות לעולם
שאין ב"ד מניחין אותן לינשא ובניהם
כיתומים שלא ירשו נכסיהם ושתי קללות
הן אחת של הרב ואחת של שבי שמע מינה
אין מורידין: הנה עובדא בנהרדעא. בשבוי
שיגר יורשו לנכסיה: ופשטה רב ששת
מהא מתניתא. דאין מורידין: א"ל רב
עמרם דלמא לירד ולמכור תנן. וקתני
תנא דאין מניחין אבל לעשות ולאכול
ולטול בארים שפיר דמי: דמעילין פילא
כו'. ומשני שנויין דחיקא כמבבש להבכים
פיל שהאז חזי גדולה בנכס מחס: ותלש.
פירות שנה זו: תרי זה וריו. מהיר לוכח
בשלו בטרם יפסיד ונשכר בריאותו: ואלו

שְׁשֻׁבָה, רב אמר אין מורידין קרוב לנכסיו, שמואל אמר מורידין קרוב
לנכסיו. בְּשִׁשְׁמֵעוּ בּו שְׁמַת, בּוּלִי עֲלָמָא לא פְּלִיגִי דְּמורידין קרוב לנכסיו,
כִּי פְּלִיגִי – מחלוקתם היא בְּשִׁשְׁמֵעוּ בּו שְׁמַת, רב אמר אין מורידין
קרוב לנכסיו דְּלָמָא מְפָסִיד לָהּ – שמתא יפסיד את הקרקע בעבודתו, כגון
שזרע את הקרקע תמיד כדי להוציא ממנה פירות ובכך יכחישו, או שלא
יזבל את הקרקע להשביחה, ושמואל אמר מורידין, ואין לחשוש לכך,
שכִּינִי דְּאָמַר מִר (לקמן לט.) שְׁיִמְיִנִי לָהּ בְּאָרִיס – שהוירד לנכסיו שבו
נטל מהפירות כמנהג אריסי העיר, ממילא לא מְפָסִיד לָהּ.
הגמרא מקשה מבריתא על שמואל: מִיִּתְיָבִי, רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרִי, נאמר
בפסוק (שמות כב כג) וְהָרָה אִפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֲרִב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמֹּת
וּבְנֵיכֶם יָתוּמִים, ולכאורה מְשַׁמְעֵי שְׁנָאֵמֵר וְהָרָה אִפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם,
כבר יִדְעֵי אֲנִי שְׁשֻׁבָה יִהְיוּ אֲלֻמֹּת וּבְנֵיהֶם יָתוּמִים, אֵלֵּא מַה תִּלְמֹד
לֹאֵמֵר – לשם מה הוסיפה התורה וכתבה וְהָיוּ נְשִׁיכֶם וּבְנֵיכֶם
יָתוּמִים, אלא מִלְּמַד – התורה מוסיפה כאן קללה נוספת, שִׁחִיו נִשְׁבִּים על
ידי האויבים, וְנִשְׁוֹתֵיהֶם מְבַקְשׁוֹת לִישָׁא לאחר ואֵין בית דין מְנִיחִין אוֹתָן
לִישָׁא. כִּיּוֹן שֶׁלֹא יִהְיֶה יָדוּעַ בְּבִירוֹ שְׁמַת, וְהָרִי הוּא בִּסְפָק אִיסוּר אִשְׁתֵּי אִישׁ,
וּבְנֵיהֶן רֹצִים לִירֹד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶן וְאֵין מְנִיחִין אוֹתָן, כִּיּוֹן שֶׁאֵין יָדוּעַ
בְּבִירוֹ שְׁמַת אֲבִיהֶם. ומבואר שאין קרוב יורד לנכסיו שבו ואין מניחין את
הבנים לירד לנכסיו, וקשה על שמואל.
מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבָּא, מה שאמרה הבריתא שאין הבנים יורדים,
לִירֹד וְלִמְכּוֹר תֵּנֶן – היינו לענין שאין מתירים לירשים למכור את נכסיו
אביהם, אך לירד לנכסים כמנהג אנשי העיר לעבוד ולאכול פירות, יתכן
שאף הבריתא מודה שיורדים הבנים.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הָיָה עֹבֵדָא בְּגִתְרֵדָא – אירע מעשה
בנהרדעא שנשבה אדם וירד יורשו לנכסיו, ופְּשָׁטָה רַב שְׁשֻׁבָה – והוכיח רב
ששת מִקְּהָא מְתַנִּיתָא – מהבריתא שהובאה לעיל שאין מורידים קרוב
לנכסיו, ורצה להוציא מהנכסים, אֲמַר לִיָּה רַב עֲמֶרֶם, דְּלָמָא לִירֹד
וְלִמְכּוֹר תֵּנֶן, אך מורידים את הקרוב לנכסים לעבוד בהם ולאכול כִּיּוֹן
אריס. אֲמַר לִיָּה רַב ששת לרב עמרם, דְּלָמָא מְפֻזְמְקִידָא אֶת דְּמַעֲזִילִין
פְּלִיא בְּקוֹפֵא דְּמִחְמָא – שמתא מבני 'פומבדיתא' אתה שמכניסים פיל בחור
של מחסות, ומשל הוא זה, שדרכם היה לפרש את דברי התנאים בפירושים
דרחוקים שאינם במשמעות הדברים, וְהָא דוּמְקָא דְּשֻׁבָה וְנִשְׁוֹתֵיהֶם (ויבְנֵיהֶם) קִתְּנִי
– והרי הבריתא כותבת דין זה בדומה למה שאסרו הנשים להינשא, וְהָא
הָתֵם לִגְבִי נִשְׁיָהִם, כִּלְלֵי לֹא הוֹתֵרוּ לְהִינְשָׁא, אֶתְּ הָתֵם לִגְבִי הַבְּנִים, נְמִי כִּלְלֵי
לֹא הוֹתֵרוּ לִירֹד, ואף לעבוד כאריס.
הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בנידון זה: וְאֵם מורידין קרוב לנכסיו שְׁבִי, מִחְלוקת תְּנָאִי הִיא, דְּתַנָּאִי, הִיּוֹר לְנִכְסֵי שְׁבִי על מנת לעבוד בו כאריס
אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְלֹא עוֹד אֵלֵּא אֲפִילוּ שְׁמַע שְׁמִימְשִׁשְׁן הַבְּעֵלִים
וְאֵין, וְנִכְסֵי וְתִלְשֵׁי וְאֵבֵל מִהַפִּירוֹת שְׁגָדוּ, תְּרִי זֶה וְרִיז וְנִשְׁבֵּר בְּמָה
שאכל, ואינו משלם עליהם, שכִּיּוֹן שִׁשְׁבִי הִיּוֹן שְׁמַעוּ בּו שְׁמַת וּכְמִבּוּאָר
בהמשך הבריתא, נמצא שירד לנכסים על דעת לאכול את כל הפירות ולא
כאריס בלבד, ולכן זכה בכל מה שאכל. וְאֵלּוּ הֵן נִכְסֵי שְׁבִי, תְּרִי שְׁהִיָּה
אֲבִי אוֹ אֲחִי אוֹ אֶחָד מִן קְרֹבֵיו הַמּוֹרִישִׁין, הִלְכּוּ לָהֶם לְמִדְּנֵית הָיִם עַל
מנת לסחור ולחזור למקומם, ונשבו שם, וְשָׁמַעוּ בְּהֵן שְׁמַת.
אמנם הִיּוֹרֵד לְנִכְסֵי נְטוּשִׁים – לנכסים הנטושים מבעליהם, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ
מִיָּד, וְאֵלּוּ הֵן נִכְסֵי נְטוּשִׁים, תְּרִי שְׁהִיָּה אֲבִי אוֹ אֲחִי אוֹ אֶחָד מִן
הַמּוֹרִישִׁין הִלְכּוּ לָהֶם לְמִדְּנֵית הָיִם וְלֹא שְׁמַעוּ בְּהֵן שְׁמַת, וְאֲמַר רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שְׁמַעְתִּי שְׁהַנְטוּשִׁים בְּשִׁבְיָא – שדין הנטושים כדין
השְׁבִיִּים, ואף הִיּוֹרֵד לְנִכְסֵי נְטוּשִׁים אֵין מוֹצִיאִים מִיָּד, ומבואר שנחלקו
תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל אם מורידים קרוב לנכסיו שבו שלא שמעו
בו שמת.
ממשיכה הבריתא: הִיּוֹרֵד לְנִכְסֵי נְטוּשִׁים מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵלּוּ הֵן
נִכְסֵי נְטוּשִׁים, תְּרִי שְׁהִיָּה אֲבִי אוֹ אֲחִי אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין כָּאֵן וְהִלְכּוּ
לָהֶם מִדְּעַתָּם, וְאֵינוֹ יִדְעֵי לְהִיכֵן הִלְכּוּ, ולכן אין מורידים קרוב
לנכסיו, שכִּיּוֹן שִׁצַּח מִדְּעַתוֹ וְלֹא צִוָּה אֲחֵרִים עַל נִכְסִיו, אֵין לָנוּ לַעֲשׂוֹת
מִעֲצָמֵנוּ תִּקְנָה לְנִכְסִיו.
מבררת הגמרא: מִאֵי שְׁנָא תֵּנֶן – נכסים אלו שנעזבו על ידי בעליהן שלא
מִדְּעַתָּם, דְּקָרוּ לָהּ הַבְּרִיתָא בְּלִשׁוֹן 'נְטוּשִׁים', וּמִאֵי שְׁנָא תֵּנֶן – אלו
שנעזבו על ידי בעליהן מִדְּעַתָּם, דְּקָרוּ לָהּ 'רְטוּשִׁים',

לְמִאֵי הָיוּ – למה הם ראויים אחר שנתקלקלו, וכיצד נאמר בבריתא שיכול
למכור, הרי אין להם קונים. משיבה הגמרא: שְׁמֵן שֶׁהָבִישׁ חָזִי לְגִלְדָּא –
ראוי לרצענים לסוך בו עורות, דְּבִשׁ שֶׁהִדְבִּישׁ, ראוי לְבִתְיָשָׁא דְּנִמְלִי –
ליתנו על גב הגמל שנכתש מחמת המשאוי.
שואלת הגמרא: ומה ששינוי וְחֻכְמִים אֲמִירִים עוֹשֶׂה לָהֶם תִּקְנָה וּמוֹכְרִין
בְּבֵית דִּין. מִאֵי תִּקְנָתָא עֲבִיד לָהּ – איזו תקנה עושה בכך, הרי אינם
יכולים להתקלקל עוד וכפי שנתבאר, ואין להן תקנה כלל. משיבה הגמרא:
אֲמַר רַב אֲשֵׁי, התקנה היא לְקַנְיָנִים שְׁמוֹנִים בָּהֶם הַשְׁמֵן הִיּוֹן וְהַדְּבִשׁ,
שלא יתקלקלו מחמתם.
מבררת הגמרא: ומאחר שמודה רבי מאיר שאם נחסרו ביותר מכדי חסרונן
מוכרין, בְּמִאֵי קָא מִיפְּלִגִי רַבִּי מֵאִיר וְחֻכְמִים אֵם יִמְכּוּר מִשּׁוּם הַפֶּסֶד
הַקְּנָקִים. מבארת הגמרא: דְּמַר – רבי מאיר סבר, לְהַפְסֵד מְרֻבָּה שֶׁל יוֹתֵר
מכדי חסרונן חֲשֻׁשׁ, אֵךְ לְהַפְסֵד מוֹעֵט שֶׁל הַקְּנָקִים לֹא חֲשֻׁשׁ, וְמַר סָבַר
– וחכמים סוברים, אֲפִילוּ לְהַפְסֵד מוֹעֵט שֶׁל הַקְּנָקִים נְמִי חֲשֻׁשׁ:
שנינו במשנה: רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמְרִי, וְיִכְבְּרֵם בְּבֵית דִּין מִפְּנֵי שֶׁהוּא
בְּמִשְׁבִּי אֲבִידָה לְבַעֲלֵיהֶם:
אֲתָמֵר, רַבִּי אָבָא בְּרַבִּי יַעֲקֹב אֹמְרֵי בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכָה בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְרַבָּא אֹמְרֵי בִּשְׁם רַבִּי נַחֲמָן הִלְכָה בְּרַבִּי חֲכָמִים שֶׁלֹא יִגַּע בָּהֶן.
מקשה הגמרא: וְהָא אֲמַרְהִי רַבִּי יוֹחָנָן תְּרָא וְנָמָא – הרי כבר אמר רבי יוחנן
כאופן כללי שההלכה כרבן שמעון בן גמליאל, וכמו דְּאָמַר רַבָּה בְּרַבִּי פִּר
תָּנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּלְ מָקוֹם שְׁשֻׁבָה בֶּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנֵיתוֹ
– כל מקום המובא במשנה דעת רבן שמעון בן גמליאל במחלוקתו עם
חכמים, הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, מִצְרָה, וְצִדְדִּי, וְרִאֲיָה
אֲחֵרֹתָי, שבהם אין ההלכה כדבריו. ומאחר שבכל מקום ההלכה כרבן
שמעון בן גמליאל, מדוע הוצרך לומר רבי יוחנן בפירוש שההלכה כמותו
במשנתו.
מתרצת הגמרא: אֲמִירָאִי נִינְהוּ וְאֵלִיבָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן – מחלוקת אמוראים
היא בדעת רבי יוחנן, לרבה בר בר חנה דעת רבי יוחנן שבכל מקום הלכה
כרבן שמעון בן גמליאל, אך לרבי אבא ברבי יעקב אינו כן, ולכן הוצרך
לומר שכאן במשנתו ההלכה כמותו.
הגמרא דנה אם ניתן לדמות דין נוסף למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל
ורבן. אומרת הגמרא: מִדְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל נִשְׁמַע דְּבֵית דִּין מורידין
קרוב – הקרוב ביותר שראוי ליורשו, לְנִכְסֵי שְׁבִי – לקרקעות של אדם
שנשבה כדי לעובדן ולשומרן, שכִּיּוֹן שאינו יכול לצוות על נכסיו, מוטל על
בית דין לדאוג לכך, וכמו שאמר שהנפקד צריך להשתדל בתקנת הפירות
של המפקד שלא יפסדו. וּמִדְּרַבִּין שְׁמַעוֹן דְּאֵין מורידין קרוב לנכסיו שְׁבִי,
אלא מניחים אותם כמות שהן עד שיחזור או שנשמע שמת.
הגמרא דוחה שאין ללמוד זה מזה: וּמִפְּנֵי, דְּלָמָא עַד כָּאֵן לֹא קָאֵמֵר רַבִּין
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הָכָא שְׁצִירָא לְחִשׁוּשׁ לְהַפְסֵד הַנִּכְסִים, אֵלֵּא מִשּׁוּם דְּקָא
כִּלְאִי קְרָנָא – שאפשר שיכלה הקרן אם לא ימכרם, שהרי נפסדים והולכים
עד שיכלה לגמרי, אֲבָל הָתֵם בְּשִׁבִי, תְּרִי נְמִי – יש לומר שאף הוא מודה
דְּאֵין מורידין קרוב לנכסיו, לפי שלא יכלה הקרן לעולם. וְכֵן עַד כָּאֵן לֹא
קָאֵמֵרִי רַבִּין הָכָא בְּמִשְׁנֵיתוֹ שֶׁאֵין לְמַכּוֹר את הפירות, אֵלֵּא מִשּׁוּם
סְסוּבִירִים אֵי קָרֵב בְּהֵנָּא – או כמו שפירש רב כהנא לעיל (ע"א) שאדם
רצה יותר בקב שלו, אֵי קָרֵב נַחֲמָן בְּרַבִּי יַצְחָק – או כמו שפירש רב נחמן
בר יצחק (שם) שחוששים שמתא עשאו תרומה ומעשר על פירות שבביתו,
אֲבָל הָתֵם בְּשִׁבִי שֶׁנִּשְׁבָּה, תְּרִי נְמִי – יש לומר שאף רבנן מודים, דְּמורידין
קרוב לנכסיו.
שואלת הגמרא: לְמִימָרָא דְּתַרִּי מַעְמִי נִינְהוּ – שאכן שני דינים נפרדים הם
וטעמיהם שונים, וְהָאֵמֵר רַבִּי הִיּוֹרֵד אֲמַר שְׁמוּאֵל הִלְכָה בְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל שְׁצִירָא הַנִּפְקֵד לְמַכּוֹר את הפירות, וְכֵן אֲמַר שְׁמוּאֵל שְׁמוּרִידִין
קרוב לנכסיו שְׁבִי, ולכאורה לֹא – האם לא אמר הלכה כן אלא מִשּׁוּם
דְּתַרִּי מַעְמָא הוּא – מִשּׁוּם שֶׁנִּשְׁמַע אֶחָד לִשְׁנֵי הַדִּינִים. דוחה הגמרא: לֹא, תְּרִי
מַעְמִי נִינְהוּ ואינם תלויים זה בזה, אלא שפסק שמואל הלכה בשניהם כך,
ובכל אחד כטעמו. וְהָכִי נְמִי מִקְּתִירָא שֶׁאֵינֶם תלויים זה בזה, דְּאֲמַר רַבָּא
אֲמַר רַבִּי נַחֲמָן הִלְכָה בְּרַבִּי חֲכָמִים, וְאֵילוּ אֲמַר רַבִּי נַחֲמָן שְׁמוּרִידִין קרוב
לנכסיו שְׁבִי, ומאחר שפסק הלכה כחכמים כיצד פסק שמואל קרוב, אֵלֵּא
בְּהִכְרַח שְׁמַעוֹ מִיָּה דְּתַרִּי מַעְמִי נִינְהוּ. שְׁמַעוֹ מִיָּה.
הגמרא מבארת המחלוקת אם מורידים קרוב לנכסיו שְׁבִי, אֲתָמֵר, שְׁבִי

מבאר הגמרא: נכסי שבי נקראים **נְטוּשִׁים**, משום **דְּבַעַל קִרְתָּן** של
הבעלים נעזבו, ומצינו בתורה לשון כזו על נכסים שנעזבים בעל כרחם של
בעליהם, **דְּבָתִּים** לגבי איסור עבודה בקרקע בשנת השמיטה (שמות כג יא),
וְהַשְׂבִּיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִמְשְׁתָּה, וזו **אִפְקָעְתָּא דְּמִלְכָּא** – הפקעה במצות
המלך בעל כרחו של האדם, הרי שלשון נטישה פירושה עזיבה בעל כרחם
של הבעלים. ונכסי היוצא לדעת נקראים **רְטוּשִׁים**, משום **דְּמַדְעָתָן** של
הבעלים נעזבו, ומצינו לשון כזו על עזיבה מדעת, **דְּבָתִּים** (הושע יד) וְקָם
שְׁאוֹן בְּעֵמֶךָ וְכָל מִבְּצָרֶיךָ יוֹשֵׁד בְּשֵׁד שְׁלֹמֹן בֵּית אֲרָבָל בְּיוֹם מִלְחָמָה אִם
עַל בְּנֵים רְטוּשָׁה, נתנבא הושע שיבואו האויבים עליהם, ויעזבו אם על
בנים, וכמו הבורחים מפני שודדים הבאים במארב מלחמה, כך ינוסו גם הם
ויעזבו אם על בנים מחמת דאגת האויב ולא מתוך פחד ובהלה.
הגמרא מבאר באלו נכסים נאמר בברייתא שהיורד לתוכם נוטל כאריס:
תָּנָא, וְכוּלָּם – כל היורדים לנכסיו של אדם שאינו לפנינו, **שְׁמִין לְהֵם**
בְּאֵרִיס, שאם יבואו הבעלים יטלו כמנהג אריסי המקום. מבררת הגמרא:
אֵתְיָא – על איזה אופן נאמר דברי הברייתא, **אֵילִימָא** – אם נאמר,
שמדובר **אֲשַׁבּוּיִין** – על היורד לנכסיו שבי ששמעו בו שמת, קשה, **הִשְׁתָּא**
– הרי הדין בזה, שאם שמע שהבעלים ממשמשים ובאים וקדם ותלש, וְרִין
וְנִשְׁכַּר הָהֵן, כפי שנינו בברייתא לעיל (לה), וזכה בכל מה שאכל, ואם כן
מֵאֵי דְאִשְׁתַּבַּח מִיַּצְיָא – האם צריך להשמיענו שנוטל כאריס גם במה
שהשביח, והרי הוא יורד ברשות, ודינו ליטול כאריס. מבאר הגמרא: **אֵלָא**
כוונת הברייתא שנוטל כאריס היא, **אֲרֻטוּשִׁים** – על היורד לנכסיו אדם
שיצא לדעת. מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי לגבי היורד לנכסיו טרשים
מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיְדוֹ קִרְתָּנָה, ואם כן הרי הוא כיוורד שלא ברשות, ואיך יתכן
שיהיה דינו כיוורד ברשות שנוטל כאריס. מבאר הגמרא: **אֵלָא** כוונת
הברייתא היא, **אֲרֻטוּשִׁים** – על היורד לנכסיו טרשים שלא שמעו בו שמת,
שהוא נוטל כאריס.
חזרת הגמרא ומקשה: **לְמָאן** – לפי איזו שיטה נשנית ברייתא זו, **אֵילִימָא**
לפי דעת **רַבְּנָן** בברייתא לעיל, יקשה, **דְּהָא אֲמַר רַבְּנָן** שהיורד לנכסיו
נטושים **מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיְדוֹ**, ושוב אי אפשר לומר שנוטל בהם כאריס, ואי
נאמר שהברייתא נשנתה לדעת **רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, גם כן יקשה, **דְּהָא**
אֲמַר שְׁמַעְתִּי שְׁדִין נכסי הַנְּטוּשִׁים בְּשַׁבּוּיִין – כדן נכסי השבויין, וכשם
שהיורד לנכסיו שבוין הרי זה ריץ ונשכר, כך גם דינו של היורד לנכסיו
נטושים, ואם כן חזרת קושיית הגמרא לעיל שאין חידוש בזה שנוטל
כאריס, שהרי הדין הוא שזוכה בכל מה שקדם ואכל.
מתרצת הגמרא: שגם לדעת רבן שמעון כן גמליאל אין דין נכסי נטושים
כדן נכסי שבוים לגמרי, אלא **בְּשַׁבּוּיִין**, ולא **שַׁבּוּיִין**, כלומר, כדן אחד
דומה דין נכסי נטושים לדין נכסי שבוים וכדן אחד אינו דומה לו. מבאר
הגמרא: **בְּשַׁבּוּיִין** – דינו דומה לדין נכסי שבוין לגבי זה **דְּהָא מוֹצִיאִין אוֹתָן**
מִיְדוֹ של היורד לתוכן. ולא **שַׁבּוּיִין** – ויש בו דין שאינו שוה לשבויין, **דְּאִילוּ**
הָתָם ביורד לנכסיו שבוין, אם קדם ותלש כששמע שהבעלים באים, הרי
הוא **רִיץ וְנִשְׁכַּר** בכל מה שאכל, שמלכתחילה ירד לנכסים על דעת לאכול
את כל הפירות, ואילו **בְּהָא** ביורד לנכסיו נטושים, אינו יכול לאכול את כל
הפירות לנכסיו ששמע שהבעלים ממשמשים ובאים, אלא **שְׁיִירֵיהֶן** ליה
בפירות ובשכר הקרקע **בְּאֵרִיס**, ולכן הוצרכה הברייתא לומר דין זה של
יורד לנכסיו נטושים, שאף שאינו זוכה בכל הפירות שקדם ואכל, מכל מקום
שמין לו כאריס.
מקשה הגמרא: **וְכֵּן שְׁנָא** – מדוע שונה דינו של יורד לנכסיו שבי, שנוטל
כאריס, **מֵהָא דִּתְנָן** במשנה (כתובות עט): **הַמּוֹצִיא הוֹצֵאת עַל נֶכֶס מְלֹג**
שֶׁל אִשְׁתּוֹ, שדינם הוא שהקדן שייכת לאשה והבעל אוכל פירות, ואם
הוֹצִיא **הִרְבָּה** הוצאות בהשבת נכסים אלו, **וְאָבָל** רק **קִימָעָא** – מעט, או
שהוציא **קִימָעָא**, **וְאָבָל הִרְבָּה**, ולאחר מכן גירשה, **מָה שְׁהוֹצִיא הוֹצִיא**
וְכֵּן שְׁאָבָל אִפְקָא, כלומר, אינו נוטל כלום בנכסים אלו, אלא רק את
הפירות שהשכר לאכול, וקשה, מדוע אינו נוטל חלק כאריס כמו היורד
לנכסיו שבי. מתרצת הגמרא: **הָא לֹא דִּמְיָא** – דין יורד לנכסיו שבי אינו
דומה **אֵלָא לְהָא** (דתנן) **[דְּאֲמַר רַבִּי יַעֲקֹב אֲמַר רַב הִקְדָּא] הַמּוֹצִיא**
הוֹצֵאת עַל נֶכֶס אִשְׁתּוֹ קִטְנָה שהיא יתומה מן האב והשיאיה אמה
ואחיה ומיאנה בו, שקידושין אלו אינם אלא מדרבנן, וחכמים אמרו
שהקידושין נפקעים על ידי שממאנת בהם, הרי ההוצאות שהוציא להשביח
את נכסיה **בְּמוֹצִיא עַל נֶכֶס אֲחֵר דְּמִי**, ודינו כיוורד לשרה חבירו

והשביחה, שנוטל כאריס במה שהשביח. **אֵלִימָא** – מוכח, שאפילו בעל
שהוציא הוצאות בשעה שחשב שהנכסים יהיו בידו והרי הוא משיב
לעצמו, מכל מקום **כִּין לֹא סָמְכָא דְּעֵתָהּ** – שאינו בטוח בכך שישאר
הנכסים בידו, מפני שחושש שמא תמאן, **תִּקְיָנו לִיה רַבְּנָן** שיטול כאריס **כִּי**
הִיבִי דְּלֹא לְפִסְדֵּיהוּ – כדי שלא יפסיד את הנכסים על ידי שיורעם תמיד
ולא יעזור את הכרמים, **הָבָא נָמִי** – אף כאן ביורד לנכסיו שבי שחושש
שלא יחזור השביח, **תִּקְיָנו לִיה רַבְּנָן** שיטול כאריס **כִּי הִיבִי דְּלֹא**
לְפִסְדֵּיהוּ.
שנינו בברייתא: **וְכוּלָּן שְׁמִין לְהֵם בְּאֵרִיס**: שואלת הגמרא: **וְכוּלָּן לְאִתְיָוִי**
מֵאֵי – איזה אופן באה הברייתא לרבות שנוטל כאריס במה שאמרה **וְכוּלָּן**,
משיבה הגמרא: **לְאִתְיָוִי** – הברייתא באה לרבות **הָא דְּאֲמַר רַב נְחֻמָּן אֲמַר**
שְׁמוּאֵל, שְׁבִי שְׁנִשְׁבָּה מוֹרִידִין קְרוֹב לְנֶכְסִיו, משום שיצא שלא מדעתו,
אבל אם יצא ממקומו **לְדַעַת, אֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנֶכְסִיו**, שכיון שהיה יכול
לצוות אחרים שירדו לנכסיו ולא ציוה, מוכח שאינו חפץ בכך. **וְרַב נְחֻמָּן**
דִּידִיה – עצמו, חלק **וְאֲמַר**, **בּוֹרַח** שאין דעתו מיושבת עליו מחמת שהוא
בהול, **הָרִי הוּא בְּשַׁבּוּי וּמוֹרִידִין קְרוֹב לנכסיו**. שואלת הגמרא: **בּוֹרַח מִתְּמַת**
מֵאֵי – מחמת מה ברח, **אֵילִימָא** – אם נאמר, שברח **מִתְּמַת בְּרָחָא** – שהיה
חייב מס גולגולת שפורעים למלך, וכשראה שלא יהיה לו לפרוע בורח
קודם הזמן, **הִינֵנו יצא לְדַעַת**, כיון שאינו בהול ויש לו פנאי לצוות על נכסיו,
אֵלָא בּוֹרַח מִתְּמַת מְרִידִין – רציחה, כלומר שחרג אדם, ומנהג הפרסים
להרוג על שפירות דמים, והבורח מחמת כן הוא בהול ואין לו פנאי לצוות
על נכסיו, ולכן דינו כנכסיו נטושים, שמורידין קרוב לנכסיו ונוטל בהם
כאריס.
אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, שְׁבִי שְׁנִשְׁבָּה וְהֵנִיחַ קָמָה – תבואה הראויה
לְקִצּוֹר, או עֲנָבִים הראויות לְקִצּוֹר, או תְּמָרִים הראויות לְקִדּוֹר, או יְתִים
הראוים לְמִסּוֹק, אין מורידים קרוב לנכסיו, אלא **בֵּית דִין וְיֹרְדִין לְנֶכְסִיו**,
וּמַעֲמִידִין אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לנכסים הללו, והוא ממנה תחתיו אריס, וְהָאֵרִיס
קוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק ושומר את הפירות לבעלים, **וְאֲחֵר כָּךְ מוֹרִידִין**
קְרוֹב של השבוי לְנֶכְסִיו לעבוד בנכסים לזורעם ולנוטעם וליטול כאריס.
מקשה הגמרא: מדוע לאחר שקצר ובצר מורידים קרוב לנכסיו, ולוֹקִים –
נעמדי **אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לְעוֹלָם**, והאפוטרופוס יפקח על האריס שיעשה את כל
העבודות הנצרכות לקרקע ולא יטול כלום. מתרצת הגמרא: **אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס**
לְדִיקְלָנָה – לאנשים גדולים שנתמלא זקנם, **לֹא מוֹקְמִינָן**, כלומר, שאין בית
דין טורחים לבקש אפוטרופוס לכך, לפי שלא ימצאו מי שיתרצה להיות
אפוטרופוס לנכסיו אנשים גדולים, אלא רק לנכסיו קטנים, לפי שהוא דבר
מצוה:
הגמרא מביאה כמה פרטי דינים כדן מורידין קרוב לנכסיו שבי: **אֲמַר רַב**
הוּנָא, אֵין מוֹרִידִין קָמָן לְנֶכְסִי שְׁבִי אפילו אם הוא קרובו הראוי ליורשו,
וְלֹא מוֹרִידִין קְרוֹב של הקטן הראוי לירש עמו לְנֶכְסִי קָמָן, שמא יטען
לאחר זמן שנכסים אלו נפלו בחלקו, וטוב שיורידו אדם זר שלא יוכל לטען
זאת. **וְלֹא קְרוֹב מִתְּמַת קְרוֹב לְנֶכְסִי קָמָן**, כלומר, אפילו אם אינו קרוב
של הקטן, אלא שהוא קרוב של קרובו של הקטן אין מורידין אותו, ולהלן
מבואר באיזה אופן מדובר.
מבאר הגמרא את הטעמים לדינים אלו: הדין הראשון שאמר רב הונא,
אֵין מוֹרִידִין קָמָן לְנֶכְסִי שְׁבִי, הטעם הוא, משום שחוששים **דְּלִמָּא מִפְּסִיד**
לְהוּ הקטן לנכסים, כיון שאינו יודע לעבוד את האדמה כראוי. ומשום כך
מוטב להוריד אדם זר ובלבד שהוא גדול.
הדין השלישי שאמר רב הונא: **וְלֹא קְרוֹב מִתְּמַת קְרוֹב לְנֶכְסִי קָמָן**, מדובר
בְּאֲחֵי מֵאִימָא, כלומר, שאין מורידין אדם שאחיו מאמו הוא אחיו מאב של
הקטן, כיון שיש לחשוש שמא יטען אדם זה שנכסים הללו נפלו בחלקו של
אחיו מאמו שירש אותם מאביו ביחד עם אותו קטן, ועתה לחלקו באו.
[הדין השני שאמר רב הונא, **וְלֹא קְרוֹב לְנֶכְסִי קָמָן**], הטעם הוא, דְּכִין
דְּלֹא מֵחֵי, כלומר, שהקטן אינו יודע למחות בקרוב זה שהחזיק, כיון שאינו
יודע שחיה שלו, **אֵתִי** – יבוא הקרוב לְאֲחֻזָּתִי בִּיה – להחזיק בנכסים ולומר
שלחלקו נפלו.
אֲמַר רַבָּא שְׁמַע מִיָּנִיה – יש ללמוד, **מְרַבֵּה הוּנָא** שאמר שאין מורידין קרוב
לנכסיו קטן, אבל אדם רחוק מורידים לנכסיו קטן, **שְׁאֵין מִתְּוִיָּקִין** – אין מועלת
חזקת שלוש שנים שמחזיק אדם בְּנֶכְסִי קָמָן להוכיח שקנאה ממנו והיא
שלו,

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף לט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

ה"ג נטושים על קרן דכתיב והשביעית תשמיטנה ונטשתה. היינו על קרן:
אפקעתא דמלכא. מצות המלך: רטושים מדעתך דכתיב אם פנים רופשה.
היינו מדעתו ולא שביה דכתיב רישיה דקרא וקם שאון בעמך היו יראים שלא
יבאו אויבים עליהם וכל מבצריך יושד יגלו בגולה מאילתיהן וישארו העיירות
שדודין מאין איש כשוד שלמן בית ארבאל

ביום מלחמה בשודדין הבאין לפלחמה על
די מארב על עם היושב בשלום שלא
נהרו בהם לברוח מפניהם ושוודים את
הכל וכמוהו (ויקרא יג) הגלת יהודה כולה
הגלת שלומים מתוך ישיבת שלום באין
מחירי הגלם נבוכדנצר. בית ארבאל תרגם
יהונתן בית מארב אלף למיד יתרים בו
כמו (ויקרא טז) קצנו את קורעאל שהוא לשון
זריעה ולא לשון עיר ומדקא אמר יושד
כשוד שלמן בית ארבאל מקלל דההוא
יומא לאו בית ארבאל ביום מלחמה היה
אלא מורכב בא בלחם והמה עוברים אם על
בנים והולכים להם מדגנת האויב שמא
יבא עליהם: רופשה. נעודה: וכו'. מפ'
לקמיה אחיאי קאי וכללא לאחתי מאי:
שמין להם פארים. אם יבאו הבגלים וסלו
אלו בשבח קרקעות ופירות כמנהג אריסי
המקום: השתא זריו ונשכר הו'. וישול
הכל: דאילו התם זריו ונשכר. דכיון
ששמעו בו שמת כי נחת לה אדעתא
דכולהו פירי נחת אכל הקב דלא שמעו
שמת לאו אדעתא דכולהו נחת אלא ליטול
באריס בכל שנה וישאר פירות יהא מונחין:
נכסי אשתו. נכסי מלוו שהוא אוכל פירות
ותקנו שלה: הוציא הרבה ואכל פירות
קמטא. קודם שמת או שגירשה: הא לא
דמא. תרצה הוא הא דא דנכסי שבחין להא
דאשתו קטנה דמי: קמטא. שדיא ותומה
שהשיאהא אמה ואחיה ואין קידושין תופסין
בה מן התורה אלא מדברי סופרים לפיכך
יצאה במיאון בע"כ אם תמא: כמציא
על נכסי אחר דמי. ואם הוציא ולא אכל
בדי הוצאתו שמין לו באריס: דלא סמכא
דעמיה. שדיא מוחק בידו דדאזא שמא
תמא בו: תקינו ליה רבנן. ליטול באריס:
כי היכי דלא ניפסדינהו. שלא יקלקל
הקרקעות וזורען תמיד ולא יעבוד ולא
יעדור פרמיה: לאיתויי הא דרב נחמן.
בורח מחמת מרדיו: יצא לדעת אין
מורידין. דכיון שהיה שפוי בדעתו ולא
צדחו בלכתו לירד לנכסיו ש"מ לא ניתא
ליה: בורח הרי הוא כשכוי. שאין דעתו

מיושבת עליו מחמת שהוא בהול: מחמת כפרא. שאין לו ממה לפרוץ כסף
וגלגלתו למלך ובורח לפני בוא הזמן: היינו יוצא לדעת. שאין כאן בהלה:
מחמת מרדיו. שהרג את הנפש ופרסאי הורגין על שפיכות דמים כדאמרין
בבבא קמא (דף קה) מרדין היא רציחה בלשון פרסי וכן מפורש בשגרים דרב האי
גאון (ספר מן) מעמידין אפוסרופוס. להכניס דבר המוכן ויהא שמור לבעלים
ואח"כ מורדין קרוב להשיבין וליטול באריס: ולוקים אפוסרופוס לעולם. שלא
ישול כלום: אפוסרופא לדיקנני לא מוקמינן. אין בית דין טורחין לבקש אפוסרופוס לאנשים גדולים שנתמלא זקנם לפי שלא ימצאוהו דבשלמא ליתמי איבא דשמע
לדו ותרי אפוסרופוס לדבר מצוה אבל לדיקנני לא שמע לה: אין מורדין קמן לנכסי שכוי. ואפילו הוא ראוי לירשו דקא מפסיד לדו ומטוב שיורידו להם איש
נכרי: ולא קרוב. הקראי לירש בנכסי קטן לעשות ולאכול כדמסיים טעמיה דכיון דקטן לא ידע למחויי אתא האי קרוב לאחוזקי בהן ולומר לחלק ירושתו ואי טוב
להם להוריד איש נכרי דלא מצי למטען בהו ירושה: ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קמן. כגון קטן שיש לו אח מאב ואותו אח מאב יש לו אח מאם דאיש נכרי
הוא אצל קטן אין מורדין אותו אח מאם לנכסי קטן מחמת קרבת אחיו של זה שהוא אח של קטן דאתי לאחוזקי בהו לצורך אחיו ויאמר נכסים הללו של אחי מאמא
הם שנפלו לו מאביו ואילו לחלקו באה: באחי מאימא. בדפרישית שזה אח מן האם לאחיו של קטן מן האב: ש"מ מרב הונא. דאמר אין מורדין קרוב לנכסי קטן
שמא יחזיק בהם מחמת ירושה אבל אחר שאין לו טענת ירושה מורדין ולא חישיון שמא יטעון אביו של קטן מכרם לי ואכלתי שני חזקה ש"מ אין מחזיקין בנכסי
קטן אם לא אכל בפני האב שלש שנים אין שלש שנים שאכלו בפני הקטן חזקה:

ובכולם שמין להם באריס. אנטושים דרשב"ג קאי כדמסיק פי' רש"י דבשבוי
ששמעו שמתו אוכל כל הפירות ואם יבואו הבגלים קודם שיאכל
הפירות ישול בשאר אריסין ויחזיר השאר ובנטושים דלא שמע שמת לא יאכל
כל הפירות אלא שמין הפירות שיאכל בשאר אריסין למחצה לשליש ולרביע

ולא יאכל כלום בחנם וקשה דאמאי
משני לעיל לירד ולמכור תנן לישני לירד
ולאכול תנן דהא אפילו לאכול בחנם אינו
יורד ועוד מאי פריך בתר הכי אף בניהם
כלל לא הא ודאי אין לו כלל אפילו
למיד מורדין כיון שאין לו אלא באריס
נכרי ועוד מאי פריך מהמוציא הוצאות
על נכסי אשתו דהתם יורד לאכול וכל
הפירות אכל הקא אינו יורד כי אם בתורת
אריסות ותו דאמר שמואל לקמן שבוי
שהניח קמה לקצור מעמידין אפוסרופוס
וקוצר ובוצר ואח"כ מורדין קרוב לנכסי
ומעיקרא אמאי אין מורדין קרוב כיון
שלא יאכל הפירות בחנם לכך נראה
דודאי שקל הפירות אוכל בחנם ואם וכל
חורש וזרע ובעלים באו קודם שיקצר ישול
באריס שכר טרחו ועמלו ולרב וכן לת"ק
אית להו שאין שמין באריס ולכך אין
מורדין דלמא מפסיד להו לפי שירא
שיבואו הבגלים קודם שיקצור ויאכל
ולא ישול כלום ולא ישיבוי הקרקע אלא
כל מה שיקמא יאכל בחנם כדון קרוב
דיוורד לנכסי שבוי והשתא פריך שפיר
כיון שאוכל כל הפירות כשיבואו הבגלים
קודם שיקלט אמאי נוטל באריס טפי
מהמוציא הוצאות על נכסי אשתו כו'
והא דקאמר ואילו התם זריו ונשכר פי'
כששמעו הבגלים ששמעושים ובאין מניחין
אותו לקדם ולתלוש א"ע"פ שהפירות ישוה
הרבה מעמלו כיון שאם לא יקדם אין
משלמין טרחו אבל הקא בנטושים אם
באו בגלים אין מניחין אותו לתלוש כיון
דלא מפסיד מידי דשימיי' להו באריס:

אמר שמואל שבוי שנשכר מורדין.
ואית לאמרה שמואל הריא
וימנא וי"ל דה"ק אף על גב דבשבוי
מורדין יצא לדעת אין מורדין:
היינו לדעת. דמסתמא לא פליג
אשמואל מדלא קאמר אף
בורח או אף יצא לדעת:
ש"מ מדרב הונא אין מחזיקין בנכסי
קטן ואפי' הגדיל. פרש"י מדאמר
רב הונא אין מורדין קרוב הא נכרי

מורדין וקשה דבאל רב הונא כמה משניות יש שמעמדין אפוסרופוס לנכסי
יתומים פרק הניזקין (יט"ז דף נב) מנהו ב"ד לא ישבע וע"ק היכי מוכח מדרב
הונא דאין מחזיקין דלמא אי טוען שני חזקה מועיל והא דמורדין נכרי
משום דליבא למיחש למידי דע"כ כיון דמורדין א"כ יש לו דעת לומר
הבא עדים שלקחת מאבי ודכי נמי יש לו לדעת ולמחות בסוף כל שלשה
וכי

ישול כלום: אפוסרופא לדיקנני לא מוקמינן. אין בית דין טורחין לבקש אפוסרופוס לאנשים גדולים שנתמלא זקנם לפי שלא ימצאוהו דבשלמא ליתמי איבא דשמע
לדו ותרי אפוסרופוס לדבר מצוה אבל לדיקנני לא שמע לה: אין מורדין קמן לנכסי שכוי. ואפילו הוא ראוי לירשו דקא מפסיד לדו ומטוב שיורידו להם איש
נכרי: ולא קרוב. הקראי לירש בנכסי קטן לעשות ולאכול כדמסיים טעמיה דכיון דקטן לא ידע למחויי אתא האי קרוב לאחוזקי בהן ולומר לחלק ירושתו ואי טוב
להם להוריד איש נכרי דלא מצי למטען בהו ירושה: ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קמן. כגון קטן שיש לו אח מאב ואותו אח מאב יש לו אח מאם דאיש נכרי
הוא אצל קטן אין מורדין אותו אח מאם לנכסי קטן מחמת קרבת אחיו של זה שהוא אח של קטן דאתי לאחוזקי בהו לצורך אחיו ויאמר נכסים הללו של אחי מאמא
הם שנפלו לו מאביו ואילו לחלקו באה: באחי מאימא. בדפרישית שזה אח מן האם לאחיו של קטן מן האב: ש"מ מרב הונא. דאמר אין מורדין קרוב לנכסי קטן
שמא יחזיק בהם מחמת ירושה אבל אחר שאין לו טענת ירושה מורדין ולא חישיון שמא יטעון אביו של קטן מכרם לי ואכלתי שני חזקה ש"מ אין מחזיקין בנכסי
קטן אם לא אכל בפני האב שלש שנים אין שלש שנים שאכלו בפני הקטן חזקה:

1 וְכִי תִּמָּא הָא פִּשְׁטָא לִיה דְּאִינוּ יוֹדַע לְמַחוּת בְּסוּף ג' אָף ע"פ שְׁהוּא מִן
2 לְשׂאול עֵדִי מְכִידָה דְּרִגְלִית הוּא טְפִי לְשׁבּוּחַ מִתְּהֵא בְּסוּף ג' א' א"כ בְּלֹא
3 רַב הוּנָא פִּשְׁטָא דְּאִין מְחֻזְקִין וְי"ל דְּאִי לֹא רַב הוּנָא מִמָּה שְׁמַעְמֵידִין
4 אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לְנִכְסֵי יוֹתוּמִין אִין הִלְכִּיהֶן דְּאִין מְחֻזְקִין דְּאִפִּילוּ מְחֻזְקִין לֹא תִּישְׁלִין

1 או משום דידע למחות בסוף כל ג'
 2 בדפרישית אָבֶל מִדְאָמֶר רב הוּנָא אִין
 3 מוֹרְדִין קְרוֹב א"כ חוֹשֶׁשׁ לְמָאוֹת וְגַם
 4 אֵית לִיה דְּלֹא יַדַּע לְמָחוֹת בְּקֻרְבּ וְלוֹמַר
 5 שְׂדֵה זֶה שֵׁי אָבִי וְלֹא הִגִּיעַ לְחֻלְקֶךָ אִם כֵּן
 6 בְּנֵרְיָא נִמְי לֵא דַּע לְמָחוֹת וְלִכְרֹן אִין
 7 מְחוֹזֵק וְיֹאחַ כְּמוּ שֵׁישׁ לוֹ דַּעַת לְוֹמַר
 8 לְכָרִי לְשֹׁאֹל עֵינֵי מְכִירָה כְּמוּ כֵן יִהְיֶה
 9 לוֹ דַּעַת לְוֹמַר לְקֻרְבּוֹ אֵייתִי רָאִיהָ שְׂדֵה
 10 הִגִּיעַ לְחֻלְקֶךָ וְיֵיל דְּנִבִּי קְרוֹב סְבוֹר שְׂאוֹמֶר
 11 אָמַת שְׁהִירֵי שֶׁל אֲבִיהֶם הָיָה הַשְּׂדֵה וְלֹא
 12 אִסִּיק אֲדַעְתִּיהָ לְוֹמַר אֵייתִי רָאִיהָ אָבֶל
 13 לְכָרִי מִשְׁקִי אֲדַעְתִּיהָ לְמִימַר אֵייתִי רָאִיהָ
 14 עֵינֵי מְכִירָה **לֹא** שְׂדֵה עֲבִיד עֲשִׂיתִי רָאִיהָ
 15 מִחְתִּין. וְאִתְ' דְּבַח"ה (נ"ב ק"ט: וס' ד"ס אבנ)
 16 אֲמַרְיִן עֲטָדָא קָלָא אֵית לֵה וְיֵיל בִּיתוּמִים
 17 הַחֲמִירוּ יוֹתֵר: **דְּלִמָּא** שְׂכִיבָא סִבְתָּא.
 18 וְאִת' הָא דַּתָּן פֶּרֶק כֹּל הַגֵּז (נִסְיָן דָּף סח. וס'
 19 ד"ס וסניח) הַמְבִיא וְגַם מְמַדִּינַת הָיִם וְהַיָּחוּ
 20 וְזֶן אוֹ חוֹלָה נוֹתֵינֵן כֵּל הַבְּחוֹקת שְׂהוּא אִתֵּם
 21 וְיֵיל דְּסִבְתָּא הִגִּיעָה לְגִבּוֹרוֹת דַּתָּם
 22 אֲמַרְיִן כֵּי הִגִּיעַ לְגִבּוֹרוֹת חִישְׁיִין אַךְ קִשָּׁה
 23 דְּבִסְמוּךְ אֲמַרְיִן הִלְכָךְ פִּלְגָא יִהְיִין
 24 לְאַחְתָּא תְּרֵי תִלְתֵי הָוָה לֵה לְמִיתֵב
 25 דְּאִפִּילוֹ שְׂכִיבָא סִבְתָּא מִסְתַּמָּא בִּרְתָּא לֹא
 26 שְׂכִיבָא דְלִיבָא לְמִימַר דְּבִרְתָּא נִמְי הִגִּיעָה
 27 לְגִבּוֹרוֹת דָּאִם כֵּן סִבְתָּא אִיתַפְלָגָא וְתוֹ
 28 לִיבָא לְמִיחַשׁ דְּלִמָּא שְׂכִיבָא דְאָמֶר
 29 גְּיֻטִין (ס' כ"ן) דְּפֶלַג פִּלְג וְיֵיל דְּנִבִּי זֶה
 30 דְּקָא אֲמַרְיִן בְּחוֹקֶת שְׂהוּא קִיִּים מִשּׁוּם
 31 עֵיגוּנָא וְכֵן בְּשִׁבְלִי אָכִילַת קֶרֶן וְתִרְמָה
 32 אָבֶל הָכָא אֲדִרְבָּה הַחֲמִירוּ בְּנִכְסֵי יְתוּמִים
 33 לְהַחְזִיק הַסִּבְתָּא וּבִרְתָּא בְּמִתָּה דְאֲמַרְיִן
 34 לְעִיל דְּאִפִּי בְּעֵבִיד עֲטָדָא לֹא מִחְתִּין
 35 אַע"ז דְּאֵית לֵה קָלָא אִי נִמְי הָכָא שְׂשֻׁבּוֹ
 36 חִישְׁיִין טָפִי לְסִמָּא מְרוּ לִפִּי שְׂעִשְׂו לָהֶם
 37 וְסִמָּא:

43 **מוֹקְמִינָן** לִיה אַפּוּטְרוּפּוּס. וְאִם תֹּאמַר
44 וְהָא אִין מוֹרִידִין קָטָן לִנְכְּסֵי
45 שְׂבִי וּמִסְתַּמָּא אִפִּי עַל יְדֵי אַפּוּטְרוּפּוּס
46 דְּהָא מִשְׁמַע דְּאִי וְדֹאִי לֹא שְׂכִיבָא סִבְתָּא
47 הֵן הִבְיָן כֵּל נְכְסֵי לֹא חָקָא אָמַאי נֹקִי
48 פֻּלְגָא לִנְבִּיקָא עַל יְדֵי אַפּוּטְרוּפּוּס אִלּוּ דְּהָא
49 שְׁהִקְטָן אֲדוֹן הַאפּוּטְרוּפּוּס אֹנְלִי יִשְׁמַע לִקְטָן שְׁלֹא לִחְרוֹשׁ וְשְׁלֹא לִירוּעַ וְיִל
50 דְּהָא דְקָמָן פֻּלְגָא מוֹקְמִינָן לִיה אַפּוּטְרוּפּוּס לִינְקָא לֹא לִאֲבֹל כֵּל הַפִּירוּת
51 בְּדִין קְרוֹב הַיּוֹד לְנְכְסֵי שְׂבִי אֶלָּא שִׁישְׁמוֹר הַאפּוּטְרוּפּוּס בְּדִין אֲרִיס בְּחֻקָּת
52 סִבְתָּא וְהַפְרִישׁ הִקְטָן מִזֶּה וְהָ טוֹב מִלְתָּם לֵאחָתָא שְׁתֵּאכֵל כֵּל הַפִּירוּת חָסֵם
53 בְּדִין קְרוֹב הַיּוֹד לְנְכְסֵי שְׂבִי **וְשִׁישְׁמָא** אִלּוּ דְּהָא חֲתִימָתִּין וְקָן. וְהָא הִדִּין אִם יִצָּא
54 בְּחִימָתִּין וְקָן דְּאִין נֶאֱמָר לִימָר שְׁוֹאָא חָקָא דְּאִלּוּ לֹא שְׁבֻקָּת חֲזִי לְכָל בְּרִיָּה
55 הַעֲשִׂירִים שְׁכָל אַחֵד יֹאמַר אֲנִי אַחִיק וְעוֹד דְּהָא תָּנִן בִּפְיִי וְשִׁחַלְחִי (צ"ד דף קמ"ד)
56 הַאֲמִיר וְהָ אַחִי אִינֵן נֶאֱמָן אֶלָּא הָבָא מְרִי בִּר אִיִּסַּק לֹא הֵיָּה טוֹשֵׁן בְּרִי אֶלָּא לֹא
57 לֹא יִדְעָא לִיה. **וְיִל** אַתְּ אִינֵינִי סוֹדִי דְּלֹא אַחִיק הוּא. וְאִתְּ וְכִי כֵּל אֲדִים עֲשִׂי
58 שִׁישׁ לֹא שְׁוֹאָא וְיִרְאִים לֵהֲגִיד אִלּוּ בִּר חֻסְדָּא שִׁישְׁעִשָׁה עֲמָהִם שְׁעִידוֹ מְגִירִי בִּר אִ
59 שְׁוֹאָא יִדְעִים אֲרִיס שְׁוֹדִיעִי מוֹנְשִׁי חֲרִינִי לֹא עֲבִיד דְּהָא שִׁישְׁמָא שְׁוֹאָא

[illegible]

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף לט עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

רעש"י

ואפי' הקדיר, הקטן משידך לתוכו ואכלו ג' שנים בפניו משהגדיל לא היה חזקה
דהואיל ותחילת ירידתו לתוכו הנה קטן לא ידע בשהגדיל שהן של אביו ולפיכך
לא מיקה דאי ס"ל לרב הניא דמחזיקין בהן משהגדיל היכי מחזיתין נכרי לנכסי
קטן שמא יהא בידו משיגדיל ויסעון אתה מכרת לי משגדלת ואכלתים שני חזקה

אֵלָא בְּחַיִּי דְאַבָּא אָבֵל בְּחַיִּי
אַבָּא נָמִי לֹא אֶמְרֵן אֵלָא
וְהוּא וּבִארְעָתָא נָמִי לֹא אֶמְרֵן
עֲבִיד עִמָּדָא קָלָא אִיתְּ לָהּ
וְלֹא שָׁנָא אַחֵי דְאַמָּא לֹא
וְלֹא שָׁנָא עֲבִיד עִמָּדָא לֹא
תִּינָן הָיִיתָ סְבֵתָא דִּהוּיָא
וְהִתְדָא בְּרֵתָא אִידָּךְ תִּרְתִּי
וְשִׁבְקָהּ יִנְקָא אֲמַר אַבְיִי
דִּידָא דִּאֲחֵתָא דִּלְמָא שְׂכִיבָא
לְנָכְסִי קָטָן נֹקְמִינִיהּ לְנָכְסִיהּ
אֶמְרֵן מוֹרִידִין קָטָן
פְּלָגָא יִהְיִינָא לָהּ לֵאחֲתָא
וְאֶפְסוֹרָפָא לִינְקָא רַבָּא אֲמַר
נָמִי מוֹקְמִינִן לִיהּ אֶפְסוֹרָפָא
שְׂכִיבָא סְבֵתָא אֲמַר אַבְיִי
תִּילְתָא יִהְיִינָא לִיהּ לִינְקָא
דִּנְקָא אִידָּךְ דִּנְקָא מוֹקְמִינִן
מִנּוּ דְמוֹקִים אֶפְסוֹרָפָא
לֵאדָּךְ דִּנְקָא מְרִי בְּרַ אִיסְכָּא
"ל פְּלוֹג לִי אֲמַר לִיהּ לֹא
סְבֵתָא א"ל שְׁפִיר קְאָמֵר לָךְ
סְבֵתָא לֹא הִפִּירוּהוּ מִלְּמִד שִׁצְיָא
תִּזְנוּ א"ל וְלֹא אִיתִי סְהָדִי
סְהָדִי וְדַחֲלִי מִצִּינָא דִּנְקְרָא
נָתַתְּ אִיתִי סְהָדִי דִּלְאוּ אַחֲדָךְ
מִחֲבִירוֹ עָלֶיךָ הִרְאִיָּה א"ל
יִתְבְּרָךְ אֲמַר לִיהּ סוֹף סוֹף
תִּרְתִּי לֹא עֲבִיד לְסוֹף אַתּוּ
לִי נָמִי מִפְּרִדִּים וּבֹכְסֵינִי
לָךְ דִּתְנִן הֵנִיחַ בְּנִים גְּדוֹלִים
הִנְכְּסִים הֲשִׁיבֻחוּ לְאַמְצַע
וְכֵן
חֲתִימַת זְקוּן וּבֹא בְּחִתִּימַת זְקוּן דִּלְאוּ אַחֲדָךְ הוּא
אֲוֹתֵם עֲדִים שִׁישׁ לֹא לֹה שְׂבָאוּ
מִשֶּׁם וּמִבְּרִיחַ בּוּ מִי הוּא הִבִּיאֵם אַתָּה וְעִידוּ שְׂאִינֵי בֵּן אֲבִיקֻךְ אוּ בִקֵּשׁ עֲדִים אַחֲרֵיהֶם
א"ל מְרִי לְרַב חֲסָדָא אִי מִינָא דַּחֲלִי מַה תּוּעֵלַת: סוֹף סוֹף אַתּוּ סְהָדִי וְלֹא
מִסְהָדִי אֵלָא כְּמוֹתִי וְלֹא כְּמוֹתָא: תִּרְתִּי לֹא עֲבִיד
מִיִּרְאָתָךְ יַעֲשֶׂה אַחַת שִׁשְׁתְּקוּ
אָבֵל שְׂתֵּים לֹא יַעֲשֶׂה לֹא דִּין שִׁשְׁתְּקוּ וְלֹא יַעֲשֶׂה הֲאֵמַת אֵלָא וְכֵן שִׁעִידוּ שְׂקֵרָה
הָיָה אַתָּה לְרַב חֲסָדָא: פְּלָגוּ לִי מִפְּרִדִּים וּבֹכְסֵינִי: בְּרִימִים: וְגַם שְׂתֵּינִי בֵּיתָן שֶׁל
אֵילָנוֹת: דַּשְׁתָּל: אִידוּ וְהִשְׁבִּיחִין וְיִתְּנִי לִי חֲצִינָן מִבְּנֵי שְׁתֵּי מִשְׁבֹּחֵי:

ובן

עָנָה לָּךְ וּלְכָךְ אִם יֵצֵא בְּחַיִּימָת יִקָּן אִינוּ נִמְנָם בֵּין שְׂאִינוּ מִכְדִּישׁוֹ אֶלָּא אֲמָר
אֶלֶם וְצִרְפָּר לְהִבְיָא עֲדִים שְׂאִין הַתְּבֹנֵה אֲחִיו וְר"ל דְּשִׂאנִי הִבָּא שְׂאִיתוֹ אֲמָר
ק א"ל טוֹף טוֹף דְּשִׂתָּא נְמִי וְעִידוֹ שֶׁקֶר מִרְיָאתִי יֵאמְרוּ שְׂאִינוּ אֲחִי אוֹ יֵאמְרוּ
הֵעִיד וְהָאָה שְׂשִׁיפְרוּ וְיֵאמְרוּ אִין אֲנִי וְדַעֲמִי אוֹ שְׂאִימְרוּ אִינוּ אֲחִיו:

וכן

פִּלְגָא – לחצי השני.
 לְסוֹף שְׁמַעוּ דְּשִׁכְיָא – שמתה הסבתא, אבל לא שמעו אם מתה גם בתה
 שנשבת עמה. אֲמַר אֲבִי, תִּלְתָּא – שליש מנכסי הסבתא. יְהִינָן לָהּ
 לְאַחֲתָא – נותנים לאחותה, כיון שזוהו החלק שבדאי ירשה מנכסי הסבתא
 שמתה. וְתִלְתָּא – ושלש אחוה. יְהִינָן לָהּ לִינוּקָא – ונותנים לקטן שזוהו
 חלקו בירושה, שהרי הוא יורש את אמו המתה שירשה שליש מנכסי
 הסבתא, וְאִידָא תִּלְתָּא – ומתוך השליש האחר מנכסי הסבתא שהוא
 חלקה של הבת שנשבת עמה. יְהִינָן דִּנְקָא – נותנים חציו של השליש הזה
 שהוא שישית מכל הנכסים לְאַחֲתָא, כיון שבכל אופן יש לה זכות לירד
 לחלק זה, אם מתה הבת שנשבת, יורשת היא חצי מחלקה שהוא שישית
 מנכסי הסבתא, ואם לא מתה, הרי היא יורדת לנכסיה כדן קרוב היורד
 לנכסי שבו, וְאִידָא דִּנְקָא – ולחציו השני, מוֹקְמִינָן לָהּ אֲפוּטְרוֹפָא לִינוּקָא
 – מעמידים אפוטרופוס עבור הקטן, כיון שאי אפשר להעמידו ביד האחות,
 שמא מתה האחות השבויה, ושישית זו יורש הקטן ואין מורידים קרוב
 לנכסי קטן, וגם אי אפשר להעמידו ביד הקטן, שמא לא מתה האחות, ואין
 מורידים קטן לנכסי שבו.
 רָבָא אָמַר, מַגוּ דְּמוֹקִים אֲפוּטְרוֹפָא לִדְנָקָא – מתוך שמעמידים
 אפוטרופוס לשישית מנכסי הסבתא, מוֹקְמִינָן נָמִי אֲפוּטְרוֹפָא לְאִידָא
 דִּנְקָא – לשישית השניה מן הנכסים ואין נותנים לאחות.
 הגמרא דנה באדם שטוען שהוא אחיו של פלוני ורוצה לחלוק עמו בנכסי
 אביהם המת, על מי מוטל להביא הראיה. עוד דנה הגמרא האם זוכה האח
 גם בשבח שהשביח אחיו בנכסים הללו:
 אדם ששמו מְרִי בְרִי אִיִּסָּא, אָתָא לָהּ אָחָא – הגיע אליו אחיו, מְמוֹקִם
 ששמו בְּרִי חוּזְאִי, לפי שהלך אביהם איסק לשם, ונשא שם אשה, וילדה את
 אותו אח, ומרי בנו היה שם וחזר למקומו וירד לנכסי אביו, ועתה בא אחיו
 ואָמַר לָהּ פְּלוֹג לִי – חלוק עמי בנכסי אביו המת, לפי שגם אני יורש, אָמַר
 לָהּ מְרִי בְרִי אִיִּסָּא, לֹא דִנְקָא לָךְ – איני מכירך. אָתָא – בא האח לְקַמְיָה
 דְּרַב חֲסִידָא וטען את טענותיו, אָמַר לָהּ רב חסידא לאותו אח, שְׂפִיר – היטב
 קָאָמַר לָךְ מְרִי בְרִי אִיִּסָּא שאינו מכירך ואיני רמאי בטענה זו, לפי שבזמן
 שנפרד ממך היו פניך בלא חתימת זקן, ועתה הוא יורש לפניו עם חתימת זקן,
 וכמו שמצינו באחי יוסף שחלם הכירו את יוסף כשפגשוהו בירידתם
 למצרים, שְׁנָאִמַר (בראשית מב ח) וְיִבְרַח יוֹסֵף אֶת אָחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָוּהוּ,
 מְלִמָּד – מה שלא הכירוהו האחים, שְׂפִירָא – שנפרד מעמם כשהיה בְּלֹא
 חֲתִימַת זָקָן, וְכָא – וכשפגשו עמו כעת, היה בְּחִתִּימַת זָקָן, ולפיכך לא
 הכירוהו. אָמַר לָהּ רב חסידא לאותו אח, זִיל אֲחִיָּי סְהָרִי – לך והבא עדים
 דְּאָחוּתָא אָתָּ – שהנך אחיו, אָמַר לָהּ אותו אח לרב חסידא, אִיתִי לִי סְהָרִי –
 יש לי עדים וְאִינִי רוצים לבוא להעיד שאני אחיו, משום דְּחִלְיָ מִיָּנִיה –
 יראים הם להעיד כנגדו, כיון דִּנְבָרָא אֲלִיָּמָא הוא – אותו מרי אדם אלים
 הוא וחוששים הם ממנו. אָמַר לָהּ רב חסידא לְדִינְיָה – למרי בְּרִי אִיִּסָּא, זִיל
 אָנֵת – לך אתה, וְאִיָּי סְהָרִי – הבא עדים שיעידו כדברך, דְּלֹא אָחוּךְ
 הוא – שאותו זה שבא לפנינו אינו אחיך, אָמַר לָהּ מרי בְּרִי אִיִּסָּא לרב
 חסידא, וכי מִינָן הָכִי, שעלי להביא עדים שיעידו כדברי, והלא הדין הוא
 בכל ספק מִינָן שְׁמוֹצִיא מְחִבְרִי עֲלֵיו הָרִאיה, וכאן האח שבא להוציא
 ממני ממון שאני מוחזק בו עליו להביא ראיה, אָמַר לָהּ רב חסידא למרי בְּרִי
 איסק, הָכִי דִינְיָא לָךְ – כך הוא הדין לך, וְלָכָּל אֲלִיָּי דְּהִבְרָךְ – ולכל
 חבריך האלימים, שכיון שיראים להעיד נגדכם, עליכם להביא עדים שיעידו
 כמותכם. אָמַר לָהּ מרי בְּרִי אִיִּסָּא, מה תועלת בכך שאביא עדים, סוֹף סוֹף
 כיון שיראים הם ממני, אָתָּו סְהָרִי – יבואו העדים וְלֹא מְסָהָרִי – ולא יעידו
 כמו שטען האח אלא ישקרו ויעידו כפי טענתי שאינו אחי, אָמַר לָהּ רב
 חסידא, אין אנו חוששים שיעידו שקר, משום דְּהִרְתִּי לֹא עָבֵדִי – אין העדים
 חשובים לעשות מיראתך שתי עוולות, גם שלא יבואו להעיד כפי מה
 שיוודעים האמת, וגם שיעידו שקר שאינו אחיך, אלא לכל היותר ישקרו
 ולא יעידו, ולכן יש תועלת בהבאתם להעיד שאינו אחיך כדברי האח.
 לְסוֹף אָתָּו סְהָרִי והעידו דְּאָחוּתָא הוא – שאכן הוא אחיו. אָמַר לָהּ אותו
 אח לרב חסידא, לְפִלּוֹג לִי נָמִי – יחלוק עמי גם מְסָרְדִי – כרמים ובוֹסְתָנִי
 – גנים של אילנות דְּשָׁתַל והשביחם, ויתן לי חציים כמות שהם מושבחים,
 אָמַר לָהּ רב חסידא, שְׂפִיר – היטב קָאָמַר לָךְ, משום דְּתָנִן במשנה (ביב
 קמג) לגבי יורשים, שאם הָיְתָה המת בְּנִים גְּדוּלִים וְקָטָנִים, וְהִשְׁבִּיחוּ
 גְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים, הִשְׁבִּיחוּ לְאֶמְצַע – לכולם בשוה, וחולקים הקטנים
 עם הגדולים גם בשבח שהשביחו הגדולים,

וְאִפְּלוּ אם החזיק בשדה שלוש שנים לאחר שהִנְדִּיל הקטן, מכיון
 שכשהתחיל להחזיק בשדה זו היה הבן קטן, הרי אף כשיגדיל הבן ויראה
 שאדם זה מחזיק בשדה, אינו יודע שהיתה שדה זו של אביו ולכך לא ימחה
 בו. שאם נאמר שחזקה מועילה כאשר הגדיל, מדוע מורידים רחוק לנכסי
 קטן ולא חששו שמא יחזיק בו שלוש שנים לאחר שהגדיל הקטן ויטען
 שקנאה מאביו, מוכח מכך שאף אם החזיק שלוש שנים לאחר שהגדיל אין
 זה נחשב לחזקה.
 הגמרא מביאה לחלק באופנים שבהם מורידים קרוב לנכסי קטן: וְלֹא אָמַרְן
 שאין מורידים קרוב לנכסי קטן, אֲלֵא בְּאִיָּי דְּאָבָא – שהקרוב הוא אחיו של
 הקטן מצד האב, שכיון שאח זה יורש עמו את נכסי אביו, יכול הוא לטעון
 שקרקע זו נפלה לחלקו בירושה, אָכֵל בְּאִיָּי דְּאָבָא – אחיו מצד האם, לִית
 לָן בָּהּ – איננו חוששים שמא יחזיק בנכסים בטענה שירש נכסים אלו, כיון
 שאין אחיו מאמו יורש עמו בנכסים שנפלו לו מאביו, ולפיכך מורידים אותו
 לנכסי הקטן.
 חילוק נוסף: וְמָה שאמרנו שְׂאִי דְּאָבָא אינם יורדים לנכסי הקטן, נָמִי לֹא
 אָמַרְן, אֲלֵא בְּאִיָּי דְּאָבָא – בשדות, שלא יהיה מי שיעיד שנפלו בחלקו של
 הקטן, אָכֵל בְּבָתִּי – בתים שנפלו בחלקו של הקטן, לִית לָן בָּהּ – איננו
 חוששים שמא יחזיק בנכסים בטענה שהוא ירש נכסים אלו, כיון שהשכנים
 יודעים שבחלקו של הקטן נפלו ויעידו על כך.
 מוסיפה הגמרא עוד: וְמָה שאמרנו שְׂבָרָא דְּאָבָא אין מורידים קרוב, נָמִי לֹא
 אָמַרְן, אֲלֵא באופן דְּלֹא עָבֵד – שלא עשו עֲמִידָא – שטר חלוקה, כלומר,
 שלא נכתב בשטר אף שדה הגיע לחלקו של כל אחד מן היורשים, אָכֵל
 אִם עָבֵד עֲמִידָא – נכתב שטר חלוקה על כך, קָלָא אִית לָהּ – יש קול
 לשטר זה, ויודיעו לקטן לכשיגדיל ששדה זו שלו היא, ואין לחשוש שיטען
 היורד שבחלקו נפלה שדה זו.
 דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין חילוקים אלו נכונים, אלא לֹא שְׂנָא אֲחִי
 דְּאָבָא וְלֹא שְׂנָא אֲחִי דְּאָבָא, את שניהם אין מורידים לנכסי קטן, ואף
 שאחיו מאמו אינו יורש את אביו, מכל מקום חוששים שמא יטען שנכסים
 אלו שהיו בחזקת האב לפני שמת, היו נכסי מלוג שהבניסה לו אמם, והוא
 החזיק בהם ואכל את פירותיהן כדן בעל שאוכל פירות נכסי מלוג של
 אשתו, ועתה משמת, ולאחריי מתה גם האם, זכה גם הוא בחציים של
 הנכסים, מכיון ששניהם ירשו את אמם. וכן לֹא שְׂנָא אֲרִיעָא וְלֹא שְׂנָא
 בָּתִּי, אף לבתים אין מורידים קרוב, משום שגם בבתיים יש לחשוש שלא ידע
 הקטן שירש את הבתים הללו, ויבוא הקרוב להחזיק בהם שלא כדן. וכן לֹא
 שְׂנָא עָבֵד עֲמִידָא, לֹא שְׂנָא לֹא עָבֵד עֲמִידָא, בכל המקרים לֹא מְחִתִּינָן
 – אין מורידים קרוב לנכסי הקטן.
 הגמרא דנה בשבוי שיש ספק אם מת, ויש יורש קטן וגדול, מה דין הנכסים:
 הִיא סְבָתָא, דְּהוּא לָהּ תִּלְתָּא בְּנָתָא – שהיו לה שלוש בנות, אִישְׁתַּבְּאִי
 אִיהִי וְהָרָא בְּרָתָא – ונשבת הסבתא עם אחת מבנותיה, וְאִידָא דְּתָרִי
 בְּנָתָא – ושתי הבנות שנשארו, שְׂכִיבָא תְּרָא מִיָּיָהּ וְשִׁבְקָה יְנוּקָא – מתה
 אחת מהן והשאירה אחריה בן קטן. אָמַר אֲבִי הָכִי נְעָבֵד – מה נעשה עם
 נכסי הסבתא שנשבת, שאיננו יודעים אם קיימת או מתה, לֹא נַעֲבִידוּ – אם
 נעמיד לְנִכְסֵי הסבתא בְּרָא דְּאָחָא, ביד בתה שנשארה כאן, וכדעת רבן
 שמעון בן גמליאל (לח): שמורידים קרוב לנכסי שבו, הלא יש לחוש דְּלִמָּא
 שְׂכִיבָא – מתה הסבתא, וירשה שלוש בנותיה, ונמצא ששליש מן
 הנכסים שייכים לבן הקטן של הבת שמתה, או שמתה גם הבת שנשבתה,
 ונמצא שירש הקטן חצי מנכסי הסבתא. וְאִין מוֹרְדִין קְרֹוב לְנִכְסֵי קָטָן.
 ואם נאמר דְּנוֹקְמִינָהּ לְנִכְסֵיהּ בְּרָא דִּינוּקָא – שנעמיד את הנכסים ביד
 הבן הקטן, הלא יש לחשוש דְּלִמָּא לֹא שְׂכִיבָא סְבָתָא, ולא ירש הקטן את
 חלקו בנכסיה, וְאִין להורידו בתורת קרוב, שהרי אִין מוֹרְדִין קָטָן לְנִכְסֵי
 שְׂבוֹי.
 אָמַר אֲבִי, הִלָּךְ, פִּלְגָא – חצי מהנכסים, יְהִינָא לָהּ לְאַחֲתָא – נותנים
 לאחות ממה נפשו, שאם מתה הסבתא ובתה, הרי היא יורשת חצי מנכסי
 הסבתא, ואם לא מתה שתייהן, הרי היא קרובה של הסבתא, ויורדת לנכסיה
 מדן קרוב היורד לנכסי שבו, וְאִידָא פִּלְגָא – ועל החצי השני של הנכסים,
 מוֹקְמִינָן לָהּ אֲפוּטְרוֹפָא לִינוּקָא, כלומר, מעמידים אותם ביד הקטן בכך
 שמעמידים את חלקו ביד אפוטרופוס שיורד לנכסים כארים, ונותן לקטן את
 חלק הארסיות כדי שיתפרנס ממנו.
 רָבָא אָמַר, מַגוּ דְּמוֹקְמִינָן אֲפוּטְרוֹפָא לְפִלְגָא – מתוך שמעמידים
 אפוטרופוס לחצי נכסי הסבתא, מוֹקְמִינָן לָהּ אֲפוּטְרוֹפָא גם לְאִידָא

1 מוסיפה הגמרא: וכן אמר רבה, השביחו לאמצע.

2 אביי דוחה את דבריו רב חסדא: אמר ליה אמי לרב חסדא, מי דמי מקרה
3 זה לדין המשנה, הרי התם במשנה מדובר שהבנים הגדולים הם אלו
4 שהשביחו, וגדולים נבי קטנים ידעו וקא מחלי – ומוחלים על חלקם שגם
5 הקטנים יקבלו חלק מהשבח, אבל תבא במקרה של מרי בר איסק, וכי מי
6 ידע מרי שיש לו אח שמשום כך נאמר דליחיל – שמחל על חלקו, וכיון
7 שכן, אין מקבל אחיו חלק בשבח.

8 מספרת הגמרא: אנלגל מלתא – מעשה זה, שכן פסק רב חסדא, התפרסם,
9 וממא – והגיע לקמיה דרבי אמי. אמר להו רבי אמי להקשות, הרי שנינו
10 גרולה מזו (לעיל לט.), שמורידים קרוב לנכסי שבי, ואף שידוע הוא
11 שבאשר יבואו הבעלים יטלו נכסיהם, אמרו שמין להם בארים ליטול
12 בשבח כשיעור שרגילים האריסים לקבל, ואם כן, תשתא – במעשה זה של
13 מרי בר איסק, שהשביח הנכסים על דעת ידידה – שהם שלו לגמרי, האם
14 יתכן שלא יהיבין ליה – שלא יקבל בחלקו של אחיו (שהושבח על ידו) לכל
15 הפחות כאריס.

16 אהדרה – הא – השיבו התלמידים את קושייתו של רבי אמי לקמיה דרב
17 חסדא, אמר להו, מי דמי הגידון שלפנינו לברייתא שהביא רבי אמי, הרי
18 התם בברייתא ששמין כאריס מדובר שבקשות בית דין נחית – ירד הקרוב
19 לנכסי השבי, אך תבא מרי בר איסק לאו בקשות נחית – ירד לנכסי אחיו.
20 ועוד, אף אם היה מרי בר איסק נמלך בבית דין, לא היו מורידים אותו לנכסי
21 אחיו, שכן אחיו קמן הוא, ואין מורידין קרוב לקמיה דרב.

22 אהדרה – השיבו התלמידים את תשובת רב חסדא לקמיה דרבי אמי,
23 אמר להו רבי אמי, אכן קושייתי בטעות היתה, שכן לא סימנה קמי דקמן
24 הוא – אלו שסיפרו את המעשה, לא השלימו דבריהם לספר שאחיו היה
25 קטן:

משנה

26 המשנה עוסקת בפקדון שדרכו להיות הולך ונחסר, כיצד מחזיר את הפקדון:
27 המפקיד פירות אצל חבירו, ועירבן השומר עם פירותיו, הרי זה – השומר,
28 כאשר מחזיר את הפירות, יוציא ומנכה לו חסרונות, כמה שרגילים
29 הפירות להתחסר. מבארת המשנה מהו השיעור שמנכה מכל מין, להפסים
30 ולאורן, מנכה תשעה חצאי קבין לכל כור. לשעורין ולדוחן, תשעה קבין
31 לכור. לבוסמין ולזרע פשתן, שלש סאין לכור. הכל לפי המקדח –
32 כשיעור זה מנכה לכל כור וכור, והכל לפי הזמן – וכשיעור זה מנכה לכל
33 שנה ושנה.

34 דעה החולקת: אמר רבי יוחנן בן נורי, וכי מה אכפת להן לעכברין כמה
35 כורים יש, והלא אוכלות בין מהרבה ובין מקמצא – בין אם יש שם הרבה
36 פירות או מעט. אלא אינו יוציא לו חסרונות כשיעור זה לכל כור וכור
37 אלא לכור אחד בלבד.

38 דעה נוספת: רבי יהודה אומר, אם היתה מדה מרובה – אם הפקיד הרבה
39 פירות, אינו מוציא לו חסרונות, מפני שמותירות – שהפירות מתנפחות,
40 ונפח זה משלים את החסרון:

גמרא

41 שנינו במשנה, שהשומר מנכה תשעה חצאי קבין לכור אורו. מקשה
42 הגמרא: הרי אורו טובא חסר – דרכו של האורז להתחסר הרבה יותר.
43 מתרצה הגמרא: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, באורז קלוף שגנו
44 שיעור זה, שדרכו להיות נחסר פחות:

45 שנינו במשנה: שיעור החסרון לבוסמין ולזרע פשתן, שלשה סאין לכור
46 (וכו'): אמר רבי יוחנן אמר רבי תימא, בזרע פשתן מנבעולין שגנו, שדרך
47 הגבעולים להתייבש וליפול, ולכן שיעור חסרונם מרובה, אולם בלא
48 גבעולים שיעורו מועט יותר. תניא נמי הכי, לבוסמין ולזרע פשתן
49 מנבעולין ולאורז שאינו קלוף, שלשה סאין לכור:

50 שנינו במשנה: הכל לפי המדה וכו' והכל לפי הזמן: מבארת הברייתא:
51 תנא, השיעורים שנשנו במשנה, מנכה השומר בן וכשיעור הזהו לכל כור
52 וכו', וזהו פירוש 'הכל לפי המדה', וכן הוא מנכה לכל שנה ושנה, וזהו
53 פירוש 'הכל לפי הזמן':

54 שנינו במשנה: אמר רבי יוחנן בן נורי וכו' וכי מה אכפת להן לעכברים,

56 והלא אוכלות בין מהרבה ובין מקמצא: הגמרא מבארת את תשובת חכמים
57 לרבי יוחנן בן נורי: תנא, אמרו לו חכמים לרבי יוחנן, גם אם אמנם אין
58 העכברים אוכלים יותר כאשר יש יותר פירות, מכל מקום תרבה אוכלות
59 מהן, ותרבה מתפירות מהן, ולכן אם יש יותר פירות, יש לו לנכות יותר.
60 שנינו במשנה שהשומר מנכה מהפירות: תנא, כמה דברים אמורים
61 שהשומר מנכה חסרון הפירות, זהו באופן שערך השומר עם פירותיו
62 שלו, שאי אפשר לידע כמה נחסרו פירות הפקדון, אכל באופן שיתר לו
63 לפקדון קרן וזית בפני עצמו, אומר לו השומר 'הרי שלף לפניך', ומחזיר
64 לו את הפירות כמות שהן, אף שנחסרו הרבה.

65 מקשה הגמרא: וכי עירבן עם פירותיו, מאי הוי – מה בכך, מדוע צריך
66 לחשב לפי השיעורים הללו, הרי יכול השומר ליחיו לדידה כמה הויין –
67 לראות את פירותיו כמה היו, וכך ידע כמה נחסרו פירות הפקדון. מתרצת
68 הגמרא: מדובר באופן שהשומר מסתפק ואוכל הוא מהם, ואם כן אינו
69 יודע לשער כמה מהפירות שנשארו הם מהפקדון. מקשה הגמרא: וליחיו –
70 שיראה כמה אסתפק, וכך ידע כמות הפקדון. מיישבת הגמרא: מדובר בלא
71 ידע – אינו יודע כמה אסתפק, ובאופן זה לימדה המשנה את השיעורים
72 לחשב את החסרון על פי זה:

73 שנינו במשנה: רבי יהודה אומר אם היתה וכו' מדה מרובה אינו מוציא לו
74 חסרונות מפני שמוותירות: מבררת הגמרא: כמה היא מדה מרובה, מבארת
75 הגמרא: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, עשרה בורין, ובשיעור זה,
76 אין השומר מנכה חסרונות כלל. תנא נמי הכי, כמה מדה מרובה, עשרה
77 בורין.

78 הגמרא מבארת את טעמו של רבי יהודה: תני תנא קמיה דרב נחמן, כמה
79 דברים אמורים שמנכה השומר חסרונות מהפקדון, שבאשר קיבל את
80 הפירות מיד לו המפקיד מתוך גורנו – בכלי מדה גדול הנמצא בגורן, וכן
81 כאשר תחזיר לו השומר, מיד אף הוא מתוך גורנו, באותו מדה שקיבל
82 ממנו, אכל כשמיד לו מתוך גורנו ותחזיר לו מתוך ביתו, אינו יוציא לו
83 חסרונות, מפני שמותירות המדות, כלומר כלי המדה שבבית קטנים הם
84 יותר מכלי המדה שבגורן, ונמצא שהחזיר לו פחות ממה שקיבל ממנו, ולכן
85 אינו מוציא לו חסרונות. וזהו טעמו של רבי יהודה.

86 אמר ליה רב נחמן לתנא, וכי בשופטני עסקינן – וכי משנתינו עוסקת
87 בשופטים, ידעיב כביילא רבא ושקלי כביילא זוטא – הנותנים פירות במדה
88 גדולה ונותנים חזרה במדה קטנה. דלמא – (אולי) בימות הגורן קאמרת –
89 כוונתך, ופירוש דברך כך הוא, כמה דברים אמורים שמוציאים חסרונות,
90 שמיד לו בימות הגורן, שבימות החמה הפירות יבשים, ותחזיר לו בימות
91 הגורן, אכל אם מיד לו בימות הגורן ותחזיר לו בימות הנשמים, אינו
92 יוציא לו חסרון, מפני שמותירות – שבימות הגשמים הפירות מוסיפים
93 נפח מחמת הרכיבות, ועל אופן זה דיבר רבי יהודה, וזהו טעמו, שהנפח של
94 עשרה כורים שווה לחסרון של כור אחד, ולכן, אם הפקיד עשרה כורים, אין
95 השומר מנכה חסרונות כלל.

96 מקשה הגמרא: אמר ליה רב פפא לאבבי, אם כן, שהפירות מוסיפים נפח
97 בימות הגשמים, איז באופן שהנכסיו פירות לכד בימות החמה, וסתמוהו,
98 צריך להיות שבימות הגשמים לפקע פדא – ישבר הכד. מתרצת הגמרא:
99 אכן הוה עובדא – היה מעשה כזה, ופקע פדא, תירוצ' נוסף: איבעית
100 אימא, יתכן שהתבואה אינה תופחת משום אימצא – משום הדוחק שבכד:

משנה

101 המפקיד אצל חבירו יין, והשומר עירבו עם יינו שלו, יוציא לו השומר
102 חסרונות של שתות ו- שישיתו מהכמות לזין, שכן דרכו של יין להתחסר
103 מחמת בליעת הקנקנים. רבי יהודה אומר, חושב – חמישית.
104 המפקיד אצל חבירו שמן, יוציא לו שלשה לוגין שמן למאה לוג, שהם לוג
105 ומחצת מחמת השמרים, ולוג ומחצת מחמת פלע – בליעת הקנקנים. אם
106 היה שמן מוזקק וצולל, אינו יוציא לו חסרונות מחמת שמרים, שהרי
107 צלולים הם. אם היו הקנקנים ישנים, אינו יוציא לו חסרון מחמת פלע,
108 שאינם בולעים.

109 רבי יהודה אומר, אף המוכר שמן מוזקק לחבירו כל ימות השנה, באופן
110 שיהיה השמן אצל המוכר, ויסתפק ממנו הקונה מעט מעט, במשך כל ימות
111 השנה, הרי זה והקונה מקבל עליו לוג ומחצת שמרים למאה לוג, כלומר
112 אם שילם עבור מאה לוג, יקבל רק תשעים ושמונה לוג ומחצת:
המשך בעמוד עה

בבא מציעא. פרק שלישי - המפקיד דף מ עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

וכן אמר רבה גרס. רש"י גרס וכן אמר רב ופליג אמר"ב בפ' מי שמת וכו' דף קמ"ג: וס' ד"ס (א) נכסים ששכחו מחמת עצמן של אחיך השבח לעצמן וקאמר דאפי' שכחו מחמת טרקהם של משביחין כי הקא דשתל פרידיסא השביחו לאמצע וזהו תימא שחולק רבא על רב דהתם רבא קאמר ולא מייתי התם מילתיה דרב ונראה דגרס רבה וכן בספר ר"ת ולא מדברי רב חסדא הוא שהגמ' מביא שמעשה כיוצא בזה בא לפני רבה ופסק דהשביחו לאמצע כמו רב חסדא והביאו הנקרא משום קושית אביי דא"ל אביי לרבה מי דמי כו' ולא חשש רבה מקושיותיו וכן דהשביחו לאמצע: **אגלגל** מלתא. פסק של רב חסדא ומקטא לקמיה דרבי אמי: **וכי** מה אכפת להו לעכברים. וטעמיהו דרבנן מפרש בירושלמי הני עכברי רשיעי ניהו כד חמין עיבור לא מסתייהו דאכלי אלא קרין לחבריהון דאכלי עמהון וזהו דאמרין בגמרא אמרו לו הרבה אוכלות מהם הרבה מתפזרות מהם ו"ל דלדבריו דרבי יוחנן קאמר אפילו לית לך טעמא דמפרש בירושלמי מ"מ הרבה אוכלות מהם:

אלא לכור בלבד. וא"ת אם כן כפחות מבור נמי יוציא כמו לכור וי"ל דאין להם ריוח להסגין בתוכה ומ"מ לפי חשבון הראוי להתחסר יוציא דאי אפשר שלא לתחסר ו**ללאורו** שאינו קלוק ג' סאין לכור. וא"ת ואמאי לא חשיב במתניתין אורו שאינו קלוק עם זרע פשתן כיון דאית להו חד שיעורא וי"ל דפשוט לו דבאורו תתסר כל כך וברישא גבי אורו קלוק לא חשיב זרע פשתן קלוק דשקלא דינן קלוק: מדה מרובה י' בורין. וא"ת אפי' ב' בורין או ג' מתנחמין לפי חשבון החסרונות העולה להם וי"ל דבי' בורין עולה להם הנפחת חסרון של בור אחד ולא יוציא להם חסרונות היינו כל החסרון דחסרון של בור אחד לא יוציא וליכא נקט י' בורים לאפוקי פחות:

אל

בורין תניא נמי הכי כמה מדה מרובה עשרה בורין תני תנא קמיה דרב נחמן בר"א שמדר לו מתוך גורנו והחזיר לו מתוך גורנו או מתוך גורנו או מתוך גורנו וזהו חזקא דרבא וישקלי בכיילא וזמא דלמא בימות הגזון קאמרת בר"א שמדר לו בימות הגזון והחזיר לו בימות הגזון אכל מדר לו בימות הגזון והחזיר לו בימות הגשמים אינו יוציא לו חסרון מפני שמותירות א"ל רב פפא לאביי א"כ לפקע פדא הוה עובדא ופקע פדא אבע"א משום איצא: **מתני'** יוציא לו שתות לין ר"י אומר חומש יוציא לו שלשה לוגין שמן למאה לוג ומחצה שמרים לוג ומחצה בלע אם היה שמן מזוקק אינו יוציא לו שמרים אם היו קנקנים ישנים אינו יוציא לו בלע ר"י אומר אף המוכר שמן מזוקק לחבירו כל ימות השנה הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה: **גמ'** ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דמר חפו בקירא ולא מיני טפי באתריה דמר חפו בכופרא ומיני טפי איבעית אימא משום גריגשתא הא מיניא טפי והא לא מיניא טפי באתריה דרב יהודה רמו ארבעים ותמני כוזי בדנא אויל דנא בשיטא וזוי פרים רב יהודה שיטא שיטא בוזא

דל

וכן אמר רבה השביחו לאמצע. לא גרסינן שאין זה לשון גמרא להביא דברי האמוראים סייע למשנה ועוד רבה תלמידיה דרב חסדא הוה והיכי אמר רב חסדא שמעתא משמיה ואי גרס ליה וכן אמר רב גרסינן שהיה רבו של רב חסדא משום דאיכא למ"ד בבבא בתרא (דף קמ"ג) לא שנו אלא ששכחו נכסים מחמת

נכסים אכל שכחו מחמת עצמן של אחים השביחו לעצמן אמרה רב חסדא להא דרב רבא דלמימר דלית לן הדיא שמעתא אלא אפילו השביחו מחמת טורחן של משביחין כי הקא דשתל פרידיסא השביחו לאמצע: ידעו. אלו שישלו להם: מי ידע. שיש לו אחים: גדולה מזו. קרוב היורד לנכסי שביי שאם יבאו הבגלים ישלו שלהם: אמרו שמין להם בארים הקא ידעיה לא יחבינן ליה. בתמיה זה שעשה והשביחן לדעת עצמו לא יחבי' ליה בארים בחלק השני: **ברשות ב"ר** נחתי. דמורידין קרוב לנכסי שביי הקא לא ברשות נחתי. ששנר זה לתוכו לא נמלך בב"ד: ועוד. אם בא ליפקל לא היו מורידין אותו דהא אחיו קטן הוה ואין מורידין קרוב לנכסי קטן: **מתני'** הרי זה יוציא לו חסרונות. כשיחזירם לו יפחות כמה הם רגילים לחסור ובגמ' מוקד לה בשעירבן עם פירותיו: אורו. מ"ל: דוחן. פט"ל דומה לאורו: **הכל לפי המדה**. וכן לכל בור ובור: **הכל לפי הזמן**. שהייתו בידו לכל שנה ושנה יצח לו כך: ר' יוחנן בן נורי אמר. אהכל לפי המדה פליג: אם היתה מדה מרובה. שהפקיד אצלו הרבה ובגמרא מפרש י' בורים לא יוציא לו חסרונות מפני שהם מותרות שבימות הגזון כשמהפיד הדיחין יבשין ובימות הגשמים כשמהפיד נופחות ובאכילת עכברים אינן נחסרים כל כך לכל בור ובור דכולי האי לא אכלי עכברים מ' בורין הלכך נפיתו משלמת חסרון המגיע לשני בורים או שלשה שהעכברים אוכלין: **גמ'** זרע פשתן בגבעולין. חסר כל כך לפי שהגבעולין מתיבשין ונפלים ויהיו מנשבתן אכל זרע פשתן נקי אינו חסר כ"כ: **לכל בור ובור**. פירוש דמתניתין הוא: ליחזי דידה כמה הוה כו'. ונראה כמה חסרו וישול על של חבירו כפי חשבון: מדת הגזון. היתה יתירה על של בתים: **בשופמני**. שוטים: **בכ"ל**. במדה: בימות הגזון. סמוך לזבזשן שנתבשו בחמה: והחזיר לו בימות הגשמים. חזרו ונתפחו מלחלוחית הגשם ותקור: א"כ. שדרכו לתפוח: **לפקע פדא**. כשמהפיד בור חסין או שעורין בימות הגזון וגפין את הכד יפקע בימות הגשמים מחמת הפיתות והבאזא: **איצא**. דוחק מתוך שהם במקום צר נדחקו יחד ואין תפוחין: **מתני'** לין. אם הפקיד אצלו יין ועיברו עם יינו הקנקנים בולעין שתות: אף המוכר כו'. בשם שאמרו במפקיד כן אמרו במוכר שהמוכר שמן לחבירו ונותן לו מתוך חביותיו כשהוא מסתפק תמיד והוא מזוקק הרי הלוקח מקבל עליו לפחות לו לוג ומחצה חסרונות ארדל"א בלע"ה: **הא**. באתריה דר"י מיני טפי מההיא דאתריה דתנא קמא: **באתריה דרב**. יהודה. מילתא באפי נפשיה היא ולא אמתניתין קאי: **רמו ארבעין ותמניא כוזי בדנא**. מדה קטנה היתה במקומו שארבעים ושמונה ממלאין את החבית: **אויל דנא בשיטא**. בששה זווים היתה נמכרת ביחד בימות הבציר: **פרים** ליה רב יהודה שיטא שיטא בוזא. נעשה רב יהודה חנוני וזהו מוכרן שש כוזי בוז:

בבא מציעא. פרק שלישי - המפקיד דף מ עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס

צו

חוספות

רש"י

אל ישתכר יותר על שתות. הא עד שתות משתכר ומסתמא רב יהודה היה מוצא שיתנו לו יותר ולמה הניח מלהריות עד שתות: **במזופפין** שנו. וא"ת כל שכן דבלע טפי כדאמרין לעיל באתרא דמר חפו כפופא דמיין טפי וי"ל דהיינו חדש אבל לן שכן בלע אינו בולע יותר אי נמי ה"מ בין אבל הכא בשמן לא בלע בין שהוא יין:

לחזירה לא מוקדב. וא"ת ויטן לו מוכר ללוקח לוג ומחצה שמרים שיערב עדיו וימכור וי"ל דמיירי מתני' אפי' אין השמן בעין שלקחו מעט מעט ומכרו או אכלו: **לדברי** חכמים אסור לערב. וא"ת ונימא משום דאית ליה מחילה וטעמיה מותר לערב וי"ל דמתניתין נמי מיירי אפי' כשהשמן עדיו בעין וחתם אין שייך מחילה בין שייכול לתקן כי יאמר לו קח השמרים וערב בשמן ולרב פפא דאמר דטעמיהו משום מחילה סבר דהשמן אינו בעין דאילו היה בעין לא שייך ביה מחילה אי נמי סבר דאף ע"פ שהוא בעין שייך ביה מחילה בין דמדרו מוקדב:

לדברי ר"י אסור. וא"ת ולימא מותר וטעמא דמקבל משום דלית ליה מחילה וי"ל דרב פפא סבר דצמד ובקר איכא הוכחה דלאו מחילה דמסתמא לא רצה ליתן מאתים וזו על השמן בלא בקר אבל לוקח לוג ומחצה שהוא דבר מועט מדלא עירב אחולי אחיל: **ובין** וזבין תגרא איקרי. מיירי שלא היה מוצא למכור ביוקר יותר משלקחו לכך א"ל אדעתא דדחי קנית ממני שהיית יודע שאעפ"כ לוג ומחצה כדי שארויח קצת:

לא אמרו שמן עבור אלא למוכר. פי' לא אמרו הפסד של עבירת פקטים אלא למוכר דבשנותו ללוקח שמן מווקק אינו מחסר לו כלום ממאה לוג בשביל הפקטים כי אם לוג ומחצה בשביל השמרים מיהו עבירה לא שייכא כל כך בפקטים אלא בדבר המתערב כמו שמרים וי"ל דלא אמרין הפסד של עבירת השמרים אלא למוכר שאם מוכר כשהוא מווקק מקבל עליו לוקח בשביל השמרים לוג ומחצה והמוכר מרויח השמרים וכשהוא מוכר שמן עבור נותן מאה לוגין שלמים שמן עבור ומפסיד השמרים ע"י מה שמכר כשהוא עבור וכשמוכר מווקק לא קרי הפסד לוקח אע"פ שמפסיד שמרים משום דבעה"ב ניתא ליה בצילא: אי

בתשרי וקא שקיל מיניה גניסן כי מדה דתשרי הא דהיב ליה וזו גניסן וקא שקיל מיניה גניסן כי מדה דגניסן: **מתני'** המפקיד חבית אצל חבירו ולא יחדו לה בעלים מקום וטלמלה ונשתברה אם מתוך ידו נשתברה לצורפה חייב לצורפה פטור אם משהניחה נשתברה בין לצורפו בין לצורפה פטור יחדו לה הבעלים מקום וטלמלה ונשתברה בין מתוך ידו ובין משהניחה לצורפו חייב לצורפה פטור: **גמ'** הא מני רבי ישמעאל היא דאמר לא בעינן דעת בעלים דתניא הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכים למקום שגנב יחזיר דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר

דל תלתין ושיטא בשיתא פשוו ליה תריסר דל תמנא שתותי. של מ"ח שדרך הוא לחסר בבליעת הנקנן כדתנן יוציא לו שתות לין פשו לו לשכרו ארבע: **והאמר** שמואל המשתכר. בדרגים שיש בהם דמי נפש: **אל** ישתכר יותר על השתות. הא שתות ישתכר ולמה לא ישתכר רב יהודה עד שתות: **איכא גולפי** ושמריא. משתכר הוא הנקנן והשמרים שלקח הכל רב וזו:

דמי ברוגיא. שנותן דמים לתנוני למוכר' ומוציאן ומכרו עליו בחצות. ברוגיאא לשון ברוא לשון אחר אומנות יש בנקיבת ברוא בנקיבת של חרס וצריך ליתן שכן **במזופפין**. דכיון דישנים הם ונתבלעו בלעוהם תו לא בלעי: **בין דמעון מעון**. תו לא בלעי: **בשתמציא** לומר. כשתקדקד ותדע מיצוי הדברים: מותר לערב שמרים. המוכר שמן לחבירו סתם בעת שהוא מווקק ששקעו ושקטו שמריו מותר לו לערב ולבלבל שמרים המשקועות שישורו ויתערבו ויצאו עם השמן בתוך המדה:

אכור לערב שמרים. שבחוקת מווקק לוקחו ממנו וזה מקלקלו: **והיינו מציא דמקבל עליו**. לוקח לוג ומחצה שמרים בשלא ערבו ונתנו לו מווקק: **דא"ל**. מוכר אי בעי לערובי בה: **הנה מוקדב**. בשהייתי מוכר בחנות היה נמכר שמרים עם השמן: **בבעה"ב** עסקין. שנהלוקח בעה"ב הוא וקלקלו למאכל ביתו: **צמר**. העול שהוא מוטל על שני השוורים ומצמידם: **הדבר** ידוע. שאין צמד נמכר במאתים וזו אלא כמות שהוא עם הבקר מכור לו: **והכמים** אומרים אין תדמים ראיה. אע"ג דלא שוה כולי האי אחולי אחילה לוקח זה יתר תדמים ור"י לית ליה שיהא מוחל מן הסתם אלא אם כן פירש: **קבולי נמי לא מקבלת**.

עלך חסרון השמרים אי"כ מה משתכר הרי השכר כולו בשמרים: **ובין וזבין תגרא** איקרי. בתמימה משל הוא לאמר לשוטה לקח בדימים וחזור ומכור בלא שכן ותקרי תגר: אחד תלוקה ואחד המפקיד **לפקטים**. לוקח ומפקיד אחד הן לענן פקטים תורה אחת לשניהם: **פקטים**. פסולת הנרענים הצפין על פני השמן. לוקח מקבל פקטים. אם מכר לו שמן סתם וקבל ממנו שמן עם פקטים: **לא אמרו** שמן עבור אלא למוכר. לא אמרו הפסד עבירת השמן אלא למוכר: **שהרי** תלוקה מקבל עליו. לפחות ממאה לוגין לוג מחצה מחמת שמרים לפיכך צריך ליתן לו שמן מווקק בלא פקטים: **כי מדה דתשרי**. כשער הדמים של תשרי שהוא בזול וסתם שמינים עבורים וקובל עליו פקטים: **הא** דשקל מיניה גניסן כשער של גניסן. ביוקר דדרך כל השמנים להיות מווקק גניסן והלוקח סתם והמוכר סתם אין מוכר אלא מווקק: **מתני'** לא יחדו לו הבעלים מקום. בבית שומר לאמר לו וזויות זו השאלתה: **לצורפו**. להשתמש בה: **לצורפה**. שהייתה במקום התורפה וקורבה להשתכר: **אם משהניחה**. שכילה שמישו

הושיבה במקום משתכר בין שטלמלה לצורפה בין שטלמלה לצורפה פטור ובגמרא פריך מאי שנא לא יחדו מדה: **גמ'** מני. הא דקתני רישא דאם משהניחה נשתברה אף על פי שלצורפו נטלה מתחלה פטור דאמר משהחזירה הרי היא ברשות הבעלים בבתחלה ואינו עליה אלא כשומר חנם ופטור על אונסיה ואף על פי שלא הודיע לבעלים לומר נטלתי והחזיתיה הויא השבה רבי ישמעאל היא כו:

צריך

ממשך אבי ומבאר את דעת חכמים במשנה: לְדַבְּרֵי חֲכָמִים אָסוּר לְעֹרֵב
שְׁמֵרִים, וְהֵינּוּ מַעֲמָא דְלֹא מְקַבֵּל עָלָיו הַלּוּקָח לֹג וּמַחְצָה שְׁמֵרִים, מִשּׁוּם
דְּאָמַר לִיה הַקּוֹנָה לְמוֹכֵר, אִי בְּעִית לְעֹרֹבִי, מִי תָהוּ שָׂרִי לָךְ – אִילוּ הִיית
רוּצָה לְעֹרֵב לִי שְׁמֵרִים בְּשֵׁמִן, הָאֵם הִיָּה מוֹתֵר לָךְ, הִשְׁתָּא נָמִי כְּשֵׁלָא עִירְבַת
לִי שְׁמֵרִים וְאַתָּה רוּצָה לְתַתּוֹת לִי, לֹא מְקַבְּלִינָא – אִינִי מְקַבֵּל מִנִּךְ, אֲלֵא תָן
לִי מָאָה לֹג שֶׁמֶן מְזוּקָה.

מקשה הגמרא על ביאורו של אבי בטעמי המחלוקת: אָמַר לִיה רַב פָּפָא
לְאַבְי, אַדְרָבָה, אִיפְסָא מִסְתַּבְרָא – הֲלֹא מִסְתַּבֵּר שְׁטַעְמֵי הַמַּחְלוקָה
בְּמִשְׁנָה אֶחָד, שְׁלֹדְבִי חֲכָמִים מוֹתֵר לְעֹרֵב שְׁמֵרִים, וְהֵינּוּ מַעֲמָא
דְּלֹא מְקַבֵּל עָלָיו הַקּוֹנָה אֶת הַשְּׁמֵרִים, מִשּׁוּם דְּאָמַר לִיה הַקּוֹנָה לְמוֹכֵר,
מִדְּלֹא עֲרֹבָתָ לִי שְׁמֵרִים בְּשֵׁמִן אִף שֶׁהִיָּה מוֹתֵר לָךְ אַחֲזִילִי אַחֲלִיתִי לִי –
גִּלְתִּית דַּעְתָךְ שֶׁמַּחֲלֵת לִי עֲלֵיהֶם, וְחַיִּיב אֶתָּה לְתַתּוֹת לִי מָאָה לֹג שֶׁמֶן מְזוּקָה,
וְלְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוּדָה אָסוּר לְעֹרֵב שְׁמֵרִים, וְהֵינּוּ מַעֲמָא דְמְקַבֵּל עָלָיו
הַלּוּקָח לֹג וּמַחְצָה שְׁמֵרִים, מִשּׁוּם דְּאָמַר לִיה הַמּוֹכֵר לְקוֹנָה, אִי בְּעִי
לְעֹרֹבִי, לֹא שָׂרִי לִי לְעֹרֹבִי לָךְ – הֲרִי אִם אֲרִיצָה לְעֹרֵב לָךְ שְׁמֵרִים בְּשֵׁמֶן,
אִינִי יוֹכֵל, שְׁהִיָּה זֶה אֲסוּר, קְבוּלִי לֹא מְקַבְּלִית – וְאִם גַּם לֹא תִקְבֵּל עָלֶיךָ לֹג
וּמַחְצָה שְׁמֵרִים, נִמְצָא שֶׁאֵין לִי רוּחַ כָּלֵל בְּמִכְרָה זֶה, וְהָאֵם שֶׁלֹא אֲמַכּוּר
בְּאוּפֵן זֶה, שְׁהִיָּה לְשׁוּטָה אוֹמְרִים 'וְכֹן וְכֹן תִּהְיֶה אִיכְרִי' – קֵנָה, וּמְכּוּר
לֹלָא רוּחַ, וְיִקְרָא לָךְ 'סוֹחֵר'. וְאִם כֵּן וְדַאי שֶׁהַקּוֹנָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא צָרִיךְ לִקְבֹּל
עָלָיו לֹג וּמַחְצָה שְׁמֵרִים.

מביאה הגמרא ברייתא ממבארת את דין הפקטים, שהם פסולת הגרענים
הצפים על פני השמן: תָּנָא – שִׁנְיָה בְּרִייתָא, אַחֲדָה חֲלֹקָתָא וְאַחֲדָה הַפְּסִקָה,
דִּינִים שׁוֹה לְעֵנִין פְּקֻטִּים. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי לְפָקֻטִּים – מִדּוּ הַדִּין הַשּׁוֹה
בְּהֵם לְעֵנִין פְּקֻטִּים. אִילִימָא – אִם נִאֲמַר שֶׁבִי הִיבִי – כִּמּוּ דְלֹקָתָהּ הָבָא לְקִנּוּת
לֹא מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים, וְחַיִּיב הַמּוֹכֵר לְתַתּוֹת לֹג שֶׁמֶן לֹלָא פְּקֻטִּים, כֵּן גַּם
מִפְּקִיד נָמִי לֹא מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים, וְחַיִּיב הַשּׁוֹמֵר לְהַחֲזִיר לוֹ שֶׁמֶן לֹלָא
פְּקֻטִּים. אֵין זֶה יִתְכֵּן, שְׁכֹן וְלִימָא לִיה הַשּׁוֹמֵר לְמַפְקֵד, פְּקִידָא מֵאִי אִיכְרִי
לָהּ – זֶהוּ הַשֶּׁמֶן שֶׁלָךְ, וְהַפְּקִידִים שָׁבוּ שֶׁלָךְ הֵם, וְמָה אַעֲשֶׂה לָהֶם. וְאִלָּא
נִאֲמַר לְבֹאֵר כֵּךְ, שֶׁבִי הִיבִי דְמִפְּקִיד מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים, וְהוּא לֹקָח חוֹרָה
אֶת שֶׁמֶן עִם פְּקֻטִּים, כֵּךְ לֹקָחַת נָמִי מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים, וְרִשְׁאֵי הַמּוֹכֵר לְתַתּוֹת
לוֹ שֶׁמֶן עִם פְּקֻטִּים. אֵין זֶה יִתְכֵּן, שְׁכֹן וְכִי וְכִי (אִם) מְקַבֵּל עָלָיו לֹקָחַת פְּקֻטִּים,
וְתַתִּיבָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ חֲכָמִים שִׁידָא הַפֶּסֶד שְׁמֵן עֲבָדוּ
מַחֲמַת הַפְּקִידִים, אִלָּא לְמוֹכֵר בְּלָבָד, שֶׁהִיָּה לֹקָחַת מְקַבֵּל עָלָיו רַק לֹג
וּמַחְצָה שְׁמֵרִים, בְּלֹא פְּקֻטִּים, וְיֵשׁ לִיתֵן לְלֹקָח שֶׁמֶן מְזוּקָה. וּמְבֹאֵר
שֶׁהַפֶּסֶד מַחֲמַת הַשְּׁמֵרִים הוּא עַל הַלּוּקָח וְהַפֶּסֶד מַחֲמַת הַפְּקִידִים הוּא
לְמוֹכֵר. וְקֵשָׁה אִם כֵּן לְעֵנִין מִדּוּ הַשּׁוֹתָה הַבְּרִייתָא בִּין מַפְקִיד לְלֹקָח, שְׁהִיָּה
וְדַאי שֶׁמַּפְקִיד מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים, וְלֹקָח אִינוּ מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים.

מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, הָא – הַבְּרִייתָא שְׁבִיארָה שְׁדִין הַלּוּקָח שׁוֹה
לְדִין הַמַּפְקִיד, שֶׁמְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים, מְדַבֵּר בְּאוּפֵן דְּהִיבִי לִיה הַלּוּקָח
לְמוֹכֵר וְזוּי בְּתַשְׁרִי, וְכֵן שְׁקִיל מִינִיָּה – וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ אֶת הַשֶּׁמֶן בְּנִיטָן, בִּי
מִדָּה דְתַשְׁרִי – לְפִי שֶׁעַר הַדְּמִים שֶׁל תַּשְׁרִי, שֶׁאֵם הַשֶּׁמֶן זֶה מִשּׁוּם שֶׁמְעוֹרֵב
עִם פְּקֻטִּים, וּבְאוּפֵן זֶה הַלּוּקָח מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים וְאִף שֶׁאֵם הַשֶּׁמֶן נוֹטֵל הוּא
בְּנִיטָן, וְהָא – הַבְּרִייתָא שְׁבִיָּה בִּיאָר רַבִּי יְהוּדָה שֶׁלֹקָח אֶת הַשֶּׁמֶן מְקַבֵּל עָלָיו
פְּקֻטִּים, מְדַבֵּר בְּאוּפֵן דְּהִיבִי לִיה הַלּוּקָח לְמוֹכֵר וְזוּי בְּנִיטָן, וְכֵן שְׁקִיל
מִינִיָּה אֶת הַשֶּׁמֶן בְּנִיטָן, בִּי מִדָּה דְנִיטָן – לְפִי הַשְּׁעַר שֶׁל נִיטָן, שָׁבוּ הַשֶּׁמֶן
יָקָר שֶׁכֵּבֵר הַסְפִיקוּ הַשְּׁמֵנִים לְהוֹדֵק, וְמִי שְׁקוֹנָה אוֹ מוֹכֵר שֶׁמֶן סָתֵם, דַּעְתּוֹ
לְשֶׁמֶן מְזוּקָה, וְלִכֵּן אֵין הַלּוּקָח מְקַבֵּל עָלָיו פְּקֻטִּים:

משנה

משנתנו מבארת את דינו של שומר שהעביר את הפקדון ממקום למקום
ונשבר: הַמַּפְקִיד חֲבִית אֶצֶל חֲבִירוֹ, וְלֹא יִחְזֹר לָהּ בְּעֵלִים מְקוּם – לֹא
בִקְשׁוּ הַבְּעֵלִים מִדְּשׁוּמֵר, שִׁישְׁאִיל לָהֶם מְקוּם מְסוּיָם לְצִוְרֵךְ הַחֲבִית וְשֵׁם
תֵּהָא מוֹנַחַת, וְלִשְׁתַּלְתָּה הַשּׁוֹמֵר אֶת הַחֲבִית, וְנִשְׁתַּבְּרָה הַחֲבִית בְּאוֹנָס, אִם
מִתּוֹךְ יָדוֹ שֶׁל הַשּׁוֹמֵר, בַּעַת שֶׁטִּלְטְלָהּ, נִשְׁבְּרָה, וְמָה שֶׁטִּלְטַלָּה הִיָּה
לְצֹרְכָהּ, עַל מִנַּת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, תְּחִיב שִׁלְשָׁם, אִךְ אִם הִיָּה שֶׁטִּלְטַלָּה
לְצֹרְכָהּ, שֶׁהִיָּה מוֹנַחַת בְּמִקּוֹם שֶׁעֲלוּלָה לְהִשְׁבֵּר וְהוּא אֵעִיבָה מִשּׁוּם וְנִשְׁבְּרָה
בְּזִמָּן שֶׁטִּלְטַלָּה, פְּטוּר מִלְשָׁלֵם. וְאִם לֹא נִשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ, אֲלֵא מִשְׁהִיָּה
בְּמִקּוֹם הַמַּשְׁתַּמֵּר נִשְׁבְּרָה, הַדִּין הוּא שֶׁבִּין אִם טִלְטַלָּה לְצֹרְכָהּ וְכֵן אִם
טִלְטַלָּה לְצֹרְכָהּ, פְּטוּר.

המשך בעמוד קא

מבארת הגמרא מה היה הרווח של רב יהודה במכירה זו: דִּל תְּלָתִין וְשִׁיתָא
– טוֹל שְׁלִשִׁים וְשֶׁשֶׁה הַכּוֹחִים הָרַאשׁוֹנִים שֶׁמְכֹר בְּשִׁיתָא – בִּשְׁשָׁה זֶה,
שֶׁבְּמַחֲזִיר זֶה קֵנָה אֶת הַחֲבִית, וְזֶה מִתּוֹךְ אַרְבַּעִים וְשִׁמּוֹנָה כּוֹחִים שֶׁהָיוּ בַּחֲבִית,
פָּשׁוּ לָהּ תְּרִיכָר – נִשְׁאָרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר כּוֹחִים. וְנִתְבָּאֵר שֶׁהַקְּנִיָּה בּוֹלְעִים
שִׁשִּׁית מִדְּהִין, אִם כֵּן דִּל תְּמִנָּא שְׁתּוּתִי – טוֹל מִשְׁנַיִם עֶשֶׂר הַכּוֹחִים עוֹד
שִׁמּוֹנָה כּוֹחִים, שֶׁהֵם שִׁשִּׁית הַחֲבִית, פָּשׁוּ לָהּ – נִשְׁאָרוּ אַרְבָּעָה כּוֹחִים, וְזֶהוּ
הַרוּחַ שֶׁל רַב יְהוּדָה.

שואלת הגמרא: וְהָאֵמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּשְׁתַּבֵּר אֵל יִשְׁתַּבֵּר יוֹתֵר עַל שְׁתּוּת
וְשִׁשִּׁית, וּמִשְׁמַע שְׁמוֹתָהּ לְהַשְׁתַּכֵּר שִׁשִּׁית, וּמִדּוּעַ הַשְׁתַּכֵּר רַב יְהוּדָה
פְּחוּת מִשִּׁשִּׁית. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִיפְסָא גּוֹלְפִי וְשְׁמֵרִיָּא – יֵשׁ גַּם רוּחַ
בְּמִכְרֵת הַקֵּנֶן עֲצֻמוֹ וְהַשְּׁמֵרִים. שׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: אִי הָיִי, נָפִישׁ לִיה טַפִּי
מִשְׁתּוּת – נִמְצָא שֶׁהַרוּחַ הוּא יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁית, וְהִיאךְ עֲשֶׂה זֹאת רַב יְהוּדָה.
מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אִיפְסָא מְרִיתָּה – יֵשׁ אֶת דְּמֵי הַטּוֹרַח שֶׁל רַב יְהוּדָה, וְדָמִי
בְּרִינִיָּתָא – וְגַם אֶת הַדְּמִים שִׁשִּׁים רַב יְהוּדָה לְכַרְזוֹ, שֶׁהִיָּה מְכַרְזוֹ בְּשִׁבְלִי
עַל סְחוּרָתוֹ. הֲרִי שֶׁלְּבִסּוֹף הַרוּחַ הִיָּה שִׁשִּׁית, כְּדַבְּרֵי שְׁמוּאֵל:

שִׁנְיָה בְּמִשְׁנָה: אִם הָיִה שְׁמֵן מְזוּקָה, אִינוּ יוֹצֵא לֹ שְׁמֵרִים וְכֹן, אִם הִיָּה
קְנִיָּה יִשְׁנִים, אִינוּ יוֹצֵא לוֹ בִּלְעַד: שׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: אִף בְּקִנְיָנִים יִשְׁנִים, וְהָאֵם
אִי אִפְשָׁר דְּלֹא בְּלַע אִפִּילוּ מַעַט, וּמִדּוּעַ אִינוּ מוֹצִיא לוֹ בִּלְעַד כָּלֵל. מִיִּשְׁבַּת
הַגְּמָרָא: אָמַר רַב נְחֶמְיָה, בְּקִנְיָנִים מְזוּפָּפִין וְ–מִחוּפִּים בּוֹפְתוֹ שִׁנְיָה בְּמִשְׁנָה,
שְׁאִינִים בּוֹלְעִים. יִשׁוּב נוסף: אֲבִי אָמַר, אִפִּילוּ תִּימָא שְׁלֹא מְדוּבָר
בְּמִזְפָּפִין, בִּין דְּשִׁטּוֹן מְעוֹן – כִּיּוֹן שֶׁבִּלְעוּ הַקְּנִיָּה הַיִּשְׁנִים כָּל צָרָכָם, שׁוֹב
אִינִים בּוֹלְעִים יוֹתֵר:

שִׁנְיָה בְּמִשְׁנָה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִף הַמּוֹכֵר שְׁמֵן מְזוּקָה לְחֲבִירוֹ כָּל יָמֹת
הַשָּׁנָה, הָרִי זֶה מְקַבֵּל עָלָיו לֹג וּמַחְצָה שְׁמֵרִים לְמָאָה: מִבְּרַת הַגְּמָרָא
אֶת הַמַּחְלוקָה: אָמַר אַבְי, בְּשִׁתְּמָצָא לְמוֹכֵר – לְכַשְׁתַּדְּקוּק לִירֵד לְסוֹף
תְּמִצִּית דְּבִרְיָהֶם, אִי מַחְלוקָתָהּ הִיא בּוּדָה, שְׁלֹדְבִי רַבִּי יְהוּדָה, הַמּוֹכֵר
לְחֲבִירוֹ שֶׁמֶן סָתֵם, וְהִיָּה הַשֶּׁמֶן מְזוּקָה, מוֹתֵר לְמוֹכֵר לְעֹרֵב אֶת הַשְּׁמֵרִים עִם
הַשֶּׁמֶן. וְלְדַבְּרֵי חֲכָמִים, אָסוּר לְעֹרֵב שְׁמֵרִים, אֲלֵא חַיִּיב הַמּוֹכֵר לְתַתּוֹת לְקוֹנָה
אֶת הַשֶּׁמֶן הַמְזוּקָה, שְׁכֹן קֵנָה שֶׁמֶן בְּחוֹקֵת מְזוּקָה.

מבארת הגמרא: לְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוּדָה מוֹתֵר לְעֹרֵב שְׁמֵרִים, וְהֵינּוּ מַעֲמָא –
זֶהוּ הַטַּעַם לְדַבְּרֵי בְּמִשְׁנָה דְמְקַבֵּל עָלָיו הַלּוּקָח לֹג וּמַחְצָה שְׁמֵרִים, מִשּׁוּם
דְּאָמַר לִיה הַקּוֹנָה, אִי בְּעִי לְעֹרֹבִי, לָךְ מִי לֹא עֲרֹבִי לָךְ – אִילוּ
הִיִּיתִי רוּצָה לְעֹרֵב לָךְ שְׁמֵרִים בְּשֵׁמֶן, הָאֵם לֹא הִיִּיתִי מַעֲרֵב לָךְ, הֲרִי הַדְּבַר
מוֹתֵר, וְאִם כֵּן, הִשְׁתָּא נָמִי – גַּם עַכְשָׁיו, כְּשֵׁלָא עִירְבַתִי לָךְ, קְבִיל – קֵבֵל
עָלֶיךָ לֹג וּמַחְצָה שְׁמֵרִים לְמָאָה לֹג.

שואלת הגמרא: וְלִימָא לִיה – וְהִיָּה יוֹכֵל לִזְמֹר לוֹ הַלּוּקָח לְמוֹכֵר, אִי עֲרֹבָתָ
לִיה תָּהוּ מוֹדֵבִין לִי – אִילוּ הִיִּית מַעֲרֵב שְׁמֵרִים בְּשֶׁמֶן וְנוֹתֵן לִי מָאָה לֹג שֶׁמֶן
שְׁאִינוּ מְזוּקָה, הִיִּיתִי יוֹכֵל לְמַכּוּר שְׁמֵרִים אֵלּוּ, אֲבָל הִשְׁתָּא שֶׁלֹא עִירְבַת אֶת
הַשְּׁמֵרִים, וְנוֹתֵן לִי אוֹתָם בְּנִפְרֵד, מֵאִי אִיכְרִי לִיה – מָה אַעֲשֶׂה בְּהֵם, הֲרִי
לְחֻנְיָה לֹא מוֹדֵבִין לִי – שְׁמֵרִים לְחוּד אִינִי יוֹכֵל לְמַכּוּר. וְאִם כֵּן יִשְׁתַּחֲיִיב
לְתַתּוֹת לְקוֹנָה מָאָה לֹג שֶׁמֶן מְזוּקָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵין מְדוּבָר כֵּאֵן בְּקוֹנָה
חֲנוּנִי הַרוּצָה לְמוֹכֵר לְאֲחֵרִים, וְלִכֵּן מַסְכִּים הַלּוּקָח לְקַבֵּל פְּחוּת שֶׁמֶן.

בְּצִילָא – נָח לוֹ בְּצִלְלוֹת הַשֶּׁמֶן, אֲבָל מַסְכִּים הַלּוּקָח לְקַבֵּל פְּחוּת שֶׁמֶן.
שואלת הגמרא: וְלִימָא לִיה – וְהִיָּה יוֹכֵל לִזְמֹר לוֹ בַּעַל הַבֵּית הַקּוֹנָה לְמוֹכֵר,
מִדְּלֹא עֲרֹבִית לִי אַחֲזִילִי אַחֲלִיתִי לִי – מָה שֶׁלֹא עִירְבַת לִי אֶת הַשְּׁמֵרִים
בְּשֶׁמֶן, גִּלְתִּית דַּעְתָךְ שֶׁמַּחֲלֵת לִי עֲלֵיהֶם, וְאִם כֵּן חַיִּיב אֶתָּה לִיתֵן לִי מָאָה לֹג
שֶׁמֶן מְזוּקָה. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אֶת דְּבָרָיו לְטַעְמִיָּה –
לְשִׁטָּתָהּ, דְּלִית לִיה מַחֲלָה – שְׁאִינוּ סוֹבֵר סָבְרָא זֶה שֶׁל מַחֲלָה. דְּתָנִן
בְּמִשְׁנָה (ב"ב עז): מְכָר לוֹ לְקוֹנָה אֶת הַצֶּבֶד – הַעוֹל שֶׁל הַשּׁוֹרִים, לֹא מְכָר
לוֹ אֶת הַצֶּבֶד – אֵין הַשּׁוֹרִים עֲצֻמָּה נְכֻלָּים בְּמִכְרָה. וְכֵן אִם מְכָר לוֹ אֶת
הַצֶּבֶד, לֹא מְכָר לוֹ אֶת הַצֶּבֶד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תְּרִמִּים וְ–הַכֶּסֶף
מוֹדִיעִין, עֲפֻמִּים כְּשֶׁמְכֹר הַצֶּמֶד, אִף הַבֶּקֶר נְכֻלָּל בְּמִכְרָה. וּמִבְּרַת
הַמִּשְׁנָה, בִּיצֵד מוֹדִיעִים לְנוֹ הַדְּמִים. מִבְּרַת הַמִּשְׁנָה, אָמַר לוֹ הַקּוֹנָה
לְמוֹכֵר, 'מְכּוּר לִי צֶמֶד בְּמֵאֵתִים זוּי', הַדְּבַר יָדוּעַ שֶׁאֵין הַצֶּמֶד נִמְכָּר לְבוֹד
בְּמֵאֵתִים זוּי, לְפִיכָךְ וְדַאי שֶׁהַתְּכוּיָן לְקִנּוּת גַּם אֶת הַבֶּקֶר, וְהַמּוֹכֵר גַּם הוּא
הַתְּכוּיָן לְכָךְ. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין תְּרִמִּים רִאִיָּה, מִשּׁוּם שִׁיתְכֹן שְׁכּוֹנוֹתָיו
לְקִנּוּת רַק אֶת הַצֶּמֶד, וְהוּא מוֹחֵל לְמוֹכֵר עַל יִתְרַת הַדְּמִים. וּמְבֹאֵר בְּדַעַת
רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁאֵין אוֹמְרִים שֶׁמֶן הַסָּתֵם כּוֹנוֹתוֹ לְמַחֲלוֹל, וְלִכֵּן אִף כֵּאֵן כְּשֵׁלָא
עִירְבַת הַמּוֹכֵר שְׁמֵרִים בְּשֶׁמֶן, אֵין כּוֹנוֹתוֹ לְמַחֲלוֹל עַל הַהִפְרָשׁ לְקוֹנָה.

צריך דעת בעלים – צריך הגבגב להודיע לבעלים שהחזיר את הגניבה, ועד
 אז חייב באחריות הטלה או הסלע.
 מקשה הגמרא: **א** – אם התנא במשנתו **רבי ישמעאל** הוא, **מאי איריא** –
 מדוע העמיד את דבריו כשלא יחדו הבעלים מקום לחבית, הרי **אפילו**
 באופן שיתדו לה מקום, **נמי** – גם כן יהיה הדין שנפטר הגולל מאונסין כאשר
 החזיר את החבית למקומה, שהרי לדעת רבי ישמעאל אין ההשבה צריכה
 דעת בעלים.
 מתרצת הגמרא: **לא מיבעיא קאמר** – כוונת המשנה ללמדנו ברמז אופן
 נוסף שאין צורך לשנותו, דהיינו **לא מיבעיא** – אין צריך לומר שכאשר יחדו
 הבעלים מקום לחבית, והחזירה השומר למקום זה, שפטור, דהרי **מקומה**
 שיחדו לה הבעלים **הוא**, והרי זו השבה גמורה, **אלא אפילו** כאשר **לא**
יחדו לה הבעלים מקום, וכשהניח השומר את החבית, הניחה במקום **דלאו**
מקומה **הוא** שהרי אין מקום זה מיוחד לחבית, אף על פי כן נפטר השומר,
 משום שלא **בעינו דעת בעלים**, והרי השיב את החבית למקום המשתמר.
 מקשה הגמרא: **אימא** – הבה ונלמד את הסיפא במשנה, יחדו לה הבעלים
מקום, ו**מלמלה** השומר משם ו**נשפדה**, בין אם נשברה מתוך ידו ובין
משפניה במקום שהיה מיוחד לה, אם טלטלה **לצרכו**, **חייב**, ואם **לצרכה**,
פטור. וקשה, מדוע כאשר טלטל את החבית לצרכו, חייב באונסין אף
 לאחר שהשיב את הגניבה למקומה, והלא לרבי ישמעאל משהניחה שוב
 אינו חייב באונסין.
 מתרצת הגמרא: **אתאן לרבי עקיבא** – דין זה אמרו רבי עקיבא, **דאמר**
 שבהשבת גזילה **בעינו דעת בעלים**, וכאן שלא הודיעם שהשיב חייב
 באונסי החבית.
 מקשה הגמרא: **אי רבי עקיבא, מאי איריא כשיחדו**, הרי **אפילו** כאשר **לא**
יחדו **נמי** אינו נפטר מחיוב אונסין אף לאחר שהחזירה עד שידוע לבעלים.
 מתרצת הגמרא: **לא מיבעיא קאמר**, **לא מיבעיא** – אין צריך לומר שכאשר
לא יחדו לה הבעלים מקום, שבכל מקום שניחנה השומר עדיין חייב
 באחריותה, כיון **דלאו מקומה הוא**, שהרי לא יחדו לה הבעלים מקום,
אלא אפילו יחדו נמי, והחזירה למקום זה, **דמקומה הוא**, אף על פי כן לא
 נפטר מאונסיה, משום **שבעינו דעת בעלים**, ואין זו השבה.
 מקשה הגמרא: נמצא שהרשא אמרה **רבי ישמעאל**, והסיפא אמרה **רבי**
עקיבא, והאם יתכן כן.
 מתרצת הגמרא: **אין** – אכן כן, **דאמר רבי יוחנן, מאן דמתרגם** – מי
 שיבאר לי את כל המשנה של **חבית אליבא דר' תנא** – כתנא אחד,
מובלגא מאניה בתריה לבי מסותא – אהיה משמשו ואוביל את כליו
 (ובגדיו) אחריי לבית המרחץ.
 הגמרא מביאה דברי שלושה אמוראים ליישב את המשנה כדעת רבי
 ישמעאל, וכולם יישבוה באופן המבואר להלן בסוף דבריהם, אלא שנחלקו
 מה היא הגזילה שבה מדובר במשנה:
 א. **תרגמה** – ביאר **רבי יעקב בר אבא** את המשנה **קמיה דרב** – לפני רב,
 שמדובר באופן שנטלה השומר על **מנת לגזולה**, ולכן צריך הוא להשיבה
 השבה גמורה.
 ב. **תרגמה רבי נתן בר אבא קמיה דרב**, שהמדובר באופן שנטלה השומר
 על **מנת לשלוח בה יד**, דהיינו שהתכוין ליטול רק את מקצתה ולא לגזול
 את כולה.
 מבשרת הגמרא: **במאי קמיפלגי** – במה נחלקו שביארו את המשנה באופנים
 שונים.
 מבארת הגמרא: נחלקו בשליחות **יד צריכה חסרון**, כלומר, האם שומר
 השולח יד בפקדון, מתחייב באונסין כדין גולל, רק אם החסיר ממנו. **מאן**
דאמר – רבי יעקב בר אבא שהעמיד את המשנה כשנטלה **לגזולה**, **קסבר**
שליחות יד צריכה חסרון, ולכן כאן שהחבית לא נחסרה צריך היה
 להעמיד באופן שנטלה לגזולה. **ומאן דאמר** – רבי נתן בר אבא שהעמיד
 את המשנה כשנטלה על מנת לשלוח בה יד, **קסבר שליחות יד אינה**
צריכה חסרון, ולכן השומר התחייב כאשר נטלה על מנת לשלוח בה יד
 כלומר ליטול מקצתה לעצמו, אף אם עדיין לא נחסרה החבית.
 ג. **מתקנה לה רב ששת** – הקשה רב ששת, **מדי' מלמלה קתני** – וכי במשנה
 נאמר שנטלה לעצמו, והלא **מלמלה** קתני, ומשמע שנטלה לצורך
 תשמישו, ואם כן, מניין לכם להעמיד באופן שגול את החבית. **אלא אמר רב**
ששת הקא במאי עסקין בגזל שפולמלה השומר כדי לעלות ולהביא עליה

גזלות ממקום גבוה, **נקא סבר** התנא במשנתו שואל חפץ **שלא מדעת**
 הבעלים, **גזלן הוי**, ולכן התחייב השומר באונסין.
 ולפי כל אלו האמוראים בביאור הגזילה שבמשנה, **כולה כדעת רבי**
ישמעאל היא, והחילוק בין הסיפא לרישא הוא שבסיפא מדובר באופן
שפניה השומר **במקום שאינה מקומה** שיחדו לה הבעלים, ולכן אין זו
 השבה גמורה, ולא נפטר השומר בכך. אך ברישא, שלא יחדו לה הבעלים
 מקום מיוחד, כל מקום הוא מקומה והרי זו השבה גמורה.
 שואלת הגמרא: **ורבי יוחנן** שאמר לעיל שאין דרך לבאר המשנה לפי תנא
 אחר, מדוע לא העמיד את המשנה כפי שהעמידו האמוראים האחרים.
 משיבה הגמרא: לדעת רבי יוחנן, לשון המשנה **הניחה**, שהניח את החבית
במקומה הראשון **משמע**, ולכן לא העמיד את המשנה כמותם, שהניחה
 במקום אחר.
 כיון שהחברה המחלוקת האם שליחות יד צריכה חסרון, מביאה הגמרא
 שאמוראים נוספים נחלקו בכך: **אימא, רב** ולן נחלקו בדבר זה, **הו מהם**
אמר, שליחות יד צריכה חסרון, וחד מהם **אמר**, שליחות יד אינה צריכה
 חסרון.
 הגמרא מבררת מה אמר כל אחד מהם: **תסתים** – יש להוכיח הוכחה
 גמורה **דרב הוא דאמר שליחות יד אינה צריכה חסרון**, ולוי הוא זה
 שאמר שצריכה חסרון, **דתנא, רועה שרית רועה את עדרו, והניח את**
עדרו וכא הרועה לעיר, וכא בינתים זאב ומרף מהעדר, וכא ארי ודרם
מהעדר, פטור, שכן זאב או ארי הם אונס. אמנם אם הניח הרועה את מקלו
ותרמילו – או את תרמילו, עליה – על הבהמה, ובא הזאב וטרפה או הארי
 ודרסה, **חייב הרועה**, שכן הנחתם היא שליחות יד, והשולח יד חייב
 באונסין. **ותנינן בה** – ודנו האמוראים בברייתא זו, והקשו, וכי **משום דתנינן**
הרועה את מקלו ותרמילו עליה, חייב, הא שקלינהו – הרי לפני שנטרפה
 כבר הוריד אותם מהבהמה, ואף אם נאמר שהנחת המקל והתרמיל היא
 שליחות יד, כיון שהשתמש בהמה לצרכו, הרי מכיון שהוריד אותם
 מהבהמה, החזיר הרועה את המצב לקדמותו, וצריך הרועה להיפטר
 מאונסין. **ואמר רב נתן אמר רבה בר אבא אמר רב** ליישב, שמדובר
 כאן **בענין עליה** – שהמקל או התרמיל עדיין היו על הבהמה בשעה
 שנטרפה, וכיון שלא עשה השבה משליחות יד, חייב. והקשו על כך,
וכי עולין עליה מאי הוי – מה בכך, **הא** – הרי **לא משכח הרועה**, וכיון
 ששליחות יד צריכה מעשה קנין, והוא לא עשה מעשה קנין, נמצא שלא
 היתה כאן שליחות יד. **ואמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב** ליישב,
 שמדובר באופן שפנישה – הכה אותה הרועה **במקל**, כלומר שהניח עליה
 את המקל או התרמיל בחוזק, ו**רצתה** – ורצה **לפניו** הבהמה מחמת הכשה
 זו, ואם כן הרי נשך אותה, וקנאה להתחייב עליה.
 ומעתה יש להוכיח מהי דעת רב, דהרי יש לשאול, מדוע הוא מתחייב, ו**הא**
לא חסרה – הרי לא נחסרה הבהמה כלל במעשה הרועה, ואף על פי כן
 מבואר בברייתא שזו שליחות יד, והרועה מתחייב באונסין. **אלא לאו שמע**
מניה – האם אין ללמוד מכך שקסבר רב שליחות יד אינה צריכה חסרון.
 דוחה הגמרא: **אימא** – אפשר לבאר שכונת רב 'שהכישא במקל', היתה
 לומר 'שהכישא במקל', כלומר שהוכחשה מחמת ההכאה במקל, ואם כן,
 מדובר באופן שיש בו חסרון. **דיקא נמי** – ואפשר לדקדק שזו אכן כוונת רב,
 ולדעתו שליחות יד צריכה חסרון, **דקתני** – שנקט רב 'שהכישא במקל',
 ולא שהכישא סתם, ומשמע שכונתו למכת מקל דווקא, שהיא מכה חזקה
 ומכחישה את הבהמה. מסיקה הגמרא: אכן **שמע מניה** כן.
 ומדרב – ומכיון שרב סבר שליחות יד צריכה חסרון, משמע שלוי החולק
 על רב, סבר שליחות יד אינה צריכה חסרון.
 מבררת הגמרא: **מאי טעמא דלוי**, מבארת הגמרא: טעמו הוא כפי **שאמר**
רבי יוחנן משום רבי יוסי בן יהוראי, שמשונה – אינה דומה שליחות יד
האמורה בתורה בין דיני **שומר שר** (שמות כב י) **משליחות יד האמורה**
בתורה בין דיני **שומר חנם** (שם כז ז), שבשומר חנם נאמרה שליחות יד
 לצורך, כלומר ללמד את הדין ששולח יד מתחייב באונסין, ולולי שהיה
 פסוק נוסף היינו אומרים ששליחות יד צריכה חסרון. וכיון ששליחות יד
 המוכרת בפרשת שומר שבר מיותרת, שאפשר ללמודה משומר חנם, על
 כרחך נכתבה לדרשה, ללמד שאף שליחות יד שאין בה חסרון מחייבת את
 השומר באונסין.

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף מא עמוד א – מתוך מהדורת טובי' צט

תוספות

רש"י

א' רבי ישמעאל אפילו יחדו נמי. וא"ת מנ"ל י"ל מדנקט טלה וסלע דסתם
טלה לא יחד לו מקום אלא הולך ממקומו למקומו וסתם סלע יחדו לו
מקום בדיס וגם כיון יחדו לו מקום בתיבה ולכך פריך נמי בסמוך לר"ע אפילו
לא יחדו נמי.

שנמלה והגביהה ע"מ לגזלה כו'.

ותנינו חסרון שהכל גוזל

וגטל לצורך עצמו.

שנמלה ע"מ לשלוח בה יד. פי' ליטול

מקצת אע"פ שלא נטל אותה

מקצת חייב בכלה כדאמר בשלהי פרקין

ה' (מ'.) לא נטל נטל ממש אלא כיון

שהגביה ליטול אע"פ שלא נטל אכל

למ"ד ע"מ לגזלה דבעי חסרון אם הגביה

ליטול קצת אינו חייב עד שיטול המקצת

כיון דבעי חסרון וקשה דבשלהי פרקין

קאמר אפי' למ"ד בעי חסרון מודה בבית

אם הגביהה אע"פ שלא נטל חייב דניחא

ליה דתינתנו כולה בדיס לנאי רביעית

ומתני' בבית איירי ויש לומר דמתני'

איירי אפילו בשמן דלא ננטר פורתא אב

האחר:

ובא זאב וטרף. בשעת משלחת זאבים

ורבי יהודה היא דאמר זאב אחד

אונס בפי' הפועלים (לפנין דף כ"ג.)

שקלינהו. לרבי ישמעאל פריך דאמר לא

בעינן דעת בעלים כפרש"י. **הא** לא

משכה. דאע"ג דעודן עליה לא קיימא

ברשותיה להחתיב באונסיה עד שישמור

כדאמר במתני' (לפנין דף כ"ג.) הוה את החבית

ונטל ממנה רביעית אינו חייב אלא דמי

רביעית כיון דלא הגביה את החבית ומשני

שהניח מקלו ותרימילו עליה כל כך בחוק

עד שרצה להניח

דיקא נמי דקתני שהבישה. וא"ת בפי'

דקדושין (דף כ"ג.) תניא או

שהבישה במשל ורצתה לפניו דאקרי

משיכה ולא הוה הפחשה וי"ל דהתם

דאדם נכרי לקחה ואינה מכירתו דבורו

שייך למיתני הבישה אבל דאיירי

ברועה שהבדמה מכירתו ואזלה מחמת

דבורו לא שייך למיתני שהבישה.

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

לומר

צריך דעת בעלים. ואם לא הודיעם חייב באחריותם אם מת או נגנב דמדשקליה
קם ליה ברשותיה והשבה בלא דיעה לאו השבה היא: דמקומה היא. וכיון
דבאותו מקום החזירה חזרה גמורה היא: **אחאן** לר"ע. תירוצא הוא: תרומה רבי
יעקב. דתיקו כולה בחד תנא ובתרי טעמי רישא שהחזירה למקומה דכל מקום
שהחזירה מקומה היא דהא לא יחדו לה

מקום וסיפא שהחזירה למקום שאינה

מקומה בדמסיים במסקנא דהא דמסקינו

בסימא וסיפא שהניחה במקום שאינה

מקומה אתרצתא דכולהו קאי אדר' יעקב

ואדר' נתן ואדרב ששת ומשום דהניחה

חצי למקומה לא הוה חזרה וכגון שנטלו

מתחלה על מנת לגזלה והנינו לצרכו

דמתניתין דאילו לשאלה בעלמא

ולתשמיש כיון דלא גזילה הוא סגי לה

בהשבה כל דהו וכל מקום שהניחה פטור

באונסין אבל משום דגזילה הוה בגזילה

בתיב והשבי וזה שהניחה למקום שלא יחדו

לה בעלים לא הוה השבה: ור' נתן

תרומה. דאפילו לא נטלה על מנת לגזלה

כו' אלא על מנת לשלוח בה יד וליטול

מקצתה ולא נטל אפי' קמה ליה ברשותיה

כולה והוה לה גזילה ובעי' השבה ובמקום

שאינו מקומה לאו השבה היא ורב ששת

לא שביק דליסימו לתירוציהו ואתקין

מיד נטלה קתני כו' ומיהו סימא דמילתא

דמסקנא וסיפא שהניחה במקום שאינו

מקומה אכולהו קאי שליחות יד. שחיבו

הכתוב עליו אפילו נאנסה בדכתיב (מנחם כ"ג)

ומת או נשבר או נשבה ורגו' שבעת ה'

תורה בין שניהם אם לא שלח ידו וגו'

דמשמע הא שלח נחתובי שוב במיתתה

ובשביתיה: צריכה חסרון. לא הוי שליחות

יד להעמידה ברשותא אלא א"כ חסרה

מיד נטלה קתני. דמשמע שנטלה

לעצמו: מילתה קתני. לתשמיש בעלמא

משמע לצרכו דמתני': **אלא** כגון

שנטלה להביא עליה גזלות. לעלות

עליה בדרך סתם ליטול גזלות מן גבוה

ואפי' הוה גזלה למיסק ברשותיה עד

דעביד השבה דקסבר שואל שלא מדעת

בעלים גזלן הוא: וכולהו ר' ישמעאל היא.

אשינויא דכולהו קאי אדר' יעקב ואדר'

נתן ואדרב ששת: וסיפא שהניחה במקום

שאינה מקומה. אבל רישא כל מקום

שהניחה מקומה היא: ור' יוחנן. דאמר

לעיל מאן דמתרגם לי כו': הניחה במקומה

משמע. הלכך לא מיתוקמא כרבי

ישמעאל: שליחות יד. שחיבו הכתוב עליו

ואפי' נאנסה בדכתיב או נשבר או נשבה

וגו' שבעת ה' תורה אם לא שלח דמשמע הא אם שלח נחתובי שוב במיתתה: צריכה חסרון. וכל זמן שלא חסרה לא קמה ברשותיה להחתיב באונסיה:

זאב. טורף נושא הטרף לחורא **א"י**. אינו טורפה אלא דורסה במקומה ואוכלה: **פטור**. דאונסין ניהו ואי משום דהניח עדרו ופשיעהו היא מוקמין לה דיעל בעידן:

דעידן אינשי כדאמרין בהשוכר את הפועלים (לפנין דף כ"ג.) א"כ דמשמע קול איהו ועל. **הא** שקלינהו. ואי נמי שליחות יד חשיבא הא יחד אהדרה שנטלו הימנו ואנן

מוקמין לעיל סתם מתני' ברבי ישמעאל דאין צריך דעת בעלים: **הא** לא משכה. בשליחות יד כדי לקנותה ומטלטלין אינן נקנין אלא במשיכה לא במקום ולא לענין

גזל ולא לענין שליחות יד דתרגו במתני' (לפנין דף כ"ג.) הוה את החבית ונטל ממנה רביעית יין אין משלם אלא רביעית אלקא בענין דלקנייה כו': ואמר רב שמואל גריסין:

שהבישה במשל. כשנענו עליה ורצתה זו היא משיכה משעקרה יד ורגל על ידו: **והא** לא חסרה. לאו פירכא היא אלא מסקנא וסימא הוא למילתיה דאמר תסתים

דרב הוא דאמר אין צריכה חסרון מדשני רב למתניתין משום דהבישה ורצתה לפניו ואי קשיא דלקא הא דהניח מקלו ותרימילו חייביה לאו משום שליחות יד הוא

דליבעי חסרון אלא משום שואל שלא מדעת הוא כי הוה דלעיל דחבית לא היא דכי אמרין בשומרין שאלה שלא מדעת דבר שאינו פיוש וחיסר מחמת מלאכה

אבל בעלי חיים המוכרשים מחמת מלאכה תחלתו שליחות יד היא: **שהבישה**. בהבאתו דהיינו חסרון: **דיקא** נמי. דהבישה קאמר רב מדנקט חששת משל דמכה

חזקה היא: **ומדרב סבר צריכה חסרון**. דהא דייקין מדנקט משל: לוי. בר פלוגתיה סבר אין צריכה חסרון: **משונה שליחות יד** כו'. כלומר אינה דומה לזו שזו

נאמרה לצורך ולא משתמע אלא בחסרון אבל של שומר שבר נאמרה שלא לצורך משמעות שבה אלא לדרשה וללמוד שאינה צריכה חסרון:

לומר לך שליחות יד אינה צריכה חסרון. וא"ת התינו שומר שכן דאיתר קרא להכי אלא בשומר חנם מנ"ל אי משומר שכן מה לשומר שכן שכן חייב בגנבה ואבדה ו"ל כיון דשליחות יד חייב בתרתייהו אין זה אלא גילוי מילתא למילף דין של זה בזה:

קרינא בלא שבועה. וא"ת ורבי יוחנן ור' אלעזר דלית להו תר סברא מנ"ל דפ' ראשונה בשומר חנם ושניה בשומר שכן דבריש השואל (לקמן דף ט"ז) לא קים לן אלא מזה סברא דקרינא עדיפא ופי' רבינו שמואל דמסבירא ידעין דבפרשה ראשונה בתיב כסף או כלים ורגילות הוא לשמורם בהם דליכא בהו טרחא ובפרשה שניה בתיב דמה דאיכא טרחא ורגילות לשמרה בשכן אי נמי דלכ"ע אית להו דקרינא עדיפא מכפילא בשבועה ומי' סבירא להו לר' יוחנן ולרבי אלעזר דאין ללמוד שומר שכן משומר חנם הקל כיון שיש בו חומרא שמשלם כפל מה שאין בו בשומר שכן ואע"ג דשומר שכן ודאי חמור שחייב בגנבה ואבדה ומאן דלא פריך סבר דמכפל אפילו פירקא לא עבדינן משום דמה דמשלם כפל הוא ממתן קולא שהוא פטור עצמו בגנבה דמפרש ברש"י מכלתין (דף ט"ז וס"ט) גבי תורת הוקמה לא פריך והשתא אתי שפיר הא דרבי שומר שכן ואע"ג דגבי תר דאמר גנבה בשואל מק"ו דשומר שכן דפטור באונס ורבי בגנבה ואבדה שואל לא כל שכן ופריך מה לשומר שכן דחייב בכפל ובטוען טענת לסטים מוזין והשתא תימה לפי מה דסבר דכפל הו' חומרא מאי פריך אדרבה כיון שהוא חמור הו' לו ליפטר מגנבה כדי שיתחייב כפל וע"ק ברייתא

גופה שואל שחייב בשבועה ומתה כו' אדרבה היא הנותנת דמפני שהוא חמור פטר בו הגנבה כדי לחייבו בכפל ולפי מה דפרישית אתי שפיר וא"ת לר' יוחנן דסבר הכא דמכפל עבדינן פירקא וגם סבר רב יוסף בפרק הכונס (ב"ק דף מ"ו וס"ט) גבי שומר אבדה לר' יוחנן דלסטים מוזין גנב הוא אם כן גנבה ואבדה בשואל מנ"ל דכי פריך בהשואל מה לשומר שכן שכן משלם כפל בלסטים מוזין ומשני לסטים מוזין גזלן הוא איבעית אימא קרינא בלא שבועה עדיפא וי"ל דלר' יוחנן נפקא ליה מוכי ישאל וי"ו מוספי על ענן ראשון וכה"ג יליף התם לענין פטור בבגלים ואע"ג דרבי יוסי ברבי נהוראי הוא תנא וסבר דקרינא עדיפא וכן ברייתא דהשואל (לקמן דף ט"ז) סבר דקרינא עדיפא או לסטים מוזין גזלן הוא ור' יוחנן פליג בתרתייהו הא לא קשיא דר' יוחנן סבר כתנא דהכונס (ב"ק דף ט"ז) דקאמר לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם כפל לכהן שלח בה יד חייב אמילתיה דרבי יוסי בר' נהוראי:

רבא אמר לא תימא שליחות יד כו'. פרש"י דסבר אפילו ברבי אלעזר ואין להקשות לפירושו הא דקאמר ואידך שלא תאמר דיו והא תרתייהו צריכי לאינה צריכה חסרון לר' אלעזר דהא לא יליף שומר שכן משומר חנם דהא בתר הכי פריך ולמדי' ושליחות יד צריכה חסרון תרתי' למה לי ולדידיה לא ילפינן חד מחבירה אפילו הכי לא מוקמינן תרתייהו לדי' והיינו משום דכילי' דכיון דשליחות יד חייב בתרתייהו גלוי מלתא בעלמא למילף דין של זה בזה ועוד יש לומר דרבא לא לפיש דהא דאמר ר"א דא ודא אחת היא לא ששניהם צריכי לגופיהו כדאמרין אלא ששניהם מיותרין דגמר להו משואל וסבר רבא קרינא עדיפא ושפיר גמר שומר שכן משומר חנם לכולי עלמא זה מזה מיהו ברייתא דהכונס (ב"ק דף ט"ז) סבירא דלא ילפינן זה מזה דקמני' לא אם אמרת בשומר חנם כו'.

תרא לומר ולך שליחות יד אין צריכה חסרון. וא"ת ונילף משואל דיניה צריכה חסרון דמשעת משיכה חייב באונסיה וע"ג דלא נשתמש בדאמר פ' השואל (לקמן דף ט"ז) גבי שואל קורדום מתבירו כ"ש שומרין להשתמש שלא מדעת בעלים שחייבים וי"ל בשואל דין הוא כיון דמושך לדעת בעלים חשיב כאילו נשתמש בה דלדעת בן שאלה ולא לאוקמה בכילתא אבל שלא לדעת אינו חשיב כאילו כבר נשתמש בשביל משיכה לבדה לכהן לא ילפינן משואל אלא משיכה שיש בה חסרון. **תרא** לדי' וחדא לכדתניא. ולמדי' נמי אינה צריכה חסרון דצריכי תרתייהו יליף שפיר ג"ש לכדתניא לפי שיש כל כך תיבות בזה כמו בזה אם לא שלח ידו במלאכת רעהו:

ואני אומר אינה משונה ומאי משונה לא תאמר שליחות יד בשומר שכן ותייתי משומר חנם ומה שומר חנם שפטור בגנבה ואבדה שלח בה יד חייב שומר שכן שחייב בגנבה ואבדה לא כל שכן למאי הלכתא פתביניהו רחמנא לומר לך שליחות יד אינה צריכה חסרון ואני אומר אינה משונה כו' אלעזר דאמר דא ודא אחת היא מאי דא ודא אחת משום דאיכא למפרך מה לשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב ומאן דלא פריך סבר קרינא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה רבא אמר לא תאמר שליחות יד לא בשומר חנם ולא בשומר שכן ותייתי משואל ומה שואל דלדעת בעלים קא עבד שלח בה יד חייב שומר חנם ושומר שכן לא כל שכן למה נאמר חדא לומר לך שליחות יד אין צריכה חסרון ואידך שלא תאמר דיו לכא מן הדיו להיות בגדון מה שואל בבגלים פטור אף שומר חנם ושומר שכן בבגלים פטור ולמאן דאמר שליחות יד צריכה חסרון הני תרתי' שליחות יד למה לי חדא שלא תאמר דיו לכא מן הדיו להיות בגדון ואידך לכדתניא ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדיו נאמרה שליחות יד למטה ונאמרה שליחות יד למעלה מה להלן לשבועה אף כאן לשבועה: מנ"י

עדיפא מכפילא בשבועה. חמור שומר שכן שחייב בקרן עד שלא נשבע לשקר במקום ששומר חנם פטור דהיינו גביה ואבדה משומר חנם שמשלם כפל ומתה זו אינה אלא לאחר שנשבע לשקר שנגנבה ובאו עדים שהוא גנבה דכי אתרבי כפל בטוען טענת גנב לאחר שבועה אתרבי כדלקמן בשמעתין: **רבא אמר**. אפילו לרבי אלעזר נמי אתאי דלא תימא כו' ותייתי משואל. שחייבו הכתוב באונסין בשביל שכל הנאשם שלו ושלוחו ד נמי כל הנאשם שלו: **(ומה שואל) שולדעת בעלים**. שלח בה יד לעשות מלאכתו חייב באונסין: **שומר חנם ושומר שכן**. השולחין יד שעושים מלאכתו שלא לדעת בעלים לא כ"ש דחייב שוב באונסיה: **למה נאמרה**. בשתיקה: חדא לומר לך שליחות יד אינה צריכה חסרון: ואידך. האמורה בשומר שכן: **שלא תאמר דיו לכא כו'**. אם לא נאמרה בשאר שומרין ולמדה משואל הייתי אומר דיו לשליחות יד דשומרין שבא מדיו שואל להיות בגדון: **מה שואל**. אם בעליו עמו כתיב לא ושלם אונסין אף שומרין ששלחו יד אם בעליו עמו ופטור כתב קרא ותיכא לחייבו אפילו בבגלים וגלי רחמנא בחדא והוא הדיו בכולהו: **לשבועה**. והכי קאמר אם לא ימצא כמה שאמר שנגנבה אלא הוא גנבה והוא כבר נקרב אל הדיין לשבועה ונשבע לשקר ואח"כ באו עדים אשר ירשיעו וידיינן ושלם כפל: **אתה אומר**. קריבה לשבועה או אינו אלא קריבה לדיו שמשעה שטען בב"ד נגנבה אע"פ שלא נשבע ושלם כפל אם באו עדים: **נאמר שליחות יד למטה**. אל שומר שכן שבעת' ה' תתיה' בן שניהם אם לא שלח: **ונאמר שליחות יד למעלה**. ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח: **אף כאן לשבועה**. למדנו שאין משלמין כפל ע"י טענת גנב אלא לאחר שבועה וגם למדנו שפטור מגנבה ואבדה בשבועה:

מנ"י

ואני אומר. ר' יוחנן פליג אדרבי יוסי בן נהוראי רביה ואמר אף היא לצורך נאמרה ולז' ס"ל כרבי יוסי בן נהוראי למידרש מניה דאין צריכה חסרון דאי מקרא קמא לא תישק אדעתין לחיוביה עד דמחסי' ליה: בשומר חנם נאמר ונקרב בעל הבית וגו' בשומר שכן כתיב שבועת ד' תהיה וגו' ואמרין בהשואל (לקמן דף ט"ז) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכן וכתיב בתרתייהו אם לא שלח הא אם שלח ונתייב בדרבין שהוא פטור עליהם בגון שומר חנם בן בגנבה בין באונסין דמדדשלח בה יד קנאה וקמה ברשותו ושומר שכן פטור במת או נשבר או נשבה דהיינו אונסין: **שומר חנם שפטור**. כל זמן שלא שלח בה יד כדכתיב אם לא ימצא הגנב ונקרב בעת"כ דנשבע שלא שלח בה יד ולא פשע בשמירתו ופטור כדאמרין לקמן בשמעתין דהאי ונקרב שבועה הוא: **שומר שכן שחייב בגנבה ואבדה**. דפרשה שניה בו נאמרה ונתיב בה אם גנב ויגב כו': **לא כ"ש**. שאם שלח בה יד חייב באונסין: **דא ודא אחת היא**. כמשמעה של זו כף משמעה של זו לפי ששתיקה הוצרכו ואין כאן מקרא יתר: **מאי דא ודא אחת היא**. למה שתיקה שוות הלא לא הוצרכה השניה: **שומר חנם שפטור עצמו בטענת גנב**. כלומר גנב גנבה ממני ובאו עדים שהיא אצלו משלם תשלומי כפל כדכתיב אם לא ימצא הגנב וגו' ודרשינן בבבא קמא (דף ט"ז) אם לא ימצא כמה שאמר אלא שהוא עצמו גנב מה כתיב אתריו אשר ירשיעו אלהים ושלם שנים אבל שומר שכן אינו משלם כפל שאם טען נגנבה משלם קרן שהרי הוא חייב בגניבה וטענה אחרת אינה מביאה אותו לידי כפל: **קרינא בלא שבועה** עדיפא מכפילא בשבועה. חמור שומר שכן שחייב בקרן עד שלא נשבע לשקר במקום ששומר חנם פטור דהיינו גביה ואבדה משומר חנם שמשלם כפל ומתה זו אינה אלא לאחר שנשבע לשקר שנגנבה ובאו עדים שהוא גנבה דכי אתרבי כפל בטוען טענת גנב לאחר שבועה אתרבי כדלקמן בשמעתין: **רבא אמר**. אפילו לרבי אלעזר נמי אתאי דלא תימא כו' ותייתי משואל. שחייבו הכתוב באונסין בשביל שכל הנאשם שלו ושלוחו ד נמי כל הנאשם שלו: **(ומה שואל) שולדעת בעלים**. שלח בה יד לעשות מלאכתו חייב באונסין: **שומר חנם ושומר שכן**. השולחין יד שעושים מלאכתו שלא לדעת בעלים לא כ"ש דחייב שוב באונסיה: **למה נאמרה**. בשתיקה: חדא לומר לך שליחות יד אינה צריכה חסרון: ואידך. האמורה בשומר שכן: **שלא תאמר דיו לכא כו'**. אם לא נאמרה בשאר שומרין ולמדה משואל הייתי אומר דיו לשליחות יד דשומרין שבא מדיו שואל להיות בגדון: **מה שואל**. אם בעליו עמו כתיב לא ושלם אונסין אף שומרין ששלחו יד אם בעליו עמו ופטור כתב קרא ותיכא לחייבו אפילו בבגלים וגלי רחמנא בחדא והוא הדיו בכולהו: **לשבועה**. והכי קאמר אם לא ימצא כמה שאמר שנגנבה אלא הוא גנבה והוא כבר נקרב אל הדיין לשבועה ונשבע לשקר ואח"כ באו עדים אשר ירשיעו וידיינן ושלם כפל: **אתה אומר**. קריבה לשבועה או אינו אלא קריבה לדיו שמשעה שטען בב"ד נגנבה אע"פ שלא נשבע ושלם כפל אם באו עדים: **נאמר שליחות יד למטה**. אל שומר שכן שבעת' ה' תתיה' בן שניהם אם לא שלח: **ונאמר שליחות יד למעלה**. ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח: **אף כאן לשבועה**. למדנו שאין משלמין כפל ע"י טענת גנב אלא לאחר שבועה וגם למדנו שפטור מגנבה ואבדה בשבועה:

אמר

בבא מציעא דף מא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קא

משומר חנים לשומר שכן: **רַבָּא אָמַר, לֹא תֵּאֱמַר פֶּרֶשֶׁת שְׁלִיחוֹת יָד, לֹא בְּשׂוּמֵר חֲנִים וְלֹא בְּשׂוּמֵר שְׂכָר, וְתִיתִי – וְנִלְמַד אוֹתָהּ מִשְׁוֹאֵל, שְׁהָרִי שׂוֹאֵל חַיִּיב בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם שְׂכָל הַהִנָּה שְׁלֹ, וְלִכְּן גַּם שׂוֹלֵחַ יָד שְׂכָל הַהִנָּה שְׁלֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת חַיִּיב בְּאוֹנְסִין. וְהִקְלָ וְחוֹמֵר הוּא, וְכֵּה שְׁוֹאֵל, דְּלִדְעָת בְּעָלִים קָא עָבִיד – שְׁהִבְעִילִים מִרְשִׁים לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲפֶץ, שְׁהָרִי עַל מִנֵּת כֵּן שָׂאֵל אוֹתוֹ, אִף עַל פִּי כֵּן אִם שְׁלַח בְּהָ יָד, חֲיִיב, שׂוּמֵר חֲנִים וְשׂוּמֵר שְׂכָר, שְׁאִין הִבְעִילִים מִרְשִׁים לָהֶם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲפֶקֶן, הָאֵם לֹא כָּל שְׂכָן שִׁיתְחַיִּיבוּ בְּשִׁלְחוֹת יָד. וְאִם כֵּן לְמָה נֵאֱמָר דִּין שְׁלִיחוֹת יָד בְּשׂוּמֵר חֲנִים וּבְשׂוּמֵר שְׂכָר, הָרִי שְׁנֵי פְסוּקִים אֵלּוּ מִיּוֹתֵרִים, אֵלּא תְּרָא – הַפְסוֹק הָרִאשׁוֹן וּבְשׂוּמֵר חֲנִים נִאֲמַר כְּדִי לִזְמֹר לָךְ – לְלַמֵּד שְׁלִיחוֹת יָד אִין צְרִיכָה חֲסֵרוֹן, וְאִידֶךְ – הַפְסוֹק הַשֵּׁנִי וּבְשׂוּמֵר שְׂכָר נִאֲמַר כְּדִי לְשָׂאֵל הַתֵּאֱמַר בְּשִׁלְחוֹת יָד בְּשָׂאֵר הַשּׁוּמְרִים הַנִּלְמַדִּים מִשְׁוֹאֵל, 'דִּיזֵּי לְבָא מִן הָרִין לְהִיּוֹת בְּנִדּוֹן' – אִין הָדִין הַלְמַד יִכּוֹל לִהְיוֹת חֲמוּר יוֹתֵר מִהָדִין הַמִּלְמַד, וְלִכְּן דִּין שְׁלִיחוֹת יָד בְּשָׂאֵר שׂוּמְרִים [הַלְמַד] דִּינוּ כְּדִין שְׁלִיחוֹת יָד בְּשׂוֹאֵל [וְהַמִּלְמַד], וְכֵּה שְׁוֹאֵל בְּכַעֲלִים – כְּשִׁהִיז בְּעַלִּי הַחֲפֶץ שְׁאוּלִים לְשׂוֹאֵל בּוֹמֵן הַשְׂאֵלָה, פְּטוּר, שְׁנִאֲמַר (שְׁמוֹת כב יד), 'אִם בְּעָלִי עֲמֹ, לֹא יִשְׁלַם, אִף שְׁלִיחוֹת יָד בְּשׂוּמֵר חֲנִים וְשׂוּמֵר שְׂכָר, שְׁנִלְמַד מִשְׁוֹאֵל, בְּכַעֲלִים – כְּשִׁבְעִילִי הַפְּקָדוֹן שְׁאוּלִים לוֹ בּוֹמֵן שְׁקִיבֵל אֶת הַפְּקָדוֹן, יִהְיֶה פְּטוּר, לִכְּן נִכְתְּבָהּ שׂוֹב שְׁלִיחוֹת יָד וּבְשׂוּמֵר שְׂכָר, כְּדִי לְלַמֵּד שְׁחִיב אִף אִם הִיוּ הִבְעִילִים שְׁאוּלִים עֲמֹ בּוֹמֵן שְׁנַעֲשֶׂה שׂוּמֵר. שְׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: וְלִמָּאן דְּאָמַר – לְדַעַת רַב (לַעֲלֵי ע"א), הַסּוֹבֵר שְׁלִיחוֹת יָד צְרִיכָה חֲסֵרוֹן, הֵנִי תְּרִיתִי פְסוּקִים שֶׁל שְׁלִיחוֹת יָד, בְּשׂוּמֵר חֲנִים וּשְׂוּמֵר שְׂכָר, לְמָה לִּי – לְמָה נִצְרָכִי, הָרִי אִפְשָׁר לְלַמֵּד דִּין זֶה מִשְׁוֹאֵל. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: תְּרָא – פְסוֹק אֶחָד נִצְרָךְ, שְׁלֹא תֵּאֱמַר 'דִּיזֵּי לְבָא מִן הָרִין לְהִיּוֹת בְּנִדּוֹן', כֹּאשֶׁר הִתְבָּאֵר, וְאִידֶךְ – הַפְּסוֹק הַשֵּׁנִי, נִצְרָךְ לְכַדְתֵּנָא – לְלַמֵּד אֶת הָדִין הַשֵּׁנִי בְּרִייתָא, הַמְבָאֵרֵת אֶת הַפְּסוֹק הַנֶּאֱמָר בְּשׂוּמֵר חֲנִים שְׁטוּעֵן שְׁנִגְבָּב הַפְּקָדוֹן, וּבִא עֵדִים שְׁהוּא עֲצֻמוּ גִבֵּי, (שְׁמוֹת כב ז) 'וְנִקְרָב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים', וְיֵשׁ לְבֹאֵר קְרִיבָה זֶה שְׁהִיא לְשִׁבּוּעָה, וְרַק אַחֲרֶיהָ מִתְחַיִּיב בְּתִשְׁלוּמֵי כָּפֶל. וּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוֹק הִיא, 'וְכִבֵּר נִקְרָב בְּעַל הַבַּיִת [וְהַשּׁוּמֵר] לְשִׁבּוּעָה, כְּלוּמֵר שִׁכְבֵּר נִשְׁבַּע, וְאִזִּי (שֶׁם כב ח) 'וְשִׁלַּם שְׁנֵים לְרַעְיוֹהּ'. מְבָרֵרֵת הַבְּרִייתָא: אִתָּהּ אִזְמֵר שְׁקִרִיבָה זֶה הִיא לְשִׁבּוּעָה, אוֹ אִזִּי נִפְרַשׁ שְׁאִינוּ אֵלָּא לְרִין – שְׁקִרֵב הַשּׁוּמֵר לְבִית הָרִין לְטַעֲנָן שְׁנִגְבָּב הַפְּקָדוֹן, וְלִלְמַדְנוּ, שְׁשׂוּמֵר חֲנִים שְׁטַעֲן 'גִּבֵּי' וְנִמְצָא שְׁהוּא עֲצֻמוּ גִבֵּי, חַיִּיב בְּתִשְׁלוּמֵי כָּפֶל אִף אִם לֹא נִשְׁבַּע עַל טַעֲנָתוֹ. אִין לּוֹמֵר כֵּן, מִשּׁוּם שְׁנִגְבָּבָה שְׁלִיחוֹת יָד לְמָטָה – בְּשׂוּמֵר שְׂכָר, וְנִאֲמָרָה שְׁלִיחוֹת יָד לְמָעֲלָה – בְּשׂוּמֵר חֲנִים, כֵּה לְהֵלֵךְ – בְּשׂוּמֵר שְׂכָר, הַכּוּוֹנֶה לְשִׁבּוּעָה, כְּמוֹ שְׁנִאֲמַר (שֶׁם כב ז) 'שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שְׁלַח יָדוֹ', וְגו', אִף כֵּאֵן בְּשׂוּמֵר חֲנִים שְׁנִאֲמַר בּו (שְׁמוֹת כב ז) 'וְנִקְרָב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שְׁלַח יָדוֹ' בְּמִלְאֶכֶת רַעְיוֹהּ, כּוּוֹנֵת הַפְּסוֹק הִיא קְרִיבָה לְשִׁבּוּעָה. וְנִמְצָא שִׁישׁ צוּרָךְ לְכַתּוֹב שְׁלִיחוֹת יָד גַּם בְּשׂוּמֵר חֲנִים וְגַם בְּשׂוּמֵר שְׂכָר, כְּדִי לְלַמֵּד בְּגִיזָה שְׁהוּ שְׁשׂוּמֵר חֲנִים שְׁטַעֲן 'גִּבֵּי' וְנִמְצָא שְׁהוּא עֲצֻמוּ גִבֵּי, חַיִּיב תִּשְׁלוּמֵי כָּפֶל רַק אִם כְּבֵר נִשְׁבַּע עַל טַעֲנָתוֹ.**

מְשִׁיךְ רַבִּי יוֹחָנָן וְאוֹמַר: וְאִנִּי אִזְמֵר, שְׁלֹא כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסִי בֶן נְהוֹרַאי, אֵלּא שְׁלִיחוֹת יָד הָאִמּוּרָה בְּשׂוּמֵר שְׂכָר אִינָה מְשׁוּנָה מִשְׁלִיחוֹת יָד הָאִמּוּרָה בְּשׂוּמֵר חֲנִים, שְׁכֵּשֶׁם שְׁזוֹ נִאֲמַרְהָ לְלַמֵּד אֶת גּוֹף הָדִין, שִׁישׁ דִּין שְׁלִיחוֹת יָד בְּשׂוּמֵר חֲנִים, כֵּךְ בִּן נִאֲמַרְהָ לְגוֹפָהּ, לְלַמֵּד שִׁישׁ דִּין שְׁלִיחוֹת יָד בְּשׂוּמֵר שְׂכָר. הַגִּמְרָא מְבָאֵרֵת אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי בֶן נְהוֹרַאי. מְבָרֵרֵת הַגִּמְרָא: וְאִנִּי מְשׁוּנָה – מְדוּעַ שְׁלִיחוֹת יָד נִכְתְּבָהּ בְּפֶרֶשֶׁת שׂוּמֵר שְׂכָר הִיא מִיּוֹתֵרֵת לְדַרְשָׁהּ, בְּעוֹד שְׁלִיחוֹת יָד נִכְתְּבָהּ בְּפֶרֶשֶׁת שׂוּמֵר חֲנִים אִינָה מִיּוֹתֵרֵת. מְבָאֵרֵת הַגִּמְרָא: מִשּׁוּם שְׁלֹא תֵּאֱמַר פֶּרֶשֶׁת שְׁלִיחוֹת יָד בְּשׂוּמֵר שְׂכָר, וְתִיתִי – וְנִלְמַד אוֹתָהּ מִשְׁוֹמֵר חֲנִים בְּקַל וְחוֹמֵר, וְכֵּה שְׂוֹמֵר חֲנִים שְׁפִטוּר בְּנִגְנָבָה וְאִבְדָּה אִם לֹא שְׁלַח יָדוֹ בַּפְּקָדוֹן, אִךְ אִם שְׁלַח בְּהָ יָד, חֲיִיב בְּגִיבָה וְאִבְדָּה, וְקַל וְחוֹמֵר בְּאוֹנְסִין, שְׂוֹמֵר שְׂכָר, שְׁחִיבֵי בְּנִגְנָבָה וְאִבְדָּה אִף אִם לֹא שְׁלַח יָד בַּפְּקָדוֹן, לֹא כָּל שְׂכָן שִׁיתְחַיִּיב בְּאוֹנְסִין אִם שְׁלַח בּוֹ יָד. וְאִם כֵּן, לְמָאי הִלְכְּתָא בְּתִרְבִּינָהּ וְחֲקִינָא – מְדוּעַ כְּתָבָהּ הַתּוֹרָה שְׁשׂוּמֵר שְׂכָר שְׁשִׁלַּח יָד מִתְחַיִּיב בְּאוֹנְסִין, אֵלּא לִזְמֹר לָךְ – לְדַרוֹשׁ וּלְלַמֵּד שְׁלִיחוֹת יָד אִינָה צְרִיכָה חֲסֵרוֹן. הַגִּמְרָא מְבָאֵרֵת אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: וְאִנִּי אִזְמֵר, אִינָה מְשׁוּנָה, כְּדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר דָּא וְדָא אֶחָת הִיא – שְׁנֵי הַפְּסוּקִים נִצְרָכִים בְּאוֹתָהּ מְדָה, וְאִין אֶחָד מֵהֶם מִיּוֹתֵר לְדַרְשָׁהּ יוֹתֵר מִחֲבֵירוֹ. מְבָרֵרֵת הַגִּמְרָא: מָאי כּוּוֹנֵת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּאוֹמְרוֹ דָּא וְדָא אֶחָת, וְהָרִי הַפְּסוֹק הַשֵּׁנִי, בְּשׂוּמֵר שְׂכָר, אִינוּ נִצְרָךְ. מְבָאֵרֵת הַגִּמְרָא: כּוּוֹנֵתוֹ הִיא, מִשּׁוּם דְּאִיכָא לְמִפְּרָךְ – אִפְשָׁר לְפָרוּךְ קַל וְחוֹמֵר זֶה לּוֹמֵר, מָה לְשׂוּמֵר חֲנִים שְׁמִתְחַיִּיב בְּשִׁלְחוֹת יָד, שְׂכָן דִּינוּ חֲמוּר, שְׁהָרִי מְשִׁלַּם תְּשִׁלוּמֵי כָּפֶל בְּטוּעֵן מַעֲנֵת נִגְבָּב – אִם טַעֲן הַשּׁוּמֵר שְׁנִגְבָּב הַפְּקָדוֹן, וְנִשְׁבַּע עַל טַעֲנָתוֹ, וּבִא עֵדִים וְהַעֲדִיו שְׁשִׁיךְ וְהַפְּקָדוֹן אֲצִלוּ, הָרִי הוּא מִתְחַיִּיב לְשִׁלַּם לְמַפְקֵד תִּשְׁלוּמֵי כָּפֶל. וְאִילוּ שׂוּמֵר שְׂכָר לְעוֹלָם אִינוּ מִתְחַיִּיב בְּתִשְׁלוּמֵי כָּפֶל, שְׁהָרִי אִם טַעֲן שְׁהַפְּקָדוֹן נִגְבָּב, מִשְׁלַם אֶת הַקֶּרֶן לְבַעֲלִים, וְאִינוּ נִפְטֵר בְּטַעֲנָה זֶה. נִמְצָא שְׁדִינוּ שֶׁל שׂוּמֵר חֲנִים חֲמוּר מְדִינוּ שֶׁל שׂוּמֵר שְׂכָר בְּדִבְרֵי זֶה, וְאִי אִפְשָׁר לְלַמֵּד קַל וְחוֹמֵר מִשׂוּמֵר חֲנִים לְשׂוּמֵר שְׂכָר, וְלִכְּן הִוצְרָכָה הַתּוֹרָה לְכַתּוֹב שְׁנִית דִּין שְׁלִיחוֹת יָד. וְכִיוֹן שְׁאִין הַפְּסוֹק בְּשׂוּמֵר שְׂכָר מִיּוֹתֵר, אִי אִפְשָׁר לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ שְׁשִׁלְחוֹת יָד אִינָה צְרִיכָה חֲסֵרוֹן. מְבָאֵרֵת הַגִּמְרָא: וְאִנִּי דְּלֹא פְּרִיךְ – רַבִּי יוֹסִי בֶן נְהוֹרַאי, שְׁאִינוּ פּוֹרֵךְ אֶת הַקַּל וְחוֹמֵר, כְּכֵךְ שְׁשׂוּמֵר שְׂכָר חֲמוּר מִשׂוּמֵר חֲנִים, מִשּׁוּם שְׁקִרָנָא בְּלֹא שְׁבִיבָה עֲדִיפָא מְכַפְּלָא לְשִׁבּוּעָה – דִּינוּ שֶׁל שׂוּמֵר שְׂכָר, שְׁכֹאשֶׁר טוּעֵן 'גִּבֵּי' מִיֵּד מִתְחַיִּיב בְּרַךְ, חֲמוּר מְדִינוּ שֶׁל שׂוּמֵר חֲנִים, שְׁאִף שִׁיכּוֹל לְבֹא לְיַדִּי תִשְׁלוּמֵי כָּפֶל אִם טוּעֵן 'גִּבֵּי', מִכָּל מְקוֹם אִין זֶה אֵלּא אִם נִשְׁבַּע עַל טַעֲנָתוֹ וּבִא עֵדִים שְׁשִׁיךְ. וְנִמְצָא שְׁהַחֲמוּרָא שֶׁל חִיּוּבֵי כָּפֶל הִיא בְּגִלְגַּל הַקּוּלָא שְׁנִפְטֵר בְּטַעֲנָת 'גִּבֵּי', וְלִכְּן אִין זֶה חֲמוּרָא כָּלֵל, כִּי מִנִּין לָנוּ שִׁיבּוֹא לְיַדִּי שְׁבִיבָה. לִכְּן אִפְשָׁר לְלַמֵּד קַל וְחוֹמֵר מִשׂוּמֵר חֲנִים לְשׂוּמֵר שְׂכָר, וְהַפְּסוֹק שְׁמִחַיִּיב שׂוּמֵר שְׂכָר כְּשִׁשְׁלַח יָד מִיּוֹתֵר, וְכֵּה לְלַמֵּד שְׁשִׁלְחוֹת יָד אִינָה צְרִיכָה חֲסֵרוֹן. הַגִּמְרָא מְבָאֵרֵת שְׁאִפְשָׁר לְבֹאֵר אֶת טַעֲמֹ שֶׁל לוי, הַסּוֹבֵר שְׁשִׁלְחוֹת יָד אִינָה צְרִיכָה חֲסֵרוֹן, אִף לְשִׁיתָּתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר הַסּוֹבֵר שְׁאִין לְלַמֵּד קַל וְחוֹמֵר

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

בַּהּ, מִכָּל מְקוֹם אִם הַחֲזִירָה לְמִקּוּמָה אִינוּ חַיִּיב עוֹד בְּאוֹנְסִין, וְחוֹזֵר דִּינוּ לִהְיוֹת בְּשׂוּמֵר חֲנִים, אִף שְׁלֹא הָדִיעַ לְבַעֲלִים שְׁגוֹל אֶת הַחֲבִית וְהַחֲזִירָה. מְבָאֵרֵת הַגִּמְרָא: הָא מִנֵּי – מִיְהוּ הַתְּנָא הַסּוֹבֵר סְבָרָא זֶה, רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל הִיא, דְּאָמַר – הַסּוֹבֵר שְׁלֹא בְּעִינֵי דַעַת בְּעָלִים – כֹּאשֶׁר גִּבֵּי הַשּׁוּמֵר אֶת הַפְּקָדוֹן שְׁבִידוֹ, וְהוּא רּוֹצֵה לְהַחְזִירוֹ, אִינוּ צָרִיךְ לְהַדְרִיעַ לְבַעֲלִים שְׁגִבָּה וְהַחְזִיר, דִּיתֵנָא, וְרֹעֵה הַגִּבּוֹב טָלָה מִן הָעֵדֵר הַמוֹפְקֵד בִּידוֹ, וְסָלַע – אוֹ שׂוּמֵר הַגִּבּוֹב סָלַע (מִטְבַּע) מִן הַבָּיִת – אֶרֶנֶק הַמוֹפְקֵד בִּידוֹ, הָדִין הוּא שְׁלִיחוֹת יָד לְמָטָה לְחִיּוּר – דִּי בְּכַךְ שִׁיחְזִיר אֶת הַטָּלָה לְעֵדֵר שְׁמִמְנוּ גִבֵּי אוֹתוֹ אוֹ אֶת הַסָּלַע לְכִיס וְאִינוּ צָרִיךְ לְהַדְרִיעַ לְבַעֲלִים, וְכֵּה נִפְטֵר הוּא מִחֻיּוּבֵי הַגִּבֵּי, דְּהִינוּ חֻיּוּבֵי אוֹנְסִין, דְּכָרִי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אִזְמֵר,

וְאִם יִחְדּוּ לָהּ הַבְּעָלִים מְקוֹם, שְׁבַקְשׁוּ מִהַשּׁוּמֵר שִׁישְׁאִיל לָהֶם מְקוֹם מְסוּיִם לְצוּרָךְ הַחֲבִית וְשֶׁם תְּהֵא מִנּוּחָה, וְסָלַעְלָהּ הַשּׁוּמֵר מִמְקוּמָהּ, וְנִשְׁכַּרְהָ הַחֲבִית, בֵּין אִם נִשְׁבַּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ וְכֵּן אִם נִשְׁבַּרָה מִשְׁהֵנִּינָהּ, אִם טִלְטִלָה לְצוּרָכָהּ, עַל מִנֵּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהָ חֲיִיב, וְאִם לְצוּרָכָהּ, שְׁהִיתָה מִנּוּחָה בְּמִקּוֹם שְׁעַלְלוֹהָ לְהִישְׁבֵּר, פְּטוּר:

נמרא

הַגִּמְרָא מְבָרֵרֵת אֶת טַעֲמֵי הַדִּינִים שְׁנִשְׁנוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁנִינוּ בְּרִישָׁא שֶׁל מִשְׁנָה, שְׁאִף אִם נִטַּל הַשּׁוּמֵר אֶת הַחֲבִית לְצוּרָכָהּ, וְהָרִי הוּא כְּגוֹל אוֹתָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ

משנה

1 משנה זו עוסקת בגדי חיובי שמירת מעות, והאופנים שבהם יש לחייב את
2 השומר על שלא שמר כדון.
3 אדם המפקיד מעות אצל חברו, והלך השומר וצריך למעות אלו בבגדו
4 והפשילן לאחוריו ונגנבו, או שפסקם השומר למעות אלו לבגדו ולביתו
5 הקטנים, ונעל בפניהם – בפני בנו ובתו את הדלת שלא בראיו ונגנבו,
6 חייב השומר בתשלום המעות. מאחר שפשע בכך שלא שימר אותם בדרך
7 שרגילים השומרים לשומרם. ואם שימר בדרך השומרים ואף על פי כן
8 נגנבו, פטור הוא מתשלום המעות:

גמרא

9 הגמרא מבררת מזה החסרון באופן שצרון והפשילן לאחוריו: בשלמא
10 בולח – לגבי כל שאר האופנים הנזכרים במשנה, מבואר מדוע יש לחייב
11 את השומר בתשלום המעות, מאחר שלא שימר בדרך השומרים, אלא
12 לגבי האופן שנטל את המעות וצריך להפשילן לאחוריו אין מבואר מדוע
13 יש לחייב על כך, וכי מאי הוה ליה למיעבד – מה יכול היה לעשות כדי
14 לשומרו, הרי צרון בבגדו.

15 מתרצת הגמרא: אמר רבא אמר רבי יצחק, אמר רבא (דברים יד כה)
16 'וצרת הפקד בידו', ויש ללמוד מן המקרא שאף על פי שהמעות צרוין
17 וסגורים, מכל מקום יהיו בידו, ואין לך להפשילן לאחוריו, ומאחר שלא
18 עשה השומר כן, פשע בשמירתו וחייב.

19 הגמרא מביאה מיתור נוספות של רבי יצחק העוסקות בענייני ממוק: ואמר
20 רבי יצחק לעולם יהא כספו של אדם מצוי בידו, ולא יפקידנו במקום
21 אחר, כדי שאם תזדמן לו סחורה שיכול הוא להרויח בה יהיו המעות
22 מזומנות תחת ידו. שניאמר 'וצרת הפקד בידו'.

23 ואמר רבי יצחק לעולם ישליש אדם את מעותיו – יש לאדם לחלק את
24 מעותיו לשלושה חלקים, שליש יטמין בפרקע, ובשליש יעסק בפרקמטיא
25 ו-סחורה, ושליש יניח תחת ידו שיהא מזומן לו לכשיצטרך.

26 ואמר רבי יצחק אין הפקדה מצויה אלא בדרך הפסיו ו-מכוסה מן
27 העין, שניאמר (שם כח ח) 'יצו ה' אתה את הפקדה באסמיה', ויש לדרוש
28 מתיבת 'באסמיה' שהוא מלשון דבר הסמוי מן העין.

29 תנא דבי רבי ישימאל, אין הפקדה מצויה אלא בדרך שאין העין
30 שולטת בו – שאינו גלוי לעין כל, שניאמר 'יצו ה' אתה את הפקדה
31 באסמיה'.

32 תנו רבנן, אדם ההולך למדו ו-למדור ולספור את תבואת גורנו, אומר
33 קודם שמתחיל למדור, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה
34 במעשה ידינו. לאחר שהתחיל למדור ועדיין לא סיים, אומר ברוך השולח
35 ברכה בכרי הנה, אך אם מדר את הגורן כולו ואחר כך בידו, הרי זה
36 תפילת שוא, שלאחר המדידה שוב אין הברכה יכולה לחול בגורן זה, לפי
37 שאין הפקדה מצויה לא בדרך השקול במשקל, ולא בדרך המדוד בכלי
38 מדידה, ולא בדרך המני במספר, אלא בדרך הפסיו מן העין, שניאמר
39 'יצו ה' אתה את הפקדה באסמיה'.

40 הגמרא מביאה את האופן שבו יש לשמור על כספי פקדון: אמר שמואל,
41 הכספים המופקדים ביד שומר, אין להם שמירה אלא על ידי הטמנתם
42 בפרקע, ואם לא הטמינם השומר בפרקע ונגנבו חייב לשלמם, שהרי פשע
43 בשמירתם.

44 אמר רבא, ומודי שמואל באופן שהפקיד הכספים בערב שבת בין
45 השמשות, שאין השומר חייב להטמינם בפרקע קודם השבת, משום דלא
46 אמריהו רבנן להטמין המעות בשעה זו, שטרוד הוא בהכנת צרכי השבת.
47 אמנם לאחר השבת מוטל עליו מיד לקבור המעות באדמה, ואי שהא
48 השומר למוציא שבת שיעור שהיה בו כדי למקבליהו ולא לקבליהו,
49 מתייב, שהרי פשע בשמירתם. ואי צורכא ברבנן הוא – אם המפקיד הוא
50 תלמיד חכם ומדקדק במצוות המזוהר אחר יין להבדלה, אין השומר חייב
51 להטמין המעות מיד בצאת השבת, אלא רשאי להמתין עד הבוקר, מאחר
52 שקבר דלמא מיבעי ליה זיו לאבדלתא – חושש הוא שמא המפקיד יזקק
53 למעות אלו לקנות בהם יין להבדלה, ועתיד לבקשם ממנו, ועל כן אינו
54 ממהר להטמינם.

55 הגמרא מבארת שדינו של שמואל נשתנה בזמן הזה: והאידנא דשכיחי
56 גשמיא – בזמננו שמצויים גנבים המגשישים בפרקע בשפדים של ברזל,
57 להבחין אם יש בה חלל שבו מוטמנות מעות, אין להן ו-לכספים שמירה
58 בפרקע, אלא בשמי קורה – בתוך תקרת הבית.

59 ולאחר זמן נשתנה גם דין זה: והאידנא דשכיחי פרוקאי – בזמן הזה
60 שמצויים גנבים השוברים את התקרה למצוא בה מעות, אין להם שמירה
61 אלא ביני אורבי – יש להטמין המעות בין שורות הלבנים, בכותל הבית.
62 הגמרא מביאה דעה החולקת בענין זה: אמר רבא, ומודה שמואל בכותל
63 – דעת שמואל היא שניתן להטמין את המעות בכותל גרידא, ואין צריך
64 להטמינם בין שורות הלבנים בדווקא. (אי נמי בין הקרנות).

65 לאחר זמן נשתנה אף דין זה: והאידנא דשכיחי ספיהאי – ובזמן הזה
66 שמצויים גנבים הטופחים על הקירות כדי לידע אם יש בהם חלל, אין להן
67 ו-לכספים שמירה אלא בכותל, אך לא בכל הכותל, אלא רק בפתח
68 הפסוק לפרקע או בפתח הפסוק לשמי קורה – לתקרה, שבמקומות אלו
69 אין דרך הגנבים לחפש.

70 הגמרא מבררת את שיעור עומק הטמנת המעות בפרקע: אמר ליה רב
71 אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, התם תנן – לגבי ביעור חמץ שנינו
72 במסכת פסחים (לא): שתמן שנפלה עליו מפולת של אבנים, הרי הוא
73 במבוער מן העולם, ואין צריך לפנות את המפולת כדי להוציא את החמץ.
74 רבן שמעון בן גמליאל אומר, ששיעור גובה המפולת שפטור מלפנותה
75 הוא, כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו – אחר החמץ הטמון ולהוציאו
76 מתחת המפולת, אין הבעלים צריך לפנותו משם. והנא בבריתא, בפה הוא
77 שיעור הפישת הכלב, שלשה טפחים, שעד לעומק שלושה טפחים יכול
78 הכלב לחפש ולהוציא את החמץ מתחת המפולת, ולפיכך יש לבעלים
79 לפנותו.

80 ועתה יש לרין, הקא מאי – כאן לגבי שמירת כספים בפרקע, עד איזה עומק
81 מוטל על השומר לחפור ולהטמינם, מי בעינן שלשה טפחים – האם צריך
82 הוא לחפור בעומק שלושה טפחים כמו לגבי חמץ, או לא.

83 אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרב יוסף, התם לגבי חמץ, הטעם שצריך
84 החמץ להיות מוטמן בעומק הוא משום ריהא – כדי שלא יריח הכלב את
85 ריח החמץ ויציאו לחור ויעבור בעליו בבל יראה, ולפיכך בעינן שלשה
86 טפחים, שעד לשיעור זה הכלב מריח את ריחו של החמץ, אבל הקא לגבי
87 שמירת מעות בפרקע, אין הטעם אלא משום איכסווי מעינא – שיהיו
88 המעות מכוסות מעיני בני אדם, ולפיכך לא בעינן כזה שיעמיק שלשה
89 טפחים בפרקע, וכמה – אלא כמה יש לו לחפור כדי להטמין, אמר רבא
90 מסיכא – שם מקום, עליו להעמיק כשיעור פתח.

91 הגמרא מביאה מעשים שונים בדיני שמירת מעות: ההוא נבא דאפקיד
92 זוני גבי תבירה – מעשה באדם שהפקיד מעות אצל חברו, אותבינהו
93 בצריפא דאורבני – הניח השומר את המעות בצריף העשוי מענפי ערבה,
94 איגוב – ונגנבו המעות משם. אמר רב יוסף, אף על גב דלענין נגבי
95 נטירותא היא – אף שלגבי גניבה שמר הנפקד את המעות כדון, שהניחם
96 במקום שאין דרך גנבים לחפש בו מעות, מכל מקום לענין נזרא פשיעוהא
97 היא – לגבי שריפה פשע הנפקד בשמירתו, שהרי הניחם במקום שעלולות
98 להישרף. ונמצא, דהוה תחלתו בפשיעה לגבי שריפה, וסופו באונס –
99 שלבסוף לא נשרפו המעות אלא נגנבו, ולגבי גניבה שמורות היו, ובאופן
100 כזה פשע השומר מתחילה, חייב הוא בתשלום הממוק, אף שלבסוף אירע
101 הנזק באונס.

102 ואיכא דאמרי שרב יוסף אמר באופן אחר, שאף על גב דלענין נזרא
103 פשיעוהא היא – אף שלשריפה פשע השומר שהניח המעות במקום זה,
104 אבל הרי לענין נגבי נטירותא היא – לגניבה שמרן כהלכה, וכל נזק
105 שתחלתו בפשיעה וסופו באונס, פטור, ויש לפטור את השומר.
106 והילכתא, שכל דבר שתחלתו בפשיעה וסופו באונס, חייב.

107 מביאה הגמרא מעשה נוסף: ההוא נבא דאפקיד זוני גבי תבירה, ולאחר
108 זמן אמר ליה המפקיד לנפקד קב לי זיואי – השב לי את המעות שהפקדתי
109 אצלך. אמר ליה הנפקד למפקד, לא דענא תיכא אותבינהו – אינינו זוכר
110 היכן הנחת את מעותיך. אמר השומר לקמיה דרבא, וסאלו האם חייב
111 הוא בתשלום, אמר ליה רבא, כל לא דענא פשיעוהא היא – כל אי ידיעה
112 פשיעה היא, ולפיכך זיל שלים – לך ושלם לו את המעות.

113 מביאה הגמרא מעשה נוסף: ההוא נבא דאפקיד זוני גבי תבירה,
114 אשלימיהו לאימיה – מסר הנפקד את המעות לאמו כדי שתשמרם עבורו,
115 ולא אמר לה שאין אלו מעות שלו, ואותבינהו בקרמליתא – והניחה האם
116 את המעות בארגו שהיתה רגילה לשמור בו ממוק, ואיגוב – ונגנבו המעות
117 משם. אמר רבא, היכי נדיונו דייני להאי דינא – כיצד ידונו הדיינים לדין
118 זה. נימא ליה לדידיה זיל שלים – אם נאמר לשומר שעליו לשלם, מאחר
119 שפשע בכך שמסר את המעות לאמו שתשמרם, אמר – יכול הוא לומר,

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף מב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

קג

תוספות

רש"י

אמר שמואל כספים אין להם שמירה בו. צריך עיון אם שמרם בקרקע ונגנבו משם אם שומר שכן חייב ובפרק הבונס (כ"ד דף טו) וס' ד"ס כעו) משמע דחייב דפריך אביי לרב יוסף ותאמר ר' יוחנן השוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל ואי שומר אבידה שומר שכן הוי קרנא בעי לשלומי ומאי

פריך דלוקמא בטוען שנגנבה באונס גנון שהעמיק בקרקע ק' אמות או שהקפחו שניה או חולי אלמא כל גניבה לא הויא אונס אלא לטסים מזוין וכן בתר הכי דמייתי לא אי אמרת בשומר חנם שכן משלם כפל ואי לטסים מזוין גנב הוא שומר שכן נמי משלם כפל משמע דמשום גניבה לא מפטר שומר שכן אם לא בטענת גניבת לטסים מזוין מיהו הנדון יש לדחות דה"מ למימר וליטעמיק דכלאו הכי נמי מצי למימר וליטעמיק אפי' גזול הוא תמצא שומר שכן משלם כפל בבעלים ויש להביא ראיה מפ' השואל (למקן דף טו) וס' ד"ס דכי יליף גניבה ואבידה בשואל משומר שכן פריך מה לשומר שכן שכן משלם כפל בטענת ליסטי' מזוין ומשני אי בעית אימא גזול הוא משמע שאין שום גניבה שישפטר בה שומר שכן אף תמחון גזול הוא למה לא יהא אונס אם העמיק בקרקע ק' אמות דמאי ה"ל תו למיעבד או אם הקפחו שניה או חולי ואיך יתכן שישום גניבה לא נמצא שתהא אונס גמור כליסטין מזוין ולרבה אית ליה בסוף הפועלים (למקן דף טז) דאי על בעידקא דעמילי איניש פטור א"כ תמצא גניבת אונס בשומר שכן ומיהו יש לדחות דרבה יסבור באידן שניגא דקרנא עדיף כרב יוסף הבונס (כ"ד דף טו) ומ"מ אין סברא כלל שלא נמצא גניבת אונס שישפטר בה שומר שכן ואין לתרץ דהואיל ודחייב רחמנא שומר שכן בגניבה אפי' שהיא קרובה לאונס בדאמר בהשואל (למקן דף טז) חייב אף בכל גניבת אונס דהא בליסטין מזוין הוא פטור אפי' דגנב הוא לרב יוסף א"כ מאי משני בהשואל (דף טז) לטסין מזוין גזול הוא אכתי איכא למיפרך מה לשומר שכן שכן משלם כפל בטענת גניבת אונס תאמר בשואל דכי נילף שחיבי בגניבה ואבידה לא ישלם כפל אפילו בטענת גניבת אונס דמסתמא הוא חייב קרן בכל אונסין דכעין זה פריך פ"ק דמנחות (דף טז) גבי הצאן להוציא חטרפה ובפרק שור שנגח ד' (דף כ"ד דף טז) גבי שור האצטדין מהו לגבי מזבח ונראה דכיון דאית שואל מקו' דשומר שכן אין לחייבו בגניבת אונס בקרן דזו לבא מן הדין להיות דשומר שכן פטור מגניבת אונס אף שואל כן ואתי וגניבת אונס

בשואל לפי האמת מנ"ל דלא מצינו ששואל פטור אלא במתה מחמת מלאכה דמשומר שכן לא אתי בדפ"י ו"ל דנפקא לן מוכי ישאל איש וי' מוסיק על ענין ראשון והוי כאילו כתיב גניבה ואבידה להדיא בשואל וכיון דכתיב ביה גניבה ואבידה ואונסין לביא למפטריה בגניבת אונס והא דליף בברייתא מקו' היינו אילו כל נאמר קרא הייתי אומר קו':

שאין הכלב יכול לחפש אחריו. ואם תאמר והלא פטור לרדוק חור מפני סכנת עקרב וי"ל דהכא יכול לפנות המפולת א"כ הכא שיש שם חמץ בודאי אינו פטור משום חפשת עקרב דהא מבטיא לן בפרקין (דף טז) בכר פני נחש צריך חבל להוציאו או לאו. ה"ל ר"ח דילכתא תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב. וכן מוכח בשלהי הפועלים (למקן דף טז) דהלכתא דחייב דפריך אביי אי הכי תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא וחייב וכן מוכח ריש פרק הבונס (כ"ד דף טו) ודוקא היכא שיכול להיות שהאונס לא היה נאָרע אם לא פשע בתחלה אבל פשע בה ורצאת לאגם ומתה פטור דמלאך המות מה לי וכו' וצריך לומר דצריפא דאורבני הוי שמירה מעליא לזוין לענן גנבי כמו קרקע להכי קרי ליה לענן גנבי אונס:

כל

מתני' צררן. בסודרו והפשילן לאחוריה: גמ' מאי הנה ליה למיעבד. הרי צררן: מצינו פירוש. לא יפקידנו לאחרים במקום אחר שאם תודמן לו סחורה לשכר יתא מוזמן לו: תחת ידו. להיות מוזמן לו לצורך ריוח הכא פתאום: אין הברכה. שמתפרך ורבה מאלו פיישו'ן בלעז: באסקמיה. דריש ליה לשון דבר הסמוי מן העין: שאין העין שולטת בו. שצאמר

באסקמיה לשון גנבים: אין להם שמירה בו. דאם לא שמרן ונגנבו פשיעה היא: ואם צורבא מרבנן הוא. המפקיד שהוא חרד על מצות הברכה על הכוס אמר השומר דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא להכי לא קבריהו ופטור: גשוישא. מגששין בקרקע בשפודין של ברזל להכיר מקום שתחתיו חל: בשמי קורה. בגג מתחתיו: פרומאי. שוברי התקרה: ביני אוירי. בין שורות הבנין בכותל: טפוחאי. מטפחים בכותל לידע אם יש שם חל: או בטפח הסמוד כו'. וכוון בכותל: הרי הוא כמבוער. ואין צריך לבערז דאין כאן עוד כל יראה. הכא מאי. לענן שמירה כספים: משום ריחא. שהכלב מריח וחופש חשיון והרי הוא מוציאו ונראה: מסיכרא. שם מקום: צריפא דאורבני. בית קטן עגול במין בובע שעושין צידי עופות לארוב: דאורבני. של ערבה היה: אע"ג דלענן גנבי נטירותא היא. אפי' בלא קבורה שאין גנבי חולקין שם לגנוב שאין ממון מצינו שם: תחלתו בפשיעה. שמה תפול שם דליקה ונמצא פשע שלא קברן: וסופו באונס. שהרי נגנבו וגניבה לשומר חנם אונס הוא: אשלמיניהו. מסרן לאמו: קרפליתא. ארגו אשקרא בלעז: נימא ליה לדידיה ויל' שלים. דשומר שפטר לשומר חייב: כל

רבנן ואי שהא למוציא שבת שיעור למקבריהו ולא קבריהו מחייב ואי צורבא מרבנן הוא סבר דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא והאידנא דשכיחי גשוישא אין להן שמירה אלא בשמי קורה והאידנא דשכיחי פרומאי אין להם שמירה אלא ביני אוירי אמר רבא ומודה שמואל בכותל (אי נמי בין הקרנות) והאידנא דשכיחי טפוחאי אין להן שמירה אלא בטפח הסמוד לקרקע או בטפח הסמוד לשמי קורה א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי התם תנן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו ותנא כמה חפשת הכלב ג' טפחים הכא מאי מי בעינן שלשה טפחים או לא אמר ליה התם משום ריחא בעינן ג' טפחים הכא משום איפסוי מעינא לא בעינן ג' טפחים וכמה אמר רפרם מסיכרא טפח ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חכריה אותביניהו בצריפא דאורבני איגנוב אמר רב יוסף אע"ג דלענן גנבי נטירותא היא לענן נורא פשיעותא היא הנה תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ואיכא דאמרי אע"ג דלענן נורא פשיעותא היא לענן גנבי נטירותא היא ותחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור והילכתא תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חכריה א"ל רב לי זוזאי א"ל לא ידענא היכא אותביניהו אתא לקמיה דרבא א"ל כל לא ידענא פשיעותא היא ויל שלים ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חכריה אשלמיניהו לאימיה ואותביניהו בקרמליתא ואוגנוב אמר רבא היכי נדיינו דייני להאי דינא נימא ליה לדידיה ויל שלים אמר

כל

בשואל לפי האמת מנ"ל דלא מצינו ששואל פטור אלא במתה מחמת מלאכה דמשומר שכן לא אתי בדפ"י ו"ל דנפקא לן מוכי ישאל איש וי' מוסיק על ענין ראשון והוי כאילו כתיב גניבה ואבידה להדיא בשואל וכיון דכתיב ביה גניבה ואבידה ואונסין לביא למפטריה בגניבת אונס והא דליף בברייתא מקו' היינו אילו כל נאמר קרא הייתי אומר קו':

שאין הכלב יכול לחפש אחריו. ואם תאמר והלא פטור לרדוק חור מפני סכנת עקרב וי"ל דהכא יכול לפנות המפולת א"כ הכא שיש שם חמץ בודאי אינו פטור משום חפשת עקרב דהא מבטיא לן בפרקין (דף טז) בכר פני נחש צריך חבל להוציאו או לאו. ה"ל ר"ח דילכתא תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב. וכן מוכח בשלהי הפועלים (למקן דף טז) דהלכתא דחייב דפריך אביי אי הכי תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא וחייב וכן מוכח ריש פרק הבונס (כ"ד דף טו) ודוקא היכא שיכול להיות שהאונס לא היה נאָרע אם לא פשע בתחלה אבל פשע בה ורצאת לאגם ומתה פטור דמלאך המות מה לי וכו' וצריך לומר דצריפא דאורבני הוי שמירה מעליא לזוין לענן גנבי כמו קרקע להכי קרי ליה לענן גנבי אונס:

כל

כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. ואמר ר"ת דהיינו לענין שאינו יכול לומר את מהמנות לא בשבועה ולא האיקר אבל אם פשעו אפי' אין להם מה לשלם ישלם הנפקד דאם לא כן כל מה שהופקד אצל בעה"ב תבא אשתו ותאכל ותפטר ולכך נמי הקא משתבעא אמיה דהנהו וז"ל אותבינהו

בקרבליתא שלא פשעה והא דקאמר נימא לה לאימי' דלישלמא לא משום דאם לא היה לה מה לשלם שיפטר הנפקד אלא תשלם לבנה כשיהיה לה: **נימא** ליה לאפטרופוס זיל שלים אמר ואנא לבקרא מסרתיה. משמע דאם לא היתה זאת הטענה הוי פושע ותיוב לקשה דבפ' ד' רה' (וכ"ק דף נ"ט. וס' ד"ס ר"ח) אמרין מעליית מאן מעליית יתומים דאי אמרת מעליית אפטרופוס ממנעי ולא עבדי אלמא פטורים מן הפשיעה וממנעי' דהנזקין (נטיין דף נ"ב) דקתני מידה ב"ד לא ישבע מידהו אבי יתומים וישבע אבא שאול אמר חילוף הדברים אין להוכיח דחייב בפשיעה ד"ל דהשבעה לא הויא שלבי פשע אלא שלא עבד כלום משלם משום דמורי היתמרא דפירח קמיהו וי"ל דודאי אפטרופוס חייב בפשיעה כדמשמע הקא ולא ממנע כיון שהחזיקוהו בנאמן אבל התם שלא מנדה לצורך היתומים אלא לתקנת העולם שלא יתורו משורים התם דקרא חיישין דלמא ממנעי והכי איתא בירושלמי פרק הנזקין דקאמר אתאי דר' יוחנן כרבנן בתמיה פירוש כרבנן דאמרי מנדה ב"ד לא ישבע אפילו סבר כאבא שאול בעי ההוא בר נש מיתן בגין דמתקרי מהימן פי' רוצה ליתן אם יפסע ולא יפנע כיון שמקרא נאמן אבל הקא שלא לעצמו אלא לתקנת העולם חיישין דלמא ממנע אתאי דרבי יוסי בר חנינא כאבא שאול בתמיה אפילו סבר כרבנן אדם מברית עצמו מן השבעה ואין מברית עצמו מן התשלומין פירוש כשיודע שפסע רוצה לשלם אבל אם נאבד אינו חפץ להפסד שלא פשע דא"כ חושדן אותה:

הקא בספסריא דבון מהקא וכן להקא. ומספקא ליה בהא דינא אליבא

דר' יוסי דאמר תחזור פרה לבגלים הראשונים אלמא משכיר במקום שזכר קאי ואית ליה דינא בהדי שואל והקא נמי ספסריא במקום יתמי קאי ואית ליה דינא בהדי בקרא כאילו הוי שומר שלו או דלמא לא דמי דהתם ודאי קאי משכיר במקום שזכר דשוכר שייך בגוף הפרה שהרי שכרה אבל גבי יתמי כיון דמקח טעות הוא אין להם בגוף השור מאומה איך יעמוד הספסריא במקומם ומידה אי לאו דטעין בקרא אגא בהדי תוראי אוקימתייה הנה פשיטא

ליה דמיתייב בקרא אע"ג דמקח טעות הוא וז"ל ליה דינא בהדי ספסריא כיון דפשע חייב דספסריא תובע ליתמי שורו שמת בפשיעה והם שומרים חנם עליו והיתומים יחזרו על הבקרא שיפטרם מן הספסריא כי פושע הוא:

דמי' בשר בזול. פרש"י הטיל פשרה ביניהם פירש דין גמור הוא דאם היה מודיעו היה הספסריא שחוטו מיד ומוכרו בזול ולא היה יכול להשהות עד יום השוק שהיה מת קודם: **מ'** אמר לי מהאי רמי מהאי לא תרמי. ואם תאמר דבפ' דהקבל (נטיין דף ס"ה. וס' ד"ס ר"ח) תני תדא ערב לי בתמרים ועירב לו בגרורות עירובו עירוב אידך אין עירובו עירוב כאן בשלו כאן בשל חבירו וקמפרש דשלו הוי קפיא ואע"ג דלא אמר ליה מהא לא תערב ויש לומר דבשני מינין הוי קפיא אע"ג דלא א"ל מהאי לא תערב וגבי הקא לי מן החלון והביא מן הדלוסקמא (משילה כ"ה) דשליח מעל אע"ג דמין אחד הוא התם מיירי שלא היו במקום אחד והקא מיירי שהיו בבית אחד ולא היה לו לידע שאמר דוקא מהאי רמי:

בביסי. פרש"י שהיה הכשות מלא קוצים ולא השביח בשכר כ"א מעט וא"ת פשיטא שלא יתן יותר אלא כמו ששנה להטיל בשכר וי"ל דאע"פ שהיו שוים יותר למאכל בהמה לא ישלם אלא מה ששנה לשכר דראוין הם לבהמה בדאמר בהמוציא [וין] (בבא דף ס"ה) גומליא וזכרא גנובתיה משום דאכלה ביסי

כי היכי דלא לישתכרו בה וי"ח פירש ביסי הוא שם בשות ריבוף ובלא ריבוף אין שנה לשכר ולכך לא היה שגר טוב וממילא שלא ישלם אלא כמו ששנה השכר אע"פ שהיו שוים ורובה יותר שבדבר מועט היה נעשה הריבוף:

כל המפקיד כו'. על דעת שלא יקא שומר נמנע מלמוסרן לאנשי ביתו הגדולים ונאמנים לו הו"א דמפקיד: **נימא** לה לאימיה. שתשלם בשביל שלא קברתו: **לבקרא** מסרתיה. היה לו להודיעני שאינו אוכל: **איפעי** ליה לעיוני. אם אוכל אם לא: **אי איבא פסידא** ליתמי כו'. תירוצא הוא: **דאשכחיה** למריה דתורא.

המוכר: וישקול דמניהו. דאמרי ליה מקח טעות הוא: **אלא מאן טעין**. מי תובע כלום דקאמר (רבא) היכי נדידינ: **מריה** דתורא טעין. ושואל שמתה בהמתו אצלך ותובע את האפטרופוס: **ספסריא**. קונה ומוכר בהמות בשוק ביום שקנה מוכר: **משתבע ספסריא**. דלא היה ידע: **ומשלם בקרא דמי'** בשר בזול. והמיה אני מנן למי בר חמא דין דין מה לו לספסריא עם הרועה לא שומר שלו הוא ונראה לי דמתניתין (פ"ל דף נ"ט) דהשוכר הפרה לחבירו והשאלה לאחר ומתה בדרכה דקאמר ר' יוסי יחזיר פרה לבגלים ואוקימנא הלכה בר' יוסי אלמא אע"פ שאין הבגלים בעלי דברים של שואל והשוכר שהוא לו בעל דברים אינו חסר כלום שהרי פטור באונסין אפי' הכי הואיל ויש לו דין על השואל לגבות ועמדו הבגלים הראשונים במקומו וגובין מן השואל ח"ו הואיל ויש ליתומים לגבות מן הרועה שהוא שומר שכר שלהם יעמדו בגלים במקום היתומים וגובין ומידה אי הנה מפקדי יתומים לא היה עושה פשרה בממון יתומים לשלם בזול דיתמי לאו בני מדינה ניהו אבל עכשיו שהוא מגבה לבגלים וכאן אין פשיעה כל כך דאמר בהדי תוראי אוקימתייה כו' הטיל פשרה ביניהם ולא ישלם כל דמי השור כמות שהוא חי אלא העור תחזיר לבגלים והשכר שמין וישלם שני שלישים דהויא דאמרין בגמרא משלם בזול כל וזאת שהוא שש מזה כסף חשבין בארבעה דנקי פפרק מי שמת (כ"ב דף ט"ה): **כשיתא**. הומלחן שמטילין לתוך השכר: **כר'א**. כרי: **אמר** ליה. בעל הבית: **לסרסיה**. לאמר על ביתו העושה שגר שלו: **מהא רמי**. הראהו הדין שלו וא"ל מזה הטיל לשכר: **מאי דר'א**. של פקדון: **ואי' דשהא שיעור** כו'. גמי פריך אם היה כרי שלו קרוב ושל פקדון חרוק ושהא השליח שיעור מהלך דרך הקרוב ולא אייתי' גלי' דעתיה. דבעל הבית דניחא ליה שהרי ידע שמשל פקדון הוי ולא מיהא בידו: **והא** קמשתרשי ליה. והלא הוא נשכר הכשות של פקדון שהטילו בשכר ושללו ועמד וישלם משלו: **חללא**. החמיץ: **בביסי**. שהיתה כישות גרועה וקוצים מעורבין בה ולא השביח השכר כרצונו וקשה בענין השטילהו בתוכו:

ומשלם

השליח שיעור מהלך דרך הקרוב ולא אייתי' גלי' דעתיה. דבעל הבית דניחא ליה שהרי ידע שמשל פקדון הוי ולא מיהא בידו: **והא** קמשתרשי ליה. והלא הוא נשכר הכשות של פקדון שהטילו בשכר ושללו ועמד וישלם משלו: **חללא**. החמיץ: **בביסי**. שהיתה כישות גרועה וקוצים מעורבין בה ולא השביח השכר כרצונו וקשה בענין השטילהו בתוכו:

בבא מציעא דף מב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קה

כך, הרי מידע ידע דמקשה פטות הוי – הרי בשעת המכירה ידע הבעלים שמקח זה בטעות הוא, מאחר שאין לשור שינים.
מתרצת הגמרא: פספסירא דובן מהבא ומופין להבא – מוכר השור ליתומים סוחר שוורים היה, שדרכו לקנות במקום אחד ולמכור במקום אחר, ובאותו יום שמכר את השור ליתומים קנאו מאדם אחר, ולא היה יודע שאין לשור שינים, ולפיכך תובע הוא את האפטרופוס מדוע לא הודיעו שאין השור יכול לאכול.
ומסקנת דברי רמי בר חמא היא: הלכך, מאחר שהפסירא טוען שלא ידע את מצב השור, מישתבע איהו דלא הוה ידע – עליו להישבע שאכן לא ידע זאת, ומשלים בקרא דמי בשך בזול – ומוטל על הרועה שנכנס במקום האפטרופוס לשלם לספסירא את דמי השור, אמנם אינו חייב לשלם את כל דמיו אלא רק שני שליש משווי בשור.
הגמרא מביאה מעשה נוסף שיש להסתפק כיצד לדונו: הוה גברא דאפקיד בשותא גבי חכריה – מעשה היה באדם שהפקיד כשות אצל חבירו, הוה ליה לדידיה נמי פריא דבשותא – והיה לו לנפקד גם כן כרי של כשות השייך לו, אמר ליה לספסירא מהאי רמי – הראה בעל הבית למשרתו את הכרי שלו, ואמר לו 'מוזה תטיל בשיכר', אול רמא מאידך – הלך המשרת והטיל לתוך השיכר מן הכשות של הפקדון.
אמר רב עמרם, היכי נדיינו דיני להאי דינא – כיצד ידונו הדיינים דין זה.
נימא ליה לדידיה ויל שלים – אם נאמר לנפקד שעליו לשלם את דמי הכשות, אמר – יכול הוא לומר, אנה אמרי ליה מהאי רמי – אני אמרתי למשרתי שישים בשיכר מן הכשות שלי, ואין עלי להחזיר על ששינה מדברי.
נימא ליה לספסירא ויל שלים – ואם נאמר למשרת שישלם את דמי הכשות, מאחר ששינה מדברי בעל הבית, אמר – יכול הוא לומר, לא אמר לי מהאי רמי ומהאי לא תירמי – לא אמר לי הבעלים לקחת דווקא מכשות זו ולא מאחרת, ולפיכך סבור הייתי שאין הוא מקפיד על כך.
מקשה הגמרא: ואי דשקא שיעור לאיתני ליה ולא איתני ליה – אם שהה השליח זמן שיכול היה להביא את הכשות של בעל הבית ולא הביא, גלי אדעתיה דנתיא ליה – גילה הבעל הבית את דעתו שנח לו שיטול משל הפקדון, דהיינו, אם היתה הכשות של בעל הבית עומדת בסמוך, וכשות הפקדון עומדת במקום מרוחק יותר, ושהה השליח זמן רב מכדי הצורך להביא את הכשות של בעל הבית, יכול היה בעל הבית להבין שמביא הוא מן הפקדון, ומאחר שלא מיחה בידו גילה את דעתו שנחזה היא במעשה זה.
מתרצת הגמרא: גדלא שקה – מדובר באופן שלא היתה הכשות של הפקדון מרוחקת יותר משל הבעלים, ולפיכך לא היה צריך המשרת לשהות בכדי להביאה.
שבה הגמרא ומקשה: סוף סוף מאי פסירא איבא – מה הפסיד הנפקד ממעשי המשרת, והא קא משתרי ליה – והלא הרויח הנפקד מן הכשות של הפקדון, שעשה ממנה שיכר, ולפיכך יש לו לתת עתה את הכשות שלו למפקד תמורת הכשות שהוטלה בשיכר, ומה מקום יש לטעון בזה.
מתרצת הגמרא: אמר רב סמא פריה דרבא, דהוה שייבא חלא – השיכר שבו הטיל המשרת את הכשות של הפקדון החמיץ, וגמצא שאין הנפקד מרויח מן הכשות של הפקדון מאומה, ולפיכך אינו חפץ עתה ליתן את שלו תמורתה.
תירוצ נוסף: רב אשי אמר, פכייכי – קוצים, דהיינו, הכשות של הפקדון גרועה היתה, וקוצים מעורבים בה, ולפיכך לא השביח השיכר כראוי, ועל כן אין הנפקד חפץ ליתן את שלו תמורתה, שנמצא מפסיד מכך.

שכל אדם הפקיד מעות אצל חבירו, על דעת שלא ימנע הנפקד מלמסורן לאשתו וכו' הגדולים לשומרם הוא מפקיד, ולפיכך רשאי היה הנפקד למסור את המעות לאמו.
נימא ליה לאימיה וילי שלימי – ואם נאמר לאמו של השומר שעליה לשלם את המעות, מאחר שפשעה בכך שלא קברתן באדמה, אמר – יכולה היא לומר, לא אמר לי דלא ידירה נינהו דאפקדינהו – לא אמר לי בני שמעות אלו אינן שלו, שאם היה אומר כן הייתי מטמינה אותן באדמה.
נימא ליה – ואם נאמר לשומר, אמר לא אמרת לך – מדוע אכן לא אמרת לאמך שמעות אלו פקדון הן בידך. אמר – יכול הוא לומר, כל שכן דכי אמיתא לך דידיי נינהו טפי מודקרא בהו – סברתי בליבי, שאם תהא אמי סבורה שמעות אלו שלי הן, תיזוהר בהן יותר מאשר במעות של אחריים, ועל כן לא אמרתי לה שמעות פקדון הן.
אלא אמר רבא, משתבע איהו דהנהו וזוי אשלימיהו לאימיה – על השומר להישבע שמעות אלו שהופקדו בידו מסרן לאמו, ומשתבעא אימיה דהנהו וזוי אותביניהו בקרפליה ואינגוב – ועל האם להישבע שאת המעות שקיבלה מבנה הניחה בארגו ונגנבו משם, ופסור – ופטורים שניהם מתשלום.
הגמרא מביאה מעשה נוסף שיש להסתפק כיצד לדונו: הוה גברא דאפקיד בשותא גבי חכריה – מעשה היה באפטרופוס של יתומים, דובן להו תורא ליתמי – שקה שור עבור היתומים, ומסריה לבקרא – ומסרו לרועה לשומרו. לא הוה ליה כפי ושיני למיכל – לא היה לשור זה שינים פנימיות וחיצוניות, ולפיכך לא יכול היה לאכול, ומית – ומת.
אמר רמי בר חמא, היכי נדיינו דיני להאי דינא – כיצד ידונו הדיינים דין זה.
נימא ליה לאפטרופא ויל שלים – אם נאמר לאפטרופוס שעליו לשלם, על כך שלא הבחין שאין לשור שינים ואינו יכול לאכול, אמר – יכול הוא לומר, אנה לבקרא מסרתיה – אני מסרתי שור זה לרועה, והיה עליו לבדוק את מצב השור, ולהודיעני שאין הוא יכול לאכול.
נימא ליה לבקרא ויל שלים – ואם נאמר לרועה שישלם את דמי השור, מאחר שפשע בכך שלא השגיח שאין הוא אוכל, אמר – יכול הוא לומר, אנה ביהרי תורי אוקימתיה – אני העמדתי שור זה יחד עם השוורים האחרים, אוכלא שדאי ליה – ונתתי אוכל לפני, לא הוה ידעין דלא אכל – ולא ידעתי שאין הוא יכול לאכול.
מקשה הגמרא: מדי בקרא שומר שבר דיתמי הוא – הרי הרועה נוטל שבר מן היתומים על שמירתו, ואם כן איבעי ליה לעיוני – היה לו להתבונן ולהבחין האם השור אוכל או לא, ומאחר שלא עשה כן עליו לשלם את דמיו.
מתרצת הגמרא: אי איבא פסירא דיתמי הכי נמי – אילו היו היתומים נפסדים ממיתת השור, אכן היה על הרועה לשלם להם את דמיו, מאחר שלא שמרו כראוי. והא גמאי עסקין דליבא פסירא דיתמי – אך במעשה זה אין היתומים נפסדים ממיתת השור. דאשכחיהו למריה דתורא ושקול יתמי וזוי מניה – מאחר שפגשו היתומים את מוכר השור, ונטלו ממנו את הדמים ששילמו לו – ונתתי אוכל לפני, לא הוה ידעין דלא נטבחונו לקנות שור ללא שינים.
מבררת הגמרא: אלא מאן קא טעין – אלא מי הוא הטוען בזה, מאחר שאין היתומים נפסדים מאומה, מריה דתורא קטעין – בעל השור הוא הטוען על האפטרופוס, שהרי מת שורו ברשותו, וטענתו היא דאיבעי ליה לאודוען – שהיה על האפטרופוס להודיעו שאין השור יכול לאכול.
מקשה הגמרא: מאי מודעין ליה – מה מקום יש להודיע למוכר השור על

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' א

עוד גם אם יעמדו בביתו ולא ימכרו. ולכן לא התיר רבי מאיר למוכרם אף שנתקלקלו יותר מכדי חסרונן, כיון שאין תקנה במכירתן.
הגמרא מבררת איזה צורך יש בדברים אלו שימצאו להם קונים, שלכן אמרו חכמים שימכרו: שמן והבאיש דבש והדריש

מתרצת הגמרא: לא, מדובר שנחסרו בכדי חסרונן. חזרת הגמרא ומקשה: והא – והרי כבר ייתא נאמר שגם אם הפקיד אצלו יין והחמיץ או שמן והבאיש או דבש והדריש, שאין לו למוכרן, אף על פי דקלקולים אלו יתר מדי חסרונן נינהו, ושוב קשה לרבי יוחנן. מתרצת הגמרא: שאני הני – יש לחלק שבאלו כיון דקם קם – כיון שנתקלקלו כבר שוב לא יתקלקלו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ב י"ש נִזְהָרִין שְׁלֹא לִקְצוֹץ צִפְרָנֵי הַיָּדִים וְהַרְגָּלִים בְּיוֹם אֶחָד^[ט] מִפְּנֵי חֲשֵׁשׁ סִכְנָה וְיִשׁ נִזְהָרִין שְׁלֹא לִקְוֶי אֶלָּא בְּעֶרֶב
- 2 שַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב יו"ט^[י] וְקוֹצֵצִין מִן הַרְגָּלִים¹⁵ בְּיוֹם ה' וְיֵא^[יא] וּמִן הַיָּדִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת אֲבָל בְּשָׂאָר הַיָּמִים אֵין קוֹצֵצִין
- 3 כָּלֵל מִטַּעַם הַדְּיוּעַ לָהֶם וְיִשׁ מְקַפְּדִים שְׁלֹא לִיטּוֹל צִפְרָנִים בְּיוֹם ה' וְיֵא^[יב-יג] מִפְּנֵי שֶׁהַצִּפְרָנִים מִתְחִילִין לַחְזוֹר וּלְצֻמוֹת
- 4 בְּיוֹם ג' לְגִילּוּחַן וְאֵינָם רוֹצִים שְׂיִהְיֶה זֶה בְּשַׁבָּת^[יד]:

ביאורים

- ט [ביום אחד - כתב בספר שלחן הטהור (קומרנא) שהרוצה לדקדק בזה דיו שישיר הצפורן באצבע קטנה של רגלו.
- י [בערב שבת או בערב יו"ט - משמע שבערב שבת עצמו אין חילוק אם קודם חצות או אחר חצות. אבל יש שהקפידו לקצוץ לאחר חצות כדי שיהיה ניכר שהוא לכבוד שבת¹⁰, אבל יש שהקפידו לקצוץ דוקא קודם חצות¹¹.
- יא [מן הרגלים ביום ה' - ולדיעה זו אין חוששים לדיעה המובאת בהמשך הסעיף שלא לקצוץ הצפרנים ביום ה', אבל חוששין שלא לקצוץ את צפרני הידים והרגלים באותו יום.
- יב [ביום ה' - אבל קודם ליום ה' מותר¹³.
- יג [ביום ה' - מותר ליטול הצפרנים באור ליום ששי¹⁴.
- יד [שיהיה זה בשבת - אבל בגילוח השערות אין לחוש לזה. (קונטרס אחרון ס"ק ב).

מקורות

- צפרני רגליו פעם בחודש. (על פי דברי הירושלמי) (רשימות דברים חלק א עמוד קט).
- 13 כן משמעות לשון רבינו וראה שו"ת ארץ צבי סימן קט ד"ה עוד יש לדון, אבל בפרי מגדים מש"ז סק"א כתב בשם הא"ר שמכל שכן שאין ליטול הצפרנים ביום ד' וקודם לכן.
- 14 קצות השלחן סימן עג ס"ק ד ואין לזה שייכות עם הלילה הולך אחר היום, אמנם באשל אברהם (בוטשאטש) כתב להזהר בזה שהלילה הולך אחר היום.
- 10 ערוך השלחן סעיף ו, יסוד ושורש העבודה שער ח' פ"א שהוסיף שיש לומר גם בפה מלא 'לכבוד שבת קודש', וראה מקורות נוספים בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן נד.
- 11 ארחות חיים (ספינקא) סי' רפה אות ד' בשם ס' דברי יצחק שמי שקוצץ הצפרנים בע"ש וגומר הפרשה שמו"ת קודם חצות היום דוקא בע"ש מובטח לכל השבוע שלא יבוא לידי עבירות חמורות, וכן כתב לקצוץ לכתחילה קודם חצות ב'מטה אפרים' סי' תרכ"ס ס"ק ג.
- 12 הצמח צדק אמר לאדם שחלה ברגליו, שיקפיד לקצוץ

חלק ב סימן רט, דיני הכנסת שבת סעיף ב

שולחן ערוך - הלכות תפלה

- 1 ג ומכל מקום לכתחלה יבדוק את עצמו יפה קודם התפלה
- 2 שלא יצטרך לנקביו אח"כ ויטרוד בתפלתו וכן יסיר כיחו
- 3 וניעו וכל דבר הטורדו.
- 4 ואח"כ צריך לרחוץ ידיו במים אע"פ שנוטל ידיו שחרית כיון
- 5 שנגע בטינופת אחר נטילת שחרית ומכל מקום לא יברך על רחיצה
- 6 זו אם כבר בירך על נטילת שחרית מטעם שנתבאר בסימן ד':
- 7 ד ואם אין לו מים צריך לחזו(ו)ר אחריהם עד פרסה אם הוא
- 8 בדרך והמים נמצאים לפניו ברחוק פרסה ויכול להגיע אליהן
- 9 קודם שיעבור זמן התפלה והוא שהולך יחידי אבל אם הולך
- 10 בשיירא א"צ להפדר מן השיירא ללכת יחידי למקום המים ואם
- 11 צריך לחזור לאחריו למקום מים עד מיל חזור יותר ממיל אינו
- 12 צריך לחזור.
- 13 ואם מתיירא שמא יעבור זמן התפלה עד שיגיע למקום המים

- 14 לא יחזו(ו)ר אחריהם כלל רק יקה ידיו בצרור או בעפר או
- 15 בקורה או בכל דבר שמנקה:
- 16 ה וכל זה כשידיו מלוכלכות או שנגעו במקום מטונף אבל אם
- 17 אינו יודע להן שום לכלוך אע"פ שהסיח דעתו מהם אחר
- 18 נטילת שחרית אין צריך לחזור וליטול ולא לנקותן שסתם ידים
- 19 כשרות לתפלה כמו שכשרות לשאר ברכות ויש אומרים שהיסח
- 20 הדעת פוסל לתפלה כמו שפוסל לאכילה מפני שהידים עסקניות
- 21 הן ושמא נגעו במקום הטינופת וכן עיקר.
- 22 ומכל מקום אם אין מים מזומנים לפניו א"צ לחזו(ו)ר אחריהם
- 23 אם אינו יודע להם שום לכלוך שלענין זה יש לסמוך על סברא
- 24 הראשונה אלא יקה ידיו בכל דבר שמנקה שנקיון מועיל אף
- 25 לידים של היסח הדעת שפסול היסח הדעת הוא משום שמא
- 26 מודבק בהן מעט זיעה או צואה וכשמנקה יתקנחו.

ח המשתין לא יתפלל עד שישהה כדי הילוך ד' אמות משום
ניצוצות שבאמתו והמתפלל לא ישתין עד שישהה כדי
הילוך ד' אמות אחר סיום תפלתו שכל ד' אמות תפלתו שגורה
בפיו ושפתיו רוחשות אבל לאחר ששהה כדי הילוך ד' אמות
מותר לו להשתין במקום שהתפלל ומדת חסידות שלא להשתין
בתוך ד' אמות של תפלה:
ט הרוקק לא יתפלל עד שישהה כדי הילוך ד' אמות והמתפלל
לא ירוק לרצונו מחמת טיול עד שישהה כדי הילוך ד' אמות
אבל אם נודמן לו רוק מותר אפילו בתוך התפלה כמ"ש בסי'
צ"ז:

חלק א סימן צב, הנצרך לנקביו ודין רחיצה ושאר הכנות טעיפים ג"ט

1 ואפילו בידים מלוכלכות א"צ לחזור) אחר מים אלא כשאפשר
2 אבל כשעומד בתפלה שאי אפשר לזוז ממקומו ונזכר שנגע
3 במקום מטונף די בנקיון עפר או צרורות או מחכך ידיו בכותל.
4 אבל לכתחלה אסור ליגע במקום מטונף (אפילו יש לו מים
5 מזומנים לפניו שלא להפסיק) בתפלה כמו שיתבאר בסי' צ"ז:
6 וכל זה בתפלה אבל לתלמוד תורה די בנקיון בעלמא בכל
7 ענין אפילו יש מים מזומנים לפניו:
8 מקום המטונף הם מקומות המכוסים באדם לפי שיש בהם
9 מלמולי זיעה וכן אם חיכך הראש כמ"ש בסי' קס"ד וכן
10 צואת האוזן וצואת האף הן טינופות ואסור ליגע בהן בתפלה
11 כי אם ע"י בגד:

תורה אור

29 כלליות, יחוד עליון ויחוד תחתון, היינו היחוד כפי
30 שהוא מצד ה"עליון" והיחוד כפי שהוא מצד
31 ה"תחתון".

[והולך ומבאר את ההבדל ביניהם:]

33 יחודא עלאה מלמעלה למטה, שכל מה שלמטה
34 מטה הוא יותר בלא ובאין, וכל מה שהוא למעלה
35 יותר יותר נחשב ליש, וכמ"ש להנחיל אוהבי יש.
36 "יחודא עילאה" הוא היחוד מצדו וממבטו של
37 הקב"ה, כביכול - "שלמעלה יש ולמטה אין", פירוש:
38 הוא יתברך הוא היש (מציאות) האמיתי, שהרי הקב"ה
39 קיים לעולם ולא שייך בו שום כליון והפסד ח"ו, וזהו
40 שנאמר על השכר דעולם הבא (שאז יתאחדו ישראל
41 עם הקב"ה) "להנחיל אוהבי יש", ד"יש" קאי על
42 הקב"ה שהוא ה"יש האמיתי";

43 ואילו העולמות והנבראים שלמטה הם "אין",
44 שאין הם מציאות אמיתית, וכל שהוא למטה יותר -
45 היינו שהוא רחוק יותר מהקב"ה (המציאות האמיתית)
46 - הרי אצלו יתברך הוא נחשב יותר כאין וכאפס.

47 וזהו ענין "יחודא עילאה", שממבטו של הקב"ה
48 אין שום מציאות אחרת ("אין עוד מלבדו"), לפי שכל
49 הנמצאים מלבדו הם "כלא וכאין".

50 ויחודא תתאה ממטה למעלה, היא בחינת יש מאין,
51 שכל מה שלמטה מטה נחשב יותר ליש ונראה לעיני
52 בשר דבר בפני עצמו ומורגש, ומה שהוא למעלה
53 מעלה הוא ענין שאינו נראה ולא מורגש ומושג.

54 משא"כ "יחודא תתאה" (יחוד התחתון) היא
55 אחדותו יתברך מצד תפיסת התחתון (מלמטה למעלה)

1 תוכן הפרק: החידוש במצוות שניתנו במתן תורה לגבי
2 המצוות שקיימו האבות

3 [בפרק זה יבאר כיצד אכן יתכן שאור אין סוף ב"ה
4 יומשך למטה בעוה"ז בדיוק כמו שהוא למעלה בעולם
5 האצילות.

6 דלכאורה, הרי "אין ערוך כלל לנברא עם הבורא", וכן
7 מצד מעלת ישראל, הרי "אין להם דמיון למעלת נשמת
8 אברהם שהי' בבחינת מרכבה ממש", וא"כ איך ניתן להבין
9 ש"על ידי מעשה המצוות שעושים למטה בגשמיות, כמו
10 בחסד וצדקה שעושים בגשמיות להחיות רוח שפלים, יהי'
11 נמשך אור חסד עליון" למטה בעולם הזה? ועד"ז
12 שב"תפילין הכתובים בקלף גשמי יאיר ויתלבש אור אין
13 סוף ב"ה בחכמה" עד ששורה "על המוחין שבאותו ניצוץ
14 מישראל המניח תפילין הללו" - ד"איך אפשר שיהי' בחינת
15 "דילוג" גדול כזה" ולהבין זה יקדים:]

16 והענין - הוא, הנה כתיב כי אל דעות הוי"ה. פירוש
17 ב' דעות, יחודא עלאה ויחודא תתאה.

18 כתיב "כי אל דעות הוי"ה". הפירוש הפשוט הוא
19 שהקב"ה יודע הכל, אולם משמעות הלשון היא שיש
20 "דיעות" (ל' רבים) למעלה באלקות, ומבואר,
21 שהכוונה שיש ב' דעות - היינו אופנים ומדריגות -
22 בתפיסת והבנת אחדותו של הקב"ה, הנקראות (בזהר)
23 "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה" (יחוד העליון ויחוד
24 התחתון) [בכמה מקומות נקראות ג"כ "דעת עליון"
25 ו"דעת תחתון"].

26 כלומר: אמיתית הפירוש של אחדות ה' היא -
27 ש"אין עוד מלבדו", היינו שאין עוד שום מציאות
28 מלבד אלקות. אולם, בהכרח זו גופא יש שתי מדריגות

מפני כי ולו נתכנו עלילות.

וכיצד מתגלה זה בפועל בנבראים למטה - הנה על זה אומר "ולו נתכנו עלילות", דעלילות הן מעשה בני אדם, בקיום התורה והמצוות.

ולא כתיב באלף והקרי ולו בוי"ו, ולא באלף הם מצות לא תעשה, ולו בוי"ו הם מצות עשה.

זהו גם הטעם הפנימי להקרי והכתיב בכתוב זה - "לא" כתיב ו'לו" קרי: לפי הכתיב "ולא נתכנו עלילות" (שהם המעשים שלא יחפון האל בהם) - היינו קאי בקיום מצוות לא תעשה (המעשים אשר לא תיעשנה), ואילו לפי הקרי, "ולו נתכנו עלילות", קאי על מצוות עשה.

נתכנו להיות שוים יחודא עלאה ויחודא תתאה, להיות למטה כמו למעלה ממש, שלא יהיה היש תופס מקום כלל.

וזהו פירוש המשך הכתוב "כי אל דעות הוי' ולו נתכנו עלילות", שהענין ד"אל דיעות הוי'" - היינו "השתוות" ב' הדיעות דיחודא עלאה ויחודא תתאה - הוא תוצאה מעבודת בני בקיום התורה והמצוות ("ולו נתכנו עלילות"), שעל ידי שמעשי בני אדם נמנים לפניו ית', תהיינה ב' הדיעות שוות, "להיות למטה כמו למעלה ממש", שגם מצד תפיסת הנבראים בעולם הזה הגשמי לא יהי' היש תופס מקום כלל, בדיוק כמו שאין היש תופס מקום ב"מבט העליון" (יחודא עלאה).

[והולך ומבאר הטעם שיש במצוות כח זה "להשוות" הדיעות, שגם למטה יתגלה הביטול האמיתי לאלקות:]

כי על התורה ומצוות נאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו.

ידוע שהתורה נקראת "אדם", כי התורה והמצוות הם בצלם ודמות "אדם העליון" (כמ"ש במרכבת יחזקאל "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם גו'").

בצלמנו בחינת התורה, כדמותנו בחינת המצוות, שהן הן בחינת אדם שעל דמות הכסא כו'.

ובפרטיות - התורה (שעלי' אמרו אורייתא וקוב"ה כולא חד, חד ממש) נקראת "צלמנו", שהיא צלם אלקים ממש כביכול, מאחר שהקב"ה הלביש את עצמו בתורה, ואילו המצוות שנק' (רק) "אברין דמלכא", נקראות "כדמותנו", שהן רק ב"דמות" שלמעלה.

1 - שאצל נברא "למטה יש ולמעלה אין", פירוש, שוכני מטה אומרים שהבריאה היא "יש מאין", זאת אומרת שכל הנבראים נקראים "יש", שהם מציאות קיימת הנראית לעינים, ואילו הכח האלקי (שלמעלה) הבורא ומהווה את העולמות נקרא "אין", לפי שהוא בהעלם ואינו נראה ומושג לנבראים. וב"דעה" זו, הרי כל מה שהוא יותר למטה - היינו יותר רחוק מאלקות - הוא יותר "יש", לפי שמציאותו וישותו נרגשת יותר.

9 [וענין אחדות השם בדיעה זו היא בחינת "ביטול היש", היינו דאע"פ שמרגיש כי יש הנהו, מכל מקום מבטל את עצמו להקב"ה, מחמת ההכרה שכל מציאות העולמות תלוי' בכח האלקי המהווה אותם תמיד (אע"פ שאין הנברא מרגיש או אפילו משיג כח זה)].

14 ובשם זה של "אל" כולל ב' הדעות, שבשם שמלמעלה למטה כל מה שלמטה הוא כלא ואינו תופס מקום, כך הוא ממטה למעלה ג"כ.

17 ועל זה נאמר "כי אל דעות הוי'", שהקב"ה בכבודו ובעצמו כולל ב' הדעות גם יחד, היינו שהוא יתברך "משווה" את שתי הדיעות, שגם מצד "מבט התחתון" תהי' ההכרה וההרגשה שהיש דלמטה הוא אין ואפס ממש (כפי שהוא מצד "מבט העליון").

22 הסברת הדבר (בקיצור):

23 לגבי הקב"ה אין הבדל כלל בין עולמות עליונים ועולמות תחתונים, אלא "שוה ומשוה קטן וגדול".
24 דכל חילוקי המדריגות שבעולמות ונבראים הם רק מצד האור והחיות האלקי שבגדר העולמות, שלגבי אור זה יש מעלה בעולמות עליונים (שבהם מאיר אור אלקי נעלה יותר) לגבי עולמות תחתונים. ולפיכך, מצד אור זה, רק בעולמות עליונים נרגש שהם כאין ואפס ממש לפניו ית', אבל אי אפשר לנבראים תחתונים (שאינן אור אלקי מאיר בהם בגילוי) להרגיש שהם באמת כאין ואפס ממש;

33 משא"כ לגבי מהותו ועצמותו יתברך אין הבדל כלל בין עולמות עליונים ועולמות תחתונים, דכולם שווין ממש לפניו יתברך והוא נמצא בכולם בשווה ממש, ולפיכך מצידו יתברך "שוה מלמטה למעלה כמו מלמעלה למטה", כלומר, בכוחו יתברך לפעול בנבראים, שגם בתפיסתם ("מבטם" מלמטה למעלה) יגיעו לאותה המדריגה של ביטול (שהנברא הוא כ"לא" ואינו תופס מקום), כפי שהיא בדיעה ש"מלמעלה למטה".

42 /ומה שיתכן שהאדם לא ירגיש בעת קיום מצוה
43 השראת האין סוף ב"ה הרי זה מצד חומריות גופו ונפשו
44 הבהמית שהיא כמו מחיצה של ברזל בינו ובין האור
45 האלקי שבמעשה המצוה - אבל במצוה עצמה שורה
46 אלקות בגילוי בלי שום הסתר פנים].

47 ובהם ועל ידם ממשיך אור אין סוף ב"ה להיות
48 למטה כמו למעלה, בבחינת אין עוד מלבדו.
49 ומאחר שבתורה ומצוות שורה אור אין סוף ב"ה
50 בלי שום הסתר פנים, לפיכך על ידי קיום התורה
51 והמצוות מתגלה אחדותו יתברך "למטה כמו למעלה",
52 שמתגלה למטה הענין ד"אין עוד מלבדו" כפי שהוא
53 מצד ה"עליון".

54 ולא תחללו את שם קדשי, שלא לעשות חלל בו'
55 ולא להיות דוחק רגלי השכינה.

56 ועל זה נאמר "ולא תחללו את שם קדשי",
57 שהפירוש הפנימי בזה הוא, שלא לעשות חלל ומקום
58 פנוי מגילוי שכינה, שזהו דוקא כשהאדם הוא בביטול
59 מוחלט בלי שום רגש של ישות (דאל"כ הוא "דוחק
60 את רגלי השכינה").

61 כלומר, החידוש דנתינת התורה למטה הוא,
62 שאחדותו של הקב"ה מתגלה למטה, ובמילא אין שום
63 "חלל" ומקום פנוי אצלו מגילוי אלקות.

64 רק ואשים דברי בפ"ך דברי ממש.

65 ביטול זה בא לידי ביטוי בלימוד התורה של
66 האדם, כשהוא באופן של "ואשים דברי בפ"ך", דאף
67 שזהו לימוד התורה של האדם ("מלמטה למעלה") -
68 שצריך להתייגע להבין ולהשיג חכמת התורה בשכלו
69 וחכמתו - הרי אופן לימודו הוא שמורגש אצלו שדברי
70 התורה שלומד אין הם דבריו אלא דברי הקב"ה, "דברי
71 ממש", ששם אותם בפיו ("מלמעלה למטה").

72 /וועתה יבאר בפרטיות יותר את ההבדל בין התורה
73 והמצוות בפעולתן להמשיך אור אין סוף על נפש האדם
74 ולבטל את ישותו וחומריותו המסתירות על אלקות:]

75 והנה - המצוות הן לבושיין ומקיפין והתורה היא
76 מזון ופנימיות, שבהם ממשיך אור אין סוף ב"ה
77 להיות שורה על נפשו בבחינת מקיף, וגם להיות
78 הנפש תוכה רצוף אהבה בבחינת פנימיות.

79 הבדל עיקרי בין לימוד התורה וקיום המצוות הוא,
80 דבלימוד התורה הרי דברי התורה שהאדם משיג
81 בשכלו נקלטים במוחו ומתאחדים עמו, ולפיכך נקראת

1 וזהו שבתורה ומצוות נאמר "אדם אתם, אתם
2 קרויים אדם", שהתואר 'אדם' בצלם אלקים ודמותו
3 הוא על ידי התורה ומצוות, לפי שהקב"ה מקיים את
4 כל המצוות למעלה כנ"ל, על כן בקיום המצוות למטה
5 נקרא אדם אשר בצלמו ודמותו כו', שיהא ממש בצלם
6 ודמות אדם העליון.

7 ולדוגמא - "על ידי צדקה, הרי יד האדם הנותן
8 צדקה תהי' כלי לגילוי אלקותו ית', כמו שחסד
9 שבאצילות הוא כלי לגילוי אור אין סוף, וזהו ענין
10 'דירה בתחתונים' שנעשה על ידי קיום התורה
11 והמצוות" - שהשכינה שוכנת באדם למטה ע"י
12 תומ"צ.

13 שהן הן פנימיות רצונו וחכמתו ית' בלי שום הסתר
14 פנים, ואין היש מעלים ומסתיר על אור אין סוף
15 ב"ה השורה בתוכם.

16 וטעם הדבר הוא, לפי שמהותן של התורה
17 ומצוות' היא - "פנימיות רצונו וחכמתו יתברך",
18 שהמצוות הן רצונו יתברך, והתורה היא חכמתו
19 יתברך; ובזה גופא - הן "פנימיות רצונו וחכמתו",
20 פירוש, "חיצוניות הרצון" היינו דבר שרוצים לא
21 בשביל הדבר עצמו אלא כדי להשיג מטרה אחרת,
22 משא"כ פנימיות הרצון היינו הדבר שהוא המטרה
23 והתכלית, וכך למעלה, דזה שהקב"ה רוצה בכל
24 העולמות והנבראים אינו בשביל העולמות והנבראים
25 עצמם אלא רק "בשביל התורה ובשביל ישראל" שהם
26 המטרה והכוונה של הבריאה ובהם הוא פנימיות רצונו
27 יתברך.

28 ונמצא שבתורה ומצוות' "נמצא" הקב"ה בכל
29 מהותו ופנימיותו כביכול (כמו אדם להבדיל, שדבר
30 שעושה מתוך חפץ ועונג הוא "מונח" בזה בכל מהותו
31 ונפשו), "בלי שום הסתר פנים".

32 ומטעם זה שורה האין סוף ב"ה בתורה ומצוות'
33 באופן גלוי, דבכל הנבראים האור והחיות של אור אין
34 סוף ב"ה המלוכש בהם לקיימם ולהחיותם בא בהעלם
35 והסתר בתוכם, שהיש הגשמי מעלים ומסתיר על
36 החיות האלקית שבו; משא"כ במצוות אף שגם הן
37 מלוכשות בדברים גשמיים וענייני עולם הזה, מכל
38 מקום, היות שהמצוות הן פנימיות רצונו יתברך לא
39 שייך כאן שום הסתר פנים, שאין היש הגשמי (של
40 מעשה המצוה) יכול להעלים ולהסתיר על האלקות
41 שבמצוות.

1 התורה "בשם לחם ומזון הנפש, כי כמו שהלחם הגשמי
2 זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם
3 להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחי' ויתקיים, כך בידיעת
4 התורה . . שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים
5 נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה", ומטעם זה, כשאדם
6 לומד תורה ואור ה' נקלט בנפשו פנימה הרי זה פועל
7 שיהי' "תוכו רצוף אהבה", שזוהי פעולה "פנימית";
8 משא"כ בקיום המצות שאין המצוה נקלטת בתוך
9 האדם בפנימיותו אלא רק שהאדם עסוק ו"מלוכש"
10 במעשה המצוה, הרי גם האור האלקי השורה על
11 האדם ע"י קיום המצוה הוא רק "אור מקיף",
12 ש"הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה
13 ועד רגלה".

14 ועל זה נאמר כי הוי"ה אלהיך **אש אוכלה הוא,**
15 **פירוש הוי"ה בחינת תורה, ואלהיך פירוש בחינת**
16 **מצות, הן הם כמו האש על דרך משל.**
17 על פעולת התורה והמצוות בשני האופנים - פנימי
18 ומקיף - נאמר "כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא". כי
19 הנה שני השמות "הוי' אלקיך" קאי על גילוי אלקות
20 שבתורה ומצוות. והטעם: כתיב "כי נר מצוה ותורה
21 אור", שהתורה נקראת "אור", ומצוה - "נר" שהוא
22 הכלי. וזהו ההבדל בין ענינו של שם הוי' ושל שם
23 אלקים, דשם הוי' הוא בחינת "אור", התפשטות
24 וגילוי, ואילו "אלקים" הוא מדת הדין והצמצום שהוא
25 ענין ה"כלים" המגבילים את האור.
26 ונמצא ד"הוי' אלקיך" (אור וכלי) קאי על תורה
27 ומצוות.
28 ועל זה נאמר "כי הוי' אלקיך אש אוכלה",
29 שפעולת התורה והמצוות היא כמו פעולת האש על
30 דרך משל.

31 [וכפי שהולך ומבאר:]

32 **שאם נותנים אש תוך הכלי וסביבותיו הרי ממילא**

33 **שולט האש מעבר אל עבר ושורף ומכלה לגמרי,**
34 **כך התורה והמצוות על ידי שהם בבחינת פנימיות**
35 **ובבחינת מקיפין הרי יש בתן כח לכלות ולשרוף**
36 **לגמרי את חומריות נפש הבהמית וגסותה.**

37 אור התורה מזכך את הגוף מבפנים, לצרפו וללבנו
38 מחומריות וגסות, ונשרף וכלה כל האש הזר שבו; ונר
39 מצוה מזכך ומצרף מבחוץ. ועל ידי זה יהי' גם הגוף
40 כלי טהור להכיל אור האלקי כמו הנשמה ולא יסתיר
41 כלל על אלקות, לפי שהאלקות שבתורה ומצוות שורף
42 כל אש זר דקליפה.

43 **שהיא המסתרת ומעלמת על אור ה' אין סוף ב"ה**
44 **להיות נראה ליש ודבר בפני עצמו, שלכן היא**
45 **צריכה למירוק בניהנם.**

46 המירוק בגיהנם אינו רק על עבירות אלא על עצם
47 הישות שבאדם הבאה מצד החומריות שבו המסתרת
48 על אלקות, ולפיכך קודם שנשמה נכנסת לגן עדן
49 ליהנות מזיו השכינה צריכה מירוק זה, השוברת את
50 הישות שבו.

51 **אבל תלמיד חכם אין אור של ניהנם שולט בו, כי**
52 **התורה והמצוות הם הממרקות מבית ומבחוץ,**
53 **ונגלה כבוד ה' למטה כמו למעלה.**

54 מאחר שהתורה והמצוות ממרקות מבית ומבחוץ
55 כנ"ל, אין תלמיד חכם צריך לשום מירוק; ואדרבה -
56 אצל תלמיד חכם גם כפי שהוא למטה בעוה"ז נשמה
57 בגוף אין שום הסתר, ומאיר אצלו אלקות "למטה כמו
58 למעלה".

59 **וזהו שכתוב וחר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו**
60 **ה' באש, וידבר הוי"ה אליכם מתוך האש וגו':**
61 **מטעם זה המשיל בכתוב גילוי שכינה לאש, כי**
62 **גילוי עצום זה "שורף" את כל ישות האדם לגמרי,**
63 **מעבר לעבר, עד שחדור כולו באלקות.**

ד"ה משה ידבר פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

5 כמו כליון הפתילה לגמרי גם זה גורם הסתלק' האור, והג'
6 כשהאור נמשך ביש דכלי ובכלי יש ביטול היש במדה
7 דוקא עד שמוזג במציגה נכונה ואם אינו במזג נכון אינו
8 מתקיים היינו שלא יהי' המשכה דאין ליש דאור רק לפי

1 **ונמצא ד' אופני' יש לגריעותא, א' כשהאור בתכלית**
2 **האין' והכלי בתכלית היש שא"א שיתחברו כלל**
3 **כאש הקופץ מן הפתילה הגסה כו', והב' קצה הב' כשהכלי**
4 **בתכלית היש והיש דומה לאור בבחי' ביטול' לאין' לגמרי**

1 ערך ביטול היש דכלי כנ"ל, ויש כזה ב' אופני' לגריעותא,
2 א' אם יש ביטול היש דכלי ביותר מכפי ערך ההמשכה
3 דאי"ן ליש דאור אין האור מתיישב בכלי (וכמשי"ת
4 שתפלתו יותר מתורתו בענין ר"ש דתור' ותפלה), והב' אם
5 אין ביטול היש דכלי לפי ערך המשכת האי"ן דאור בכלי
6 ג"כ אין האור מתקיים בכלי שאין לו כלי בית קיבול ליכנס
7 בו להיותו בישותו (כמיעוט הביטול"ל י"ש בתפלה וריכוז
8 עסק התו' כמשי"ת), והד' הקצה האחרון לגריעותא שהאור
9 נמשך ביותר ליש והכלי הוא בחי' יש גמור כמו העץ הלח
10 שהאש נמשך אחריו כנ"ל גורם הירידה בתכלית היפך
11 העלי' בתכלית כשהכלי בתכלית הביטול דישותו והאור
12 ג"כ בתכלית האי"ן לעלו' כנ"ל וד"ל.
13 **והנה** כל ד' אופני' לגריעותא ימצא הכל בבחי' אורות
14 דתוהו וענין שביר' הכלי' דאורו' דתוהו, דמה שאנו
15 מוצאי' באורו' דתוהו שהיו במדרג' עליונה יותר מאורו'
16 דתיקון ונק' אורות תקיפי' וחזק' כו' שהן מבחי' הגבורו'
17 עליונו' מאד כו' היינו שהי' בהן בחי' הביטול והתכללו'
18 דאי"ן ליכלל במאצילן בתכלית ההתגברו', אך בחי' המל'
19 דכל ספי' שלהם שהוא בחי' הי"ש דכלי הי' בבחי' יש
20 שהוא בחי' המלוכה בחי' ב"ן ולא הי' בכלי בחי' ביטול
21 היש לאי"ן כ"כ לפי ערך גודל האי"ן דאור' שאור דתוהו
22 הי' בבחי' הביטול ואין יותר מדאי, ע"כ לא הי' כלי היש
23 דבחי' מל' מכיל את האור כלל להיות שאין בו ביטול כ"כ

24 לקבל גילוי אין כ"כ ולכך נפלו הכלים ונשברו לפי
25 שממילא יסתלק האור למעלה כמו אור הקופץ מן הפתילה
26 שבלתי כלה כו' כנ"ל, וזהו עיקר ענין סיבת השבירה
27 בכלים דתוהו לפי שלא הי' הכלי בבחי' ביטול לאי"ן כ"כ
28 לפי ערך בחי' האין דאור' שהיו עולין ונכללי' במאציל
29 בהתגברו' הביטול וההתכללו' כידוע בע"ח וד"ל, והב'
30 להיפך כשהכלי בתכלית ביטול היש יותר מדאי כמו האור
31 ויותר מערך בחי' האי"ן דאור שזה ג"כ בלתי מתקיים (והן
32 נשמו' הגבוהו' שמבחי' ב"ן דתוהו שעלו למעלה עם בחי'
33 הכלי דוקא כחונך ואליהו שעלו בגופם למעלה מפני
34 שנתגבר בכלי גופם בחי' הביטול אלקי' לאי"ן יותר מבחי'
35 אי"ן דנשמו' כו', ובמשה הי' נשמתו מבחי' אי"ן ומ"ה
36 ביותר וכלי גופו בביטול הי"ש לאי"ן דוקא לפי ערך בחי'
37 המ"ה דנשמו' שזהו עיקר בחי' התיקון כנ"ל), וכמשל
38 הפתילה שכלה לגמרי כנ"ל, וזה הי' ג"כ בבחי' כלים
39 דתוהו שרק רפ"ח ניצוצו' נפלו והשאר עלו כו' וד"ל, והג'
40 באופן שיעור ומדה בעיקר התכללו' דתיקון והוא שבא
41 לשער במדה כמה יהי' ההמשכה מאין ליש דאור וכמה
42 יהי' ביטול הי"ש לאי"ן דכלי ואין תיקון אלא בשם מ"ה
43 שמתקן ומברר לב"ן דתוהו שיהי' הביטול במדה כנ"ל
44 שלא יוסיף כל א' לעשות פעולת מנגדו ולא יגרע רק כפי
45 הצריך וזה בענין היפוך מענין מדידה דאור וכלי בעצם
46 הנ"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיבתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 **לזכור** מה שעשה לנו עמלק. (תר"ד) למחות זרעו מן
2 העולם. (תר"ה) שלא לשכוח מה שעשה לנו:
3 והפרשה שממנה יוצאי' ב' מ"ע וא' ל"ת האלו הוא ידוע
4 זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך וגו' תמחה את זכר
5 עמלק מתחת השמים לא תשכח (דברים כ"ה י"ז י"ט):
6 וז"ל הרמב"ם בביאורו מצות הנ"ל בספר המצות. מצוה
7 תר"ג (למנין של החינוך על סדר הכתובות בתורה) היא
8 שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו,
9 ולשנוא אותו בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים
10 להלחם בו ונזרו העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה
11 ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן והוא
12 אומר ית' זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלבבך
13 כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אומר הא מה אני
14 מקיים זכור שתהא שנאתו בפך הלא תראה שמואל
15 בהתחילו לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה
16 מעשהו הרע ואח"כ צוה להורגו והוא אמרו ית' פקדתי את

17 אשר עשה עמלק לישראל (שמ"א ט"ו ב'): והמצוה תר"ד
18 (למנין הנ"ל) היא שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר
19 זרע עשו זכרים ונקבות קטנים וגדולים והוא אמרו יתעלה
20 תמחה את זכר עמלק וכבר קדם לנו ג' מצות נצטוו בני'
21 בכניסתם לארץ למנות להם מלך ולבנות בית הבחירה
22 ולמחות זרע עמלק (סנהדרין כ' ב') ומלחמה זו היא
23 מלחמת מצוה וכבר התבאר משפטי מצוה זו בפ"א
24 מסוטה: והמצוה (תר"ה) (למנין הנ"ל) הזהירנו משכוח מה
25 שעשה לנו זרע עמלק והקדימו להזיק לנו וכבר ביארנו
26 במצות עשה תר"ג (למנין החינוך) לזכור מה שעשה לנו
27 עמלק ולחדש שנאתו וכן אנחנו מוזהרים מהשליך זה
28 מלבינו ומשכוח אותו והוא אמרו ית' לא תשכח ובספרי
29 זכור כפה לא תשכח בלב כלומר לא תשליך שנאתו ולא
30 תסירנה מנפשך. עכ"ל הרמב"ם ז"ל:
31 **א** **והנה** להבין הטעם למה הכניס הקב"ה עצמו לתגר זה
32 כ"כ מה שלא עשה כן לשום אומה מצרינו

1 לחזור ולהזהיר על המעשה בקיום המצוה וגם להבין
2 מארז"ל שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו
3 של עמלק (ע' תנחומא תצא) פי' בזה ריש ויקהל קצ"ד
4 ע"ב קוב"ה בכולהו קרבין דעבדו שאר עממין לגביהו
5 דישראל מ"ט לא אקשי קמיה, כהאי קרבא דעבד עמלק
6 לגביהו, אלא ודאי קרבא דעמלק הוה בכל סטרינ לעילא
7 ותתא דהא בההוא זמנא, אתתקף חויה בישא לעילא
8 ואתתקף לתתא, מה חויה בישא כמין על פרשת אורחין,
9 אופ' ה"נ עמלק חויה בישא הוה לגביהו דישראל דכמין
10 לון על פרשת אורחין, דכתיב אשר שם לו בדרך בעלותו
11 ממצרים כו' (שמ"א ט"ו ב'), והמובן מדבריו שעיקר
12 הקפידא על עמלק הוא לפי שארב לישראל על פרשת
13 אורחין, והרמ"ז והמק"מ פירשו שהענין כי עמלק הוא דעת
14 דקליפה ומקומו נגד דעת דבין כתפין דקדושה והוא
15 מראשית עולמות הטומאה המתחילים מכנגד אחורי היכל
16 הרצון דבריאה וטעם הדבר כי שם ה' המקום הראשון
17 שנפלו בו מלכין קדמאין כי כלי דעת דאצילות שם היתה
18 נפילתן ולכן שם התחיל כח להשתלשלות העולמות
19 דקליפה, וגם ידעת שאח"כ ירד הדעת עד סוף הבריאה
20 ששם היכל לבנת הספיר שהוא יסוד דבריאה וכו' בסוד
21 העטרה, וז"ש הזהר קרבא דעמלק הוה בכל סטרינ ר"ל
22 בו"ק ומ"ש לעילא ותתא היינו היכל הרצון ולבנת הספיר
23 וז"ש כמין על פרשת אורחין שעמד לו בשני היכלות
24 העליון והתחתון ששם מעבר לעקריות השפע כו' וכוונתו
25 ה' לסתור כל בנין הקדושה ולמנוע הילוך השפע בקדושה
26 ולהסירה לצד הטומאה ר"ל יעו"ש. ולהבין ענין קליפת
27 עמלק הנה כתיב השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך
28 את עמך את ישראל (דברים כ"ו ט"ו), ופי' כי לשון
29 השקפה וכן הבטה הוא מלמעלה למטה כי על העומד
30 במקום גבוה ורואה במקום נמוך לא יתכן ל' ראייה שהיא
31 מקרוב כ"א ההבטה מרחוק, אבל העומד במקום נמוך
32 ורואה במקום גבוה יתכן ל' ראייה כי באמת יתקרב אליו
33 בראיה כמו השמש וכוכבים עם שהם רחוקים מאד מהארץ
34 נראים קרובים אצלינו העומדים למטה לפי שהם בגובה,
35 ובהבטה מלמעלה למטה הוא בהיפוך שמדמה לעין
36 ההרחק יותר ממה שהוא כשמביט בבור עמוק וכדומה
37 וכמבואר בס' הטבע, ולפיכך כשרצה לומר ענין ההשגחה
38 האלהית מלמעלה למטה אמר בל' השקפה השקיפה ה'.
39 והענין דכתיב אל דעות ה' (שמ"א ב' ג') שכולל ב' דיעות
40 הא' הדיעה שלמעלה הוא היש האמיתי וכל מה שלמטה
41 כלא חשיב כי הוא רק הארה בעלמא ונק' אין וכמ"ש מצוה
42 תי"ז פ"ג בפ' אין עוד כו' וזוהי הדיעה שלו דהיינו כמו
43 שהוא קמ' ית'. הב' היא כמו שנראה לגבי הנבראים
44 שנדמה להם שהם בחי' יש ודבר ואומרים שהבריאה יש
45 מאין ור"ל שהאלהות הוא בחי' אין ע"ש שאינו מושג
46 והנבראים הם בחי' יש ודבר נרא' לעין וזהו פי' שהבריאה

47 היא יש מאין ר"ל שהנבראים שהם יש נבראו מאין בחי'
48 אלהות שאינו מושג כנ"ל והנה אנו אומרים מודים אנחנו
49 לך (דה"א כ"ט י"ג) פי' שאנחנו מודים שהאמת כמו שהוא
50 קמ' ית' שלמעלה הוא היש ולמטה הוא אין וזהו כל עיקר
51 מצות האמת היחוד לפמש"ש פ"ג בשם הבעש"ט ז"ל
52 ומה שהעולם ומלואו נראה ליש ודבר זהו מצד הצמצומים
53 וההעלמים כדכתיב אל מסתתר (ישעי' מ"ה ט"ו) שע"י
54 צמצום זה נראה הנברא ליש ועפ"י צמצומים אלו הוא
55 הדעה הב' אבל אנו מודים לדעה העליונה כמו שהוא קמ'
56 ית' שהרי הוא למעלה מן הצמצומים וגם הוא המצמצם
57 הצמצומים ונמצא הוא כולל ב' הדעות וז"ש אל דעות ה'
58 ובאמת הצמצומים אינן אלא לפנינו אבל קמ' ית' אין
59 הצמצומים אמיתיים כלל ונמצא האמת כמו שהוא קמ'
60 בדעה העליונה וע"ז אומרים מודים כו' משא"כ או"ה אינן
61 מצווים במצות היחוד לפי שהתהוותן בשרשן אחר
62 הצמצומים וההעלמים כשהאלהות מסתתר להחיות
63 הנבראים בבחי' יש ואז האלהות אינו מושג ונק' אין והוא
64 בחי' הדעה הב' שלמטה ולפיכך אינן משיגים כלל הענין
65 הנפלא הזה איך שהעולם בטל במציאות ונק' אין
66 ושהאלהות הוא היש אמיתי כנ"ל מאחר ששרשן בקבלת
67 החיות למעלה הוא אחר הצמצומים ששם הוא הדעה הב'
68 הנ"ל ולא זו בלבד אלא אף זו שמצד ריבוי הצמצומים
69 שמתצמצם האור האלהי עד שהאומות מקבלים בשרשם
70 מבחי' שערות מסתעף בהם בחי' היש ביותר וכמש"ש
71 באריכות שיש בהם כמה מדרגות שונות לפי אופן ריחוקם
72 מאלהות ובכלל ז' אומות הכנעני והחתי כו' הם ז' מדות
73 רעות ותאוות שונות הנולדי' מן הרוח שטות המכסה על
74 דעת האלהות וכמארז"ל אין אדם ע"ע אא"כ נכנס בו רוח
75 שטות (סוטה ג' ב') וענין הרוח שטות הוא שעושה העולם
76 ותאוותיו ליש ודבר ומרחיק גילוי האלהות עד שיתאוהו
77 לתאוות העוה"ז ולפי ערך הרוח שטות איך וכמה שיעלים
78 ויכסה על האלהות כך יהיו התאוות אם בהיתר או באיסור
79 כו', ואמנם אנחנו בית ישראל המצווים על מצות היחוד
80 ותכלית אמיתית הכוונה בפ' מצוה הנ"ל הוא להאמין
81 שהאמת כמו שהוא בדעה העליונה שהוא ית' היש אמיתי
82 והעולם הוא אין ואפס ממש וכמ"ש אתה ה' לבדך (ישעי'
83 ל"ז כ') אתה עשית את השמים ואת הארץ (ישעי' ל"ז ט"ז)
84 פי' לבדך היינו כמו שהי' קודם שנברא העולם ואח"כ
85 כאשר אתה עשית השמים ר"ל בחי' התהוות העולם וכמו
86 שהוא באמת גם אתה לבדך כי העולם בטל במציאות כנ"ל
87 וזה נק' שמים בחי' דעה עליונה שמלמעלה למטה. ואח"כ
88 את הארץ הוא בחי' העולמות שלמטה שהאלהות מצמצם
89 כנ"ל עפ"י דעה הב' ומ"מ באמת אתה ה' לבדך גם עתה
90 כי כל הצמצומים אינן אלא לפנינו שנראה לנו כן אבל קמ'
91 ית' כולא כלא ואין ממש חשיב' ואילו נתנה רשות לעין
92 לראות האלהות לא הי' העולם נראה כלל כו' וזהו פי'

דבר ה' המחי' כל העולמות שהי' בגלות להחיות מדות
 רעות הנ"ל עי"ז הי' לו קימה והיינו כי צדיק אתה בחי'
 יסוד המשפיע לדבר ה' למהוי אחד באחד שיהי' גם למטה
 כמו דעה עליונה כו', אמנם כ"ז הוא בז' אומות הנ"ל שהם
 ז' מדות רעות הנולדים מרוח שטות ובגילוי דעת אלהות
 הם נופלים אבל עמלק רוח אחרת היתה בו והוא כמשרז"ל
 עליו יודע רבונו ומכוין למרוד בו ופי' המרידה הוא ענין
 חוצפה שענינה לא מחסרון הדעת באלהות אלא אדרכא
 יודע ומכיר היטב גדולת הבורא ואעפ"כ לא ימאס בהבלי
 עוה"ז מצד אבירות לב שלא יפול לבבו משום דבר גדול
 והוא החוצפה והתנשאות שבלא טעם וטענה כלל והוא
 כענין החצוף בגשמיות שיועד ומכיר פחיתותו וחסרונו
 היטב ואעפ"כ יכול הוא להעזיז את שר גדול או צדיק עתק
 כו' וזהו מה שכתבתי למעלה בשם הרמ"ז שקליפת עמלק
 הוא עומד כנגד אחורי היכל הרצון דבריאה ששם הוא
 בחי' גילוי ספי' הדעת שהוא גילוי אלהות כנ"ל בענין דעה
 העליונה ועם היותו יודע רבונו הנה הוא מכוין למרוד בו
 בחוצפה בלא טעם וכן הי' עמלק הגשמי שראה גילוי
 אלקות באותות ומופתים שנעשו בפרעה ועמו ואעפ"כ
 מלאו לבו ללחום בישראל אין זאת כ"א מצד החוצפה
 והתנשאות בלבד כי החוצפה תקיפה משאר כל המדות
 רעות שכולם נופלים מצד הדעת באלקות משא"כ החוצפה
 שענינה להתעקש כנגד הדעת וזהו ראשית גוים עמלק
 (במדבר כ"ד כ') שהוא הקליפה שכנגד הדעת שהוא ראש
 לכל המדות כידוע בענין מפתחא דכליל שית וכל האומות
 הם הקליפות שכנגד המדות אבל בגילוי הדעת הם נופלים
 כנ"ל (ע"כ מתורה פ' זכור שנת תקס"ב):

מצות זכירת ומחייט עמלק

שמע ישראל ה' אחד (דברים ו' ד') וז"ש גוי אחד בארץ
 (שמ"ב ז' כ"ג) פי' שישראל עושים שגם בארץ יהי' גילוי
 בחי' אחד כמו שהוא למעלה קמי' ית' שאין עוד כו'.
 ולפיכך באים ישראל בטענה ואומרים השקיפה ה' ממעון
 קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל (דברים כ"ו
 ט"ו) פי' שיומשך אליהם הברכה ממעון קדשו מן השמים
 שמשם יסקיף עליהם וכבר נת' שהשקפה הוא פי' השגחה
 אלהית שמלמעלה למטה וענין מלמעלה למטה היינו שכמו
 שהוא למעלה בדעה העליונה דקמי' כלא חשיב כך יומשך
 ויתגלה למטה ואז יהי' תוס' ברכה בעולם שלא כפי
 שנמשך השפע ע"י צמצומים והשתלשלות וטענתם באמרם
 השקיפה כו' לפי שהם מודים מלמטה לדעה העליונה
 ועושים אחד בארץ א"כ ראוי שיומשך אליהם המשכה
 משם וגם שלא יתברכו רק הם לבד ולא האומות זולתם
 שמצד שפע האלקי המוסתר תוך כל הנבראים יש להם ג"כ
 שייכות ויניקה מבחי' אחוריים דאחוריים וכנ"ל אבל מצד
 ההשקפה וההבטה מן השמים לא יתברכו אלא ישראל
 לבדם, כי אין לאומות שייכות ואחיזה שם כי שרש ז' מדות
 הרעות הנ"ל הנולדים מן הרוח שטות המכסה על דעת
 אלהות אין שרש התהוות כ"א אחר הצמצומי' והיניקה
 מדעה הב' כנ"ל משא"כ בהגלות נגלות גילוי אלהות כמו
 שהוא בדעה העליונה יתפרדו כל פועלי און כו' וכמו
 שהוא בעבודת ה' ע"י התבוננות איך שלמעלה היש ולמטה
 האין דכלא חשיב נופלים כל התאוות רעות, וז"ש עוד
 אשר בחרת באברם כו' (נחמי' ט' ז') לתת את ארץ הכנעני
 והחתי כו' (נחמי' ט' ח') שהם ז' מדות הרעות הנ"ל
 שיתבררו ע"י דעת באלהות ואז יהיה ותקם את דברייך פי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

הגבוהות שמבחי' אדם בצלמינו, ונק' בנים למקום וכמו
 מעלת האדם הרגשה כך נשמו' אלו יש להם דעת, ואין
 הפי' ידיעה אלא הרגשה, וזרע בהמה הם הנשמות שאין
 להם דעת כ"כ שבדורותינו אלה, כי בני עלי' מועטי' גם
 בדורות הראשונים, ואין הפי' שאין להם דעת כ"א הגם
 שיודעי' מפי ספרי' וסופרי' איך שמחי' ומהוה ולגדולתו
 אין חקר מ"מ אינו מורגש בבחי' דעת שלם ה"ז זרע בהמה
 שהרי הבהמה רואה ושומעת ג"כ, מ"מ אינה מבנת מפני
 שאין לה דעת כ"כ, וכך נשמות אלו הגם שיודעי' אין זה
 בבחי' הרגשה והתקשרות, כי דעת מל' והאדם ידע.
 ומבשרי אחזה כאילו רואה.

ד"ה ויקח לו יעקב מקל לבנה

ש"פ ויצא, תרל"ב

ויקח לו יעקב מקל לבנה לח וגו' ותלדנה הצאן עקודי'
 נקודי' וברודי', ויתן פני הצאן אל עקוד. וצ"ל איך
 בירר יעקב מצאן לבן עקודי' נקודי' וברודי' שפי' האריז"ל
 שהם עולמות שלמעלה מאצי'. והענין דהנה עקודים
 נקודים וברודים הם ב"ע דכלליות, ובזח"א קס"א ב' פי'
 פסוק ויקח לו יעקב, ותוכן הענין שבחר לו מדת הת"ת קו
 האמצעי בריח התיכון המכריח מן הקצה אל הקצה
 שממשיך בו אור הכתר ועי"ז מחבר חו"ג, והמשיך אור זה
 למל' בכדי שיתברך ב"ע.
 וביאור הענין יובן בהקדם מ"ש וזרעתי את בית ישראל
 זרע אדם וזרע בהמה, זרע אדם הם הנשמות

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

19 להיות שהאהבה אינה מה שחפץ באמת כ"א בבחי' הסכם
20 לבד (וגם ההשגה המביאה לזה אינה השגה גמורה) (והסכם
21 זה אינו כמו ההסכם הנשאר אחר האהבה בתפלה שהוא
22 בבחי' רושם לבד השייך להקיום בפועל כל היום, משא"כ
23 ההסכם דכך יאתה לו הוא בבחי' חיות והרגש יותר ומ"מ
24 ה"ז רק בבחי' הסכם לא שחפץ באמת כו') וממש"ש וגם
25 נפשו ורוחו אשר בקרבו כו' נראה שזהו התכללות מבחי'
26 נפש ורוח (ולא כענין התכללות הנ"ל דהיינו שהנפש נכלל
27 בבחי' רוח וכאן הוא התכללות מדרגתו, ר"ל דבהתכללות
28 הנ"ל הנפש הוא בחי' הודאה, רק להיותו עומד בעבודתו
29 במדרגת רוח, או גם למעלה מזה, לכן ההודאה היא
30 במדר' נעלית כנ"ל, וכאן ההתכללות הוא שהנפש והרוח
31 הן במדר' אחת, והיינו שזה מדר' גבוה יותר במדר' הנפש
32 שהוא כמו בחי' רוח (אבל אין זה אמיתי בחי' הרוח) וזהו
33 התכללות מדרגתו) ומכל מקום הוא בחי' נפש, רק שזהו
34 בחי' נה"י (שנקרא ג"כ נפש כנודע בענין תלת שליטין אינון
35 מוחא לבא וכבדא שהן חב"ד חג"ת נה"י) שלמעלה מבחי'
36 המל' (שזהו בחי' הודאה).

1 וצ"י אמיתיית העבודה בבחי' רוח ה"ה עולה אח"כ לעולם
2 הבריאה, והיינו שיעלה ויגיע למדר' נשמה שהיא
3 העבודה דבחי' המוחין וגם בחי' רוח עולה ונכלל בזה
4 כהתכללות היצי' בעולם הבריאה כו'. והענין הוא דהנה
5 בסש"ב פל"ח ול"ט מבו' דהעבודה בבחי' דו"ר טבעיים
6 עולה בעולם חיצ' ודו"ר שכליים הם בכרי', ולכאורה נראה
7 דהיינו האהוי"ר שבהתגלות הלב הבאה ע"י התבוננות כו',
8 אך באמת נראה הכוונה שם דדו"ר שכליים המה נעלים
9 הרבה יותר מהאוי"ר הנ"ל, והמה מה שבאים בדרך ממילא
10 מההתבוננות בגדולת אוא"ס ב"ה כו', וממש"ש בפל"ט אך
11 היינו דוקא נשמות ממש שהן בחי' מוחין דגדלות א"ס ב"ה
12 אבל בחי' הרוח של הצדיקים וכן שאר כל נשמות ישראל
13 שעבדו את ה' בדו"ר המוסתרת בלב כללות ישראל כו', הנה
14 ממש"א גבי נשמה שהיא בחי' מוחין דגדלות וממה שכותב
15 בב' חלוקות בחי' הרוח של הצדיקים והעבודה דשאר כל
16 נש"י בדו"ר המוסתרת דהיינו דו"ר טבעיים, נראה בפרטיות
17 המדר' דנפש רוח ונשמה, דהאהבה המוסתרת אשר כך
18 יאתה להן כו' המבו' בסש"ב פט"ז היא בחי' נפש לבד

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרצ"ט

בביאת המשיח בב"א, יושלם המעשה ע"י עבודת הבירורים, ולכן יהיה מעשה גדול. ע"י "זאת"
– חכמה תתאה ומעשה, יהיה השכל וידוע אותי, ספירת המלכות תתעלה על כל המדרגות, כי
סוף מעשה במחשבה תחלה

10 זו דחכמה תתאה דנקראת "זאת" יתהלל המתהלל, להיות
11 פי על ידי זה יבוא לבחינת "השכל וידע אותי", הוא בחינת
12 אור אין סוף ברוך הוא עצמותו ומהותו יתברך, וזהו דעל
13 זמן דביאת המשיח נאמר²² "רני ושמחי בת ציון", דבחינה
14 זו הנקראת "בת", תתעלה אז יותר מכל המדרגות. והגם
15 דעכשיו הנה בחינת המלכות היא מדרגה חיותר אחרונה,
16 הנה אז תתעלה יותר מכל המדרגות, דהשפעה הנמשך מן
17 המשפיע אל המקבל הרי הוא כחותם המתהפך, דמה ששל
18 החותם הוא שוקע, פשוטתמין על השפעה הוא בולט,

1 והנה גם מה שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, הנה כל
2 זה הוא רק עקשו בזמן עבודת הברורים, אמנם אחרי
3 אשר ישלם העבודה, הינו בזמן ביאת המשיח במהרה
4 בימינו אמר, הנה מוכן דמעשה גדול מתלמוד, שהרי כל
5 עקר גדלות התלמוד הוא מפני שמביא לידי מעשה, ולכן הנה
6 בביאת המשיח בגמר ושלמות המעשה בעבודת הברורים,
7 הנה אז יתגלה גדל המעשה, ועל זה נאמר²¹ "אל יתהלל
8 חכם בחכמתו וגו' כי אם בזה זאת יתהלל המתהלל", דזאת
9 הוא בחינת חכמה תתאה, שהוא המעשה דוקא, דבבחינה

22) זכריה ב, ד.

21) ירמיהו ט, כב.

מקום הם באים באחרונה, ועם היותם באים באחרונה, עם
כל זה הם העקר, ועל דרך זה יובן בענין תלמוד ומעשה,
דהגם תלמוד הוא גדול שהתורה היא ממשיכה בחינת
"גדול הוי'", וגם מכא לידי מעשה, מפל מקום הנה מאחר
המעשה באה לבסוף, הנה העקר הוא המעשה וסוף
המעשה בא במחשבה תחלה, ולכן הנה כביאת המשיח
הנה מעשה שהוא קיום המצות, הוא גדול מתורה.

יום שני דתג השבועות תרצ"ט בפעודת.

דבהשפעת השכל הרי המשלים וההצעת דברים קודמים
להבנת השכל, אבל אצל המשפיע הרי הנמשל קודם, ורק
בכדי שיוכן להמקבל מקדים ההצעות והמשלים, אבל עקר
הפונה הוא הבנת השכל, ועל דרך משל בגדול החטים או
הפרות, דתחלה צומח התבן והשבלים או האילנות
והענפים, ואחר כך מתמלאים השבלת חטים, והענפים
מוציאים פרות, והגם פי העקר הם החטים והפרות, מפל

לקוטי דיבורים

מו. רבי יהודה הי' נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש
באח"ב.
ר"י הגלילי, ר"א ור' עקיבא, כל אחד הוסיף על חברו,
מה הוסיף ר' יהודה?
דצ"ך עד"ש באח"ב בגימטריא אשר⁷⁷, ישראל
אומרים אשר קדשנו במצותיו, אשר - הוא עונג, מלשון
אשרוני, ואילו בפרעה שאמר "מי ה' אשר אשמע"⁷⁸, היו
צריכים חמש מאות ואחת מכות, בגימטריא אשר⁷⁹,
להכיר מהי סיבת המכות ולמה מתכוונים למעלה בהן.
מז. (אחרי גמר סדר אמירת ההגדה ושתיית כוס
רביעית):
רבינו הזקן לא הכניס בסידור אחרי ההגדה המלים
"חסל סידור פסח", כי בחב"ד אין הפסח מסתיים, אלא
נמשך תמיד. לאמיתו של דבר מאירה הארת כל
המועדים בכל יום, אלא שחג הפסח נמשך תמיד.
מח. בספירה אנו אומרים "היום יום". והכוונה היא
שהיום יהיה יום. שידעו מה פעלו בכל יום, מה פעלו
אתמול ומה צריכים לפעול היום.
כשברח רבנו הזקן מפני נפוליון, בשעת המלחמה,
נסע בדרכים צדדיות, הנקראות "על הדרך הרכה"⁸⁰.
כשנסע אב-הסבא⁸¹ עם בני ביתו ללויבאוויטש נסעו "על
הדרך הקשה", והיו ניכרים ומסומנים ה"ווארסטין"⁸²
כנהוג. אמר הרבי: טוב, כעת יודעים כמה מן הדרך כבר
עברו וכמה עדיין נשאר כדי להגיע לתכלית המכוונת.
זהו "היום יום" שידעו מה כבר פעלו ומה עדיין
צריכים לפעול, כענין "אסורה מכאן להתקרב לשם"⁸³.
ובפרט כעת שמככים מיום ליום, משעה לשעה ומרגע
לרגע ל"כמי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁸⁴ -
צריכים בודאי לייקר את הזמן.

ואת הגוי אשר יעבודו דן אנכי.
אאמו"ר אמר אימרה קשה: וגם את הגוי אשר
יעבודו - מה שיש לאומות העולם שליטה על בני ישראל,
"אשר יעבודו" לשון פועל יוצא, הרי זה מפני שדן, הם
נידונים בגלל ה"אנכי", בני ישראל נידונים על מדת
דביקותם ל"אנכי".
מד. בשנת תר"ן עשו לי לחג הפסח בגד ונעלים
חדשים. הסדר בלויבאוויטש בבדיקת חמץ בערב פסח,
היה - לבדוק ולחפש בחצר כלול התרנגולות ובאורות
הסוסים, והמשרת ר' מענדל היה עסוק בזה כמה שעות
בלילה וחוזר ובודק ביום.
אחרי שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה,
לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ולאחר מכן
עוסקים בשאר ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה גם
- להסיר החותמות מעל בקבוקי היין - ובפרט אותן
שהיו בהן אותיות, ולהסיר המגופה במקצתה, והיו
נזהרים שלא יגע ברזל המחלץ ביין. הייתי עושה זאת
בחדר כ"ק אאמו"ר ונזהרתי שלא ללכלך את בגדי,
ובעיקר שלא לקלקל ברק הנעלים החדשות.
הוד כ"ק אאמו"ר הכיר במהלך מחשבותיי, ואמר לי:
בד"ה עבדים היינו שבסידור מסביר משל משר היושב
ליד שולחנו הערוך בכל מיני מעדנים ותחת השולחן עומד
הכלב ומכרסם עצמות, היתכן שהשר ירד מכסאו
ומשולחנו וילך אל מתחת לשולחן לכרסם עצמות?
הדברים השפיעו עלי, והתביישתי להסתכל על בגדי
החדשים. זה נקרא חינוך.
מזה. פעם כשהיה כ"ק אאמו"ר ב"יחידות" אצל אביו
כ"ק מוהר"ש נ"ע אמר לי: "עצמי" יכול לתת את הכוח
למסירה ונתינה ו"עצמי" יכול להיות מקבל.

(81) אדמו"ר ה"צמח צדק".

(82) שם מדת אורח ברוסיה.

(83) ראה לקוטי דיבורים חה"פ רצ"ד ח"ב.

(84) מיכה ז, טו.

(77) ראה פ"ח שער המצות.

(78) שמות ה, ב.

(79) מספר המכות דריה"ג ור"ע עם הכולל.

(80) שאינו מרוצף באבנים.

- 1 במצרים היו נסים. מי שרצה - ראה. מי שלא רצה -
2 לא ראה. כעת יהיה אראנו נפלאות, ברצון או שלא
3 ברצון, כולם יראו. וכשבני ישראל יקיימו את "היום יום"

סעודת יום א' של פסח תש"ג

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ז (א) - הירושה הקדושה

1 בין אלו ששמעו את ר' חיים שמעון הצעיר מוכיח בחריפות את ר' בצלאל, הצדיק הישיש, על מה
2 שנראה כגילוי סימני גאווה, היה ר' יהושע פייטל, סופר הסת"ם, בעל נכדתו של רבי בצלאל. ר' יהושע
3 פייטל זה היה ירא-שמים גדול, משחר ילדותו ישב תמיד בבית המדרש. הוא היה תלמיד ישיבת ר'
4 גבריאל, רבה של דוברומיסל, ולפי עצתו של ר' גבריאל נעשה לסופר סת"ם. ר' גבריאל היה גם השדכן
5 שלו. את מלאכת הסופרות למד ר' יהושע פייטל אצל ר' פתחיה מאיר, שגם עסק בעשיית בתים
6 לתפילין, והמשיך לעבוד אצלו חמש-עשרה שנים.

7 רבי פתחיה מאיר נחשב טיפוס נדיר גם אצל סופרים. מעולם לא כתב אות או עשה בתים אלא
8 בהיותו שרוי בתענית. בטרם התיישב לכתוב טבל במקווה טהרה, ואמר בפיו פעמים רבות בכוונה כי
9 הוא כותב לשם הקדושה. בזהירות מיוחדת הכין את הקלף ואת הנוצה והדיו. את הכול עשה בקדושה
10 וטהרה.

11 ר' יהושע פייטל למד אצל רבו לא רק את עבודת הקודש כי אם גם את הזהירות והחרדה, וכשנפטר
12 ר' פתחיה מאיר נתמנה הוא למלא מקומו. ברם, ר' יהושע פייטל חשש מאוד מהאחריות הגדולה
13 הכרוכה בכך ובדמעות בעיניו התחנן אצל ר' גבריאל שישחררוהו מהתפקיד האחראי להביא ליהודים
14 ספרי תורה, תפילין ומזוזות. הוא פחד פן לא יוכל להגיע לדרגתו של ר' פתחיה מאיר, "וכי איך יכול
15 אני להידמות למורי הצדיק, זכרוננו לברכה"? - בכה לפני הרב - "והרי אני אדם קטן ודל, מוטב
16 שאעסוק במלאכה פשוטה".

17 ברם, רבי גבריאל לא ויתר לו. הוא עודדו וחיזקו ושכנעו להמשיך במלאכה הקדושה. ר' יהושע
18 פייטל ניאות סוף סוף לכך בתנאי שתמיד יהיה מישוהו על ידו ויזכיר לו את קדושת המלאכה שבה
19 הוא עוסק ושהעיסוק יהיה "לשמה". כן היה על אדם זה לספר לו כיצד נהג ר' פתחיה מאיר בהכנת
20 הקלף, בכתיבה עצמה, בעשיית הבתים, ובאלו כוונות ביצע את האמור. עם זאת עדיין היסס ר' יהושע
21 פייטל לגשת אל המלאכה, עד שרבו התגלה אליו בחלום והורה לו להיות הסופר של דוברומיסל.

22 ר' גבריאל נאלץ לבחור עבור ר' יהושע פייטל את העוזר המבוקש. היה זה ר' שמעיה הצולע,
23 יהודי למדן וירא שמים. ר' יהושע פייטל לימדו את הלכות כתיבת סת"ם ואת הנהגות ר' פתחיה מאיר,
24 כדי שזה יוכל להזכיר לו אותן תכופות. אלא שגם אז לא החל ר' יהושע פייטל במלאכתו עד שקיבל
25 על עצמו סיגופים ותעניות. לא פחות ממאה ועשרים (שלוש פעמים ארבעים) תעניות רצופות פרט
26 לשבתות וחגים. מדי לילה בלילה היה עורך "תיקון חצות", ובמשך כל התקופה הזו לא יצא בכלל
27 מכתלי בית המדרש. רק לאחר הכנה זו חגר עוז לגשת אל עבודת הקודש של הסופרות.

28 כאשר שמע ר' יהושע פייטל את דברי התוכחה של ר' חיים שמעון שהופנו בבית המרחץ כלפי
29 ר' בצלאל הצדיק - חש צמרמורת העוברת בבשרו. הוא ראה את דברי התוכחה מותאמים אליו, שכן

- 1 - האם אינו בעל גאווה? הרי לא אחת הרגיש את עצמו גאה במלאכת הקודש שלו. לא אחת נהנה
- 2 וחש סיפוק מפרשיות התפילין הנאות ומהמזוזות הנאות שכתב. כך נהנה כאשר ר' שמעיה, או קונים
- 3 - או אף הוא עצמו - שיבחו את טיב העבודה. והרי כל אלה הם סימני גאווה והתפארות.
- 4 דבריו של ר' חיים שמעון השאירו, אפוא, רושם כזה על הסופר התמים שבמשך כל השבת לא
- 5 מצא מנוחה לעצמו. מיד עם צאת השבת מיהר אל ר' דוד משה הדיין וסיפר לו כי הוא חש עצמו
- 6 חוטא בשל היותו בעל גאווה. לכן ביקש מהדיין "תיקון" של תשובה, והודיע לו כי החליט לעזוב את
- 7 מלאכתו ולהפקיד את העבודה בידי ר' שמעיה.
- 8 היתה לו לר' יהושע פייטל סיבה נוספת לחדול מלהיות סופר. הוא הרגיש שראייתו הולכת
- 9 ונחלשת וחשש שמא יגרום הדבר לכך שיהיו לו טעויות בכתובת ספרי תורה ופרשיות התפילין.
- 10 הדיין סירב לתת לו "תיקון" בהבטיחו לו כי אין עליו שום חטא ולכן אין עליו לקבל תשובה. אך
- 11 לאחר שנוכח ר' יהושע פייטל לדעת כי לא ישיג "תשובה" מהדיין, קבע הוא לעצמו סדר של תשובה
- 12 בתעניות וסיגופים, וחדל ממלאכתו.
- 13 בכל העיר פשטה השמועה כי ר' יהושע פייטל חדל להיות סופר. איש לא ידע להסביר את מניעי
- 14 החלטתו זו, ונוצרו סברות מסברות שונות. היו כאלו שסיפרו שר' פתחיה מאיר, רבו של ר' יהושע
- 15 פייטל, התגלה אליו בחלום ופקד עליו לעזוב את מלאכתו. והעיר דוברומיסל נבוכה וסוערת.
- 16 בדוברומיסל היה יהודי, למדן ובעל צדקה, בשם ר' פינחס מרדכי. יהודי זה היה משמיע שיעור
- 17 קבוע בגמרא, בהיותו חשוך בנים אימץ בביתו יתום, בן אחיו. ובכן, ר' פינחס מרדכי ניחן בטבע לחקור
- 18 את הפרטים על כל מאורע ששמע עליו ועניין אותו. אף כאן, כששמע את הסברות השונות המתהלכות
- 19 בעיר על מניעיו של ר' יהושע פייטל החליט לברר את העניין, וכך גילה כי זו תוצאה של דברי ר'
- 20 חיים שמעון אל רבי בצלאל. לאחר מכן הגיעו תוצאות חקירה זו לאוזני ר' יוסף [=סב זוגתו של ר'
- 21 חיים שמעון] והדבר גרם לו צער רב. מייד הלך אל ר' בצלאל וביקש את סליחתו על כך שבעל נכדתו
- 22 התחצף כנגדו.
- 23 ר' בצלאל הרגיע את ר' יוסף והסביר לו כי לאמתו של דבר גרם לו ר' חיים שמעון טובה גדולה.
- 24 נכון, אמנם, כי מעולם לא היה בדעתו להתגאות, אלא שאדם אחר ששמע את דבריו היה עלול לראות
- 25 את הדבר כגאווה, דבר שממנו עשוי לבוע נזק.
- 26 כעבור מספר שבועות שב ר' בצלאל לביתו ברססנא, ואף ר' יהושע פייטל עזב את דוברומיסל.
- 27 העניין כולו נשכח לאט לאט. ליהודי דוברומיסל נוספו עניינים אחרים לענות בהם.
- 28 בגלל התקפותיו הסוערות של ר' חיים שמעון על בעלי גאווה, ותכונתו שלא לסבול אנשים
- 29 גאוותנים ושואפי כבוד, הלך והתמעט מספר הידידים שלו בדוברומיסל. גם שני חתניו הגדולים של ר'
- 30 אליעזר ראובן הנפח לא גילו חיבה לר' חיים שמעון, וודאי משום שידעו כי ר' חיים שמעון מסתכל
- 31 עליהם בעין רעה משום שראה אותם כאנשים המעוניינים שהכול ידעו על למדנותם.
- 32 שונים מזה היו היחסים בין ר' חיים שמעון לבין ר' יצחק שאול, חתנו השלישי של הנפח.
- 33 באמצעותו של ידידו זה התוודע ר' חיים שמעון אל ברוך, כאשר בא לחג הפסח אל בית חותנו של
- 34 ר' יצחק שאול.

אגרות קודש

- 1 ב"ה כ"ז טבת תרצ"א
2 כבוד ידידי הנכבד והנעלה, וי"ח אי"א
3 מוה"ר אברהם יצחק שי
4 שלום וברכה!
5 במענה על מכתבו מב' שמות, טוב מאד שלומד עמהם,
6 ובנדון מה ששואל בזה שנוגעים בזקנס אין זה נוגע אל
7 הלימוד, בודאי שצריכים לדבר מזה, והדבור עם המקבל בכלל
8 צ"ל בנחת רוח, ודברים היוצאים מן הלב שיהיו נכנסים בלב
- 9 הוא כשאינם ברעש, והשי"ת יעזר לו, אבל אל הלימוד אינו
10 נוגע וצריך ללמוד עמהם.
11 החשבונות בהנוגע לעצמו הנה כשהאדם עובד עבודתו,
12 חבל על הזמן להתעסק בזה, ורק כשאין עובדים אזי יכולים
13 להתעסק בחשבונות הללו.
14 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.
15 מזכיר
- [אג"ק מוהריי"צ כרך ב' עמ' שי]

אגרות קודש

ב"ה, ח' סיון, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב' סיון, בו כותב אודות מצב בריאותו, ולפלא שאינו מזכיר דבר בהנוגע לבריאות הנשמה - הם עניני שיעורי לימוד וקיום המצות - ועבודת התפלה בכלל - והרי בריאות הגוף והנשמה הא בהא תליא. ובטח ימלא בהזדמנות הכי קרובה.

והשי"ת ישלח דברו וירפאהו ע"י רופא פלוני וטפול פלוני, ויוכל להוסיף בלימוד תורת הנגלה והחסידות ובעבודתה תפלה. וכל המוסיף בהוספה זו מוסיפין לו.

בטח זהיר בקידוש לבנה - סגולה לשנים.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט
מזכיר

ב"ה, ט' סיון, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

... בטח יתדברו באופן המתאים ע"ד הכנות לסיום הלימודים בבתי ספר הרשת, ויתנו גם צדה לדרך להתלמידים-ות לימי ההפסק בלימודים, ומה טוב שגם בהשבועות דחופש יאספו תלמידיהם איזה פעמים, ובמילא תהיי אפשרות גם להזכירם אודות הענינא דיומא, וכמו ג' שבועות, הכנה לחדש אלול וכיו"ב, וגם להזכירם דיני ומנהגי ישראל שבערכם.

פרק ב משנה ט

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואילו הן, רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערד. הוא היה מונה שבתם. רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן, חסיד. רבי שמעון בן נתנאל, רבא חטא. ורבי אלעזר בן ערד, כמעין המתגבר. הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערד בכף שניה, מכריע את כלם.

נקודות משיחות קודש

שקבל ארבעה החומשים הראשונים מפי הקב"ה נעשה "כמעין המתגבר" ואמר משנה תורה "מפי עצמו"¹¹.

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי

מבואר במפרשים¹², שלרבי יוחנן בן זכאי היו יותר מחמשה תלמידים, כמובן, אלא הפירוש הוא שכל תלמידיו נחלקים לחמשה סוגים ודרגות.

ויש לומר, שכן הוא גם לגבי כל התלמידים ולומדי תורה בכלל – וכן כל ישראל, עליהם נאמר¹³ "וכל בניך לימודי ה'" – שהם מחולקים לחמשה סוגים.

והנה, מלבד חלוקה זו לחמשה, מתחלקים בני ישראל גם לשבעה דרגות, כנגד שבעת המדות: יש מי שעובד מאהבה, יש מי שעובד מיראה, ועד למלכות¹⁴. וכן מצינו שני אופנים בחלוקת התורה: חמשה חומשי תורה ו"שבעה ספרי תורה"¹⁵. ויש לבאר את ההבדל בין שני אופני החלוקה – חמשה ושבעה: חמשה קשור בכלל עם העבודה בקדושה, ואילו שבעה מורה על העבודה גם בעולם. וכפי שהוא בספירות, חמש המדות מחסד עד הוד כוללים את עיקר המדות, כידוע¹⁶ שהספירה החמישית, הוד, הוא "סוף ותשלום הספירות בעיקר המדות"; והספירה הששית והשביעית, יסוד ומלכות, הן מקור ההשפעה לבי"ע¹⁷ עלמא דפרודא¹⁸.

זהו אחד ההבדלים בין חלוקת בני ישראל לשבעה ולחמשה: שבעה – כולל כל הדרגות בישראל, גם הדרגות התחתונות ("בריות בעלמא"¹⁹), כנגד הספירה הששית והשביעית. חמשה – בני ישראל מתחלקים למספר זה בתור לומדי חמשה חומשי תורה ופירושה כולו (חמשה תלמידיו של רבי יוחנן בן זכאי, שכל ענינו הי' תורה וקדושה), היינו כפי שהם קשורים בעיקר עם קדושה (חמש ספירות).

ועל דרך זה בחלוקת התורה: החלוקה הרגילה היא לחמשה ספרים, שכן עיקר ענין התורה קשור בקדושה. אך היות שהיא צריכה לפעול גם בעולם, שנבאר בשבעת ימי בראשית, לכן יש בה גם החלוקה לשבעה, כולל הדרגה הששית והשביעית, שהן מקור ההשפעה בעולם²⁰.

רז"ל אמרו¹ שישנו דמיון מסויים בין רבי יוחנן בן זכאי למשה רבינו: שניהם חיו מאה ועשרים שנה שנחלקו לשלש תקופות של ארבעים שנה. משה הי' במצרים ארבעים שנה, ובמדין ארבעים שנה, ופירנס את ישראל ארבעים שנה; ורבי יוחנן בן זכאי עסק בפרקמטיא ארבעים שנה, ושימש חכמים ארבעים שנה, ופירנס את ישראל ארבעים שנה.

במשנתנו ניתן למצוא צד-השווה נוסף:

התורה, שנקראת "תורת משה", מחולקת לחמשה חומשים (וכן הלוחות שניתנו על ידי משה נחלקים לשתיים, כשבכל צד מצויות חמש דברות); וכן תורתו של רבי יוחנן בן זכאי נתחלקה לחמשה סוגים של תלמידים, וכל אחד מהם הוא כנגד אחד מחמשה חומשי תורה.

רבי אליעזר בן הורקנוס, שנקרא "רבי אליעזר הגדול"², הוא כנגד חומש בראשית, כמאמר רז"ל³ "הגדולה – זו מעשה בראשית".

רבי יהושע בן חנניא, עליו אמר רבו "אשרי יולדתו, הוא כנגד חומש שמות, בו מסופר על גאולתם של ישראל ממצרים, שנמשלה ללידה⁴. קשר נוסף: רבי יהושע בן חנניא נהג להרבות בויכוחים עם חכמי אומות העולם⁵, ומסתבר שדוקא רבי יהושע בן חנניא עסק בכך להיותו "קרוב למלכות"⁶; וזה קשור לויכוחים שניהל משה – שגדל בביתו של פרעה – עם פרעה מלך מצרים, עליהם מסופר בחומש שמות.

רבי יוסי הכהן הוא כנגד חומש ויקרא, שנקרא "תורת כהנים"⁷.

רבי שמעון בן נתנאל הי' "ירא חטא", היינו שפחד מעצם החטא והחסרון⁸, לא מעונש או מניעת שכר. וזהו כנגד חומש במדבר, שנקרא "חומש הפקודים"⁹, כי הדרך להגיע לדרגת "ירא חטא" הוא על ידי מנין ומספר: כשאדם סופר תמיד את הימים שניתנו לו כדי למלא את שליחותו בעולם, אזי הוא מנצל את זמנו בשלימות, ללא "חטא" וחסרון.

רבי אלעזר בן ערד, שהי' "כמעין המתגבר", הוא כנגד חומש דברים, שאמרו משה "מפי עצמו"¹⁰, היינו שעל ידי

ח א וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דִּבֶּר אֶל־
 אֶהֱרֹן וְאֶמַּרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתָּךְ אֶת־הַנֹּרֹת אֶל־
 מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֹאִירוּ שְׁבַעַת הַנֹּרוֹת כִּסִּי:
 ג וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה הֵעֲלָה
 נֹרְתִיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּסִּי: ד וְזֶה
 מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יִרְכָּה עַד־
 פְּרָחָה מִקְשָׁה הִוא כַּמֶּרְאֶה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה בֵּן עֶשֶׂה אֶת־הַמִּנְרָה כִּסִּי: לו
 ה וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְלוֹיִם
 מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם כִּסִּי: ז וְכֹה־
 תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרֵם הִזֵּה עֲלֵיהֶם מִי חַטָּאת

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב מלל עם אהרן ותימר לה
 באדלקותך ית בוצינא לקבל
 אפי מנרתא יהון מנהרין שבועא
 בוצינא: ג ועבד כן אהרן לקבל
 אפי מנרתא אדלק בוצינא כמא
 די פקיד יי ית משה: ד ודין
 עובד מנרתא נגידא דהב עד
 שידה עד שושנה נגידא היא
 כחזו די אחזי יי ית משה כן עבד
 ית מנרתא: ה ומליל יי עם משה
 למימר: ו קרב ית לואי מגו בני
 ישראל ותדפי תהון: ז וכדין
 תעבד להון לדכואיהון אדי
 עליהון מיא דחטאתא ויעברון
 מספר על כל פשרהון ויחורון

רש"י

מקשה. בטדי"ץ בלעז געשלאגען לשון "דא לדא
 נקשן" (דניאל ה). עשת של כפר זהב היתה ומקיש
 בקרנס וחותר בכשיל לפשט איכריה כתקונן, ולא
 נעשית איכרים איכרים על ידי חבור: עד־ירכה
 עד־פרחה. "ירכה" היא השדה שעל הרגלים,
 חלול, בדרך מנורת כסף שלפני השרים: עד־ירכה
 עד־פרחה. כלומר גופה של מנורה כלה וכל התלוי
 בה: עד־ירכה. שהוא אבר גדול: עד־פרחה.
 שהוא מעשה דק שבה - הכל מקשה. ודרך "עד"
 לשמש בלשון זה, כמו (שופטים טו): "מגדיש
 ועד־קמה ועד־כרם זית": כמראה אשר הראה
 וגו'. כתבנית אשר הראהו בהר, כמו שנאמר (שמות
 כה): "וראה ועשה כתבניתם וגו'": כן עשה את־
 המנרה. מי שעשאה. ומדרש אגדה: על ידי הקדוש
 ברוך הוא נעשית מאליה: תורה ה (ו) קח את־
 הלויים. קחם בדרך: אשריכם שתזכו להיות
 שמשים למקום: (ז) הנה עליהם מי חטאת. של
 אפר הפרה, מפני טמאי מתים שבהם: והעבירו
 תער. מצאתי בדברי רבי משה הירשן: לפי שנתנו

(ב) בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה
 לפרשת הנשיאים? לפי שפשראה אהרן חנכת
 הנשיאים, חלשה אז דעתו, פשלא היה עמהם
 בחנכה לא הוא ולא שכטו. אמר לו הקדוש ברוך
 הוא: חייך, שלף גדולה משלהם, שאתה מדליק
 ומיטיב את הנרות: בהעלתך. על שם שהלהב
 עולה, כתוב בהדלקתן לשון "עליה", שצריך
 להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד
 דרשו רבותינו: מכאן, שמעלה היתה לפני המנורה,
 שעליה הכהן עומד ומיטיב: אל־מול פני המנורה.
 אל מול נר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של
 מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת
 הקנים. שלשת המזרחיים פונים למול האמצעי
 הפתילות שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי
 הפתילות למול האמצעי, ולמה? כדי שלא יאמרו:
 לאורה הוא צריך: (ג) ויעש כן אהרן. (ספרי)
 להגיד שכחו של אהרן, שלא שנה: (ד) וזה
 מעשה המנרה. (שם) שהראהו הקדוש ברוך הוא
 באצבע, לפי שנתקשה בה, לכך נאמר "וזה":

והעבירו תַּעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וּכְבָּסוּ בַגְדֵיהֶם
וְהִטְהֵרוּ רִשְׁוֹ: ח וּלְקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ
סֵלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפַר־שָׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח
לְחִטָּאת רִשְׁוֹ: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֱהִל
מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רִשְׁוֹ:
י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם: יא וְהִנִּיף
אֶהֱרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה רִשְׁוֹ:
יב וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפְּרִים
וְעִשָּׂה אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־
הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בָנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לַיהוָה: יד וְהִבַּדְלַתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: טו ע"ב בחול שני טו וְאַחֲרֵי־
כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֱהִל מוֹעֵד וְטַהֲרַת
אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: טז פ"י נְתָנִים נְתָנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי

לבושיהון וינדפון: ח ויסבון תור
בר תורי ומנחתה סלתא דפילא
במשח ותור תנן בר תורי תסב
לחטאתא: ט ותקרב ית לואי
קדם משפן זמנא ותכנוש ית כל
כנשתא דבני ישראל: י ותקרב
ית לואי קדם יי ויסמכון בני
ישראל ית ידיהון על לואי:
יא וירים אהרן ית לואי ארמא
קדם יי מן בני ישראל ויהון
למפלח ית פלחנא דיי: יב ולואי
יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא
ועבד ית חד חטאתא וית חד
עלתא קדם יי לכפרא על לואי:
יג ותקם ית לואי קדם אהרן
וקדם בנוהי ותרים יתהון ארמא
קדם יי: יד ותפרש ית לואי מגו
בני ישראל ויהון משמשין קדמי
לואי: טו ובתר פן יעלון לואי
למפלח ית משפן זמנא ותדפי
יתהון ותרים יתהון ארמא:
טז ארי אפרשא מפרשין אנון
קדמי מגו בני ישראל חלף פתח

רש"י

כפרה על הכבורות שעבדו עבודת אלילים והיא
קרויה: "זבחי מתים", והמצרע קרוי
"מת" - הזקיקם תגלחת כמצרעים: (ח) ולקחו
פר בן־בקר. והוא עולה, כמו שכתוב "ועשה את
האחד עולה", והוא קרבן צבור בעבודה זרה: ופר
שני. (ת"כ) מה תלמוד לומר "שני"? לומר לך: מה
עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת (ע"כ דברי
ר"מ), ובזו יש סמך לדבריו בתורת כהנים, ואומר
אני שהוראת שעה היתה, ששעיר היה להם להביא
לחטאת עבודה זרה עם פר העולה: (ט) והקהלת
את־כל־עדת. לפי שהלויים נתונים קרבן כפרה

תחתיהם, יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את
ידיהם עליהם: תורה י (יא) והניף אהרן את־
הלויים תנופה. בדרך שאשם מצרע טעון תנופה
חי. שלש תנופות נאמרו בפירוש זה: הראשונה
לבני קהת, לכך נאמר בם: "והיו לעבד את עבדת
ה'", לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם: הארון
והשלחן וגו'. השנייה לבני גרשון, לכך נאמר בם:
"תנופה לה'", שאף עליהם היתה עבודת הקדש:
יריעות וקרשים (צ"ל: וקרסים, דאלו קרשים פיד
משא בני מררי) הנראות בבית קדש הקדשים,
והשלישית לבני מררי: תורה יב (טז) נתנים נתנים.

כָּל וּלְדָא בּוֹכְרָא כָּלָא מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל קְרִבִּית יְתֵהוֹן קֳדָמִי:
יז אֲרִי דִילִי כָּל בּוֹכְרָא בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרָא כְּיוֹמָא
דְּקִטְלִית כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם אֶקְדָּשִׁית יְתֵהוֹן קֳדָמִי:
יח וְקְרִבִּית יְתֵהוֹן לְוָאִי חֶלֶף כָּל
בּוֹכְרָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וְיִהְיֶה
יְתֵהוֹן לְוָאִי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָי
מִגֹּו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יְתֵהוֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא וּלְכַפֵּר
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְקוֹדֶשֶׁת: כ וְעַבְד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְוָאִי
כָּל דֵּי פְקִיד יְיָ יְתֵהוֹן לְוָאִי
כֵּן עֲבָדוּ לַיהוָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כא וְאַדְכִּיּוּ לְוָאִי וְחִוְרוּ לְבוֹשִׁיהוֹן
וְאַרְם אַהֲרֹן יְתֵהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ
וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן אַהֲרֹן לְדִכּוּאֵיהוֹן:
כב וּבִתֵּר כֵּן עֲלוּ לְוָאִי לְמַפְלַח יְתֵהוֹן
כְּפִלְחָנְהוֹן בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא קֳדָם
אַהֲרֹן וְקֳדָם כְּנֹהֵי כִמָּא דֵּי פְקִיד
יְיָ יְתֵהוֹן עַל לְוָאִי כֵּן עֲבָדוּ
לַיהוָה: כג וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמִימְרָא: כד דָּא דֵּי לְוָאִי מִכַּר

כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כד זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִבֶּן חָמֵשׁ

רע"ז

נגף. שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם
יגשו - יהיה נגף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל־
עדת וגו'. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל
סמכו את ידיהם: תורה כא (כב) כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו'
כֵּן עָשׂוּ. להגיד שבח העושים והנעשה בהם, שאחר
מִהֵנָּה לֹא עָכַב: תורה כג (כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם.
שנים פוסלין בהם ואין המומין פוסלין בהם: מִבֶּן
חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד):

יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטֻרַת כָּל־רָחֵם בְּכוֹר כָּל־מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי רַעֲיָא: יז כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר
בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַפִּתִּי
כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם
לִי רַעֲיָא: יח וְאַקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וְאַתָּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתַנִּים |
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ רַעֲיָא: כ וַיַּעַשׂ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֹדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוֹיִם כֵּן־
עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַעֲיָא: כא וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם
וַיַּכְּסוּ בְּגִדֵיהֶם וַיִּנָּף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה וַיַּכֵּפֶר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם: כב וְאַחֲרֵי־
כֵּן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַתָּם בְּאַהֲל
מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם רַעֲיָא: ס

נתונים למשא, נתונים לשיר: פטרת. פתיחת:
(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר. שלי היו הבכורות בקו הדין
שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי
עד שטעו בעגל, ועכשו 'ואקח את־הלוים': תורה
יח (יט) וְאַתָּנָה וְגו'. חמש פעמים נאמר 'בני
ישראל' במקרא זה להודיע חבתן, שנקפלו
אזכרותיהן במקרא אחד כמנן חמשה חמשי תורה.
וכך ראיתי בכמדבר רבה: וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל

וְעֹשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה יָבוֹא לְצַבָּא צָבָא
 בְּעִבְדָּתָא אֱהֵל מוֹעֵד רַס"י: כה וּמִכֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה
 יָשׁוּב מִצָּבָא הַעֲבָדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד רַס"י:
 כו וְיִשְׁרָת אֶת־אֲחִיו בְּאֱהֵל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר
 מִשְׁמֶרֶת וְעִבְדָּה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם
 בְּמִשְׁמֶרֶתָם רַס"י: פ שְׁלִישִׁי ט א וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר רַס"י:
 ז וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ רַס"י:
 ח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר־יוֹם בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים
 תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל־חֻקֹּתָיו וְכָכֹל־
 מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ רַס"י: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח רַס"י: י וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
 הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ בֵּין
 הָעֲרָבִים בְּמִדְבַּר סִינִי כָכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

חמש ועשרין שנים ולעלא ייתי
 לחילא חילא בפלחון משפן
 זמנא: כה ומבר חמשין שנים
 יתוב מחיל פלחנא ולא יפלח
 עוד: כו וישמש עם אחוהי
 במשפן זמנא למטר מטרא
 ופלחנא לא יפלח כדין תעבד
 ללואי במטרתהון: א ומליל יי
 עם משה במדברא דסיני בשתא
 תניתא למפקהון מארעא
 דמצרים בירחא קדמאח למימר:
 ב ויעבדון בני ישראל ית פסחא
 בזמנא: ג בארבעת עשרא יומא
 בירחא הדין בין שמשיא תעבדון
 יתה בזמנא ככל גזרתה וככל
 דחזי לה תעבדון יתה: ד ומליל
 משה עם בני ישראל למעבד
 פסחא: ה ועבדו ית פסחא בניסן
 בארבעת עשרא יומא לירחא בין
 שמשיא במדברא דסיני ככל די
 פקיד יי ית משה בן עבדו בני

רעט"י

שפל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא
 הקריבו אלא פסח זה בלבד: (ב) במועדו. (שם)
 אף בשבת, במועדו - אף בטמא: (ג) ככל־
 חקתיו. אלו מצות שבגופו: שה, תמים, זכר, בן
 שנה: וככל־משפטיו. אלו מצות שעל גופו
 ממקום אחר, כגון שבצת ימים למצה ולבעור
 חמץ. (ספרים אחרים: מצות שבגופו: שה, תמים,
 זכר, בן שנה. שעל גופו: צלי־אש, ראשו על כרעיו
 ועל קרבו; שחונן לגופו: מצה ובעור חמץ):
 (ד) וידבר משה וגו'. (ספרי) מה תלמוד לומר?
 והלא כבר נאמר (ויקרא כג): וידבר משה את מועדי
 ה' אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמר להם,

"מִכֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה". הא כיצד? (חולין כז) מִכֵּן כ"ה
 בא ללמד הלכות עבודה ולומד חמש שנים, ובן
 שלשים עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה
 במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה:
 (כה) וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. עבודת משא בפתח, אבל
 חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עצלות.
 וזהו "וְיִשְׁרָת אֶת־אֲחִיו" - "עם אחוהי", כתרגומו:
 (כו) לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת. לחנות סביב לאהל ולהקים
 ולהוריד בשעת המסעות: (א) בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן.
 פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר, למדת,
 (פסחים פ"ק. ספרי) שאין סדר מקדם ומאחר בתורה.
 ולמה לא פתח בזו? מפני שהוא גנותן של ישראל,

אֶת־מֹשֶׁה בֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי אֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ
 לַעֲשׂוֹת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה
 וּלְפְנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא כִּסִּי: וַיֹּאמְרוּ
 הָאֲנָשִׁים הִהֲמָה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ
 אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קֶרְבְּנִי
 יְהוָה בְּמַעַדּוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ח וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאִשְׁמְעָה מִה־יְצוּהָ יְהוָה
 לָכֶם: פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה
 טָמֵא | לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ
 לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כִּסִּי: יא בַּחֹדֶשׁ
 הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבִים יַעֲשׂוּ
 אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: יב לֹא־
 יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֵצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ
 בְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־
 הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת
 הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ כִּי |
 קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדּוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא

רש"י

יִשְׂרָאֵל: ו וַהּוּ גִבְרִיא דִּי הוּוּ
 מְסַאבִּין לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא
 וְלֹא יָכִילוּ לְמַעַבְד פֶּסַחָא בַּיּוֹמָא
 הַהוּא וַיִּקְרִיבוּ קָדָם מֹשֶׁה וְקָדָם
 אֶהֱרֹן בַּיּוֹמָא הַהוּא: ז וַאֲמָרוּ
 גִבְרִיא הַאֲנוּן לָהּ אֲנַחְנָא מְסַאבִּין
 לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא לָמָּה נְתַמְנַע
 בְּדִיל דְּלֹא לְקַרְבָּא יְת קַרְבְּנָא דִּי
 בְּזַמְנָה בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַאֲמָר
 לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁמַע
 מַה דְּאִתְפַּקֵּד קָדָם יְיָ עַל דִּי
 לָכוּן: ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
 לְמִימַר: י מַלִּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמִימַר גִּבְר גִּבְר אַרִי יְהִי מְסַאב
 לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא אוֹ בְּאֶרְחָא
 רַחֲיקָא לָכוּן אוֹ לְדִרְכִּיכוֹן וַיַּעֲבֹד
 פֶּסַחָא קָדָם יְיָ: יא בְּיֶרְחָא תַּנְיִנָא
 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא בֵּין
 שְׁמֵשִׁיא יַעֲבֹדוֹן יְתָה עַל פְּטִיר
 וּמִרְרִין יִיכַלְגָּה: יב לֹא יִשְׁאֲרוֹן
 מִנָּה עַד צַפְרָא וּגְרָמָא לֹא יִתְבְּרוֹן
 בָּהּ כְּכָל גִּזְרַת פֶּסַחָא יַעֲבֹדוֹן
 יְתָה: יג וּגְבַרָא דְהוּא דְכִי
 וּבְאֶרְחָ לֹא הָיָה וַיִּתְמַנַּע לְמַעַבְד
 פֶּסַחָא וַיִּשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא הַהִיא
 מֵעַמָּה אַרִי קַרְבְּנָא דִּי לֹא קָרִיב
 בְּזַמְנָה חֻבְבָּה יִקְבַּל גִּבְרָא הַהוּא:

לְשַׁמֵּעַ מִפִּי רַבּוֹ. אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שְׂכָף מִבְּטָח,
 שְׂכָל זְמַן שְׁהִיָּה רוּצָה הִיָּה מְדַבֵּר עִם הַשְׂכִּינָה
 (סנהדרין פ"ק). וְרִאווִיָּה הִיָּתָה פֶּרֶשָׁה זֹו לְהֹאמֶר עַל
 יְדֵי מֹשֶׁה כְּשֶׁאֵר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ, אֲלֵא שְׂכֻכוֹ אֵלוֹ
 שְׁתֵּאמַר עַל יְדִיהָ, שְׁמַגְלִגְלִין זְכוֹת עַל־יְדֵי זָכָאִי:
 תוֹרָה ח (י) אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה. נְקוּד עָלֵיו לֹאמַר לֹא
 שְׂרַחֲקָה וְדָאִי, אֲלֵא שְׁהִיָּה חוּץ לְאַסְקַפַּת הָעֲזָרָה
 כָּל זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שְׁנִי - מִצָּה וְחֻמָּץ עִמּוֹ בְּבִית

וְחֹזֵר וְהִזְהִירָם בְּשַׁעֲת מַעֲשֵׂה: תוֹרָה ה (ו) לְפָנֵי
 מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן. (ספרי) כְּשֶׁשְׁנִיָּהֶם יוֹשְׁבִין בְּבֵית
 הַמִּדְרָשׁ בָּאוּ וּשְׁאֲלוּם; וְלֹא יִתְכַּן לֹאמַר זֶה אַחֵר זֶה,
 שְׂאֵם מֹשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ, אֶהֱרֹן מִנֵּין לוֹ?:
 (ז) לָמָּה נִגְרַע. (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קָדָשִׁים
 קָרְבִּים בְּטִמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזְרַק הָדָם עָלֵינוּ בְּכֻהֲנִים
 טָהוֹרִים, וַיֹּאכַל הַכֹּהֵן לְטִמְאִים (ס"א: לטהורים. כ"ג
 ראם). אָמַר לָהֶם: עֲמְדוּ וְאִשְׁמְעָה, כְּתִלְמִיד הַמִּבְטָח

הָאִישׁ הַהוּא: יד וְכִי־יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה
פֶּסַח לַיהוָה בְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן
יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלָגֵר וּלְאֶזְרָח
הָאָרֶץ ^{רס"ז}: טו וּבְיוֹם הַקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן
בִּפְנֵי הָעֵנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת וּבְעֶרֶב
יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמֵרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר ^{רס"ח}:
^{טז} כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הָעֵנָן יִכָּסְנוּ וּמֵרְאֵה־אֵשׁ
לַיְלָה: יז וּלְפִי הָעֲלֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי
כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן־שָׁם
הָעֵנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ^{רס"ט}: יח עַל־פִּי יְהוָה
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי
אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ ^{רס"י}:
יט וּבַהֲאֲרִיד הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים
וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא
יִסְעוּ: כ וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר
עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה

יד וְאִרִי יִתְגַּדֵּר עִמָּכֹן גִּיּוֹרָא
וְיַעֲבֹד פֶּסַחא קָדָם יי פְּגֻזְרַת
פֶּסַחא וּכְדֻחֵי לֵה כֵן יַעֲבֹד קִימָא
חַד יְהִי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְצִיבָא
דְּאַרְעָא: טו וּבִיּוֹמָא דְאַתְקֻם יְת
מִשְׁכְּנָא חָפָא עֲנָנָא יְת מִשְׁכְּנָא
לְמִשְׁכְּנָא דְסִהְדוּתָא וּבְרַמְשָׁא
הָוָה עַל מִשְׁכְּנָא כְּחֻזֵּי אֲשַׁתָּא עַד
צִפְרָא: טז כֵּן הָוָה תְּדִירָא עֲנָנָא
חָפִי לֵה וְחֻזֵּי אֲשַׁתָּא בְּלִילְיָא:
יז וּלְפֻּם אִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מֵעַלֵּי
מִשְׁכְּנָא וּבְתֵר כֵּן נְטִלִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְשָׂרֵי תַמָּן עֲנָנָא
תַמָּן שָׂרֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח עַל
מִימְרָא דִּי נְטִלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל
מִימְרָא דִּי שָׂרֹן כָּל יוֹמֵי דִי שָׂרֵי
עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא שָׂרֹן:
יט וּבְאַוֲרֻכוֹת עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא
יוֹמִין סְגִיִּיאִין וְיִטְרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יְת מִטְרַת מִימְרָא דִּי וְלֹא נְטִלִין:
כ וְאִית דִּי הָוָה עֲנָנָא יוֹמֵי דְמִנְיָן
עַל מִשְׁכְּנָא עַל מִימְרָא דִּי שָׂרֹן

רע"י

וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ: (מלכים א יח): "הִנֵּה־עָב קָטָנָה כְּכַף־
אִישׁ עֹלָה מֵיָם": (יח) עַל־פִּי ה' יִסְעוּ. שְׁנִינֵי
בְּמִלְאֲכַת הַמִּשְׁכָּן: כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה
עֲמוּד הָעֵנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גְּבִי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין
קוֹרָה; תִּקְעוּ וְהִרְיעוּ וְתִקְעוּ, וְלֹא הָיָה מִהֲלֹךְ עַד
שְׁמֹשָׁה אֹמֵר: "קוּמָה ה'" וְנִסַּע דָּגָל מִחֲנֵה יְהוּדָה.
זוּ בִּסְפָרֵי: וְעַל־פִּי ה' יַחֲנוּ. כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
חוֹנִים, עֲמוּד הָעֵנָן מִתְמַר וְעוֹלָה וְנִמְשָׁךְ עַל גְּבִי בְּנֵי
יְהוּדָה כְּמִין סֶכֶה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׁ עַד שְׁמֹשָׁה אָמַר:
"שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֵלַי יִשְׂרָאֵל", הָרִי אֹמֵר:
"עַל־פִּי ה' וּבִיד־מִשָּׁה": תוֹרָה יט (כ) וַיֵּשׁ. כְּלוֹמֵר:
וּפְעָמִים: יָמִים מִסְפָּר. יָמִים מְעַטִּים: תוֹרָה כ

וְאִין שָׁם יוֹם טוֹב, וְאִין אֲסוּר חֲמֵץ אֱלָא עֲמוֹ
בְּאַכִּילְתּוֹ: תוֹרָה יא (יד) וְכִי־יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וַעֲשֵׂה
פֶּסַח. (פסחים צג. ספרי) יְכוֹל כָּל הַמִּתְגַּדֵּר יַעֲשֵׂה פֶסַח
מִיָּד? תִּלְמוּד לֹאמַר "חֻקָּה אַחַת וְגו'", אֱלָא כֹּךְ
מִשְׁמַעוֹ: וְכִי־יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר וּבָא עֵת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח
עִם חֲבֵרָיו, בְּחֻקָּה וּכְמִשְׁפָּט יַעֲשֵׂה: (טו) הַמִּשְׁכָּן
לְאַהֲלֵי הָעֵדֻת. הַמִּשְׁכָּן הָעֲשׂוֹי לְהִיּוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת
הָעֵדוּת: יְהִיָּה עַל־הַמִּשְׁכָּן. כְּמוֹ "הָוָה עַל
הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה: תוֹרָה טז
(יז) הָעֲלֹת הָעֵנָן. כְּתִרְגוּמוֹ: "אִסְתַּלְקוּת", וְכֵן
"וְנִעְלָה הָעֵנָן". וְלֹא יִתְכַּן לְכַתֵּב "וּלְפִי עֲלֹת הָעֵנָן"
"וְעֹלָה הָעֵנָן", שְׂאִין זֶה לְשׁוֹן סְלוּק אֱלָא צְמוּחַ

יִסְעוּ כִּסִּי: כא וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעַרְב
 עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הָעֵנָן בִּבְקָר וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם
 וְלַיְלָה וְנַעֲלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ: כב אוֹיָמִים אוֹ־
 חֹדֶשׁ אוֹיָמִים בְּהָאֲרִיךְ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן
 לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ
 וּבִהְעֵלְתוּ יִסְעוּ כִּסִּי: כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־
 פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה שְׁמָרוּ
 עַל־פִּי יְהוָה בִּיד־מִשְׁחָה: פ י אֲוִדְבָר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ד עֲשֵׂה לְךָ שְׂתִי חֲצוֹצֶרֶת
 כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא
 הַעֲדָה וּלְמִסַּע אֶת־הַמַּחֲנֹת כִּסִּי: ג וְתִקְעוּ בָהֶן
 וְנוֹעְדוּ אִלַּי כָּל־הָעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד כִּסִּי: ד וְאִם־בָּאֲחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אִלַּי
 הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ה וְתִקְעֶתֶם
 תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה כִּסִּי:
 ו וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת
 הַחֲנִים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

ועל מימרא דיי נטלין: כא ואית
 די הנה עננא מרמשא עד צפרא
 ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או
 ימם וליילי ומסתלק עננא ונטלין:
 כב או תרין יומין או ירחא או
 עדן בעדן באורכות עננא על
 משכנא למשרי עלוהי שרן בני
 ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה
 נטלין: כג על מימרא דיי שרן
 ועל מימרא דיי נטלין ית מטרת
 מימרא דיי נטרין על מימרא דיי
 בידיא דמשה: א ומליל יי עם
 משה למימר: ב עבד לך תרתין
 חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהן
 ויהיון לך לערעא כנשתא
 ולאטלא ית משריתא: ג ויתקעון
 בהן ויזדמנון לותך כל כנשתא
 לתרע משכן זמנא: ד ואם
 בחדא יתקעון ויזדמנון לותך
 וברכביא רישי אלפיא דישראל:
 ה ויתקעון יבכתא ויטלון
 משריתא דשרן קדומא:
 ו ויתקעון יבכתא תנינות ויטלון
 משריתא דשרן דרומא יבכא

רש"י

כב) אוֹיָמִים. שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה
 גְּאֻלְתּוֹ": תורה כג (ב) עֲשֵׂה־לְךָ. (שִׁיְהִי תוֹקְעִין
 לְפָנֶיךָ בְּמֶלֶךְ, וַיְהִי בִישׁרוֹן מֶלֶךְ): עֲשֵׂה לְךָ.
 מִשְׁלָךְ (עֲשֵׂה לְךָ - אֹתָהּ עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם וְלֹא
 אֲחֵר): לְמִקְרָא הָעֲדָה. בְּשִׁתְּרָצָה לְדַבֵּר עִם
 הַסִּנְהֶדְרִין וּשְׂאֵר הָעָם וּתְקַרְאֵם לְאַסֵּף אֵלֶיךָ, תְּקַרְאֵם
 עַל יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת: וּלְמִסַּע אֶת־הַמַּחֲנֹת. בְּשַׁעַת
 סְלוּק מַסְעוֹת תִּתְקַעוּ בָּהֶם לְסִימָן; נִמְצְאָתָּה אֹתָהּ
 אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים: עַל־פִּי הַקְדוּשׁ

כרופך הוא ועל־פי משה ועל־פי חצוצרות: מְקֻשָּׁה.
 מְהַעֲשֶׂת תַעֲשֶׂה בְהַקְשַׁת הַקֶּרֶן: (ג) וְתִקְעוּ בָהֶן.
 בְּשִׁתִּיקוֹן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֲדָה, שְׁנֹאֹמֵר:
 "וְנוֹעְדוּ אִלַּי כָּל־הָעֲדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד":
 (ד) וְאִם־בָּאֲחַת יִתְקַעוּ. הוּא סִימָן לְמִקְרָא
 הַנְּשִׂאִים, שְׁנֹאֹמֵר: "וְנוֹעְדוּ אִלַּי הַנְּשִׂאִים". וְאִם
 הֵן יַעֲדִתֶּן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִגִּזְרָה שְׁוֶה הוּא
 כָּא בַסִּפְרִי: (ה) וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה. סִימָן מַסַּע
 הַמַּחֲנֹת: תִּקְיעָה, תְּרוּעָה וְתִקְיעָה. כֶּךָ הוּא נִדְרָשׁ

יִתְקַעֲוֹן לְמִטְלָנִיהוֹן: ז וּבְמִכְנָשׁ
 יִתְקַהֲלָא תִתְקַעֲוֹן וְלֹא תִיבְבוּן:
 ח וּבְנֵי אֶהְרֹן כֹּהֲנֵי אֶהְרֹן כֹּהֲנֵי אֶהְרֹן
 בְּחֻצֹתָא וִיהוֹזִין לְכוֹן לְקִיָּם
 עֲלֵם לְדִרְכוֹן: ט וְאֵרִי תַעֲלוֹן
 לְאַהֲרָא קֶרֶבָא בְּאַרְעֻכוֹן עַל
 מַעֲיָקִי דְמַעֲיָקִין לְכוֹן וְתִיבְבוּן
 בְּחֻצֹתָא וִייעוֹל דּוּכְרִיכוֹן
 לְטָבָא קָדָם יִי אֱלֹהֵכוֹן וְתִתְפַּרְקוֹן
 מִסַּנְאִיכוֹן: י וּבִיּוֹם חֲדוּתְכוֹן
 וּבְמוֹעֲדִיכוֹן וּבְרִישֵׁי יִרְחִיכוֹן
 וְתִתְקַעֲוֹן בְּחֻצֹתָא עַל עֲלוּתְכוֹן
 וְעַל נִכְסַת קוּדְשִׁיכוֹן וִיהוֹזִין לְכוֹן
 לְדוּכְרִיכוֹן קָדָם אֱלֹהֵכוֹן אָנָּה יִי
 אֱלֹהֵכוֹן: יא וְהוּהוּ בְּשֵׁתָא תְּנִיתָא
 בִּירְחָא תְּנִינָא בְּעֶשְׂרִין לִירְחָא
 אֶסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעֲלוֹי מִשְׁפָּנָא
 דְּסִהְדוּתָא: יב וְנִטְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמִטְלָנִיהוֹן מִמִּדְבָּרָא דְּסִינֵי וּשְׂרָא
 עֲנָנָא בְּמִדְבָּרָא דְּפֶאֶרְן: יג וְנִטְלוּ
 בְּקִדְמִיתָא עַל מִימְרָא דְּיִי בִידָא
 דְּמֹשֶׁה: יד וְנִטְלָ טַקֵּס מִשְׁרִית
 בְּנֵי יְהוּדָה בְּקִדְמִיתָא לְחִילִיהוֹן
 וְעַל חִילָה נַחֲשׁוֹן בֶּר עַמִּינְדָב:

וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקֹּהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְיעוּ כִּסִּי:
 ח וּבְנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ
 לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כִּסִּי: ט וְכִי־תָבֹאוּ
 מִלַּחְמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצֹּר הַצָּר אֶתְכֶם
 וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וְנִשְׁעַתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם: י וּבִיּוֹם
 שְ�מִחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרִאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם
 וְתִתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת עַל עֲלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי
 שְׁלֵמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: פ חֲמִישִׁי יא וְיִהְיֶה בַּשָּׁנָה
 הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה
 הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת כִּסִּי: יב וַיִּסְעוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכֹּן הָעֲנָן
 בַּמִּדְבַּר פֶּאֶרָן כִּסִּי: יג וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל־פִּי
 יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: יד וַיִּסַּע דָּגֹל מַחֲנֶה בְנֵי־
 יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ נַחֲשׁוֹן

רע"י

בְּשָׁפְרִים - עַל־יְדֵי תְרוּעָה וְתִקְיעָה: (ח) וּבְנֵי אֶהְרֹן
 יִתְקַעוּ. בְּמִקְרָאוֹת וּבְמִסְעוֹת הִלְלוּ: תוֹרָה ט (י) עַל
 עֲלֹתֵיכֶם. (ספרי. עֲרִכִּין יא) בְּקֶרֶבָן צְבוּר הַכְּתוּב
 מִדְּבַר: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. מִכָּאן לְמַדְּנוּ מַלְכוּת עִם
 זְכוּרוֹת וְשׁוּפְרוֹת, שְׁנָאֲמַר: "וְתִקְעֶתֶם" - הָרִי
 שׁוּפְרוֹת, "לְזָכְרוֹן" הָרִי זְכוּרוֹת. "אֲנִי ה'
 אֱלֹהֵיכֶם" - זוֹ מַלְכוּת וְכו': (יא) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי.
 נִמְצְאָתָא אִתָּהּ אוֹמַר: שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ חֶסֶר עֲשָׂרָה
 יָמִים עָשׂוּ בַּחוּרְבַּ, שְׁהָרִי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִינַי חָנוּ שָׁם
 וְלֹא נָסְעוּ עַד עֲשָׂרִים בְּאֵיר לְשָׁנָה הַבָּאָה:
 (יב) לְמִסְעֵיהֶם. כִּמְשַׁפֵּט הַמִּפְרָשׁ לְמִסַּע דְּגָלֵיהֶם,
 מִי רֹאשׁוֹן וְיָמֵי אַחֲרוֹן: בְּמִדְבַּר פֶּאֶרָן. קְבוּרָת

בְּסַפְרֵי מִן הַמִּקְרָאוֹת הִיטְרִים (ר"ה לד): תוֹרָה ו
 (ז) וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקֹּהֵל וְגו'. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמַר
 "וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וְלְמִסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת". מֵה
 מִקְרָא הָעֵדָה תוֹקַע בְּשָׁנֵי כֹהֲנִים וּבְשִׁתִּיהֶן, שְׁנָאֲמַר:
 "וְתִקְעוּ בָהֶן וְגו'", אִף מִסַּע הַמַּחֲנוֹת בְּשִׁתִּיהֶם.
 יָכוֹל מֵה מִסַּע הַמַּחֲנוֹת תוֹקַע וּמִרִיעַ וְתוֹקַע, אִף
 מִקְרָא הָעֵדָה תוֹקַע וּמִרִיעַ וְתוֹקַע, וּמַעֲתָה אֵין חִלּוּק
 בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמִסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת? תִּלְמוּד לֹאִמַר
 "וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקֹּהֵל וְגו'", לֹאִמַר שְׁאֵין תְּרוּעָה
 לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא הָדִין לְנִשְׂאִים, הָרִי סִימֵן
 לְשִׁלְשֶׁתָם: מִקְרָא הָעֵדָה בְּשָׁפְרִים וְשִׁלְשֶׁתָם
 בַּאֲחֵת, וְזוֹ וְזוֹ אֵין בֵּהֶם תְּרוּעָה, וּמִסַּע הַמַּחֲנוֹת

טו ועל חילא דשבתא דבני
יששכר נתנאל בר צוער: טז ועל
חילא דשבתא דבני זבולן אליאב
בר חלון: יז ומתפרק משכנא
ונטלין בני גרשון ובני מררי
נטלי משכנא: יח ונטל טקס
משרית ראובן לחיליהון ועל
חילה אליצור בר שדיאור:
יט ועל חילא דשבתא דבני
שמעון שלמיאל בר צורישדי:
כ ועל חילא דשבתא דבני גד
אליסף בר דעואל: כא ונטלין
בני קהת נטלי מקדשא ומקימין
ית משכנא עד מיתיהון:
כב ונטל טקס משרית בני אפרים
לחיליהון ועל חילה אלישמע בר
עמיהוד: כג ועל חילא דשבתא
דבני מנשה גמליאל בר פדהצור:
כד ועל חילא דשבתא דבני
בנזמן אבדן בר גדעוני:
כה ונטל טקס משרית בני דן
מכניש לכל משריתא לחיליהון

בן-עמינדב: טו ועל-צבא מטה בני יששכר
נתנאל בן-צוער: טז ועל-צבא מטה בני זבולן
אליאב בן-חלון: יז והורד המשכן ונסעו בני-
גרשון ובני מררי נשאי המשכן כס"י: יח ונסע
דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל-צבאו
אליצור בן-שדיאור: יט ועל-צבא מטה בני
שמעון שלמיאל בן-צורישדי: כ ועל-צבא
מטה בני-גד אליסף בן-דעואל: כא ונסעו
הקהתים נשאי המקדש והקימו את-המשכן
עד-באם כס"י: כב ונסע דגל מחנה בני-אפרים
לצבאתם ועל-צבאו אלישמע בן-עמיהוד:
כג ועל-צבא מטה בני מנשה גמליאל בן-
פדהצור: כד ועל-צבא מטה בני בנזמן אבדן
בן-גדעוני: כה ונסע דגל מחנה בני-דן מאסף
לכל-המחנות לצבאתם ועל-צבאו אחיעזר

רע"י

ועדין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים
האחרונים, היו בני גרשון ובני מררי מקימין את
המשכן, וכשבאים בני קהת, מוצאים אותו על מכונן
ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות;
וזהו משמעות המקרא "והקימו" - מקימי המשכן -
אותו "עד" - טרם "בואם" - של בני קהת: תורה כב
(כה) מאסף לכל-המחנות. תלמוד ירושלמי:
לפי שהיה שבתו של דן מרבה באוכלוסין,
היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר
היה מחזירו לו. אתיא כמאן דאמר: כתיבה היו
מהלכין, ומפיק לה מן (כמדבר ב): "פאשר יחנו
פן יסעו". ואית דאמרי: פקורה היו מהלכין,
ומפיק לה מן "מאסף לכל-המחנות": תורה כו

התאזה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה:
תורה יג (יז) והורד המשכן. פיון שנוסע דגל
יהודה, נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו
בה את הארון, שנאמר (במדבר ד): "ובא אהרן
ובניו בנסע המחנה", ובני גרשון ובני מררי פורקין
המשכן וטוענין אותו בעגלות, והארון וכלי הקדש
של משא בני קהת עומדים מכסין ונתונין על
המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן, ואחר כך
"ונסעו הקהתים": תורה יח (כא) נשאי המקדש.
נשאי דברים המקדשים: והקימו את-המשכן. בני
גרשון ובני מררי, שהיו קודמים להם מסע שני
דגלים, היו מקימין את המשכן פשהיה הענן שוכן,
וסימן החנה נראה בדגל מחנה יהודה. והם חונים,

בֶּן־עַמִּישַׁדִּי כִסִּי: כו וְעַל־צִבְא מִטָּה בְּנִי אֲשֶׁר
פָּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: כז וְעַל־צִבְא מִטָּה בְּנִי
נִפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְצִבְאָתָם וַיִּסְעוּ כִסִּי: ס כַּט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹבֶב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נְסָעִים |
אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֲתָנוּ אֲתָנוּ
לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטְבְּנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־
טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל כִסִּי: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ
כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלְדֹתִי אֵלֶיךָ: כס"י
לא וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן
יָדַעְתָּ חֲנֻתָנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים: כס"ב
לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא
אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְבְּנוּ לָךְ: כס"ג

רש"י

לו: כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֻתָנוּ בַּמִּדְבָּר. כִּי נָאָה לָךְ
לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנֻתָנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ
נָסִים וּגְבוּרוֹת שְׁנַעֲשׂוּ לָנוּ: כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ. כְּמוֹ:
עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית לח): "כִּי־עַל־כֵּן
לֹא־נִתְתִּיחָ לְשַׁלֵּה בְנִי" (שם יח): "כִּי־עַל־כֵּן
עֲבַרְתָּם" (שם יט): "כִּי עַל־כֵּן בָּאוּ" (שם לג): "כִּי
עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ": וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינִים. לְשׁוֹן
עֶבֶר, כְּתַרְגוּמוֹ. דִּבֶּר אַחֵר, לְשׁוֹן עֲתִיד: כָּל דִּבֶּר
וְדִבֶּר שִׁיתְעַלֵּם מִעֵינֵינוּ תִּהְיֶה מְאִיר עֵינֵינוּ. דִּבֶּר
אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה חֹבִיב עֲלֵינוּ כְּגִלְגֵּל עֵינֵינוּ, שְׁנֹאמַר
(דְּבָרִים י): "וְאַהֲבַתְּם אֶת־הַגֵּר": (לֵב) וְהָיָה הַטּוֹב
הַהוּא וְגו'. מַה טּוֹבָה הֵיטִיבָנוּ לוֹ? אָמְרוּ: כִּשְׁהֵיוּ
יִשְׂרָאֵל מַחֲלִקִּין אֶת הָאָרֶץ הִזָּה דְּשִׁנָּה שֶׁל יְרִיחוֹ
ת"ק אָמַר עַל ת"ק אָמַר, וְהִנִּיחוּהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ:
מִי שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ הוּא יִטְלָנוּ, וּבֵין כֹּף
וּבֵין כֹּף נִתְנוּהוּ לְבָנֵי יִתְרוֹ, לְיִזְנָדָב בֶּן רַכָּב,
שְׁנֹאמַר: "וּבְנֵי קִינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים

וְעַל חִילָה אַחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישַׁדִּי:
כו וְעַל חִילָה דְּשִׁבְטָא דְּבָנֵי אֲשֶׁר
פָּגַעִיאל בֶּר עֶכְרֹן: כז וְעַל חִילָה
דְּשִׁבְטָא דְּבָנֵי נִפְתָּלִי אַחִירַע בֶּר
עֵינָן: כח כח אֵלִין מִטְלָנִי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְחִילִיהוֹן וְנִטְלוּ:
כט וְאָמַר מֹשֶׁה לְחֹבֶב בֶּר רְעוּאֵל
מִדְיָנָא חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נְטָלִין
אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אָמַר יְיָ יִתָּה
אֲתָנוּ לְכוּן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ
אַרִי יְיָ מְלִיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל
יִשְׂרָאֵל: ל וְאָמַר לָהּ לֹא אֲזַל
אֶלְהֵן לְאַרְעִי וּלְנִלְדוּתִי אֲזַל:
לא וְאָמַר לֹא כַעַן תִּשְׁבּוּק יִתְנָא
אַרִי עַל כֵּן יָדַעְתָּ כִּד הוֹינָא שְׁרֹן
בְּמִדְבָּרָא וּגְבוּרִין דְּאַתְעֵבִידִין לָנָא
חֲזִיתָא בְּעֵינֶיךָ: לב וְהִי אַרִי תִזַּל
עִמָּנָא וְהִי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב

(כח) אֵלֶּה מַסְעֵי. זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם: וַיִּסְעוּ. בַּיּוֹם
הַהוּא נָסְעוּ: (כט) חֹבֶב. (סְפָרִי) הוּא יִתְרוֹ, שְׁנֹאמַר
(שׁוֹפְטִים ד): "מִבְּנֵי חֹבֶב חֹתֵן מֹשֶׁה". וְמַה תִּלְמוּד
לֹאמַר (שְׁמוֹת ב): "וְתַבְאֲנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"?
מִלְּמַד, שֶׁהִתְיַנּוּקוֹת קוֹרִין לְאַבִּי אֲבִיהֶן "אָבָא",
וְשְׁמוֹת הֶרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יִתְרֹ - עַל שֵׁם שִׁיתָר פֶּרֶשֶׁה
אַחַת בַּתוֹרָה, חֹבֶב - עַל שֶׁחֶבֶב אֶת הַתּוֹרָה וְכו':
נְסָעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם. (סְפָרִי) מִיד - עַד שֶׁלֹּשָׁה
יָמִים אָנוּ נִכְנְסִין לְאָרֶץ; שְׁבִמְסַע זֶה הִרְאֵנוּ נָסְעוּ
עַל מְנַת לְהַפְנִס לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא שֶׁחֲטָאוּ
בַּמִּתְאֻנְנִים. וּמִפְּנֵי מַה שִׁתַּף מֹשֶׁה עִצְמוֹ עִמָּהֶם?
שֶׁעָדִין לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה עָלֵינוּ וּכְסָבוֹר שֶׁהוּא נִכְנָס:
(ל) אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלְדֹתִי. (סְפָרִי) אִם בְּשִׁבְלִי
נִכְסִי, אִם בְּשִׁבְלִי מִשְׁפַּחְתִּי: (לֵא) אֶל־נָא תַעֲזֹב.
אֵין "נָא" אֲלֹא לְשׁוֹן בִּקְשָׁה, שְׁלֹא יֹאמְרוּ: לֹא
נִתְגַּזֵּר יִתְרוֹ מִחֲבֵה; סָבוֹר הִזָּה שִׁישׁ לְגָרִים חֵלֶק
בְּאָרֶץ, עֲכָשׁוּ שְׂרָאָה שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק, הִנִּיתָם וְהִלָּךְ

לג וַיִּסְעוּ מֵהָרַ יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה כִּסִּי: לד וַעֲנַן יְהוָה עָלֵיהֶם
יוֹמָם בְּנֹסְעֵם מִן־הַמַּחֲנֶה כִּסִּי: ס שִׁשִּׁי ז לַה וַיְהִי
בְּנֹסֵעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה | יְהוָה וַיִּפְצֹוּ
אִיכָיֶד וַיָּגִסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֶיךָ כִּסִּי: לו וּבִגְלוֹתָהּ
יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבְּבוֹת אֲלֵפֵי
יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ז פ יֵאָא וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְּנִים
רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחֲר אָפּוֹ
וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵהָ

ז עֲמָנָא וְנוֹטִיב לָךְ: לג וְנִטְלוּ
מִטּוֹרָא דְּאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי
מִהֲלָךְ תִּלְתָּא יוֹמִין וַאֲרוֹן קִימָא
דִּי נִטַּל קְדָמֵיהוֹן מִהֲלָךְ תִּלְתָּא
יוֹמִין לְאַתְקַנָּאָה לְהוֹן אֲתֵר בֵּית
מִישְׁרֵי: לד וַעֲנַן יִקְרָא דִּי
עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטְלֵהוֹן מִן
מִשְׁרֵיתָא: לה וְהוּא בְּמִטַּל אֲרוֹנָא
וַאֲמַר מֹשֶׁה אֲתְגְּלִי זי וַיִּתְּבַדְּרוּן
סְנָאִיךְ וַיַּעֲרִקוּן בַּעֲלֵי דְבִכָּךְ מִן
קְדָמָךְ: לו וּבְמִשְׁרוּהִי אָמַר תּוֹב
זי שְׂרִי בִיקְרָךְ בְּגוֹ רַבּוֹת אֲלֵפֵיָא
דִּישְׂרָאֵל: א וְהוּא עָמָא כַּד
מִסְתַּקְפִּין בִּישׁ קְדָם זי וְשִׁמְיעַ
קְדָם זי וַתִּקַּף רָגְזָהּ וַדְּלַקַּת בְּהוֹן

רש"י

העולם, שנאמר (תהילים פג): "ומשנאיך נשאו ראש". ומי הם? "על-עמך יערימו סוד": (לו) שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע, וכן (ישעיה ל): "בשובה ונחת תושעון": רבבות אלפי ישראל. מגיד, שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות: (א) ויהי העם כמתאננים. (ספרי) אין העם אלא רשעים, וכן הוא אומר (שמות יז): "מה אעשה לעם הזה". ואומר (ירמיה יג): "העם הרע הזה". וכשהם כשרים, קרואים: "עמי", שנאמר (שמות ה): "שלח את עמי" (מיכה ו): "עמי מה-עשיתי לך": כמתאננים. אין מתאננים אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה האייך לפרש מאחרי המקום, וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד): "כי תאנה הוא-מבקש": רע באזני ה'. תאנה שהיא רעה באזני ה', שמתכננים שתבוא באזניו ויקניט. אמרו: "אוי לנו, כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים, שלא נחנו מענוי הדרך": ויחר אפּוֹ. אני הייתי מתפונ לטובתכם, שתפנסו לארץ מיד: בקצה המחנה. במקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רבי שמעון

וגו' (שופטים א): (לג) דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש ברוך הוא חפץ להכניסם לארץ מיד: וארון ברית-ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. (ספרי ב"ב יד) זה הארון היוצא עמם למלחמה ובו שכרי לוחות מנחים, ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חניה: (לד) וענן ה' עליהם יומם. שבעה עננים כתובים במסעייהם: ארבע מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם, מנמיך את הגבה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים: מן המחנה. ממקום חניתן: (לה) ויהי בנסע הארץ. עשה לו סימניות מלפניו ומלאחוריו, לומר שאין זה מקומו; ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פרענות לפרענות וכו', כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז): קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים, היה משה אומר: עמד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. (תנחומא בויקהל): ויפצו איכיד. המכנסין: ויגסו משנאיך. אלו הרודפים: משנאיך, אלו שונאי ישראל, שפל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה

הַמַּחֲנֶה כִּסִּי: ב וַיֵּצֶק הָעַם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְּפֹלֵל
 מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ כִּסִּי: ג וַיִּקְרָא
 שְׁמֵה־הַמָּקוֹם הַהוּא תִבְעָרָה כִּי־בָעֲרָה בָּם אֵשׁ
 יְהוָה: ד וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאַוּ תֹּאֲוָה
 וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי
 יֹאכֻלֵּנוּ בָּשָׂר כִּסִּי: ה וְזָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־
 נֹאכַל בַּמַּצְרִים חֲנָם אֵת הַקִּשְׁאִים וְאֵת
 הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבִּצְלִים וְאֶת־
 הַשּׁוּמִים כִּסִּי: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל
 בְּלֹתִי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ כִּסִּי: ז וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד הוּא
 וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח כִּסִּי: ח שְׂטוֹ הָעַם וְלִקְטוּ
 וַטְחֲנוּ בָרִחִים אֹז דָּכוּ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלוּ בַּפְּרוֹר

אֶשְׁתָּא מִן קָדָם יִי וְשִׁצִּיאת בְּסִיפֵי
 מִשְׁרִיתָא: ב וְצִוַּח עָמָא עַל מֹשֶׁה
 וְצִלִּי מֹשֶׁה קָדָם יִי וְאֶשְׁתַּקְּעַת
 אֶשְׁתָּא: ג וַיִּקְרָא שְׁמָא דֵּאֲתָרָא
 הַהוּא דִּלְקָתָא אַרִי דִּלְקַת בְּהוֹן
 אֶשְׁתָּא מִן קָדָם יִי: ד וְעַבְרָבְדִּין
 דִּי בִינְיָהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֲלָתָא וְתָבוּ
 וּבְכוּ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מִן
 יִיכְלָנָא בְּסָרָא: ה דְּכִירִן אֲנַחְנָא
 יֵת נוּנְיָא דְּהוּנְיָא אֶכְלִין בַּמַּצְרִים
 מִגֶּן יֵת בּוּצִינְיָא וְיֵת אֲבִטִּיחִיָּא
 וּכְרַתִּי וּבּוּצִלִּי וְתוּמִי: ו וְכַעַן
 נַפְשָׁנָא תֹאכֵבָא לִית כָּל מַדְעָם
 אֶלְהֵן לִמְנָא עֵינָנָא: ז וּמְנָא כְּבַר
 זֶרַע גֶּדָא הוּא וְחִזּוּנָה כְּחִזּוּ
 בְּדִלְחָא: ח שְׂטִיטִין עָמָא וְלִקְטִין
 דְּצִבִּי טַחִין בְּרִיחִיָּא אֹז דְּצִבִּי
 דְּאִיף בַּמִּדְבָּתָא וּמִבְשָׁלִין לָהּ

רש"י

חָנָם מִן הַמַּצּוֹת (ספרי): אֵת הַקִּשְׁאִים. אָמַר רַבִּי
 שְׁמַעוֹן: מִפְּנֵי מַה הַמֶּן מִשְׁתַּנָּה לְכָל דָּבָר, חוּץ
 מֵאלוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהֵם קָשִׁים לִמְנִיקוֹת. אוֹמְרִים
 לֵאשׁוּרָה: אֵל תֹּאכְלִי שׁוֹם וּבְצֹל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק. מִשָּׁל
 לְמִלְךָ כֹּה כְּדֹאִיתָא בְּסַפְרֵי: הַקִּשְׁאִים. הֵם
 קוֹקוּמִבְרוֹ"ש (גורקען) בְּלַעַז: אֲבִטָּחִים. בּוֹרַק"ש:
 הַחֲצִיר. פִּרְשִׁין פּוֹרִיל"ש (לוֹיךְ), וְתַרְגּוּמוֹ יֵת
 בּוּצִינְיָא וְכו': (ו) אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ. מִן בִּשְׁחַר מִן
 בְּעָרֵב: (ז) וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד. מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר
 זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּלֹתִי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ",
 וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה: "וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד
 וּגו'". כְּלוּמַר: רָאוּ בְּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בְּנֵי
 וְהַמֶּן כֶּף וְכָף הוּא חָשׁוּב: כְּזֶרַע־גֶּד. עֶגֶל כְּגֵדָא זֶרַע
 קוּלִינְדֵר"י: בְּדִלְחָ. שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קְרִיסְטָל:
 (ח) שְׂטוֹ. אֵין "שִׁט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוֹל אִישׁבְנִי"ר,
 בְּלֹא עֶמֶל: וַטְחֲנוּ בְּרִיחִים וּגו'. לֹא יָרַד בְּרִיחִים
 וְלֹא בַּקְדָּרָה וְלֹא בַּמִּדְבָּה, אֶלָּא מִשְׁתַּנָּה הָיָה טַעֲמוֹ
 לְנִטְחָנִין וְלִנְדוּכִין וְלִמְבָּשִׁלִין: בַּפְּרוֹר. קְדָרָה: לְשֹׁד

בֶּן מְנוּסִיָּא אוֹמֵר: בְּקִצְיָנִים שְׂבָהֶם וּבְגִדוּלִים:
 (ב) וַיֵּצֶק הָעַם אֶל־מֹשֶׁה. (ספרי) מִשָּׁל לְמִלְךָ
 בְּשֶׁר־וְדָם שְׂכַעַס עַל בְּנוֹ, וְהִלָּךְ הַבֶּן אֶצֶל אוֹהָבוֹ
 שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֹא וּבִקֵּשׁ עָלִי מֵאֲבָא: וַתִּשְׁקַע
 הָאֵשׁ. (שם) שְׂקָעָה בַּמָּקוֹמָה בְּאַרְץ, שְׁאֵלוֹ חִזְרָה
 לְאַחַת הָרוּחוֹת - הִיָּתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ
 הָרוּחַ: תּוֹרָה ג (ד) וְהָאִסְפָּסָף. אֵלוֹ עָרֵב רַב
 שְׁנֹאסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם: וַיֵּשְׁבוּ. (שם) גַּם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכוּ עִמָּהֶם: מִי יֹאכֻלֵּנוּ בָּשָׂר. וְכִי לֹא
 הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וְהֵלֵא כְּבָר נֹאמַר (שְׁמוֹת יב):
 "וְגַם־עָרֵב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר וּגו'". וְאִם
 תֹּאמַר: אֶכְלוּם, וְהֵלֵא בְּכִנְיֻסָּתָם לְאַרְץ נֹאמַר
 (בַּמִּדְבָּר לב): "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּגו'",
 אֶלָּא שְׁמִבְקָשִׁים עָלֵיהֶם: (ה) אֲשֶׁר־נֹאכַל
 בַּמַּצְרִים חָנָם. אִם תֹּאמַר שְׁמִצְרִיִּים נֹתְנִים לָהֶם
 דָּגִים חָנָם, וְהֵלֵא כְּבָר נֹאמַר (שְׁמוֹת ה): "וְתִבֶּן
 לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אִם תִּבֶּן לֹא הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם חָנָם,
 דָּגִים הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם חָנָם? וּמַהּ אוֹמֵר "חָנָם"?

בְּקִדְרָא וְעִבְדִּין יְתֵה גְרִיצָן וְהוּה
טַעֲמָה כְּטַעַם דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא:
ט וְכִד נָחַת טָלָא עַל מִשְׁרִיתָא
לִילָא נָחַת מִנָּא עֲלוּהִי: י וּשְׁמַע
מִשָּׁה יְת עֲמָא בְּכֵן לְזַרְעִיתָהוֹן
גָּבֵר בְּתִרְעָה מִשְׁכָּנָה וְתִקְףָּהּ רָגְזָא
דִּי לְחִדָּא וּבִעֲיָנִי מִשָּׁה בִישׁ:
יא וְאָמַר מִשָּׁה קָדָם יְיָ לְמָא
אֲבָאֲשָׁתָא לְעִבְדָּךְ וּלְמָא לָא
אֲשַׁפְחִית רַחֲמִין קָדְמָךְ לְשׁוֹאָה
יְת מְטוּל כָּל עֲמָא הָדִין עָלִי:
יב הָאֵב אָנָּא לְכָל עֲמָא הָדִין אִם
בְּנֵי אֲנֹן דְּאָמַרְתָּ לִי סוֹבְרָהִי
בְּתִקְפָּךְ כְּמָא דְּמִסּוֹבֵר תְּרַבֵּינָא יְת
יִנְקָא עַל אֶרְעָא דִּי קִימְתָּא
לְאַבְהָתוּהִי: יג מִנֵּן לִי בִשְׂרָא
לְמִיָּהֵב לְכָל עֲמָא הָדִין אָרִי בְּכֵן
עָלִי לְמִיָּמַר הֵב לָנָא בִסְרָא
וְנִיכּוּל: יד לִית אָנָּא יְכִיל
בְּלַחֲוִדִי לְסוֹבְרָא יְת כָּל עֲמָא
הָדִין אָרִי יְקִיר מִנִּי: טו וְאִם בְּדִין
אַתְּ עִבֵּד לִי קִטְלָנִי כְּעֵן קִטּוּל אִם

וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד
הַשָּׁמֶן כִּסִּי: ט וּבִרְדַּת הַפֶּל עַל־הַמִּחְנֶה לִילָה
יִרְדַּ הַפֶּן עָלָיו: י וַיִּשְׁמַע מִשָּׁה אֶת־הָעַם בְּכֹה
לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לִפְתָּח אֹהֶלוֹ וַיַּחֲרִי־אָף יְהוָה
מְאֹד וּבִעֲיָנִי מִשָּׁה רַע כִּסִּי: יא וַיֹּאמֶר מִשָּׁה
אֶל־יְהוָה לְמָה הִרְעַתָּ לְעִבְדְּךָ וּלְמָה לֹא־
מִצַּתִּי חֹסֶר א' חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׁוּם אֶת־מִשְׁחָא
כָּל־הָעַם הַזֶּה עָלַי: יב הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת
כָּל־הָעַם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֶּתִיהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלִי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יֵשָׁא הָאֱמֹן אֶת־
הַיֵּינֶק עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתּוֹ כִּסִּי:
יג מֵאִין לִי בִשָּׁר לָתֵת לְכָל־הָעַם הַזֶּה כִּי־יִבְכוּ
עָלַי לֵאמֹר הִנֵּה־לָנוּ בִשָּׁר וְנֹאכְלָה: יד לֹא־
אוֹכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי לִשְׂאֵת אֶת־כָּל־הָעַם הַזֶּה
כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי: טו וְאִם־כִּכֹּה | אֶת־עֲשֵׂה לִי

רש"י

הַשָּׁמֶן. לְחִלּוּת שֶׁל שָׁמֶן, כִּי פָּרְשׁוּ דוֹנָשׁ. וְדוֹמָה
לוֹ: (תהילים לב): "נִהַפֵּךְ לִשְׂדֵי בְּחִרְבָנִי קִיץ",
וְהִלֵּמ־ד יסוד – נִהַפֵּךְ לְחִלּוּחִי בְּחִרְבּוֹנִי קִיץ.
וּרְבוּתֵינוּ פִּרְשׁוּהוּ (ספרי) לְשׁוֹן שְׂדִים, אֲךָ אֵין עֲנִין
שְׂדִים אֲצֵל שָׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לֹמַר לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן
לְשׁוֹן (דברים לב) וַיִּשְׁמַע יְשׁוּרוּן, שְׂאֵם בֶּן הָיָה הִמָּם
נְקוּד קִמֵּץ קֶטֶן (צִירָה) וְטַעֲמוֹ לְמִטָּה תַּחַת הִמָּם.
עֲכָשׁוּ שְׁהִמָּם נְקוּד פִּתּוּחַ קֶטֶן (סְגוּל) וְהִטְעַם תַּחַת
הַשִּׁי"ן, לְשׁוֹן שָׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הִנְקוּדָה בְּקִמֵּץ
גָּדוֹל וְאֵינָהּ נְקוּדָה בְּפִתּוּחַ קֶטֶן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוּף
פְּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לֶשֶׁד" לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: לִישׁ
שָׁמֶן דְּבִישׁ – כַּעֲסָה הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן וּקְטוּפָה
בְּדִבֶּשׁ. וְתִרְגוּם שֶׁל אֲוִנְקְלוֹס דְּמִתְרַגֵּם: "דְּלִישׁ
בְּמִשְׁחָא" נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דוֹנָשׁ; שֶׁהַעֲסָה

הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן, לְחִלּוּחִית שָׁמֶן יֵשׁ בָּהּ: תורה ט
(י) בְּכֹה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים
וּבּוֹכִים, לְפָרֶסם תִּרְעַמְתֵּן בְּגִלוּי. וּרְבוּתֵינוּ אָמְרוּ
"לְמִשְׁפַּחְתּוֹ" – עַל עֲסָקִי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרִיּוֹת
הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם (ספרי): תורה יא (יב) כִּי־תֹאמַר
אֵלִי. שְׂאֵתָה אֹמֵר אֵלִי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ. וְהִיכֵן אָמַר
לוֹ בֶּן? (שמות לב): "לֶךְ נָחַת אֶת־הָעַם", וְאֹמַר
(שמות ו): "וַיִּצְאֻם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל מִנְתַּ שִּׁיָּהוּ
סוּקְלִים אֲתָכֶם וּמִחֲרָפִים אֲתָכֶם: עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתּוֹ. אֵתָה אֹמֵר לִי לִשְׂאֵתָם בְּחִיקִי:
תורה יג (טו) וְאִם־כִּכֹּה אֶת־עֲשֵׂה לִי. תִּשָּׁשׁ כְּחוֹ
שֶׁל מִשָּׁה בְּנִקְבָּה. כְּשֶׁהִרְאָהוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיֵא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר
לְפָנָיו: אִם בֶּן, הִרְגָנִי תַּחֲלָה: וְאֶל־אַרְאָה בְּרַעֲתִי.

הֲרַגְנִי נָא הָרֹג אֶם־מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־
 אֲרֹאֶה בְּרַעְתִּי כִּי פ טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 אֶסְפֶּה־לִּי שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם
 אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וְהִתִּיצְבוּ שָׁם עִמָּךְ כִּי טו:
 וַיִּרְדֹּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֹתִי מִן־הָרוּחַ
 אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ
 בְּמִשְׁא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ כִּי טו:
 וְאַל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֲרֹ וְאֶכְלֹתֶם
 בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֶזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ
 בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם
 בָּשָׂר וְאֶכְלֹתֶם כִּי טו: יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן
 וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה
 יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד א חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאֶפְכֶם

רש"י

שְׁנַת־מִנִּיתֶם פְּרָנְסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם!": וְהִתִּיצְבוּ
 שָׁם עִמָּךְ. כְּדִי שִׁירָאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנְהֲגוּ בָהֶם גְּדֻלָּה
 וְכְבוֹד וַיֹּאמְרוּ: חֲכִיבִין אֵלָיו שְׁנִכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה
 לְשִׁמְעַ דְּבוּר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (ספרי):
 (יז) וַיִּרְדֹּתִי. זוֹ אַחַת מֵעֲשָׂר יִרְדוֹת הַפְּתוּבוֹת
 בַּתּוֹרָה: וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ. וְלֹא עִמָּהֶם: וְאַצְלֹתִי.
 כְּתַרְגוּמוֹ "וְאַרְבִּי", כְּמוֹ (שְׁמוֹת כד): "וְאַל־אֲצִילִי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל": וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם. לָמָּה מֹשֶׁה דוֹמָה
 בְּאוֹתָהּ שְׁעָה? לִנְר שְׁמִנְחָ עַל גִּבִּי מְנוּרָה וְהַכֵּל
 מְדַלִּיקִין הֵימָנוּ וְאֵין אוֹרוֹ חֹסֵר כְּלוּם: וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ.
 הַתָּנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם טָרַח בְּנֵי,
 שֶׁהֵם טָרְחָנִים וְסִרְבָּנִים: וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ.
 (ספרי) הָרִי תִשׁוּבָה לָמָּה שְׁאִמְרָת: "לֹא־אוּכַל
 אֲנִכִּי לְבַדִּי": (יח) הִתְקַדְּשׁוּ. הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם
 לְפָרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהִקְדַּשְׁתֶּם
 לְיוֹם הַרְגָּה": תוֹרָה יט (כ) עַד חֲדָשׁ יָמִים. זוֹ

"בְּרַעְתֶּם" הָיָה לוֹ לְכַתֵּב, אֲלָא שְׁכָנָה הַכְּתוּב. וְזֶה
 אַחַד מִתְקוּנֵי סוּפְרִים בַּתּוֹרָה לְכַנּוּי וּלְתַקּוּן לְשׁוֹן:
 (טז) אֶסְפֶּה־לִּי. הָרִי תִשׁוּבָה לְתַלּוּנְתָךְ שְׁאִמְרָת:
 "לֹא־אוּכַל אֲנִכִּי לְבַדִּי". וְהַזְקָנִים הָרִאשׁוֹנִים הֵיכָן
 הָיוּ? וְהֵלֵא אֵף בְּמִצְרַיִם יֵשְׁבוּ עִמָּהֶם, שְׁנֹאֹמֵר (שְׁמוֹת
 ג): "לֵךְ וְאַסְפֹּת אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֲלָא בְּאֵשׁ
 תִּבְעָרָה מֵתוֹ וְרִאשׁוֹנֵי הָיוּ מִסִּינֵי לָכֶךְ, דְּכָתִיב (שְׁמוֹת
 כד): "וַיַּחֲזֹזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים", שְׁנִיחָגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ,
 כְּנוֹשֶׁף פֶּתוֹ וּמְדַבֵּר בְּפִנֵּי הַמָּלָךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ
 וַיִּשְׂתּוּ". וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִתֵּן אֲבִלוֹת
 בְּמִתְּן תּוֹרָה וּפְרַע לָהֶם כָּאֵן: אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם
 וְגו'. אוֹתָן שְׁאִתָּה מִכִּיר שְׁנַת־מִנִּיתֶם עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים
 בְּמִצְרַיִם בְּעִבּוּדֵת פָּרָךְ וְהָיוּ מִרְחָמִים עֲלֵיהֶם וּמְכִים
 עַל יָדָם, שְׁנֹאֹמֵר (שְׁמוֹת ה): "וַיִּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל" - עָתָה יִתְּמֵנוּ בְּגִדְלָתָן, כְּדִרְךָ שְׁנִצְטַעְרוּ
 בְּצָרְתָן: וְלָקַחְתָּ אֹתָם. קָחֵם בְּדְבָרִים: "אֲשִׁירִכֶם

וְהָיָה לָכֶם לְזֵרָא יַעַן כִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־יְהוָה
 אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְבֹכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶה
 יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם כִּי־כֹה נִשְׁמָע מִשֵּׁה שֵׁשׁ־
 מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ
 וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בֶּשֶׁר אַתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ
 יָמִים כִּי־כֹה הֵצֵאנִי וּבִקְרִי יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא
 לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דִּגְי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא
 לָהֶם כִּי־כֹה פ כִּי־נִאֲמַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִיד
 יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִּרְאֶה הִיקָרְךָ דְּבָרִי אִם־

רש"י

אמר ברבים, חסד לו הכתוב ולא נפרע ממנו, וזו
 של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חסד לו
 הכתוב. רבי שמעון אומר: חס ושלום, לא עלתה
 על דעתו של אותו צדיק כן! מי שכתוב בו (שם
 יב): "בכל־ביתי נאמן הוא", יאמר: אין המקום
 מספיק לנו? אלא כן אמר: "שש־מאות אלף רגלי
 וגו', ואתה אמרת בשר אתן" לחדש ימים, ואחר
 כן תהרג אמה גדולה כזו! "הצאן ובקר ישחט
 להם" כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד
 עולם? וכי שבתך הוא זה? אומרים לו לחמור:
 "טל כור שעורים ונחתך ראשך"? השיבו הקדוש־
 ברוך־הוא: "ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי.
 הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאכדו הם
 ומאד פיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם
 אפלו שעה אחת"! (כג) עתה תראה היקרך
 דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא
 אומר: אי אפשר לעמד על הטפל, מאחר שאינן
 מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לדון
 אחריו; אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה,
 יאמרו: דקה בקשנו, ואם אתה נותן להם דקה,
 יאמרו: גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים
 וחקבים בקשנו! אמר לו: אם־כן יאמרו שקצרה
 ידי. אמר לפניו: הריני הולך ומפסין. אמר לו:

בפשרים, שמתמצין על מטותיהן ואחר כך נשמטן
 יוצאה. וברשעים הוא אומר: "הבשר עודנו בין
 שניהם" - כן היא שנויה בספרי, אבל במכילתא
 שנויה חלופ: הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים
 יום, והפשרים "הבשר עודנו בין שניהם": עד
 אשר־יצא מאפכם. כתרגומו: "די תקוצון ביה".
 והא דומה לכם כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי, עד
 שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף: והיה לכם לזרא.
 (ספרי) שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם.
 ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש מקום
 שקורין לחרב "זרא": את־ה' אשר בקרבכם. אם
 לא שנטעתי שכינתי ביניכם, לא גבה לבבכם לפני
 לכל הדברים הללו: (כא) שש־מאות אלף רגלי.
 לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים.
 ורבי משה הדרשן פירש: שלא בכו אלא אותן
 שיצאו ממצרים: (כב) הצאן ובקר ישחט. (ספרי)
 זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש,
 ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר:
 "שש־מאות אלף רגלי... ואתה אמרת: בשר אתן
 להם ואכלו חודש ימים הצאן ובקר וגו'" - הכל
 כמשמעו: מי יספיק להם? כענין שנאמר (ויקרא
 כה): "ומצא כדי גאלתו". ואיזו קשה: זו, או
 (במדבר כ): "שמעו־נא המרים"? אלא לפי שלא

לֹא כִסִּי: כֹּד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֶת
 דְּבָרֵי יְהוָה וַיֹּאסֹף שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
 וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל: כה וַיֵּרֶד יְהוָה |
 בָּעֶנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
 וַיִּתֵּן עַל־שְׁבָעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְנֹחַ
 עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ כִסִּי:
 כו וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד |
 אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ
 וְהֵמָּה בִּכְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶל וַיִּתְנַבְּאוּ
 בַּמַּחֲנֶה כִסִּי: כז וַיִּרְץ הַנֶּעֱר וַיִּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
 אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה כִסִּי: כח וַיַּעַן
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר
 אֲדֹנָי מֹשֶׁה כֹּלָאם כִסִּי: כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה
 הַמִּקְנָא אֹתָה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים

פִּתְגָמִי אִם לֹא: כד ונפק משה
 ומליל לעמא ית פִּתְגָמִיא דִּי
 וכנש שבעין גברא מסבי עמא
 ואקם יתהון סחור סחור
 למשכנא: כה ואתגלי יי בעננא
 ומליל עמה ורבי מן רוחא די
 עלוהי ויהב על שבעין גברא
 סביא והנה כד שרת עליהון
 רוחא דנבואה ומתנבאין ולא
 פסקין: כו ואשתארו תרין גברין
 במשריתא שום חר אלדד ושום
 תנינא מידד ושרת עליהון רוחא
 דנבואה ואנון בכתיבא ולא נפקו
 למשכנא ואתנבאו במשריתא:
 כז ורהט עולמא וחוי למשה
 ואמר אלדד ומידד מתנבאין
 במשריתא: כח ואתב יהושע בר
 נון משמשנה דמשה מעולמותה
 ואמר רבוני משה אסרנון:
 כט ואמר לה משה הקנאתי את
 מקני לי רעינא פון ויהון כל

רש"י

מגיע אליהם אלא חמשה חמשה. אמר משה: אין
 שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד. מה
 עשה? נטל שבעים ושפים פתקין וכתב על שבעים
 "זקן", ועל שנים חלק. וברר מכל שבט ושבט
 ששה, והיו שבעים ושפים. אמר להם: טלו
 פתקיקם מתוך קלפי. מי שעלה בידו "זקן"
 נתקדש, ומי שעלה בידו חלק, אמר לו: המקום לא
 חפץ בך: (כז) וירץ הנער. יש אומרים: גרשום
 בן משה היה: (כח) כלאם. (סנהדרין ו) הטל
 עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם. (ספרי) דבר
 אחר: תנם אל בית הכלא, לפי שהיו מתנבאים:
 משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ:
 (כט) המקנא אתה לי. הקנאתי אתה מקנא?:
 לי. כמו "בשבילי". כל לשון "קנאה" - אדם
 הנותן לב על הדבר, או לנקם או לעזר אנפרמנט

"עתה תראה היקרף דברי" - שלא ישמעו לך. הלך
 משה לפיסן (זה קאי גם לרש"י לעיל). אמר להם:
 היד ה' תקצר? (תהילים עח) "הן הפה-צור ויזובו
 מים וגו' הגם-לחם יוכל-תת". אמרו: פשרה היא
 זו, אין בו כח למלאות שאלתנו. וזהו שנאמר:
 "ויצא משה וידבר אל-העם", כיון שלא שמעו לו:
 ויאסוף שבעים איש וגו': תורה כד (כה) ולא יספו.
 לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפרש
 בספרי. ואונקלוס תרגם: "ולא פסקין", שלא
 פסקה נבואה מהם: (כו) וישארו שני-אנשים.
 (ספרי) מאותן שנבחרו. אמרו: אין אנו בידאין
 לגדלה זו: והמה בכתיבים. במבחרים שבהם
 לסנהדרין. ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל ידי
 גורל; לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים ששה
 ששה לכל שבט ושבט, חוץ משני שבטים שאין

כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם כַּסִּי: שְׂבִיעִי
 וַיֵּאסֹף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
 יִשְׂרָאֵל כַּסִּי: לֹא וְרוּחַ נִסֵּעַ | מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזוּ
 שְׁלֹוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה בְּדֶרֶךְ יוֹם
 כֹּה וּבְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה
 וּבְאֻמָּתִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ כַּסִּי: לֵב וַיָּקָם הָעָם
 כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל | יוֹם
 הַמַּחֲרֹת וַיֵּאסְפוּ אֶת־ כְּתִיב הִשְׁלֹו קִרִי הַשְׁלֹו
 הַמַּמְעִיט אֶסֶף עֲשֶׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם
 שְׁטוֹחַ סָבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה כַּסִּי: לֵב הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ
 בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֵם יָפְרָת וְאַף יְהוָה חָרָה בָּעָם
 וַיִּדַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד כַּסִּי: לֵב וַיִּקְרָא
 אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־
 שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמֵּתֵאֲוִים: לֵב מִקְבְּרוֹת
 הַתַּאֲוָה נִסְעוּ הָעָם חֲצֹרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצֹרוֹת: פ
 יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל־אֲדוֹת

עֲמָא דִּי נְבִיאָן אַרִי יִתֵּן יְיָ יֵת
 רוּחָא דְנְבוּאָתָהּ עֲלֵיהוֹן:
 ל וַאֲתַכְנֹשׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרִיתָא הוּא
 וְסָבִי יִשְׂרָאֵל: לֹא וְרוּחָא נָטַל מִן
 קָדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׁלֹו מִן יִמָּא
 וְרָמָא עַל מִשְׁרִיתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא
 לְכָא וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא סָחוּר
 סָחוּר לְמִשְׁרִיתָא וּכְרוֹם תַּרְתִּין
 אֲמִין עַל אֲפִי אֲרַעָא: לֵב וְקָם
 עֲמָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לַיְלָא
 וְכָל יוֹמָא דְבִתְרוּהִי וּכְנָשׁוּ יֵת
 שְׁלֹו דְאַזְעַר כְּנָשׁ עֲשָׂרָא דְגוֹרִין
 וַיִּשְׁטְחוּ לַהוֹן מִשְׁטִיחִין סָחוּר
 סָחוּר לְמִשְׁרִיתָא: לֵב בְּסָרָא עַד
 כְּעֵן בֵּין שְׁנֵיהוֹן עַד לֹא פִסֵּק
 וְרָגַז דִּי תַקִּיף בְּעֲמָא וּקְטַל יְיָ
 בְּעֲמָא קְטוֹל סָגִי לְחֻדָּא:
 לֵב וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָא דְאֵתְרָא הַהוּא
 קִבְרֵי דְמִשְׁאַלִי אַרִי תַמָּן קָבְרוּ יֵת
 עֲמָא דְשִׁאִילוֹ: לֵב מִקְבְּרֵי
 דְמִשְׁאַלִי נָטְלוּ עֲמָא לְחֻצְרוֹת
 וְהָיוּ בַּחֲצֹרוֹת: א וּמִלֵּלַת מִרְיָם
 וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל עֶסֶק אֵתְרָא
 שְׁפָרְתָא דִּי נָסִיב אַרִי אֵתְרָא

רַעֲיִי

לֹא לְהַגְבִּיחַ וְלֹא לְשַׁחוֹת (ספרי): (לֵב) הַמַּמְעִיט.
 מִי שְׁאֵסֵף פְּחוֹת מִכָּלֶם, הָעֲצָלִים וְהַחֲגֹרִים, אֶסֶף
 עֲשֶׂרָה חֲמָרִים: וַיִּשְׁטְחוּ. עָשׂוּ אוֹתָם מִשְׁטִיחִין
 מִשְׁטִיחִין: (לֵב) טָרֵם יָפְרָת. כְּתַרְגוּמוֹ: "עַד לֹא
 פִּסֵּק". דָּבָר אַחֵר: אֵינוֹ מִסְפִּיק לְפַסְקוֹ בְּשָׁנִי, עַד
 שְׁנִשְׁמָתוֹ יוֹצֵאָה: תוֹרָה לֵב (א) וַתְּדַבֵּר. (ספרי) אֵין
 "דְּבִיבֹר" בְּכָל מָקוֹם אֲלֹא לְשׁוֹן קֶשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
 (בְּרֵאשִׁית מֵב): "דְּבָר הָאִישׁ אֲדִנִּי הָאָרֶץ אֲתָנוּ
 קָשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֲלֹא לְשׁוֹן
 תַּחְנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית יט): "וַיֵּאמֶר
 אֶל־נָא אַחִי תִרְעוּ", (בְּמִדְבָּר יב): "וַיֵּאמֶר שְׁמַעוּ־נָא
 דְּבָרִי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בְּקֶשֶׁה: וַתְּדַבֵּר מִרְיָם

בְּלַעַז, אוֹחֲזוּ בְּעֵבֶי הַמִּשָּׁא: (ל) וַיֵּאסֹף מֹשֶׁה.
 מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: אֶל־הַמַּחֲנֶה. נִכְנָסוּ אִישׁ
 לְאֹהֲלוֹ: וַיֵּאסֹף. לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דְּבָרִים
 כב): "וַאֲסַפְתּוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ". וְאָב לְכָלֶם (תְּהִלִּים
 לט): "יִצְבֹּר וְלֹא־יֵדַע מִי אֶסְפֶּם". מְלַמֵּד, שְׁלֹא
 הֵבִיא עֲלֵיהֶם פְּרַעְנוֹת עַד שְׁנִכְנָסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ
 לְאֹהֲלוֹ (ספרי): (לֹא) וַיִּגְזוּ. וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן (תְּהִלִּים
 צ): "כִּי גָז חִישׁ". וְכֵן (נְחֻם א): "נִגְזְזוּ וְעִבְרוּ":
 וַיִּטֹּשׁ. וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ל): "וַהֲנִה נִטְשִׁים
 עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחֻזְקָאֵל כט): "וּנִטְשִׁיתִיךְ
 הַמִּדְבָּרָה": וּבְאֻמָּתִים. פּוֹרְחוֹת בְּגִבָּה עַד שֶׁהֵן
 כְּנֻגָּד לְבוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה טוֹרַח בְּאִסְיַפְתָּן,

הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי־אִשָּׁה כַּשִּׁית
 לָקַח כַּשִּׁי: ב וַיֹּאמְרוּ הָרַק אֶת־בְּמִשָּׁה דָּבָר יְהוָה
 הֵלֹא גַם־בָּנוּ דָּבָר וַיִּשְׁמַע יְהוָה כַּשִּׁי: ג וְהָאִישׁ
 מֹשֶׁה כתיב ענו קרי עָנּוּ מֵאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר
 עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה כַּשִּׁי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאם
 אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם וְאֶל־מִרְיָם צֵאוּ
 שְׁלֹשְׁתֵּכֶם אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם כַּשִּׁי:
 ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל
 וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם כַּשִּׁי: ו וַיֹּאמֶר
 שְׁמַעוּ־נָא דְבָרִי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה

שפרתא דנסיב רחיק: ב ואמרו
 הלחוד ברם במשה מליל יי הלא
 אף עמנא מליל ושמיע קדם יי:
 ג וגברא משה ענותן לחדא מפל
 אנשא די על אפי ארעא:
 ד ואמר יי בתקף למשה ולא־הרן
 ולמרים פוקו תלתיכון למשפן
 זמנא ונפקו תלתיהון: ה ואתגלי
 יי בעמודא דעננא וקם בתרע
 משפנא וקרא אהרן ומרים ונפקו
 תרויהון: ו ואמר שמעו כען
 פתגמי אם יהון לכון נביאין אנא
 יי בחדון אנא מתגלי להון
 בחלמין אנא ממלל עמהון:

רש"י

(ד) פתאם. נגלה עליהם פתאם והם טמאים
 בדרך ארץ, והיו צועקים: מים, מים, להודיעם
 שיפה עשה משה שפירש מן האשה, מאחר
 שנגלית עליו שכניה תדיר ואין עת קבועה לדבור:
 צאו שלשתכם. מגיד, ששלשתן נקראו בדבור
 אחד, מה שאי אפשר לפה לומר ולאזן לשמע:
 (ה) בעמוד ענן. (שם) יצא יחיד, שלא כמדת
 בשר־ודם: מלך בשר ודם כשיצא למלחמה, יוצא
 באוכלוסין וכשיצא לשלום יוצא במעטים. ומדת
 הקדוש־ברוך־הוא יוצא למלחמה יחיד, שנאמר
 (שמות טו): "ה' איש מלחמה". ויוצא לשלום
 באוכלוסין, שנאמר (תהילים סח): "רכב אלהים
 רבתיים אלפי שנאן": ויקרא אהרן ומרים. שיהיו
 נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור: ויצאו
 שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממש? לפי
 שאומרים מקצת שכחו של אדם בפניו וכלו שלא
 בפניו. וכן מצינו בנח: שלא בפניו נאמר (בראשית
 ז): "איש צדיק תמים". ובפניו נאמר (שם): "כי
 אתך ראיתי צדיק לפני". דבר אחר: שלא ישמע
 בנזיפתו של אהרן: (ו) שמעו־נא דברי. אין
 נא אלא לשון בקשה: אם־יהיה נביאכם. אם

ואהרן. (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה, לפיכך
 הקדימה הכתוב תחלה. ומנין היתה יודעת מרים
 שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים
 היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה: "אלדד
 ומידד מתנבאים במחנה", כיון ששמעה צפורה,
 אמרה: "אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים
 לנבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן בדרך שפרש
 בעלי ממני!". ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן.
 ומה מרים שלא נתכונה לגנותו, כך נענשה, קל
 וחסר למספר בגנותו של חברו: האשה הכשית.
 (שם) מגיד, שהכל מודים ביפיה, כשם שהכל
 מודים בשחרותו של כושי: כשית. בגימטריא:
 יפת מראה: על־אדות האשה. על אודות גרושיה:
 כי־אשה כשית לקח. מה תלמוד לומר? אלא יש
 לה אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה, במעשיה
 ולא ביפיה, אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית.
 על שם נזיה נקראת "כושית", כאדם הקורא את
 בנו נאה: "כושי", כדי שלא תשלט בו עין רעה:
 כי־אשה כשית לקח. ועתה גרשה: (ב) הרק
 אף. עמו לבדו דבר ה': הלא גם־בנו דבר. ולא
 פירשנו מדרך ארץ: (ג) ענו. שפל וסכלן:

בַּמֶּרְאָה אֱלֹוֹ אֶתְוֹדַע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר-בּוֹ כִּסִּי׃
 וְלֹא-כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל-בֵּיתִי נֶאֱמַן הוּא׃
 ח פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בּוֹ וּמֶרְאָה וְלֹא בְּחִידָתַי
 וּתְמִנַּת יְהוָה יֵבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶתֶם לְדַבֵּר
 בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה כִּסִּי׃ ט וַיַּחֲרֹאֶף יְהוָה בָּם
 וַיִּלֶּךְ כִּסִּי׃ י וַהֲעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וַהֲנֵה מְרִים
 מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָּג וַיִּפֹּן אֹהֶרֶן אֶל-מְרִים וַהֲנֵה
 מִצְרַעַת כִּסִּי׃ יא וַיֹּאמֶר אֹהֶרֶן אֶל-מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי
 אֵל-נָא תֵשֶׁת עָלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נֹאֲלָנוּ
 וְאֲשֶׁר חֲטָאנוּ כִּסִּי׃ יב אֵל-נָא תְּהִי כַּמֶּת אֲשֶׁר
 בָּצַאתוּ מֵרַחֵם אֲמֹוֹ וַיֹּאכַל חֲצִי בָשָׂרוֹ כִּסִּי׃

רש"י

אָפְלוּ אֵינוֹ עֲבָדִי, כִּדְאִי הֵייתֶם לִירָא מִפְּנֵיו, וְכָל
 שָׁכֵן שֶׁהוּא עֲבָדִי, וְעַבְדֵּי מֶלֶךְ - מֶלֶךְ, הִזִּיה לָכֶם
 לומר: אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ חֲנֻם (ספרי. תנחומא). וְאִם
 תֹּאמְרוּ: אֵינִי מִפִּיר בְּמַעֲשָׂיו - זֶה קֶשֶׁה מִן
 הָרֵאשׁוֹנָה: (ט) וַיַּחֲרֹאֶף ה' בָּם וַיִּלֶּךְ. מֵאַחֵר
 שֶׁהוֹדִיעַם סְרוּחֹנָם, גָּזַר עֲלֵיהֶם נִדְוִי, קָל וְחֹמֶר
 לְבָשָׂר-וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעַס עַל חֲבֵרוֹ עַד שִׁיזְדַּעְנוּ
 סְרוּחוֹנוֹ: (י) וַהֲעֵנָן סָר. וְאַחֵר כֶּף: וַהֲנֵה מְרִים
 מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָּג. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאֵמֵר לְפָדְגוֹג: רִדָּה
 אֶת בְּנֵי, אָכַל לֹא תִרְדְּנוּ עַד שֶׁאֵלֶךְ מֵאֲצִלְךָ, שֶׁרַחֲמֵי
 עָלֶיךָ: (יא) נֹאֲלָנוּ. כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן אֲוִיל:
 (יב) אֵל-נָא תְּהִי. אַחֲוֹתֵנוּ זֶה: כַּמֶּת. שֶׁהַמִּצְרַע
 חָשׁוּב כַּמֶּת: מֵה מֵת מְטֵמָא בְּבִיאַה, אִף מִצְרַע
 מְטֵמָא בְּבִיאַה: אֲשֶׁר בָּצַאתוּ מֵרַחֵם אֲמֹוֹ. אֲמֵנוּ
 הָיָה לוֹ לומר, אֵלֹא שֶׁכִּנָּה הַכְּתוּב. וְכֵן חֲצִי בָשָׂרוֹ,
 חֲצִי בָשָׂרָנוּ הָיָה לוֹ לומר, אֵלֹא שֶׁכִּנָּה הַכְּתוּב
 מֵאַחֵר שֶׁיִּצְאָה מֵרַחֵם אֲמֵנוּ, הִיא לָנוּ כְּאִלּוּ נֹאכַל
 חֲצִי בָשָׂרָנוּ, כְּעֵנָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו): "כִּי אֲחִינוּ
 בָּשָׂרָנוּ הוּא". וְלִפִּי מִשְׁמַעוֹ אִף הוּא נִרְאָה כֵּן; אֵין
 רָאוּי לֵאמֹר לְהַנִּיחַ אֶת אַחֲוֹתוֹ לְהִיט כַּמֶּת: אֲשֶׁר

יְהִיו לָכֶם נִבְיָאִים: ה' בְּמֶרְאָה אֱלֹוֹ אֶתְוֹדַע.
 שְׂכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלִית עָלָיו בְּאַסְפֵּקְלִירֵי הַמַּאִירָה
 אֵלֹא בַּחֲלוֹם וְחֲזִיוֹן: תוֹרָה ז (ח) פֶּה אֶל-פֶּה.
 (ספרי) אֲמַרְתִּי לוֹ (הַכְּרִיחַ לְפָרֵשׁ כֶּף, דָּאֵלֹו כְּפִשׁוּטוֹ
 שֶׁפֶה אֵל פֶּה הַזֶּכֶר לְשִׁבְחָה, אִם-כֵּן הָיָה אִזּוֹ פֶּה
 אֶל-פֶּה מִמֶּשׁ כְּפִשׁוּטוֹ. וְזֶה אִי אֲפָשָׁר, דִּהָא כְּתִיב
 בְּסוֹף נִשְׂא: "מִדְּבַר אֱלֹוֹ", וְעֵין שֶׁם בְּרִשׁ"י, אֵלֹא
 פֶּה אֶל-פֶּה פְּרוּשׁוֹ: אֲמַרְתִּי לוֹ לְפָרֵשׁ כּו'. וּפֶה
 אֶל-פֶּה לֹא דוֹקָא אֵלֹא רָצָה לומר בְּהִדְיָא וְדוֹק)
 לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהִכֵּן אֲמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינִי (דְּבָרִים
 ה): "לֵךְ אֲמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם וְאַתָּה פֶּה
 עֹמֵד עִמָּדִי": וּמֶרְאָה וְלֹא בְּחִידָתַי. וּמֶרְאָה זֶה
 מֶרְאָה דְּבוּר, שֶׁאֵנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דְּבוּרֵי בְּמֶרְאִית פְּנִים
 שָׁבוּ וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִדּוֹת, כְּעֵנָן שֶׁנֶּאֱמַר
 לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל יז): "חֹדֶר חֲדָה וְגו'". כָּלוּל מֶרְאָה
 שְׂכִינָה? תִּלְמוּד לומר (שמות לג): "לֹא תוּכַל לִרְאֹת
 אֶת-פָּנַי": וּתְמִנַּת ה' יֵבִיט. זֶה מֶרְאָה אַחֲוָרִים,
 כְּעֵנָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְרִאֲיָת אֶת-אַחֲרָי": בְּעַבְדִּי
 בְּמֹשֶׁה. אֵינוֹ אוֹמֵר "בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה", אֵלֹא "בְּעַבְדִּי
 בְּמֹשֶׁה". בְּעַבְדִּי, אִף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ מֹשֶׁה, בְּמֹשֶׁה,

יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא
נָא לָהּ כִּי פ מִפְטִיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם שְׁבַעַת
יָמִים תִּסְגֹּר שְׁבַעַת יָמִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר
תֵּאֲסֹף כִּי טו וְתִסְגֹּר מְרִים מַחוּץ לַמַּחֲנֶה
שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד־הָאֲסֹף
מְרִים כִּי טז וְאַחֵר נָסְעוּ הָעַם מַחֲצֹרוֹת וַיַּחֲנוּ
בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן: כפכ

קל"ו פסוקים מהללאל סימן

רנ"ט

"קח לך". פיוצא בו (דברים ג): "וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת
הַהוּא לֵאמֹר". הַשִּׁיבוּ: "רִב־לֶךְ": רַפָּא נָא לָהּ.
מִפְנֵי מַה לֹּא הָאָרִיץ מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּה? שְׁלֹא יִהְיוּ
יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אַחֲתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצִרָה וְהוּא עוֹמֵד
וּמִרְבָּה בַּתְּפִלָּה! (דָּבָר אַחֵר: שְׁלֹא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל:
בְּשָׁבִיל אַחֲתוֹ הוּא מֵאָרִיץ בַּתְּפִלָּה, אֲבָל בְּשָׁבִילֵנוּ
אֵינוּ מֵאָרִיץ בַּתְּפִלָּה): (יד) וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק
בְּפָנֶיהָ. וְאִם אֲבִיָּה הִרְאָה לָהּ פָּנִים זֹעֲפוֹת, הֲלֹא
תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה) קל וְחָמֵר לְשָׁכִינָה י"ד
יוֹם; אֲלֹא דִּיּוּ לָבֹא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת בְּנִדּוֹן, לְפִיכָף אִף
בְּנִזְיַפְתִּי תִסְגֹּר שְׁבַעַת יָמִים: וְאַחֵר תֵּאֲסֹף. אוֹמֵר
אֲנִי: כָּל "הָאֲסִיפּוֹת" הָאֲמוּרוֹת בְּמַצְרָעִים עַל שֵׁם
שֶׁהוּא מְשַׁלַּח מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא - נֵאֶסֶף
אֶל הַמַּחֲנֶה, כְּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה לְשׁוֹן הַכְּנָסָה:
(טו) וְהָעַם לֹא נָסַע. (סוטה ט) זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ
הַמָּקוֹם בְּשָׁבִיל שְׁעָה אַחַת שְׁנֹתֶעֱכָבָה לְמֹשֶׁה
כְּשֶׁהִשְׁלַךְ לִיאֹר, שְׁנֵאָמַר (שמות ב): "וְתִתְּצַב אַחֲתוֹ
מִרְחָק וְגו'": תורה טז

חסלת פרשת בהעלותך

יג וַיִּצְלִי מֹשֶׁה קָדָם יי לְמִימָר
אֱלֹהֵא בְּכַעַז אֲסִי כַעַן יְתָה:
יד וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וְאֵלֹו אֲבוּהֵא
מִנְזָף נִזְיָף בִּיה הֲלֹא תִתְּפֵלֵם
שְׁבַעַת יוֹמִין תִּסְתַּגֵּר שְׁבַעַת יוֹמִין
מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וּכְתֵר כֵּן
תִּתְּכַנֵּשׁ: טו וְאִסְתַּגֵּרַת מְרִים
מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא שְׁבַעַת יוֹמִין
וְעָמָא לֹא נָטַל עַד דְּאִתְּכַנֵּשׁת
מְרִים: טז וּכְתֵר כֵּן נָטַלוּ עָמָא
מַחֲצֹרוֹת וּשְׁרוּ בַּמִּדְבָּרָא דְּפֶאֶרְן:

פ פ פ

בְּצִאתוֹ. מֵאַחֵר שְׁיָצֵא זֶה מִרְחָם אֲמֹ שֶׁל זֶה, שְׁיֵשׁ
כַּח בְּיָדוֹ לְעֹזֵר וְאֵינוּ עוֹזְרוֹ, הָרִי נֶאֱכַל חֲצִי
בְּשָׂרוֹ - שְׂאֲחִיו בְּשָׂרוֹ הוּא. דָּבָר אַחֵר: "אֶל־נָא תִהְיֶה
כְּמֹת" - (ספרי) אִם אֵינָךְ רוֹפֵאָה בַּתְּפִלָּה, מִי מִסְגִּירָה
וּמִי מְטַהֵר? אֲנִי אִי אֶפְשָׁר לְרֹאשׁוֹתָה, שְׂאֲנִי קְרוֹב
וְאֵין קְרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנִּנְגָעִים, וְכֵהֵן אַחֵר אֵין בְּעוֹלָם.
וְזֹהוּ: "אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחָם אֲמֹ": (יג) אֵל נָא רַפָּא
נָא לָהּ. כָּא הַכְּתוּב לְלַמֶּדֶךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהִשְׁוֹאֵל דָּבָר
מִחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי תַּחֲנוּנִים
וְאַחֵר כֵּן יִבְקֹשׁ שְׂאֵלוֹתָיו: לֵאמֹר. מַה תִּלְמוּד לוֹמַר?
אָמַר לוֹ: הַשִּׁיבֵנִי אִם אֶתָּה מִרְפָּא אוֹתָהּ אִם לֹא? עַד
שֶׁהִשְׁבִּיבוּ: "וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק וְגו'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בִּקְשָׁה מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי
הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַשִּׁיבֵנוּ אִם יַעֲשֶׂה שְׂאֵלוֹתָיו אִם
לֹא. פִּיּוּצָא בּוֹ (שמות ו): "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לְפָנָי ה'
לֵאמֹר וְגו'" (ספרי), מַה תִּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר? הַשִּׁיבֵנִי
אִם גּוֹאֲלִים אֶתָּה אִם לֹא. עַד שֶׁהִשְׁבִּיבוּ: עֶתָּה תִּרְאֶה
וְגו'. פִּיּוּצָא בּוֹ (במדבר כז): "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל ה'
לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל־בְּשָׂר". הַשִּׁיבֵנוּ:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵחִים הָיָה לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיָבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עָשָׂר וְכָבוֹד. וַיַּחֲפִיץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיַּגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגּוֹלֵל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹרָה, שֶׁמִּקּוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצָע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן חלק ב, סימן רפד סעיף יא.

הפטרה לפרשת בהעלתך בזכריה פרק ב

ב יִרְנִי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי־בָא וְשִׁכַּנְתִּי בְּתוֹכָךָ נְאֻם־יְהוָה: **טו** וְנִלְוֹוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכַּנְתִּי בְּתוֹכָךָ וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: **טז** וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם: **יז** הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֶעֱזַר מִמָּעוֹן קֹדֶשׁוֹ: **יח** וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשַׁטֵּנוֹ: **יט** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם הַלּוֹא זֶה אֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ: **כ** וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמִּלְאָךְ: **כא** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעַלְיוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאאֵה הָעֵבְרָתִי מֵעַלְיָךְ עֹנֶךָ וְהַלְבַּשׁ אֹתָךְ מַחֲלָצוֹת: **כב** וַאֲמַר יִשְׁיִמוּ צִנִּיף מְהֵרָא עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁיִמוּ הַצִּנִּיף הַמְהֵרָא עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּלְבָּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד: **כג** וַיִּעַד מִלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **כד** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדֶרֶכִי תֵלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתְּהָ תִדְרִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְיָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: **כה** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהָ וְרַעֲיָךְ הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הִמָּה כִּי־הִנֵּנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צִמַּח: **כו** כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינַיִם הִנֵּנִי מִפְתָּח פֶּתָחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת־עוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בַּיּוֹם אֶחָד: **כז** כִּי הָיָה צְבָאוֹת תִּקְרָאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גִּפֶּן וְאֶל־תַּחַת תֹּאנָה: **כח** וַיָּשָׁב הַמִּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ: **כט** וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה

אתָּה רֹאֶה כְּתִיב וַיֹּאמֶר קרי וַיֹּאמֶר רֵאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וְגִלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה גִרְתֶּיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֹרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג' וְשִׁנִּים זִיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיָּמִין הַגִּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמאלָהּ: ד' וַאֲעֵן וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר בִּי לֵאמֹר מֶה־אֵלֶּה אֲדֹנָי: ה' וַיֵּעַן הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מֶה־הֵמָּה אֵלֶּה וַיֹּאמֶר לֹא אֲדֹנָי: ו' וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זָרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹחַ בִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז' מִי־אַתָּה הַרְהַגְדוֹל לִפְנֵי זָרְבָבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֵבֶן הָרֹאשָׁה תִּשְׁאֲלוֹת חֵן חֵן לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרֵי לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיט:

קמב לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך (בכל העולם - נשא) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:34	05:33	08:32	08:32	09:04	09:04	10:16	10:16	19:43	19:46	20:10	20:13	19:28	20:24
חיפה (ק)	05:29	05:28	08:30	08:29	09:02	09:01	10:14	10:14	19:46	19:50	20:13	20:17	19:19	20:28
ירושלים (ק)	05:29	05:28	08:30	08:30	09:01	09:01	10:13	10:13	19:45	19:48	20:11	20:15	19:07	20:24
תל אביב (ק)	05:33	05:32	08:31	08:31	09:04	09:04	10:16	10:16	19:44	19:48	20:11	20:14	19:29	20:27
אוסטריה וינה (ק)	04:54	04:51	08:20	08:19	08:51	08:50	10:12	10:11	20:51	20:56	21:27	21:33	20:31	21:46
אוסטרליה מלבורן (ח)	07:22	07:26	09:16	09:18	09:48	09:50	10:38	10:40	17:14	17:12	17:41	17:39	16:54	17:51
אוקראינה אודסה (ק)	05:06	05:02	08:26	08:25	08:58	08:57	10:17	10:17	20:45	20:50	21:19	21:25	20:31	21:29
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	04:40	04:37	08:05	08:04	08:37	08:36	09:57	09:57	20:35	20:41	21:12	21:18	20:23	21:23
אוק. ז'יטומיר (ק)	04:58	04:54	08:26	08:25	08:59	08:57	10:20	10:20	21:09	21:15	21:48	21:54	20:56	21:58
אוקראינה קייב (ק)	04:48	04:44	08:18	08:17	08:50	08:48	10:12	10:11	21:04	21:10	21:43	21:50	20:51	21:54
אוקראינה דונייצק (ק)	04:30	04:27	07:55	07:53	08:26	08:25	09:47	09:46	20:24	20:29	21:00	21:06	20:10	21:10
איטליה מילאנו (ק)	05:35	05:32	08:54	08:53	09:26	09:25	10:44	10:44	21:08	21:12	21:41	21:47	20:54	22:06
אקוואדור קיטו (ח)	06:00	06:01	08:34	08:35	09:04	09:05	10:07	10:08	18:23	18:24	18:45	18:46	18:06	18:50
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:49	07:52	09:45	09:48	10:18	10:20	11:09	11:11	17:53	17:52	18:20	18:19	17:34	18:31
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	08:54	08:58	10:46	10:48	11:16	11:19	12:05	12:07	18:32	18:30	19:00	18:59	18:11	19:03
ארה"ב בולטימור (ק)	05:39	05:37	08:47	08:47	09:20	09:19	10:35	10:35	20:29	20:33	20:59	21:03	20:15	21:07
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	05:23	05:21	08:35	08:34	09:07	09:06	10:22	10:22	20:25	20:29	20:55	21:00	20:10	21:15
ארה"ב ג'רסי (ק)	05:24	05:22	08:35	08:34	09:07	09:06	10:23	10:23	20:24	20:28	20:55	20:59	20:10	21:15
ארה"ב דטרויט (ק)	05:54	05:52	09:09	09:08	09:40	09:39	10:57	10:57	21:06	21:11	21:38	21:43	20:52	21:58
ארה"ב היוסטון (ק)	06:18	06:17	09:15	09:15	09:47	09:47	10:58	10:58	20:20	20:23	20:46	20:49	20:05	21:01
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	05:39	05:37	08:41	08:41	09:13	09:12	10:25	10:26	20:03	20:07	20:31	20:34	19:48	20:46
ארה"ב מיאמי (ק)	06:27	06:26	09:18	09:18	09:51	09:51	11:00	11:00	20:11	20:13	20:35	20:38	19:55	20:49
ארה"ב ניו הייבן (ק)	05:19	05:17	08:30	08:29	09:02	09:02	10:18	10:18	20:20	20:25	20:51	20:56	20:06	21:13
ארה"ב שיקאגו (ק)	05:13	05:10	08:28	08:27	08:59	08:58	10:15	10:15	20:24	20:29	20:56	21:00	20:10	21:15
בוליביה לה פאס (ח)	06:44	06:46	09:06	09:08	09:35	09:36	10:33	10:35	18:17	18:17	18:39	18:40	17:59	18:44
בלגיה אנטוורפן (ק)	05:30	05:26	09:01	08:59	09:33	09:32	10:56	10:55	21:51	21:57	22:31	22:38	21:38	23:05
בלגיה בריסל (ק)	05:31	05:27	09:02	09:00	09:34	09:32	10:56	10:55	21:50	21:56	22:30	22:37	21:37	23:02
בלרוס ליובאוויטש (ק)	04:22	04:17	08:05	08:02	08:36	08:34	10:02	10:01	21:26	21:33	22:14	22:22	21:14	22:26
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:36	06:38	08:47	08:48	09:18	09:20	10:13	10:15	17:33	17:32	17:57	17:56	17:14	18:04
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	06:20	06:23	08:32	08:34	09:03	09:05	09:59	10:01	17:20	17:20	17:44	17:44	17:02	17:51
בריטניה לונדון (ק)	04:45	04:40	08:18	08:17	08:50	08:48	10:13	10:12	21:12	21:18	21:53	22:00	20:59	22:26
בריטניה מנצ'סטר (ק)	04:43	04:38	08:22	08:20	08:53	08:51	10:18	10:17	21:31	21:38	22:15	22:23	21:19	22:55
גרמניה ברלין (ק)	04:47	04:42	08:22	08:20	08:54	08:52	10:17	10:16	21:22	21:29	22:05	22:12	21:10	22:16
גרמניה פרנקפורט (ק)	05:16	05:12	08:47	08:45	09:18	09:16	10:40	10:39	21:31	21:37	22:10	22:16	21:18	22:20
הודו בומביי (ח)	05:58	05:58	08:43	08:43	09:15	09:16	10:22	10:23	19:14	19:17	19:38	19:40	18:58	19:44
הודו פונה (ח)	05:53	05:53	08:39	08:39	09:11	09:11	10:18	10:19	19:11	19:13	19:35	19:37	18:55	19:41
הונגריה בודפשט (ק)	04:48	04:44	08:11	08:09	08:43	08:41	10:02	10:02	20:36	20:41	21:12	21:17	20:22	21:21
טורקיה אינסטמבול (ח)	04:32	04:29	07:43	07:42	08:15	08:14	09:31	09:30	19:32	19:37	20:03	20:08	19:18	20:12
יוון אתונה (ק)	06:01	05:59	09:08	09:07	09:40	09:40	10:54	10:54	20:45	20:48	21:14	21:18	20:30	21:22
מולדובה קישינב (ק)	05:12	05:08	08:33	08:31	09:05	09:04	10:24	10:24	20:54	20:59	21:29	21:34	20:40	21:38

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך (בכל העולם - נשא) בערים שונות בעולם קמג

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו מ. סיטי (ח)	05:49	05:50	08:41	08:40	09:10	09:10	10:19	10:18	19:22	19:19	19:45	19:43	19:03	19:49
ניו-זיילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	07:49	07:54	09:33	09:36	10:06	10:09	10:53	10:55	17:02	17:05	17:32	17:35	16:44	17:36
נפאל קטמנדו (ח)	05:01	05:02	07:59	07:59	08:30	08:30	09:40	09:41	19:01	19:04	19:30	19:26	18:46	19:34
סינגפור סינגפור (ח)	06:54	06:54	09:24	09:24	09:56	09:57	10:58	10:59	19:11	19:12	19:34	19:33	18:54	19:38
פולין ורשא (ק)	04:12	04:16	07:52	07:50	08:23	08:21	09:47	09:46	20:52	20:58	21:41	21:34	20:39	21:45
פרו לימה (ח)	06:21	06:20	08:38	08:39	09:11	09:12	10:09	10:10	17:52	17:52	18:15	18:15	17:34	18:19
צרפת ליאון (ק)	05:51	05:48	09:11	09:10	09:43	09:42	11:01	11:01	21:27	21:32	22:01	22:06	21:13	22:25
צרפת פריז (ק)	05:48	05:44	09:15	09:13	09:46	09:45	11:07	11:06	21:50	21:55	22:27	22:33	21:36	22:55
קולומביה בוגוטה (ח)	05:35	05:36	08:13	08:14	08:43	08:44	09:47	09:47	18:13	18:14	18:35	18:36	17:56	18:40
קנדה טורונטו (ק)	05:35	05:32	08:52	08:51	09:23	09:22	10:41	10:40	20:56	21:01	21:29	21:34	20:42	21:50
קנדה מונטריאול (ק)	05:05	05:02	08:25	08:24	08:57	08:56	10:15	10:15	20:39	20:44	21:13	21:18	20:25	21:37
קפריסין לרנקה (ק)	05:32	05:30	08:32	08:32	09:06	09:05	10:18	10:18	19:55	19:58	20:22	20:26	19:40	20:30
רוסיה מוסקבה (ק)	04:47	04:41	08:35	08:33	09:05	09:03	10:33	10:32	22:08	22:16	22:58	23:08	21:57	23:45
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ק)	05:27	05:23	08:49	08:47	09:21	09:20	10:40	10:40	21:11	21:17	21:47	21:53	20:58	21:57
שווייץ ציריך (ק)	05:28	05:25	08:53	08:52	09:24	09:23	10:44	10:43	21:20	21:25	21:55	22:01	21:06	22:20
תאילנד בנקוק (ח)	05:47	05:47	08:27	08:27	08:59	09:00	10:05	10:05	18:45	18:47	19:08	19:10	18:28	19:14

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00167
31/05/2009